

El dret notarial català

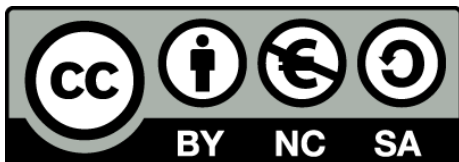
La implantació, a Catalunya
del model castellà
1716-1755

Tesi presentada per Arcadi Garcia Oms per a accedir al grau de
doctor en Dret

Dirigida per Joan Marsal Guillamet

Universitat de Barcelona
Departament de Dret Civil
Curs 2009-2010

AVÍS IMPORTANT

Aquesta tesi doctoral es troba acollida a la Llicència Creative Commons "Reconeixement-NoComercial – Compartir igual" (by-nc-sa)

"No es permet un ús comercial de l'obra original ni de les possibles obres derivades, la distribució de les quals s'ha de fer amb una llicència igual a la que regula l'obra original"

ÍNDIX

PREFACI	9
Consideracions referents a les fonts sobre les que s'ha dut a terme la recerca.	14

PRIMERA PART: EL NOTARIAT CATALÀ DEL 1714 AL 1755

CAPÍTOL PRIMER: *La base corporativa del notariat català al segle XVIII i l'autoritat dels notaris que actuaven a Catalunya*

▪ Els col·legis de notaris pròpiament dits a Barcelona durant la guerra	
- Col·legi de Notaris Públics de la ciutat de Barcelona	23
- Col·legi de Notaris reials de Barcelona	29
▪ Altres tipus de notaris a Barcelona i la resta de Catalunya durant la guerra i en la primera meitat del segle XVIII	
Notaris reials i Causídics de Barcelona	32
Notaris de la Cúria del Veguer o Corregidor	40
Escrivans de Manament	43
▪ Altres col·legis notariais a Catalunya	
- Col·legi de Notaris de Figueres.....	46
- Col·legi de Notaris de Lleida.....	48
- Col·legi de Notaris de Tarragona	50
- Col·legi de Notaris de Tortosa	51
- Col·legi de Notaris de Girona.....	52
- Col·legi de Notaris de Vic	55
- Col·legi de Notaris de Cervera.....	56
- Col·legi de Notaris de Castelló d'Empúries	58
▪ Altres notaris amb autoritat diferent de la del Rei	
- Notaris apostòlics	59
- Notaris de les cúries episcopals	62
- Rectors de les parròquies.....	64
- Notaris senyoriais	67
- Notaris imperials.....	68

CAPÍTOL SEGON: *Situació de l'estament notarial a Catalunya en els anys immediatament posteriors a la guerra de Successió (1714-1727)*

▪ Els primers mesos després de l'assalt a Barcelona.....	73
▪ Situació econòmica i social dels notaris després de la guerra.....	75
▪ La suspensió dels notaris nomenats en temps de domini de l'Emperador	76
▪ La introducció del paper segellat a Catalunya	80
▪ L'examen dels nous notaris i la situació dels escriptors que practicaven l'art de notaria.....	84
▪ El notariat català en el Decret de Nova Planta	87
▪ Repercussions de l'obligatorietat de passar l'examen a la Cort.....	89

▪ El cost econòmic del títol de notari obtingut segons el dret de Castella	92
▪ Les primeres peticions de títol de notari després de la guerra	95
▪ Situació dels col·legis de Barcelona ciutat, des de l'acabament de la guerra fins el 1727	104

CAPÍTOL TERCER: L'inici del procés de normativització del notariat a Catalunya (1727-1733).

▪ El període 1727-1733. Monopolització de la fe pública pel poder reial, en detriment del notariat eclesiàstic, i la intervenció del Rei en els nomenaments de notaris senyorials	111
▪ L'activitat normativa autònoma de l'Audiència de Barcelona. L'edicte de 22 d'octubre de 1728	115
▪ El compliment efectiu de l'edicte de 22 d'octubre de 1728.....	121
▪ El reconeixement de la personalitat dels col·legis de Barcelona, i l'inici del procés de redacció de les seves ordinacions	125

CAPÍTOL QUART: *la regència de Bernardo de Santos i la normativització general de l'activitat del notariat a Catalunya.*

Primera part: la gestació de la reforma notarial de 1728-1737.

▪ L'artífex de la reforma: l'oïdor i regent Bernardo de Santos (1678-1744).....	131
▪ La prohibició als rectors parroquials d'actuar com a notaris: Divisió d'opinions entre els magistrats catalans i els castellans	136
- 1-2 Valoració de l'actuació dels rectors parroquials com a notaris.....	143
▪ Projecte d'ordinacions per als col·legis de Barcelona i la seva aprovació: Situació del notariat a aquesta ciutat	144
▪ La implantació a Catalunya de la Pragmàtica castellana d'Alcalà de 1502.: La primera reforma del dret notarial català i la seva aplicació.	151

Segona part: aprovació i posterior aplicació de la nova normativa.

La situació del notariat a Catalunya del 1737 al 1748

▪ Aplicació de les prohibicions de submissió a la jurisdicció eclesiàstica i d'actuació dels rectors autoritzant instruments notariais.....	155
▪ L'aplicació de les ordinacions de 1735 en els col·legis barcelonins, i la situació d'aquests fins el 1748.....	157
▪ L'aplicació de les noves ordinacions de dret notarial a Catalunya, i el compliment de la normativa del paper segellat (1737-1748).....	163

CAPÍTOL CINQUÈ: *La Visita dels notaris castellans i la seva aplicació a les ordinacions de 1755*

▪ La Visita castellana i la seva aplicació a Catalunya.	175
▪ Preàmbul de la Visita general a Catalunya (1748-1751).	178

▪ L'informe de 13 de juliol de 1748 sobre l'estat del notariat a Catalunya.....	180
▪ Desenvolupament de la visita general (1752 a 1756).....	185
▪ El context polític de la Visita de notaris	187
▪ Primera fase: la inspecció dels notaris de Barcelona ciutat, el conflicte amb l'Església, i el recolzament del Consell de Castella al visitador.....	191
▪ La reacció de l'estament notarial barceloní envers la Visita	195
▪ Segona fase: els recursos interposats pels notaris barcelonins i la Visita a la resta del Principat.....	195
▪ La segona reforma del dret notarial català	204
- L'opinió de l'Audiència sobre les futures ordinacions	208
- Les ordinacions de dret notarial de 1755.....	209
▪ Situació del notariat català a partir del 1756. Les <i>visites</i> ulteriors.....	213
- Les abrogacions parcials de les ordinacions de 1755.: La documentació de la venda de finques censides i altres derogacions.....	216
- Tendència del notariat català a partir de les ordinacions del 1755.....	219

SEGONA PART: COMPARACIÓ DEL NOTARIAT CATALÀ AMB EL DEL SEU ENTORN GEOGRÀFIC

CAPÍTOL PRIMER: *El notariat a València, Mallorca i Aragó després de la guerra de Successió*

▪ El notariat al regne de València en el segle XVIII.....	231
- Situació del notariat valencià a partir de mig segle XVIII.....	238
▪ El notariat al del regne de Mallorca al segle XVIII.....	243
- El notariat al regne de Mallorca a partir del 1752.	247
▪ El notariat a Aragó al segle XVIII.....	251

CAPÍTOL SEGON: *el notariat castellà i la seva crisi al segle XVIII. Comparació amb el notariat català.*

▪ La patrimonialització de la fe pública i altres càrrecs als regnes hispànics i la seva influència com a causa determinant de la crisi del notariat castellà al segle XVIII	261
▪ Disposicions referents al notariat a Castella a l'edat moderna	264
▪ Situació del notariat castellà al llarg de la guerra de Successió, i la seva extensió a Catalunya i la resta de la Corona d'Aragó.....	269
▪ La venda d'oficis a França, i la seva possible influència a Castella i Catalunya.....	272
▪ La venda de les notaries i els altres càrrecs de la monarquia hispànica a les colònies americanes	274
▪ La venda d'oficis a Castella i la seva reversió a la Corona.....	277
▪ Influència de la venalitat de notaries i altres càrrecs, pròpia de Castella, sobre la tradició jurídica i política catalana	279
▪ Situació a Catalunya després del 1714.	285

▪ Altres motius determinants de la decadència tècnica i moral del notariat castellà:	289
- Situació i decadència dels col·legis notariaus.	289
- Lenitat en els exàmens.	290
- Davallada dels coneixements tècnics i pràctics dels notaris.....	293
- Inexistència a Castella d'estudis especialitzats de notaria i poca exigència en la pràctica prèvia a l'examen.	296
- Desconeixement de la llengua llatina.	297
- Sistema retributiu dels notaris a Castella	298
- Excessiu nombre i diversitat de notaris	299
- Excessiva facilitat per part del Poder reial en la dispensa dels requisits que havien de reunir els notaris.	301
- Altres dispenses i concessions.	303

TERCERA PART: ASPECTES DE L'INSTRUMENT PÚBLIC ALS SEGLES XVII-XVIII.

CAPÍTOL PRIMER: *la competència del notari per a l'autorització d'instruments*

▪ La competència i la demarcació notarial a Catalunya fins el segle XIX	311
▪ Competència del notari en virtut de principis diferents de la territorialitat en el notariat extrajudicial	312
▪ Validesa de les escriptures autoritzades en contra dels principis de competència territorial	321
▪ Notaris sense nomenament o amb una designació irregular.....	321
▪ L'exclusivitat territorial en l'organització del notariat: les notaries de destret.....	324

CAPÍTOL SEGON: La llengua dels instruments públics a Catalunya en el segle XVIII

▪ El desconeixement de la llengua castellana per part del públic com a factor determinant de la conservació de la possibilitat d'autoritzar instruments en llengua catalana	333
▪ Coneixement de la llengua castellana al document públic a València i Mallorca	335
▪ El notariat judicial a Catalunya. Imposició del castellà i del paper segellat.....	338
▪ La imposició lingüística en el notariat extrajudicial: la importància del llatí en la tradició notarial a Catalunya i l'ofensiva general del poder borbònic envers aquesta llengua.....	349
▪ La llengua de l'instrument públic en les ordinacions de dret notarial del 1755.....	354

CONCLUSIONS	361
--------------------------	-----

BIBLIOGRAFIA

▪ Llibres i articles.....	381
---------------------------	-----

▪ Manuscrits	401
▪ Opuscles, impresos i al·legats	402
▪ Impresos referents al col·legi de notaris de Vic	408
APÈNDIX DOCUMENTAL	411

ABREVIATURES.

ACA	Arxiu de la Corona d'Aragó
AHCB	Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona
AHN	Arxiu Històric Nacional
AHPB	Arxiu Històric de Protocols de Barcelona
BC	Biblioteca de Catalunya
BUB	Biblioteca Universitària de Barcelona
EHDAP	Estudis Històrics i Documents dels Arxius de Protocols
Reg.	Registre
v.	Verso

PREFACI

A començament del segle XVIII, com a conseqüència de la mort de Carles II, van sobrevenir una sèrie d'esdeveniments que van afectar notablement la realitat jurídica i quotidiana de la societat catalana.

Aquells aconteixements han estat objecte de treballs acurats per part dels historiadors, sobre els temes que tenen relació amb la vida política, el règim municipal o la situació econòmica després del conflicte. Els aspectes militars de la guerra també han estat estudiats.

En contrast amb aquesta recerca, han estat un poc deixats de banda els aspectes jurídics que van sobrevenir com a conseqüència de la guerra de Successió.

Després del conflicte, van quedar sense efectes les innovacions legislatives plantejades en les Corts de 1702 i 1706, les quals tractaven d'adaptar el dret català als nous temps. Unes ordinacions de dret notarial que no ens han pervingut, amb reformes sobre aquesta mateixa matèria van ser proposades en els mateixos anys, però no van tenir cap efectivitat.

El Decret de Nova Planta va respectar el dret privat de Catalunya, a la vegada que imposava bona part del dret notarial castellà. En tots els àmbits de la vida jurídica, la llengua i les solucions de Castella passaven a ser el model ideal envers al qual haurien de tendir tots els passos normatius que es donessin.

Suprimides les universitats per a ser substituïdes per la de Cervera, el dret català començava una llarga etapa en la qual, orfe de la possibilitat de difusió a través dels organismes de la Monarquia, ocupats per l'ensenyament oficial, va ser relegat a l'ostracisme

Els notaris van mantenir el caliu de la tradició jurídica catalana. Constituïen un grup format per un nombre de components de entre tres i quatre-centes persones, sense formació universitària, però amb una cultura molt sòlida, i sobretot molt

arrelats al país, perquè aprenien el seu ofici mitjançant una llarga pràctica al costat dels mestres, i atenent un públic format per un ampli ventall de tots els estaments de la societat catalana. La continuïtat inevitable de les seves funcions el 1714, va significar també la pervivència del dret català.

Des del 1707 es va implantar en bloc el dret de Castella en el sistema de designació de fedataris. Durant el conflicte, parts de Catalunya van ser afegides al regne de València, on havia estat suprimit el dret privat.

Acabada la guerra de Successió, l'entrada en vigor de l'impost del paper segellat, va trasbalsar el món jurídic català, forçant un pas des del sistema de la triinstrumentalitat, tradicional a Catalunya i pròpia del *Ius Commune*, a la biinstrumentalitat típica del dret castellà. Els notaris es van resistir a complir les disposicions emanades del Consell de Castella que signifiquessin un canvi en els mètodes tradicionals de documentar negocis jurídics com puguin ser, per exemple, els testaments.

Des del poder borbònic, es va procurar la uniformització jurídica, que comprenia també el dret notarial. Així, les ordinacions de 1735 i 1755 van deixar quasi bé equiparat el dret notarial català al castellà. La prohibició d'ús del llatí, tradicional a Catalunya i molt molest al Consell de Castella, va anar aplanant el camí cap a la imposició de la llengua castellana en l'àmbit de l'instrument extrajudicial.

* * *

El dret notarial es pot dividir, per la seva pròpia naturalesa, en dues parts netament diferenciades, que estudiem en aquest treball

- Per una banda, el nomenament del notari amb el corresponent atorgament del privilegi de la fe pública. Es tracta d'un vessant molt connex amb el poder polític, considerat per la doctrina de l'època com una regalia de màxima importància.

- Per una altra part, tenim el règim jurídic de l'instrument públic, la competència del notari en l'elaboració del document en el manual i en la còpia, la llengua de redacció i els efectes jurídics.

Les dues primeres parts d'aquest estudi fan referència al primer vessant del dret notarial, mentre que la tercera es refereix al segon.

En la primera part s'analitza la situació del notariat al Principat. El primer capítol fa una sistematització general dels tipus d'aquests professionals a Catalunya al segle XVIII, basada en uns plantejaments molt diferents als que va implantar la Llei del Notariat. Es tracta d'un esforç de sistematització indispensable per a entendre la situació de la fe pública al segle XVIII.

El segon capítol, també amb una metodologia jurídic-diacrònica, tracta de fer palès l'impacte immediat de la Nova Planta sobre el notariat català, posant de manifest algunes circumstàncies que fins ara havien passat desapercebudes, com ara com l'extensió a Catalunya de la taxa anomenada *fiat* o l'obligació de desplaçar-se a la Cort per tal d'obtenir el títol.

El tercer i quart capítol, igualment amb un mètode històric-jurídic, estudien a través del temps, els orígens del procés de normativització jurídica desencadenada entre el 1728 i el 1736, així com l'aplicació d'aquestes normes i la seva incidència, tant en l'estament professional dels fedataris com en la societat en general.

El capítol cinquè tracta de la primera visita de notaris efectuada a Catalunya, de les seves implicacions polítiques, del desenvolupament i de la seva notable repercussió en matèria de dret notarial fins el 1755, amb referència al seu principal actor: l'oïdor Andrés de Simón Pontero. Inclou un model estadístic del nombre de notaris que treballaven a la Catalunya de mig segle XVIII.

La segona part relaciona el notariat català amb el seu entorn a la Península Ibèrica. El primer capítol fa una comparació entre el notariat català i el que podem trobar als regnes veïns a partir de la guerra de Successió, i fa palès com altres

territoris de la Corona d'Aragó van haver de patir una castellanització més intensa i ràpida que la que experimentà el notariat a Catalunya.

El capítol segon fa el mateix, comparant el notariat castellà que es pretenia implantar, i el tradicional de Catalunya i la resta de territoris de la Corona d'Aragó, així com les conseqüències que aquesta dissimilitud de plantejaments va portar, provant que no va baixar molt el nivell tècnic general del notariat català relacionant-lo amb els extrems a què s'arribà al regne de València o la mateixa Castella.

La tercera part del treball és referida a l'instrument notarial en si. El primer capítol fa un esforç de síntesi de les normes de competència entre els diferents tipus de notaris que havien estat detallats al capítol primer de la primera part, utilitzant doctrina catalana del segle XVII i jurisprudència de la mateixa època. És obvi que pels aconteixements polítics del segle XVIII, no hi ha estudis doctrinals ni jurisprudència publicada. Per aquesta causa és forçós referir-se a la centúria anterior.

El segon capítol de la tercera part es refereix a la llengua de redacció de l'instrument públic i en ell es posa de manifest que la guerra de Successió va tenir entre d'altres conseqüències, una imposició molt enèrgica del castellà en l'àmbit del notariat judicial, mentre que en el notariat extrajudicial, no es va produir per raons simplement pràctiques que van aconsellar de retardar-les fins la Llei del Notariat.

* * *

L'objecte d'aquest estudi és el notariat extrajudicial, però es fan àmplies referències als notaris dels tribunals i també, a vegades, als notaris causídics que exercien funcions de procuradors, perquè a l'època, la distinció entre les dues

espècies de fedataris no era nítida. També fem referència als aspectes sobre notaris judicials que afecten directament al notariat extrajudicial.

Aquest treball pot ser considerat com una continuació i complement de l'obra de Noguera: *Los Notarios de Barcelona en el siglo XVIII*, publicada el 1978. A diferència d'aquesta monografia redactada ja fa una trentena d'anys, no sols es tracta el notariat de Barcelona ciutat, sinó també de la resta de Catalunya. Deliberadament s'ometen referències que ja van ser detallades en aquest llibre, publicat amb un apèndix documental.

S'ha centrat el període de temps objecte d'aquest treball en l'interval que va del 1714 al 1755, ometent referències al segle XVII, que presenta una problemàtica molt diferent a la de després de la guerra de Successió com per exemple, la rivalitat entre els col·legis de Barcelona, que ha estat detallada en treballs recents. Deixem de banda també els segles anteriors.

La visita de notaris de 1752-1755 inicia una nova etapa en el notariat amb unes característiques diferents, que a la llarga portaran a una major dependència de l'estament notarial català del poder polític central. Això justifica la imposició d'un termini final, prenent com a referència aquest esdeveniment.

Amb referència a l'apèndix documental, s'ha seguit el mateix mètode. S'hi inclouen aquells documents que es consideren importants per a l'explicació que es troba al text, i que no havien estat reproduïts anteriorment o ho havien estat, però són molt difícils de trobar, obviant en tot cas, els ja publicats per Noguera o Madurell.

En l'apèndix bibliogràfic s'ha tractat de fer un esforç el més exhaustiu possible, en la localització de fulls impresos referents al notariat català del període 1716-1755, que es conserven en biblioteques i arxius barcelonins. No ha estat possible de consultar els fons d'impresos de la biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, encara sense catalogar.

L'origen de les dades sempre es fa constar en les notes a peu de pàgina, si aquestes no són òbvies tenint en compte que a vegades, a causa de la immediatesa de la presentació, poden haver quedat inexactituds o cites en les que hi manca alguna dada.

Són nombroses les mancances d'aquest estudi, fruit d'un treball dut a terme durant set anys en arxius de Catalunya, però que desconeix els fons que documenten l'actuació dels òrgans centrals de l'administració borbònica, el Consell i la Cambra de Castella. D'altra banda, una recerca en arxius notariais arreu de l'extens territori de Catalunya, segurament permetria de perfilar millor la repercussió de les innovacions normatives sobre l'estament notarial i la societat del segle XVIII.

Aquesta tesi doctoral tracta d'aclarir uns aspectes dels quals, hi ha poca bibliografia com pugui ser el procés de redacció de les ordinacions de 1736 o 1755, la visita de notaris, o la imposició del castellà en el document judicial el 1716, però al mateix temps n'obre d'altres més difícils de resoldre relacionats bàsicament amb la pregunta sobre la naturalesa de la causa última que va impedir l'enfonsament general del notariat català per l'acció directa del poder polític central. Si això hagués passat, indubtablement hauria significat la ruïna del dret privat català, en uns termes semblants als que van jugar al regne de València en la mateixa època.

CONSIDERACIONS REFERENTS A LES FONTS SOBRE LES QUE S'HA DUT A TERME LA RECERCA.

Bona part del text d'aquest estudi és basat en les dades obtingudes per la recerca a arxius, base indispensable quan es treballa amb un mètode jurídic-diacrònic. La fe pública és un vessant de la realitat jurídica molt connex amb el poder. Segons el Decret de Nova Planta, al Principat, aquesta capacitat de decisió política va estar representada sobretot pel Capità general i l'Audiència.

El material arxivístic que ha fet possible la redacció d'aquesta tesi prové principalment de l'Arxiu de l'Audiència barcelonina, conservat majoritàriament a l'Arxiu de La Corona d'Aragó. Es tracta d'una font molt important en matèria no sols de designació de notaris sinó també de redacció d'ordinacions de tota mena,.

A l'Arxiu del Col·legi de Notaris de Barcelona es custodia igualment copiosa informació de les corporacions de fedataris barcelonins, singularment les actes. També es conserva documentació de col·legis extingits d'altres llocs de Catalunya. Aquest material ha estat profusament utilitzat en aquesta monografia. Hi ha també recerca menys important de l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona i l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

És de lamentar la pèrdua de l'arxiu de la Capitania General de Catalunya, que possiblement contenia nombrosos documents referents a les relacions entre el Consell de Castella i l'Audiència, que haguessin estat valuosos per a la recerca d'aspectes històrics del segle XVIII tractats en aquesta monografia.

Arxiu de l'Audiència borbònica.

Aquest Arxiu comprèn la documentació generada en el període posterior a 1727, any a partir del qual, l'escrivà de Cambra i Govern de l'Audiència barcelonina, Salvador Prats i Matas, es va negar a lliurar els registres i altra documentació que conservava en el seu poder a l'arxiver reial Francisco Javier de Garma, eminent historiador que el va succeir en el càrrec.

Aquests papers es van conservar durant segles en l'Audiència, lloc on sols van estar a l'abast dels investigadors un breu període durant la Segona República, essent l'arxiver Fèlix Duran i Cañameras. Es van redactar alguns treballs prenent com a base aquest material.

El desembre de 1936, en una situació d'emergència habitual en conflictes bèl·lics, davant la impossibilitat d'eliminar uns processos que es volien fer desaparèixer, elements incontrolats van prendre la decisió de destruir tot l'Arxiu. Amb les fogueres d'altres papers encara fumejant, Agustí Duran i Sanpere, juntament amb

el seu equip de col·laboradors, van reeixir a salvar el material que constituïa l'arxiu, entre el qual hi havia, és clar, la major part de material utilitzat per a la redacció d'aquest estudi.

No va acabar aquí el periple d'aquests volums i lligalls, que van haver de ser amagats en diversos llocs de Barcelona durant la guerra. Finalitzat el conflicte, es van reubicar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó i a l'Arxiu de la Ciutat, però malgrat la immensa sort de la seva conservació, s'ha trobat a faltar una part dels fons que, o bé s'ha perdut o bé s'ignora on son.

El fons arxivístic, en general, es troba en bon estat de conservació, i es divideix en registres, volums relligats que contenen escrits normalment emanats de la pròpia Audiència, o que son una transcripció de documents produïts per altres òrgans, i lligalls, que tenen un contingut miscel·lani, encara que a vegades es poden trobar classificats cronològicament i per temes.

Per tal de no fer excessivament llargues les cites, molt nombroses en el text, s'ha omès l'expressió de la sèrie documental a la que pertany cada document, però quan aquesta es considera important per a entendre'n el contingut, sí se'n fa referència.

Per a l'elaboració d'aquest estudi, les sèries documentals que han estat més d'utilitat són les següents:

SÈRIES DOCUMENTALS FORMADES PER REGISTRES

ACORDADAS. Les *Cartas Acordadas* son trameses pel Consell de Castella a l'Audiència de Barcelona. En elles, el màxim òrgan de la Monarquia normalment dóna instruccions escrites perquè es compleixin. Moltes vegades, per *Acordada*, venien simples peticions per a informar sobre una matèria o un expedient. És a dir, l'*Acordada* no sempre era l'últim acte d'una tramitació, ordre o text normatiu. Quan es presentava un *memorial* directament al Consell de Castella, aquest demanava per *Acordada* que informés l'Audiència corresponent.

DIVERSORUM. En aquesta sèrie es registraven documents que podien produir efectes respecte de tercers, singularment els textos normatius i els títols de totes les menes, per exemple els de notari. Cal tenir en compte en aquest segon cas, que els documents eren expedits a la Cort, que el registre no era obligatori, i que tenia un cost econòmic que havia de satisfer la persona que el demanava. Són nombrosos els títols de notaris catalans de l'època que no es troben transcrits en aquesta sèrie documental.

CONSULTAS. Possiblement sigui una de les sèries de major interès per a l'investigador. Les consultes recullen l'opinió de l'Audiència, normalment prèvia petició bé del Rei (el Consell o la Cambra de Castella), be del Capità general. També és possible que l'Audiència informi a iniciativa pròpia. En el primer cas, la consulta es dirigeix a S.M. (Sa Majestat), mentre que en el segon es dirigeix a S.E (Sa Excel·lència). També es podia dirigir a ambdós simultàniament. Les consultes al Capità General són més habituals en els períodes en els quals aquest va tenir facultats decisòries importants.

VILLETES. Eren comunicacions que el Capità general dirigia a l'Audiència. Cal tenir en compte que el correu des de Madrid, normalment arribava a mans dels curials de la Capitania General, la qual, mitjançant els corresponents *villetes* el feia arribar a l'Audiència si aquest òrgan era el destinatari últim. Això motiva que els documents que arriben a l'Audiència mitjançant *villetes*, normalment s'enregistren també en una altra sèrie documental. El públic en general també solia dirigir-se al Capità General, el qual feia arribar a l'Audiència el contingut de les peticions per mitjà d'aquestes comunicacions. De les èpoques en què la Capitania era vacant no hi ha documents d'aquesta mena. Quan van dirigides a l'Audiència, pel seu rang, els *villetes* duen la signatura del Capità General.

ACUERDOS. Aquesta sèrie de l'arxiu de l'Audiència barcelonina recull el llibre d'actes de l'Audiència, que reflexa les sessions que se celebraven una o més vegades a la setmana. Trobem acords sobre qüestions de menys importància de la que es resolien des de la Cort per *Acordadas*, com pugui ser, per exemple, les referents als relators de la pròpia Audiència, cerimonial, reformes dels edificis, etc. Alguns esborranys previs que després es van convertir en acords es poden trobar

també als papers de Sa Excel·lència. Aquesta sèrie documental, per un criteri purament arxivístic, es conserva a l'arxiu de la Ciutat de Barcelona.

SÈRIE DE LLIGALLS

PAPERS DE SA EXCEL·LÈNCIA. Excel·lència és el tractament que es donava als capitans generals, màxima autoritat de l'administració de l'època a Catalunya. Aquesta sèrie rep aquest nom impròpiament, perquè a més dels papers originals dels *villetes*, conté documentació d'índole molt diversa, des de les *Cartes Acordades* que, després de registrades, s'arxivaven en aquests lligalls, fins a peticions de particulars, que arribaven mitjançant *villetes*. Possiblement es tracti de la sèrie més miscel·lània, i per això, els plecs que la formen no van ser relligats en volums.

Normalment, els documents referents a peticions de notaris es conserven barrejats amb tots els altres plecs. De 1716 a 1736, van ser agrupats, possiblement a instància d'algun regent. La numeració de tota la sèrie és correlativa

Cal assenyalar també que en tota la documentació de l'Audiència i altres documents de l'època, s'utilitza el terme *memorial* per a referir-se a peticions. La paraula *petición* era usada més en l'àmbit del dret processal.

Arxiu del Col·legi de Notaris de Catalunya.

També l'arxiu del Col·legi de Notaris va patir dificultats durant la passada Guerra Civil, i hagués estat objecte de destrucció segura si no fos per la intervenció personal d'un altre personatge remarcable dins de la història del notariat català, el notari i arxiver Raimon Noguera.

En aquest estudi s'utilitzen principalment les actes dels col·legis de la ciutat de Barcelona, les quals són molt importants per a determinar els problemes i l'evolució del notariat durant aquesta època, perquè les dues corporacions eren el col·lectiu professional de fedataris amb més capacitat econòmica i de gestió existent al Principat i, possiblement, l'únic que estava en condicions d'oposar

resistència a les disposicions i ordres que provenien del Consell de Castella, formular propostes alternatives o simples queixes a l'actuació de l'administració central.

Malauradament, aquesta sèrie no s'ha conservat íntegra, sinó que s'han perdut les actes del Col·legi de Notaris reials corresponents al període de després de la guerra de Successió. Sols es troba algun document solt d'elles entre les del Col·legi de la Ciutat. Per això sabem que, possiblement, en aquest període, d'acord amb els nous temps, ja estaven redactades en llengua castellana.

Aquests documents es poden consultar en l'arxiu de Protocols de Barcelona. No es fa cap referència a fulls o pàgines per no estar foliats els originals. Si es coneix la data, no és difícil de trobar el document citat, perquè normalment, es relligaven en aquests volums tota mena de documents, seguint un criteri cronològic. Contràriament, quan un paper no és datat, es pot intuir la seva data pel lloc on va ser relligat.

A més de les actes dels col·legis barcelonins, també es troba en l'arxiu documentació diversa d'altres col·legis, com el de Girona o el de Lleida, que no revesteix la forma d'actes. Els corregidors de Girona i Lleida potser que no fossin exigents en la documentació de les deliberacions, que no passava per alt a l'Audiència barcelonina.

Amb referència als manuals que ha deixat cada fedatari, és de molta ajuda el catàleg de protocols publicat per Josep Maria Madurell, actualment en procés de revisió, que permet de comprovar tant els fons que es conserven a l'Arxiu com el sistema de documentació seguit per cada notari.

Comparant el nombre de notaris que actuaven en la Barcelona de 1752, que consten en un informe oficial dut a terme aquell any per l'encarregat de la *Visita* i el contingut de l'inventari, es pot concloure que són molt pocs els fedataris del segle XVIII dels quals s'ha perdut la documentació

Això certifica que a pesar del temps transcorregut i les vicissituds dels molts traspessos de la possessió patits per aquests papers, almenys a Barcelona ciutat, hi ha hagut durant segles una certa cura i respecte envers els manuals dels notaris, la qual cosa confirma novament la consideració social respecte de la tasca del notariat en general, que no només és característica de Barcelona o Catalunya, sinó que es pot considerar un tret distintiu de tota la Corona d'Aragó.

PRIMERA PART

EL NOTARIAT A CATALUNYA DEL 1714 AL 1755.

CAPÍTOL PRIMER. La base corporativa del notariat català al segle XVIII i l'autoritat dels notaris que actuaven a Catalunya.

A Barcelona, en el segle XVII hi havia el Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat i el Col·legi de Notaris reials. Els membres del primer tenien més tradició en l'autorització d'instruments extrajudicials, mentre que el segon es dedicava principalment a la documentació de processos en la reial Audiència. Tradicionalment, ambdues corporacions estaven enfrontades entre sí, i sembla que per aquesta causa els primers van estar propers a posicions austracistes, mentre que els segons van ser més pròxims al filipisme.

Els notaris reials i Causídics de Barcelona, que també formaven Col·legi exercien la funció de procuradors als tribunals de la ciutat sense autoritzar instruments públics. Després de la guerra foren habilitats per a practicar aquesta funció els oficials de ploma de la Junta del govern filipista implantada després de l'assalt de setembre de 1714.

Els notaris de la cúria del tribunal del Veguer eren nomenats per la casa nobiliària de Terré, que va ser desposseïda d'aquesta facultat pel nou govern, el qual li la va haver de retornar després del tractat de Viena (1725). Treballaven majoritàriament en la documentació de processos, encara que també autoritzaven instruments.

Els escrivans de manament eren nomenats entre les persones més fidels a la causa filipista, s'encarregaven de documentar els processos de l'Audiència. Sovint no exercien el càrrec personalment, sinó que el delegaven en altres persones. Els seus substituïts i subordinats eren els notaris reials.

A Catalunya, en arribar al segle XVIII, a més de a Barcelona hi havia Col·legi notarial a Girona, Cervera, Tortosa, Figueres i Lleida. Aquests tres últims van quedar inactius després de la guerra, per la reducció dels seus membres, i no va ser fins a mig segle XVIII quan van ser erigits novament pel Consell de Castella, juntament amb el de Tarragona, que estava inactiu des de la guerra dels Segadors, exceptuant un breu període durant la guerra.

Als llocs on no hi havia col·legi actuaven lliurement els notaris reials, si el lloc era de jurisdicció del Rei; si era de senyoriu nomenava els notaris cada senyor. A vegades, a certs llocs com a la ciutat de Girona, el dret de nomenar els notaris havia estat objecte d'alienació per part del Rei molts segles enrere.

Les cúries episcopals i els capítols tenien els seus propis notaris, que freqüentment actuaven en causes seglars. Hi actuaven també els notaris apostòlics, de nomenament papal, i a bona part de Catalunya, els rectors de les parròquies autoritzaven tota mena d'instruments, sense limitacions.

Els notaris imperials, en canvi, al segle XVIII no tenien en terres catalanes, una actuació rellevant en l'autorització de documents.

ELS COL·LEGIS DE NOTARIS PRÒPIAMENT DITS A BARCELONA DURANT LA GUERRA¹

El Col·legi de Notaris Públics de la ciutat de Barcelona.²

Aquest Col·legi és el de més antiguitat de Barcelona tot i que algunes associacions de notaris són anteriors. Hem d'agafar com a base la data de 1394, en la qual el Rei va concedir un privilegi a alguns notaris de la ciutat de Barcelona, sense que això signifiqués l'oficialització del Col·legi.³ Aquest privilegi, acuradament conservat a l'arxiu del Col·legi de Notaris, va ser confirmat en nombroses ocasions: el 1398 per Martí l'Humà i per Ferran el Catòlic el 1510.⁴

A partir del 1410 trobem ja en la documentació, la denominació de Col·legi de Notaris de Barcelona. En els primers temps, l'afiliació no era obligatòria, i les facultats de la corporació incloïen l'expulsió dels seus membres i la seva organització interna. Estaven molt lligats al govern de la ciutat, i per això no és estrany de trobar-los com ambaixadors de Barcelona o exercint les seves funcions en la taula de canvi.

L'examen per a ingressar a aquesta entitat era regulat pels consellers, i moltes disposicions normatives de l'art de notaria emanaven exclusivament del poder municipal, sense intervenció del monarca. Aquests fedataris eren els únics autoritzats per a treure obrador al carrer, que era el sistema de treball habitual

¹Un resum de les menes de notaris que actuaven a Barcelona a darreries del segle XVI es pot trobar a l'obra de Galí: *Opera Artis Notariae...*, pgs. 20-21.

²És fonamental per a l'estudi d'aquesta matèria l'obra *Privilegios y Ordenanzas Históricas de los notarios de Barcelona* de Raimon Noguera i Josep Maria Madurell, que publica la documentació a la qual fem referència en el text. Aquesta obra es completa per la tesi doctoral inèdita de Jordi Günzberg Moll: *Los notarios y su organización social en Barcelona*. Universitat de Barcelona.

³Aquesta concessió va posar en vigor l'anomenat privilegi del talió, en virtut del qual es penaven les acusacions contra notaris que no poguessin ser provades. Cobria no sols els notaris pròpiament dits sinó també els seus substituïts i els ajudants jurats, així com els notaris reials. El privilegi constituïu del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona fou concedit per tal d'acabar amb un clima professional enrarit, on sovintejaven les desavinences i difamacions poc fonamentades. Garcia Sanz, Arcadi: *Precedents...*, pg. 180. Contra els notaris de Girona tampoc es podia procedir d'ofici, sinó a instància de denúncia. Calderó: *Sacri Regii...*, vol. I, pg. 60, núm. 10.

⁴ El document de confirmació de 1398 pot ser consultat a Noguera i Madurell: *Privilegios y Ordenanzas...*, doc. 43, pg. 180. La confirmació de 1510 és el document 130, pg. 294 de la mateixa obra.

almenys fins el segle XVIII, no sols per al treball dels notaris sinó per a bona part dels menestrals.

El 1669, la ciutat va promulgar unes ordinacions que establien el sistema indispensable per tal d'accedir a la condició de notari públic de Barcelona: calia superar dos exàmens, un secret, que és el que realment servia per a avaluar els coneixements de l'aspirant, i un altre públic, davant les autoritats de la ciutat. Aquestes disposicions eren aplicables igualment a causídics i apotecaris.⁵

El 20 de novembre de 1679 el Consell de Cent va dissoldre el Col·legi de Notaris de la ciutat, restablint-lo vuit dies més tard.⁶ Sens dubte es tractava d'unes desavinences degudes a la preferència dels fills de col·legiats per a ingressar en la corporació.⁷

A Barcelona ciutat, durant la guerra de Successió, els notaris van participar en les milícies ciutadanes, en el cos anomenat *La Coronela*. Donada la tradicional rivalitat entre els notaris públics i els reials, no formaven part de la mateixa companyia, sinó que prestant serveis en companyies diferents, defensaven distintes zones de la ciutat sitiada.⁸

⁵Traiem aquesta dada d'una *Carta Acordada* del Consejo de 23 d'octubre de 1755, la qual reproduïx una petició dels causídics de Barcelona, per a reformar aquests estatuts. ACA, reial Audiència, reg. 386, foli 334.

⁶Noguera i Madurell: *Privilegios y Ordenanzas...*, pgs. 509-517. En ocasió d'aquest fet es va publicar l'imprès intítulat: *Die 18 iulii 1678. Proposició feta en lo savi Consell de Cent, sobre la dispensació, y derogació de las ordinacions del col·legi de notaris Publichs de Barcelona*. AHPB, caixa 2.

⁷Sobre aquest tema consultar el manuscrit: *Copia de una deliberación del Consejo de Ciento de Barcelona, de fecha 28 de noviembre de 1679, relativa a la provisión de plazas de notarios de dicha ciudad*. AHPB, impresos caixa 3. Es tracta d'una còpia manuscrita del segle XIX de les deliberacions, en català naturalment, del Consell de Cent.

⁸Sembla que la primera vegada que es formà *La Coronela* en temps de la guerra de Successió, la companyia de notaris de la ciutat tingué un capità que temps a venir seria un alt càrrec de l'administració de l'Arxiduc: el fedatari Ramon Vilana Perlas, el qual era fill i net de notaris, i ja havia estat capità d'aquest cos militar en altres ocasions: *En lo 28 de maig de 1704, per la vinguda de vaixells anglesos que aparegué davant de esta ciutat se resolgué formar la Coronela. Y lo dit col·legi nomena per capità al Magnific Ramon Vilana Perlas, ciutadà honrat de Barcelona*. AHPB, *Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona*, foli 20. Amb motiu d'aquest aconteixement hi hagué una temptativa de lliurar la ciutat a l'esquadra aliada, on hi havia 2.400 homes, comandats per Darmstadt. Albareda i Gifre: *Història de la Catalunya moderna*, pg. 111. És més que probable que durant la guerra, el dit Col·legi estigués proper a posicions polítiques austracistes. Vilana i els seus homes deurien de participar activament en aquesta confabulació, perquè el 20 de juny de 1704 ell mateix va patir un escorcoll de casa seva, acusat pel Virrei Fernández de Velasco d'haver participat en la temptativa de lliurament de la ciutat a les tropes aliades. Fou engarjolat, i alliberat

Els notaris públics de la ciutat van estar en una posició política propera a l'austracisme.

El 28 de maig de 1704, aparegueren a la costa, davant la ciutat, vaixells anglesos. Es va formar *La Coronela*, nomenant Ramon Vilana Perlas capità de la Companyia de Notaris Públics de la ciutat de Barcelona, i que poc temps després seria designat secretari de l'Arxiduc, i tindria importants càrrecs en el govern austriacista.⁹ Ell mateix i possiblement altres caps de la Companyia dels Notaris Públics de Barcelona van ser empresonats pel virrei Fernández de Velasco, prova clara de la seva decidida implicació en la causa austriacista.

L'Agost de 1714, en ple setge, la Companyia de Notaris Públics de la Ciutat, va haver de defensar les ruïnes del convent de Santa Clara. Després d'una lluita aferrissada va tenir 46 baixes, inclosos el capità i el tinent.¹⁰ La corporació, després d'aquests fets, no gaudiria precisament de l'estimació de les autoritats del nou règim.¹¹

Tot i la massacre patida per la Companyia de Notaris de la Ciutat, molts d'ells van reeixir a salvar la vida, perquè després de l'onze de setembre de 1714 n'hi havia

en passar Barcelona a ser governada per l'Arxiduc, el qual el 1710 li va fer donació de la vila de Rialp i la Vall d'Asua. Voltes, Pere: *Cataluña en el primer cuarto de siglo XVIII*, pg. 353. Vilana va sortir de Barcelona el 19 de març de 1713 acompanyant l'Emperadriu Elisabet i tot indica que mai més tornà a Catalunya. Va exercir càrrecs de molta responsabilitat a l'administració imperial, on fou comte del Sacre Imperi Romà i secretari d'Estat i Universal de l'Emperador Carles VI, el qual tingué en ell una confiança il·limitada. Alcoberro: *L'exili austriacista (1713-1747)*, pg. 230. Després de l'assalt de la ciutat el dia 11 de setembre de 1714, la seva casa, a la cantonada entre els carrers de Regomir i del Correu Vell, va ser ocupada per un dels personatges emblemàtics del nou règim: l'intendent José Patiño (Milà 1666- San Ildefonso 1736).

⁹AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat, foli 20. Altres col·legiats van ser titulars de càrrecs dins de l'administració austriacista. A partir d'aquest moment, es va formar sovint *La Coronela*, i trobem les ordinacions a les quals havien d'atenir-se els col·legiats. Sols estaven exceptuats d'obligacions militars l'escrivà major i el secretari de la Casa Ciutat. AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, foli 48.

¹⁰Albertí, Santiago: *L'onze de Setembre*, pgs. 323-324. La companyia de notaris Públics de la ciutat, comandada pel capità Josep d'Oliver, comte de Camprodon i el tinent Vicenç Duran, va haver de defensar el convent de Santa Clara per a evitar l'ocupació de les tropes borbòniques, molt més nombroses. Els combats van acabar desenvolupant-se amb arma blanca. La companyia va resultar sacrificada, però va evitar un avanç de les tropes del duc de Berwick que hagués pogut significar la caiguda de la ciutat a l'agost de 1714.

¹¹Estaven obligats a deures militars tots els notaris a excepció dels septuagenaris, els impeditos, l'escrivà major i el secretari de la casa ciutat.

una trentena en condicions d'autoritzar documents.¹² Si consultem les dades de l'Arxiu de Protocols de Barcelona, podem adonar-nos de què tan sols hi ha quatre notaris que deixessin d'autoritzar documents precisament l'any 1714.¹³

Els fedataris supervivents, havent lluitat d'una manera tan acarnissada es van guanyar el desfavor de les autoritats borbòniques, que va tardar poc en manifestar-se.

Efectivament, a les poques setmanes d'entrar les tropes del duc de Berwick a la ciutat, va ser demanat al Col·legi un «donatiu» de 1.200 dobles, els quals havien de ser satisfetes la meitat abans de tres dies, i l'altra meitat en el termini de deu dies. Per tal de garantir el pagament d'aquesta taxa extraordinària, un dels priors almenys va ser empresonat, i la seva casa ocupada per fusellers.¹⁴

Simultàniament eren nomenats per les autoritats borbòniques nous priors, els quals a partir d'aquell moment, van precisar del permís governatiu per a convocar les reunions i hi havia d'assistir l'oficial reial. En les actes de la corporació,

¹²Traiem aquesta dada de les actes del Col·legi, conservades a l'AHPB. Aprofitem per remarcar que Noguera afirma que les actes del Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat del temps de la guerra i els anys immediatament posteriors s'han perdut. *Los Notarios de Barcelona...*, pg. 21. Possiblement estaven extraviades, perquè nosaltres, per a redactar aquest treball les hem pogut consultar, relligades en un volum. Es troben, és clar, a l'Arxiu històric de Protocols de Barcelona.

¹³Es tracta dels notaris Josep Güell, del qual es conserven manuals des del 1671, Isidre Famades, que té documentació el 1672, Francesc Cortès en té ja del 1670, i Lluís Cases, que ja té manuals el 1675. Tenint en compte que calien 25 anys per a obtenir el nomenament de notari, aquests fedataris, el 1714, tenien com a mínim uns 65 anys. Possiblement, tots ells van morir de mort natural, o per les calamitats del setge. Aquests fedataris pertanyien als dos col·legis, públics de la ciutat i reials. La documentació que hi ha a l'Arxiu de Protocols de Barcelona no és exhaustiva, però aquestes dades ens poden ajudar a entendre que no hi va haver massacre entre els notaris pròpiament dits, sinó entre els escriptors i altres membres de la Companyia. Traiem les dades del catàleg de l'Arxiu de Protocols, publicat per Madurell: *Índice...*

¹⁴Al llibre d'actes del Col·legi conservat en l'AHPB trobem tant les declaracions dels col·legiats com els comptes del prior engarjolat, el qual va romandre una vintena de dies en la presó (del 20 de novembre al 10 de desembre). Els fusellers que ocupaven la seva casa eren alimentats a les seves despeses, de manera que inclús va haver de contractar els serveis d'una minyona per a servir-los (traiem aquestes dades d'un quadern de comptes, sens dubte autògraf del prior empresonat, Josep Ferran). Evidentment, el Col·legi va pagar el «donatiu», i ho va poder fer no pels ingressos provinents dels membres, sinó per uns diners agafats a cens, les pensions dels quals, molt poc temps després donarien notables maldecaps a la corporació privada dels drets d'ingrés dels col·legiats. L'allotjament de militars va ser una pesada càrrega imposada a les famílies catalanes. Els allotjats no sempre tenien un comportament correcte. Un exemple d'això el podem veure per les queixes del notari gironí Matheu Thió el 1725, el qual pràcticament va ser foragitat de la seva pròpia casa. Alberch i Quer: *La Girona del set-cents...*, pg. 34. Aquests empresonaments amb finalitats fiscals van continuar en els mesos immediatament posteriors a la guerra, perquè en trobem citats encara almenys fins el 1720. Castellví, vol. VI, pgs. 525-526 citat per Albareda: *La Guerra...*, pg. 130.

redactades encara en llengua catalana, es pot detectar el seu trasbals, perquè la major part de col·legiats, havent patit la penúria del setge, no disposaven de diners per a pagar el «donatiu». Algun d'ells fins i tot tenia els béns segrestats, dificultant encara més l'obtenció dels recursos necessaris per a pagar aquest impost extraordinari.¹⁵

Salta a la vista que aquestes recaptacions extraordinàries es feien d'una manera arbitrària, perquè al Col·legi de Notaris reials li va ser imposada una contribució molt inferior, tot i que tenia el mateix nombre de col·legiats, amb una capacitat econòmica molt semblant.¹⁶

Els membres del Col·legi de Notaris de la Ciutat van ser convocats en nombroses ocasions, i a les actes podem veure que hi va haver moltes reunions per tractar de repartir-se l'onerosa càrrega de l'impost. La majoria va declarar no estar en condicions de fer front al pagament de les quantitats requerides.

Aquesta «talla» pot explicar per què no van ser suspesos tots els notaris públics de la ciutat i obligats a obtenir el títol segons les lleis de Castella, tal com havia succeït a València. També explicaria la raó de tardar uns quants mesos en donar l'ordre de suspensió de notaris examinats en temps de domini de l'Emperador: si es feia immediatament, aquests fedataris quedaven privats a l'acte de capacitat econòmica i per tant impossibilitats de satisfer el donatiu.¹⁷

¹⁵L'alarma de la corporació va ser considerable perquè els notaris van fer reunions formals, amb acta i assistència d'un oficial del nou règim a l'octubre, els dies 19, 21 i 24; al novembre, els dies 8, 13, 16, 20 i al desembre el dia 10.

¹⁶L'import del donatiu per als notaris públics, com hem dit era de 1.200 dobles, a pagar la meitat dins de tres dies i l'altra meitat dins de deu dies. En canvi, El Col·legi de Notaris reials va haver de satisfer tan sols 320 dobles. Això demostra que els darrers estaven més propers a posicions polítiques filipistes. Traiem aquestes dades de les actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona. Entre el foli 123 i el 124 hi ha relligada la còpia d'una sol·licitud dirigida a les autoritats de la ciutat en la qual demanen la reducció de l'import d'aquest donatiu. Com a dada curiosa destaquem que aquesta instància, presentada el 21 o el 22 d'octubre de 1714 és redactada en català, perquè els priors dels col·legis de notaris encara no havien copsat la naturalesa del nou règim. A partir d'aquesta, totes les comunicacions oficials són redactades en llengua castellana. La següent sol·licitud, relligada entre els folis 132 i 133, que deuria ser presentada el desembre del mateix any, és redactada ja íntegrament en castellà.

¹⁷L'ordre de suspensió va ser donada a primeries de 1715. El notari Josep Amat va autoritzar documents fins el 7 de gener, Bonaventura Olzina fins el dia 17 del mateix mes i Aleix Claramunt, notari reial, fins el 24 de gener d'aquell any.

Els priors electes dels col·legis sembla que van ser cessats al llarg del mes de juliol de 1715, i en van ser nomenats uns altres per la superioritat, sens dubte més d'acord amb la ideologia del moment.¹⁸

Entre les actes trobem les ordres que la nova Junta de Govern anava donant, les quals, en molts casos, venien en un plec imprès signat a vegades pel secretari de la Junta, Salvador Prats i Matas. Trobem l'ordre de lliurar a les autoritats i tatxar als manuals els documents en què constessin títols o dignitats concedits per l'Emperador.¹⁹

El mes de gener de 1716 el decret de Nova Planta va establir la conservació d'un Col·legi de Notaris a Barcelona, sense determinar quin dels dos havia de ser l'afavorit. L'acta del Col·legi de Notaris Públics de la ciutat del 27 d'abril del 1716, es congratula d'aquesta disposició. Els membres d'aquesta corporació es van apressar a demanar el nomenament de *Protector*. Com veurem, aquesta qüestió tardaria encara una quinzena d'anys en concretar-se i resoldre's.

¹⁸Van cessar Josep Ferran i Sever Pujol. Aquest últim, a més a més tenia el títol del temps de domini de l'Emperador. El 13 de juliol de 1715 tenim ja com a priors a Isidre Famades i Tomàs Simon, respecte dels quals, en l'acta següent, de 24 de febrer de 1716, al costat del seu nom llegim les paraules: *Exercint lo carrech de Priors de orde superior*.

¹⁹Al mes de març es va fer obligatori l'ús del paper timbrat. A partir d'aquell moment, les actes pròpiament dites són escrites sobre aquest suport si bé hi ha altres documents com comptes, relligats al mateix volum dels acords que són escrits sobre paper normal.

Col·legi de Notaris reials de Barcelona.²⁰

Aquest Col·legi és posterior en el temps al de notaris públics i hem de fixar la seva creació en un privilegi datat el 1544 i confirmat el 1547. Tan bon punt van obtenir aquesta concessió, els notaris reials van demanar de ser equiparats als públics. Dels requisits per a l'obtenció de la qualitat de notari reial de Barcelona, cal dir només que eren molt semblants als dels notaris de la ciutat. A partir de mig segle XVI, trobem dos col·legis paral·lels entre els quals hi haurà una forta rivalitat que va provocar nombrosos plets que va haver de resoldre la reial Audiència.²¹

Des del segle XVI, temps de la fundació d'aquest Col·legi, trobem un augment del pes institucional de les corporacions que depenien directament de la monarquia, alhora que experimenten una davallada aquelles que tradicionalment estaven lligades al poder dels municipis.

Malgrat la forta rivalitat existent entre els dos col·legis notariaus, no era infreqüent que alguns notaris barcelonins fossin membres d'ambdues corporacions. La guerra de Successió va obrir una nova etapa sobre aquesta qüestió, perquè no hem constatat que aquest fet es produís encara en el segle XVIII.²²

Aquests notaris no podien tenir taulell obert al carrer, sinó que havien de treballar a casa seva. Al segle XVIII va desaparèixer el costum de treure al carrer l'obrador, per aquest motiu es van difuminar les diferències entre ambdós col·lectius. Els membres d'aquest Col·legi, a diferència dels de la ciutat, podien tenir ajudants.²³ Per això no és estrany que abans del decret de Nova Planta fossin nombrosos els fedataris de Barcelona que gaudien d'ambdues autoritats. Els reials eren els

²⁰Un resum de la història i règim d'aquest Col·legi es pot trobar a Günzberg: *Los Notarios...*, pgs. 713-732. Sobre la rivalitat i l'estat dels col·legis en el període anterior a la guerra de Successió, veure del mateix autor: *Els enfrontaments entre les corporacions notariaus*. És en el segle XVII quan aquesta confrontació es va fer més notòria.

²¹Així va succeir per exemple el 1593, any en el qual la reial Audiència per primera vegada va pronunciar una sentència segons la qual els notaris reials podien autoritzar escriptures amb tota llibertat, sempre i quan no traguessin obradors a la via pública.

²²Ocasionalment, a aquesta doble autoritat s'hi afegia el nomenament apostòlic. Així era, per exemple, amb el fedatari del segle XVI, Francesc Ros. Cases, Lluïsa: *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, pg. 243. Les ordinacions del 1735 van equiparar la situació jurídica d'ambdues corporacions, i el fet d'ésser membre dels dos col·legis ja no proporcionava cap avantatge, i sí despeses.

²³Günzberg: *Los Notarios...*, pgs. 169 i 200. Aquests notaris no sols podien tenir ajudants, sinó

únics que treballaven amb les tres parts clàssiques de l'art de notaria: contractes, últimes voluntats i judicis.

En arribar el segle XVIII, com hem dit, hi havia una forta rivalitat entre ambdós col·legis. Els de la ciutat, en general es van distingir durant el setge per la seva oposició al Borbó. Possiblement per això els reials, més propers a les autoritats de la nova situació política, van gaudir d'una situació més còmoda.

Els notaris reials també van participar en la milícia ciutadana *La Coronela*, però des d'una altra companyia i en un lloc diferent als notaris de la ciutat. Les actes del Col·legi contenen ordinacions per al règim militar d'aquesta institució.²⁴

Aquesta corporació va patir hostilitats dels oficials del govern de l'Arxiduc i és ben possible que alguns d'ells fossin desafectes a la seva causa.²⁵ Un d'aquests actes poc amistosos va ser una *Visita*, que només aquest dia el 20 de febrer de 1711, oficials reials feien a membres d'aquest Col·legi, amb maneres poc respectuoses envers els col·legiats.²⁶ El 1707 era prior vell del Col·legi Francesc Mora, qui més tard seria notari de la reial Junta implantada per Felip V després de l'assalt de la ciutat. Almenys el prior era filipista convençut.

A darreries de 1713 el Col·legi de Notaris reials va comprovar com alguns dels seus membres es passava al bàndol enemic. Tal com estava establert, altres membres del Col·legi duien a terme l'aprehensió material de tots els llibres del notari trànsfuga.²⁷ El mateix es va fer amb els col·legiats difunts, molts d'ells a causa dels combats o les calamitats del setge.

també substituïts. Sobre les seves funcions, veure la mateixa obra, pg. 218.

²⁴Sovintegen en aquestes actes les peticions de dispensa de guàrdies, especialment nocturnes.

²⁵En aquella època, el Col·legi, acostumava reunir-se a la capella de Santa Àgata, on hi havia una caixa amb tots els documents de la Corporació, la qual va aparèixer el desembre de 1708 en un estat lamentable. Almenys les actes d'anys anteriors es van salvar del contratemps, perquè es poden consultar actualment a l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona. Els priors van considerar de formar una recopilació del privilegi del Col·legi de la qual no hi ha cap més notícia.

²⁶Els porters de l'Audiència agafaven i se'n duïen els «borradors», quan això sols els estava permès si hi havia sospita de falsedat. Segons les autoritats del Col·legi, el Rei a Catalunya no estava facultat per a fer aquesta *Visita*, la qual era potestat dels municipis. AHPB, *Actes del Col·legi de Notaris reials de Barcelona*, fols 235-236. Possiblement es tractà d'un acte poc amistós, característic dels oficials del govern de l'Arxiduc envers els filipistes.

²⁷A les actes del Col·legi consta que almenys cinc notaris reials es van passar al bàndol filipista.

El 1714, després d'entrar les tropes filipistes a Barcelona, com era d'esperar, també van haver de patir l'extorsió de l'anomenat «donatiu», però la quantitat que els va ser exigida era molt inferior que l'exigida als notaris de la ciutat i per tant podem concloure que els notaris reials de Barcelona, almenys com a corporació, es van decantar per posicions polítiques properes al filipisme.

Arribat el mes de gener de 1715, els notaris reials també van haver de sofrir la suspensió en els seus càrrecs dels nomenats en temps del govern de l'Arxiduc. Algunes revalidacions van tardar pocs anys, mentre que d'altres es van retardar fins les acaballes de la dècada següent.²⁸

En aquestes suspensions no hi havia uniformitat de criteri, perquè alguns dels notaris sembla que van ser cessats el mateix dia de l'assalt de la ciutat, l'onze de setembre de 1714, mentre que d'altres van continuar actuant fins el gener de 1715.²⁹

Al llarg de la guerra, a les actes col·legials, són abundosos els documents relacionats amb el nomenament de càrrecs, militars de la companyia (capità,

Del 30 d'octubre del 1713 trobem una nota que explica l'aprehensió dels manuals d'Aleix Claramunt i de Francesc Mora. El primer de novembre fugia el col·legiat Jaume Vilariquer, i el 22 de desembre de 1713 ho feia el notari Josep Mas. Aquest últim afirma que va ser privat de la potestat d'autoritzar instruments durant quatre anys en temps de l'Arxiduc. ACA, reial Audiència, reg.135, foli 24v. En el text de les notes de les aprehensions es llegeix literalment: *per absentiam et in partibus inimicorum residentiam* del notari afectat. És possible que més notaris es passessin al l'altre bàndol. Del dia 26 d'octubre de 1714 llegim al dietari del Consell barceloní: *En aquest dia, se escaramusà ab los enemichs y se'n passaren alguns desartors de peu. Manual de Novells Ardits...*, vol. 28, pg. 195. Aquests fedataris, filipistes fins el moll de l'os, temps després els trobarem ocupant càrrecs a la Junta de Govern i a altres institucions del règim implantat després de l'onze de setembre següent.

²⁸Aleix Claramunt, notari reial de Barcelona a qui el seu significat filipisme el va obligar a haver d'abandonar la ciutat, va autoritzar documents fins el fins el 24 de gener. Madurell: *Índice cronológico alfabético*, vol. 3, pg. 53.

²⁹El notari Josep Vila va prestar el nom als dos notaris suspesos, Aleix Claramunt i Francesc Tos, per a que poguessin continuar autoritzant documents, El primer d'ells, decidit filipista, des del 21 de novembre de 1716 a 1719; el segon va haver d'autoritzar els instruments sota nom aliè des del mateix 11 de setembre de 1714 fins acabar el 1721. Posteriorment, Josep Vila els feu donació dels protocols on constaven els documents que havien redactat en nom d'ell, tant a l'un com a l'altre, la qual cosa indica que donada la situació certament excepcional, aquests notaris suspesos anaven col·laborant i relligant els documents que redactaven separatament dels de Josep Vila. Noguera i Madurell: *Privilegios y Ordenanzas...*, doc. 232, pg. 556.

tingent, sergents, caps d'esquadra), regulació a l'assistència a les guàrdies dels col·legiats i dels escriptors, etc.³⁰

En general, la guerra va significar per als notaris, tant els de la ciutat com els reials, una davallada en la quantitat de documents autoritzats, que pot ser comprovada per la disminució del nombre de fulls redactats en els manuals, significant també una disminució dels ingressos percebuts, i que es faria sentir a les darreries del 1714, amb l'exigència del «donatiu» per part de Felip V.³¹

A mig segle XVIII, les funcions dels notaris reials com a actuaris de l'Audiència venien detallades en les Ordinacions d'aquest òrgan, aprovades el 1741.³²

ALTRES TIPUS DE NOTARIS A BARCELONA I LA RESTA DE CATALUNYA DURANT LA GUERRA I EN LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XVIII.

Notaris reials i Causídics de Barcelona.

Aquests notaris exercien funcions de procuradors a tots els tribunals de Barcelona, inclosa la reial Audiència.

Les Corts de Barcelona de 1599 van disposar que cap notari reial que no fos col·legiat pogués escriure a la reial Audiència, ni a la sala civil ni a la criminal, de manera que els notaris que exercien en aquests llocs van haver de cessar.³³ És obvi que a aquests notaris reials, que vivien amb casa i família a Barcelona se'ls havia de permetre una ocupació alternativa, i per això, en les mateixes Corts de

³⁰Algunes d'aquestes disposicions poden ser consultades a Noguera i Madurell: *Privilegios...*, pgs. 225-231.

³¹Voltes, Pere: *Barcelona durante el gobierno del Archiduque...*, pg. 208. Aquesta obra conté una completa llista dels notaris que van quedar a Barcelona durant la guerra, amb la descripció dels fons i que es conserven a l'Arxiu de Protocols de Barcelona.

³²*Ordenanzas de la Real Audiencia de el Principado de Cathaluña, mandadas imprimir por Su Magestad. Por Joseph Teixidó, Impresor del Rey Nuestro Señor, 1742, capítol 15. Es conserva un exemplar a la BUB.*

³³Transcrivim un fragment del llibre IV, títol 14, constitució 25 de les *Constitucions de Catalunya* (Corts de 1599): *Per tant statuim i ordenam ab loatio i approbatio de la present Cort, que ningun notari que no siga col·legiat puga scriure en la Real Audientia, axi civil com criminal, y que los notaris Reals no col·legiats, que scriuen en lo Real Concell criminal, i civil siguen expellits...* És obvi que si aquests notaris eren exclosos del seu ofici dins l'Audiència, els calia d'aconseguir una

1599 els notaris reials que havien estat expel·lits de la reial Audiència (més de 100), van exposar al monarca que a Barcelona les procuraduries estaven molt mal gestionades, perquè els plets se substanciaven en llatí, i els procuradors no coneixien aquesta llengua, i fins i tot exercien aquesta funció persones que no sabien llegir ni escriure. El monarca va accedir a aquestes pretensions dels fedataris, constituint-se així el Col·legi de Notaris reials i Causídics.³⁴

Cal remarcar una notable especialitat dins d'aquesta funció de procurador dels tribunals a València, on eren els mateixos notaris de la ciutat els que el duien a terme, sense la constitució d'un col·legi especial o separat. Aquests notaris reials i Causídics, en virtut del privilegi constitutiu de 1599, tenien l'exclusiva del patrocini de causes a la ciutat de Barcelona, exceptuant els cavallers i doctors que tinguessin fur militar, anomenats «gaudins», els quals podien exercir sense necessitat de ser notaris reials. El nombre de membres, a mig segle XVIII, excedia ja el centenar.³⁵

Per a ser causídic de Barcelona, el procediment era el següent: primer calia practicar amb un col·legiat, al llarg del període de sis anys, passats els quals era ineludible d'obtenir el títol de notari reial, tramitant-lo a l'antic Consell d'Aragó. Per a donar-li curs sols havien de satisfer *seis a ocho doblones*, que eren els drets que calia fer efectius. Obtingut aquest podien fer efectiu els drets d'entrada al Col·legi i exercir de procuradors.³⁶

Durant la guerra, el Col·legi de Notaris Causídics va patir les mateixes necessitats que el de notaris públics i reials, perquè almenys en una ocasió, el trobem havent

altra ocupació.

³⁴Duran i Cañameras: *El Colegio de Escribanos de Mandamiento en la primera mitad del siglo XVIII*, pg. 19.

³⁵Troblem aquestes dades al follet: *Breve demostración de las especies de notarios que hay en la ciudad de Barcelona, de sus antigüedades, ejercicios, privilegios y prerrogativas: de todo lo que se hallan las correspondientes justificaciones en los autos del pleyto que el Colegio de notarios públicos de número de Barcelona sigue contra el de notarios públicos Reales colegiados en el Real, y supremo Consejo de Castilla*. L'imprès no té data, però fou publicat a mig segle XVIII.

³⁶Traiem aquestes dades de la consulta de L'Audiència de 28 de juny de 1731, que porta causa de la petició de Llorenç Isalguer i molts d'altres practicants que demanen que se'ls dispensi el pagament del *fiat* i la *media annata*. ACA, reial Audiència, reg. 148, folis 6-10.

d'agafar diners amb un censal, segurament en favor de la causa de l'Arxiduc que temps després portaria també maldecaps, per no poder satisfer les pensions.³⁷

Sembla prou clara la presa de partit dels causídics barcelonesos en favor de la causa de l'Arxiduc, perquè van obtenir concessions d'aquest, el títol de les quals va ser lliurat al secretari de l'Audiència, Salvador Prats i Matas per a ser destruït.³⁸ Per aquesta causa en alguna de les minutes o resums del decret de Nova Planta, es contenia la supressió del Col·legi de Causídics, la qual, finalment, va ser omesa en el text final, però va provocar una situació d'inseguretat i silenci que va durar fins l'any 1728.³⁹

En implantar-se el règim borbònic sembla que a tots els auxiliars de ploma de la Junta de Govern, que exerciren des de l'onze de setembre de 1714 fins la constitució de la nova Audiència borbònica l'abril de 1716, se'ls va autoritzar per a exercir de causídics.⁴⁰ En repetides ocasions, els membres d'aquest Col·legi van demanar el privilegi de portar espasa, i l'Audiència va informar desfavorablement sobre aquesta pretensió, i per això van haver de valer-se d'una astúcia per a obtenir-la.⁴¹

La guerra de Successió va suposar un trasbals per a aquesta corporació, perquè naturalment els que pretenien l'ingrés a ella, havien d'obtenir la *Notaria de Reynos* i es trobaven amb l'obligació de pagar el corresponent *fiat* i altres drets. No tenim notícies de si calia anar al *Consejo* a examinar-se per a aconseguir el títol, però

³⁷El 29 d'agost de 1707 van haver de constituir el censal, a favor de Francesc Magarola i de Fluvià i la seva esposa (protocol del notari Pau Pi). Després de la guerra, a la Cort del Veguer hi hagué un procés que va fer palesa la manca de pagament d'algunes pensions. AHCB, Arxiu del Veguer, processos, sèrie XXXVII, caixa 427 (notari Josep Huguet).

³⁸Així consta en una relació d'aquests documents que contenien títols de l'Emperador, que es conserva en els papers de la família Ametller. BUB, manuscrit 1.969, pgs. 204-207.

³⁹Entre els papers de Josep Ametller es conserva en una minuta del decret de Nova Planta, un document amb un resum del que es pensava que havia de contenir aquest decret, on literalment podem llegir: *Que haya de conservarse el colegio de notarios y no el de Procuradores*. BUB, manuscrit 1.969, foli 328 i ss. El document s'intitula: *Resumen por maior de los principales puntos que contiene el decreto de su magestad expedida sobre la planta de justicia para el Prinzipado de Cataluña*.

⁴⁰Duran i Cañameras: *El Colegio de Escribanos...*, pg. 19. L'Audiència va prendre aquest acord amb data de 2 de maig de 1716.

⁴¹Van demanar aquesta concessió el 1728, el 1736 i el 1738. Duran i Cañameras: *El Colegio de Escribanos...*, pg. 20. Finalment van obtenir-la valent-se d'un ardit, consistent en fer que la seva pretensió fos la primera del dia de la presa de possessió del Capità general, que tradicionalment era concedida. ACA, reial Audiència, reg. 465, foli 98.

sembla clar que en els primers anys després de la guerra, va ser necessari aquest requisit, almenys per als pretendents que no gaudien de privilegi militar.

D'altra banda, el decret de Nova Planta no va derogar les ordinacions del Col·legi de causídics, perquè segons el capítol 48 del text sembla que tàcitament va confirmar les ordinacions dels gremis en general, en demanar que per a reunir-se fos necessari l'avís al corregidor o batlle per a que enviés un oficial. Expressament, aquestes ordinacions dels procuradors barcelonesos no estaven confirmades.⁴²

Molts aspirants practicaven l'ofici de procurador a Barcelona el 1716, i es van trobar amb la desagradable sorpresa de què havent-se imposat el dret de Castella per l'obtenció del títol de notari reial, no tenien recursos suficients per a satisfer les taxes, cosa que els barrava el pas a l'exercici de la professió.⁴³

Del 1728 trobem una sol·licitud de l'aspirant Antoni Lacavalleria, el qual es va dirigir al *Consejo* directament, i una *Carta Acordada* d'aquest òrgan demanava un informe a l'Audiència de Barcelona. El dit pretendent afirma ser de llinatge noble tant per part de pare com de mare, a més d'estar graduat en ambdós drets. Potser no tenia pràctica prèvia perquè afirma que aquesta no era exigida als pretendents que tenien fur militar.⁴⁴

La carta del *Consejo* acaba demanant informes sobre la petició: *expressando si después de la abolición de los fueros, se ha mandado mantener el Colegio de Causídicos que se expresa y aprobado sus ordenanzas, si tiene número fixo de individuos, y a quién toca su creación y nombramiento, con todo lo demás que en*

⁴²Aquest és el parer de l'Audiència en la consulta de 28 de juny de 1731. ACA, reial Audiència, reg. 148, folis 6-10.

⁴³ACA, reial Audiència, reg. 148, folis 6-10.

⁴⁴*Representa que en la dicha ciudad de halla un colegio de causídicos o procuradores de número, cuyo empleo es agenciar pleytos en la Real Audiencia erigido para cavalleros y otros que gozan de privilegio militar que se hallan sin bastante hacienda para mantenerse y para los notarios que obtienen Real Auctoridad y no son de alguno de los otros colegios que se hallan en la misma ciudad erigidos.* ACA, reial Audiència, reg. 12, foli 183. Aquesta petició deuria de ser resolta favorablement, perquè de data 2 de juliol de 1731 en trobem una altra dels pretendents Francesc Roger, Ramon Çafont i Cella, i Ramon Villa Garcia, els quals demanen l'ingrés al Col·legi de Causídics en virtut de la mateixa reglamentació. ACA, reial Audiència, lligall 164, plec 85.

*estos assumptos se os ofreciere y hubiereis por conveniente, para que en vista de todo se provea y mande lo que convenga.*⁴⁵

La possibilitat d'entrada en el Col·legi dels «gaudins» era discriminatòria respecte dels pretendents que no tenien el privilegi militar, els quals havien de tenir els anys de pràctica, passar l'examen i a més satisfer el *fiat* i altres drets. Per això no tardaren en haver peticions al respecte.

Segurament, alguns dels membres del Col·legi pretenien únicament prestar el nom, per a que altres persones, que no ho eren, exercissin de procuradors (sens dubte a canvi d'una contraprestació econòmica). Els síndics del Col·legi van demanar de poder exercir coerció sobre els col·legiats que ho feien. Mentrestant, el 15 de desembre de 1729, el Capità general, probablement a instància de l'Audiència, va concedir al Col·legi la facultat d'observar les ordinacions, amb les penes en elles establertes.⁴⁶

Segurament, aquesta posta en vigor de les ordinacions es va produir a imitació del reconeixement dels altres col·legis de notaris i escrivans de manament esdevingut el 1729.

Pel que sembla, ja havien estat admesos alguns «gaudins» i aquests pretenien llavors remoure els priors del Col·legi, demanant que es nomenés com a primer prior un cavaller o un doctor en lleis, i com a segon un causídic, adduint també l'incompliment de les ordinacions del Col·legi. L'Audiència va informar desfavorablement sobre aquesta petició.⁴⁷

El 1731, el pretendent Llorenç Isalguer, juntament amb d'altres que volien ingressar al Col·legi de Notaris reials i Causídics sense gaudir de cap privilegi, van demanar que se'ls dispensés el pagament del *fiat*, perquè únicament pretenien exercir l'ofici de procuradors.

⁴⁵La carta és datada a Madrid el 2 de juny de 1728. ACA, reial Audiència, reg. 12, folis 183 i ss.

⁴⁶ACA, reial Audiència, reg. 145, foli 71v. La petició dels síndics i el dictamen de l'Audiència és a ACA, reial Audiència, reg. 144, foli 89. Aquests es lamenten de *ser muchos los que llevan Pleytos sin ser Colegiados, y también muchos los que prestan el nombre.*

L'Audiència va informar favorablement sobre aquesta petició i el fiscal del *Consejo* també va dictaminar en sentit positiu. Com a conseqüència, el 7 de gener del 1741, es va publicar l'ordre en virtut de la qual als pretendents a ingressar en el Col·legi de Notaris reials i Causídics de Barcelona, se'ls dispensés de la compareixença a la Cort a Madrid i del pagament del *fiat*, examinant-se per comissió a Barcelona. Aquests notaris havien de prestar jurament de no exercir l'art de notaria pròpiament dit, enlloc.⁴⁸ En aquell mateix any de 1731, el Col·legi, davant la imminència de nous ingressos, va intentar apujar les taxes d'entrada. L'Audiència informà desfavorablement aquesta petició.⁴⁹

L'any 1733, els procuradors van canviar el sistema de retribució dels seus serveis, la qual fins aquell moment era per temps treballat, sis rals l'hora, segons establien les Constitucions de Catalunya, argumentant que els procuradors menys diligents cobraven més, i què aquest sistema era considerat denigrant per a la professió. A partir d'aleshores es deixava llibertat als procuradors per a percebre el que consideressin oportú, i en cas de dubte l'havia de resoldre el tribunal.⁵⁰

El 1735 van demanar i els va ser concedit per l'Audiència i el Capità general que per a accedir al Col·legi fos necessari de practicar durant sis anys amb un altre causídic col·legiat, menjant i dormint a casa seva.⁵¹ Els aspirants normals havien

⁴⁷ACA, reial Audiència, reg. 145, foli 4.

⁴⁸És obvi que els notaris reials i Causídics de Barcelona eren els únics procuradors de tots els regnes de la monarquia hispànica que havien de satisfer el *fiat* i no tenia sentit de mantenir per més temps aquesta discriminació, no havent d'exercir l'art de notaria ni a Barcelona ni a cap altre lloc. El pretendent Llorenç Isalguer, i molts d'altres, no enumerats en la *Carta Acordada* del Consell de Castella, exposen que havent practicat els sis anys reglamentaris amb un causídic a Barcelona, estaven impossibilitats per a ser procuradors: [...] *por faltarles los medios y la posibilidad para conseguir el requisito que es necesario de ser notarios Reales de suerte que se experimenta que el colegio va llenándose de las personas que son cavalleros y del segundo orden y clase que fueron admitidos y que entran a colegio sin examen [...]*. La *Carta Acordada* per a que l'Audiència informi, de la qual són preses aquestes línies, es troba a ACA, reial Audiència, reg. 14, folis 49-51. Aquesta prosa dona fe de que el 1731, el pagament del *fiat* i la *media annata*, per a ser notari reial era la norma general a Catalunya. La necessitat de jurar que no s'exerciria l'art de notaria enlloc va ser reiterada el 1757. ACA, reial Audiència, reg. 388, foli 112.

⁴⁹ACA, reial Audiència reg. 148, folis 207-209. Abans de la guerra es pagava la taxa d'ingrés de 15 lliures, si s'era fill de col·legiat o noble, o bé 40 si no concorrien aquestes circumstàncies. Ara, el Col·legi volia apujar aquesta taxa a 100 i 40 lliures, respectivament. Les proves de netedat de llinatge, a partir de llavors es practicarien com a tots els col·legis notariais de Barcelona.

⁵⁰Aquesta és la solució adoptada per les ordinacions de l'Audiència de 1741.

⁵¹La consulta de l'Audiència al Capità general sobre aquesta pretensió dels priors del Col·legi de Causídics d'exigir els sis anys de pràctica és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 156, folis 13-

de passar l'examen secret i el públic. Els «gaudins» sols feien aquesta segona prova.⁵² Per a accedir al Col·legi de Causídics calia tenir els sis anys de pràctica, i segons consta en les ordinacions de l'Audiència de 1741, era necessari l'examen a l'Audiència i el jurament de portar-se bé en l'ús de l'ofici.⁵³

Troblem del 1742 una petició del Col·legi de Causídics de Barcelona, el qual, a través d'un lletrat o agent de Madrid, tractava de recórrer una ordre del Capità general de Catalunya, el marquès de la Mina, el qual havia disposat l'admissió d'un pretendent sense necessitat d'examen secret, és a dir, amb el simple examen públic davant del president i dos oïdors de l'Audiència.⁵⁴ En aquell moment, el nomenament de notaris causídics ja era centralitzat a Madrid, on s'expedia la comissió per a l'examen i s'enviaven totes les actuacions per a tramitar el títol.⁵⁵

Del 1754 trobem una altra petició, de Jaume d'Arnau, el qual essent noble i no tenint mitjans per a la seva sustentació, demanava de ser admès al Col·legi de Causídics de Barcelona. Un altre pretendent, Ramon Catà, per als mateixos efectes, havia de ser examinat i aprovat prèvia comissió del *Consejo*.⁵⁶ També a

14, 16 de maig de 1735.

⁵²En la consulta de 18 de setembre de 1737 els priors del Col·legi demanen que en l'examen públic no es comuniquin als aspirants les preguntes anticipadament, costum que es practicava amb els aspirants normals, que ja havien passat l'examen secret. Els «gaudins» s'oposen i afirmen que la petició es deu: *por la sola emulación que siempre han tenido a los militares*. L'Audiència, en aquest cas demana que es continuï la pràctica que s'havia seguit fins la data, és a dir, que els examinadors diguessin les preguntes amb anticipació. ACA, reial Audiència, reg. 159, foli 83.

⁵³Duran y Cañameras: *El Colegio de Escribanos...*, pg. 20, ordinació 422.

⁵⁴ACA, reial Audiència, lligall 25, paper de S.E. de 13 d'octubre de 1742. Aquest paper assenyala que el decret de 1731 publicat el 2 de desembre de 1740 establia que subsistís l'antic Col·legi de Causídics de Barcelona, amb les seves ordinacions antigues, les quals dataven de 1670. Pel que fa a l'examen per a accedir al Col·legi, aquestes ordinacions prescrivien l'obligatorietat de l'examen secret i públic, d'acord amb el que s'establia a la constitució municipal de Barcelona, referent a l'examen d'advocats, metges i notaris. El pretendent Jacint Beramon va intentar (i aconseguir) de ser admès sense l'examen secret, que ara el Col·legi maldava per restablir. No sabem res sobre la resolució d'aquest contenciós. El *Consejo* es limita a demanar uns informes reservats a l'Audiència.

⁵⁵Als registres de consultes de l'Audiència trobem diligències com aquesta: *Consulta al Rey de 18 de enero de 1744 que acompaña el señor Regente con su carta de la misma fecha al fiscal del Consejo, passándole todas las diligencias originales, que han practicado por José Roca y Mas en sus exámenes de escribano Real para ser agregado en el Colegio de notarios causídicos de esta ciudad*. ACA, reial Audiència, reg.166, foli 96.

⁵⁶ACA, reial Audiència, reg. 510, foli 226v i 227, respectivament.

Barcelona, exercien la funció de procuradors persones que sense ser membres dels col·legis havien estat autoritzades expressament.⁵⁷

El Col·legi, mitjançant un agent a Madrid va exposar al *Consejo* el 1755 que les ordinacions per les quals es regia dataven de l'any 1669 i que no es complien, motiu pel qual es demanava l'aprovació d'un nou text.⁵⁸ L'any 1757 li van estar aprovats pel Consell de Castella els nous estatuts. El 1818 es van tornar a reformar les seves ordinacions, reduint el nombre de membres a seixanta.⁵⁹

A la resta de Catalunya la funció de patrocini de causes en els tribunals, era duta a terme també pels notaris, però sense exclusivitat. Sabem de l'existència de col·legis de causídics a Lleida i a Girona. A València aquesta funció la feien igualment els notaris col·legiats.⁶⁰

A la segona meitat de segle XVIII trobem ja peticions de causídics per a formar Col·legi, per exemple el 1757 a Figueres i a Puigcerdà.⁶¹

⁵⁷Un exemple d'aquestes autoritzacions es troba a ACA, reial Audiència, reg. 21, foli 196, on veiem que l'agent fiscal de l'auditoria de guerra, Christobal Cortes, demana de poder portar plets a l'Audiència, a pesar dels estatuts del Col·legi de Causídics (1744). Aquesta pretensió va ser resolta desfavorablement.

⁵⁸ACA, reial Audiència, reg. 386, foli 334. L'*Acordada* en la qual es demana l'informe de l'Audiència data de 23 d'octubre de 1755.

⁵⁹Troblem aquesta dada en els estatuts reformats del Col·legi, que es poden consultar al fons d'impresos de la biblioteca del Col·legi notarial de Barcelona. Es conserva el fullet: *Reales ordenanzas que el Rey Nuestro Señor don Fernando Séptimo (que Dios guarde) se ha dignado aprobar en el año de 1818, para el buen orden, régimen y gobierno de los individuos y Colegio de Notarios Reales y Causídicos de la ciudad de Barcelona. Imprenta de Sierra y Martí.*

⁶⁰A la ciutat de Girona hi havia aquella època Col·legi de Notaris Causídics, però havia de suportar la competència dels escriptors, que exercien aquesta professió sense ser-ne membres. El 1719 eren 26 procuradors, el 1759 hi havien ja 53 i el 1779 se'n comptaven 69; el 1799 van baixar a 19, possiblement després d'aconseguir aturar l'intrusisme professional amb uns nous estatuts aprovats l'any 1783. Alberch i Quer: *La Girona del set-cents*, pgs. 48-49. Del 29 de juliol de 1747 és la petició d'un pretendent, Josep Sauch i Gispert, demanant la concessió de privilegi de notari causídic de Girona. ACA, reial Audiència, reg. 378, foli 192, 29 de juliol de 1747. A Mallorca, els notaris també exercien l'ofici de procuradors, el qual freqüentment era més lucratiu que el propi art de notaria. Amb el transcurs del temps van anar cessant en les dites funcions. Oliver et alii: *Tratado de notaría*, pg. 380 i ss.

⁶¹La petició d'una dotzena de causídics de Figueres pot trobar-se a ACA, reial Audiència, reg. 388, foli 126, Una petició semblant dels causídics de Puigcerdà és al mateix registre, foli 22.

Notaris de la Cúria del Veguer o Corregidor.

Després de la guerra de Successió, el Veguer va ser suprimit, ocupant el seu lloc el *Corregidor*, produint-se el conseqüent canvi de noms. El nomenament de fedataris d'aquest tribunal que documentaven els processos, corresponia a la casa nobiliària de Ferrer. Posteriorment, aquesta facultat va ser transferida per herència a la casa Terré.

El 1714, el propietari d'aquestes notaries va ser desposseït del dret que li corresponia, possiblement per no pertànyer a la facció guanyadora de la guerra. Li van ser restituïdes al seu fill aquestes notaries judicials per una reial Provisió del *Consejo* de l'11 de maig de 1726.^{62 63}

Més tard, van passar per herència a la casa Dalmases. A finals del segle XVIII, Escolano reporta que: *los sugetos a quienes se nombra para ella no pueden entrar a servirla, aunque ya sean notarios públicos y Reales, sin obtener primero la aprobación del Consejo, y pagar la media annata en la misma forma que queda manifestado para los escribanos de número y juzgado.*⁶⁴

Les persones que la casa de Dalmases nomenava per a servir les seves notaries, podien ser membres del Col·legi de Causídics, notaris reials o membres del Col·legi de Notaris de la Ciutat. Almenys a mig segle, el notari major normalment era o havia estat membre del Col·legi de Notaris públics de Barcelona.⁶⁵

⁶²El 1714 treballaven a la cort del Veguer de Barcelona sis notaris documentant processos. El duc de Berwick, el 1714 va nomenar notari major a Josep Huguet, decidit filipista, al qual li va estar concedit privilegi de ciutadà honrat de Barcelona. La concessió es troba registrada a la reial Audiència, reg. 205, folis 40-41, 7 de novembre de 1724. El seu company Francesc Busquets, nomenat igualment pel *Corregidor* el 7 de novembre de 1719, va renunciar a la notaria que li corresponia en escriptura pública el 23 d'abril de 1723. ACA, reial Audiència reg. 325, full solt.

⁶³ACA, reial Audiència, reg. 12, foli 76 i ss. *Real Provisión del Consejo de 11 de mayo de 1726 para que la Audiencia haga poner en posesión de Dn. Francisco Corbera y Terré de las escrivánias de la curia del Corregidor.* El propietari d'aquestes notaries va morir el 15 de setembre de 1714, molt probablement a causa de les accions bèl·liques de l'assalt o la repressió subsegüent. El seu fill, Francesc Corbera i Terré, sens dubte d'ideologia austriacista, demanava la restitució de la propietat de les notaries d'aquest tribunal en virtut del capítol novè del tractat de Viena de 1725.

⁶⁴Escolano: *Práctica*, vol. 2, pgs. 286-287. Aquests notaris gaudien de prestigi dins la societat barcelonina de l'època perquè els estava concedit el privilegi de portar espasa.

⁶⁵Trobem aquesta dada al follet imprès: *Breve demostración de las especies...*

En el segle XVIII, aquests notaris exercien les seves funcions en taulells annexos a la presó, segons l'estil antic. L'any 1808, en donar-se un altre ús a aquestes dependències, treballaven a casa seva.⁶⁶ Vives i Cebrià ens dóna notícia del repartiment d'assumptes que se seguia entre els diferents notaris del tribunal a partir del 1824. El notari major duia les qüestions més complexes, com testaments, causes pies, dret de família, marmessors, proves de llinatge, censals, etc., i podien intervenir en les causes dutes per altres notaris. Un altre fedatari s'ocupava d'embargaments i mandats, i un altre duia procediments verbals civils; dues notaries eren dedicades a la matèria penal, i una última s'ocupava dels testaments sacramentals.⁶⁷

Una conseqüència lògica d'aquest estat de coses és evidentment que la documentació que anaven formant els notaris pertanyia a la casa de Terré, a la qual va succeir la de Dalmases. Aquesta situació es va mantenir fins al segle XIX.⁶⁸ A altres llocs de Catalunya, com Girona, Vic o Montblanc, aquestes notaries també estaven en mans de particulars.⁶⁹

Els notaris del tribunal del Veguer van maldar en nombroses ocasions per obtenir l'exclusivitat en l'autorització de documents d'alienació per als quals era preceptiva l'autorització judicial que es tramitava en el mateix tribunal, imposant el jutge una clàusula, segons la qual l'escriptura de venda havia de ser autoritzada pels mateixos notaris del tribunal. L'Audiència no va accedir a aquesta pretensió.⁷⁰

Després de la guerra, aquest tribunal redactava les ordres per a bagatges, repartia els decrets del Rei en la Vegueria, pregonava les ordres del *Corregidor*, i experimentava un augment de les causes criminals, de les quals no se'n percebia

⁶⁶ *La Casa de Ferrer, hoy Dalmases, era propietaria de la escribanía del tribunal del Veguer. Ahora debo añadir que la misma casa sucedió también a la escribanía del Juzgado del Batlle.* Vives i Cebrià: *Traducción al castellano de los Usades...*, pg. 1.183.

⁶⁷ Vives i Cebrià. Op. cit., pg. 1.184.

⁶⁸ Günzberg: *Los Notarios...*, pgs. 276-277. Els arxius d'aquest tribunal, avui a l'Arxiu Històric de la Ciutat, eren a les golfes del palau Dalmases, al carrer de Montcada. Duran i Cañameras: *El colegio de Escribanos de Mandamiento...*, pg. 15.

⁶⁹ Els notaris substituïts de la casa de Terré es partien per meitats amb el propietari els emoluments de les seves funcions de notaria judicial. Abans de la guerra, el total ascendia a 800 lliures anuals per a cada part, havent-hi uns sis notaris per a repartir-les.

⁷⁰ Gonzalo de las Casas: *Diccionario General del Notariado...*, entrada *Furor*, pg. 269.

cap emolument. Va assumir també funcions que abans corresponien al Tribunal del Racional.⁷¹

En l'època que estem estudiant, les escrivanies de la Batllia general de Barcelona eren propietat del duc de Montalto.⁷² L'alienació dels oficis de fe pública era habitual al segle XVIII.

Escrivans de Manament.

Aquest Col·legi va ser erigit el 23 de setembre de 1386 pel Governador general i primogènit, l'Infant Joan, qui, en una concessió atorgada a Girona autoritzava als escrivans de manament per a gestionar, ordenar o dur a terme els assumptes necessaris per a la seva funció, així com redactar ordinacions, exigir taxes als col·legiats, etc., podent elegir dos priors.⁷³

Aquests fedataris rebien la denominació d'escrivans de manament, *Escribanos de Cámara*, és el nom castellà utilitzat en la documentació oficial després del decret de Nova Planta. La seva funció era encarregar-se de documentar les actuacions de la reial Audiència.⁷⁴ Al llarg del segle XVIII eren vuit: sis per a les sales civils i dos per a les sales penals. Una de les seves característiques era que no havien de regentar per sí mateixos les notaries, perquè els era possible el nomenament

⁷¹Traiem aquesta dada del fullet intitulat: *Jesus, Maria, Joseph. Evidencia de la Iusticia...*, pg. 4. Sense datar, però escrit sobre el 1720.

⁷²*Evidencia de la Iusticia...*, pg. 4.

⁷³Traiem aquesta dada d' ACA, reial Audiència, reg. 13, foli 112v. Als folis 112-118 hi ha un resum dels precedents del Col·legi en arribar al segle XVIII, que presenten els escrivans de manament, després d'obtenir el reconeixement del seu Col·legi. Sobre el règim dels notaris de les Corts i l'Audiència abans del decret de Nova Planta veure l'obra de Calderó: *Sacri Regii Criminalis Concilii Decisiones...*, vol. I, pgs. 56-67.

⁷⁴Les funcions de l'escrivà de cambra eren les següents: conservar i custodiar les actuacions, assistir a determinats actes, tals com proves oculars, per a les que el jutge de l'Audiència hagués delegat en ell; notificar les provisions als litigants, donant trasllat del que calgué i anotant la data. Havia de rebre personalment les declaracions de testimonis i respostes personals dels litigants. Les ordinacions de l'Audiència de 1741 regulaven algunes de les funcions d'aquests escrivans. Espiau, Santiago i Pozo, Pere: *L'activitat de l'Audiència en matèria civil, 1716-1834*, pg. XXVI.

de substituïts, als quals no els calia el nomenament del *Consejo* ni tampoc ser notaris públics, reials, o Causídics. Tanmateix podien servir-se d'escrivents, els quals no precisaven ser notaris.⁷⁵

Tot fa pensar que a mig segle XVIII, era possible el nomenament de *tenientes*, que eren els que realment treballaven, però aquest nomenament no el podia fer l'escrivà de manament directament, sinó que calia el beneplàcit del *Consejo*.⁷⁶

Aquestes escrivanies de manament, seguint la pràctica habitual a la Corona de Castella van ser alienades perquè la casa nobiliària Moya i la de Cabanes tenien el dret de nomenar tres dels sis notaris civils de l'Audiència ⁷⁷

El decret de Nova Planta va conservar els escrivans de manament. No cal dir que aquestes notaries van ser concedides a subjectes afectes a la causa borbònica, i que alguns d'ells van designar substituïts. Aquests fedataris també formaven un Col·legi, confirmat per reial cèdula de 28 de maig de 1729, simultàniament amb el de notaris públics de la ciutat i el de notaris reials. Al llarg del temps hi van haver conflictes entre els notaris reials i els escrivans de manament. Només van acabar amb una concòrdia del segle XVII.⁷⁸

⁷⁵Trobem aquestes dades al follet *Breve Demostración...*, imprès sense data, però escrit molt probablement a mig segle XVIII. Després de la guerra de Successió, van ser nomenats per a les sales civils, a més de Salvador Prats i Matas, els següents escrivans de manament: Pere Pau Fontanet, Raimon Vallonga, Josép Escofet i Matas, Rafael de Cortada i Antoni Lloses, que va morir poc temps després, essent substituït pel seu fill Josep. De la sala penal van ser nomenats Antoni Gañet i Joan Huguet. El 25 de febrer de 1729, Pere Pau Fontanet demana de prestar els seus serveis mitjançant *teniente* aprovat per l'Audiència. ACA, reial Audiència, reg. 142, foli 69. Els títols dels escrivans, així com els de la resta de personal de l'Audiència fins al 1730 són registrats a ACA, reial Audiència, regs. 325-327.

⁷⁶ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 76. Aquí trobem una petició del *Consejo*, demanant que l'Audiència informi sobre la petició de Josep Barbieri, el qual sol·licitava l'aprovació del nomenament que havia fet el propietari de la notaria, (escrivania de *Cámara*) Francisco Prats i Matas. Al mateix registre, foli 52, Pere Llopart i Josep Antoni Just demanaven la mateixa aprovació, perquè havien obtingut la designació del propietari de les notaries (escrivania de *Cámara*), el marquès de Cartellà. El *teniente* havia de reunir uns requisits determinats, perquè el segon dels peticionaris va obtenir l'aprovació del *Consejo*, mentre que el primer no va tenir la mateixa sort. ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 73. Finalment va ser designat pel marquès de Cartellà, Jaume Tos i Romà. La petició del *Consejo* per a que l'Audiència informi és al mateix registre, foli 76.

⁷⁷Günzberg, op. cit., pg. 43.

⁷⁸Entre els papers del la família Ametller es conserva un imprès que conté el repartiment d'emoluments entre els notaris reials i els escrivans de manament, resultat sens dubte d'aquesta concòrdia: *Pactes insertats en la concòrdia firmada entre los collegis de escrivans de manament y de notaris Reals collegiats de la present ciutat*. Imprès de 4 folis datat el 27 d'agost de 1758.

En un període indeterminat que cal situar entre el 1720 i el 1726, els escrivans de manament formulaven les seves queixes a l'Audiència, perquè segons ells, els seus ingressos havien disminuït fins arribar a la meitat dels percebuts pels seus antecessors degut a que cobraven abans de dictar-se la sentència i moltes vegades, les parts *dexan dormir los pleytos y las otras los componen y ajustan por medio de árbitros o de concordia*. Això perjudicava econòmicament als notaris reials i als escrivans de manament, els quals es veien privats de percebre les retribucions que els corresponien.⁷⁹

Cal distingir netament aquests escrivans de manament encarregats de documentar o fer documentar els processos i el notari de la reial Audiència, responsable dels afers de govern, càrrec per al qual fou nomenat després de la guerra de Successió Salvador Prats i Matas, el qual, també era titular d'una escrivania de manament.⁸⁰

També hem de distingir els escrivans de manament i els seus substituïts dels relators, que eren els encarregats d'exposar el contingut del procediment.⁸¹

Consta només la distribució econòmica dels drets que es cobraven en els plets i deuria de ser una conseqüència de la concòrdia del dia 1 de juny de 1756, que va posar fi a les disputes entre els dos col·lectius. BUB, manuscrit 1.969, foli 275. Aquesta concòrdia es va ordenar guardar en les ordinacions de l'Audiència del 1741.

⁷⁹Pel mateix temps, els notaris reials plantejaven la mateixa queixa. Això posa de manifest certa desconfiança de la societat envers la justícia reial immediatament després de la guerra de Successió. ACA, reial Audiència, lligall 295, doc. núm. 38. El plec no té dia, ni mes ni any, però pot ser datat entre el 1720 i el 1726. Correspon als papers que va lliurar el regent Cristóbal del Corral el 1726, tal vegada per no estar resolt encara.

⁸⁰Aquest notari del *Real Acuerdo*, nom amb el qual era designada l'Audiència i el Capità General decidint sobre assumptes de govern, documentava els actes polítics d'aquests òrgans. El càrrec va recaure en la persona de Salvador Prats i Matas, (1673-1747), natural de Figueres, notari de professió i filipista abrandat. Aquest, escrivà de manament des del 1716, el 1728 va aconseguir que el seu càrrec passés al seu fill Gregori mentre que l'escrivania de govern, va retenir-la en el seu poder (el títol d'aquest traspàs és transcrit a ACA, reial Audiència, reg. 325, foli 228). Un altre fill, Francesc, que va succeir al seu pare en aquestes funcions, va demanar i obtenir el títol de baró de Serrahí, que de vegades usa al peu dels documents que autoritza (la sol·licitud per a que l'Audiència informi d'aquesta petició de títol nobiliari és a ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 160). El 1772, demanà de passar al seu fill Fèlix Prats i Santos la notaria principal i de govern de l'Audiència, reservant-se la meitat dels emoluments de per vida. La petició per a que l'Audiència informi és a ACA, reial Audiència, reg. 567, foli 215. El 27 de març de 1775, Francesc Prats i Matas ja no vivia, i l'Audiència acordà que fins que l'exercís el seu propietari, o el *teniente* que nomenés, duqués a terme les funcions com a tal el seu substituït, Joseph Barbieri. Un acord del 27 de març demana que l'expedició del títol corresponent al seu fill Fèlix Prats i Santos. La dinastia va romandre en funcions pràcticament la totalitat del segle XVIII, i trobem indicis de que la notaria principal de l'Audiència, com tantes d'altres a Castella, va ser alienada, almenys per una o dues vides a títol oneros, o a títol gratuït.

⁸¹El relator, càrrec importat de Castella, es menystenia a l'època com un ofici de categoria inferior,

El personal al servei de l'Audiència: escrivans de manament, notaris reials, porters etc., era obligat a assistir a l'Audiència amb una vestimenta que forçosament havia de ser de color negre.⁸² A més, encara que tinguessin concedit el dret d'usar espasa, signe extern de consideració social, no podien portar-la a l'interior de l'edifici on només la podien dur els porters.⁸³

Durant el segle XVIII, les escrivanies de manament eren considerades un càrrec molt cobejat per la societat catalana.⁸⁴ Les obligacions dels escrivans de manament eren descrites en les ordinacions de l'Audiència de Catalunya, aprovades el 1741, al capítol 16.

ALTRES COL-LEGIS NOTARIALS A CATALUNYA.

A més dels col·legis citats anteriorment, a la ciutat de Barcelona, n'hi havia d'altres, que arreu de Catalunya agrupaven els fedataris de cada lloc.

Col·legi de Notaris de Figueres

Aquest Col·legi va ser fundat per privilegi de 13 de juliol de 1599,⁸⁵ i en la guerra de Successió es va extingir, en desaparèixer bona part dels seus membres.

perquè eren de nomenament de l'Audiència, la qual no havia de consultar al *Consejo*. L'acord de convocatòria de les primeres oposicions va ser pres el 23 d'abril de 1716. AHCB, Acords de l'Audiència, llibre primer, foli 5 (1716-1741). El nomenament dels quatre primers relators és al foli 13 del mateix llibre, del 25 de maig de 1716. Altres convocatòries d'oposicions a relator es troben a acords posteriors. Destaquem que el càrrec de relator tenia la seva importància, perquè els ministres forasters desconeixien la llengua i el dret aplicat de bona part dels documents sobre els quals havien de treballar.

⁸²AHCB, Acords de la reial Audiència, acord de 7 de desembre de 1723, foli 159.

⁸³Els advocats van ser obligats a vestir l'anomenat *traje de golilla*. Algun d'ells va ser multat per no complir la prescripció. AHCB, Acords de la reial Audiència, acord de 22 de desembre de 1729, foli 185.

⁸⁴El 1752, per mort de Gertrudis de Quintana, va quedar lliure una escrivania de cambra de l'Audiència. Es van presentar 28 peticions, corresponents a altres tants pretendents. ACA, reial Audiència, reg. 383. La *Carta Acordada* per a que l'Audiència informi sobre ells és datada el 16 de maig.

⁸⁵Escolano de Arrieta dona una data errònia (1799) que corregim després de verificar-la en diversos escrits existents a l'arxiu de l'Audiència de Barcelona.

De l'onze de maig de 1728, trobem una *Carta Acordada* del *Consejo* que porta causa d'una petició del Síndic de Figueres del 15 d'abril del mateix any demanant el restabliment del Col·legi de Notaris d'aquesta vila.⁸⁶ Sabem per aquesta petició que només hi havia dos notaris reials actuant a la ciutat, però per a formar part del Col·legi calia passar examen, i no havent-hi membres en actiu, el requisit no es podia complir. Segons el Síndic, l'existència del Col·legi era molt beneficiosa per a la ciutat, perquè en morir els notaris, aquests deixaven els protocols en l'arxiu comú del Col·legi evitant els problemes que podia provocar la desaparició dels protocols. L'Audiència de Barcelona va informar el 8 de setembre de 1728.⁸⁷

La corporació notarial va ser restablerta mitjançant una resolució del Consell de Castella de 4 de juny de 1736, publicada el 29 d'agost de 1740, la qual aprovava també les ordinacions per les que havia de regir-se. Segons aquestes, s'havia de compondre de deu membres.⁸⁸ Els requisits eren semblants als d'altres col·legis de Catalunya, és a dir, calia tenir:

- Vint-i-cinc anys complerts.
- Netedat de llinatge.
- Residència ininterrompuda a casa del mestre, el qual havia de ser membre del Col·legi.
- Presentar informació de la seva vida i costums.
- Superar els dos exàmens, l'un públic i l'altre secret.

L'examen se celebrava per comissió del *Consejo*, que havia de ser concedida amb anterioritat i calia satisfer els drets de *media annata*. La primera vegada va

⁸⁶ACA, reial Audiència, reg. 12, pg. 227 i ss.

⁸⁷ACA, reg. 217, foli 296. El dret de nomenar els notaris judicials i extrajudicials i organitzar el seu arxiu corresponia al municipi (foli 296v) per la qual cosa no ens han d'estranyar aquestes iniciatives de l'Ajuntament de Figueres, que solia llogar les notaries a canvi d'un preu, podent arrendar-les fins i tot a notaris que no fossin membres del Col·legi. El text de les ordinacions antigues establia: *Item Attès que la notaria e scribania de dita vila es de dita Universitat, la qual acostuma arrendar a notaris Reals, a V Magestad li placia consentir que dita universitat pugui arrendar dita notaria e scrivania. tant a algú dels notaris col·legiats com altres notaris reials que no sien col·legiats...*, Ibídem, foli 296v.

⁸⁸Aquesta data l'aporta Escolano. La resolució de concessió es troba registrada a ACA, reg. 217, folis 292 a 302 (any 1740), i la provisió del *Consejo* duu la data de 22 de setembre de 1740. A part de la concessió en aquests deu folis escrits a dues cares, es troben transcrits els privilegis del Col·legi del 1599, que es confirmen i que van seguits de les esmenes corresponents imposades

ser necessària la intervenció de membres del Col·legi de Girona per a formar el primer tribunal examinador.

El 1757, els causídics de Figueres havien demanat de constituir-se en Col·legi. El *Consejo* demana a l'Audiència que informi sobre les ordinacions que presenten.⁸⁹

És molt possible que hi hagués rivalitat entre els notaris del comte d'Empúries i els de la ciutat de Figueres. El 1757, els segons demanaven de ser mantinguts en la possessió del costum de poder testificar en tot el Comtat. El duc de Medinaceli, naturalment, s'oposà a la pretensió, al·legant que era una facultat privativa dels notaris designats per ell.⁹⁰

Col·legi de Notaris de Lleida

Aquest Col·legi va ser creat en virtut de diversos privilegis, singularment un de 12 de maig de 1448. El 1582 es van redactar unes ordinacions i el 1686, van ser confirmades totes les disposicions per Carles II.⁹¹ Va continuar les seves activitats després de la guerra, encara que sense poder admetre nous membres.

El 1741, alguns membres que encara vivien van demanar el restabliment del Col·legi i l'aprovació dels estatuts.⁹² El nombre de components del Col·legi era de 12, i tenien l'exclusiva en l'autorització de documents dins del terme municipal.⁹³

El 14 de novembre de 1746 és la data de concessió de les ordinacions. En elles s'establí que el procediment a seguir per a ingressar a la corporació era semblant al que se seguia a Figueres, és a dir, era necessari de tenir la pràctica deguda amb un col·legiat, s'havia d'anar al *Consejo*, i obtenir la corresponent

pel Consell de Castella. El registre pertany a la sèrie documental *Diversorum*.

⁸⁹ACA, reial Audiència, reg. 388, foli 126.

⁹⁰ACA, reial Audiència, reg. 388, foli 118.

⁹¹Duran i Cañameras: *El notariado en Lérida...*, pg. 155.

⁹²El *Consejo* va demanar a l'Audiència que informés sobre aquesta petició el 4 de maig de 1741 (ACA, reial Audiència, reg. 20, foli 21) i el 1745. Aquesta petició és registrada a l'ACA, reial Audiència, reg. 22, folis 77 a 104, on trobem transcrits i a vegades traduïts els antics privilegis del Col·legi.

⁹³El 1744 sols quedaven dos membres de l'antic Col·legi, Joan Casas i Josep Calvís. Duran i Cañameras: *El notariado en Lérida*, pg. 159.

comissió, amb la qual ja es podia procedir a l'examen. La persona que s'incorporava al Col·legi havia de pagar, òbviament, la *media annata*.⁹⁴

L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748, cita que el nombre de dotze és complet. Igualment informa que n'hi havia tres més que no estaven col·legiats, dos en la cúria del jutjat i un altre exercint l'ofici de procurador.⁹⁵

El 31 d'agost de 1753, els priors del Col·legi de Notaris de Lleida demanen el privilegi de l'ús de l'espasa, com els membres dels col·legis de notaris de Barcelona i els de la cúria del *Corregidor*. L'Audiència informà desfavorablement sobre aquesta petició.⁹⁶

Sabem de la creació d'un arxiu de protocols a Tàrrrega el 1788 quan el fedatari Francesc Llopis va aconseguir autorització per a constituir un arxiu de protocols que estiguessin en poder de comunitats, rectories, vídues o qualsevol persona que no fos notari.⁹⁷

A principis de segle XIX, a instàncies del propi Col·legi es va tramitar des de Madrid una modificació de les ordinacions.⁹⁸

Tenim notícies de mig segle XVIII de l'existència d'un Col·legi de Notaris Causídics a Lleida, el document de creació del qual dataria de 12 de juny de 1599.⁹⁹

⁹⁴Les ordinacions, datades a Madrid el 21 d'octubre de 1746, són registrades a ACA, reial Audiència, reg. 490, folis 42-48. Una còpia manuscrita d'aquestes ordinacions, i de l'addició del 1807 es pot trobar a AHPB, impresos, caixa 3. Les ordinacions contenen la proposta amb les modificacions imposades pel Consell de Castella.

⁹⁵L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 (ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss), cita que aquest tribunal del jutjat pertanyia a un particular, el qual podia nomenar a qualsevol notari reial encara que no fos col·legiat. A la resta del corregiment n'hi havia 25, que es proposà de reduir a 15. Aquest particular no és altre que la família Riquer, la qual tenia el dret de nomenar la notaria de la cúria ordinària de Lleida (la inferior), i la notaria del Veguer i Consolat. Una d'elles va ser adquirida a títol oneros el 1691, i l'altra ja pertanyia a aquesta família. ACA reial Audiència, reg. 202, foli 39.

⁹⁶L'Audiència opina que: *se haría vulgar y de poco aprecio este honor, que corresponde al estado de la nobleza, y por extención a gente empleada en el servicio del Rey y de algún mérito, y que concediéndose a tantos vendría ser casi común una prerrogativa, que por lo singular de ella se haze muy apreciable...* ACA, reial Audiència, reg. 474, folis 333-334.

⁹⁷Duran i Cañameras: *Els arxius judicials de Catalunya*, pg. 27.

⁹⁸Aquesta modificació és registrada a ACA, reial Audiència, reg. núm. 1.207, folis 115-120 (*Diversorum* de 1807). En general es refereix a l'exigència del coneixement del llatí per als aspirants, preferència de familiars per a la provisió de places de notaris difunts, nomenament de notaris coadjutors per als fedataris impedits i de notaris de les cúries dels tribunals de la ciutat, que successivament havien de recaure en membres del Col·legi.

Col·legi de Notaris de Tarragona

Aquest Col·legi va començar a funcionar, segons Escolano, en virtut d'un privilegi del dia 1 de març de 1583, confirmat per un altre del 30 de juny de 1599. La data de 1583 és segura respecte de la petició del Consell tarragoní, la concessió de la qual va ser recolzada pel virrei Zúñiga.¹⁰⁰ El poder públic veia amb bons ulls la creació del Col·legi perquè com a Figueres, facilitava molt el traspàs dels protocols dels notaris difunts.

El 1640, amb motiu del setge que patí la ciutat a la guerra dels Segadors, va cessar en la seva activitat. El 1702, segurament a causa de les Corts de Felip V d'aquell any, es va sol·licitar la reinstauració del Col·legi, que va ser restablert per l'Arxiduc el 26 de febrer del 1707. La guerra de Successió va representar també un trasbals per al col·lectiu notarial tarragoní, perquè molts notaris van deixar d'actuar després de la guerra.

L'aplicació de les ordinacions de 1735, de la qual van quedar exceptuats els col·legis de Barcelona, possiblement va fer veure als notaris tarragonins els avantatges de tenir constituït un col·legi, en el sentit borbònic del terme. Així, es van començar les gestions per a erigir-lo de nou.

El 7 de juny de 1748, el *Consejo* demanava a l'Audiència que informés sobre la demanda d'aprovació de la corporació notarial de Tarragona, amb les conseqüents ordinacions.¹⁰¹ El 18 de juliol de 1748, l'Audiència de Barcelona informava favorablement la confirmació del Col·legi de Tarragona, adduint la raó de què un informe immediatament anterior proposava la creació d'un col·legi notarial a cada cap de corregiment, amb unes ordinacions uniformes per tot Catalunya.¹⁰² El 1753, el *Consejo* tornà a demanar que l'Audiència informés sobre els capítols 8 i 9 de les ordinacions, referents a la manera d'indemnitzar les

⁹⁹ACA, reial Audiència, reg. 475, folis 440-444, 21 d'octubre de 1754. Antoni Reig i Romà, ciutadà honrat de Lleida demana l'admissió al Col·legi de Causídics d'aquesta ciutat, en el qual podien ser admesos els pretendents que gaudien del privilegi militar i els doctors en lleis que fossin pobres.

¹⁰⁰Güell, Manuel: *La dispersió de la documentació notarial a Catalunya*, pg. 449.

¹⁰¹ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 81.

¹⁰²ACA, reial Audiència, reg. 467, foli 149.

persones que, no essent notaris havien heretat protocols o els havien adquirit per altres títols.¹⁰³

El 1755, per privilegi de 27 de juny, van ser aprovades les noves ordinacions *sin perjuicio de la regalía Real ni de otro tercero interesado*.¹⁰⁴ Tot apunta a que l'Ajuntament de la ciutat va tenir la iniciativa en demanar el restabliment d'aquesta corporació, la qual es composava de 12 membres.¹⁰⁵

Seguint els corrents de l'època, per a ingressar calia justificar vuit anys de pràctica, vivint a casa d'un notari, 25 d'edat, netedat de sang, i bons costums. L'examen que havien de patir els aspirants constava de dues parts: una d'elles pública, l'altra secreta, semblantment a com es practicava a Barcelona. Abans d'examinar-se, el pretendent havia d'obtenir la corresponent comissió del *Consejo*, i després satisfer la *media annata*

Col·legi de Notaris de Tortosa.

La guerra de Successió va tenir com a conseqüència la cessació de l'activitat d'aquest Col·legi. L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 cita deu notaris treballant a la ciutat.¹⁰⁶

L'any 1752, alguns notaris reials de la ciutat, van demanar de crear novament el Col·legi de Notaris de Tortosa, presentant un nou projecte d'ordinacions. La seva aprovació va tenir lloc el 18 de gener de 1753.

El nombre de components del Col·legi era de dotze,¹⁰⁷ i per a ingressar en ell eren

¹⁰³ACA, reial Audiència, reg. 474, foli 283v. Literalment tracta: *sobre la pretensión del Ayuntamiento de Tarragona de que se restableciese el Colegio de Notarios de aquella ciudad erigido el año de 1583...* Antigament ja hi havia hagut a la ciutat un arxiu de protocols comú.

¹⁰⁴ACA, reial Audiència, reg. 498, folis 315-327.

¹⁰⁵Trobem una «consulta» de l'Audiència de 5 de setembre de 1752 en la qual s'afirma que el 1640 els notaris de la ciutat es reduïen a tres, que el 1748 van ser presentats uns projectes d'ordinacions i que posteriorment se'n van presentar uns altres sobre els quals ara se n'emetia l'informe. ACA, reial Audiència, reg. 473, foli 312v. L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748, que es troba a ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss, cita 15 notaris treballant a la ciutat (proposa de reduir-los a 12), i 41 a la resta del corregiment (planteja la reducció a 33).

¹⁰⁶A la resta del corregiment n'hi havia 21 i el dit informe proposa la reducció a 18. ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss.

¹⁰⁷Sembla que, d'entrada, els notaris de la ciutat de Tortosa van demanar de constituir un col·legi amb deu membres, però després van sol·licitar l'ampliació a dotze, afegint a Bernat Roca i Carles Sabater, notaris reials naturals de la ciutat. Demanaven igualment de ser preferits per a exercir la

necessaris els requisits següents:

- Sis anys de pràctica amb un membre del mateix Col·legi o amb un dels de Barcelona.
- Vint-i-cinc anys d'edat.
- Presentar informació sobre vida i costums.
- Passar els dos exàmens reglamentaris, en presència del *Corregidor* o aquell en qui aquest delegués, després, és clar, d'haver obtingut del *Consejo* les cartes de comissió.
- Pagar la *media annata*.

A part dels membres del Col·legi, sembla que la notaria del jutjat ordinari del *Corregidor* estava arrendada probablement per l'Ajuntament, el qual demanà a l'Audiència que a pesar de les ordinacions del Col·legi, subsistís l'arrendament a favor de Marc Antoni Borràs.¹⁰⁸

Col·legi de Notaris de Girona.

El 6 de juny de 1454, el Rei va concedir als notaris de Girona autorització per a reunir-se sense llicència a qualsevol lloc de la ciutat, per a tractar qüestions referides a l'art de notaria, redactar ordinacions, i per a recaptar fons dels membres.¹⁰⁹

La ciutat de Girona presentava una notable especialitat respecte dels col·legis que hem citat anteriorment, perquè les notaries extrajudicials d'aquesta ciutat estaven en poder de particulars des de molts segles enrera. El propietari del dret de designar els notaris, era en el segle XVIII, el comte de Solterra, el qual nomenava a

funció de procuradors (causídics). El 1752, L'Audiència informava favorablement la primera pretensió i desfavorablement la segona: *por no ser propio de notarios hazer de procuradores*. ACA, reial Audiència, reg. 473, folis 416-417. Al lligall 33 dels papers de Sa Excel·lència de l'arxiu de l'Audiència corresponent a l'any 1752, es pot trobar nombrosa documentació sobre aquest Col·legi.

¹⁰⁸Un dels notaris col·legiats de Tortosa, Josep Lafont, vivia a Barcelona. Es demana que sigui agregat al Col·legi l'arrendatari de la notaria del jutjat en lloc d'aquest. ACA, reial Audiència, lligall 38, doc. de 18 de juliol de 1755.

¹⁰⁹Duran i Cañameras. *La fe pública judicial y extrajudicial en Gerona*, pg. 6.

les persones que considerava necessàries sense que fos calgués cap intervenció reial o municipal, almenys fins el 1728.¹¹⁰

Un imprès del 1730 recull una sentència del tribunal o jutjat de la Intendència general de Catalunya, de la qual va ser assessor el que després seria magistrat i Regent de l'Audiència de Barcelona, José Francisco Alòs i Rius. El tribunal va fallar que les notaries pertanyien efectivament al comte de Solterra, i dins de Girona ciutat els pertanyia l'exclusiva en l'autorització de documents, no podent-hi treballar cap altre notari, encara que tingués autoritat reial.¹¹¹

L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 compta treballant a Girona ciutat, 18 notaris, en activitat extrajudicial i amb nomenament del comte de Solterra.¹¹² En canvi, el datat el 17 d'agost de 1754 cita treballant a la ciutat només 11 notaris, com a membres del col·legi.¹¹³ A la resta del corregiment n'hi havia 81.¹¹⁴

El 1754 va tenir lloc la *Visita* de notaris a aquesta ciutat, i el jutge de l'Audiència encarregat trobava que no es complien els requisits del títol i l'examen preceptius per a obtenir nomenament reial, i així ho va notificar al *Consejo*. Per providència de 14 de febrer de 1754 es va requerir als notaris per a que dins del termini de dos mesos obtinguessin els seus nomenaments davant d'aquest òrgan i abans de sis presentessin un projecte d'ordinacions per a formar el col·legi pròpiament dit. Sembla ser que el comte de Solterra va ser suspès en la seva potestat, la qual li

¹¹⁰Es tractava pròpiament d'una emfiteusi, *establecimiento real*, diu literalment l'informe, perquè el 1755, el comte pagava un cens de *dos doblones*. (ACA, reial Audiència, reg. 475, foli 300v). Les notaries eren «de districte», és a dir, ni cap altre notari podia autoritzar documents dins la ciutat, ni en teoria, els gironins podien sortir per a atorgar instruments públics. Joan de Sarriera, ascendent del comte de Solterra i posseïdor d'aquest títol nobiliari, havia adquirit el domini útil d'aquestes notaries en virtut de compra a Miquel de Recasens, causahabent del primer senyor directe, Jaspert de Campillonch, el 4 de setembre de 1628. El Rei va percebre 8.000 rals a títol de lluïsmes. ACA, reial Audiència, reg. 475, pg. 308.

¹¹¹B.C. Fullets Bonsoms, núm. 3.340. Es un imprès que no té numeració de folis. La sentència és al penúltim d'ells.

¹¹²ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss.

¹¹³El 1748 hi havia a Girona sis notaris nomenats pel bisbe en la cúria eclesiàstica, dels quals només un era clergue. Quatre treballaven documentant processos, un en la taula de testaments i un altre en les dependències del Vicariat.

¹¹⁴L'informe de 1748 proposa una reducció a 48. Entre ells, és clar, estaven inclosos els notaris de Figueres, els quals formaven Col·legi.

va haver de ser retornada en virtut d'una disposició del Consell de Castella, el 10 de febrer de 1757.¹¹⁵

Naturalment, tant el comte com els notaris van formular les seves queixes, elevant un memorial, en el qual al·legaven els privilegis de què havien gaudit des de temps immemorial. El 1756, després d'examinar els informes emesos tant per l'Audiència com per l'Intendent de Catalunya i el fiscal, van entrar en vigor les ordinacions, en les quals constava que per a ingressar al Col·legi calia tenir:

- Vint -i-cinc anys d'edat.
- Netedat de llinatge.
- Quatre anys de pràctica amb un notari de la ciutat.

Les vacants eren proveïdes pel comte, el qual designava al futur notari, que havia de passar dos exàmens, un públic i l'altre secret. Després calia obtenir el nomenament corresponent al *Consejo*, i satisfer la *media annata*.

A Girona, les facultats del comte de Solterra respecte del domini útil de les notaries van subsistir pràcticament fins l'adveniment de la Llei Notarial, perquè el 1854, el propietari, d'aquesta casa nobiliària, encara va transmetre els seus drets al notari Josep Casadevall.¹¹⁶

¹¹⁵ACA, reial Audiència, reg. 5.104, foli 65v. Aquest expedient fa referència al fet que ni els notaris de Girona, (onze) ni els de la cúria del *Corregidor* d'aquesta mateixa ciutat (sis), tots els quals eren de nomenament del comte de Solterra, que, malgrat l'edicta de 22 d'octubre de 1728, i la disposició de 2 de novembre de 1748, encara no tenien nomenament reial, ni havien satisfet la *media annata*. El 22 de febrer de 1754 va arribar una carta del *Consejo* demanant que el comte presentés el seu títol original i que l'Audiència informés sobre l'assumpte. Evidentment, aquesta provisió duia causa de la *Visita* de notaris, encarregada a l'oïdor de l'Audiència de Barcelona, Andrés de Simón Pontero. Lògicament, el comte es va afanyar a presentar tots i cadascun dels documents justificatius dels seus drets, dels que es pot extreure la història del notariat a Girona des del 1298. L'informe de l'Audiència es pot consultar a ACA, reial Audiència, reg. 475, folis 299-310. Anteriorment no existia un col·legi en el sentit borbònic del terme, però en les cartes que els notaris de Girona enviaven als de Barcelona després de la guerra de Successió, signaven dos priors del Col·legi de Notaris de Girona, és a dir, que tenien plena consciència d'estar constituïts en Col·legi a pesar de la concepció borbònica del terme.

¹¹⁶L'operació va generar el lluïsmes corresponent. Duran i Cañameras, *La fe pública judicial y extrajudicial en Gerona*, pg. 16.

Col·legi de Notaris de Vic.

També a Vic ens trobem davant d'un cas de fedataris nomenats per persones diferents al Rei. El propietari de les notaries en aquest cas era l'Església, la qual era alhora el senyor temporal de la ciutat.

Les notaries de Vic van ser una font de conflictes al llarg de tota l'Edat Mitjana. Els diversos intents de creació d'un Col·legi de Notaris a Vic no van progressar precisament per l'oposició del Capítol de la catedral, el qual considerava aquesta constitució com una intromissió inacceptable en els seus privilegis.¹¹⁷

Al llarg del segle XVIII la rivalitat entre les dues menes de notaris va generar conflictes, dels quals en tenim notícia pels nombrosos al·legats que es van publicar. Sens dubte l'augment del poder del Rei va fer que els notaris reials, que treballaven fora la ciutat, pretenguessin formar Col·legi com a Lleida, Tarragona i Tortosa.

L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748, cita l'existència de tres espècies de notaris: uns d'ells sols tenien autoritat real i treballaven a la ciutat en els jutjats, i fora d'ella autoritzaven tota mena de documents (cinc) Uns altres notaris tenien l'autoritat del bisbe i treballaven dins la ciutat autoritzant documents extrajudicials (tres). Per últim, hi havia una altra espècie de notaris que tenien ambdues autoritats, és a dir del bisbe i del Rei (nou).¹¹⁸

El 17 de desembre del 1766, el bisbe, el Capítol de la catedral, juntament amb els notaris que estaven exercint a la ciutat amb nomenament dels primers, havent-se

¹¹⁷ Així va succeir, per exemple, en el primer intent que va tenir lloc el 1611. La mateixa sort va tenir un altre iniciat el 1695, el qual va desembocar en la sentència de l'Audiència de 21 de juny del 1700 que, a petició del capítol, revocava el decret aprovat pel Virrei. Passats uns anys, el 1748, els notaris reials que treballaven als tribunals, van intentar constituir-se en col·legi, intent que de nou va resultar infructuós. Sobre el Col·legi notarial de Vic, fins a 1753, veure Garcia Honori: *El nonato colegio notarial de Vic*, que publica en annex els projectes d'estatuts de 1611 i 1748. Un complement indispensable a aquest article per a les dates posteriors es pot trobar a Cases Loscos, Lluïsa: *Les ordenances del Col·legi d'Escrivans reials Numeraris de la Ciutat de Vic*. Dins de *Estudis sobre Història de la institució notarial en honor de Raimon Noguera*, Barcelona, 1988 i també a l'article de la mateixa autora: *El Col·legi Notarial de Vic*. Dins *Actes del I Congrés del Notariat català*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994, pgs. 685-697.

¹¹⁸ L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 proposa la reducció a 12. A la resta del corregiment de Vic n'hi havia 25, que l'informe proposa de reduir a 12. ACA, real Audiència, reg.

posat ja d'acord, van demanar l'aprovació dels estatuts del nou Col·legi notarial. Dutes a terme les pertinents modificacions, l'aprovació definitiva dels estatuts del Col·legi va tenir lloc el 11 d'agost del 1770.

Segons aquestes ordinacions, per a ingressar al Col·legi calia tenir:

- Netedat de llinatge.
- Vuit anys seguits de pràctica, dels quals almenys dos s'havien d'obtenir amb un notari col·legiat a la ciutat. Cal dir que es descomptaven dos o tres anys de llatí que el pretendent havia d'haver estudiat.
- Eren preferits els fills, gendres, o germans de col·legiats.

La persona designada, amb el nomenament del Capítol, havia d'anar al *Consejo* per tal d'obtenir la corresponent aprovació, previ pagament de la *media annata*. Segurament, aquest va ser el darrer Col·legi de Notaris creat a Catalunya, que va estar actiu menys d'un segle, fins a l'aprovació de la Llei Notarial el 1862. La potestat del Capítol de la catedral i del bisbe, de nomenar els notaris que actuaven a Vic, es va mantenir fins el 1833, any en què la resolució d'un plet va declarar que aquest dret pertanyia a la Corona.¹¹⁹

Col·legi de Notaris de Cervera.

El Col·legi de Notaris de Cervera és el primer que es coneix a Catalunya, perquè ja en tenim notícies des del 1348, data en la qual els notaris reials que residien a la ciutat es van organitzar corporativament. Durant el segle XVI va suportar una crisi en la seva activitat, però en els segles XVII i XVIII estava actiu, i també va haver de sofrir les conseqüències de la guerra de Successió.¹²⁰

Sembla que el 16 de febrer de 1718 va ser expedit un *Real Despacho* en el qual, per la fidelitat de la ciutat al bàndol borbònic, es confirmaven tots els privilegis antics del seu Col·legi. Aquesta *Carta Acordada* del *Consejo* no deuria de

467, folis 138 i ss.

¹¹⁹Badosa Coll, Elisa: *Aspectos de la desamortización de Vic*, pg. 337 citant a Madoz: *Diccionario Geográfico Universal*, vol. VI, pg. 584.

¹²⁰Per a més informació sobre aquest Col·legi, veure Canela Garayoa, Montserrat i Garrabou

notificar-se a l'Audiència de Barcelona, ni registrar-se degudament a l'arxiu del Consell reial, a Madrid, perquè Escolano no duu cap notícia d'aquest Col·legi, la qual cosa fa pensar que l'*Acordada* no era al lloc on havia de ser, a l'arxiu reial. Tampoc consten registrades als volums les Cartes Acordades de l'Audiència de Barcelona.¹²¹ Aquest és pel moment, doncs, el primer col·legi notarial constituït o reconegut després de la Nova Planta.

També trobem notícies de la seva existència per altres bandes. El 29 de maig de 1722, amb motiu de la concessió al pretendent Josep Solsona del dret d'examinar-se per comissió a Barcelona, aquest va al·legar que ja havia sofert examen al Col·legi Notarial de Cervera, i l'Audiència va haver d'indagar les prerrogatives d'aquesta corporació, i així sabem que segons les informacions que li van estar donades, abans de la guerra tenia només cinc membres i dos priors. El candidat havia de presentar una reial ordre per a que el Col·legi l'examinés. Si era considerat hàbil el nomenaven notari reial amb la possibilitat d'actuar a tots els regnes, al igualment que la resta de notaris reials.¹²²

En una *Carta Acordada* del *Consejo* ja citada, del 10 de juliol de 1744, aquest òrgan demana que l'Audiència informi sobre la reforma dels estatuts, per tal de canviar el sistema d'ingrés al Col·legi i ampliar el nombre de membres fins a 12.¹²³ Sembla ser que en aquella data ja s'havien examinat per comissió a Cervera mateix, alguns pretendents. L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 cita nou notaris membres del Col·legi treballant a la ciutat.¹²⁴

Peres, Montse: *Catàleg dels protocols de Cervera*, pgs. 8 i ss.

¹²¹Traiem aquesta notícia d'una petició del Col·legi de Cervera, el qual demana que li sigui concedida la facultat d'examinar als pretendents que volguessin ser admesos a aquesta corporació, semblantment a com ho feien els col·legis de Barcelona. ACA, reial Audiència, reg. 21, foli 187. Es tracta d'una petició del *Consejo* per a que l'Audiència informi.

¹²²ACA, reial Audiència, lligall 164, plec 46 (29 de maig de 1722). La revalidació d'aquest pretendent duu la data de 8 de juliol de 1729. ACA, reial Audiència, reg. 207, foli 85.

¹²³ACA, reial Audiència, reg. 21, foli 187 ja citat. El motiu de la petició de l'augment de membres és l'increment de tràfec que va suposar la Universitat literària.

¹²⁴ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss. A la resta del corregiment en cita 28 i proposa la reducció a 22.

Col·legi de Notaris de Castelló d'Empúries.

Els notaris de tot el comtat d'Empúries eren nomenats pel comte, títol que en el segle XVIII requeia en el duc de Medinaceli.¹²⁵ L'existència del Col·legi és segura almenys des del 1512. L'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748 no esmenta l'existència d'aquesta corporació notarial.¹²⁶ També el passa per alt l'obra d'Escolano, possiblement per tractar-se de notariat senyorial.

L'exclusivitat en l'atorgament de documents que gaudia el Col·legi de Castelló d'Empúries li va portar a conflictes amb els notaris de Figueres, que eren designats per l'Ajuntament de la ciutat.¹²⁷

Aquesta corporació és citada per Vives i Cebrià, i estava activa el 1819, data en la qual va oposar-se, juntament amb el duc de Medinaceli (comte d'Empúries), a la concessió d'una notaria en emfiteusi (amb pagament de cànon), per part del notari de Xerta, el qual pretenia servir-la per sí mateix i mitjançant substituïts.¹²⁸

El col·legi de Castelló d'Empúries va subsistir fins la promulgació de la vigent Llei del Notariat.

* * *

El 30 de gener de 1771 es va aprovar al Principat un pla general de notaries, en el qual es determinava el nombre de fedataris que hi podia haver a cada ciutat, poble o lloc, potser per tal d'evitar la sobrepoblació que s'experimentava a llocs com Castella o València.

¹²⁵Sobre el Col·legi de Notaris de Castelló d'Empúries, veure Fort, Serna i Soler: *Catàleg dels protocols del districte de Figueres*, pgs. 25-39.

¹²⁶ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138 i ss.

¹²⁷Així va succeir, per exemple, el 1756, quan el Consell de Castella va reiterar la facultat exclusiva de rebre escriptures dins del territori del comtat d'Empúries als notaris nomenats pel comte en detriment dels notaris reials o d'altres menes. Amb la resolució es va publicar l'imprès conservat a la BUB, intitulat: *Don Fernando por la gracia de Dios rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias... Por quanto por parte del duque de Medinacoeli, conde de Castellón de Ampurias se nos ha representado: Que como tal conde tenía el privilegio de crear Notarios en dicho estado, que formaban el Colegio que en ellos había en el mismo, con la facultad privativa de actuar en todas las causas...*

¹²⁸Vives i Cebrià. *Traducción al castellano...*, pg. 466, nota 25.

ALTRES NOTARIS AMB AUTORITAT DIFERENT DE LA DEL REI

Notaris apostòlics.

Aquest tipus de fedataris correspon als que eren nomenats pel Papa, i normalment exercien en llocs propers a les seus episcopals.

Generalment, el sistema per a designar-los era el següent: els bisbes demanaven al Papa la designació d'alguns notaris apostòlics. Temps més tard, una butlla autoritzava l'ordinari per a que examinés un nombre determinat de notaris. El Pontífex, des de Roma, també podia nomenar directament els fedataris que considerés oportú.

Per a ser notari apostòlic calia tenir 25 anys, ser persona de bons costums, i respectar el contingut de la decretal 3 50 8, que establia que no podia ser notari qui fos *clericus coniugatus nec in sacris ordinis constitutus*. Malgrat això el Pontífex podia dispensar aquest requisit, cosa que no podien passar per alt els bisbes. Freqüentment, els clergues eren nomenats notaris apostòlics, si bé el títol de creació solia concretar si el notari era *presbiter*, que sols podia actuar en causes pies i eclesiàstiques.¹²⁹

Aquests notaris apostòlics van aparèixer a la península Ibèrica a començaments del segle XIV. Amb la quantitat de fedataris que hi havia en actiu, aquest fet va produir una reacció del poder reial envers ells, perquè no eren acceptats pels monarques, a diferència d'altres llocs d'Europa on autoritzaven documents sense limitacions.¹³⁰ Als regnes de Portugal i a França, per aquesta causa, es va prohibir expressament la seva actuació.

¹²⁹Bono: *Historia del Derecho Notarial Español*, vol. I-2, pg. 201. Aquest autor es refereix principalment a la baixa Edat Mitja a Castella. A Catalunya, al segle XVIII hem constatat que era alt el nombre de notaris apostòlics seglars. Molts d'ells tenien també nomenament reial.

¹³⁰Els notaris apostòlics i imperials, a diferència de tots els altres, podien autoritzar documents a qualsevol lloc de la terra. En paraules de Mieres, el notari apostòlic i imperial *ubicumque terrarum mundi potest conficere instrumenta*. Naturalment, calia excloure els llocs on la seva actuació no era tolerada pels monarques. Mieres: *Apparatus...*, citat per Vallet: *Aportación del Apparatus...*, pg. 377. Sobre aquest notaris i els imperials veure Bono: *Historia del Derecho Notarial Español*, vol. I-2 pgs. 197-207.

Una disposició del segle xv del lloctinent de Catalunya i Mallorca prohibeix l'autorització d'instruments als notaris apostòlics a Barcelona i la seva vegueria. A sentit contrari, es pot sostenir que la seva actuació era habitual fora d'aquesta demarcació.¹³¹

Sembla que al segle XVIII, a vegades es produïa una confusió terminològica entre els notaris apostòlics pròpiament dits, els notaris episcopals i els simples rectors de les parròquies, els quals, també exercien funcions notariales autoritzant tota mena de documents. A vegades, notaris amb la simple autoritat apostòlica anaven per les viles autoritzant instruments.¹³²

Fins el 1728, en virtut de costum immemorial, aquests notaris apostòlics sembla que actuaven lliurement pels llocs de senyoriu eclesiàstic sense necessitat del nomenament reial. L'edicte de 22 d'octubre de 1728 suprimí aquesta possibilitat, sotmetent-los al nomenament reial.

Els notaris amb nomenament apostòlic autoritzaven un elevat nombre de documents, perquè per a molts assumptes era competent la jurisdicció eclesiàstica, sigui per submissió de les parts o per altres causes.¹³³

Per a tots els notaris, en termes generals, els era útil de tenir autoritat apostòlica, a més de la reial o senyorial perquè d'aquesta manera podien redactar instruments que haguessin de produir efectes a la Cúria romana, que no

¹³¹Noguera i Madurell: *Privilegios y Ordenanzas*, doc. 114, pg. 272. El document és del 26 de setembre de 1485.

¹³²Així era, per exemple, amb el notari apostòlic Josep Falp, el qual en aquells anys va autoritzar documents a Arbúcies com a substitut del notari Aleix Milans. Aquesta vila pertanyia al vescomtat de Cabrera. Grau Pujol: *Catàleg del fons notarial de Santa Coloma de Farners*, pg. 24. Aquest notari tenia també autoritat reial, però havent-se examinat en temps de domini de l'Emperador, va ser suspès, i la seva revalidació fou tramitada el 1727-28, i es troba registrada al registre 206 de l'arxiu de l'Audiència (sèrie *Diversorum*).

¹³³Una àmplia mostra dels documents que eren autoritzats per aquesta mena de fedataris es pot consultar al formulari de Francisco Ortiz de Salcedo: *Curia eclesiástica para secretarios de prelados, jueces eclesiásticos, ordinarios y apostólicos y visitadores y notarios ordinarios apostólicos y de visita*, publicat diverses vegades, una d'elles a Barcelona el 1712. En aquesta obra, escrita per a l'ús de notaris apostòlics castellans, hi trobem fórmules de sentències, poders, nomenaments i visites eclesiàstiques, a part d'instruments típicament seglars, com la designació de corregidors als regnes de Castella, (aplicable per a quan els bisbes tenien jurisdicció temporal).

acceptava documents redactats per fedataris amb la simple autoritat del Rei, senyor o bisbe.¹³⁴

Una pragmàtica de l'any 1762 limità l'eficàcia dels nomenaments directes de notaris apostòlics des de Roma, establint que per a la seva efectivitat fos necessària l'aprovació reial.¹³⁵ El 1769 es va demanar als bisbes que enviessin llistes de les disposicions vingudes des de Roma que haguessin estat presentades en les seves diòcesis respectives.¹³⁶

El 1770, la intervenció del monarca en el nomenament dels notaris apostòlics, va arribar fins el punt d'exigir-se el nomenament reial, amb l'obligació de satisfer les taxes.¹³⁷ La disposició que establia aquest règim jurídic, va quedar sense efectes pocs anys més tard, sens dubte a petició de les autoritats eclesiàstiques.¹³⁸ A finals del segle XVIII, se'ls va obligar a utilitzar paper segellat, com als notaris reials.¹³⁹

¹³⁴ Així ho fa constar, per exemple, Jeroni Galí: *et hanc multi tabelliones ex praedictis, quod est multae utilitatis, et convenientiae pro expediendis negotiis ad curiam romanam, ad res ecclesiasticas concernientibus. Opera artis notariae*, pg. 21. Aquesta obra reproduïx un títol de notari apostòlic.

¹³⁵ ACA, reial Audiència, registre 556, foli 19 del 26 de febrer de 1762. Aquesta no és la primera disposició en la qual el poder del Rei tracta de fiscalitzar el nomenament de notaris per part de les autoritats eclesiàstiques. La mateixa pragmàtica és registrada a l'Arxiu Històric Nacional entre la documentació del Consell de Castella. *Pragmática que Su Magestad ha mandado publicar para que... no se de curso a breve, bulla, rescripto o carta Pontificia... sin que conste haverla visto Su Real persona, y que los breves o bullas de negocios entre partes, se presenten al Consejo por primer passo en España*, 18 de gener de 1762. La cita la prenem de Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. 1, pg. 256, núm. 1.561.

¹³⁶ *Orden circular del Consejo dando reglas para que los obispos remitan listas de los rescriptos apostólicos, breves, etc... de la corte de Roma presentadas en sus diócesis*, 7 de juliol de 1769. Recollida per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. 1, pg. 324, núm. 1.937.

¹³⁷ *Pragmática Sanción... por la cual S.M. se sirve restablecer las reglas y forma que se ha de tener en adelante en la creación de notarios de asiento o número de los tribunales eclesiásticos y de los ordinarios*. Aquesta disposició va ser promulgada a El Pardo, el 18 de gener de 1770, i és recollida a part d'altres llocs, per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. 1, pg. 332, núm. 1.981. Es va publicar en un imprès, que va ser tramès a Barcelona. Veure annex d'impressos.

¹³⁸ *Orden del Consejo comunicando la resolución de S. M. de que la gracia concedida por la Real Pragmática de 18 de enero de 1770 a los Notarios Mayores o de Asiento del Fiat de la notaría de Reynos, no sea precisa, sino voluntaria*, 28 de gener de 1778. *Ibidem*, pg. 332, núm. 1981.

¹³⁹ Sánchez: *Nobleza de escribano*, vol. 2, pg. 500, nota.

Notaris de les cúries episcopals.

Els bisbes tenien llibertat total per a designar els *scriptores* que consideressin oportú per a documentar tant els procediments de la cúria episcopal com per a redactar tota mena de documents eclesiàstics. A l'ordinari no li calia la delegació o l'encàrrec del Papa per a nomenar aquests fedataris que només actuaven en el propi bisbat. Dins d'aquest, tenien competència a tot el territori que compregués la Diòcesi.

Destaquem que alguns documents atorgats per clergues, com els registres de baptisme, per sí mateixos, tenien valor provatori com si fossin instruments públics. Els documents que duïen el segell dels bisbes eren considerats autèntics i també feien fe sense necessitat de complir cap altre requisit.¹⁴⁰

En alguns casos, el nomenament era concedit pel bisbe mentre que altres vegades era el propi Capítol el que atorgava aquesta autoritat. Òbviament en aquest cas la competència material es limitava als assumptes propis, tant de l'un com de l'altre. En canvi, si el fedatari havia estat nomenat conjuntament, podia actuar en tota mena d'assumptes.

Els tribunals de les diòcesis, a més de conèixer de litigis de dret matrimonial, també ho feien de causes penals de persones sotmeses a fur eclesiàstic. També era freqüent que els litigis penals de clergues duguessin aparellades qüestions patrimonials, en les quals resultaven afectats seglars. Així, els notaris eclesiàstics autoritzaven apoderaments, fiances o reconeixements de deutes entre d'altres negocis jurídics típicament seculars. Alguns notaris eclesiàstics tenien també autoritat apostòlica o reial.¹⁴¹

S'ha d'assenyalar que a Catalunya, en els contractes, sovint s'imposava una clàusula en la qual les parts se sotmetien a la jurisdicció eclesiàstica, ampliant més encara l'àmbit d'actuació, tant dels tribunals eclesiàstics com dels notaris que

¹⁴⁰Almenys així era a Castella i Aragó. Jordan de Asso, Ignacio, i De Manuel y Rodríguez, Miguel. *Instituciones del Derecho civil de Castilla* ed. 5ª, pg. 302.

¹⁴¹Bono: *Historia del Derecho Notarial...*, vols. I-2, pg. 197. Sobre la jurisdicció eclesiàstica en general i la seva extensió a Catalunya, veure Ferro, Víctor: *El dret públic català*, pgs. 127-136.

exercien en ells.¹⁴² Aquesta submissió, ja de bon principi, va ser prohibida a Castella.

Hem de distingir netament aquests notaris que nomenaven tots els bisbes o Capítols catedralicis dels que, en alguns casos com el de Vic, en el quals, per diverses causes, l'ordinari estava facultat també per a nomenar la totalitat dels fedataris de la ciutat, que donarien fe de tota mena de negocis jurídics.

Per últim, podia donar-se el cas que el bisbe o un monestir fos el senyor jurisdiccional d'un territori. En aquest supòsit també podia procedir al nomenament de tots els notaris del territori, de manera similar a la resta de senyors jurisdiccional, com veurem més endavant.¹⁴³

Alguns casos de notaris amb doble autoritat es poden veure per exemple a la ciutat de Vic.

¹⁴²Aquesta submissió a la jurisdicció eclesiàstica era molt freqüent a Catalunya abans i després de la guerra de Successió. L'Audiència de Barcelona va redactar un informe en el qual podem llegir: *El último abuso que expone la representación del fiscal, es el de la prorrogación de la jurisdicción eclesiástica, de que en casi todos los contratos se usa en este Prinzipado, el qual es cierto como también que no ay leyes que la prohiban siendo los daños y desórdenes que de esta práctica vienen a la jurisdicción Real los mismos que dieron motivo a las leyes de Castilla y de otros Reynos para desarraygarlos. Juzga la Audiencia muy conveniente se observen también en esta provincia.*

En cuja atención es de dictamen de esta Audiencia que se sirba Su Magestad de promulgar Real Pragmática derogando todos los mencionados abusos y costumbres reduciéndolos a lo dispensado en estos assumptos por las leyes de Castilla y corrigiéndolos en lo que en ellas no se previene como se contiene en esse informe. ACA, reial Audiència, lligall 164, plec de 30 de gener de 1728. El consell que l'informe recomana va ser seguit molt poc temps després per l'Audiència, que el 1736 dictava una disposició limitant l'actuació dels rectors a l'autorització de testaments. La prohibició de submissió a la jurisdicció eclesiàstica a Catalunya venia dels temps del Rei Pere el Cerimoniós al segle XIV. Solé Cot, Sebastià: *La Potestat Notarial...*, pg. 7.

¹⁴³Sobre el notariat eclesiàstic a Catalunya veure Rafel Ginebra Molins: *Les escrivanies eclesiàstiques a Catalunya*, passim.

Rectors de les parròquies.

Tot fa pensar que l'actuació dels rectors de les parròquies com a fedataris és una singularitat del dret català, almenys des de la guerra de Successió, perquè en aquella època no es donava ni a València ni a Aragó.¹⁴⁴ Podem distingir diversos supòsits que podien sustentar l'actuació dels rectors de les parròquies a Catalunya, que, en arribar al segle XVIII, era considerada com d'una antiguitat immemorial.¹⁴⁵

- De vegades actuaven en virtut d'una concessió, bé del segle XIII o del XIV, en la qual el monarca havia donat la notaria a una parròquia.
- Altres vegades, ben al contrari, ens trobem amb casos en els que hi havia un establiment, Per ell, el domini útil era en mans eclesiàstiques, mentre que el domini directe pertanyia a una altra persona.¹⁴⁶
- En el segle XVIII, a tots els documents autoritzats per rectors catalans els era concedida la fe pública si havien exercit aquesta funció almenys un decenni. Aquest ús, sobre el 1730, tenia la consideració d'immemorial, i per tant no podia ser suprimit per una disposició legal.¹⁴⁷

Ens trobem amb uns fedataris que moltes vegades redactaven documents per la via de fet, omplint els buits que anava deixant el sistema reial o senyorial de fe pública, perquè en unes èpoques en les quals l'analfabetisme era generalitzat i els notaris residien en llocs que sovint eren molt allunyats, en àrees rurals molt extenses. A l'hivern, les comunicacions eren especialment difícils o impossibles.

¹⁴⁴Conde Delgado de Molina, Rafael: *El pas de l'escrivà al notari*, pg. 452.

¹⁴⁵El costum es dividia en ordinari i immemorial. El primer no podia contradir el dret escrit, mentre que el segon tenia eficàcia *secundum legem, praeter legem i contra legem*. Crespi de Valldaura, Observ. 1, núms. 274-277. Aquest costum immemorial es considerava que, formant part del dret paccionat, no podia ser derogat per una simple disposició unilateral del monarca. Sobre la prescripció immemorial veure també Fontanella: *De Pactis...* clàusula 4, glossa 17, núm. 32, on podem llegir: *Et nedum immemorialis consuetudo, & praescriptio vim habet privilegii, sed imo est potentius, difficilisque tollitur acquisitum consuetudine vel praescriptione quam privilegio* [segueixen unes cites d'autors] & *dicitur quasi alterum ius naturale, quod inmutari non potest*. Les cites d'autors que corroboren aquesta opinió van des de Baldo fins Innocenci IV.

¹⁴⁶Pot ser aquest cas era el més habitual. Ginebra Molins, Rafel: *Les escrivanies eclesiàstiques a Catalunya*, pg. 105.

¹⁴⁷Sobre aquest punt veure Crespi de Valldaura, op. cit. Al llarg de l'any 1733 es va produir una divisió d'opinions a l'Audiència que va motivar vots particulars dels oïdors, els quals poden ser consultats a l'arxiu de la reial Audiència, lligall 164 o bé al reg. 154, folis 156 i ss. D'aquests vots particulars es desprèn la consideració d'immemorial d'aquest costum que feia possible de rebre tota mena d'escriptures per part dels rectors.

Cal remarcar el contingut de la decretal *Cum esses*,¹⁴⁸ que permet que els feligresos atorguin testament davant dels seus rectors. Aquesta era una base que òbviament justificava que tots els preveres tinguessin una formació elemental almenys de redacció de documents i de l'art de notaria en general.¹⁴⁹ Les disposicions legals, de manera implícita, reconeixien aquesta funció de fedataris dels clergues. Les Corts de Barcelona del 1520 assenyalaven que després de la mort d'un notari, els capellans, rectors i altres notaris del Col·legi si n'hi havia, i si no n'hi havia els regidors municipals, havien de procedir a inventariar les escriptures del notari difunt.

Des dels segles XIII i XIV moltes parròquies a Catalunya, tenien el privilegi de nomenar notaris per a servir la fe pública a cada localitat. Fàcilment, per una simple imitació d'aquestes, se'n van afegir d'altres, i el resultat pràctic va ser que al segle XVIII, aquest costum era considerat com general i immemorial. Aquesta tradició no se seguia a la totalitat del territori català, perquè a Barcelona, i tot apunta a que a molts altres nuclis urbans on hi havia notaris reials de les ciutats, aquest costum no va arrelar mai. Tampoc va ser seguit al Regne de València ni a Aragó.

Trobem la redacció i publicació d'almenys dues obres que contenen una part teòrica i una altra pràctica, no per als notaris o curials, sinó per a l'ús dels rectors de les parròquies. Suposem no obstant, que els documents que autoritzaven els clergues no tenien un grau de complexitat jurídica gaire elevat, perquè eren referits a una societat rural.¹⁵⁰

¹⁴⁸Decretals (en endavant X), llibre 3, títol 26, capítol 10.

¹⁴⁹Aquesta és la base històrica que sustenta la institució del testament davant del rectors, Codi de les Successions, arts. 117-119.

¹⁵⁰Tenim un breu formulari del segle XVI amb teòrica, redactat per Jeroni Jutglar, obra dirigida als rectors del bisbat de Vic, i publicada com un apèndix del catecisme del mateix autor: *Doctrina Christiana*. Aquesta obra va ser impresa a l'obrador de Claudi Bornat el 1568, i ha estat publicada per Henar Alonso Rodríguez: *Los formularios notariales como instrumentos para la aplicación del Derecho. Análisis de un art de notaría catalán del siglo XVI*.

Del segle XVII trobem l'obra de Jaume Corbera: *Formulari i breu instrucció per los rectors o curats que han de exercir la art de notaria en sas parroquias, treballat i disposat per Jaume Corbera*, Barcelona, 1673, *Ex typografia Antonii Lacavalleria*.

L'actuació dels rectors de les parròquies com a fedataris no podia subsistir en un moment en el qual el poder del Rei monopolitzava poc a poc la fe pública, i va haver de finalitzar en dos moments, propers entre sí en el temps:

- L'edicte de 29 de novembre de 1736 va suprimir la facultat d'autoritzar documents dels rectors que no tinguessin una especial concessió, a excepció, és clar, dels testaments. En alguns indrets, aquesta disposició va tardar anys en complir-se.¹⁵¹
- La *Visita* del magistrat Andrés de Simón Pontero de 1752-55 va tenir com a conseqüència la suspensió de tots els altres rectors. Només un en tota Catalunya va recórrer al Consell de Castella.¹⁵²

A partir d'aquell moment, l'actuació dels rectors de les parròquies va ser limitada als testaments atorgats dins de la respectiva parròquia. Una disposició de 8 de juny de 1739, confirmà implícitament les facultats dels rectors catalans.¹⁵³

Com ja s'ha dit, l'actuació dels rectors de les parròquies al segle XVIII, era basada en un costum qualificat com immemorial i general, malgrat no haver estat en aplicació en llocs com la ciutat de Girona o la de Barcelona.¹⁵⁴

Notaris Senyoriais.

Són una conseqüència de l'existència dels senyoriis jurisdiccionals. Es podien distingir diversos tipus de senyors:

- Titulars de grans dominis, com el duc de Medinaceli, comte d'Empúries.
- Petita noblesa, com els Esponellà.
- Senyoriu episcopal, com per exemple, La Bisbal.

¹⁵¹El 29 d'octubre de 1753 es fa una reiteració d'aquesta prohibició, en una carta del Consell de Castella que demostra que en aquells temps encara hi havia rectors que autoritzaven instruments públics. ACA, reial Audiència, reg. 384, foli 109.

¹⁵²Es tractà de Francesc Lletget, rector del Vilosell (bisbat de Lleida).

¹⁵³Sobre la potestat dels rectors d'autoritzar testaments, veure Marsal, Joan: *El testament*, pgs. 256-264.

¹⁵⁴Tampoc va estar en ús en llocs on hi havia notaries «de districte», és a dir, on la facultat d'autoritzar escriptures havia estat concedida exclusivament al titular de la notaria perquè aquest, lògicament, s'oposaria a tenir competidors amb tots els instruments que el dret li permetia.

- Senyoriu de monestirs, com Llançà o Amer.¹⁵⁵

El senyor podia nomenar la persona que considerés apta per a regir aquesta mena de notaries. En molts casos, aquest senyor era el bisbe, o l'abat o el prior d'un monestir. Aquests notaris, sols podien actuar als llocs del senyoriu respectiu.

Els protocols que s'anaven formant no quedaven de la seva propietat, i gràcies a això encara avui són nombrosos els fons documentals notariais que poden ser consultats als principals arxius de les cases nobiliàries.¹⁵⁶

A partir del 1728, l'Audiència de Barcelona i posteriorment el Rei, van provar d'intervenir en aquests nomenaments, tractant, no sempre amb èxit, que les persones presentades per a servir les notaries passessin examen. Posteriorment, es va obligar a les persones designades a obtenir el títol a Madrid i al pagament de la *media annata*, abans de començar a exercir.¹⁵⁷

En ocasions, els senyors tenien les notaries en emfiteusi des de temps antics. Així era, per exemple, a la ciutat de Girona, on al segle XVIII, les notaries pertanyien al comte de Solterra.

Es podia donar el supòsit de què el senyoriu d'un cert territori fos propietat per indivís de dues cases nobiliàries, com passava el 1730 amb la baronia de Pinós i Mataplana, propietat del duc d'Alba i el marquès d'Aitona. Els notaris que treballaven a aquests llocs precisaven el nomenament d'ambdós senyors.¹⁵⁸

¹⁵⁵Maria Àngels Adroher i Pellicer i Josep Matas Balaguer: *Sobre la propietat i la regència de les notaries a la demarcació de Girona*, pgs. 495-498. Aquests autors diferencien dos models de notaries senyorials, segons hi hagués més o menys intervenció del senyor directe.

¹⁵⁶Per exemple, el duc de Medinaceli, comte d'Empúries, tenia el dret de nomenar els notaris d'extensos territoris arreu de Catalunya.

¹⁵⁷A Catalunya es va promulgar l'edicte de 22 d'octubre de 1728, que exigí el nomenament reial, però cal destacar que una disposició de 1760, per a tota la Corona d'Aragó, recollida a la *Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 15, llei 29, reitera aquesta disposició, la qual cosa confirma que el seu compliment va ser parcial i irregular.

¹⁵⁸Està registrat el nomenament de Domènec Soldevila Amorós, natural de Bagà, que va presentar ambdós títols a l'Audiència per a que fossin registrats abans d'examinar-se, per tal d'obtenir també el nomenament reial, necessari des de feia més d'un any. Totes les actuacions es poden consultar a ACA, reial Audiència, reg. 208, folis 15-18.

A Castella, ja al segle XVI, el poder reial va mirar de fiscalitzar, mitjançant l'examen previ, els nomenaments de les persones que havien de servir aquestes notaries senyorials.¹⁵⁹

A despit de les repetides disposicions del poder reial, no va ser fins a les darreries de segle que va normalitzar-se el nomenament reial dels notaris senyorials.¹⁶⁰

Notaris imperials.

Rebien aquest nom els que eren designats per l'Emperador i també van estar presents a la península Ibèrica. Els notaris imperials podien autoritzar documents per tot el món, sense més limitacions d'espai que les derivades de les normes dels llocs on s'autoritzaven.¹⁶¹ Cal recordar en primer lloc que tots els regnes de la península Ibèrica van ser conquerits als «infidels» pels seus respectius monarques, i per tant no havien de retre vassallatge a l'Emperador, i aquest, en conseqüència, no tenia potestat per a nomenar cap mena d'oficials.¹⁶²

En canvi, als regnes italians de la Corona d'Aragó, com Sicília, les coses anaven d'una altra manera, i a molts llocs els notaris investits amb l'autoritat de l'Emperador podien autoritzar tota mena de documents. A Castella, aquest tipus de fedataris va incitar les ires dels monarques, que van promulgar severes restriccions per a limitar les seves actuacions.¹⁶³

¹⁵⁹A la *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 2 llegim una disposició de 1566, en la qual Felip II va ordenar que cap notari pogués donar fe, ni en l'àmbit judicial ni extrajudicial, si no havia estat examinat pel Consell reial, i això era aplicable: *assí en los lugares Realengos como en los de órdenes y señorío y de Abadengo, sin embargo de qualquier possessión o costumbre aunque sea immemorial, que aya en contrario.*

¹⁶⁰Per exemple, del 17 d'octubre de 1769 es pot trobar encara una disposició en aquest sentit: *Real Provisión. Ningún escribano use ni ejerza su oficio sin que acuda al Consejo a solicitar la aprobación, calificar la idoneidad, recibir el signo y pagar la media annata.* Disposició recollida per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. I, pg. 328, núm. 1.957.

¹⁶¹Aquest punt és corroborat per l'eminent jurista Tomàs Mieres.

¹⁶²Sobre aquest tema veure: Belluga, Pere: *Speculum Principum*, rúbrica 6, pg. 3.

¹⁶³*Nueva Recopilación*, 25-4-21: *Ningún clérigo o lego sean osados de usar de oficio de notaría Imperial en nuestros Reynos y Señoríos, so pena que por el mismo hecho sean desterrados de los dichos nuestros Reynos y pierdan todos sus bienes para nuestra Cámara* (la disposició és de 1325).

No era estrany que aquests notaris arribessin a tenir autoritat apostòlica i fins i tot reial. Els notaris imperials podien ser nomenats de diverses maneres, perquè no sols l'Emperador els podia autoritzar, sinó que els electors i els comtes Palatins de l'Imperi i altres delegats, també tenien aquesta possibilitat. Fins i tot n'hi havia alguns d'ells a Itàlia creats igualment per delegació papal i imperial, facultats per a designar notaris que tenien ambdues autoritats, apostòlica i imperial.

Aquests notaris, nomenats directa o indirectament per l'Emperador, varen jugar un important paper en la història del notariat alemany.¹⁶⁴

Freqüentment es donava el supòsit de què el Rei rebés autorització d'un comte Palatí per a crear notaris imperials, tal com va succeir per exemple el 1436.¹⁶⁵

A part d'aquests notaris de l'Emperador, en el segle XVII en trobem uns altres que rebien el nom de *imperiales*, que eren designats pel vice-canceller del Consell d'Aragó, i podien autoritzar instruments en tots els dominis de Felip IV, o almenys en els de la Corona d'Aragó.¹⁶⁶

¹⁶⁴Veure Schmidt Thomé, Wilhelm: *Contribución al estudio de la Historia del Notariado en Alemania*. Passim.

¹⁶⁵Bono: *Historia del Derecho Notarial*, vols. I-2, pg. 207.

¹⁶⁶Crespí de Valldaura: *Observaciones ... observatio* 15, núm. 160, pg. 239, ed. 1667.

CAPÍTOL SEGON

Situació de l'estament notarial a Catalunya en els anys immediatament posteriors a la guerra de Successió (1714-1727).

Després de la guerra es va obrir un període de repressió envers els partidaris de la causa austriacista, que va ser seguida de la invalidació de tots els títols i dignitats concedits per l'Emperador i els seus oficials. Per aquesta causa, el Col·legi de Notaris de la Ciutat i el de Causídics va caure en l'ostracisme, i va desaparèixer de la documentació oficial.

Abans d'acabar les hostilitats ja va ser introduït a Catalunya l'estil castellà en el nomenament de notaris, basat en el pagament d'una elevada suma, anomenada fiat i l'impost anomenat media annata, juntament amb un examen en castellà al Consell reial, a la Cort.

Pocs mesos després d'acabar la guerra es va suspendre en les seves funcions a tots els notaris nomenats en temps de l'Emperador. Per a revalidar el títol calien els mateixos requisits que per a les noves concessions.

Des d'abans d'acabar la guerra, els fedataris catalans podien rebre nomenament si complien els mateixos requisits que els de la resta de la Monarquia. Una conseqüència del trasbals produït per aquestes disposicions va ser la notable escassetat de notaris reials que va patir el Principat, almenys des del 1720.

Les primeres peticions de títol de notari que es poden trobar als arxius són de pretendents d'ideologia filipista, que tenien moltes possibilitats d'obtenir el placet de l'Audiència borbònica. A més, molt sovint, prèvia recomanació d'aquest òrgan, obtenien dispenses del pagament del fiat, media annata i altres taxes.

El 1725, signada la pau de Viena, en la qual Felip V es comprometia a respectar i reconèixer tots els títols reconeguts pel seu cosí l'Emperador, es va produir un

augment en les peticions de revalidacions de títols de notari, que ara eren accessibles a tots, amb independència de la seva filiació política.

Un nombre indeterminat d'escrivents i notaris catalans que sols tenien autoritat apostòlica, van fer el llarg camí de la meseta per a examinar-se davant del Consell de Castella, a despit dels nombrosos perills que tenia el trajecte, ple de saltejadors. Uns pocs van poder examinar-se a Barcelona mitjançant el corresponent títol de comissió per a l'examen a Catalunya.

El 1727 sembla tancar-se aquesta fase eminentment recaptatòria i repressiva, i se n'obre una altra de normativització, en la qual es busca també una assimilació jurídica més propera al patró castellà, així com la intervenció reial en el notariat senyorial i la severa restricció de l'actuació dels rectors de les parròquies, que a Catalunya tenia una tradició centenària.

Els primers mesos després de l'assalt a Barcelona.

Al llarg de la guerra ja es van enfrontar les faccions en conflicte, Després, hi havia d'haver per força depuracions i discriminació. El bàndol dels perdedors estava condemnat a ser víctima d'aquesta situació. Del 1708 data el text que transcrivim:

*Que'ls ministres de la justícia que endavant s'estableixin feta la desitjada conquesta de Catalunya així reals com baronals, y los oficials i notaris de les ciutats, viles i llochs, deuen ésser aprovats de Botiflers, com s'ha dit, i tenir les presents Corts.*¹⁶⁷

A partir de l'assalt a la ciutat de Barcelona l'onze de setembre del 1714, era clar que al Principat li tocava passar per la castellanització i uniformització pròpia del règim polític instaurat després de la guerra de Successió.¹⁶⁸

Malgrat tot, cal destacar uns notables trets diferencials respecte d'aquest mateix procés, tingut lloc a València i a Aragó el 1707:

- A Catalunya, en temps de domini de l'Emperador, havia existit el nomenament de notaris, que el 1714 ja autoritzaven documents. Eren membres de col·legis, o bé simples notaris reials que exercien a llocs on no existia col·legi notarial.¹⁶⁹
- La situació política era a més a més ben diferent, perquè acabada la guerra, no tenia sentit una depuració política, quan els seguidors de l'Arxiduc havien abandonat Catalunya, i la hisenda pública ja no necessitava les crescudes sumes que li exigia la guerra, i que van provocar unes mesures molt properes a l'extorsió dels notaris valencians l'any 1707.

¹⁶⁷Aquest text, que traiem de Victorino Santamaria: *Estudios Notariales*, pg. 133, porta la datació següent: *In Dei Nomine Amen. Die Trigessima mensis Junii, Anno a Nativitate Domini Millessimo septemgesimo octavo*. Sobre aquest examen eliminatori de *botiflerisme*, remarquem que era una premonició del que succeiria pocs anys més tard dins del col·lectiu notarial. L'adjectiu no tenia en aquell moment les connotacions pejoratives que va adquirir posteriorment.

¹⁶⁸Per a la mentalitat imposada als cercles oficials després de la guerra de Successió, la uniformització o unificació jurídica significaven indefugiblement la castellanització: *Otra realidad importante que conviene destacar es que para Felipe V, unificar equivalía a castellanizar*. Tomás y Valiente: *Manual de Historia del Derecho Español*, 1ª ed., pg. 374.

¹⁶⁹Tenim notícies de l'existència de col·legis notarians a Barcelona, Girona, Figueres, Tarragona, Lleida, Tortosa, Cervera i Castelló d'Empúries. A llocs com Vic, no hi va haver col·legi fins la segona meitat de segle, però el dret de nomenar notaris corresponia al bisbe i al capítol. Cal tenir en compte que en llocs de senyoriu cada senyor podia nomenar i nomenava els notaris que havien de servir la fe pública en cada lloc.

A la tardor del 1714, semblava que res havia canviat en el règim jurídic del notariat extrajudicial català, però poc després es va anar veient que la realitat era ben diferent i que el canvi de règim polític havia de produir una forta sotragada dins l'estament de fedataris del Principat. Contemporàniament s'anava gestant subreptíciament el decret de Nova Planta per a Catalunya.¹⁷⁰

Els problemes van existir tant en el notariat extrajudicial com entre els notaris dels tribunals, els quals també van haver de sotmetre's a les exigències del nou règim polític.¹⁷¹

A Barcelona, amb la caiguda de la ciutat de l'11 de setembre, van ser cessats tots els notaris dels tribunals, i per a desenvolupar les seves funcions van ser nomenades persones adeptes a la causa dels vencedors.¹⁷² A Tortosa, per causa del trasbals de la guerra, l'Ajuntament no va trobar cap fedatari interessat en exercir al tribunal del Veguer, nomenant-lo el *Corregidor*.¹⁷³

En alguns llocs com la ciutat de Manresa, el primer ajuntament borbònic va aprofitar la conjuntura per tal d'apoderar-se de la potestat de designar els notaris reials que havien d'exercir a la ciutat. Aquesta facultat, anteriorment corresponia a la Seu i el Paborde.¹⁷⁴ Un fet similar va tenir lloc a Lleida, on el dret de nomenar

¹⁷⁰El Col·legi d'Advocats de Barcelona va ser suprimit i creat de nou el 1832. Vives i Cebrià: *Traducció...*, pg. 1.029.

¹⁷¹Sobre el 1720 es va publicar a Barcelona l'imprès intítulat: *Evidencia de Justicia que asiste a los escribanos del Sr. Corregidor de Barcelona Francisco Busquets y José Huguet en la causa contra el Regio fisco de la superintendencia de este Prinzipado*, 46 folis. Aquest imprès confirma que els primers anys després de la guerra de Successió no van estar exempts de problemes. Desposseït el propietari de les notaries per austriacista, el fisc reial pretenia apropiar-se d'elles. BC, Fullets Bonsoms, núm. 1.004.

¹⁷²Traiem aquesta dada del fullet intítulat *Jesus, Maria, Joseph. Evidencia de la Iusticia...*, pg. 4. Sense datar, però que fou escrit sobre el 1720.

¹⁷³A aquesta ciutat, el dret de nomenar els notaris del tribunal ordinari corresponia a l'Ajuntament, el qual va adquirir el dret del Rei el 1556. El municipi procedia a arrendar-lo en pública subhasta. El 1755 demana de poder llogar aquesta notaria judicial fins i tot a notaris que no fossin membres del Col·legi. ACA, reial Audiència, reg. 385, folis 204-209, doc. de 18 de juliol de 1755.

¹⁷⁴Torras, Masats, Bartomeu, Surinach et alii: *Catàleg dels protocols notariais de Manresa*, pg. 28. L'Ajuntament va a passar a percebre una taxa de 50 rals anuals als notaris que exercien a Manresa i van ser obligats a dipositar els seus protocols a l'arxiu comú. Cal destacar que sobre aquest tema va recaure una sentència de la reial Audiència el 1581 referent a la notaria de Manresa, en la qual es declarava que la notaria era de districte i que el senyoriu útil i directe d'ella corresponia al Paborde [*prepositum*]. *Jesus Maria. Discursus iuris pro admodum reverendo Ioanne Vilades S. Th. D. Praeposito Ecclesiae Minorise, & domino scribaniae publicae et de districtu contra Syndicum universitatis et notarios habitatores dictae civitatis*, foli 1v.

alguns notaris judicials corresponia a la família Riquer, que havia estat despullada d'aquesta facultat i que li va ser restituïda el 1720.¹⁷⁵ A la ciutat hi havia un Col·legi de Notaris que treballaven en l'autorització d'instruments extrajudicials i que després de la guerra va quedar fora de la legalitat, encara que els seus membres, sigilosament, continuaven amb les seves activitats.¹⁷⁶ A Barcelona va succeir un fet semblant en les notaries del tribunal ordinari o del Veguer que, pertanyent a la casa nobiliària de Terré, va ser segrestada fins després del tractat de Viena, concretament fins el 1726.

Els fedataris especialment significats en la lluita a favor de la causa borbònica, normalment van ocupar llocs de responsabilitat en la nova administració, que es va nodrir precisament de curials fidels a la facció dels vencedors.

Situació econòmica i social dels notaris després de la guerra.

Respecte d'aquest punt hem de dir que, almenys els notaris de la ciutat de Barcelona i segurament tots els de la resta del Principat, van haver de suportar una forta davallada en els recursos econòmics disponibles, i això era així perquè van haver de cessar en els seus càrrecs del govern de la ciutat, els quals van ser objecte de provisió pel sistema de la Nova Planta. La contractació privada durant la guerra és clar que va baixar ostensiblement, empitjorant l'economia de l'estament.¹⁷⁷

També van patir les conseqüències de les taxes extraordinàries, imposades amb singular intensitat a aquelles persones desafectes a la causa borbònica. A continuació, havent estat implantat el tribut del cadastre, es va obligar als col·legis i gremis a facilitar les dades necessàries per a fer efectiu el cobrament de l'impost.

¹⁷⁵Riquer, Martí de: *Quinze generacions d'una família catalana*, pg. 235. La devolució de les notaries judicials a Baltasar de Riquer és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 202, foli 39, 23 d'abril de 1720. Una de les notaries propietat de la família era al seu poder des del 1594; l'altra va ser adquirida el 1691.

¹⁷⁶En la documentació oficial posterior a la guerra no es troben peticions del Col·legi de Lleida al llarg una vintena d'anys, encara que sabem que continuava actiu per un testament d'un notari del Col·legi, Jaume Estrada, del 1723, conservat al AHPB entre la documentació de la corporació lleidatana, de la qual es desprèn que continuava la seva activitat normal, això sí, sense poder admetre nous membres.

¹⁷⁷És fàcil de constatar amb una simple inspecció del nombre i gruix dels manuals dels arxius notariais.

Els allotjaments de militars va constituir una altra dificultat perquè era una pesada càrrega que va haver de suportar quasi bé tota la població. Es va plantejar la qüestió de si els notaris tenien estatus de *pueblo llano* o pel contrari podien ser considerats com *hidalgos*. La resposta imperant va ser la primera, i el notariat va haver-se d'atenir a l'onerosa obligació de tenir militars vivint a casa seva.¹⁷⁸

Alguns dels notaris que només tenien autoritat apostòlica i un nomenament del govern de l'Emperador, van prosseguir exercint la fe pública. Mentrestant, des de l'Audiència, per mitjà de circulars als corregidors, s'esforçaven en posar fi a aquesta actuació.¹⁷⁹

La suspensió dels notaris nomenats en temps de domini de l'Emperador.

Un dels punts que més preocupava a les autoritats borbòniques era precisament l'estat jurídic dels títols atorgats en temps de l'Emperador, que comprenia tots els càrrecs administratius atorgats per l'Arxiduc, així com els títols nobiliaris.¹⁸⁰

És probable que alguns notaris fossin cessats ja l'endemà de l'assalt, l'onze de setembre de 1714, possiblement mitjançant instruccions verbals dels vencedors.¹⁸¹

¹⁷⁸ reial Audiència, reg. 135, folis 144-146. L'allotjament tenia lloc en les cases del *estado llano* i, si aquestes no eren suficients, seguien en la prelatió els exempts per disposició del Capità general, del mateix *estado llano*. Seguien en la preferència els exempts del mateix estat que ho fossin per disposició reial; si aquestes cases, encara no eren prou, per últim s'ocupaven les dels *hidalgos*. El mariscal Joseph Vallejo dubtava de l'equivalència de les classes de «ciutadans honrats» de Barcelona, «burgesos» de Perpinyà, doctors en dret i en medicina i notaris. Segons la resolució, les tres primeres equivalien a *hidalgos*, mentre que els notaris eren pura i simplement *estado llano*. Aquest dubte demostra la consideració que la gent del poble tenia en l'estament notarial, el qual feia pensar als militars castellans que formava part de la baixa noblesa del Principat.

¹⁷⁹Una prova és el document que transcrivim: *Muy ilustre Señor. Muy Sr. mío. Sin dilación alguna, he dado las órdenes a los lugares de este Corregimiento para que luego pasen a manos de V.S. los títulos o sus auténticas copias de los escrivanos que con sola autoridad aposthólica y con la del intruso gobierno exercen dicho oficio, no dudando cumplirán como deven en el interín que espero muchos preceptos de la mayor satisfacción de V.S. a quien guarde Dios...*, Villafranca desembre, 22 del 1721. L'escrit és signat per Josep Viladomat i dirigit al fiscal civil Bernardo de Santos. ACA, reial Audiència, papers de Sa Excel·lència, lligall 226, plec de 22 de desembre de 1721.

¹⁸⁰Cal remarcar que en virtut de la pau de Viena entre Espanya i l'Imperi (30 d'abril de 1725), el Monarca catòlic es comprometia a reconèixer els títols que havien estat atorgats pel seu cosí, l'Emperador, en el temps del seu domini a terres hispàniques.

¹⁸¹Així sembla que es despregui de les paraules del notari Josep Vila, que va deixar el seu nom per a que protocolitzessin en els seus manuals les escriptures autoritzades per dos joves col·legues suspesos, Aleix Claramunt des del 21 de novembre de 1716 i tot l'any 1721 i Francesc Tos, des del mateix 11 de setembre de 1714, i tot el 1721. Madurell: *Privilegios...*, pg. 556.

Nomenat ja el nou Capità general, el marquès de Castel-Rodrigo, aquest va tenir una obsessió fins i tot malaltissa per recollir aquests documents.¹⁸² L'onze d'abril de 1715, insistí en la qüestió de la invalidació dels privilegis de l'Emperador.¹⁸³ Del 12 de març de 1716 trobem un edicte que va ser publicat arreu del Principat. L'eliminació física d'alguns d'aquests títols es va produir després, el 13 d'abril del 1716, en un acte públic en el saló de Sant Jordi de la Generalitat, en presència de la Junta de govern, assistida pel seu secretari, Salvador Prats i Matas. Els nomenaments van ser cremats, i a partir de llavors sembla que va minvar el seu afany persecutori.¹⁸⁴

En l'acte de la foguera van estar presents tres notaris, que van donar fe de la destrucció dels papers. Almenys un d'ells, Josep Mas, notari de la Junta, va redactar una acta que va protocol·litzar en el manual. Sembla ser que algunes persones afectes a la causa van ser exempts de l'obligació de lliurar aquests títols.¹⁸⁵

¹⁸²Un exemple d'aquesta obsessió el trobem en el document que transcrivim: *Barcelona, 23 d'abril de 1715. Papel de S.E [el Capità general] a la Real Junta para que proponga la providencia [que] deberá darse para que los escrivanos creados por el Sr. Archiduque en tiempo del gobierno intruso cesen en el ejercicio de sus oficios.*

Tengo entendido que en este Prinzipado ay esparcidos muchos Escrivanos creados y [...] los despachos del Sr. Archiduque en tiempo de su intruso Gobierno en este pays y que en virtud de ellos actúan presentemente y porque si esto es cierto sería de grave reparo permitirlo, y nullos todos los autos que éstos hicieran, por la falta de autoridad en perjuicio y daño de el público. Encargo a la Real junta tome fundadas noticias sobre esto y que averiguándose ser así me propongan la providencia que le parece más oportuna para atajar la continuacion de este inconveniente, 23 de Diciembre de 1715. El marqués de Castel-Rodrigo. ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 208, 23 de desembre de 1715.

¹⁸³ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 208.

¹⁸⁴Alguns d'aquests privilegis van fer tard per a ser cremats en el foc del dia 16 d'abril de 1716, i segons reporta Sanpere i Miquel, no van ser destruïts, i es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó: *Fi de la Nació Catalana*, pg. 657. Entre els papers de la família Ametller es troba una relació de títols que van ser lliurats al secretari de l'Audiència que eren sens dubte els cremats l'abril de 1716. BUB, manuscrit núm. 1.969, folis 259-262. Algun dels notaris beneficiaris d'aquests títols cremats, és present en la documentació posterior, per exemple Francesc Martí Miret. La data de l'acte públic la traiem de l'obra de Castellví: *Narracions Històriques*. BC, manuscrit núm. 421, en copia de l'original conservat a l'Arxiu d'Estat de Viena per Salvador Sanpere i Miquel, volum VI, foli 495.

¹⁸⁵Aquesta relació de documents continguda en el manual de Josep Mas ha estat publicada per Madurell: *Dos actas notariales de la entrega y quema de unos privilegios del Archiduque de Austria*. Entre els títols de notari cremats, curiosament no hi ha el de Aleix Claramunt, d'ideologia filipista. Hi ha discrepància entre les fonts sobre el dia exacte de la foguera, però és clar que va ser a començament d'abril de 1716. Mas data la seva acta el dia 11, mentre que Sempere i Miquel la situa el dia 16.

Aquesta obstinació per la destrucció dels títols de notari i altres dignitats concedides per l'Emperador i els seus oficials va ser tan forta que es va manar que s'arrenquessin els testimonis o trasllats dels llibres, registres i protocols ja relligats, i si no ocupaven tota una pàgina es destruïssin a fi de fer il·legible el contingut de les concessions.¹⁸⁶

Posteriorment es va produir una depuració dins l'estament de la fe pública, la qual, almenys a la ciutat de Barcelona, no es limitava als desafectes a la causa borbònica, sinó que, ben al contrari, també va arribar a alguns dels partidaris més fidels del bàndol del Borbó que tenien nomenament del temps de l'Emperador.

Així va passar, per posar un exemple, amb Aleix Claramunt, el qual va ser suspès a primeries del 1715, i va romandre uns quatre anys sense treballar, encara que sembla que hi havia una certa permissivitat de les autoritats, que li van permetre usar els protocols d'altres notaris. La revalidació del seu títol va arribar el setembre de 1719 moment a partir del qual va tornar a autoritzar documents amb el seu propi nom.¹⁸⁷

¹⁸⁶ Així consta en unes cartes enviades pels priors del Col·legi de Notaris de Girona als de Barcelona el 8 d'abril de 1716 relligades entre les actes del Col·legi on llegim literalment: *Haventse poch dies ha en esta Ciutat un edicte contenint entre altres cosas que dins lo termini de 20 dies todas las personas que hagen obtingut gràcias del Archiduch, o tingan en son poder las escripturas o despatxos de ditas gràcias degan entregarlas al secretari de la Real Junta. Y que si en alguna de las ciutats, vilas i llocs de Catalunya i en los registres o llibres de son comú o en sos arxius se trobasen alguns privilegis actes o papers originals o copias tant sien autentichs com que sien cartas o simples escripturas ab la firma del Sr Archiduch, o sos ministros degan separarlos de los llibres o esborrar de forma que nos puga llegir. Y com en los llibres de [paraula il·legible] de nostre col·legi se troben algunas lletras comissòrias per examen de notaris reals del temps del dit Sr y una carta escrita per ell a dit col·legi ab la qual dispensava la circumstància de no haver menjat, dormit cert escrivent tot lo temps de la pràctica que disposan los privilegis per ser admès en lo col·legi, la qual carta se troba insertada al cos de un acte, y estigam en dubte si baix dit edicte estan solament compresos los comuns de las casas Ciutats, Vilas i Llochs o si venen compresos los collegis i altres comuns particulars, havem resolt recórrer al acertat dictamen de VM ab la suposicio que no faltaran en sos llibres semblants i altres despatxos per a que continuantnos la bona correspondència que en tot temps havem experimentat nos diga lo que sent y lo que ha observat sobre est assumpto per a que ab son sentir pugam nosaltres obrar ab tot acert esperant que ab la puntualitat que requereix lo negoci nos honraran ab la resposta i ocasions del major servici de Vmas [...] Girona, abril 8 de 1716.*

Los Priors del Col·legi de Notaris Públics de Girona. AHPB, actes del Col·legi de Notaris públics de Barcelona.

¹⁸⁷ No hem pogut trobar a l'Arxiu de l'Audiència de Barcelona la petició de revalidació de títol de notari d'Aleix Claramunt, encara que sí que hem vist algunes dels seus companys de filiació política, també notaris. Traiem aquesta dada de les seves pròpies paraules, escrites en el seu manual primer (1712-1714), publicades per Noguera: *Los Notarios...*, pg. 212. És més que possible que aquesta revalidació la tramités i fes recollir mitjançant agents ell mateix a Madrid, ciutat on residia abans de la guerra. En qualsevol cas, l'hem trobat demanant l'ofici d'ajudant de

No cal dir que altres companys no van tenir tanta sort en les seves convalidacions, perquè uns 15 anys més tard, concretament el 1730, i inclús alguns anys després, encara trobem peticions de reconeixement de títols de notari concedits en temps de l'Emperador.¹⁸⁸

Alguns notaris, sabent-se desposseïts de l'autoritat reial sols autoritzaven aquells documents per als quals era bastant el nomenament apostòlic, cosa que produiria un important trasbals en l'exercici de l'art de notaria.¹⁸⁹

El que és clar és que les últimes revalidacions deurien de ser concedides a persones que no havien estat especialment afectes a la causa borbònica i perquè les autoritats estaven obligades a fer-ho, en virtut del tractat de Viena de 1725.¹⁹⁰ A partir d'aleshores, en les peticions desapareixien les declaracions de fidelitat al partit borbònic, però possiblement aquells que havien estat partidaris dels vencedors, havien tramitat i obtingut la revalidació uns pocs anys abans.

Si ens fixem en els notaris de la ciutat de Barcelona, podem veure com aquesta persecució estava mancada de sentit, perquè era el poder municipal el que,

l'escrivà major de l'Ajuntament (27 de juliol de 1720). El càrrec d'escrivà major era demanat per Francesc Cortés. ACA, reial Audiència, reg. 169, foli 55. Sembla que amb el temps va obtenir aquest càrrec, perquè el 14 de setembre de 1748, el *Consejo* demanava que l'Audiència informés sobre la seva petició per a que aquesta escrivania major passés al seu fill Ignasi Claramunt Gavarró. ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 125.

¹⁸⁸Concretament, del 18 de desembre de 1727 trobem una petició de revalidació de títol de Josep Amat i Francesc Ferran (ex-notaris públics de Barcelona), Josep Simó (ex-notari de Mataró), Paulí Valls i Paulí Mas (ex-notaris de Girona) i Agustí Pouplana (ex-notari de Palafrugell). ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 164, plec núm. 68. Publicat per Noguera: *Los Notarios*, pg. 217. El cas d'aquests notaris és curiós perquè pel que sembla havien lliurat el seu títol el 1715 per a ser destruït i el *Consejo* demana a l'Audiència que informi sobre la seva existència, o certesa. ACA, reial Audiència, reg. 12, foli 155. D'una data com el 1730, encara es poden trobar peticions de revalidació de títols obtinguts de l'Emperador, per exemple el d'Antoni Vilaró, sobre el qual el Consejo va demanar a l'Audiència que informés aquell any. ACA, Real Audiència, reg. 13, foli 223. En tot cas, no es deuria de trobar, perquè el 2 de novembre de 1737, el *Consejo* demana de nou que l'Audiència informi sobre la certesa de l'esmentat títol, de temps de l'Arxiduc.

¹⁸⁹Així sembla que ho va fer, per exemple, el jove notari d'Olot Pere Màrtir Orri, que va patir una notable davallada en el nombre de documents que va autoritzar, constatable en examinar els manuals, conservats a l'Arxiu comarcal de la Garrotxa, fons notarial.

¹⁹⁰Així ho reconeix la petició d'informació del *Consejo* citada en la nota anterior, referent a Josep Amat i d'altres, que estableix literalment: *En esta atención y a lo combenido en el capítulo nono de la Paz, y que sus partes se hallavan desde dicha prohibición despojados del ejercicio de sus oficios...* Sobre la Pau de Viena i els seus efectes sobre els exiliats i desposseïts per Felip V, veure León Sanz, Virginia: *Acuerdos de la paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la Guerra de Sucesión*. Pedralbes, núm. 12, pgs. 293-312. Segons l'article 9 del Tractat, totes les dignitats i oficis concedits per ambdós monarques havien de ser restituïts, op. cit., pgs. 310-311.

assistit pel Veguer, feia la designació del nou fedatari. Comprovat el desencert d'aquesta política, aquests fedataris, examinats i aprovats en temps de guerra es van haver de rehabilitar.

La introducció del paper segellat a Catalunya.

Després de 1714, perduda ja la guerra, el 9 de març de 1715 es va establir a Catalunya l'obligatorietat d'actuar sobre paper segellat. Va ser publicat un opuscle que regulava tant el valor del paper en sí com la mena d'actes en els que s'havia d'utilitzar.¹⁹¹ Els notaris de Barcelona trobaven que en aquest fullet no quedava ben especificada la normativa de la nova taxa i per tant, sens dubte temorosos de sancions, van demanar aclariments, que van ser resolts en un segon imprès.¹⁹²

No trobem queixes sobre l'impacte d'aquesta taxa sobre l'estament notarial, tot i que és clar que deuria de representar una nova i molt feixuga càrrega, imposada al poc temps de satisfer el «donatiu». L'import del paper segellat havia de pagar-lo la clientela, encarint força els documents autoritzats per notaris.¹⁹³

D'aquests costos es desprèn que la introducció del paper segellat va ser traumàtica per la vida jurídica i administrativa tot i que, en certa manera, va passar desapercebuda per al poble baix pel temps en el que es va produir, en el qual el poble estava acostumat a pitjors calamitats.

¹⁹¹ *Instrucciones para el gobierno, y régimen del papel sellado, su aplicación y uso según las Reales Premáticas, y Ordenanças de su Magestad.* BC, Fullets Bonsoms, núm. 4.680.

¹⁹² *Addición a las instrucciones del régimen, y gobierno del papel sellado, su aplicación y uso.* Con licencia por Joseph Teixidó, 24 de juliol de 1715. Imprès petit en format quart. AHCB, Al·legacions jurídiques, III-1 núm. 70.

¹⁹³ El cost del paper segellat en moneda catalana i castellana es pot consultar al fullet imprès intítulat *Instrucciones para el gobierno...* El plec de paper de segell tercer costava tres sous i nou diners, mentre que el del segell quart valia dos sous i tres diners. Aquest cost era considerable tenint en compte el nivell de salaris de l'època. Un salari mig a Catalunya costava entre els 14 sous que percebia un mestre obrer o fuster a Barcelona i els quatre que guanyava un pastor a Cervera. Feliu, Gaspar: *Precios y salarios en la Cataluña moderna*, vol. 2, pgs. 89-141. Durant la guerra, els notaris es deslliuraven sovint de les seves obligacions militars i els perills que comportaven, mantenint un soldat que en costava sis al dia (aquesta dada la traiem de les actes dels col·legis de notaris de l'Arxiu de protocols de Barcelona). L'import del salari diari de manobre de la construcció era molt semblant al percebut per treballar al camp, que estava al voltant dels vuit sous. D'aquests preus es desprèn que un treballador del camp, que era l'ofici exercit per la majoria de la població, rebent un salari de vuit sous diaris, havia d'esmerçar el jornal de tot un dia de feina per a adquirir dos plecs de paper segellat per a, per exemple, uns capítols matrimonials molt curts, un per al manual i l'altre per a la còpia que es lliurava a les parts.

Aquesta taxa es pretenia d'imposar igualment sobre l'estament eclesiàstic, cosa que va produir una airada reacció, de la qual en tenim notícia per dos opuscles que contenen al·legacions jurídiques.¹⁹⁴

Sembla ser que, donat l'elevat preu del paper segellat, quan s'autoritzaven documents en els quals estava interessat l'estament eclesiàstic, els notaris s'abstenien d'actuar sobre paper normal, produint el consegüent retard en la documentació dels negocis de l'Església. A Barcelona, això s'agreujava, perquè ni el bisbe ni el Capítol tenien costum de nomenar notaris, sinó que se servien dels membres dels dos col·legis, que ara estaven sota el control del poder borbònic. Aquests notaris al servei de la Seu i Capítol de Barcelona, no conservaven els protocols que autoritzaven, sinó que els anaven dipositant a l'arxiu de la Catedral.

El paper segellat fabricat i imprès a Madrid, es transportava a tots els regnes de la Monarquia, inclosos els americans. Es marcava amb el segell de l'any en curs, obligant als usuaris a calcular el consum aproximadament, perquè tan sols era bescanviat durant pocs dies en cada nou any. Es dividia en quatre classes i la majoria de documents notariais extrajudicials s'havia d'escriure en segell tercer i quart. L'impost s'havia de satisfer per partida doble, perquè els manuals dels notaris s'havien de redactar íntegrament sobre aquest suport, mentre que les escriptures lliurades a les parts només havien de tenir el primer plec escrit sobre paper marcat.

En alguns casos, el cost del paper podia superar fins i tot els honoraris del propi notari, cosa que produïa l'encariment dels serveis de la fe pública. A molts llocs,

¹⁹⁴D'aquests opuscles en tenim notícia d'almenys dos. El primer, va ser imprès pel Capítol de la Seu de Barcelona, i no és signat ni datat, però sens dubte va ser poc després de la introducció del paper segellat. És intitulat: *Señor...*, BC, Fullets Bonsoms, 626. El segon, segurament una mica posterior, és signat pel doctor Josep Casanovas, canonge de la Seu de Lleida i s'intitula: *Copia del memorial que en nombre del estado eclesiástico de Cataluña se ha puesto en las Reales manos del Rey Nuestro Señor (Dios le guarde)...*, BC, Fullets Bonsoms, núm. 771. Efectivament, a partir del 20 de gener de 1716, a Barcelona es va congregar l'estament eclesiàstic, per a tractar aquestes qüestions, perquè el nou règim borbònic pretenia de cobrar a l'Església no sols el paper segellat, sinó altres imposicions sobre la població, com la gabela de la sal, que va passar de tenir un preu de nou lliures el cafís a 83 i a més a més es va taxar una fanega anual per família de consum forçós. Castellví: *Memorias* VI, folis 448, 490v i 491 citat per Albareda: *La Guerra...*, pg. 131. Pel que fa a l'Església, el Rei es va limitar a demanar la part que encara se li devia del «donatiu» promès a les corts de 1702. Aquest estament, pel que llegim en al·legats impresos, declarava estar tan malmès com la resta de la població: *Las iglesias y sus ministros se hallan tan alcanzados, y necesitados que no sólo les falta para el decente porte, sino para la precisa*

especialment de fora de Barcelona, infringint la normativa vigent, els fedataris no utilitzaven un suport tan car.¹⁹⁵ No cal dir que aquests preus tan elevats significaven també un augment de la competitivitat econòmica dels serveis dels rectors de parròquies i notaris amb autoritat apostòlica, que escrivien sobre paper normal.

Hi havia també el paper anomenat «d'ofici», que tot i que en teoria no duia impostos, sextuplicava en el seu valor el cost del plec de paper normal, elaborat a Catalunya i venut a les botigues normals.¹⁹⁶

A través d'aquests textos tenim una idea de la dimensió de la càrrega que suposava per als notaris el fet de treballar amb aquesta mena de suport.

D'aquest impost que tan gravós va ser a la ciutadania catalana, se'n va poder escapar únicament la Vall d'Aran a causa, segons les fonts contemporànies, de l'extrema pobresa de la Vall.¹⁹⁷ Aquesta exempció, tot i el canvi de circumstàncies socioeconòmiques, continua vigent en l'actualitat.

En el terreny del dret notarial, la introducció del paper segellat va venir a distorsionar l'actuació dels notaris, que freqüentment deixaven contractes en els «borradors» sense passar-los al manual, per tal d'estalviar els costos que

sustentación.

¹⁹⁵Comprovant els preus de l'aranzel contingut en les Constitucions de Catalunya, llibre 4 (*De salaris de Calculations*) títol 12, núm. 1, pg. 274, podem veure com en una escriptura de capítols matrimonials, el notari podia cobrar fins vuit sous si els béns dels contraents no excedien els 1.000. Encara que els pactes ocupessin sols un plec, tenint en compte que s'havia d'escriure sobre aquest suport tant el manual com la còpia per a les parts, el preu del paper superava els honoraris del propi notari. Si el patrimoni de les parts era superior, òbviament això no succeïa, però ens mostra que el paper segellat va ser una altra feixuga càrrega suportada per la societat en la Catalunya de la Nova Planta.

¹⁹⁶En efecte, a l'imprès *Copia del memorial...*, podem llegir que un plec de paper normal costava un diner (foli 6), mentre que a l'imprès *Instrucciones para el gobierno...* en l'últim full del qual consta la tarifa del paper segellat el 1715, podem llegir que el plec de paper d'ofici, en teoria venut a preu de cost, en costava sis. És obvi que altrament no hagués valgut la pena de dur-lo expressament des de Madrid.

¹⁹⁷Presumim que aquesta exempció va ser concedida no per la pobresa de la Vall, sinó per la dificultat de dur-hi els pocs plecs que devia de consumir l'únic notari que hi actuava, especialment a l'hivern, durant el qual s'hi havia d'accedir per territori francès. L'exempció es degué pactar verbalment, però el 1735 hi va haver un enfrontament entre el bisbe de Comenge i les autoritats locals de la Vall que van recórrer al Consell de Castella i, entre d'altres prerrogatives com la inaplicació del decret de Nova Planta, els va confirmar aquesta exempció que es pot trobar a ACA, reial Audiència, reg. 374, foli 399. Altres llocs de la Monarquia tenien exempcions de l'ús del paper segellat, com per exemple Biscaia, les ciutats del nord d'Àfrica i d'altres. Sánchez: *Nobleza de*

comportava. Altres vegades conservaven en el seu poder fulls de paper segellat d'un any concret per a passar-hi els contractes posteriorment. En teoria, la instrucció havia canviat l'estil antic de documentació dels testaments, que havien de passar-se immediatament al manual sobre paper segellat, però pràcticament tots els notaris barcelonins van fer cas omís d'aquestes disposicions, seguint amb el costum tradicional.

Sortosament per als notaris catalans, les relacions entre la Intendència de Catalunya i l'Audiència no eren gaire bones, i especialment fora de Barcelona eren freqüents els incompliments de la normativa d'aquesta taxa, que encara va tardar una trentena d'anys a complir-se, en instaurar-se a Catalunya la *Visita* castellana de notaris entre 1752-1755.¹⁹⁸

L'examen dels nous notaris i la situació dels escriptors que practicaven l'art de notaria.

En aquell temps es va promulgar una disposició que tindria una forta repercussió en el procediment de designació i examen de futurs notaris. Es tracta de la Real cèdula datada al *Buen Retiro*, el 9 de novembre del 1715, reiterant la prohibició absoluta de concedir dispenses als menors de 25 anys d'edat a l'hora d'examinar-se per a obtenir el títol de notari, a l'igual que la prohibició de la dispensa de la compareixença a la Cort, a Madrid, per a dur-lo a terme.¹⁹⁹

La dita disposició porta causa de l'*Auto* recollit als *Autos Acordados* 4-25-22, el qual ordena expressament al Consell de Castella, que no admeti peticions de dispensa de compareixença a la Cort per a sotmetre's a l'examen de notari. Aquesta norma fa referència expressament a la secretaria d'Aragó del *Consejo*, la

escribano, vol. 2, pg. 267.

¹⁹⁸Constatem que l'any 1721, en un lloc tan allunyat de la capital de la Monarquia com és Olot, el notari apostòlic Francesc Verdaguer, que actuava per autoritat de l'abat de Ripoll ja escrivia sobre paper segellat. Arxiu Comarcal de la Garrotxa, manual núm. 1.062.

¹⁹⁹El decret de Nova Planta per a Catalunya era ja redactat el 9 d'octubre de 1715, encara que duu la data de 16 de gener de 1716. Aquesta altra disposició que obligava als notaris de tots els regnes hispànics a anar a la Cort a examinar-se és datada el 9 de novembre de 1715. És clar que els tràmits d'ambdues disposicions van coincidir en el temps en els òrgans competents, el *Consejo* i la *Cámara*. No descartem que totes dues fossin redactades per la mateixa persona. Destaquem que molt probablement, quan es redactava aquesta disposició, l'intendent Patiño era físicament a la Cort perquè, segons reporta Castellví, va partir de Barcelona cap a Madrid el dia 4 d'octubre. El viatge costava uns 15 dies, aproximadament. Castellví: *Narraciones históricas*, pg. 495.

qual tramitava les peticions de tota la Corona d'Aragó, i estava subordinada al Consell reial, que dictava l'*Auto*.

És més que possible que en els extensos dominis peninsulars del Borbó es produïssin excessos que feien aconsellable promulgar una disposició semblant, però la data en la qual es va produir ens fa pensar en les causes que van motivar al Suprem Consell de Castella a promulgar-la. Crida l'atenció que coincidís la seva entrada en vigor mentre s'anava gestant el decret de Nova Planta per al Principat.

És clar que a partir de llavors la facultat d'examinar i nomenar notaris, essent una regalia de màxima importància, corresponia al Consell de Castella i la Cambra de Castella, i si un pretendent galleg o asturià es desplaçava fins a Madrid per a examinar-se en castellà, els magistrats de l'òrgan més elevat de l'administració borbònica, per força havien de trobar normal que un aspirant català fes exactament el mateix camí i s'examinés de les mateixes matèries, expressant-se en la mateixa llengua.

La *Práctica del Consejo Real* d'Escolano cita aquesta disposició i no diu pas que no fos aplicada a Catalunya, cosa que ens fa concloure que aquest règim jurídic també era aplicable per al nomenament dels notaris catalans.²⁰⁰ Examinant l'ordre en què es van succeir les disposicions legals posteriors a la guerra, és ineludible aquesta interpretació:

- El 9 d'octubre de 1715 ja estava enllestit el decret de Nova Planta per a Catalunya, encara que no s'havia publicat. Paral·lelament s'estava gestionant

²⁰⁰ ...hizo la Cámara consulta a la Magestad del Sr. D. Felipe V poniendo en su Real noticia los gravísimos inconvenientes i perjuicios que se habian experimentado y experimentaban por la frecuencia y facilidad de concederse las dispensas de edad y de comparecencia al examen, y se sirvió expedir una Real cédula, fecha en Buen-Retiro a 9 de noviembre de 1715, por la cual se dignó resolver la absoluta prohibición de las dispensaciones de edad, y excusas de venir a examinarse al Consejo los que intentasen y pretendiesen ser escribanos Reales, numerarios, de millones, receptores y de cualquier otra calidad, sin que a él ni a la Cámara les quedase en adelante arbitrio para conceder uno ni otro, ni dispensarlo por ninguna causa ni pretexto pues era su deliberada voluntad que todas las personas que pretendiesen ser escribanos, viniesen a examinarse precisamente al Consejo, y a los que no tubiesen los veinte y cinco años cumplidos, que estaba prevenido no se les admitiese a examen. Escolano: *Práctica*, vol. 2, pg. 238.

el nomenament dels oïdors de l'Audiència de Barcelona, tot i que el Capità general, el marquès de Castel-Rodrigo sí estava ja designat.²⁰¹

- El decret de Nova Planta ja establí que hi havia d'haver una Audiència, però no se sabia encara quin havia de ser el seu funcionament. És força evident que en promulgar la disposició que obligava als pretendents al títol de notari de la Monarquia a anar a Madrid, es pensava en Catalunya, l'únic lloc on l'Audiència encara no estava constituïda i, en conseqüència, no podia examinar.
- No va ser fins la primavera següent que es van nomenar tots els magistrats, i el 15 d'abril del 1716 va quedar constituït l'anomenat «Senat català», però no va significar la plena operativitat immediata, perquè es van produir unes picabaralles entre els mateixos magistrats i amb el Capità general, sobre si s'havia d'actuar d'acord amb el sistema antic o bé seguint en tot la metodologia castellana.²⁰² Aquestes dissensions entre els oïdors i el marquès de Castel-Rodrigo van acabar amb la promulgació d'una cèdula de Sa Majestat, de 28 de maig de 1716, la qual establí:

*En todo lo que no se oponga ni sea contrario a las reglas de mi soberanía y expresado en mi real decreto de formación de esta Audiencia se practique, siga y observe el estilo y costumbres que había en Cataluña.*²⁰³

La designació dels notaris era una qüestió «contrària a les regles de la sobirania», i ja estava determinada la metodologia que havia de seguir-se pel nomenament dels fedataris en la disposició de novembre de 1715, motiu pel qual no hi va haver cap consulta ni dubte en la documentació de la reial Audiència.²⁰⁴

²⁰¹ Gay Escoda, Josep Maria: *El Corregidor a Catalunya*, pgs. 108 i ss.

²⁰² Dins del conjunt de les autoritats borbòniques destinades a Catalunya, les posicions es van dividir en dues faccions. A la primera, defensora del règim jurídic tradicional del país, pertanyien els magistrats nacionals, i el Capità general, el marquès de Castel-Rodrigo. A la segona, que propugnava sense embuts la introducció dels usos de Castella, s'hi adscriuen els magistrats castellans i l'intendent Patiño. Les relacions entre Patiño i el Capità general no van ser massa bones. Solé Cot, Sebastià: *La potestat notarial...*, pg. 28. El 1728, Patiño tenia responsabilitats importants a Madrid, i això significava a partir d'aquell moment, el triomf de la seva facció en els càrrecs en actiu que exercien les seves funcions a Catalunya.

²⁰³ Aquesta cèdula és reproduïda per Gay: *El Corregidor a Catalunya*, pg. 769.

²⁰⁴ Examinats els registres de consultes de la reial Audiència dels primers anys posteriors a la guerra, no n'hem trobat cap referent al nomenament de notaris, i sembla que confirma que ni els oïdors ni el Regent tenien cap dubte sobre el nou règim jurídic que havia de seguir-se en el nomenament de fedataris, el qual quedava ben clar en la cèdula d'Aranjuez de 9 de novembre de

Els notaris catalans és clar que havien de dirigir-se successivament al Consell de Castella per tal d'examinar-se i obtenir el títol. No hem d'oblidar que a València ho feien des del 1707. A Castella ja es feia així fins i tot en el segle anterior.

No hem de perdre de vista que en aquell temps de postguerra, la Península estava plena de facinerosos. La inseguretat en les comunicacions, tant per terra com per mar era considerable, i el cost econòmic del viatge molt elevat.²⁰⁵

El notariat català en el decret de Nova Planta.

Els decrets de Nova Planta d'Aragó i València van estar dictats pel monarca amb la urgència que exigia una situació de guerra i no feien cap referència al notariat i a la seva organització. A Catalunya i al Regne de Mallorca, ben al contrari, acabada la guerra era possible una certa reflexió, sobre quin era el model polític i jurídic que convenia implantar.

Per a la redacció d'aquest decret destinat a Catalunya van ser sol·licitats informes a Ametller i Patiño. Tant l'un com l'altre van complir l'encàrrec i el Consell de Castella va treballar sobre aquests textos.

Patiño va ometre qualsevol referència al notariat català. No ho va fer així Ametller, l'informe del qual tracta sobre les següents corporacions barcelonines:

- Col·legi de Notaris reials, manifestant els seus antecedents i plantejant obertament la seva continuïtat.
- Col·legi de Notaris Causídics, del qual igualment n'indica els antecedents i en recolza també la seva continuïtat.

1715.

²⁰⁵Perduda la guerra, van ser nombrosos els guerrillers que van quedar per la muntanya fent de bandolers. Les fonts de l'època ja posen de manifest el problema. Per exemple, trobem una proposta de milícies armades a ACA, reial Audiència, reg. 132, foli 188, citat per Carrera i Pujal: *Historia*, vol. II, pg. 404. El 1719 hi va haver un alçament general d'aquests guerrillers, capitanejats per *Carrasclat*, que van arribar a assetjar Valls i altres indrets del Camp de Tarragona. Aquesta activitat de latrocini envers els viatgers que transitaven pel camí reial de Madrid ja tenia una llarga tradició a Catalunya. Josep Maria Torras Ribé ens il·lustra sobre aquesta realitat a partir del segle XVI: *Poders i relacions clientelars en la Catalunya dels Àustria*, pgs. 37 i ss.

- Col·legi de Notaris Públics de la ciutat, sobre el qual proposa una reforma per a acabar amb la seva forma antiga, i que el títol els fos expedit pel Consell de Castella, amb una intervenció més directa del Consell reial.²⁰⁶

En termes generals, Ametller proposa la solució que podia semblar menys traumàtica per al notariat català, amb la conseqüent adaptació a la nova situació política.

A aquestes propostes van seguir les deliberacions del Consell de Castella. En el punt número 21 d'elles, se cita el parer favorable del fiscal del Consell de Castella, Macanaz, fins i tot per a què l'examen per a accedir al notariat es fes a Barcelona mateix, la qual cosa era extensiva als notaris que s'examinessin a títol de *fiat*, però afegeix; *excepto si se estimare que deban venir a examinarse a él* (es referia al Consell de Castella, naturalment). Sembla prou clar que en el moment que es formava el decret de Nova Planta a Madrid, l'atmosfera envers la concessió de comissions d'examen per a accedir al notariat fora de la Cort era restrictiva.²⁰⁷ El

²⁰⁶Les consultes d'Ametller i de Patiño, així com altres textos sobre les deliberacions del Consell de Castella han estat publicades per Gay: *La Gènesi del decret de Nova Planta a Catalunya*. Transcrivim a continuació el text de la consulta d'Ametller sobre el Col·legi de Notaris Públics de la ciutat: *Que en Barcelona quede y se continúe el Collegio de notarios públicos colegiados de Barcelona, pero no en la forma antigua, que en virtud de privilegios de los Concelleres, con el Veguer, precediendo examen secreto y público, les aprobaban y pasaban notarios agregándolos a dicho Collegio y dándoles la autoridad pública para ejercer el Arte de Notaría en la ciudad y su veguerío, sin necesitar para ello de otra autoridad Real ni título o despacho de Rey, aviéndosela conferido el Veguer y Concelleres en nombre del Rey, en virtud de dichos reales privilegios que tenían para esto; sino que los que en adelante se hubieren de crear notarios Públicos de Barcelona y agregar a dicho Colegio, ayán de haver practicado por espacio de ocho años la arte de Notaría con sus maestros de dicho Collegio, y hacer las pruebas y examen secreto que acostumbra, según sus estatutos y ordinaciones de dicho Collegio, y después el examen público ante el Presidente o Regente y quatro ministros de la Real Audiencia, como se ha dicho de los notarios públicos Reales colegiados de la Sala, y tomar la autoridad real de Su Magestad. por vía de su Real Consejo, sacando Título y Despacho en la forma estilada, según el tenor del qual podrán ejercer la arte de Notaría, no sólo en Barcelona, sino también por todo el Principado y partes que Su Magestad se dignare concederles; y esto también por vía de nueva concesión y gracia durante el beneplácito de su Magestad. Y no en fuerza de los antiguos privilegios.* Text de la consulta d'Ametller publicat per Gay: *La Gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya*, pg. 311.

²⁰⁷Transcrivim el text de la deliberació del Consell de Castella, que pren com a base el text de Ametller transcrit anteriorment: *En Barcelona ay un Collegio de notarios públicos, el qual se inclina Ameller a que se conserve no con la forma antigua, en que mediante privilegios los concelleres con el Veguer, precediendo examen público, los aprobaban sin necesitar para ello de otra autoridad real; sino que, los que en adelante se huvieren de crear, ayán de haver practicado por espacio de ocho años con sus maestros, hacerles las pruebas y examen secreto, que acostumbra según estatutos y ordenanzas del Collegio; y después el examen público ante el Regente y quatro Ministros de la Audiencia, tomando la autoridad real por el Consejo y esto por vía de nueva gracia y durante la voluntad de V.M. Patiño no trata de este punto y el Fiscal general*

text cita expressament la possibilitat d'obligar als notaris catalans a desplaçar-se a Madrid a examinar-se. També fa referència a la implantació del *fiat* a Catalunya, cosa que calia esperar després de la derrota de 1714.

S'ha de tenir en compte que aquest text és datat el 13 de maig de 1715. Feia un any que havia estat promulgat l'*Auto Acordado* 4-25-21 que obligava a tots els pretendents a examen a la Cort, i uns dos mesos després, l'*Auto Acordado* 4-25-22 incidiria sobre el mateix punt. El 9 de novembre de 1715, l'*Auto Acordado* 4-25-23 reblava definitivament aquesta qüestió. Del text del Consell es desprèn que el mes de maig alguns membres del *Consejo* consideraven plausible la possibilitat de celebrar els exàmens a notari a la mateixa Audiència de Catalunya.

Entre les consultes que es troben a l'arxiu de la família Ametller trobem com una mena de resum del que se suposava que havia de ser el decret de Nova Planta per a Catalunya, que possiblement va ser transmès d'una manera oficiosa. En ell consta que s'havia de conservar un Col·legi de Notaris, però no el de procuradors.²⁰⁸

Publicat el decret va quedar palès que només la conservació d'un dels dos col·legis, estava en la literalitat de text, encetant un període d'incertesa en les corporacions notariales barcelonines. Quina era la *mens legis* del decret? Tan pot ser que proposés tàcitament la supressió dels col·legis de notaris de la ciutat i procuradors, per castigar la seva infidelitat, com que es tractés d'un simple lapsus.²⁰⁹ A partir del 1726, possiblement pel context polític, s'imposà una

no halla inconveniente en que se mantenga la forma de notarios Públicos, o Escribanos de Barcelona, que refiere Ameller, y es justo se observe para con los demás de las ciudades, villas y lugares, con que estas gracias se ayan de hacer por V. Magestad y el despacho por el Consejo, como también los de las notarías de los Reinos con "fiat"; excepto si se estimare que deban venir a examinarse a él. El Consejo se conforma con la respuesta fiscal, con la prevención de que el Collegio no se puede juntar sin la asistencia de un ministro de la Audiencia, que en cada año se ha de nombrar por el Acuerdo. Tret de Gay: *La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya*, pg. 337 (la negreta és nostra). Ametller era partidari de la solució menys traumàtica amb l'estat anterior, però la seva opinió no va ser tinguda en compte.

²⁰⁸Concretament ens referim al document intítulat: *Resumen por mayor de los principales puntos que contiene el Decreto de Su Magestad expedida sobre la Planta de Justicia para el Prinzipado de Cataluña*, en el qual podem llegir: **que haya de mantenerse el Colegio de notarios y no el de procuradores**. D'acord amb aquest document, sens dubte redactat abans de la publicació oficial del decret de Nova Planta, esdevinguda el gener de 1716, s'esperava que aquest decret suprimís el Col·legi de Causídics i el de notaris de la ciutat (la negreta és nostra). El document es troba a BUB, consultes de la família Ametller, manuscrit 1.969, foli 328.

²⁰⁹És ben possible que aquesta fos la *mens legis* del decret a l'alçada de 1716, perquè a València,

interpretació extensiva que tindrà com a conseqüència el reconeixement d'ambdós col·legis.

Repercussions de l'obligatorietat de passar l'examen a la Cort.

L'examen davant del Consell de Castella era una simple formalitat sense cap dificultat tècnica,²¹⁰ i per a passar-lo no s'exigia la preparació jurídica pròpia dels dos exàmens, públic i secret dels col·legis de Barcelona. No tenia sentit de mantenir aquesta disposició tan restrictiva i per tant veurem com aviat es van començar a concedir les primeres excepcions, que temps més tard es generalitzarien.

Hem de tenir present un altre raonament: si el Consell reial era el que examinava als pretendents, és elemental que ho faria d'acord amb el dret de Castella. Era normal en els mateixos membres del suprem tribunal de la Monarquia, el desconeixement del dret propi de Catalunya. Així, d'una manera subtil s'anava introduint el dret castellà, per més que tal com hem dit, el nivell jurídic de la prova era molt baix, i ni tan sols garantia el coneixement del dret de Castella.

Un altre element que no podem perdre de vista és que la llengua de l'examen era el castellà, desconeguda pel poble català en general, si bé alguns dels pretendents al notariat és possible que la sabessin. El fet de passar l'examen expressant-se en aquest idioma, ja era un filtre dissuasiu per a alguns pretendents, i temps més tard podia accelerar la introducció de normes que obliguessin a la redacció d'escriptures en castellà. Aquest problema de l'expressió verbal de l'aspirant es reproduïa quan l'examen tenia lloc a l'Audiència de Barcelona, perquè els examinadors, o molts d'ells eren castellans.²¹¹ A València,

el Col·legi notarial havia estat suprimit, i a Mallorca ho va ser en virtut d'una ordre de 31 de gener de 1725. Oliver et alii: *Tratados de notaría...*, pg. 377.

²¹⁰Bono incideix sobre aquesta manca de rigor dels exàmens a notari en el segle XVIII: *Antecedentes...*, pg. 526. Insisteix més avant, a la pàgina 532: *Los exámenes ante el Consejo habían llegado a ser una mera formalidad, no exigiéndose con rigurosidad los mínimos conocimientos precisos. Tal era la ignorancia de los notarios aprobados en el Consejo que éste se vio inducido a procurarles una somera instrucción relativa a sus funciones y obligaciones, y así apareció la "Instrucción formada por los Señores del Consejo..."*

²¹¹Per exemple, el 1730, l'aspirant Feliu Sayol, que havia practicat l'art de notaria a Torelló, va ser examinat a l'Audiència de Barcelona. Els examinadors eren els oïdors Santos, Rojas, Quintana i Hontalba, cap d'ells natural del país. És més que probable que la llengua vehicular de l'examen fos el castellà, tot i que Torelló, en aquell temps no era un lloc idoni per aprendre'l ni practicar-lo. Al

la introducció del castellà en els instruments, es va produir de cop el 1707, per a tota mena d'escriptures.

En l'examen del *Consejo*, a la Cort, no hi havia cap prova que garantís el coneixement del llatí, que en aquella època ja no estava en ús a Castella però que a Catalunya encara era àmpliament utilitzat. Culturalment sembla que ens trobem davant d'un intent de trencament de la tradició jurídica i lingüística del notariat català.²¹² No se sap si van ser gaires els notaris que van anar on era la Cort per tal d'examinar-se, però és clar que un cert nombre de fedataris catalans van obtenir d'aquesta manera el títol per a exercir, tenint en compte que aquest no significava la inclusió en cap col·legi notarial.²¹³

Hem de pensar que en aquells anys, hi havia un element afegit, perquè les autoritats borbòniques s'assabentaven de la fidelitat dels pretendents a la causa dels vencedors, abans de concedir aquestes «gràcies», i aquesta informació, que només podia ser proporcionada per l'Audiència, era obtinguda dels magistrats naturals de cada lloc, o bé d'altres persones adeptes.²¹⁴

És possible que per tal d'evitar o, si més no, mitigar l'inconvenient nombrosos practicants catalans van escollir desplaçar-se a la Cort per tal d'obtenir el *Real Despacho*, el qual, un cop a Barcelona era presentat a l'oficina del Capità general,

títol consta que va haver de satisfer el *fiat* i la *media annata*. ACA, reial Audiència, reg. 208, folis 25 a 28.

²¹²Les obres doctrinals eren escrites en llatí, i els tractats de l'art de notaria també. En els protocols són nombrosos els documents autoritzats en aquesta llengua. Suprimir el requisit del coneixement del llatí equivalia a forçar un trencament amb la tradició jurídica anterior.

²¹³Al llibre d'acords de l'Audiència llegim el següent text de 24 de maig de 1727: *Barcelona, veinte y quatro de mayo de mil siete cientos veinte y siete. Visto por los Señores de la margen los Reales títulos de notarios expedidos en favor de Miguel Cabrer y Antonio Llobet y Jayme Sayós: Acordaron que se les guarde, cumpla y execute lo que Su Magestad manda, y que después de registrados los títulos en el libro que les corresponde, se debuelvan a las partes para usar de ellos, como mejor les convenga.* Al marge hi ha el nom dels magistrats que van prendre l'acord. Regente Toledo, Rius, Bach, Uría, Güelli Santos. AHCB, Acords de la reial Audiència, llibre primer, foli 175v. El text certifica que aquests tres notaris s'havien examinat a Madrid, o a Andalusia, perquè durant aquest temps Felip V i el *Consejo* van estar residint-hi llargs períodes de temps. L'Audiència es limitava a registrar el títol a la sèrie documental *Diversorum* i el retornava al seu propietari. Mirant els manuals d'aquests notaris ens trobem amb que un d'ells, Miquel Cabrer, comença el llibre primer de capítols matrimonials el 26 de febrer de 1727, és a dir, que va presentar el títol per a que fos registrat tres mesos després de començar a treballar.

²¹⁴En les peticions de notaries dels primers anys, sense excepcions, hi trobem la declaració de fidelitat al partit borbònic de l'interessat, que a vegades és corroborada per l'Audiència. Entre els papers de la família Ametller hi trobem peticions de Josep Ametller a Salvador Prats i Matas per a informar-se de la tendència política de determinades persones.

que el passava a l'Audiència per a que es transcrivés als volums de la sèrie documental *Diversorum*. Posteriorment, el dit document era presentat a l'ajuntament del municipi on el pretendent volia treballar. Hem de pensar que aquests aspirants no tenien cap rebaixa de l'import del *fiat*, taxa que satisfien íntegrament. És possible que hi hagués notaris que no presentessin el seu títol per a ser registrat a l'Arxiu de l'Audiència, perquè cap norma establia l'obligatorietat d'aquest tràmit, que es va fer útil anys més tard, amb la implantació de la *Visita* castellana a Catalunya. Els notaris encara no eren sotmesos a inspeccions periòdiques i, si extraviaven el document del títol, pel que sembla, l'oblit no tenia més conseqüències.

El cost econòmic del títol de notari obtingut segons el dret de Castella.

A banda d'aquesta imposició de desplaçament a Madrid per obtenir el títol, hi va haver un altre element digne de consideració, i que és la introducció del *fiat* castellà, que era una quantitat de diners en metàl·lic que havia de pagar el pretendent abans d'examinar-se,²¹⁵ i que ascendia a 200 ducats castellans. Després de pagar aquesta taxa encara calia satisfer la *media annata* que era molt més moderada, (10 ducats catalans a finals de segle XVIII) i després els drets de secretaria per a retribuir l'escrivà que documentava les actuacions.^{216 217}

²¹⁵ *Fiat*: segons el *Diccionario Histórico forense* de Cornejo, aquesta paraula: *se usa en nuestro derecho como propia de él para explicar aquella gracia y concesión que dispensa el Consejo a los que pretenden hacerse escribanos, y los examina, aprobándolos en su consecuencia para que puedan ejercer este oficio*. El *fiat* va ser deixat d'aplicar en les notaries pròpiament dites el 1838, quan tots els oficis de la fe pública dels regnes hispànics van passar a ser proveïts mitjançant subhasta, en la qual el millor postor obtenia el nomenament corresponent encara que no tingués cap experiència o pràctica prèvia. El 1842, les subhastes començaven per la quantitat de 2.760 rals castellans, que equivalien al *fiat*. El 1852 va ser confirmada la disposició que ordenava proveir les notaries d'aquesta manera. La reial ordre de 4 d'agost de 1855 va suspendre la provisió dels oficis de fe pública fins l'aprovació de la vigent Llei Notarial, de 28 de maig de 1862, la qual consumava la supressió d'aquestes prestacions econòmiques (article 13). Gonzalo de las Casas: *Diccionario*, entrada *Notariado*, pgs. 283 i 291 nota. En realitat, aquestes taxes no van ser exactament eliminades, sinó que són l'origen de la fiança, encara vigent.

²¹⁶ L'escut castellà dels segles XVII-XVIII era una moneda equivalent a 3.375 grams d'or amb una llei que va canviar al llarg del temps, però estava al voltant del 90%

El ducat era una moneda d'or que a Castella va ser substituïda per l'escut el 1537. A partir d'aquell moment va ser utilitzada sols com a moneda de compte. Un escut equivalia a 350 *maravedís* castellans, mentre que el ducat equivalia a 375. Un ducat equivalia a 40 rals castellans de *vellón*, almenys a partir del 1737.

²¹⁷ La *media annata* era un impost creat a Castella, juntament amb el paper segellat en temps de Felip IV (1631) per mirar de solucionar l'estat deplorable de les finances públiques. Consistia en el cobrament al subjecte passiu i l'aplicació a l'erari públic de la meitat del sou o renda anual amb què estaven dotats els càrrecs o ocupacions atorgades pel Rei en el primer any. Estaven gravades amb aquest impost les concessions de noblesa i també les transmissions *mortis causa* de títols

Encara calia afegir l'anomenat *derecho de excusa*, que era una altra quantitat en metàl·lic que s'havia de satisfer per tal de no haver d'anar a Madrid a examinar-se, mentre aquesta dispensa era possible.²¹⁸ Era materialitzat en un document, el cost del qual també anava a despeses del pretendent.²¹⁹

Tots aquests conceptes junts suposaven una quantitat important de diners, que motivava que l'accés al notariat estigués fora de l'abast de l'economia de molts joves, que no disposaven d'aquestes elevades sumes. A vegades, els informes de

nobiliaris. El 1642 el seu preu va ser duplicat és a dir, es va fer correspondre amb les rendes i emoluments del primer any sencer. El 1649 es va reduir fins l'import primitiu. El pagament de la meitat d'aquesta taxa es feia al comptat i la resta calia assegurar-la amb fiança, i li era aplicat un interès del cinc per cent. No sols l'havia de satisfer el propietari de l'ofici, sinó també el *teniente* o simple servidor. A Castella, en les notaries del *Número*, es calculava a raó de mig ducat per cada veí del lloc o poble on era situada, a dividir entre el nombre total de notaris la qual cosa convertia aquesta taxa en molt onerosa. La *media annata* va fer augmentar el preu de les notaries del *Número* a Castella. En canvi, a les notaries de *Reynos*, es pagaven sols deu ducats. A la Corona d'Aragó, igualment s'exigia als fedataris la quantitat de només deu ducats, fins i tot en les ciutats, tal vegada per no haver un tràfec de compra, venda i lloguer de notaries com a Castella. Aquesta taxa va estar vigent més de 200 anys, perquè a mig segle XIX, Gonzalo de las Casas encara escriu referint-se a ella que: *sólo por costumbre, o mejor dicho por corruptela cóbrase todavía*. *Diccionario*, entrada *Notariado*, pgs. 288-292. A mig segle XIX, la *media annata* va ser suprimida per la vigent Llei Notarial, art. 13, quedant reduïda a un impost nobiliari.

²¹⁸Aquesta taxa, podia arribar a ser de 70 ducats perquè alguns indrets de Catalunya són situats a més de 120 llegües de Madrid. Es tracta d'una quantitat elevada, però estalviava un viatge per terra també molt costós en temps i diners, i a més no estava exempt de perills. Els drets de secretaria, a finals del segle XVIII ascendien a 44 rals castellans de *vellón*. Bonet: *Práctica*, vol. 1, pg. 213 i vol. 2, pg. 315.

En total, els pretendents al títol de notari havien d'esmerçar d'una quantitat d'or que superava els 1.000 grams, incloent el dret d'excusa per a examinar-se a Barcelona. Aquesta inversió, de totes formes, era rendible a terres castellanes perquè hi havia un tràfec molt arrelat de notaries, que es venien i es llogaven a *excusadores* amb llibertat total. Bono, *Los proyectos de reforma...*, pg. 524.

Els índex de preus, i amb ells l'import de les taxes a Castella, van romandre relativament estables fins a les darreries del segle, moment en el qual es van produir tensions inflacionistes. La tendència alcista s'inicià el 1760, duplicant en el tombant dels segles XVIII i XIX els preus del 1700. De 1700 a 1750, les variacions no excediren el 20% Vicens Vives: *Manual de Historia Económica de España*, pg. 535.

Aquest augment dels preus va revertir en l'import que es pagava pel *servicio* per a obtenir concessions de notari. Per exemple, pel dret d'excusa, que era una simple dispensa d'anar a Madrid a examinar-se, podent fer-ho a l'Audiència més propera, calia pagar 70, 60 o 50 ducats, depenent de si la distància de la que havia d'anar, el pretendent estava a menys de 100; de 101 a 120 o a més de 120 llegües de la Cort, respectivament. Aquests preus van augmentar a les darreries del segle a 100 ducats si l'aspirant venia des d'una distància superior a les 50 llegües o 120 ducats si la distància era superior. Bonet: *Práctica*, vol. 2, pg. 315. Sembla que tant el *fiat* com la *media annata* van quedar estables al llarg de tot el segle, per la qual cosa, vist el nivell de preus, entre 1700 i 1800, que va anar augmentant fins el cent per cent, es va produir un notable abaratiment d'aquests drets que es van reduir a la meitat, si considerem aquest període de referència (1700-1800). L'estat de la moneda a Castella el 1850 es pot trobar a Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Acuñaición*.

²¹⁹En aquests documents de la *Cámara* de Castella, trobem una declaració expressa segons la qual el pretendent havia de satisfer el *fiat* i la *media annata*. Per exemple, la comissió d'examen de

les peticions d'admissió a examen ja assenyalen que el pretendent és de condició humil, i que si no es dispensa del pagament del *fiat* no pot accedir al notariat. Per les dades que tenim, es desprèn que no hi havia uniformitat en el tractament dels practicants, sinó que a vegades els aspirants d'ideologia filipista eren dispensats del pagament d'aquests drets, o bé es troben casos en els quals el futur notari satisfesia només una part de les taxes.

Tot indica que aquestes exaccions van estar en aplicació durant tot el segle XVIII, singularment en els llocs de Catalunya on no hi havia col·legis. Del 1747 trobem un document d'un pretendent al títol de notari demanant l'exempció tant del *fiat* com de la *media annata*.²²⁰

José Gonzalo de las Casas, un autor que escriu a mig segle XIX, encara ens reporta el cost de les taxes que s'havien de satisfer per tal d'obtenir un ofici de fe pública, que es percebien dels pretendents per diversos conceptes.²²¹ José Canga Argüelles, un tractadista d'hisenda que escriu uns anys abans, ens dona notícia també de la vigència del *fiat* en el segle XIX.²²²

A Catalunya, tradicionalment, quan els pretendents ingressaven en un col·legi notarial, havien de satisfer una quota que servia pel seu finançament. És evident que el poder central no veia amb bons ulls unes entitats que s'atribuïen uns ingressos que entenia com la contraprestació al nomenament de fedatari. No és estrany que a causa de la guerra deixessin de funcionar nombroses corporacions sense que el Consell de Castella mostrés cap interès en tornar a posar-les en funcionament. Els notaris reials anaven ocupant els llocs vacants degut a la desaparició o depuració dels col·legiats. Així va ser almenys a Figueres, Tortosa i

Feliu Sayol de 1730, conté aquesta declaració. ACA, reial Audiència, reg. 208, folis 25 a 28.

²²⁰ACA, reial Audiència, reg. 378, foli 127, 18 de març de 1747. El *Consejo* demana que l'Audiència informi sobre la petició d'exempció de *fiat* i *media annata* del pretendent Antoni Raurés. En el procés de constitució del Col·legi de Notaris de Tarragona, el 1752, dos fedataris tarragonins demanen de ser inclosos en la corporació que s'havia de crear adduint com a mèrit el fet d'haver satisfet el *fiat*. ACA, papers de Sa Excel·lència, lligall 33.

²²¹*Diccionario...*, entrada *Tarifa*, pgs. 24-29. Del cost que tenien els nomenaments es desprèn que no hi havia un tractament uniforme per a tots els regnes.

²²²Canga Argüelles: *Diccionario...*, entrada *Fiat*.

Lleida. Els de Girona i Vic, al no ser nomenats els seus membres pel poder reial, sinó pels senyors o per particulars, no van tenir aquests problemes.²²³

A causa d'aquestes disposicions restrictives, va sobrevenir una notable manca de fedataris en tota Catalunya, perquè immediatament després del 1714 hi va haver molt pocs nomenaments, però la situació no va arribar a ser caòtica perquè en aquell temps, i fins uns anys més tard, paral·lelament al sistema dels fedataris nomenats pel Rei hi havia els rectors i d'altres clergues, els quals autoritzaven tota mena de documents, contractes inclosos, i els notaris de llocs de senyoriu, que escapaven encara al control de l'autoritat reial.

També hi ha indicis de què el 1715 es va iniciar l'ofensiva envers els rectors i eclesiàstics que exercien funcions notariales autoritzant tota mena de contractes. Sembla que va ser un intent aïllat i sense continuïtat, perquè no hem trobat cap disposició a la sèrie *Diversorum* de l'Arxiu de l'Audiència, on es registraven totes les disposicions normatives.²²⁴

Hem de pensar també que aquestes mesures dràstiques afectaven tan sols als notaris de nomenament reial, però en els llocs on aquest depenia del senyor, va continuar la designació i actuació de fedataris, amb tota normalitat.

Les primeres peticions de títol de notari després de la guerra.

Els primers anys després de la guerra són poquíssimes les peticions de títol de notari que trobem registrades a l'Arxiu on es recull la documentació de l'Audiència de Barcelona i aquestes es limiten a un document, normalment subscript per la majoria dels oïdors, en el qual es fa constar que el *memorial* ha estat tramès a

²²³En aquests llocs, el nomenament dels notaris s'efectuava d'una manera diferent, perquè era el bisbe o el comte de Solterra, respectivament, els que nomenaven les persones que havien de servir les notaries. En conseqüència, no hi havia col·legi, o bé tenia disminuïdes les seves facultats, i no va ser fins molt més tard, el 1771, quan es van constituir les corporacions notariales.

²²⁴Tenim notícies d'aquesta prohibició per una visita a un rector del 29 d'octubre del 1772, que és citada per Victorino Santamaría: *Estudios Notariales*, pg. 37: *Constándonos que por Real Cédula del año 1715 confirmada en 1736 se limitaron a los curas las facultades de recibir escrituras, así entre vivos como testamentos y codicilos...* És possible que aquesta disposició del 1715 tingués tan sols finalitat recaptatòria, per a garantir l'ús del paper segellat, o fossin pura i simplement les instruccions d'implantació d'aquesta taxa, que algun corregidor pretendria de fer complir als rectors.

Madrid. Aquests dictaminen a favor o en contra, respecte de la petició del pretendent. Son freqüents els informes favorables, i això fa pensar que en aquells primers anys almenys, molts aspirants desistien de les seves pretensions, degut a l'ambient restrictiu de les autoritats borbòniques. Els joves que es decidien a demanar la gràcia de concessió d'un títol de notari sembla clar que tenien molts mèrits a esgrimir per al seu atorgament.

La primera d'aquestes peticions correspon a Anton Cassany (Antonio Casani) i és datada el 18 d'octubre de 1716, uns dos anys més tard de l'assalt i rendició de Barcelona.²²⁵ Aquest pretendent va ser ajudant de la notaria de la Junta de Govern, i tenia nomenament del duc de Berwich. Anteriorment va ser examinat i aprovat pel Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, del qual en va ser membre. L'Audiència informa favorablement la concessió d'aquesta *gracia* perquè l'aspirant havia estat *Ayudante de Secretaría de la Junta de Gobierno con nombramiento del Sr. duque de Berwich*.²²⁶ A l'Arxiu de l'Audiència trobem només un plec amb la petició i el registre corresponent al llibre de *Consultas* i per tant, en no haver-hi més documentació, no hi ha notícia de la seva resolució.²²⁷

La segona sol·licitud data de més d'un any després, concretament del 3 de febrer de 1718, i és també una petició de revalidació d'un títol de notari del temps de l'Emperador.²²⁸ El peticionari és Fèlix Soler, que demana *Real Despacho para continuar el oficio de Notario*. Aquesta instància és interessant, perquè es conserva la corresponent consulta de l'Audiència, datada curiosament del mateix dia de la petició. Soler, natural de Manresa, exposa que els notaris que treballaven abans de la guerra anaven desapareixent a causa de l'edat, i el públic

²²⁵ Aquestes peticions, seguint ja la terminologia castellana, reben el nom de *memorial*, per a diferenciar-les de les peticions pròpiament dites que eren referides a l'àmbit processal

²²⁶ Aquest nomenament del duc de Berwich es pot consultar a l'ACA, papers de S.E., lligall 1. Els notaris de la Junta eren Francesc Mora i Josep Mas, decidits filipistes. El segon d'ells ens consta que es va passar *in partibus inimicorum* a la tardor de 1713, perquè els seus companys notaris van procedir a la aprehensió dels seus manuals. AHPB, Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, acta del 30 d'octubre de 1713.

²²⁷ A l'Arxiu Històric de Protocols, on es conserven les actes del Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat, hi podem trobar relligada una còpia testimoniada pel prior del Col·legi del *Real Despacho*, en virtut del qual li era revalidat el títol de notari. El 1723, un notari anomenat Antoni Cassany signa un certificat a favor de Josep Valls, pretendent. ACA, reial Audiència, reg. 207, foli 34.

²²⁸ A les actes del Col·legi de Notaris Públics trobem testimonis notariaus dels *Reales Despachos* de revalidació dels notaris Fèlix Avellà (13 de març de 1720), Sever Pujol (14 de novembre de

quedava desatès; també descriu el procediment que se seguia abans de la guerra de Successió, per al nomenament de notaris.²²⁹

La tercera petició és del 27 de març de 1719. Joan Babot demanava igualment autorització per a continuar l'exercici de l'art de notaria.

La quarta data del 27 de novembre de 1719 i la va presentar Fèlix Avellà, que demanava revalidar el seu títol, obtingut en temps de domini de l'Emperador. Cita com a precedents a Fèlix Soler, Francesc Babot i Aleix Claramunt.²³⁰

En aquestes quatre primeres peticions no hi ha gaires referències a la filiació política dels peticionaris, però sembla elemental, donat el nombre reduït de sol·licituds existent, que la pròpia Audiència actuava com a un filtre dissuassori, de manera que sols presentaven la documentació els candidats amb una sòlida trajectòria dins del bàndol filipista. Alguns peticionaris havien exercit càrrecs militars en les esquadres formades el 1719, en temps de l'aixecament general de guerrillers esdevingut arreu del Principat. Això va ocórrer, per exemple, amb els notaris Tomàs Flix i Antoni Fàbregues, de Tarragona.²³¹

En aquests primers papers no se'n parla del cost econòmic del títol, però podem presumir que tractant-se de significats filipistes, Sa Majestat els dispensava del pagament dels drets de *fiat* i *media annata*, en retribució dels serveis prestats o de la filiació política.

1721), Fèlix Cortés (14 novembre de 1721) i Pau Mollar (24 de novembre de 1721).

²²⁹AHCB, reial Audiència, consulta de 3 de febrer de 1718, pgs. 93-95. En resum, abans de la guerra, el procediment per a crear notaris reials, que servien la fe pública fora de Barcelona ciutat, consistia en l'obtenció d'una comissió del Consell d'Aragó per a que l'aspirant s'examinés en el lloc on hi hagués el col·legi notarial més proper a la seva residència.

²³⁰Donada la situació internacional, a la tardor de 1719 es va produir un alçament general de guerrillers recolzats per l'exèrcit francès, paradoxalment manat pel duc de Berwick, el qual tornava a estar a les ordres del Rei de França. El canvi de circumstàncies el va provocar l'intent d'Alberoni de reconquerir els regnes italians de la Corona d'Aragó. A Catalunya, la conseqüència va ser una forta repressió. Sobre la situació política veure Mercader Riba: *Els Capitans Generals*, pg. 84. No queda dubte de que els que demanaven la «gràcia» de notaria en aquells temps tenien al darrera una sòlida trajectòria filipista.

²³¹ACA, reial Audiència, reg. 129, folis 30-32. Tots dos van ser examinats i aprovats pel Col·legi de Notaris de Tarragona el 1710, aleshores en funcionament després d'haver estat erigit de nou per l'Arxiduc. El dictamen de l'Audiència afegeix que calia tenir en compte *la necesidad que se experimenta de notarios Reales en este Prinzipado*. Ambdós notaris havien participat en les esquadres formades com a conseqüència dels fets de 1719.

Les sol·licituds de revalidació van seguir, però a partir de 1720 s'observa un augment quantitatiu, possiblement degut a una conjuntura més favorable al Consell de Castella. La qüestió de la filiació política dels pretendents no va canviar. Del 4 de març de 1720 trobem una carta del Consell a l'Audiència demanant que informi sobre la pretensió d'Ignasi Cases i Puig.

El 15 d'abril de 1720 és la data de la petició de Pau Borràs, que ja era notari apostòlic a Igualada.²³² D'aquesta petició es dedueixen diverses consideracions: Tot indica que aquest pretendent s'havia dirigit directament a Madrid, al *Consejo*, en persona o mitjançant un agent. El consell reial demana a l'Audiència els informes corresponents respecte a la filiació política de l'aspirant, la qual dona una opinió molt favorable sobre la seva pretensió. D'aquesta petició es desprèn que en aquest cas s'havia de concedir el títol sense examen i per tant pot ser considerada com excepcional. L'aspirant havia treballat en diversos llocs de l'administració militar, i ja coneixia l'art de notaria per la seva actuació com a fedatari apostòlic. També sembla que Sa Majestat dispensava el cost del *fiat* i de la *media annata*, però l'Audiència remarca que hauria de pagar *las costas*.²³³ A sentit contrari, podem deduir que la normalitat era el pagament del *fiat* i la *media annata* castellans, que havien de satisfer tots els aspirants norma general, sotmesa a moltes excepcions. No sols les noves creacions de notaris estaven subjectes, sinó també les simples revalidacions.

D'aquesta tònica, del 1721 trobem una altra petició de revalidació, de Francesc Abadal, natural de Vic, que va ser notari reial el 1707 i més tard notari per

²³² *Se remitieron diversos memoriales, entre ellos el de Pablo Borrás, notario apostólico de la villa de Igualada, el qual remitió S.M. a esta Real Audiencia para que informe sobre su contenido [...]. Pretende que S.M. le conceda el Real Despacho de notario libre y sin costas en atención a su fidelidad y haver padezido mucho por ser contemplado afecto a S.M. por cuya causa [...] en el año de 14 los sediziosos lo llevaron a un bosque para ahorcarle, de cuyo peligro se libró por 20 doblones que por su libertad pagó [...] y teniendo la Real Audiencia informes muy favorables por lo que toca a la parte de la fidelidad, no encuentra la Real Audiencia reparo en que pagando las costas se le conceda Real Despacho.* Aquest aspirant havia treballat a diversos llocs de l'administració militar del Principat, seguint les tropes de Felip V.

²³³ En aquest cas *las costas* es refereixen a la quantitat que es percebia per documentar totes les actuacions, incloses les de l'escrivà de cambra i govern de la mateixa Audiència, Salvador Prats i Matas.

autoritat del bisbe. Per a revalidar el títol demanava l'exempció del *fiat*, així com del dret d'excusa, i l'Audiència informà favorablement.²³⁴

Es pot concloure, doncs, que l'examen a la cort i el pagament de *fiat* i dret d'excusa eren la norma general.²³⁵

Del 25 d'abril de 1721 trobem una altra petició. En aquest cas es tracta d'una sol·licitud de revalidació de títol de Josep Solsona, veí de Cervera. Aquesta petició és interessant, perquè en certa manera ens mostra com havien anat les coses fora de Barcelona ciutat.²³⁶ Tractant-se d'un notari nomenat en temps de l'Emperador a primeries de 1715, hauria d'haver estat cessat en les seves funcions i, en canvi, declara que era notari del corregiment i de l'ajuntament de Cervera, sense percebre cap emolument. Això confirma que no hi va haver un tractament uniforme en les suspensions de notaris nomenats en temps de l'Arxiduc. El peticionari demana que es faci amb ell el mateix que ha estat concedit a altres que *han seguido la justa causa de Su Magestad*. L'informe de l'Audiència va ser favorable, i el *Consejo* va atorgar la concessió d'examinar-se a Barcelona, sense el pagament del *fiat*, el 29 de maig de 1722, però ell al·legava també que havia sofert ja examen al Col·legi notarial de Cervera el 2 de maig del 1702, i per tant demanava de no tornar a examinar-se.²³⁷

Curiosament, el *Consejo* no tenia notícia de l'existència d'aquest Col·legi notarial encara que en aquells moments era l'únic que tenia una forma jurídica adaptada i reconeguda per la nova situació política, i demana a l'Audiència que informi sobre el seu règim jurídic. Per aquest document sabem que abans de la guerra el

²³⁴ El seu títol, de temps de domini de l'Arxiduc va ser cremat en la foguera que es va encendre al saló de Sant Jordi l'abril de 1716, segons consta a la relació publicada per Madurell *Dos actas...*

²³⁵ ACA, reial Audiència, reg. 132, folis 150-152, 1721. Un any més tard ens els tornem a trobar demanant l'ofici de notari de la taula de Comuns Dipòsits de la ciutat de Vic. L'Audiència reconeix que tant ell com Feliu Sayol, Antoni Cases i Pere Cases eren fidels a la causa borbònica, i havien estat tinents de les esquadres filipistes el 1719.

²³⁶ És possible que aquest Josep Solsona fos familiar de Francesc Solsona, fill d'Anglesola i autor del tractat *Lucerna laudemiorum*, publicat el 1547. És documentada la seva activitat com a fedatari des del 1701 fins al 1754 a Cervera. D'aquella època trobem un altre Josep Solsona, possiblement amb la mateixa ascendència, natural de Solsona, que demana privilegi de notari el 29 de maig de 1722 i en la documentació és fàcil de confondre'ls.

²³⁷ ACA, Real Audiència, lligall 164, plec 46.

Col·legi de Cervera tenia cinc membres i dos priors.²³⁸ La revalidació d'aquest pretendent va tardar força, perquè és datada el 1729.²³⁹

El 27 de novembre de 1723 es formula una consulta a l'Audiència, en la qual Josep Cols, fill del notari de la ciutat de Barcelona Esteve Cols, tenint 33 anys d'edat i havent practicat l'art de notaria durant nou, demana d'examinar-se a Barcelona. Estava, pel que expressa l'informe de l'Audiència, en un estat proper a la pobresa, havent de mantenir una nombrosa família. L'Audiència informa favorablement sobre l'expedició de la comissió per a examinar-se a Barcelona, perquè s'havia concedit a altres aspirants. En canvi, sobre la segona petició d'estalviar-se el *fiat* (i suposem que també el dret d'excusa): *lo dexa la Audiencia a la Soberana piedad y más segura resolución de Su Magestad para que en vista de la notoria pobreza del suplicante se sirva resolver y mandar lo que fuere servido*. Sembla clar que el sol·licitant no pertanyia a la facció filipista, i l'Audiència s'absté de recomanar obertament la dispensa d'aquestes taxes tot i que, segons el mateix òrgan reconeix, a Josep Cols no se li coneixien actes de defecció al règim.

Era molt freqüent al·ludir en aquestes peticions al cost econòmic del títol. El 26 d'abril de 1723, Francesc Soler Moner demana el títol de *Escrivano de Reynos* pagant tan sols la *media annata*. El 7 de juny de 1723, el pretendent Jaume Barques sol·licita l'exempció no sols del *fiat* sinó també de la *media annata*. En quasi bé totes les peticions trobem la terminologia castellana de *Notario de Reynos*, que a vegades s'alterna amb la d'*escribano*.

Aquestes dispenses del pagament de les taxes de *fiat* i *media annata* eren concedides a les persones afectes a la causa borbònica, i els pretendents que no

²³⁸Ibidem. El pretendent que volia ingressar al Col·legi de Cervera presentava una reial ordre, amb la qual es podia procedir a l'examen. Si el candidat el superava se li donava autoritat reial per a exercir l'art de notaria a tots els Regnes. Es tracta d'un règim jurídic *sui generis* perquè el candidat no era pròpiament notari de la ciutat de Cervera, sinó notari reial amb autoritat a tots els Regnes. A les darreries de segle, Escolano no cita pas aquesta corporació, i fa pensar que després de la guerra o en avançar el segle, va caure en la inactivitat. No és sinó a partir de 1740 quan van anar-se rehabilitant alguns col·legis notariais catalans que havien quedat inactius. El de Cervera n'és una excepció, en ser el primer que va obtenir el reconeixement del règim polític borbònic.

²³⁹ACA, reial Audiència, registre 207, foli 85, títol del 8 de juliol de 1729.

tenien aquesta qualitat havien de satisfer-les. Fins i tot es dona algun cas en el qual hi ha una condonació parcial dels drets. Així va ser per exemple, amb Josep Rojas, el qual l'any 1729, va oferir satisfer només 50 dels 200 ducats del *fiat*. Sembla que l'Audiència i el *Consejo* acceptaren aquesta petició.²⁴⁰

El que és segur és que poc a poc la situació va anar fent-se insostenible, perquè els notaris no sols redactaven documents entre particulars, sinó que eren els encarregats de la fe pública judicial i també actuaven com a secretaris dels municipis.

Els anys següents es caracteritzen per un augment del nombre de peticions de la generalització de la demanda de dispensa d'anar a Madrid a examinar-se. Probablement el *Consejo* va adonar-se del poc sentit que tenia fer anar als pretendents a la Cort per a sofrir un examen que es reduïa a una simple formalitat. Els anys anteriors a 1728, no hi ha peticions de ningú per a ingressar en el Col·legi de Notaris Causídics, suspecte d'haver recolzat la causa de l'Arxiduc.

Pot ser, el motiu de les peticions i concessions de dispenses de compareixença podia ser l'augment de les tensions socials, que incrementaven la perillositat en el trànsit en tot el llarg camí des del lloc de residència del pretendent fins al Consell de Castella.²⁴¹ Està documentada l'obtenció de títols de notari de llocs com Olot, pels quals va ser necessari un desplaçament al lloc on fos la Cort de Felip V.

²⁴⁰El 10 de gener de 1730, Josep Rojas demanava la notaria del Consolat de Mar, vacant des de la mort del seu germà. Es van presentar diversos aspirants, entre els quals Rojas no era precisament el predilecte del l'Audiència. Segurament per això va haver de satisfer la quarta part dels drets de *fiat*. Dins del plec de petició trobem un paper, que seria col·locat sens dubte per algun oïdor o pel notari de l'Audiència, Salvador Prats i Matas, en el qual es llegeix que: *pagando los 50 ducados que ofrece no ay reparo*. El títol de la petició fa referència al preu de la concessió. És a dir, el retall de paper correspon a aquest expedient; no pot provenir d'un altre lloc. El *servicio*, segons la terminologia castellana, era la quantitat de diners que calia satisfer per a la concessió d'una «gràcia», com el títol de notari, o la dispensa d'un requisit necessari per a la seva obtenció. Fem notar que Josep Rojas era germà de Raimon Rojas, predecessor seu en la notaria del Consolat, fill de Raimon Rojas, notari del Consolat durant la guerra, i va patir l'any 1719, l'única prohibició escrita que coneixem d'ús de la llengua catalana en l'àmbit jurídic.

²⁴¹El text que transcrivim és una prova fefaent de la inseguretat que patien els pretendents que es decidien a fer el llarg camí per a examinar-se al *Consejo*: *Nuestro fiscal nos ha hecho llegar la noticia de diversas quejas de las inquietudes, robos y escándalos que se cometían en diversos parajes de estos nuestros Reynos por diferentes tropas de gente perdida [...] que no havía seguridad en los caminos ni se podía transitar de unos pueblos a otros sin grave riesgo de ser*

Possiblement influís en l'augment de títols de notari reial la presa de possessió del fiscal Bernardo de Santos, el qual, a finals de 1721, ja cursava ordres escrites als corregidors del Principat per a què els notaris amb simple autoritat apostòlica obtinguessin el títol reial.²⁴²

El 1725 es va signar la pau de Viena entre el Rei i l'Imperi, austro-hungarès, provocant un allau de peticions de revalidació de títols obtinguts en temps de l'Emperador.²⁴³ En aquell moment es va fer palès el poc encert de la idea d'eliminar físicament els títols, que havien estat cremats en públic en el Palau de la Generalitat, seu de l'Audiència, l'endemà de la seva constitució i en presència de l'escrivà de Cambra i Govern Salvador Prats i Matas.

En efecte, el 29 d'abril del 1730, el Consell de Castella demanava una còpia del títol del notari a Bonaventura Galí, de l'Alforja del Camp, el qual s'havia examinat el 1707 o bé que l'Audiència s'assabentés si aquest era un dels que s'havien cremat en el foc que encès en el saló de Sant Jordi de la Generalitat el mes d'abril de 1716 on van incinerar nomenaments i dignitats concedits per l'Emperador. El títol no es va trobar, perquè segons afirmaven els oïdors, els llibres de registre se'ls havien endut els oficials del govern de l'Arxiduc.²⁴⁴

mueritos o robados. BC, fulls Bonsoms, núm. 4.689 (1726). Traiem el text de Alabrús, Rosa Maria: *Felip V i l'opinió dels catalans*, pg. 367.

En la documentació de l'Audiència, al reg. 12, foli 111, trobem: *Real provisión de 28 de septiembre de 1726 que incluye la pragmática de 15 de junio de 1653 sobre la persecución y exterminio de ladrones y salteadores de caminos y otra gente de mal vivir*. És evident que a Catalunya hi havia un estat de inseguretat en les comunicacions.

²⁴²Segurament, com a conseqüència d'aquesta ordre, per exemple, el jove notari d'Olot Francesc Verdaguer, que tenia autoritat apostòlica i actuava per concessió de l'abat de Ripoll des del 1721, l'any 1723 va obtenir autoritat reial, mitjançant el llarg viatge d'uns 850 quilòmetres d'anada cap a la Cort, i altres tants de tornada. L'actuació d'aquest notari a la capital de la Garrotxa és documentada fins el 1769.

²⁴³Les autoritats borbòniques van ser poc diligents a l'hora de complir les disposicions del Tractat de Pau, perquè van ser nombroses les queixes a la Cort de Viena. Alabrús: *Felip V i l'opinió dels catalans*, pg. 362. El tractat en sí mateix deuria de ser conegut per la població catalana, perquè es va publicar a Barcelona un imprès intítulat: *Edicto mandado publicar por el Excmo. Sr. D. Guillermo de Melun, Capitán general de Cataluña de los tratados de paz, navegación y comercio con el Emperador de los Romanos*, 74 pgs. Barcelona, J. Teixidó, 1725. Citat per Andreu, BC, fulls Bonsoms, núm. 6.923. No cal dir que el text d'aquest conveni era conegut per l'Audiència, perquè va ser degudament notificat des de Madrid. La recepció del tractat, del qual se'n van lliurar impresos, és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 12, foli 29.

²⁴⁴Aquesta documentació es conserva actualment a Nàpols.

Després d'uns anys d'aquesta política restrictiva, al Principat va esdevenir una notable escassetat de notaris,²⁴⁵ motivant que, a partir de 1725, calguessin nous nomenaments, així com la renovació dels membres dels col·legis.²⁴⁶

Cal dir també que en l'interval de temps que va des de 1725 a 1735, el Rei i el Consell de Castella conjuntament, van fixar la seva residència a diversos llocs d'Andalusia, cosa que complicava més encara el desplaçament dels pretendents catalans per a sotmetre's a examen.

A partir de la guerra de Successió, els nomenaments de notaris són ja a l'estil i les fórmules de Castella, amb el document acreditatiu íntegrament redactat en castellà, encara que l'examen de l'aspirant s'hagués efectuat a l'Audiència de Barcelona. La fórmula dels títols conté la clàusula que prohibeix com a norma general, la submissió de llecs a la jurisdicció eclesiàstica, encara que sol exceptuar els casos en els quals aquesta submissió és permesa, com per exemple, al regne de Castella, quan els seus béns objecte de l'escriptura, pertanyien a l'Església.

Les peticions de títol de notari, així com les dispenses d'anar a la Cort a examinar-se es podien registrar a l'arxiu de l'Audiència. En termes numèrics, trobem registrats entre l'any 1722 i l'any 1726:

- Vuit concessions de comissions per a eludir el viatge a la Cort i poder examinar-se a Barcelona.²⁴⁷
- Tretze nous títols de notari.²⁴⁸

²⁴⁵Del 15 de juny de 1720 trobem una demanda de revalidació del títol del notari Francesc Comes. L'escrit al·lega els patiments del peticionari que: *por ser buen vassallo fue maltratado en Barcelona en el año 1713 y que padeció en su casa diferentes molestias causadas por los sediciosos*. A continuació, l'Audiència es manifesta sobre la petició, assenyalant que: *por estos motivos y la necesidad grande que se experimenta de notarios en este Prinzipado que podría despachársele el título que solicita*. Trobem ja un testimoni de primera mà de la pròpia Audiència, sobre l'escassetat de notaris que es començava a suscitar en el Principat degut a les mesures tan restrictives de l'administració.

²⁴⁶No va ser encara pitjor gràcies a l'actuació com a fedataris dels rectors de les parròquies i pels nomenats pels senyors en llocs de senyoriu. Per aquella època sols el 41% de Catalunya era de jurisdicció reial. Mestre et alii: *Atlas d'Història de Catalunya*, mapa núm. 80. Es poden consultar els llocs que eren del Rei o de senyoriu a l'apèndix del tractat de Lluís de Peguera: *Pràctica, forma y estil de celebrar Corts en Cathaunya*, 1701.

²⁴⁷Els notaris en favor dels quals es va concedir la comissió són: Pau Casanovas, Antoni Comelles, Jaume Palau, Francesc Soler Moner i un notari de cognom Cassany, reg. 203, 1722-23;

- Sis revalidacions de títols atorgats en temps de l'Emperador.²⁴⁹

Es tracta d'un nombre reduït de títols vista l'extensió del Principat. La informació és extreta de la sèrie *Diversorum* de l'arxiu de l'Audiència de Barcelona, en la qual consten els noms i cognoms dels notaris, sovint castellanitzats. Aquestes dades només són indicatives, perquè la transcripció als llibres de l'Audiència era només voluntària, i a més tenia un cost econòmic. És possible que altres notaris, havent fet recollir el títol a Madrid mateix, o per estalviar-se l'import del registre, optessin per no fer-lo transcriure.

Situació dels col·legis de Barcelona ciutat, des de l'acabament de la guerra fins el 1727.

A la ciutat de Barcelona coexistien els dos col·legis notariais tradicionals: els públics de la ciutat i els reials, que tradicionalment estaven enfrontats. El decret de Nova Planta no especificava quin dels dos estava cridat a conservar-se, i quin havia de desaparèixer, però el Monarca sembla que s'inclinava a conservar el Col·legi de Notaris reials, per considerar-lo més proper i haver estat partidari de la seva causa durant la guerra.²⁵⁰

És possible que això es conegués per una informació extraoficial, perquè els notaris de la ciutat van publicar l'imprès *Motivos...*,²⁵¹ en el qual demanaven la conservació del Col·legi de Notaris públics de Barcelona.²⁵²

Marià Terés, reg. 204, 1724 i Geroni Sastre i Ignasi Seguí, reg. 205, 1724-25-26.

²⁴⁸Els notaris en favor dels quals se'n va fer transcripció del títol són: Raimon Rojas, Pau Casanovas, Antoni Comelles, Agustí Güell, Salvador Atentas, Josep Avalla, Andreu Maymó i Francesc Verdaguer, reg. 203, 1722-23-24. De quatre d'aquests documents no consta que hi hagués comissió; Francesc Soler Moner i Antoni Figuerola, reg. 204, 1724. Un d'ells no consta com examinat a Barcelona; Sebastià Ferrusola, natural de Figueres, Pere Claris i Miquel Vila, reg. 205, 1724-25-26. L'actuació notarial de Sebastià Ferrusola és documentada a Olot de 1725 a 1734, així com la de Francesc Verdaguer, de 1723 a 1769.

²⁴⁹Els notaris revalidats són: Josep Ciutat, Miquel Viola, Josep Pintat, i Abdó Roca, reg. 203, 1722-23-24 i Josep Fages i Andreu Catà, reg. 205, 1724-25-26.

²⁵⁰Decret de Nova Planta, 35 (segons la numeració de la *Novísima Recopilación*): *Hallándome informado de la legalidad y pericia de los notarios del número de la ciudad de Barcelona, mando que se mantenga su colegio y si sobre sus ordenanzas y lo demás hubiere algo que prevenir se me consultara por la Audiencia, y ordeno que uno de los ministros de la Audiencia civil sea protector, y asista en todas las juntas del colegio y se le avisará antes de tenerlas.* El decret de Nova Planta per a Catalunya és reproduït a Vives i Cebrià: *Traducción*, vol. 1, pgs. 25 a 37 i també a la *Novísima Recopilación*, llibre 5, títol 9, llei 1.

²⁵¹*Motivos que el Colegio de Notarios Públicos de la ciudad de Barcelona, pone en la recta superior comprehensión de la Real Audiencia para que en vista de su solidez y eficacia se digne hazer consulta favorable a Su Magestad (Dios le Guarde) para el logro de su conservación como a contenido en el capítulo 49 del Real Decreto de la Nueva Planta.* Imprès per Joan Piferrer.

A l'arxiu de la família Ametller, es troben nombrosos papers fent referència al Col·legi de Notaris reials, i cap d'ells anomena als notaris públics. Estava clar que els reials eren els únics escollits dins la nova situació política. La publicació de l'imprès, possiblement només va ser un acte de resistència, en front del que sembla que havia de ser inexorable dins la nova situació política, que castigava als partidaris del bàndol dels perdedors.

Els notaris reials no es van quedar quiets davant d'aquest al·legat, i van replicar amb un altre imprès, intitulat *Representación...*, en el qual rebatien els arguments dels seus oponents, tractant de convèncer al monarca de què el seu era el Col·legi que estava cridat a conservar-se d'acord amb el que establia el capítol 49 del decret de Nova Planta.²⁵³

En aquell temps anava gestant-se el règim jurídic del Col·legi de Notaris de València i és ben possible que en la voluntat dels membres del Consell de Castella estigués la unificació dels dos col·legis. En aquesta ciutat, la corporació notarial intervenia també en el nomenament dels notaris reials de tot el Regne.

Assenyalem que la voluntat de les autoritats de Madrid encara no estava definida, ni molt menys. El Col·legi de Notaris reials estava interessat en l'admissió de nous membres, i ja hi havia alguns notaris en possessió del títol per haver-se examinat al *Consejo* o a l'Audiència de Barcelona per comissió. Les taxes d'ingrés podien ser utilitzades per a minorar els nombrosos deutes que tenia el Col·legi degut a la guerra. Aquesta corporació demanà l'admissió del notari Josep Vila, que ja treballava a la ciutat. L'Audiència no va autoritzar aquesta agregació, perquè encara no estava decidida pel Rei la conservació del Col·legi.²⁵⁴

²⁵² Aquest col·lectiu estava minvat en aquells dies, perquè els seus membres havien format part del cos militar anomenat *La Coronela*, milícia ciutadana de Barcelona i una part d'ells o dels seus escrivents i auxiliars havien estat ferits o morts en l'assalt de la Ciutat.

²⁵³ *Representación a la Real Audiencia de Cathaluña por el Colegio de Notarios Públicos Reales colegiados de Barcelona en defensa de la regalía de Su Magestad de crear notarios en la ciudad de Barcelona, y restante del Principado de Cathaluña, para persuadir aver sido de la Real intención el mantener su Colegio en el capítulo 49 del Real Decreto de la Nueva Planta*. Imprès a la impremta de Maria Martí, 1723.

²⁵⁴ ACA, reial Audiència, lligall 295, doc. 66. Aquest lligall recull documentació lliurada pel regent Cristóbal del Corral el 1726, possiblement per estar encara pendent de resolució. Llegim en aquest

És possible també que en la voluntat dels membres del Consell reial, estigués el deixar passar el temps per a què els contendents es cansessin i tenir així major marge de maniobra. Al *Consejo*, per aquelles dates, no hi havia una idea clara del que calia fer amb els notaris a Catalunya, tal com es desprèn de les peticions d'informes dirigides a l'Audiència de Barcelona.²⁵⁵

text que s'havia suscitat el dubte de quin era el col·legi que segons el decret de Nova Planta s'havia de conservar i, per a sortir d'ell, van recórrer al: *paternal amparo de S.M. y a Vuestra Excelencia, manifestando con especiales representaciones los motivos y razones que asisten a los suplicantes [...] pero asta ora no se ha podido conseguir la Real decisión*. Aquest escrit dels notaris reials de Barcelona ha de ser datat en el període entre el 1721 i el 1726. Duran i Cañameras afirma que el 31 de juliol de 1721, l'Audiència va reorganitzar el Col·legi de Notaris reials mitjançant un decret (*El colegio de Escribanos de Mandamiento...*, pg. 18). Malgrat la recerca sobre les fonts a l'Arxiu de l'Audiència no hem pogut trobar aquesta disposició que d'altra banda, és molt possible que no existís, perquè la mateixa Audiència reconeix que el Rei, el 1726, encara no s'havia pronunciat sobre el col·legi que calia conservar.

²⁵⁵ Així ho podem veure per exemple, a la petició del Síndic de Figueres per a mantenir, o millor dit reinstaurar aquest Col·legi, perquè literalment, el *Consejo* demana: *Por la qual os mandamos que dentro de quinze días primeros siguientes y como os sea presentada teniendo presente el privilegio de que va echa mención, ordenanzas que tenía el otro colegio y las demás noticias que os parezieren conducentes, informéis a los del nuestro Consejo por mano de Dn. Sancho Barnuevo nuestro fiscal, con toda distinción y claridad sobre el contenido de dicho memorial [...] expresando si será conveniente mantener el antiguo colegio de notarios en la dicha villa de Figueras o tomar otra providencia y en caso de haver de subsistir, con qué número y qué reglas deberá ser según el actual gobierno de esse Principado, para que en vista de todo se provea y*

Sembla que a partir de 1726, a la Cort ja hi havia la idea de conservar tots dos col·legis, i tant l'un com l'altre van fer les gestions oportunes per a obtenir una resolució favorable. No cal dir que aleshores això significava l'actuació directa a Madrid, significat esmerçar crescudes sumes en advocats i agents.

Des del 1714, tant una corporació com l'altra es van haver d'ajustar a la legalitat imposada pel nou règim polític, i per tant, les reunions d'ambdós col·legis s'havien de celebrar amb la presència de l'agutzil reial, perquè no estava nomenat encara el magistrat protector

*mande lo que combenga; que assí es nuestra voluntad. Dada en Madrid once días del mes de mayo de mil setecientos veinte y ocho. ACA, reial Audiència, reg. 12, folis 232-233. El mateix podem veure en una petició d'ingrés al Col·legi de Notaris reials i Causídics de Barcelona. L'Audiència demana si *después de la abolición de los fueros, se ha mandado mantener el colegio de Causídicos que se expresa, y aprobado sus ordenanzas, si tiene número fixo de individuos, y a quién toca su creación y nombramiento, con todo lo demás que en estos assumptos se os ofreciere y hubiereis por conveniente...* És obvi que l'existència i subsistència d'aquell Col·legi en aquell precís moment, era considerada des del Consejo com d'importància secundària. ACA, reial Audiència, reg. 12, foli 185.*

CAPÍTOL TERCER

L'INICI DEL PROCÉS DE NORMATIVITZACIÓ DEL NOTARIAT A CATALUNYA (1727-1733)

A partir del 1727 es detecta la voluntat de trobar un marc normatiu estable per al notariat català. El fiscal de l'Audiència barcelonina va cursar al Consejo un informe, que aquest òrgan havia demanat abans, en el qual ja consta la visió que tenien les autoritats borbòniques del notariat català. L'Audiència en va cursar un altre, i d'ambdós, es desprèn que consideraven prioritària la introducció del dret castellà en l'àmbit del dret notarial, que no havia estat duta a terme pel Decret de Nova Planta, tot i que reconeixien en tot moment que els «abusos» que es donaven en el notariat català no eren importants. Per primera vegada, es considerava la possibilitat d'aplicar la Visita castellana al notariat del Principat.

És possible que com resultat de tota aquesta activitat es publicués l'edicte de l'Audiència de 22 d'octubre de 1728, en el qual s'obligava als rectors de les parròquies a usar paper segellat en les seves redaccions, es va prohibir l'actuació entre seglars dels notaris apostòlics sense autoritat reial; es va obligar a prestar jurament als domèstics dels notaris que rebien instruments en nom d'ells, i es va forçar a passar examen davant l'Audiència als notaris senyorials. És molt probable que aquest edicte sortís de la iniciativa de l'oïdor Bernardo de Santos.

Aquestes disposicions, molt innovadores, produïen un important trasbals en el notariat català. Per això, a petició del duc de Medinaceli, comte d'Empúries, els va ser concedida una pròrroga. Pocs notaris senyorials van anar a Barcelona a passar l'examen davant l'Audiència i en castellà.

El 1727, els col·legis barcelonins, continuaven en una situació precària, amb molts deutes i pocs membres, veient com simples notaris de Reynos, sovint examinats a Madrid, s'anaven establint a la ciutat. No havent obtingut cap resultat amb els al·legats fets imprimir a principis de la dècada, ara actuaven conjuntament a la Cort mitjançant agents, per a obtenir el seu reconeixement.

L'Audiència informà molt favorablement la continuïtat dels dos col·legis de notaris, perquè la perícia i habilitat dels reials que treballaven a la pròpia Audiència els beneficiava, i la dels Públics de la Ciutat també, perquè evitaven, amb els seus instruments i la seva legalitat, els litigis generats per la inseguretat jurídica, que el màxim tribunal de Catalunya estava cridat a resoldre.

El reconeixement d'ambdós col·legis, així com el d'escrivans de Manament es va produir el maig de 1729, data d'inici del període de redacció d'ordinacions, que s'allargaria encara cinc anys. Aquest període es tanca a finals de 1732 quan, quedant vacant la regència de l'Audiència de Barcelona, va resultar elegit per al càrrec un oïdor, que possiblement ja havia intervingut en la redacció de l'edicte de 1728, i que ara impulsaria la normativització i castellanització del notariat català. Es tracta de Bernardo de Santos

EI PERÍODE 1727-1733. MONOPOLITZACIÓ DE LA FE PÚBLICA PEL PODER REIAL, EN DETRIMENT DEL NOTARIAT ECLESIASTIC, I LA INTERVENCIÓ DEL REI EN ELS NOMENAMENTS DE NOTARIS SENYORIALS.

A partir de 1727 es detecta ja la voluntat de les autoritats del Consell de Castella d'intervenir en la regulació del notariat a Catalunya. Al Principat es produïa una escassetat de notaris reials, degut a la política restrictiva, i també a la introducció de l'estil de Castella en els exàmens dels aspirants.

En efecte, el 29 de maig de 1727, una provisió d'aquest òrgan va ordenar a l'Audiència i al fiscal, Hilario de Ribera, que informessin sobre els «excessos» i la situació del notariat a Catalunya. L'Audiència no va ser massa diligent en el seu compliment, perquè el desembre del mateix any, des de Madrid van haver de recordar aquesta petició.

Simultàniament, els col·legis de Barcelona maldaven per regularitzar la seva situació, i és molt possible que, mitjançant agents, duguessin a terme les gestions oportunes a la Cort per aconseguir el reconeixement de les respectives corporacions, despertant, potser, l'interès de les autoritats del *Consejo*, que, després de la pau de Viena de 1725, s'havien de mirar el problema d'una altra manera. El 13 de setembre de 1727, l'Audiència cursava a Madrid una consulta recomanant obertament la continuïtat dels col·legis de Barcelona.

Aquesta actitud no ha de sorprendre, perquè el màxim òrgan polític i judicial de Catalunya era el primer interessat en què els notaris catalans tinguessin una aptitud reconeguda. Els públics perquè treballaven a la mateixa Audiència com a substituïts dels escrivans de manament, i la seva escassa habilitat causaria dificultats en el funcionament del tribunal. Els notaris de la ciutat de Barcelona tenien una més que provada perícia en la redacció d'instruments i per tant, evitaven conflictes, que en darrer termini hauria d'acabar resolent la mateixa Audiència. A Castella, en canvi, eren freqüents els litigis generats per l'actuació poc ortodoxa dels *escribanos*.

Respecte de l'altra consulta sobre la situació del notariat a Catalunya, el fiscal va redactar l'informe que li era demanat, el qual va ser tramès a la superioritat el 10 de gener de 1728. En aquest text proposava clarament la introducció del dret de Castella per a solucionar alguns «abusos» que es donaven en el notariat català.²⁵⁶

Segons el costum, tres setmanes més tard i possiblement després d'haver vist l'informe del fiscal, el 30 de gener de 1728 va ser cursat un altre informe, ara subscrit per l'Audiència, el qual és signat per nou magistrats, entre els quals no consta que hi hagués dissensió. El document, tot i això, és una anàlisi de la visió que del notariat tenien els oïdors, màxims representants del poder absolutista. Podem sintetitzar el seu contingut de la manera següent:

- En primer lloc assenyala que a Catalunya, els notaris no havien estat mai subjectes a *Visita*, és a dir, inspecció per part de l'autoritat designada pel Rei. Reconeix, això sí, que els excessos dels fedataris de Catalunya no eren de consideració.²⁵⁷

²⁵⁶La *representación* és registrada a l'arxiu de l'Audiència. ACA, reial Audiència, reg. 13, folis 26-30. El fiscal troba com a defectes típics de la tradició jurídica catalana l'actuació de notaris amb autoritat apostòlica, l'autorització d'instruments pels substituïts i domèstics del notari permesa segons l'estil i pràctica de Catalunya; l'actuació dels rectors de les parròquies i dels vicaris com a notaris, redactant qualsevol mena d'escriptures i les submissions a la jurisdicció eclesiàstica que s'imposaven en la majoria dels contractes. L'informe acaba de la manera següent: *Y respecto de que para todos tres puntos de notarios Apostólicos, notarios y escribanos públicos y su forma de actuar y el de prorrogación de jurisdicción y submission al fuero eclesiástico las leyes de Castilla dan saludables providencias, con que en aquellos Reynos cessan enteramente todos estos reparos y inconvenientes, pide se establezcan aquellas en el Prinzipado, en todo aquello que conciernan y disponen de estos puntos o tomar su Alteza la providencia que fuere servido, que siempre será la más acertada y conveniente. Dn. Hilario de Ribera.* Curiosament fonamenta l'actuació dels rectors en les Constitucions de Catalunya, quan no hi ha en el text cap referència a aquesta potestat, basada exclusivament en el costum. Això fa palès el desconeixement del dret català dels funcionaris forasters, tot i que tenien a l'abast una edició d'aquesta recopilació del dret català del 1704.

²⁵⁷*Satisfaziendo a esta Real Audiencia a las Reales Ordenes de V.M. diré que los notarios y escribanos de este Prinzipado, en lo antiguo nunca han estado sugetos a visita, pues sólo se observava que si alguno cometía algún delito o exceso en su oficio se castigaba por la justicia ordinaria, y en su caso por la sala criminal, bien es verdad que quando se visitaba la Real Audiencia venían comprehendidos en la dicha visita los escribanos Reales públicos colegiados que son los que actúan en ella, pero no se extendía a otros notarios y escribanos. No obstante esto y que no son de grande consideración los excesos que en esta Audiencia ha experimentado en los notarios y escribanos por razón de su oficio desde su formación no encuentra reparo alguno en que en este Prinzipado sean los notarios y escribanos visitados en la forma que se observa en Castilla, regulándose dicha visita por lo que disponen las leyes y Constituciones de este Prinzipado tocantes a las obligaciones de notarios y escribanos como nuevamente establezidas por V.M...* ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 164, plec núm. 77.

- En segon lloc, l'informe fa notar que, segons les lleis de Castella, era prohibit als notaris d'imposar la clàusula de submissió dels seglars, amb jurament a la jurisdicció eclesiàstica. A Catalunya aquesta clàusula no sols era possible, sinó molt freqüent.²⁵⁸
- En tercer lloc, els magistrats donen notícia de què a Catalunya, els rectors de les parròquies, no tan sols autoritzaven testaments, segons les disposicions de dret canònic, sinó que igualment redactaven qualsevol mena de contractes i altres documents. Reconeix l'informe que aquests usaven paper segellat, i que costaria molt que es sotmetessin a la *Visita*.²⁵⁹
- En quart lloc, informaven els magistrats, que els notaris del Principat podien tenir un substitut jurat per a redactar tot tipus d'instruments, els quals, posteriorment eren tancats per ells, amb la sola excepció de les últimes voluntats.²⁶⁰
- Per últim, als oïdors els cridava l'atenció que, en el manual, els notaris no transcrivien extensament els instruments, sinó que posaven el començament i la resta l'abreujaven.²⁶¹

²⁵⁸ *Por leyes de Castilla está baxo de penas prohibido al escrivano hacer contrato entre legos sobre cosas que no pertenezcan a la Iglesia en que se someta el lego a la jurisdicción eclesiástica con juramento, y en este Prinzipado no está prohibido a los legos en los contratos sobre cosas profanas renunciar su propio fuero y someterse al eclesiástico con juramento y assí regularmente los contrayentes renuncian a su propio fuero con juramento. Ibídem. Insistim en que aquestes submissions eren molt habituals a la pràctica notarial.*

²⁵⁹ *La disposición canónica por la que se sostienen válidos los testamentos y demás disposiciones testamentarias otorgadas ante los párrocos en sus parroquias, por general costumbre antiquíssima de este Prinzipado está estendida a todo género de instrumentos públicos, de forma que el párroco y sus vicarios en sus parroquias, ya sea el caso de constar éstas de corto número de parroquianos y no haver en ella escrivano Real como el de ser muy crecido y haya sobrada copia de escribanos, reciben qualquier público instrumento, y escrituras y contratos de sus parroquianos, y por lo regular actúan también en papel común, por esto considera la Audiencia que no siendo fázil establecer en tales párrocos sin controversia la visita, se reducirá ésta sólo a los escrivanos Reales. Ibídem.*

²⁶⁰ *A los escrivanos de este Prinzipado les está permitido tener substituto doméstico jurado, en el qual sin tener más autoridad que la confianza que de él haze el escrivano, no sólo interviene en causas civiles en nombre de éste, recibiendo deposiciones, testigos y executando mucho de lo que ocurre en lo procesal, sino que también recibe ausente el escrivano qualquiera género de instrumentos en su nombre los que el espresado escrivano cierra, signa exceptuándose sólo los testamentos y demás especies de última voluntad, en las que por los graves perjuhizios que pudieran seguirse por expresas Constituciones, se les niega la facultad de fiarlo a los substitutos, pero como la prohibición que por derecho común los escrivanos para no poder nombrar substitutos para la confección de instrumentos, si en algún caso (como es el de estar impedido, padezer alguna limitación), es con la precisa indispensable obligación de haver de elegir y nombrar por substituto otro escrivano de igual autoridad que por sí los reciva cierre y signe lo que también procede por leyes de Castilla lo hazen a esta Audiencia presente a V.M. Ibídem.*

²⁶¹ *En este Prinzipado tienen los escribanos un manual o protocolo en el que escriben todos los instrumentos que ante ellos se otorgan, y es muy común no poner el instrumento por extenso*

Sembla que no hi va haver dissensió entre els oïdors a l'hora de subscriure aquest escrit, en el qual no hi havia cap vot particular. En certa manera, aquest text és un avançament de les disposicions que poc després anirien modelant la naturalesa de la funció notarial a Catalunya.

Del contingut d'aquest informe s'extreu que en termes generals, la situació del notariat a Catalunya era considerada com acceptable, perquè el text mateix diu que els excessos *no son de grande consideración*. Aquesta valoració és evident, si comparem l'estat del notariat català i el castellà, que en aquell precís moment estava en plena crisi.

Cal destacar que no es troben en el text algunes qüestions, com la signatura dels compareixents que no es feia constar en els documents a Catalunya, o el problema de les notaries senyorials, els nomenaments de les quals no era fiscalitzat encara per les autoritats borbòniques. Es pot concloure igualment que, en general, el contingut de l'informe de l'Audiència coincideix amb el del fiscal.

A partir d'aquell moment es va desencadenar una onada de disposicions que tindrien com a principal finalitat la uniformització del notariat català amb el de Castella, eliminant l'actuació dels rectors com fedataris dels rectors de les parròquies, sotmetent també al control reial el nomenament dels notaris de llocs de senyoriu.

Els anys anteriors, des del 1714, per qüestions polítiques i econòmiques, s'havia seguit una tàctica, de restriccions, pel que feia al nomenament i nombre de notaris. Els documents ens parlen de l'escassetat de fedataris que hi havia al Principat i, tot i que no tenim dades, podem conjecturar que es va produir un

dejando muchas de sus cláusulas de estilo, poniendo el principio solamente y lo restante de ellos por etcéteras. Y como para la determinación de las causas muchas vezes es necesario a los ministros tener la más segura noticia del contenido de los etcéteras se ven en la precisión de mandar extenderlas al escribano que le otorgó, y siendo antiguo el instrumento a los más anzianos y peritos en el arte de notaría y por leyes de Castilla es de la obligación de los escrivanos poner en el protocollo cualquier instrumento por extenso, tiene assí mismo advertido la Audiencia que en las deposiciones de testigos, autos y demás diligencias procesales se acostumbra en este Prinzipado, poner en la margen postillas o enmiendas sin reparar sea o no la misma letra, sin salvarlas al fin

augment significatiu de l'activitat, tant dels notaris senyorials com dels rectors de les parròquies, els quals, fora de la ciutat de Barcelona, actuaven amb llibertat total autoritzant no sols testaments, sinó documents de tota índole.

L'activitat normativa autònoma de l'Audiència de Barcelona. L'edicte de 22 d'octubre de 1728

De data 22 d'octubre de 1728 trobem la que és segurament la disposició més important del període anterior a les ordinacions de 1735. Es tracta d'un edicte que no dimana d'una disposició del Consell de Castella, com era normal, sinó que provenia de la mateixa Audiència. En ell es promulguen una sèrie de normes que haurien de regir a continuació l'activitat dels notaris a Catalunya.²⁶²

L'edicte incidia en quatre punts:

- Prohibia que els notaris apostòlics sense autoritat reial rebessin i atorguessin contractes entre llecs.
- Disposava que els rectors havien d'usar paper segellat, tant en els contractes com en les últimes voluntats.²⁶³
- Ordenava també que els domèstics dels notaris prestessin jurament al corregidor.
- Per últim decretava que els notaris que regentaven les anomenades notaries de districte propietat de particulars, si no tenien ja l'autoritat per nomenament del monarca, en el termini de quatre mesos, havien d'examinar-se davant d'un òrgan reial.

del auto de posición o diligencia, como en Castilla se practica. Ibídem.

²⁶²ACA, reial Audiència, lligall 164, doc. núm. 74: *en que se passa a sus manos el edicto que ha formado para contener a los notarios Apostólicos en sus límites y facultades, y evitar los varios abusos en la recepción de toda especie de contratos seculares y últimas voluntades y otros puntos para que siendo de su aprobación se pueda dar al público.* Aquesta disposició, impresa en un plec, només l'hem vista a l'Arxiu de l'Audiència.

²⁶³*Que por lo que toca a los curas, párrocos, o rectores, y sus vicarios se ordena y manda, que los contratos, últimas voluntades, y demás instrumentos, que ante ellos se otorgaren, se deben actuar, otorgar y escribir, assí en los protocolos, como en las sacas que se hizieren de ellos en papel sellado, y con aquel que correspondiere a los tales contratos, y demás instrumentos, según está establecido por las ordenanças publicadas y mandadas observar para el repartimiento y consumo del referido papel sellado, pena de nullidad de dichos instrumentos a los que no se les dará fee, ni crédito en juicio, ni fuera de él.* Edicte de 22 d'octubre de 1728.

L'edecte va ser imprès, i a l'arxiu de l'Audiència es conserva el que fou possiblement el primer exemplar sortit de l'obrador d'impremta, per tal d'obtenir el *placet* de l'Audiència i distribuir-lo arreu de Catalunya.²⁶⁴

Seguint la dinàmica de l'època, la disposició no entrava en detalls sobre l'examen ni el seu cost, i per això no trobem més notícies sobre aquest punt, però és evident que tant el desplaçament com la *media annata*, taxa que calia satisfer, no estaven a l'abast de tots els afectats.

Mentrestant, alguns fedataris de Catalunya i el duc de Medinaceli, titular del nomenament de molts notaris en el Principat, van recórrer al Consell de Castella, bé per a demanar una pròrroga, o bé l'exempció del seu compliment. L'Audiència va haver de remetre a Madrid un exemplar de l'opuscle imprès a Barcelona amb el text del dit edecte.

Examinarem més detalladament el contingut de les disposicions de l'edecte de 22 d'octubre de 1728:

a) ÚS DEL PAPER SEGELLAT PELS RECTORS DE LES PARRÒQUIES. Aquesta mesura tenia un elemental component recaptatori. Recordem que aquest impost va ser obligatori a Catalunya des dels primers temps de la dominació borbònica a Catalunya, l'abril de 1715.²⁶⁵

Els rectors de les parròquies actuaven en paper normal i no podia ser acceptat per les autoritats del nou règim polític, les quals, és clar que es veien privats d'una font de recursos econòmics. Val la pena recordar que no era fàcil sotmetre als rectors a les disposicions de l'Audiència, perquè el poder temporal no podia prendre mesures coercitives al respecte per estar subjectes a la jurisdicció eclesiàstica. Per aquest motiu, com veurem més avant,

²⁶⁴ *Don Guillermo de Melun, marqués de Risbourg, Grande de España de primera classe, caballero del insigne Orden del Toyson de Oro... Por quanto nos hallamos plenamente informados de los abusos que por los notarios apostólicos...*

²⁶⁵ El quadern en el qual es disposa la mena de paper segellat que corresponia a cada tipus d'escrit es conserva a la Biblioteca de Catalunya, fullets Bonsoms, núm. 4.680. Es completava amb un altre, que resolgué uns dubtes plantejats pels notaris de Barcelona. Veure índex

l'actuació dels rectors com a notaris estava abocada a desaparèixer en un curt termini de temps.

De fet, el 1716, el Capítol de la Seu de Barcelona va elevar una petició a Felip V sostenint que no els afectava l'obligació d'usar el paper segellat.²⁶⁶ El 1716, tot l'estament eclesiàstic va presentar un altre al·legat per tal d'eximir-se de l'ús d'aquest suport d'un preu tan elevat, per a documents oficials.²⁶⁷

Aquestes disposicions que intentaven obligar l'estament eclesiàstic naixien predestinades al seu incompliment, i no se sap ben bé quants rectors de Catalunya van arribar a fer ús del paper segellat. S'ha de pensar que en àrees rurals, on s'autoritzaven pocs documents, no era viable obligar a adquirir una provisió de paper segellat, que perdia la seva validesa en acabar l'any. D'altra banda, les notes dels documents que autoritzaven quedaven en la rectoria, sense que cap autoritat reial exercís cap control ni inspecció. És possible que per aquesta causa, el 2 de gener de 1734 una bona part dels oïdors de l'Audiència subscriuissin el següent text:

*y actualmente acontece que sin embargo de haverse publicado en todo el Prinzipado con edicto de la Audiencia que actuassen en papel sellado, los referidos párrochos, y sus vicarios en todo lo que executasen como escribanos, se tiene entendido que ninguno o muy pocos lo observan con el conciderable perjuizio que se deva ver de la Real Hazienda, sin discurrir la Audiencia otro remedio de este inconveniente, que el de ponerle, como haze, en la soberana noticia de V.M.*²⁶⁸

- b) LA PROHIBICIÓ D'ACTUACIÓ DE NOTARIS APOSTÒLICS. La disposició primera, que reprimia l'activitat dels notaris apostòlics és una simple transposició del dret de Castella a Catalunya. És normal que el poder reial veies amb desfavor

d'opuscles, impresos i al·legats.

²⁶⁶Aquesta petició va ser impresa en un plec de deu pàgines del qual se'n conserva un exemplar sense portada ni data a la Biblioteca de Catalunya, fulls Bonsoms, núm. 626. Comença amb la paraula: *Señor...*

²⁶⁷A més d'intentar deslligar-se de l'obligació de satisfer més impostos de la gabela de la sal, del tabac, indivís, generalitat, bolla i d'altres. L'al·legat va ser escrit per Josep Casanovas, canonge de la Seu de Lleida i Síndic del Capítol. Consta de 20 pàgines, i s'intitula: *Copia del memorial que en nombre del Estado Eclesiástico de Cataluña se ha puesto en las Reales manos del Rey Nuestro Señor (Dios le guarde). Justifica sus pretensiones con el discurso jurídico que la acompaña.* Se'n conserva un exemplar complet a la Biblioteca de Catalunya, fulls Bonsoms, núm. 771.

²⁶⁸ACA, reial Audiència, reg. 154, foli 168v. Aquest text correspon a una consulta subscripta pels oïdors castellans de l'Audiència el 2 de gener de 1734 que propugnava (i va aconseguir) la supressió de les funcions notariales dels rectors parroquials a Catalunya.

l'actuació de notaris nomenats per una autoritat amb la qual s'enemistava sovint.²⁶⁹

Aquests notaris, no és estrany de trobar-los custodiant protocols de notaris reials o fins i tot actuant lliurement en llocs de senyoriu eclesiàstic. Barcelona i la seva Vegueria era l'únic lloc on estava interdicta la seva actuació, ja des del segle XV.

Hi havia casos de notaris que, tenint autoritat apostòlica i reial, havien perdut la primera per haver-la obtingut en temps de domini de l'Emperador, i es valien de la segona per a treballar i poder subsistir.²⁷⁰ Possiblement per aquesta causa trobem molts notaris actuant amb autoritat apostòlica, motivant disposicions restrictives de l'Audiència.²⁷¹

L'edecte no entrava en la qüestió, possiblement massa espinosa, dels rectors desenvolupant funcions notariales, tema que quedaria pendent, sinó que es limità als notaris apostòlics seglars.

- c) EL JURAMENT DELS DOMÈSTICS DELS NOTARIS. La part tercera de l'edecte, que exigeix el jurament dels domèstics dels notaris a cada Corregidor, tal com manifestava l'informe de l'Audiència de 30 de gener de 1728, tractava de limitar el costum, segons el qual els escriptors dels notaris redactaven tot tipus de

²⁶⁹ *Que no sea lícito, ni permitido, antes bien expresamente prohibido a qualquier notario apostólico, con la sola autoridad apostólica, y sin la autoridad Real, recibir, ni otorgar contratos, testamentos, y otro qualquier género de escrituras, o instrumentos entre personas legas, y sugetas a la jurisdicción Real, en materias meramente profanas; Y assí mismo se les prohíbe, y por ningún modo les será permitido el poder autorizar, ni dar fee de ningún género de instrumentos de los ya referidos, aunque fuessen hechos y otorgados ante notarios apostólicos sin la autoridad Real, que igualmente requiere la autorización, baxo la pena en caso de contravención de cien libras de moneda barcelonesa por la primera vez, y otras a Nos arbitrarias, y por la segunda vez de duscientas libras moneda barcelonesa, y quatro años de destierro del Principado, y otras a Nos arbitrarias según las circunstancias que concurrieren en el hecho, cuya pena se exigirá irremisiblemente de los contraventores, aplicadera para gastos de iusticia a nuestro arbitrio, entendiéndose esta prohibición sólo con los notarios apostólicos seculares.* Edicte de 22 d'octubre de 1728.

²⁷⁰ Per exemple és el cas del notari Josep Falp, de nomenament reial, però de temps domini de l'Arxiduc, que durant aquell temps va exercir de notari a Arbúcies, que era de senyoriu del vescomtat de Cabrera. Grau Pujol: *Catàleg del fons notarial de Santa Coloma de Farners*, pg. 24. El fiscal Santos, en aquell temps va activar una campanya a favor del notariat reial, obligant als notaris senyorials a obtenir el títol corresponent.

²⁷¹ Trobem disposicions referents a la limitació de l'actuació de notaris amb autoritat apostòlica del 1724, per exemple, a ACA, reial Audiència, lligall 225. Al lligall següent del 1725, també hi trobem documents expedits amb la mateixa finalitat.

documents i, amb l'excepció de les últimes voluntats, fins i tot podien tancar-los.²⁷²

A Castella existien notaries en les quals no era el titular qui exercia aquest art, sinó que nomenava els *excusadores*, els quals eren els que redactaven, tancaven i signaven tots els documents. Almenys en teoria, havien d'estar examinats pel Consell de Castella. A vegades, la facultat de posar els *excusadores* constava expressament en el títol constitutiu. En conseqüència, hem de pensar que aquesta disposició s'explica només per la política restrictiva que mirava d'aconseguir el monopoli de la fe pública pels fedataris de nomenament reial.

- d) L'EXAMEN DELS NOTARIS SENYORIALS PER A OBTENIR TÍTOL REIAL. L'última part, que planteja més novetats, és la referida a les notaries que no pertanyien al Rei, és a dir, eren senyorials o propietat de particulars, els quals designaven la persona que les havia de servir. Remarquem que és la primera vegada en la qual el poder del Rei es va immiscir en aquests nomenaments a Catalunya.²⁷³

²⁷² *Que respecto a los mancebos domésticos, y iurados: Se ordena y manda, que para que en éstos concurren las calidades, y circunstancias, que se requieren para la validación de los instrumentos, y contratos, que éstos recibieren, ayan de jurar, esto es: Los que residieren en la presente ciudad de Barcelona, ante el corregidor o su theniente, asistiendo y concurriendo en este juramento los priores de los colegios, esto es: Si los mancebos practicaren con notarios públicos Reales colegiados, los priores de este colegio, y si practicaren con notarios públicos de Barcelona, los priores del propio colegio: En las demás cabeças de partido ante el corregidor o su theniente: Y en las restantes villas, lugares, y pueblos del Prinzipado ante la iusticia ordinaria, declarando, que sin preceder esta formalidad, no será lícito, antes bien prohibido a los referidos mancebos poder recibir contrato, ni instrumento alguno, pues a demás que serán nullos los tales contratos, e instrumentos, serán castigados los tales contraventores con las penas que les correspondieren a Nos arbitrarias, según las circunstancias que ocurrieren en el hecho. Edicte de 22 d'octubre de 1728.*

²⁷³ Aquesta disposició té un cert paral·lelisme amb una altra de castellana reproduïda a la Nueva Recopilación 4-25-2. Transcrivim a continuació el contingut de la disposició de l'edicte de 1728: *Que dexando a los dueños, y propietarios de las escriturías que posehen de distrito en este Prinzipado, la facultad de nombrar substituto para regentarlas: Se ordena y manda a todos los que se hallan regentando estas escriturías, y no tienen la autoridad Real que se requiere para poder otorgar, y recibir qualquier género de contratos, testamentos, y otros instrumentos, que dentro del término de quatro meses contaderos desde el día de la publicación de este edicto, ayan de recurrir y recurran a Su Magestad para el examen de su suficiencia, pericia y aprobación, que necessitan para regentar dichas escriturías, y no lo haziendo, se declaran y dan por nullos todos los instrumentos, contratos y testamentos, que ante ellos se hizieren, y otorgaren y a demás incidirán en las penas que de derecho les correspondan, y otras a Nos arbitrarias. Edicte de 22 d'octubre de 1728.*

El termini de quatre mesos, en el qual els notaris havien de passar examen, resultava extremadament curt, si tenim en compte les dificultats en les comunicacions de l'època, en la qual el viatge a Barcelona des de llocs allunyats del Principat, podia durar uns quants dies.

Un cop examinat, al notari li calia satisfer a l'Audiència de Barcelona els drets de la *media annata*, i aquesta demanava el títol al Consell de Castella, especificant que no es tractava d'una *notaria de Reynos*, sinó d'un títol per a exercir a un lloc de senyoriu.²⁷⁴

Precisament de la Vall d'Aran trobem la petició d'Amadeu Estampa, notari apostòlic, natural del lloc d'Escunhau, demanant la dispensa de la disposició, per tal de poder continuar l'ofici de notari, o com a mínim, que se li donés autorització per a poder extreure trasllats dels seus manuals.²⁷⁵ La resposta de l'Audiència va ser clara, perquè una anotació en el document fa constar específicament que *no ha lugar*, tot i que el peticionari tenia una edat que ell qualificava d'avançada i problemes de salut per a desplaçar-se al lloc on fos l'examen, tant si era a l'Audiència de Barcelona com a Madrid.

Aquesta disposició marcava un abans i un després en el camp del notariat a Catalunya, perquè amb el temps significaria la desaparició de l'autoritat dels notaris senyorials, que va anar avançar paral·lelament al segle XVIII. Els documents autoritzats per fedataris amb nomenament apostòlic van conservar la seva validesa quan havien de ser presentats davant de la jurisdicció eclesiàstica, però per autoritzar tots els altres documents calia l'obtenció de l'autoritat reial.²⁷⁶

²⁷⁴Troblem registrat un títol d'aquesta mena, per exemple, a ACA, reial Audiència, reg. 208, folis 15-18. Es tracta del títol del notari Domènec Soldevila de la senyoria de Pinós i Mataplana.

²⁷⁵ACA, reial Audiència, lligall 164, plec núm. 83.

²⁷⁶A Olot, per exemple, tradicionalment actuaven notaris tant d'autoritat del Rei com de l'abat de Ripoll, exceptuant el fedatari Baldiri de Morales i Clapera, amb autoritat reial i abacial i que va actuar del 1802 al 1842. L'últim que declara tenir autoritat de l'abat de Ripoll a més de reial va ser Joan Vayreda i Figuerola, que va actuar del 1743 al 1775, pocs anys després de l'edicte de 1728. El mateix passava a molts altres llocs de Catalunya, on mica en mica s'anava exigint el nomenament reial encara que fos per a autoritzar escriptures de bens pertanyents a l'Església.

El compliment efectiu de l'edicte de 22 d'octubre de 1728.

A l'arxiu de l'Audiència no hi hem trobat moltes peticions de dispenses, però el que sembla clar és que aquest edicte, signat pel Capità general, va arribar a tots els racons del Principat i l'Audiència, conjuntament amb aquest, tenia capacitat constrictiva per a exigir el compliment de les disposicions que promulgava.²⁷⁷

Per exemple, Miquel Berga, notari de Besalú des del 1720, possiblement va haver d'examinar-se a conseqüència d'aquesta disposició.²⁷⁸ El mateix podem dir de Francesc Claramunt, que va començar a actuar el 1728 a Sant Feliu de Pallerols.²⁷⁹ Ai igual que ells, molts altres notaris van haver d'obtenir el títol reial.

Calia esperar que per aquesta causa, la disposició causés un seriós trasbals dins de l'estament notarial, motivant la concessió d'una pròrroga per a què tots els que exercien l'art de notaria per nomenament de senyors, anessin a examinar-se i satisfer els preceptius drets de la *media annata*.²⁸⁰ Destaquem que aquesta

²⁷⁷Trobem peticions de dispensa d'aquesta disposició, sobre les que el Consell de Castella demana a l'Audiència que informi. Per exemple, el 13 de maig de 1729, Francesc Claramunt, notari d'Amer nomenat per l'abat del monestir de la dita vila, reg. 142, foli 203, o Josep Alegret, notari apostòlic de Sanahuja, mateix reg., foli 202. Francesc Claramunt va recórrer directament al Consell de Castella, el qual va demanar l'informe preceptiu que va ser cursat a Madrid en la forma acostumada el 13 de maig de 1729. En ella, l'Audiència justifica les causes que van moure a aquest òrgan a la promulgació de l'edicte. ACA, reial Audiència, reg.142, folis 203-206.

²⁷⁸La documentació d'aquest notari a Besalú, conservada a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, comprèn des del 1720 fins al 1745. El seu títol el trobem registrat a la sèrie *Diversorum* de l'arxiu de l'Audiència. ACA, reial Audiència, reg. 207, 1728-1730. No consta que aquest fedatari fes cap mena de petició per a examinar-se a Barcelona, i per tant podem presumir que es va desplaçar a Madrid.

²⁷⁹Els manuals conservats d'aquest notari de Sant Feliu de Pallerols es poden consultar també a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, 1728-39 i 1750. El títol de notari és registrat també a la sèrie *Diversorum* de l'arxiu de l'Audiència. ACA, reial Audiència, reg. 207, 1728-1730.

²⁸⁰Transcrivim el contingut del fullet 6.822, Biblioteca de Catalunya, col·lecció Bonsoms: *Don Guillermo de Melun, marqués de Risbourg, Grande de España de primera clase, caballero de la insigne Orden del Toisón de oro, general de los Dragones, coronel del regimiento de Reales guardias Valonas, capitán general del ejército, y Prinzipado de Cathaluña.*

Por quanto ha espirado el término de quatro meses que con edicto de veinte y dos de octubre próximo pasado, se prescribió a los que sin autoridad Real regentan las escribanías de Distrito con sólo el nombramiento de sus dueños, y propietarios a fin de acudir a Su Magestad para el examen de su suficiencia, pericia y aprobación que necessitan para regentar dichas escribanías, y considerando que muchos de estos substitutos, unos por menos inteligencia de lo literal de dicho edicto, según los varios recursos que con esta razón se nos han hecho, y otros por defecto de conveniencias para costear los gastos que de sí lleva la aprobación referida, han dexado sin culpable dolo de obedecer como devían, lo dispuesto en el mencionado edicto, y que de suspenderlos a todos por la escasez que ay de escrivanos Reales y de dar por nullos los instrumentos, que después de fenecidos los quatro meses hubieren otorgado, y tal vez otorgaren en adelante, se podría notablemente perjudicar al bien común de este Prinzipado. Por tanto,

pròrroga era una simple transposició de la que ja li havia estat concedida des de Madrid al duc de Medinaceli per a cercar els documents corresponents al seu arxiu.²⁸¹ L'Audiència podia prorrogar aquest període pura i simplement amb una carta-ordre a *las justicias*, però temerosa de la possibilitat que la disposició no arribés a tots els llocs on calia, va proposar al Capità general la promulgació d'un altre edicte amb la pròrroga.²⁸² Amb aquest sistema les disposicions eren divulgades pels pregoners arreu de Catalunya, proporcionant-les una major difusió.

En efecte, tres dies més tard l'edicte ja era publicat a so de trompeta a Barcelona, i imprès per a distribuir-lo arreu de Catalunya a través del correu. La disposició de pròrroga constata realitats evidents dins del notariat català. Hi havia una notable

conferida la materia en la Real Audiencia, e insiguiendo el acuerdo de ésta, hemos resuelto prorrogar como prorrogamos a dichos substitutos, que sin legítima autoridad, o aprobación Real sirven las escrivanías de distrito con sólo el nombramiento de sus dueños, y propietarios, ya sean eclesiásticos, ya seglares [segueix una línia il·legible], por dos meses más contaderos del día en que fuere publicado este edicto en sus respectivas Cabezas de partido, dentro de los quales los que quisieren proseguir en el régimen de dichas escrivanias, deberán indispensablemente ejecutarlo, y no lo haziendo, y perseverando en servir aquéllas, a más de la nulidad con que quedaran viciados los instrumentos de contratos, últimas voluntades, y otros que otorgaren, serán rigurosamente castigados con las penas en dicho edicto establecidas, el qual queremos y es nuestra voluntad que en todo lo demás quede en su fuerza y vigor; y assí mismo mandamos a los dueños y propietarios de dichas escrivanías, nombren sugetos para su régimen, que dentro del prescripto término de los dos meses tengan la Real probación de Su Magestad, con apercibimiento, que de no ejecutarlo assí, passaremos a poner en dichas escrivanías sujetos hábiles, y aprovados, que las exerzan, hasta tanto que nombren otros capaces, e idóneos, a fin de que no se siga perjuizio a la causa pública. Y para que venga a noticia de todos, y nadie pueda alegar ignorancia, le manda publicar este edicto por los parages públicos, y acostumbrados de esta ciudad, y de las demás Cabezas de partido, ciudades, villas y lugares de este Principado, con la solemnidad, y circunstancias estiladas. Dado en Barcelona a veinte y quatro dias del mes de mayo del año de mil setecientos veinte y nueve.

El Marqués de Risbourg. Lugar del Sello. VT. Don Manuel de Toledo Decano, Don Salvador de Prats y Matas, secretario del Rey nuestro Señor, y su escrivano principal de Gobierno. Registrada en el firmarum et obligationum de la Governación general, fol CLXXXV. Se ha hecho, y publicado el presente público pregón por los lugares públicos, y acostumbrados de la presente ciudad de Barcelona, por mí, Jaime Galceran, pregonero, y trompeta Real, oy a los veinte y siete de mayo de mil setecientos veinte y nueve.

²⁸¹El duc de Medinaceli va demanar al *Consejo* una pròrroga de sis mesos per a buscar en els seus arxius els documents i privilegis justificatius dels seus drets de nomenament de notaris, els quals estaven dispersos i en diverses llengües. Aquest òrgan va concedir una pròrroga de només dos mesos el 14 de maig de 1729. Es pot inferir que dins d'aquest termini no sols calia executar l'examen dels notaris nomenats pel duc, senyor de molts llocs a Catalunya, sinó que a més a més, els senyors havien de justificar el seu dret de nomenar notaris presentant els títols constitutius. La disposició és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 207, foli 74, i literalment s'intitula: *Licencia concedida al Marqués de Priego, Duque de Medinaceli, con la que se les concede dos meses más de término para que los escribanos por éste nombrados en su jurisdicción puedan acudir en dicho término para su aprobación.*

²⁸²La proposta de l'edicte de pròrroga és a ACA, reial Audiència, reg. 142, foli 242 (consulta a Sa Excel·lència del 25 de maig de 1729).

falta de notaris reials, deguda a les importants restriccions en els nomenaments i a l'examen a Madrid característic dels anys anteriors. Aquesta mancança era suplida, almenys en part, per l'actuació dels notaris senyorials i possiblement per notaris apostòlics, que deixarien d'actuar en causes profanes i sobretot pels rectors de les parròquies, els quals només sis anys més tard veurien molt limitada la seva capacitat d'actuació.

En llocs tan allunyats com Esterri d'Àneu, del 15 de desembre de 1730 trobem encara la petició del notari Francesc Sansi Ramon, el qual demana la dispensa d'anar a la Cort per a obtenir el nomenament reial. Es va examinar a l'Audiència de Barcelona, però uns mesos després demana de no ser cessat en el seu ofici, mentre trobava els documents acreditatius del seu dret sobre la notaria.²⁸³

Hem de pensar que aquest edicte, resultat de la iniciativa normativa de l'Audiència, era massa innovador per a què pogués ser objecte de compliment d'una manera immediata, i per això veurem com en implantar-se la *Visita* castellana, es van constatar casos d'inaplicació d'aquesta disposició, anys després de ser promulgada.

A la ciutat d'Olot està documentada l'actuació de notaris amb la simple autoritat de l'abat de Ripoll, fins el 1746, sense nomenament reial.²⁸⁴

Veurem ben aviat com a la ciutat de Girona, una vintena d'anys més tard, els notaris de la ciutat encara exercien sense haver obtingut el títol corresponent, i sense satisfer els drets de la *media annata*. El compliment d'aquest edicte sembla ser que fou, doncs, prou irregular.

²⁸³ACA, reial Audiència, reg. 146, foli 140 i reg. 148, foli 79, de 15 de desembre de 1730 i 3 d'agost de 1731. Es tracta de registres de consultes en els quals consta l'opinió de l'Audiència envers la pròrroga per a servir la notaria mentre obtenia els documents acreditatius del seu dret, i aquesta és de l'opinió que l'havia de concedir directament el Consell de Castella.

²⁸⁴Traiem aquestes dades del catàleg de l'arxiu general de la Garrotxa. Els notaris Joan Andreu Masó (1728-1732), Jeroni Vernés (1732), Francesc Montserrat (1732), Joan Valentí i Surroca (1733-1737) i Joan Valentí (1733-1737) i d'altres, van autoritzar escriptures sense que consti que gaudissin de nomenament reial.

L'INTENT D'INSTAURACIÓ DE LA VISITA CASTELLANA I L'APLICACIÓ DE L'IMPOST DEL PAPER SEGELLAT. En aquells temps, el paper segellat no era encara era d'ús general a Catalunya malgrat les ordres del 1715 i molts jutjats, especialment fora de Barcelona, no l'utilitzaven. Naturalment, a l'intendent no li passava per alt una qüestió com aquesta, i el 1730 cursava una *representación* al Consell de Castella sobre el tema. Proposava pura i simplement que s'efectués una inspecció per a comprovar si es complia la normativa del paper segellat, sense entrar en més detalls.²⁸⁵

L'Audiència informà al respecte que calia prendre mesures per tal d'evitar la nul·litat dels actes a què es referia. L'intendent ja havia informat al Consell de Castella que les parts no podien saber si el notari actuava sobre paper segellat o no, perquè d'acord amb el dret notarial català no signaven les escriptures. L'informe continua anunciant que el màxim tribunal de Catalunya, havia d'emetre un informe sobre l'actuació dels rectors com a notaris. Si no es passava ja a tramitar consulta, possiblement era perquè hi havia profundes dissensions entre els oïdors en la matèria, que poc més tard es posarien de manifest. Les diferències entre els magistrats havien de ser llimades pel Regent, que poc després seria designat.

Cap de les mesures demanades van ser fetes realitat, haurien de transcórrer encara una vintena d'anys abans d'imposar-se la *Visita* castellana a Catalunya.

El reconeixement de la personalitat dels col·legis de Barcelona, i l'inici del procés de redacció de les seves ordinacions.

Durant aquest interval, el Consell de Castella va demanar informes ocasionalment a l'Audiència de Barcelona per tal de regular l'exercici de l'art de notaria.

A l'alçada de l'any 1727, encara no s'havia donat resposta des de Madrid a l'enigma que des del 1716 preocupava als col·legis barcelonins, és a dir, quin dels col·legis s'havia de conservar, segons la *mens legis* del decret de Nova Planta.

²⁸⁵ L'escrit de l'intendent és transcrit a ACA, reial Audiència, reg. 13 folis 230 i ss.

Encara no havia estat nomenat cap ministre protector dels col·legis notariais de Barcelona, els únics reconeguts a Catalunya -fent excepció del de Cervera-, encara que les reunions es feien en presència de l'agutzil reial.²⁸⁶ Recordem que ambdues corporacions havien esmerçat recursos econòmics fent imprimir al·legacions sense cap èxit. A més, i possiblement aprofitant una avinentesa favorable en l'òrgan suprem de la Monarquia, els escrivans de manament, a imitació dels notaris reials, demanaven també de ser reconeguts com a Col·legi, com abans del decret de Nova Planta.

És normal que aquesta situació provoqués una certa angoixa en els col·legiats de totes dues corporacions barcelonines que veien que com l'Audiència examinava notaris reials per comissió del *Consejo*, o bé ja venien directament des de Madrid amb el títol i començaven treballar a la ciutat, mentre que els col·legis, tant el de notaris públics com el de notaris reials anaven consumint-se per l'edat dels seus membres i havent de satisfer les obligacions derivades dels censals que havien hagut de contractar durant la guerra i després d'ella.

Possiblement, el tractat de Viena de 1725, que establí a més de la pau general, el respecte i restitució de les dignitats concedides per ambdós contendents en la guerra, va propiciar un canvi d'actitud d'ambdues corporacions, que res havien obtingut de baralles ni al·legats impresos, i possiblement també van entendre la naturalesa del nou règim, en el qual, l'Audiència de Barcelona era un simple òrgan feudatari del Consell de Castella, i per tant, per a obtenir decisions d'una certa entitat era preferible dirigir-se directament a la Cort, que en aquell període no sempre estava a Madrid.

Per les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat, sabem que a partir del 1726, ja s'havia desplaçat a Madrid l'agent Joan Font, per a gestionar el restabliment dels col·legis. Insistim en que tots dos actuaven ara solidàriament, amb el mateix agent. Això generava crescudes despeses que aquestes corporacions no podien

²⁸⁶L'agutzil Antoni Burgada solia assistir a les sessions dels col·legis, segons consta en les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat.

sufragar amb els ingressos ordinaris i van haver de fer-se recaptacions extraordinàries.²⁸⁷

Segurament, al mateix temps que mitjançant l'agent intentaven a Madrid d'obtenir el reconeixement dels col·legis, des de l'Audiència de Barcelona es movien fils per a obtenir la mateixa concessió. Del 13 de setembre de 1727 trobem una consulta de l'Audiència al Rei recomanant obertament de mantenir tots dos col·legis de notaris de Barcelona, així com el d'escrivans de manament, el qual havia estat il·legalitzat després del decret de Nova Planta.²⁸⁸ Aquesta consulta, possiblement va provocar a Madrid un interès en regularitzar els col·legis de Barcelona, si no és a l'inrevés, és a dir, l'actuació dels agents dels col·legis a la Cort van originar que es tramitessin les consultes corresponents a l'Audiència de Barcelona.

El resultat de les seves gestions, ara, va ser favorable, i el 28 de maig de 1729 es decretava la continuïtat de les agrupacions notariales barcelonines. Es va mantenir també el d'escrivans de Manament.²⁸⁹ Tots els col·legis van respirar amb tranquil·litat, i per primera vegada després de la guerra, van veure que no perillava la seva existència, i van remunerar adequadament les persones que havien intervingut en la tramitació.²⁹⁰

S'obria ara un altre període: el de la redacció de les ordinacions que havien de regir el renaixement dels col·legis. Aquestes, naturalment, havien de ser a proposta del mateix poder borbònic.²⁹¹

²⁸⁷ *Por quanto se había tenido noticia del estado de la pretención sobre la reintegración de dicho colegio por medio de Juan Font oy residente en Madrid previniendo éste de necesidad de algunos medios para financiar aquélla y especialmente de diez doblones prontamente...* AHPB, full solt dins les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat. L'altre Col·legi va adoptar exactament la mateixa mesura.

²⁸⁸ La consulta, de 13 de setembre de 1727 és al lligall 164 i al reg. 139, foli 196.

²⁸⁹ ACA, reial Audiència, lligall 164, doc. 78. Ha estat publicat per Noguera: *Los notarios...*, pg. 124.

²⁹⁰ Van haver de retribuir totes les persones que havien intervingut en la seva aprovació: [...] *donassen dits priors providència en remetre una porció competent de diner com de unes vint dobles lo menos o vint y sinch que eran precissas per donar lo curs a esta dependència que ell tenia fins a les hores gastat sis dobles y dos reals de plata per servir als dos col·legis, per los dits despatx, sens remunerar al relator, secretari, patge del Sr Fiscal i altres [...].* AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, 6 de juny de 1729.

²⁹¹ ACA, reial Audiència, lligall 164, doc. 82: *Para que el Capitán general de esta Audiencia, oyendo a los priores y el Colegio de notarios públicos de Barcelona informen al Consejo haciendo un arreglo de las ordenanzas que deberán observar para su gobierno.* Reproduït a Noguera:

Les despeses ocasionades per l'obtenció d'aquestes concessions del Consell de Castella deurien de ser de certa consideració, perquè del 25 de gener de 1730 trobem una petició dels priors del Col·legi de Notaris reials, per a exercir la coerció sobre els col·legiats que no havien satisfet les recaptacions extraordinàries.²⁹²

Ara quedava la tasca de redactar unes ordinacions que estiguessin d'acord amb les prescripcions de la Nova Planta. El Col·legi de Notaris de la Ciutat es va apressar a presentar un resum del règim jurídic de què havien gaudit abans de la guerra de Successió.²⁹³ Els notaris reials van fer el mateix i inclús van presentar un projecte d'ordinacions que no va ser pres com a model per les autoritats de l'Audiència.²⁹⁴

Amb posterioritat a aquestes gestions, va esdevenir un període d'inactivitat. Corresponia a l'Audiència de Barcelona redactar un esborrany d'ordinacions per a que fos aprovat a Madrid.

Sobre quin havia de ser el contingut de les ordinacions de nova elaboració per al notariat català, no ha d'estranyar que el *Consejo* demanés de prendre com a base el dret de Castella.²⁹⁵ La tasca va ser efectuada per l'oïdor Bernardo de Santos, la regència del qual tractarem en el capítol que segueix.²⁹⁶

Los Notarios..., doc. 3.

²⁹²ACA, reial Audiència, reg. 144, foli 139. L'Audiència informà favorablement aquesta pretensió.

²⁹³Podem consultar una còpia del que van presentar a ACA, reial Audiència, lligall 164, doc. 1: *Resumen de lo que contienen los Reales privilegios y ordenanzas del Colegio de notarios públicos Reales de Barcelona*.

²⁹⁴Les ordinacions antigues són a ACA, reial Audiència, lligall 164, doc. 2: *Resumen de lo que contienen los Reales privilegios y ordenanzas antiguas del Colegio de notarios públicos Reales de Barcelona*. La proposta de noves ordinacions és al mateix lligall, plec 3: *Papel entregado por los notarios publico Reales colegiados de las ordenanzas que les pareció que se les podien dar*, 10 folis.

²⁹⁵*Por la qual os mandamos que dentro de quinze días primeros siguientes, de como os sea presentada teniendo presentes todos los papeles conducentes, y en caso necesario oyendo a estas partes informéis a los de el nuestro Consejo por mano de Agustin Francisco Montiano, nuestro fiscal, lo que se os ofreciere haciendo un arreglamento de las ordenanzas que deberán observar conforme a la Nueva Planta de Gobierno y en lo que no fuesse contrario y a las ordenes que hubiere **uniformando la Práctica de estos officios con los de estos Nuestros Reynos**, para que en vista de todo se provea y mande lo que convenga* (la negreta és nostra). ACA, reial Audiència, reg.13, foli 124, 19 d'agost de 1729.

²⁹⁶No tenim cap mena de dubte de que fou ell la persona encarregada d'aquesta tasca, perquè a l'arxiu de l'Audiència, al lligall 164, doc. 81, encara avui podem trobar dues cobertes que temps enrere havien contingut respectivament les ordinacions de cadascun dels col·legis: *Nuevas*

Ordenanças arregladas por el Sr. Dn. Bernardo de Santos para el Colegio de notarios públicos Reales colegiados. És clar l'autor d'aquest text normatiu. També és possible que un altra persona les redactés i Santos els fes retocs. L'escriptura i el paper son del segle XVIII.

CAPÍTOL QUART

LA REGÈNCIA DE BERNARDO DE SANTOS I LA NORMATIVITZACIÓ GENERAL DE L'ACTIVITAT NOTARIAL A CATALUNYA

La redacció de tots els textos normatius referents al notariat a Catalunya es va dur a terme entre 1733 i 1738, temps de la regència de Bernardo de Santos, personatge rellevant de després de la guerra de Successió, la importància del qual no ha estat encara valorada adequadament. Va impulsar la redacció d'ordinacions prenent com a base el dret de Castella. Durant la seva regència també va aprovar-se l'aranzel general per a jutjats i notaris de Catalunya, que va estar vigent més d'un segle. En el 1738 va ser ascendit al càrrec de fiscal del Consell de Castella.

Els plantejaments de l'Audiència regida per Santos, es van vehicular en la consulta de 2 de gener de 1734, en la que es cursaven a la superioritat diversos projectes d'ordinacions. Entre ells remarquem el primer que tractarem, que proposava la supressió de l'activitat notarial dels rectors catalans, juntament amb la submissió dels llecs a la jurisdicció eclesiàstica; un altre proposava noves ordinacions per als col·legis de Barcelona, i un tercer que defensava una reforma del dret notarial català, aproximant-lo al model castellà.

El projecte que propugnava la supressió de l'activitat de fedataris dels rectors va ser molt discutit al si de l'Audiència, on es van formar dues faccions clarament enfrontades. Santos va capitanejar la que proposava la supressió dels rectors com a notaris, redactant ell mateix un al·legat defensant amb vehemència aquesta posició. Els magistrats naturals del Principat van defensar amb un vot particular la subsistència d'aquesta potestat dels rectors catalans. Dos oïdors van adoptar posicions eclèctiques.

Sembla que Santos personalment va redactar les ordinacions dels col·legis de Barcelona, que van donar un marc normatiu als col·legis de la ciutat, retornant-los l'exclusivitat en l'autorització de documents.

No hi va haver dissensions tampoc en el projecte de reforma del dret notarial català, que es limitava a implantar a Catalunya una bona part de les disposicions contingudes en la Pragmàtica castellana d'Alcalà de 1503. Els notaris barcelonins van aconseguir de deslliurar-se'n de moltes d'aquestes disposicions, que van caure com una pesada càrrega respecte dels notaris de la resta del Principat, que no van reeixir a evitar la seva aplicació.

A partir de 1738, dins de l'àmbit de les reformes fiscals, comença l'interès del Consell de Castella en aconseguir la plena aplicació de l'impost del paper segellat a Catalunya, que continuaria en aquells anys i s'implantaria d'una manera definitiva amb la Visita general de notaris del Principat entre el 1752 i el 1755.

PRIMERA PART

LA GESTACIÓ DE LA REFORMA NOTARIAL DE 1728-1737

L'artífex de la reforma: l'oïdor i regent Bernardo de Santos (1678-1744).²⁹⁷

El gener de 1733 es va produir un canvi polític a l'Audiència que acceleraria notablement tant el procés de redacció de les ordinacions com el de tota la normativització del notariat. El regent Gracián de Peralta va ser promogut al Consell de Castella.²⁹⁸ Per a cobrir la plaça es va obrir el procediment acostumat, la conseqüència del qual va ser, excepcionalment, l'elecció d'un dels oïdors de la mateixa Audiència com a regent. Es tractava de Bernardo de Santos.

Aquest va néixer el 1678 a Medina del Campo, localitat en la qual el seu pare era propietari d'una regidoria perpètua que a la seva mort va heretar un germà seu, que va romandre a aquesta ciutat. La seva família era «hidalga», i sembla que provenia, com moltes altres, de «la montaña» asturiana. Santos va estudiar a la Universitat de Salamanca on va ser batxiller en Cànon i Lleis. El grau de llicenciat el va obtenir el 1703, assolint posteriorment el de doctor.

Ocupà les càtedres de Decretals, Clementines, Vespres de Sexto i Vespres de Cànon. Tingué diversos càrrecs a la universitat i fou advocat des del 1701. Exercí també funcions d'assessor.

El 1721 va deixar Salamanca i va treballar a l'administració borbònica, començant com a fiscal de l'Audiència de Catalunya. Ens consta que a les darreries d'aquest any 1721, ja havia cursat ordres als corregidors del Principat per a obligar als notaris a presentar els seus títols, per tal d'evitar l'actuació de fedataris amb la

²⁹⁷Es poden treure dades biogràfiques de Santos de l'obra de Fayard, Janine: *Los miembros del Consejo de Castilla 1621-1746*, passim, i de Pérez Samper, María Ángeles: *Los regentes de la Real Audiencia de Cataluña*, pgs. 219, 229 i 235-236, i de Fayard, Janine: *Los ministros del Consejo Real de Castilla (1621-1788)*, publicat dins *Hidalguía*, núm. 168, pg. 884.

²⁹⁸Gracián de Peralta va ser: col·legial a Alcalá el 1697, catedràtic el 1700, magistrat de l'Audiència de Galícia el 1713, el 1729 regent a la de València i el 1730 a la de Barcelona. El 1731 va ser promogut al Consell de Castella, morint el 1733. Molas, Pere: *La Audiencia Borbónica del Reino de Valencia*. Universitat d'Alacant, 1999, pg. 33.

sola autoritat apostòlica.²⁹⁹ El 1722, en la mateixa línia, sembla que va fer arribar als corregidors una circular en la qual demanava que cadascun d'ells informés si els notaris que actuaven a llocs de senyoriu ho feien a títol de notaris reials, per nomenament dels senyors o per arrendament de les notaries.³⁰⁰

Com a fiscal va vetllar per al compliment, que va fer publicar per edictes, de la prohibició d'estudis majors, monopolitzats per la Universitat cerverina.³⁰¹

El 1725, va ser ascendit al càrrec d'oïdor, també de l'Audiència barcelonina. Ell mateix resumeix les seves activitats, entre les quals remarca que assistí al Concili provincial de la Tarraconense, en el qual es va acordar el subsidi eclesiàstic. Va fer reparar l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Redactà els estatuts de la Universitat de Cervera, i va assistir a les oposicions generals a les càtedres, informant dels mèrits dels aspirants. Estant vacant el càrrec de fiscal criminal al llarg de cinc mesos, el va ocupar interinament.

Sembla que la redacció dels estatuts de la Universitat de Cervera li van ser encarregats per ordre del 10 d'abril de 1721, i en ser aprovats per reial Cèdula de 4 de juny de 1726, el van lligar amb el món acadèmic, perquè li van aconseguir el recolzament del claustre i l'agraïment del Monarca amb la promesa de tenir-lo present per a ulteriors promocions.³⁰² Va ser membre del tribunal constituït per a les primeres oposicions a càtedres d'aquesta institució docent.³⁰³

²⁹⁹Tenim una resposta a aquesta ordre del Corregidor de Vilafranca, que hem transcrit en el capítol segon, registrada a ACA, reial Audiència, lligall 226, plec del 22 de desembre de 1721. Una resposta semblant respecte de notaris apostòlics i de l'Emperador va donar el corregidor de Tarragona, conservada al lligall 225, plec núm. 16. Una altra contestació del corregidor de Tarragona, Tiberio Caraffa és al mateix lligall, plec 37, de 5 de gener de 1722. Santos els va concedir als notaris, per a presentar els títols, un període de 15 dies. En tot el lligall es troben respostes a les peticions del fiscal Santos, la qual cosa ens fa pensar que, possiblement, ens trobem davant d'un funcionari d'una diligència excepcional en l'administració de l'època.

³⁰⁰Transcrivim el text de la resposta del corregidor: *Muy lltre. Sr. Muy Sr Mío. Luego del recibo de la de V.S. he despachado a los lugares Baronales donde ay escrivanos para que me den cierta noticia de si estos exercen el empleo por ser notarios Reales, o por nombramiento, sólo de los Barones, o por arriendo de sus curias, cuya noticia passaré a V.S. luego de tenerla. Dios Guarde a V.S. Villafranca, octubre 26 de 1722. Muy lltre. Dn. Bernardo de Santos Calderón de la Barca.* Registrat a ACA, reial Audiència, lligall 225.

³⁰¹ACA, reial Audiència, lligall 226, plec de 19 de novembre de 1722. El document és referit a Mataró.

³⁰²En la redacció d'aquests estatuts de la Universitat cerverina no va ser tinguda en compte l'opinió del professorat ni de la resta de la comunitat universitària, possiblement seguint els corrents de l'absolutisme estesos a l'època. Alguns docents van expressar el seu malestar per aquesta actitud. Batllori: *Evolución pedagógica...*, pg. 6. Posteriorment, amb la redacció dels estatuts dels notaris

Posteriorment, des del Consell de Castella, va ser *Protector* d'aquesta mateixa universitat.

També sembla que Santos, a part d'aquesta activitat oficial, com molts oïdors de l'Audiència, va desenvolupar funcions d'advocat o assessor, perquè han arribat fins nosaltres al·legats impresos.³⁰⁴

L'ocasió d'ascens es va produir el 1732, en quedar sense cobrir el lloc de regent de l'Audiència de Barcelona. Bernardo de Santos va ser recomanat pel *Protector* de la Universitat de Cervera, Francisco Aguado, membre del Consell de Castella. A pesar de no figurar en la terna que solia presentar-se per a cobrir aquestes vacants, li va estar concedida la plaça, tot i que era excepcional el fet de nomenar un regent en la mateixa audiència en la qual havia estat oïdor.

Com a regent, va tenir friccions amb els capitans generals del Principat, per la forma de governar i per formalitats aïtals com el nomenament que havia de precedir la presa de possessió.³⁰⁵ Durant aquesta etapa, per iniciativa seva, es va impulsar la redacció de les ordinacions de l'Audiència de Barcelona, les quals van ser aprovades el 1741.³⁰⁶ Aquestes normes van significar una retallada de prerrogatives del poder militar, passant a augmentar la importància de l'Audiència.

barcelonins, es va seguir el mateix sistema d'imposició unilateral d'un text normatiu, sense escoltar les propostes dels destinataris de les ordinacions.

³⁰³Sembla que a l'Audiència, Santos era considerat com l'encarregat dels assumptes de la nova universitat, perquè de vegades, el Consejo, en demanar informes sobre qüestions diverses, fa constar que sigui escoltat el parer d'aquest oïdor. Va ser ministre *Protector* d'aquesta universitat a Madrid, i tingué conflictes de competències amb el canceller Goncer, per l'exercici de funcions que es disputaven, per exemple, en la provisió de les càtedres i moltes d'altres. Prats, Joaquim: *La Universitat de Cervera: las reformas borbónicas...*, pg. 374.

³⁰⁴Alguns d'ells, encara sense catalogar, es conserven als fons d'al·legats de la biblioteca del Col·legi d'advocats de Barcelona.

³⁰⁵Una d'aquestes discrepàncies, per exemple, la trobem en una consulta feta a la superioritat el 20 de novembre de 1733, en la qual es demanava que fossin tramesos i consultats a l'Audiència els expedients de govern, *debiendo cessar el estilo que ha havido desde la Nueva Planta, y guardarse el capítulo segundo de ella que habla de lo que toca a esta materia*. El Consell de Castella va resoldre la qüestió d'acord amb les peticions de Santos. La consulta és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 154, foli 228r i v. Sembla ser que des del 1716, els capitans generals anteriors a Santos actuaven com els antics Virreis, és a dir, amb una concepció autocràtica del poder polític.

³⁰⁶Garriga: *Las Ordenanzas...*, pg. 382. Aquesta iniciativa en l'elaboració d'unes ordinacions per a l'Audiència de Barcelona està ben constatada en el fragment que transcrivim que correspon a ACA, reial Audiència, reg. 385, foli 329v: *Con motivo de haber representado Dn. Bernardo de Santos, regente entonces de essa Audiencia la informalidad de ella, que carecía de estrados y*

El 1738, novament en remuneració dels serveis prestats, va ser promogut al càrrec de fiscal del Consell de Castella i, posteriorment, el 1741, va ser ascendit a ministre d'aquest òrgan. Va morir el 1744.³⁰⁷

Sens dubte ens trobem davant d'un personatge important en la Catalunya de després de la guerra de Successió, que va contribuir a completar l'obra de castellanització iniciada amb el Decret de Nova Planta.³⁰⁸

El 1772, una trentena d'anys després de la seva mort, el seu gendre, fill de Salvador Prats i Matas (escrivà de Govern de l'Audiència) i també escrivà de Govern ell mateix, encara escrivia recomanant al seu fill per a ocupar el mateix càrrec:

*En cuya consideración y en la del dilatado mérito que tiene heredado dicho Dn. Félix de su abuelo materno Dn. Bernardo de Santos Calderón, fiscal que fue oidor y regente de la expresada Real Audiencia de Cataluña y sucesivamente fiscal y ministro del Consejo de Castilla distinguiéndose en todos estos empleos y en otras muchas comisiones con singularísimo esmero, su literatura, capacidad y infatigable zelo en el servicio de V.M.*³⁰⁹

ordenanzas como tenían los demás Tribunales de la monarquía: Se mandó por el Consejo que juntándose Dn. Juan Francisco de Alós y Dn. Manuel de Montoya, Ministros entonces de la misma, formasen las ordenanzas que les pareciesen mas adaptables para el régimen y gobierno de esse Tribunal...

³⁰⁷S'ha de dir que Santos estava casat amb Petronila Paula García de Samaniego, la qual pertanyia a una família molt connectada amb membres de l'alta administració de la Monarquia. Tingué nou fills dels quals, els barons almenys, cap romangué a Catalunya. El seu perfil és, doncs, el d'un alt càrrec de l'administració borbònica, molt preparat, honest i eficient, i per aquests motius valorat al Consell de Castella, però al mateix temps molt poc respectuós ni arrelat al que era la realitat jurídica i social de Catalunya. A la seva mort, els seus béns van passar a la seva filla i el seu gendre Francesc Prats i Matas, que va ser escrivà de cambra i de govern de l'Audiència. Solé, Sebastià: *La governació general de Catalunya*, pg. 400.

³⁰⁸En dues ocasions almenys, queda constatat que aquest oïdor va intervenir amb vots particulars, en els quals defensa fonamentadament i amb vehemència l'aplicació de solucions jurídiques del dret de Castella el 1729, pel que feia a la validesa dels censals i les pensions cobrades als veïns pels ajuntaments abans del 1718, prohibida a Castella sense el permís reial, i vàlida a Catalunya abans de 1718 amb el sol permís del batlle, i el 1734 en matèria de l'actuació de rectors de parròquies com a notaris, desconeguda a terres castellanès. El vot particular sobre el problema de la validesa dels censals antics dels municipis que compartí amb tres magistrats més, es conserva a la bossa de la coberta del reg. 142 de la reial Audiència. El vot en el cas dels rectors de les parròquies en funcions notariales és també a l'arxiu de la reial Audiència, papers de S.E., lligall 164, doc. núm. 4.

³⁰⁹ACA, reial Audiència, reg. 567, foli 216. Aquestes paraules les traiem d'una petició de l'escrivania de Govern, feta per Fèlix Prats de Santos, net del mateix Bernardo de Santos i de Salvador Prats i Matas. Va ser resolta favorablement.

A finals de 1732, Santos era a la Cort, i recollia personalment el seu nomenament el 14 de gener de 1733. Durant la segona quinzena de gener va fer el llarg trajecte que separa Madrid de Barcelona, i el mes de febrer va prendre possessió del seu càrrec, disposant-se a començar la seva regència a principis del mes de març.³¹⁰

No podem descartar que a Madrid, Santos rebés consignes verbals sobre la regulació jurídica que convenia per al notariat català, perquè el que queda clar és que només arribar, s'encetà una activitat de normativització sense precedents en l'àmbit de la fe pública a Catalunya. En efecte, es treballava per a remetre al *Consejo* un projecte de cinc sèries d'ordinacions que tractessin sobre:

- El Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat.
- El Col·legi de Notaris reials.
- El Col·legi d'escrivans de cambra, abans dits de manament.
- La reforma del dret notarial català, assimilant-lo al de Castella.
- La supressió de l'actuació dels rectors de les parròquies com a notaris i la prohibició de submissions a la jurisdicció eclesiàstica, entre d'altres qüestions.

Tot indica que a l'estiu de 1733, ja s'havien debatut aquests temes entre els oïdors. En general, els tres primers projectes no van despertar divisió d'opinions entre els magistrats. No va ocórrer el mateix amb l'últim text, el qual podia contenir la possibilitat de suprimir l'activitat dels rectors com a fedataris. Foren diverses les reunions per tractar aquest tema. Les actes de les reunions de l'Audiència de l'any 1733, no transcriuen cap acord sobre la qüestió. Les dites actes, anomenades *Acuerdos*, es conserven a l'Arxiu històric de la ciutat de Barcelona.

I) La prohibició als rectors parroquials d'actuar com a notaris: divisió d'opinions entre els magistrats catalans i els castellans

Enllestida la limitació d'actuació dels notaris apostòlics, calia encetar una ofensiva contra el notariat eclesiàstic. Els rectors de les parròquies no podien ser

³¹⁰Sabem aquest detall del seu viatge a la Cort, perquè, en tornar a Barcelona, va ser rebut a Martorell, per dos agutzils i dos porters, seguint la tradició envers els nous regents, els quals, en el document, demanaven el salari corresponent. ACA, papers de Sa Excel·lència, lligall 135, plec de

inspeccionats, com els notaris reials, i en el cas que se'ls trobés alguna mancança en els manuals, l'autoritat reial no tenia capacitat punitiva envers ells.³¹¹

Al si de L'Audiència des d'uns anys abans sembla que ja hi havia dissensions entre els oïdors nacionals del Principat i els castellans, però possiblement el regent anterior, Leonardo Gutiérrez, no va considerar oportú de plantejar la qüestió, i els projectes normatius es van posposar.

Del 2 de gener de 1734 ja trobem una extensa consulta, en la qual es dóna compliment al que havia estat disposat el 19 d'agost de 1729, per a la formació d'ordinacions dels col·legis acabats de confirmar.³¹² La posició dels magistrats dins l'Audiència respecte del notariat es va polaritzar en dues postures, les quals es van materialitzar en tres vots, que examinem a continuació:

PRIMERA POSICIÓ AL SI DE L'AUDIÈNCIA: SUPRESSIÓ DEL NOTARIAT ECLESIASTIC. Va ser capitanejada pel mateix regent Santos, proposant directament al Consell de Castella la supressió immediata del notariat eclesiàstic pel que feia a la redacció de documents entre seglars, tant per causes tècniques com morals. Ell mateix va escriure un al·legat oposant-se a aquesta activitat dels rectors de les parròquies, el qual, després va ser refet i ampliat, segurament amb aportacions dels altres oïdors, tots ells castellans, que el van subscriure. D'aquest informe redactat per Santos, en transcrivim les conclusions:

Todas estas reflexiones, Señor, persuaden a este voto justíssimo y conveniente que V.M. de promulgar ley que la derogue y dexé a los párrocos sólo la facultad de recibir y autorizar los testamentos de sus parroquianos en los casos en que por derecho les es

19 de febrer de 1733. La presa de possessió deuria tenir lloc l'endemà de la seva arribada (10 de febrer de 1733).

³¹¹ Aquesta era l'excusa teòrica que fonamentava la supressió de l'activitat notarial dels rectors, encara que a l'alçada de 1733, segons els magistrats catalans que proposaven la continuïtat d'aquestes funcions, cap rector havia estat incriminat per deficiències en la seva actuació com a notari.

³¹² Les consultes són a ACA, reial Audiència, reg. 154, datades el 2 de gener de 1734, i ocupen els folis 51-77. Contenen el projecte d'ordinacions del Col·legi de Notaris de la Ciutat (folis 51-57), del Col·legi d'escriuans de Cambra (folis 57-63), el de reforma del dret notarial de tot el Principat (folis 63-68), i el projecte d'ordinacions per al Col·legi de Notaris reials de Barcelona (folis 72 i ss.). Els vots particulars dels oïdors respecte de l'activitat dels rectors catalans es poden consultar al mateix registre.

*permitido, y en ninguno [] recivan contratos ni otro género de instrumentos, mandando que entreguen los papeles de su cargo a las universidades, y que los pueblos que no pudieren mantener escribano Real ni valerse cómodamente de algún circunvecino usen de escribanos de fechos seculares en la misma forma y para los propios efectos a que sirven en Castilla.*³¹³

L'informe no escatimava consideracions que ajudessin a aconseguir la supressió de l'activitat dels rectors com a fedataris. Es veu clarament que excedeix en molt el simple raonament jurídic:

*Con que concurre que la costumbre de ejercer los párrocos el oficio de notarios o escribanos Reales consta por otros muchos títulos [] de la referida calidad de irrazional y por consiguiente despreciable, aunque sea immemorial, siendo el uno de ellos el ser nutritiva de pecado, puesto que por derecho, a todos los clérigos se les prohíbe el uso de dicho oficio con pena de pecado mortal; otro es ser inhonesta, el qual conviene tan puntual en nuestro caso, que el ser inhonesto en los clérigos el uso de dicho oficio es la razón por la que les está prohibido por derecho común aunque tengan costumbre a su favor, deviéndose entender la opinión contraria de notario eclesiástico mayormente en Cathaluña donde desdize tanto este oficio de escribanos de la milicia y la nobleza que por Real cédula de 22 de febrero de 1663 se declararon incompatibles, para que se pudiera conservar el lustre y estimación de dicha nobleza y milicia, de que se infiere que tanto más deberá desdezir y ser incompatible con el estado y dignidad sacerdotal y de párrocos quanto es más precisa y laudable su estimación y lustre, siendo de notar que no sólo les permite dicha costumbre el ejercicio de escribanos o notarios Reales como a principales, sino que también que sean substitutos de los otros notarios seculares [...]*³¹⁴

El mateix Santos no amaga que darrere d'aquesta disposició hi ha un component fiscal que és innegable: els notaris reials que actuaven fora de Barcelona eren creats previ pagament de les taxes, el *fiat* i la *media annata*. Si els rectors cessaven en aquestes funcions, augmentaria la demanda de creació d'aquests fedataris.

*[...] y consiguientemente, habiendo cessado oy, y abundando como abunda este Prinzipado de ellos y abundará más con la mayor utilidad que se les acrecerá si cessase en los párrocos el uso de estos oficios, parece preciso que se extermine dicha costumbre por ley que la derogue aunque se contemplara immemorial y principalmente su extensión a todos los referidos tiempos y lugares por estar sugetas todas las costumbres a su revocación por ley del Príncipe se sirva.*³¹⁵

A aquesta posició extremista, de la qual va ser l'instigador el regent Santos, es van afegir els altres dos oïdors, es va refer el text amb alguns afegits i, finalment,

³¹³ACA, reial Audiència, papers de Sa Excel·lència, lligall 164, plec núm. 4 (vot particular del Regent Bernardo de Santos).

³¹⁴Ibidem.

³¹⁵Ibidem. Podem comprovar com en temps de la monarquia absoluta, el costum immemorial ja havia perdut la seva eficàcia *contra legem*.

es va incloure el nom de Gabriel de Rojas y Loyola, absent de Barcelona el 2 de gener de 1734 des de feia mesos, per a que formés majoria. Van subscriure aquesta postura a més de Santos i Rojas, Pedro Antonio de Arredondo i Pedro de Hontalba.

A primera vista, sembla que aquesta vehemència poc habitual en textos jurídics, sigui el resultat d'un consens anterior entre Santos i el Consell de Castella, òrgan suprem de la Monarquia. És possible que el regent es limités a complir unes consignes que li havien estat transmeses verbalment pocs mesos abans, sigui pel ministre Aguado, sigui per altres membres de l'alt tribunal.

Crida l'atenció igualment el fet que els autors d'aquest vot no citin la pugna que existia des d'antic a Catalunya entre el notariat eclesiàstic i el reial, el qual va tenir moments d'una intensitat considerable, tot i que en l'arxiu reial es conserva documentació escrita sobre aquesta qüestió.³¹⁶

SEGONA POSICIÓ DINS L'AUDIÈNCIA: CONSERVACIÓ DEL NOTARIAT ECLESIASTIC. Aquesta va ser la postura que van adoptar la major part dels oïdors catalans, que van defensar amb vehemència aquesta potestat dels rectors, considerada immemorial. El dictamen va ser subscrit per Ignasi Rius -degà en aquell moment-, Francesc Borràs i Vinyals i Josep de Verthamon.³¹⁷

En resum, es basava en els següents arguments de dret i fet:

- El costum d'autoritzar documents datava almenys del 1439, i per tant s'havia de considerar immemorial.

³¹⁶A la ciutat de Girona, aquesta pugna va arribar a extrems remarcables i ha estat estudiada per J.M. Pons Guri, i més modernament per Maria Teresa Ferrer Mallol: *Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)*. Els oïdors forasters eren desconeguts de la realitat històrica del Principat, perquè si l'haguessin conegut, sens dubte l'haguessin fet constar en el seu vot.

³¹⁷Ignasi de Rius i Pons, nascut el 1670, va ser oïdor de l'Audiència de Carles II i va patir saquejos durant la guerra per la seva condició de filipista. Francesc Borràs, nascut el 1675, va ser oïdor de l'Audiència durant 34 anys. Josep de Verthamon, nascut pels voltants de 1680, va ser oïdor durant 30 anys (el seu pare va ser ministre de l'Audiència de Carles II). Va patir danys per les obres de la Ciutadella. El 1754 les vídues respectives demanaven una escrivania de cambra de l'Audiència, i enumeraven, entre d'altres, aquests mèrits. ACA, reial Audiència, reg. 474, foli 235.

- Si se suprimís l'actuació dels rectors, caldria prendre mesures envers els arxius eclesiàstics en els quals eren documentats segles d'actuacions de rectors de parròquies.
- En tants segles no es coneixien delictes de falsedat comesos per rectors en funcions notariales, mentre que sí que s'havien donat entre seglars. En qualsevol cas podien ser castigats pel jutge del Breu apostòlic, i podrien delinquir igualment redactant últimes voluntats, que continuarien autoritzant en aplicació del dret canònic.
- No hi ha indecència ni indecorositat en la funció notarial exercida per eclesiàstics quan el Pontífex, en els seus estats, atorga facultats als clergues per a rebre instruments sobre coses profanes entre seglars.
- Respecte del paper segellat, era possible de demanar col·laboració als bisbes per a què els rectors actuessin sobre aquest suport.
- Els clergues podien actuar en matèries espirituals i eclesiàstiques, fundacions i beneficis. Si es promulgava una norma que els desposseís de la facultat de documentació de negocis jurídics contractuals entre seglars, el poder eclesiàstic impediria l'autorització d'aquesta mena d'actes per part dels notaris reials.³¹⁸
- Per a assumptes importants, el públic ja tenia el costum d'anar a autoritzar documents als notaris reials.

El que queda prou clar és que, com el mateix vot fa constar, eren moltes les notaries, propietat de les esglésies regentades pels mateixos rectors, i suprimir aquesta potestat podia portar un trasbals als pobles on eren situades. Alguns oïdors que signen aquest vot tenien familiars propers dins l'estament eclesiàstic català, la qual cosa podria afavorir la seva posició davant la qüestió.

És possible que en aquest vot influís la poca afinitat personal entre Santos, nascut el 1678 i Rius, uns vuit anys major i degà en aquell moment, que ja era un oïdor respectat quan Santos va ser nomenat fiscal de l'Audiència de Barcelona, el 1721. Borràs era nascut el 1675, i Verthamon tenia aproximadament l'edat de Santos.

³¹⁸ Aquests punts són el resum del vot particular dels oïdors Rius, Borràs i Verthamon, transcrit a ACA, reial Audiència, reg. 154, folis 171-179.

Queda constatat també que alguns oïdors de l'Audiència naturals del Principat, tot i ser filipistes convençuts, no dubtaven en oposar-se a la introducció del dret de Castella quan els semblava. Aquesta característica va desaparèixer en la generació següent, en la qual ja no trobem aquesta defensa del règim jurídic del País per part dels oïdors nacionals.

TERCERA POSICIÓ, INTERMÈDIA ENTRE LES DUES ANTERIORS. Molt menys aferrissada que les anteriors, proposava de fer una simple relació dels possibles inconvenients que podien sorgir de l'actuació dels notaris com a fedataris, deixant al Consell de Castella la decisió última.

Entre aquests desavantatges assenyala que:

- Els rectors tenen bona fe i voluntat de legalitat, però manca d'instrucció i imperícia per a l'exercici de l'art de notaria.
- Encara que els rectors, vicaris, etc. cessessin en l'exercici de les funcions notariales no es produiria perjudici al públic, a excepció d'alguns pobles de muntanya. En la majoria de llocs, en poques hores de camí era possible d'anar a un lloc on hi hagués notari reial.
- Quasi bé cap rector complia amb les obligacions imposades el 1728 respecte del paper segellat.

Aquesta posició dins l'Audiència, molt més pragmàtica i menys visceral que les anteriors, encara que en termes generals contrària a la subsistència del notariat eclesiàstic, va ser votada per Pedro Gerónimo de Quintana i Josep Alòs.³¹⁹

Cap de les tres posicions havia obtingut la majoria de vots dels magistrats. Si tenim en compte que a l'alçada de gener de 1734 hi havia un dels oïdors, Gabriel de Rojas y Loyola, que ja no exercia a l'Audiència de Barcelona per haver estat

³¹⁹ Josep Francesc Alòs, molt ben vist a Madrid, va ser l'únic català que va arribar a ocupar el càrrec de regent de l'Audiència de Barcelona. Era nebot carnal de l'oïdor Rius, signant de l'altre vot. Els seus contemporanis l'acusaven d'haver-se elevat tan amunt a costa de la sang del Principat. El títol nobiliari que va elegir per a que el Rei li concedís, va ser marquès de Puertonuevo, un nom ben castellà, mostrant quin era el seu tarannà personal, ben diferent pel que sembla, al del seu oncle Ignasi. Solé, Sebastià: *La potestat...*, pg. 34 i Pérez Samper: *Los Regentes...*, pg. 239.

promogut al càrrec d'*Alcalde de Casa y Corte* a Madrid³²⁰ es pot pensar que el seu nom va ser afegit per tal de formar un *quorum* que permetés de presentar com a majoritària en l'Audiència, la postura que defensava la supressió del notariat eclesiàstic, quan en realitat no ho era aleshores.

Hi ha altres oïdors que, tot i constant com a membres de l'Audiència, no són presents en aquestes discussions. No trobem entre aquests vots la subscripció dels magistrats Montero, Montoya Agustín Ramírez de Losada, Josep Ametller i Antoni Serra i Portell, els quals estaven en actiu al gener de 1734 i no consten en la signatura de cap dels vots particulars.³²¹ Alguns d'ells es van incorporar a l'Audiència a les darreries de l'any anterior, la qual cosa ens fa pensar que les discussions sobre el notariat eclesiàstic es van produir en la primera meitat de l'any 1733. És a dir, Santos va plantejar els debats tan bon punt va arribar de Madrid amb el nomenament de regent en el seu poder.

No és d'estranyar que el poder reial en general, tingués pressa en acabar amb l'actuació dels eclesiàstics com a notaris, donat el tradicional conflicte entre el poder de l'Església i el del Monarca. El Rei, segons l'Audiència, tenia el monopoli en l'examen de notaris, i no veia bé que els bisbats i monestirs s'immiscuïssin en aquesta funció, que tolerava millor en el cas de senyors de cases nobiliàries, com el duc de Medinaceli.³²²

³²⁰Aquest magistrat de l'Audiència barcelonina ha de ser inclòs juntament amb Santos, dins del nucli menys transigent amb la tradició jurídica del País, perquè a vegades subscrigué vots particulars que propugnaven la simple aplicació del dret de Castella, encara que això trasbalsés la realitat social catalana.

³²¹La nòmina de l'Audiència tancada a 31 de desembre de 1733, elaborada segurament a efectes retributius, pot ser consultada a ACA, reial Audiència, reg. 336, foli 120-122. Manuel Montoya, oïdor criminal havia pres possessió d'una plaça civil el 5 de desembre de 1733. Antoni Serra Portell, antic jutge del tribunal del Veguer i ara ministre criminal, havia pres possessió el dia 3 de novembre del mateix any, Francisco Montero va prendre possessió el dia 5 de desembre. Aquests magistrats no subscriuen la consulta de 4 de gener de 1734, com tampoc ho fan Agustín Ramírez de Losada, ni Josep Ametller, absents també en altres acords. En canvi sí que ho fa el magistrat Gabriel de Rojas y Loyola, el qual va sortir de la ciutat el dia 30 d'agost de 1733 i sembla que ja no hi va tornar, perquè en el temps que era absent va ser promogut a una plaça d'*Alcalde de Casa y Corte* a Madrid. Remarquem doncs, que encara que la consulta és subscripta el 2 de gener de 1734, ja estava embastada a l'estiu de 1733, en absentar-se el ministre Rojas. Els oïdors Montero i Montoya signen les altres consultes que presenten els projectes d'ordinacions dels col·legis de Barcelona i el dret notarial a Catalunya, així com les anteriors i les posteriors, en les quals, és clar, ja no hi consta l'oïdor Rojas. Possiblement la subscripció d'aquest, resident a Madrid des de feia sis mesos, va ser motivada pel fet de poder formar majoria simple en el còmput de vots, que facilités la presa d'una decisió del *Consejo*.

³²²ACA, reial Audiència, lligall 164, plec de 2 de gener de 1734. *Aquí toca Señor una reflexión digna de toda la atención a V.M. y es que al mismo tiempo que se creen los eclesiásticos del*

Finalment, el 29 de novembre de 1736 es va donar forma a la disposició normativa redactada pel Consell reial, seguint la idea propugnada pel regent Santos, fent cas omís de les consideracions del vot particular dels ministres Rius, Borràs i Verthamon. Va ser publicada pel Capità General, tractant els següents temes:³²³

- Prohibició d'actuació dels substituïts dels notaris, que solien ser-ho els domèstics.
- El cessament de l'actuació dels rectors en funcions de fedataris, per a tota mena de documents.
- Prohibició de la submissió dels llecs a la jurisdicció eclesiàstica.

Per si hi hagués algun dubte sobre les causes que havien mogut al Consell reial a promulgar aquesta disposició, assenyala la provisió que es limita a adaptar el dret de Castella.

El contingut de les disposicions referents a l'actuació dels rectors, deixa que aquests quedin en la possessió de les seves notes i manuals, així com els redactats pels seus antecessors. Reitera la nul·litat dels actes autoritzats per notaris que només tinguessin autoritat apostòlica, i estableix que sols poden ser substituïts de notaris reials altres notaris reials, bandejant la possibilitat tradicional a Catalunya de què els domèstics dels notaris podien rebre instruments, que tancaven posteriorment els fedataris mateixos.

Valoració de l'actuació dels rectors parroquials com a notaris

Prinzipado tan independientes de la Suprema autoridad de V.M. para [paraula il·legible] estos officios y ejercerlos entre qualesquiera seglares, y en todos los tribunales Reales sin aprobación ni examen de su havilidad, ni aun noticia de V.M. sucede que teniendo el obispo de Vique el derecho de que sin su licencia no se entre a el uso de ningún officio de escribano de aquella ciudad, se la niega a los que se presentan examinados y aprobados por V.M. en su Supremo Consejo de Castilla, si sugetándose antes a otro examen que ha de hacerse por el Cabildo de aquella Iglesia Cathedral, no logra que esse aprueve su pericia. Aquesta part de l'informe no prové precisament del vot particular de Bernardo de Santos, sinó de la resta d'oïdors. El bisbat de Vic havia estat font de maldecaps per a l'Audiència borbònica. Per exemple, del 20 de novembre de 1717 trobem una ordre d'expulsió del bisbe *intruso* de Vic, Manuel de Sant Just i de Pagès, i la petició al Capítol de que no el reconeixin. AHCB, acords de l'Audiència, llibre primer (1716-1741), foli 89, 20 de novembre de 1717.

³²³Es publicada per Noguera: *Los notarios...*, pgs. 142-147. A primeries de l'any 1737 va ser pregonaada arreu de Catalunya.

S'imposa de fer un balanç de l'activitat dels rectors de les parròquies com a notaris a Catalunya, que va durar molts anys i és indubtable que contribuï a configurar la naturalesa del dret català. Del costat positiu, cal dir que es tractava d'un servei públic que permetia que molts llocs del Principat on no hi havia notaris, estiguessin atesos en el camp de la fe pública i, d'altra banda, com que els clergues eren originaris de la zona on exercien, eren arrelats al territori. Els documents que autoritzaven no eren de gaire complexitat tècnica.

També hi havia desavantatges en les funcions com fedataris dels clergues. Cedirem la paraula al rector de La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre), per a què ens expliqui la seva vivència com a notari, fent patents els inconvenients que tenia l'exercici de funcions notariales per part dels preveres.

Yo, doctor Jacinto Gil, prevere y rector de La Torre de l'Espanyol, dono gracias a Deu, Nostre Senyor, de haver disposat e permès que lo Rey haja privat als rectors de Catalunya lo rebre actes que certament, era una confusió havent de fer lo que no sabien ni havien adeprés, sens notícia alguna de l'art de notari, valent-se cada un de les notes de son antecessor, bones o dolentes. Bones no podia ser per falta de ensenyansa con que se havien de guiar per la llum tenebrosa de sos passats.

Qui te geni, qui no'n te; Lo que te geni de escriurer i codícia de l'interès de son treball, farà lo que podrà. Qui no te geni de escriurer ni de ser notari com yo, que no he tingut cosa més aburrida que lo escriurer i lo exercitar offici de notari havent posat especial cuidado en allargar los actes, me n'he hagut de deixar enfadat i ben enfadat, y he continuat solament en les primísies, be o mal, per la repugnància gran a l'escriurer.

*He procurat tenir llibres de notaria, però com no tenia los principis de l'art més me confonien per mes que me esmeràs en fer-o be. [...]*³²⁴

El que sembla cert és que dels instruments que autoritzaven els rectors es derivava un cert nombre de plets, però en cap cas podem considerar que aquesta litigiositat fos exagerada.³²⁵

II) Projecte d'ordinacions per als col·legis de Barcelona i la seva aprovació.

Situació del notariat a aquesta ciutat

Un altre projecte normatiu de la consulta era referit a les ordinacions dels col·legis barcelonins, les quals estaven pendents de redacció des de l'any 1729. Al si de

³²⁴Serrano Daura, Josep: *La Torre de l'Espanyol...*, pg. 219. Aquest text no és datat, encara que és escrit clarament poc després de l'edict de 29 de novembre de l'any 1736, que prohibí als rectors l'autorització d'escriptures, a excepció dels testaments.

³²⁵*Curent tamen ipsi rectores, paroqui, et curati ab huius artis notariatus exercitio, nisi se peritos cognoscant, quantum fieri possit abstinere. Videmus etenim quotidie in Regia Audientia, curiisque inferioribus differentias varias, et discordias, ratione instrumentorum coram illis confectorum disputari maximis partis affligendo expensis.* Comes: *Viridarium artis notariatus*, vol. 1, pg. 7.

l'Audiència no es produí en aquest cas, la profunda divisió que va caracteritzar l'aprovació d'altres textos.

El Col·legi de Notaris Públics havia gaudit des del 1714 del favor de les autoritats borbòniques, i per tant és possible que estiguessin en situació de proposar un text d'ordinacions, com així ho van fer, encara que no va ser seguit.³²⁶

És clar que el projecte oficial de l'Audiència va ser redactat personalment per Santos, que, com hem dit, va fer cas omís a les propostes dels notaris reials.³²⁷ Van ser cursats a Madrid dos textos que no eren idèntics, perquè el del Col·legi de Notaris reials contenia una part que regulava el règim intern de la fe pública dins l'Audiència. Aquest apèndix, no sabem per quina causa, no va ser aprovat. El projecte del Col·legi de la Ciutat, òbviament, no el tenia.

Aquesta és la tramitació en la qual es va esmerçar menys temps, possiblement perquè les corporacions barcelonines comptaven amb la col·laboració d'agents que dins de l'òrgan suprem de la Monarquia, anaven afanyant a les diferents persones que havien d'intervenir. Els col·legis estaven encara en una situació de precarietat i tenien interès en què l'aprovació no es retardés. La resolució del *Consejo* va arribar el 28 de juny de 1735. És a dir, va tardar un any i mig, aproximadament.

Les ordinacions van arribar idèntiques per a ambdós col·legis, encara que el projecte de Santos, cursat per la consulta de 2 de gener de 1734, tenia, tal com hem dit, una darrera part en la qual es regulaven diversos aspectes referents a l'actuació dels notaris reials a la mateixa Audiència.³²⁸

³²⁶ACA, Papers de S.E., lligall 164, doc. núm. 3. Aquest plec té una coberta escrita per una ploma del segle XVIII en la qual es pot llegir: *Papel entregado por los notarios públicos Reales colegiados de las Ordenanzas que les pareció se les podrían dar al presente*. Actualment, el plec conté certificacions del prior Josep Brossa i el projecte d'ordinacions que va ser ignorat en la redacció de les ordinacions de 1735. Hi ha un imprès publicat el 1720, amb un títol que fa pensar que transcriu aquesta proposta. Veure apèndix d'opuscles impresos i al·legats.

³²⁷Podem arribar a aquesta conclusió per l'existència de dos plecs en el lligall 164 dels papers de Sa Excel·lència en els quals consta aquesta autoria. Possiblement tots els textos d'ordinacions van sortir de la ploma de Santos.

³²⁸Concretament, el text de Santos contenia cinc ordinacions més, referides principalment a l'actuació processal dins l'Audiència, a la classificació de les causes per raó de la seva quantia i al torn de repartiment entre notaris. ACA, real Audiència, reg. 154, folis 76-77. Al Consell de

Aquestes normes van significar una normalització de l'activitat dels notaris de Barcelona. A continuació farem un resum del seu contingut:³²⁹

- Tots dos col·legis havien de tenir 40 membres.
- Un magistrat de l'Audiència havia d'exercir les funcions de *Protector*, és a dir, s'havia d'ocupar de totes les qüestions referents als notaris de Barcelona. Aquest càrrec era rotatori, i cada any l'havia d'exercir un dels oïdors.
- El Col·legi havia d'estar governat per dos priors, els quals eren designats per l'Audiència tenint en compte els candidats que tinguessin més vots. Una vegada designats, exercien el càrrec un any, i no podien tornar a ser elegits fins passats dos anys.
- El secretari del Col·legi i els oficials necessaris també havien de ser designats amb la intervenció del *Protector*.
- El Col·legi podia dur a terme la pròpia administració econòmica i també imposar sancions, però totes les activitats havien d'estar controlades pel *Protector*. Per a les reunions era necessari d'avisar-lo, i ell assenyalava la data de la celebració.
- Per a entrar en el Col·legi calia justificar la netedat de llinatge fins als avis paterns i materns.
- Els pretendents havien de justificar la pràctica de vuit anys continus i sencers menjant, bevent i dormint a casa d'un col·legiat.

Quan el pretendent reunia aquests requisits, i tenint ja els 25 cinc anys d'edat, havia de dirigir-se a l'Audiència i demanar una comissió per als exàmens, per tal de dur-los a terme sense desplaçar-se a Madrid.

Obtinguda la comissió, després de la presentació de tots els documents acreditatius de reunir els requisits necessaris, el *Protector* fixava dia i hora per a la celebració de l'examen secret.

Castella, possiblement a causa de l'actuació directa del Col·legi de Notaris reials de Barcelona, aquestes disposicions van ser suprimides.

La durada de l'examen era de tres hores, i la matèria era la clàssica tripartida de l'art de notaria, és a dir, contractes, últimes voluntats i matèria judicial, tant en la seva vessant teòrica com en la pràctica. Superada aquesta prova, calia fixar la data per a l'examen secret, el qual es feia a la casa del regent de l'Audiència i havia de ser presidit per ell mateix, assistit del *Protector* i dos magistrats més, així com els priors dels col·legis i dos col·legiats més, els quals havien de votar mitjançant faves blanques o negres.

Superada aquesta part de l'examen, el regent havia d'exhortar al pretendent sobre les seves obligacions. Els examinadors rebien la remuneració corresponent.³³⁰

Quan el pretendent ja complia tots els requisits anteriors, havia de sol·licitar a l'Audiència que es passessin totes les diligències al *Consejo*, que era on es tramitava el títol, en el qual es feia constar que s'expedia per a ingressar en un Col·legi de Notaris de la ciutat de Barcelona, i si el nombre estava complet en aquell moment, l'ingrés es feia efectiu a la primera vacant que es produís.

Quan s'ingressava, calia satisfer la quantitat de 80 lliures catalanes per al col·legi, o la meitat d'aquesta xifra si es tenia la qualitat de fill de col·legiat.³³¹ Si se superaven els exàmens, calia esperar un any per a tornar a intentar-ho.³³²

Fins aquí hem examinat els requisits per a passar els exàmens que havien de conduir a l'obtenció del títol de notari. Les ordinacions també contenien altres disposicions, sobre les quals convé fixar la nostra atenció:

- En primer lloc, es va retornar l'exclusiva de l'atorgament d'escriptures a la ciutat de Barcelona als dos col·legis, de manera que es va avortar novament la

³²⁹Les propostes d'ordinacions per als dos col·legis, que ocupen una vintena de folis escrits per l'anvers i revers, es poden consultar a ACA, reial Audiència, reg. 156, folis 53 i ss.

³³⁰Aquestes retribucions ascendien a 56 rals que calia donar al regent, juntament amb quatre parells de guants, i la meitat a cada examinador més un parell de guants. Al notari que donava fe de les actuacions se'l remunerava amb 60 rals.

³³¹Remarquem que aquesta segona quantitat va ser notablement rebaixada pel Consell de Castella, perquè el text de Santos proposava per als fills de col·legiats una taxa de 65 lliures catalanes. La va restringir als fills, mentre que el text de l'Audiència incloïa nets i gendres.

³³²Aquesta disposició sembla que vol transmetre la idea, segons la qual per a passar l'examen calia una preparació dels aspirants d'un any sencer, la qual cosa representa una notable diferència amb la tradició que hi havia a Castella. Un termini semblant era en vigor al Col·legi de València.

possibilitat de què notaris amb nomenament reial poguessin actuar a la ciutat sense estar col·legiats. La sanció aplicable als notaris reials que treballessin dins la ciutat sense estar col·legiats, consistia en no donar fe als seus instruments y 200 lliures de penalització.

- La proposta dels notaris també comprenia l'exclusivitat per a actuar als jutjats de la ciutat exceptuant, és clar, els tribunals eclesiàstics.
- Les ordinacions també prohibien la formació de manuals separats per part de notaris substituïts, la qual cosa hagués estat un frau de llei.³³³ Aquestes disposicions van regular també el traspàs de protocols, de manera que una vegada mort un notari, la documentació que conservava aquest havia de ser posat a disposició d'un altre notari de qualsevol dels dos col·legis de la ciutat.

Les autoritats del *Consejo* es van plantejar modificacions a aquesta normativa tendents, és clar, a reforçar el control de l'autoritat reial, molt normal en una època en la qual no es coneixien contrapesos al poder del Monarca. Van plantejar-se també una modificació de la majoria necessària per a passar l'examen secret, rebaixant el *quorum* necessari entre els examinadors.³³⁴

Les ordinacions eximien del pagament del *fiat* als notaris dels col·legis barcelonins, però el títol únicament els habilitava per a treballar a Barcelona, i, si també volien tenir el títol de notari *de Reynos*, per a exercir en altres llocs, havien de satisfer-lo.³³⁵

Aquests estatuts van ser presos com a base anys més tard, en un intent d'uniformització del règim jurídic del notariat català, quan es van reinstaurar altres col·legis de notaris arreu del Principat.

Publicat el nou règim jurídic dels col·legis notariaus, tant l'un com l'altre es van apressar a demanar que es fessin públiques les noves ordinacions, mitjançant un edicte que van fer imprimir, segurament a despeses dels mateixos col·legis,

³³³La figura jurídica dels *excusadores*, semblant a aquests substituïts, estava en ús i era molt freqüent a Castella. En teoria, els *excusadores* havien de ser examinats pel Consell reial.

³³⁴El text de l'Audiència proposava una majoria de les tres quartes parts dels vots, mentre que l'esmena del *Consejo* va rebaixar aquest requisits a la majoria dels vots.

³³⁵Addició undècima a les ordinacions.

accedint l'Audiència a aquesta pretensió.³³⁶ També, en compliment d'aquestes, es va fer cessar a tots els que, sense ser col·legiats autoritzaven documents a Barcelona.³³⁷ Els priors dels col·legis de notaris de la ciutat van redactar una declaració jurada fent constar que a Catalunya, els contractants no signaven els instruments.³³⁸

En general, els col·legis barcelonins van reeixir a conservar una bona part del règim jurídic de què gaudien abans de la guerra de Successió, singularment pel que feia als requisits per a ingressar a la corporació, que en la forma en que es practicaven, havien estat establerts el 1669.³³⁹ A partir de llavors s'havien de subjectar als dictats del nou règim. A continuació veurem com a aquests fedataris encara els quedava algun tràngol per passar.

Van perdre entre d'altres prerrogatives:

- L'anomenat privilegi del Talió.³⁴⁰
- La llibertat de reunió de què gaudien i que ara havia de ser convocada pel ministre *Protector*.
- La llibertat d'organització per redactar ordinacions. Aquestes tres primeres facultats les tenien concedides des del 1395.
- La competència directa d'un tribunal superior, l'Audiència, perquè a partir de llavors, per a dirimir els conflictes que generessin, estarien subjectes al tribunal ordinari, tant si delinquien com per a les inspeccions que s'ordenessin de fer.
- Van ser obligats a registrar els signes que usessin per a l'autorització de documents.

³³⁶ACA, reial Audiència, reg. 156, foli 162.

³³⁷Així va ocórrer, per exemple, amb Tomàs Guasqui i d'altres sol·licitants, els quals van demanar de continuar autoritzant documents malgrat les ordinacions. L'Audiència fou del dictamen que, en aplicació de les noves ordinacions, *no ha lugar*. ACA, reial Audiència, reg. 157, foli 1, 12 de desembre de 1735.

³³⁸Aquesta declaració redactada en llatí és publicada a Noguera: *Los notarios...*, pg. 159. Ens certifica que les autoritats borbòniques tenien la prioritat de fer estendre l'ús de Castella en aquesta matèria.

³³⁹ACA, reial Audiència, reg. 386, foli 334.

³⁴⁰Aquest privilegi establia que les acusacions per falsedat contra els notaris havien de formular-se per escrit i, si no eren fonamentades, la persona que les formulava estava obligada a indemnitzar al notari acusat pels perjudicis ocasionats.

D'altra banda sorprèn que desapareguessin dels textos les diferències respecte de la potestat de treure obradors a la via pública per a treballar, molt disputada en el segle XVII i, tradicionalment, exclusiva dels Públics de la Ciutat, possiblement perquè a Barcelona entrava en decadència aquest costum tot i que en altres poblacions de Catalunya encara estava en ús la redacció de les escriptures en els dies de mercat.

Aquestes ordinacions van despertar els ànims dels notaris causídics, austriacistes durant la guerra, que exercien les funcions de procuradors dels tribunals, per tal de regularitzar la seva situació, i proveir-se igualment d'ordinacions.

En conjunt, els notaris barcelonins van reeixir a mantenir el nivell general de la institució del notariat. Assenyalem que va comptar amb la col·laboració de l'Audiència de Catalunya, que també estava interessada en tenir treballant al seu si uns tècnics amb un alt nivell de qualificació.

Només arribar la disposició del Consell de Castella, l'Audiència va fer imprimir un cartell amb les ordinacions compreses entre els números 13 i 19, el qual és segur que va ser distribuït a tots els que, sense estar col·legiats, redactaven instruments. Els col·legis van fer estampar més acuradament, cadascun a un impressor diferent, un exemplar de les ordinacions.³⁴¹

Els notaris reials, obtingudes les ordinacions, passaven a demanar ara l'ús de l'espasa, signe extern, que després de la prohibició d'ús d'armes esdevinguda després de la guerra de Successió, era molt valorat en la societat catalana del segle XVIII.³⁴²

Una vegada nomenat a l'Audiència el ministre *Protector* que havia de tutelar l'actuació dels notaris barcelonins, es va establir que a la resta de Catalunya,

³⁴¹ *Don Ignacio de Glimes, conde de Glimes, barón de Samar, señor de la Falice... Por quanto Su Magestad (que Dios guarde) después de averse dignado con Real Cédula de ocho de mayo de mil setecientos veinte y nueve...* Es tracta d'un ban en un full de gran tamany, en el qual són reproduïdes una part de les ordinacions, concretament les que duen els num. 13 a 19. BC, fullets Bonsoms, núm. 6.798. Sobre les altres impressions de les ordinacions a despeses dels col·legis de notaris públics i reials, veure l'annex d'opuscles, impresos i al·legats.

³⁴² ACA, reial Audiència, reg. 157, foli 237.

aquesta funció la fes cada corregidor, els quals tal com és sabut solien ser militars de professió.³⁴³

III) La implantació a Catalunya de la Pragmàtica castellana d'Alcalà de 1503. La primera reforma del dret notarial català i la seva aplicació

Mancava encara un altre text normatiu que regulés el dret notarial de tot el Principat, aproximant-lo al model de Castella. La redacció del document públic, en aquell moment, es regia per la mateixa tradició instrumental que es troba ja a finals de l'Edat Mitjana, basada a la seva vegada, en els principis del *ius commune*. Això entrava en contradicció amb el dret de Castella, que partia d'una concepció diferent, i a l'Edat Moderna va experimentar reformes motivades principalment per l'intent de donar sortida a la profunda crisi que patí el notariat castellà.³⁴⁴

L'Audiència va redactar i cursar el projecte de reforma també en la consulta de 2 de gener de 1734, seguint molt de prop el text de la Pragmàtica d'Alcalà de 1503, adaptant igualment altres disposicions pròpies del dret castellà. No hi hagué en la seva redacció la profunda divisió d'opinions que va caracteritzar el text que regulava l'actuació notarial dels rectors de les parròquies.³⁴⁵

No consta qui va ser l'autor d'aquest projecte, però és ben possible que fos el mateix Santos, bon coneixedor del dret castellà, i possible inspirador de totes les propostes de textos normatius cursats a Madrid per l'esmentada consulta de 2 de gener de 1734. El projecte va ser modificat pel Consell de Castella, però va ser l'inici de la castellanització del dret notarial, que acabaria amb la promulgació de la vigent llei del notariat el 1862.

En resum, aquest projecte trasbalsava totalment l'aleshores vigent dret notarial, establint l'obligatorietat de:

³⁴³ Així va ser almenys a Lleida, segons la informació que reporta Antoni Sanmartí: *La magestad del Rey Felipe V señaló al Colegio de Barcelona uno de los señores ministros de la sala civil para Protector y asistente en sus juntas, y en las demás ciudades del Principado les preside el señor Corregidor como a los demás cuerpos nobles, distinguiéndoles del estado general. Colección de Órdenes relativas a la Nueva Planta de la Real Audiencia de Cataluña*, pg. 90 [1805].

³⁴⁴ El dret castellà partia d'una tradició notarial basada en la biinstrumentalitat, mentre que a Catalunya, seguint el *ius commune* es practicava des de feia segles un sistema triinstrumental.

- La presència física dels atorgants en unitat d'acte, per a llegir-los el contingut de l'instrument. Anteriorment, les parts podien comparèixer per a prestar consentiment en moments diferents.
- Copiar literalment tot el contingut de les escriptures en el manual, sense abreviatures o clàusules d'estil o etcèteres, molt habituals en la pràctica de l'art de notaria. De fet, feia desaparèixer el *manualetum* o *borrador* que quedava, així com un esborrany sense cap força ni rellevància jurídica per als notaris que volguessin continuar portant-lo. Sols els notaris de Barcelona ciutat van aconseguir deslliurar-se'n d'aquest nou estil de treballar. Es tractava, doncs, de passar d'un sistema triinstrumental, propi del *ius commune* i tradicional a Catalunya, a un altre biinstrumental, típic del dret castellà.
- Les parts havien de signar al manual i a les còpies segons l'ús de Castella. Si l'atorgant no sabia escriure ho havia de fer una altra persona per ell. Donat que l'analfabetisme era normal en aquells temps, aquesta disposició era també un destorb del qual van aconseguir d'escapolir-se els col·legiats barcelonins.
- El notari, en endavant, no podia donar les escriptures a les parts sense ser escrites extensament al manual. Aquesta disposició, a la llarga, motivaria la decadència del costum de treure obradors a la via pública per atendre el públic. Els notaris barcelonins també van aconseguir evitar aquesta obligació.
- Es va canviar el sistema tradicional del dret català a seguir quan el notari no conegués alguna de les parts atorgants, obligant a donar fe de coneixement.
- La submissió dels llecs a la jurisdicció eclesiàstica es va prohibir. Aquesta no sols era possible i lícita en el dret català, sinó que era molt freqüent en bona part dels contractes. A Castella ja havia estat bandejada molts segles enrere.
- També proposava d'obligar als notaris a assentar en les escriptures el cost econòmic que tenia per a les parts, com a Castella, però aquesta proposta no va ser acceptada pel Consell de Castella. Es va establir malgrat tot, l'obligatorietat de seguir l'Aranzel, aprovat feia tres anys escassos, encara que no s'escriuís l'import en les escriptures.

³⁴⁵El contingut del projecte és arxivat a ACA, reial Audiència, reg. 154, folis 64 i ss.

- Es prohibí de fer protocols separats, estratagema que havien utilitzat els notaris suspesos en temps de domini de l'Emperador, autoritzant escriptures valent-se del nom d'un altre notari.
- En el projecte enviat des de l'Audiència, es proposà de canviar l'estil d'atorgar els testaments, obligant als testadors a signar-los juntament amb dos testimonis instrumentals. Aquesta proposta no va prosperar al *Consejo*, que va deixar subsistent l'estil anterior, el qual, cal remarcar, que no era uniforme a tot Catalunya.

Com podem veure, l'Audiència tenia interès en uniformitzar la pràctica notarial del Principat amb la que estava en vigor a Castella, però possiblement els notaris barcelonins, que ja tenien experiència en tramitar i cursar peticions al Consell de Castella, van reaccionar a temps fent els tràmits oportuns durant els dos anys aproximadament que van tardar el curs de les gestions a Madrid, dins del Consell reial.

Així, en el text definitiu van quedar sense efectes les propostes d'establir la uniformització de la forma dels testaments, l'obligatorietat d'assentar el cost de les escriptures, així com la necessitat d'inserir les fórmules castellanes *ante mí* i *de que doy fe*. Els membres dels col·legis barcelonins, també van alliberar-se de l'obligació de complir la major part del contingut de la resta d'obligacions.³⁴⁶ Aquesta norma, a més, va reblar l'obligatorietat de l'aranzel establert per a tots els notaris i tribunals. No cal dir que seguint la tradició de l'època, en aquestes ordinacions no es feia distinció entre el notariat judicial i l'extrajudicial.

La provisió del Consell de Castella es va dictar a Madrid el 29 de novembre de 1736. Sembla que aquestes ordinacions van caure com una feixuga càrrega en el notariat català i ben aviat començarien les peticions per a deslliurar-se'n.

³⁴⁶Tot el text de les ordinacions, així com les correccions que va fer el Consell de Castella es poden consultar a Noguera: *Los notarios...*, pgs. 155-159.

Les noves normes, seguint la Pragmàtica d'Alcalà, establien per primera vegada l'obligatorietat de relligar els manuals, però els notaris catalans en general ja els enquadernaven abans, i per tant, en aquest aspecte, no va tenir cap efecte.³⁴⁷

A nivell indicatiu assenyalem que dins d'aquesta onada de disposicions normatives, possiblement es pot enquadrar la prohibició de raonar les sentències promulgada pel Consell de Castella pocs dies abans d'aquesta disposició. Aquesta norma va obrir les portes a l'arbitrarietat dels magistrats en la redacció de les sentències, a la vegada que possibilitava i dissimulava el desconeixement del dret propi de Catalunya dels oïdors castellans i els treia importància dins del conjunt de l'Audiència.³⁴⁸

³⁴⁷ Al llarg del segle XVIII van anar apareixent elements aitals com els índex en els protocols, però és atribuïble més a la influència de les modes de la il·lustració que no pas a les ordinacions, que guarden silenci sobre aquest tema. Pagarolas, Laureà: *Notariat i Cultura: Els registres notariais*, pg. 346.

³⁴⁸ Va ser editat un imprès que contenia aquesta ordre de no motivar successivament les sentències. *Don Ignacio Francisco de Glimes de Bravante, conde de Glimes... Por quanto con Real provisión de treinta y uno de octubre de este año se ha servido su Magestad resolver que esta Audiencia y ministros... que la componen, en adelante no motiven las sentencias... ordenamos, y mandamos a los Tribunales guarden...* Reproduït a *Colección de pragmáticas...*, pg. 8. Aquest opuscle, sens dubte, va ser imprès per a ser repartit a advocats i procuradors, els quals, successivament, trobarien a faltar el raonament de les sentències.

SEGONA PART

APROVACIÓ I POSTERIOR APLICACIÓ DE LA NOVA NORMATIVA: LA SITUACIÓ DEL NOTARIAT A CATALUNYA DEL 1737 AL 1748

Havent-se traslladat Santos a Madrid el 1738, cessa la iniciativa normativa, i s'obre un període caracteritzat per l'aplicació de les disposicions que ja eren vigents.

I) Aplicació de les prohibicions de submissió a la jurisdicció eclesiàstica i d'actuació dels rectors autoritzant instruments notariais

Les disposicions del Consell de Castella de 29 de novembre de 1736 van ser pregonades, impreses i distribuïdes arreu de Catalunya a bisbats, parròquies i notaris.³⁴⁹

Aquests, coneixent la nova normativa, s'abstingueren de posar aquestes clàusules de submissió a la jurisdicció eclesiàstica, que eren molt habituals en els contractes, segons la pràctica notarial catalana.

L'aplicació d'aquesta norma va dur conseqüències a l'estament eclesiàstic de Catalunya, que en aquell moment tenia un pes econòmic important, perquè en els contractes referents a rendes, arrendaments, transaccions, creacions de censos i d'altres semblants, quan un dels contractants era l'Església, els notaris es negaven a imposar aquesta clàusula de submissió a la jurisdicció eclesiàstica, de manera que per a fer efectives les obligacions derivades d'aquests negocis jurídics eren necessàries majors despeses i dilacions.³⁵⁰

Com a conseqüència, tot l'estat eclesiàstic de la Tarraconense va demanar la publicació d'una disposició en la que es fes constar la possibilitat de submissió a

³⁴⁹L'imprès s'intitula: *Don Ignacio de Glimes, de Brabante, conde de Glimes, barón de Samar... Por quanto hemos recibido una provisión del Consejo, cuyo tenor es como sigue. Don Phelipe...*, 8 folis. BC, fullets Bonsoms, núm. 7.432.

³⁵⁰Això dona a entendre que ja en el segle XVIII, la justícia reial era lenta i cara, i que podia ser la causa de les moltes submissións que trobem a la jurisdicció eclesiàstica i de la desconfiança general envers la funció jurisdiccional a la reial Audiència que motivava que un elevat nombre de plets acabés per transaccions.

la jurisdicció eclesiàstica quan es tractava de contractes sobre béns de propietat de l'Església, la qual sembla que era possible fins i tot a Castella.

El resultat va ser la reial Provisió de 8 de juny de 1739, que de manera expressa informava a tots els notaris del Principat d'aquesta possibilitat.³⁵¹

La suspensió dels rectors de les parròquies, no devia de ser immediata, perquè en alguns arxius parroquials es troben documents com capítols matrimonials, datats uns anys més tard.³⁵² L'actuació dels rectors en funcions notariales no va acabar de cop en aquell moment, sinó que prorrogaren la seva actuació per diversos motius.

- En primer lloc, el compliment de la normativa va tardar en arribar a tots els indrets de Catalunya. A llocs com la Vall d'Aran, els rectors autoritzaven capítols matrimonials almenys fins a les darreries de segle XVIII.³⁵³
- En segon lloc, hi havia rectors que tenien una concessió especial del Monarca de temps antics, en virtut de la qual continuaren autoritzant documents. Suposem que molts d'aquests rectors es van limitar a arrendar-la a un notari laic, sense exercir personalment l'ofici. El *visitador* Andrés de Simón Pontero, durant la visita entre el 1752 i el 1755, va cessar en les seves funcions a tots els que va trobar, i va promulgar disposicions prohibint l'actuació dels clergues com a notaris. En alguns casos, com la rectoria del Vilosell del bisbat de Lleida, l'autorització d'instruments per part del rector va arribar pràcticament fins la Llei del Notariat, perquè havent interposat un recurs al Consell de

³⁵¹ Aquest document és publicat per Noguera: *Los notarios...*, pgs. 147-149.

³⁵² Es pot comprovar fàcilment el moment en el qual van cessar els rectors en funcions notariales considerant les parròquies una a una, en l'inventari de protocols notariales de l'Arxiu històric diocesà de Tarragona publicat per Salvador Ramón i Manuel M. Fuentes, passim. Podem veure en ell la tradició que tenia a Catalunya l'actuació dels rectors en funcions notariales.

³⁵³ Aquesta informació la traiem d'un registre de l'arxiu de l'Audiència del 1769, en el qual els notaris de la Vall d'Aran es queixen dels costos de les visites de notaris. ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 134. Respecte de la cessació dels rectors, tenim dades també dels arxius parroquials de La Garrotxa, on en algunes parròquies hi ha capítols matrimonials fins la meitat dels segle, (per exemple a Sant Llorenç d'Oix, concretament fins el 1743, a Sant Feliu de Rocabruna o fins a les darreries del segle (Santa Maria de Riudaura). Traiem aquesta informació de Mayans, Antoni: *Els arxius parroquials municipals i notariales de La Garrotxa*, passim.

Castella per tal d'evitar la cessació imposada per Pontero és possible que aquest fos resolt favorablement.³⁵⁴

- Per últim, les disposicions del Consell de Castella no van derogar el dret canònic, i per tant els parroquians van conservar la facultat d'atorgar testament davant del rector, possibilitat que havent estat recollida en la Compilació de 1960 i a en el Codi de les Successions.³⁵⁵

En els anys següents, el poder eclesiàstic no va reaccionar davant d'aquesta important retallada en les seves prerrogatives, possiblement perquè els bisbes catalans, no tenien capacitat política de pressió davant del poder del Monarca i el Nunci, juntament amb la Cúria Romana, no donaven gaire importància a la funció de fedataris exercida pels rectors catalans.

Sembla que en segle XIX, fins i tot aquests testaments davant rector van quedar subjectes a l'obligatorietat de ser redactats sobre paper segellat.³⁵⁶

Respecte de l'aplicació de les altres disposicions que contenia la reial provisió de 1739, assenyalarem que la supressió de les funcions dels domèstics dels notaris sí que es va complir.

L'aplicació de les ordinacions de 1735 en els col·legis barcelonins i la seva situació fins el 1748

Les ordinacions van significar una normalització de l'activitat dels col·legis. El període no va estar exempt de problemes, tant en la seva aplicació com en les relacions dels notaris en general amb l'òrgan suprem de la Monarquia.

Així, sembla que les actes del Col·legi de Notaris reials, a diferència de les dels notaris de la Ciutat són redactades en castellà.³⁵⁷ Les reunions eren dutes a terme a la reial Audiència, que nomenava el *Protector* que era el magistrat que tenia

³⁵⁴ Així es desprèn de la documentació que es conserva d'aquesta rectoria. Cases, Lluïsa: *Catàleg dels protocols notariais de Lleida*, pgs. 238-240. A aquest poble no hi ha hagut mai altres notaris que els rectors de les parròquies, que autoritzaven escriptures fins el 1856.

³⁵⁵ Sobre l'evolució posterior i el règim jurídic vigent del testament davant rector, veure Marsal, Joan: *El testament*, pgs. 256-264, i Solé Cot, Sebastià: *La potestat notarial...*, capítol 3, passim.

³⁵⁶ Almenys així era al bisbat de Tortosa. Serrano Daura: *La Torre de l'Espanyol...*, pg. 253.

més relació amb l'estament notarial. Aquest càrrec era rotatori i anual, és a dir, tots els oïdors l'exercien al llarg del temps.³⁵⁸

Es va plantejar el problema de si els era necessari de passar examen a aquells notaris que ja estaven exercint a la ciutat. Les noves ordinacions no tenien disposicions transitòries. El ministre *Protector* dels notaris reials el 1735, Ignasi Rius, va plantejar la qüestió al *Real Acuerdo*, el qual va dictaminar que: *el examen y conocimiento de esta materia es peculiar de esta Real Audiencia*. En conseqüència havien de ser admesos directament tots els considerats hàbils en el seu dia, sense que el Col·legi els pogués examinar de nou. Els notaris van haver d'obeir i per aquest motiu, la primera admissió de col·legiats va tenir lloc de cop i va incloure els notaris que, tenint un títol del Consell de Castella, ja exercien a la ciutat.³⁵⁹

LES ULTERIORS ADMISSIONS DE COL·LEGIATS SENSE EXAMEN. Hem de tenir en compte que en els anys immediatament anteriors eren nombrosos els catalans que, a pesar dels perills del camí, havien decidit anar a Madrid a passar l'examen de *notario de Reynos*. Això, com és natural, podia plantejar problemes, perquè hi havia en joc dues voluntats oposades.

Per una part tenim la posició del *Consejo*, el qual entenia que essent ell l'òrgan suprem en matèria del nomenament de notaris, no calia de passar un nou examen per als que ja haguessin aprovat. Insistim que en aquell temps els exàmens a *notario de Reynos* a Madrid eren una simple formalitat que s'havia de passar després del pagament del *fiat*.

Per l'altra banda trobem la postura dels col·legis de Barcelona que, seguint la tradició catalana, eren molt rigorosos en els requisits previs a l'examen, tant en la pràctica i netedat de llinatge, com en els exàmens en sí mateixos, els quals constaven d'una part pública i una altra secreta, de varies hores de durada.

³⁵⁷ Noguera dona aquesta notícia. Nosaltres no les hem pogut consultar, perquè sembla que no s'han conservat.

³⁵⁸ Noguera: *Los notarios...*, pg. 72.

³⁵⁹ AHCB, Sèrie documental d'acords de la reial Audiència, llibre primer (1716-1741), acord de 5 d'octubre de 1735.

El conflicte no va tardar a presentar-se quan diversos pretendents, que ja estaven exercint l'art de notaria a la ciutat de Barcelona, van demanar de ser admesos al Col·legi de Notaris Públics en virtut de les ordinacions que, tal com és sabut, impedièn que notaris no col·legiats actuessin a la ciutat. El col·legi va demanar que s'apliqués la normativa continguda en les ordinacions de 1735, tot just acabades d'aprovar, mentre que els pretendents al·legaven que ja havien sofert examen bé davant l'Audiència, bé davant el *Consejo*, a Madrid, i en conseqüència, no els calia un altre examen.

La resolució d'aquesta qüestió, evidentment, havia de ser donada pel *Consejo*, i la solució consistí en dispensar als aspirants, per una única vegada del requisit de l'examen per a què poguessin ingressar en el Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.³⁶⁰ Per primera vegada a la història, un simple examen en llengua castellana era considerat suficient per a ingressar en una de les institucions més prestigioses de Catalunya.³⁶¹

El problema no va acabar aquí, perquè alguns catalans ja havien adoptat la pràctica d'anar a Madrid a examinar-se per tal d'obtenir el títol de *notario de Reynos*, el qual tenia validesa a tota la Monarquia. La qüestió de la dualitat d'exàmens es va tornar a plantejar quan tres pretendents que ja s'havien examinat amb èxit a Madrid, pretenien entrar al Col·legi de Notaris reials de Barcelona. A diferència del cas anterior, aquests no exercien en aquell moment l'art de notaria, i pel que sembla, algun d'ells almenys no complia el requisit dels anys de pràctica. El Col·legi es va oposar a aquesta pretensió, i el resultat va ser que hi va haver recursos al Consell de Castella. Si ens detenim en les al·legacions del Col·legi de Notaris Públics, ens adonarem de les diferències existents entre la concepció del notariat oficial i la que tenien els col·legis barcelonins.³⁶²

³⁶⁰ Cal remarcar al respecte que el Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat no estava en condicions d'oposar-se a l'entrada de nous col·legiats perquè estava molt endeutat, i els creditors demanaven l'import dels censals. Les taxes d'ingrés podien ajudar a solucionar el problema.

³⁶¹ L'admissió es va formalitzar el dia 15 d'octubre de 1735. En total, aquell any van ingressar 19 col·legiats més.

³⁶² La documentació generada per aquest conflicte és publicada a Noguera: *Los notarios...*, pgs. 169-180.

El Col·legi de Notaris reials va formular al·legacions, assenyalant que:

- Els pretendents no justificaven la pràctica necessària per a ingressar en el Col·legi (és possible que no en tinguessin gens, perquè el *Consejo* era molt poc exigent en aquesta qüestió).
- No tenien bastant preparació tècnica, ni el nivell de llatí necessari per a entendre escriptures antigues.
- No tenien prou coneixement del dret municipal, és a dir, del dret privat català i el Decret de Nova Planta, singularment en matèria de censos, lluïsmes, etc.

El *Consejo* va acceptar que els pretendents s'examinessin a Barcelona una segona vegada. L'examen havia de durar només una hora i serien admeses les respostes en castellà, excloent, és clar, el llatí tradicional i, naturalment, també el català. Només podrien ser formulades qüestions referents al dret municipal, és a dir, el dret civil català.

El Col·legi de Notaris reials va plantejar-se la qüestió molt seriosament, fins el punt que va motivar els viatges a la Cort, les despeses dels quals van obligar al pagament de quotes extraordinàries als col·legiats. Va ser necessària també l'assistència d'advocats.

No és d'estranyar aquest interès, perquè estava en joc la pròpia autonomia de la corporació, ja que podia acabar en la mateixa situació que estaven la major part de col·legis de Castella, en els quals, per a ingressar-hi calia examinar-se al Consell reial i, el notariat en general, havia perdut tota l'autonomia de la que gaudia anteriorment.

El 8 d'abril de 1739 va arribar un *Auto* del Consell de Castella, en el qual es mantenia la dispensa de la pràctica i altres formalitats que establien les ordinacions del Col·legi aprovades quatre anys abans, havent de passar els tres pretendents només l'examen de dret català en llengua castellana durant una hora. Això s'establí sense que servís de precedent per al futur. L'examen es va celebrar, però només van ser aprovats dos dels recurrents, resultant suspès el principal actor del recurs.

Això desagradava enormement al *Consejo*, en una època en la qual pràcticament no hi havia contrapès al poder absolut del Monarca. En aquest cas, com calia esperar, la qüestió va acabar amb una carta al regent de l'Audiència del 16 de setembre de 1740.³⁶³

És fàcil d'endevinar els mètodes del poder absolut representat pel Consell de Castella, el qual donava per fet que el simple examen del *Consejo* cobria també el dret català, quan és obvi que els magistrats que presidien l'examen no havien de tenir cap coneixement en la matèria.

Aquest problema va representar una causa de cohesió dels dos col·legis, tradicionalment molt enfrontats, perquè el que representava era un motiu per a la unió en els interessos dels notaris barcelonins, públics i reials.

No tenim notícies sobre si hi va haver més casos com els fins ara comentats. Hem de pensar que a partir d'aquell moment va ser restablerta la normalitat anterior a la guerra, amb els dos exàmens: públic i secret.

En el 1736 ja van ser aplicades les noves ordinacions i, en conseqüència, trobem una provisió del Consell de Castella per a procedir a l'examen de l'aspirant Joan Baptista Falgueras amb el nou sistema.³⁶⁴

L'obstinació dels col·legis de notaris de Barcelona va evitar que per la via de les concessions de dispenses decaigués el tradicional nivell tècnic i moral del notariat català, introduint excepcions a la norma concedides amb contraprestació econòmica, o lloguers de notaries a canvi de preu, a l'estil de Castella.

³⁶³ ...por la cual os mandamos que luego que la recibáis, y respecto de constar al nuestro Consejo la suficiencia del expresado Miguel Mayor y Piferrer, así en la práctica de Castilla, como en la de ese principado hagáis que los Mayores y Colegio citado, admitan en él sin excusa ni dilación alguna al dicho Miguel Major sin proceder a otro examen, [bajo] pena de dos mil ducados de contravención. La carta és del 16 de setembre de 1740. Remarquem la confusió terminològica entre els majorals (del Col·legi de València) i els priors (propis dels col·legis catalans). Noguera: *Los notarios...*, pg. 75.

³⁶⁴ ACA, reial Audiència, reg. 17, foli 148. *Real provisión para que se examine a Juan Bautista Falgueras, y hallándose hábil se admita al Colegio de notarios.*

ALTRES PROBLEMES ALS COL·LEGIS DE BARCELONA DURANT AQUEST PERÍODE. El Col·legi de Notaris reials de Barcelona va tenir un altre motiu de preocupació durant aquells temps motivat pels deutes: al llarg de la guerra, en temps del govern de l'Arxiduc, el Col·legi de Notaris reials va agafar diners a préstec amb un censal de 400 doblons. Entre els col·legiats hi va haver divisió d'opinions, de manera que els nous admesos al Col·legi opinaven que el títol constitutiu del censal havia estat signat durant la guerra amb vicis de consentiment i a més a més havia estat utilitzat íntegrament en defensa d'una causa perduda. En conseqüència, es negaven a fer-se'n càrrec. El creditor, que ja havia presentat la demanda judicial corresponent, estava disposat a avenir-se a recuperar tan sols el capital, renunciant a les 19 pensions ja vençudes.³⁶⁵

L'Audiència argumentava que el censal va ser creat pel col·legi antic, que havia estat objecte d'extinció i posterior reinstauració, motiu pel qual no es transmetien les obligacions al nou col·legi de nova planta, però el que és impossible d'amagar és que aquesta decisió tenia un notable significat polític, perquè l'import del deute havia estat destinat íntegrament a les necessitats bèl·liques. En temps de guerra eren certament habituals aquestes recaptacions de fons, les quals, possiblement, eren més forçoses que voluntàries.³⁶⁶

Un problema semblant es va plantejar en el Col·legi notarial de València, però en aquest cas l'import del deute havia estat esmerçat íntegrament en defensa de la causa borbònica, per la qual cosa, la solució donada va ser totalment diferent, perquè no sols es va reconèixer la validesa del censal, sinó que va ser un dels motius més poderosos que van pesar en la reinstauració d'aquesta entitat valenciana, que també va tenir facultats recaptatòries respecte dels notaris, no sols de la ciutat sinó de tot el Regne. Aquest estat de coses es va mantenir fins que es va liquidar el deute, el 1782. El preàmbul del *despacho* de reinstauració del

³⁶⁵La solució a aquest problema va ser dràstica, i el marquès de Verboom, Capità General de Catalunya, va establir que l'Audiència proveís. Aquesta va dictaminar: *no tener fuerza ni efecto alguno la resolución que se dize tomada por el Colegio de escribanos públicos colegiados de esta ciudad en fecha de diez y nueve de enero próximo pasado, en razón del pretendido censal de cuatrocientos doblones creado en tiempo del gobierno intruso por el antiguo colegio a favor de Diego Golorons Mercader, y si alguna de las partes tuviere que alegar, la deduzca en justicia.* Noguera: *Los notarios...*, pg. 78.

dit col·legi de València datat a Sevilla el 1731, literalment fa constar que o bé haurien de satisfer l'import als fiadors o bé: *mi justa equidad debería satisfacerlos, como en quien se refundían los mismos derechos, que cuando los recaudava el Colegio fueron hipoteca de estas obligaciones.*³⁶⁷

En el cas del censal de Barcelona sembla que no hi havia fiadors, i això representava una dificultat insalvable per als creditors.

III) L'aplicació de les noves ordinacions de dret notarial a Catalunya, i el compliment de la normativa del paper segellat (1737-1748)

A l'alçada de 1737, els col·legis de Barcelona respiraven tranquils perquè havien aconseguit d'escapolir-se de la pesada càrrega d'haver d'aplicar bona part de les ordinacions, i semblava que el desfavor que patien des del 1714 per haver estat partidaris de la causa de l'Arxiduc, havia estat oblidat. No tardarien en veure que les coses no havien canviat gaire en aquells anys, i el privilegi de no ser-los aplicables una part de les noves disposicions de dret notarial, els duraria només dues dècades escasses.

Els notaris de Tarragona van ser els primers que van adonar-se de la feixuga càrrega que representava haver de transcriure en el manual per extens, el contingut de totes les escriptures i fer comparèixer els atorgants amb unitat d'acte, i van tardar molt poc en demanar de ser eximits del compliment d'aquestes ordinacions, al·legant que tenien un col·legi, el qual havia estat creat a finals de segle XVI.³⁶⁸

Les ordinacions establien que a tot Catalunya, en el termini de dos anys, la justícia ordinària havia de passar pels obradors dels notaris per tal d'inspeccionar els manuals i determinar si es complia amb les disposicions referents al paper

³⁶⁶Aquesta resolució contrasta amb la que va ser presa a l'agost de 1731, data en la qual van ser declarats vàlids els censals contractats pels pobles de Catalunya abans de 1714. Carrera i Pujal: *Historia...*, vol. II, pg. 411.

³⁶⁷*Copia del Real Despacho...*, pg. 4. Reproducció anastàtica a: Graullera: *Los notarios de Valencia...*

³⁶⁸ACA, reial Audiència, reg. 158, foli 171, consulta de 19 de febrer de 1737. El parer de l'Audiència sobre la qüestió és clar: mentre no presentessin títol de confirmació de l'antic Col·legi, havien de complir les ordinacions. Remarquem que aquest Col·legi va ser confirmat en temps de domini de l'Arxiduc. L'administració borbònica, malgrat el tractat de Viena, no reconeixia aquesta concessió.

segellat. Els notaris barcelonins van demanar de ser exclosos d'aquesta disposició, i ser inspeccionats directament per l'Audiència.³⁶⁹ A Castella era la justícia ordinària la que tenia facultat per a la correcció dels excessos dels *escribanos*.

Els següents notaris que es van queixar de l'aplicació de les ordinacions van ser els de La Bisbal de l'Empordà, els quals al·legaven que bona part de les escriptures les autoritzaven els divendres, dia en què hi havia el mercat local, i amb les noves normes no podien atendre degudament a la clientela. En conseqüència demanaven l'exempció de la seva aplicació.³⁷⁰

També van demanar de ser exceptuats de les noves ordinacions els notaris de Lleida. A més, pensaven equivocadament que aquestes obligaven a fer signar els testaments pels testadors. Possiblement aquesta informació pervindria d'una filtració extraoficial que els havia arribat, referida al projecte de text quan havia estat cursat des de l'Audiència al *Consejo*.³⁷¹

No va acabar aquí el capítol de queixes de l'estament notarial, sinó que els notaris de Reus també van demanar aclariments sobre el contingut de les ordinacions.³⁷²

Així doncs, en els primers anys hi hagué un moviment general per a deslliurar-se del compliment d'aquestes normes que va ser tallat per l'Audiència. Els notaris barcelonins gaudien d'una situació de privilegi, cobejada per la resta de la classe notarial catalana.

³⁶⁹ACA, reial Audiència, reg. 158, foli 172. L'Audiència directament opina que: *no ha lugar a tal instancia*.

³⁷⁰ACA, reial Audiència, reg. 159, foli 6, consulta de 27 de maig de 1737. Al·leguen que tant per a redactar els testaments com els capítols, és necessari molt de temps, i si no és amb substituïts i ajudants no poden atendre la clientela. Com era d'esperar, el dictamen de l'Audiència va ser desfavorable.

³⁷¹ACA, reial Audiència, reg. 159, foli 98. L'Audiència recorda que les ordinacions de 1736 no representaven cap novetat referent a la forma dels testaments i, en conseqüència, els testadors no havien de signar-los. Respecte de ser exceptuats del compliment de la resta de disposicions, novament el dictamen de l'Audiència fou desfavorable. Possiblement, algun membre de la mateixa Audiència va informar equivocadament sobre aquest tema de les últimes voluntats.

³⁷²ACA, reial Audiència, reg. 160, foli 159, 21 d'agost de 1738. Els notaris de Reus demanen aclariments sobre el capítol 1er. i 3er. de l'edict de 1736. La resposta de l'Audiència va ser concisa: el contingut de la disposició era molt clar, i l'únic que calia era complir-lo.

Els intents de tornar al dret notarial tradicional van haver de tornar-se més sofisticats. Així, trobem el dels notaris de Cervera, que havent gaudit d'una posició de privilegi per haver pres partit decididament per la causa filipista durant la guerra, el 1744, demanaven una reforma de les ordinacions per a poder admetre fins 24 membres.³⁷³ L'Audiència va entendre que es tractava d'una maniobra per a escapolar-se del compliment de les normes de dret notarial contingudes a l'edicte de 1736, i és de l'opinió que 24 notaris era un nombre massa elevat per a la ciutat, perquè la universitat no tenia tants estudiants i, a més, el tribunal eclesiàstic podia nomenar els seus propis fedataris i en conseqüència la causa d'aquesta petició només podia ser la voluntat d'equiparar-se en tot als col·legis de Barcelona per a, posteriorment, deslliurar-se de les ordinacions i l'Audiència fou del parer que si es donava aquesta facultat a Cervera, altres ciutats i viles no menys fidels ho demanarien igualment.³⁷⁴

L'APLICACIÓ DE L'IMPOST DEL PAPER SEGELLAT A CATALUNYA. El 1715, uns mesos després d'ocupar les tropes borbòniques el Principat, va ser implantat el paper segellat, del qual ja hem fet referència en el capítol segon. Significava un impost molt gravós per a tots els regnes de la Monarquia, fins i tot a Amèrica, i sols se'n va deslliurar la Vall d'Aran, a causa de la seva extrema pobresa.

Per a fer-nos una idea aproximada de la càrrega d'aquesta taxa, hem de considerar que el mig plec de paper es venia per 40 morabatins castellans, que en moneda nacional equivalia l'any 1715 a un sou i dos diners. Cal tenir en compte que el cost del salari d'un oficial de ploma estava pel voltant del sis o set sous diaris, per la qual cosa, amb el salari de tot un dia d'un curial, sols arribava per a adquirir uns quatre plecs de segell quart, el més barat de tots. Es tracta, doncs, d'un impost molt oneros per a la ciutadania, perquè era obligat utilitzar-lo pràcticament per a quasi totes les gestions oficials dutes a terme per escrit. Els

³⁷³ACA, reial Audiència, reg. 21, foli 187. Es tracta d'una *Carta Acordada* per a que l'Audiència informi sobre aquesta pretensió. Els notaris de Cervera demanaven de poder examinar els pretendents, com ho havien obtingut els col·legis barcelonins, al·legant que ja havien examinat alguns pretendents per comissió.

³⁷⁴ACA, reial Audiència, reg. 166, folis 233 i ss. Literalment opina l'Audiència que els notaris de Cervera pretenen: *poder excusar en el otorgamiento de testamentos y de escrituras la suscripción de las partes, cuyo intento se comprehende y oculta en la pretensión que hazen de uniformarse enteramente con estos colegiados...* [es refereix als col·legiats de les dues corporacions barcelonines]. L'Audiència es confon quan es refereix als testaments, perquè les ordinacions de 1736 deixaven vigent el règim jurídic tradicional del dret notarial català, en contra del parer d'aquest òrgan.

títols i concessions, per exemple, es documentaven sobre paper de segells primer, segon o tercer, encara molt més cars.

Aquest suport per a escriure era elaborat i marcat a Madrid i s'havia de portar expressament a Barcelona, on era distribuït. Obligava a fer un càlcul del consum anual perquè en acabar l'any esdevenia inservible i s'havia de retornar en uns pocs dies, i si no, l'usuari perdia el cost del paper. A més a més, calia pagar-lo de bestreta tant per particulars com per la pròpia administració.³⁷⁵

Tot i que hi hagué peticions per a segellar el paper a Barcelona mateix, des de la Cort mai van acceptar de desprendre's d'aquesta prerrogativa, sens dubte pel temor que la descentralització del marcat portés en sí mateixa irregularitats, que minvessin la recaptació.

El seguiment que va tenir la normativa d'aquesta taxa fins a la dècada de 1730, va ser molt irregular, possiblement perquè l'intendent no tenia suficient capacitat constrictiva per a estendre el seu ús per la força, i els oïdors no van mostrar massa interès en implantar-lo. Per a fer-nos una idea de la situació, la mateixa Audiència no escrivia els seus propis registres sobre aquest paper tot i que, en aplicació de la normativa vigent, estava obligada.

Les relacions entre l'intendent i l'Audiència de Catalunya eren molt tenses, i facilitaven més encara la descoordinació entre els poders de la Catalunya borbònica. No oblidem que l'Audiència percebia els seus salaris a través de la intendència de Catalunya.

Els magistrats sabien que el compliment del marc legal vigent era irregular i, encara que el 1715 es van dictar les disposicions oportunes i es va publicar un imprès amb les tarifes, a vegades, els notaris dels jutjats o en escriptures extrajudicials, especialment fora de Barcelona ciutat, escrivien encara sobre paper normal. També era freqüent la utilització d'un tipus de paper quan d'acord amb el contingut del document, calia utilitzar un segell superior, o bé l'ús de paper

³⁷⁵Solé Cot, Sebastià: *La Governació...*, pg. 564. L'autor tracta aquest tema en les pgs. 555 i ss., que tenim en compte en les pàgines que segueixen.

segellat de pobres en documents en els quals possiblement seria necessari l'ús del segell quart.

Les ordinacions de 1736, publicades els primers dies de 1737, estableixen que la justícia ordinària examínés els obradors dels notaris de Barcelona, per tal de comprovar que es complia la legalitat vigent. Havien disposat igualment per a tota Catalunya, que en el termini de tres mesos s'estenguessin en paper segellat totes les escriptures que no ho estiguessin.

Ja el 16 de febrer de 1737 es va exposar la dificultat de tirar endavant l'encàrrec, per la qual cosa, amb data de 2 de març de 1737 es va manar a l'Audiència que s'allargués el termini durant el temps que es considerés oportú. Van ser concedides diverses pròrrogues als notaris que ho van demanar, però no va ser possible la regularització de tots els documents redactats sobre paper normal, per haver anat a parar a mans d'altres notaris o estar en poder de vídues, familiars o persones inhàbils. En compliment de la normativa vigent, alguns d'aquests manuals s'havien de subhastar per a ser transcrits sobre paper segellat i no s'havia trobat postor. Molts d'ells es consideraven *derelictes*, és a dir, abandonats, essent impossible l'aplicació de la normativa dictada des de Madrid.

A pesar d'aquestes disposicions, del 5 de setembre de 1738 trobem una pròrroga, arribada en una *Acordada* des del Consell de Castella, en la qual es concedeix als notaris un termini de mig any per a estendre en paper segellat totes les escriptures que no ho estiguessin. Per a aquests efectes es va habilitar el paper segellat del mateix l'any. De les escriptures que estiguessin en poder de persones inhàbils se n'havia de fer un inventari per part de cada ajuntament i s'havien de treure a subhasta. L'adquirent, que havia de ser notari de professió, havia de rebaixar del preu l'import del seu treball, afegint el cost del paper segellat. Si finalment no hi havia postor, els manuals havien de ser lliurats igualment al *escribano* a canvi de *alguna gratificación*. En última instància, el notari de l'Ajuntament del poble seria l'encarregat de transcriure sobre paper segellat les

esmentades escriptures sobre *papel de pobres* pagat pel mateix municipi.³⁷⁷ Aquestes disposicions significaven una ingent quantitat de feina pels notaris dels ajuntaments, que no estaven en condicions de dur-la a terme.

Sembla que el mateix problema que hi havia amb les escriptures notariales existia també en les actuacions judicials. L'*Auto* de 28 d'octubre de 1736 disposava que las *justicias* reconeguessin els papers dels notaris de la seva jurisdicció, fent inventari de les esteses sense paper segellat. Totes les actuacions, tant d'àmbit judicial com extrajudicial eren fetes a despeses dels notaris contraventors de la normativa del paper segellat. Aquesta disposició va establir que en el termini de tres mesos s'havien de transcriure en paper segellat les actuacions que no ho estiguessin.³⁷⁸

Almenys en l'àmbit extrajudicial, aquestes normes significaven una autèntica expropiació dels manuals dels notaris, a vegades sense indemnització. A Catalunya, seguint el *ius commune*, els protocols eren propietat de cada fedatari i després de morir, dels seus hereus. En canvi, a Castella la tradició jurídica era diferent, i el notari no tenia la propietat dels protocols que anava autoritzant.³⁷⁹ Això pot explicar els pocs escrúpols tinguts des del Consell reial sobre aquest tema.

El problema radicava en les escriptures que els notaris havien pres en el *borrador* o *manualetum* que, com el seu nom llatí indica, era un llibre més petit, en format vuitè, que es feia servir d'esborrany, que no s'escrivia sobre paper segellat. És

³⁷⁷ACA, reial Audiència, reg. núm. 18, folis 152v, 153 i 154, *Acordadas* de 1737-1738. *Real Provisión del Consejo de 5 de septiembre de 1738 con la que se concede a los escribanos de este Prinzipado medio año más de tiempo para la extensión de todas las escrituras que faltan a regular en papel sellado, habilitando para ello el de este año, con otras providencias que se ordenan sobre este asunto*. Com era costum, aquesta disposició va ser estampada en un ban, per a distribuir-lo arreu de Catalunya. Dn. Ignacio Francisco de Glimes de Brabante, conde de Glimes... *Por quanto hemos recibido una provisión del Consejo, cuyo tenor es como sigue: Dn. Phelipe...* BC, fullets Bonsoms, núm. 6.799.

³⁷⁸reial Audiència, reg. 18, foli 154. La disposició data igualment de 5 de setembre de 1738, i és registrada a continuació de la del mateix dia que imposava la mateixa solució en el camp extrajudicial. Reconeix expressament que: *las más de las curias de este Prinzipado, por no haberse arreglado a la práctica de essa Audiencia y Real Pragmática del papel sellado en la formación de los procesos, se encontraban muchos sin que las peticiones y autos de los juezes estuviesen regulados en los años que les correspondía*.

³⁷⁹Rodríguez Adrados, Antonio: *La Pragmática de Alcalá*, pg. 311.

³⁸⁰Solé Cot, Sebastià: *La governació...*, pg. 559.

possible que deliberadament, alguns notaris no passessin al manual les escriptures a fi de no satisfer aquesta taxa. L'impost, doncs, venia a pertorbar la pràctica tradicional catalana del dret notarial.

Sens dubte deuria d'arribar a oïdes de les autoritats del Consell de Castella que les Audiències no s'aplicaven a fons en aquesta activitat fiscal i per això van començar a pensar en sistemes més elaborats, que permetessin d'augmentar substancialment aquesta recaptació.

Així, uns anys més tard va tenir lloc un fet extrajurídic, però que sens dubte pogué tenir influència en l'aplicació efectiva del paper segellat. A l'alçada de 1739, els oïdors d'Audiències i *Chancillerias* de tota la Monarquia patien retards considerables en la percepció dels salaris ja meritats. Excepcionalment, es va autoritzar que tan sols per aquell any poguessin fer efectives les quantitats ja meritades de l'import del paper segellat.³⁸⁰

Al març de 1741, els oïdors de l'Audiència continuaven patint aquestes demores.³⁸¹ Des de Madrid es va disposar que, almenys una part d'aquesta retribució es fes efectiva sobre l'import ingressat per la venda del paper segellat. Poc després es va ordenar el pagament, però aquest sistema va continuar els anys següents, incitant el zel dels ministres en l'aplicació de la normativa sobre aquesta taxa.³⁸²

El resultat d'aquest canvi va ser l'augment espectacular de la recaptació, de manera que també va ser suficient per a fer efectiu el sou dels subalterns.

La pròpia Audiència de Barcelona, que fins aquell moment havia eludit l'obligatorietat de redactar sobre aquest suport, ara començava a usar-lo per a escriure els seus registres.

³⁸¹ACA, reial Audiència, reg. 20, foli 241.

³⁸²Els ministres subalterns es van apressar a demanar que el seu salari es fes efectiu igualment sobre l'import cobrat per la venda de paper segellat. ACA, reial Audiència, reg. 20, foli 19. Ens consta que almenys els salaris de l'Audiència fins el 1745, es van fer efectius sobre l'import del

Com a complement d'aquestes normes, es va enviar una *Carta Acordada*, no sols a Catalunya, sinó també als altres regnes de la Monarquia, la finalitat de la qual era únicament recordar les disposicions contingudes en la *Nueva Recopilación*.³⁸³ Era sobrer de remarcar aquestes disposicions del paper segellat aplicables des del 1715 a Catalunya, que havien estat degudament publicades. Aquesta normativa va ser recollida en un imprès.³⁸⁴ Totes aquestes iniciatives van provenir de la política fiscal del marquès de la Ensenada, ànima d'aquesta reforma tributària.

La normalització general de l'ús del paper segellat a Catalunya, no es faria efectiva fins anys després, quan, a partir del 1752, es va produir la *Visita* general de notaris a Catalunya, que estudiarem en el capítol que segueix.

Per acabar, assenyalem que en aquells temps, sembla que hi hagué una temptativa de vendre totes les notaries de Catalunya, o, almenys això és el que es desprèn de les peticions d'informació que van ser tramitades pel Consell de Castella. Finalment, aquest projecte no es va convertir en realitat, i només van ser venuts en bloc tots els càrrecs de govern dels municipis de l'antiga Corona d'Aragó.³⁸⁵ Possiblement la causa política de què aquesta venda en bloc no es produís va ser la mateixa que va provocar la retrocessió de la venda de les regidories, la qual encara no ha estat determinada amb certesa. És possible que estigui connectada amb l'ascensió del ministre Campillo dins del Consell de Castella.³⁸⁶ El que sembla clar és que l'estat de necessitat econòmica, causa

producte del paper segellat. ACA, reial Audiència, reg. 21, folis 18-19. El pagament dels salaris del 1745, també del paper segellat, son a ACA, reial Audiència, reg. 22, foli 19, 24 d'abril de 1745.

³⁸³ACA, reial Audiència, reg. 21, foli 142. Recorda el contingut de la *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 44-45. La disposició és reproduïda, almenys en la seva part judicial, a l'obra del notari valencià Josep Juan i Colom, intitulada *Instrucción jurídica de escribanos...*, publicada el 1787, pgs. 213-226. Sembla que aquesta disposició va ser promulgada per a tota la Monarquia, no sols per a Catalunya: *Pragmática que Su Magestad ha mandado promulgar a efecto de que se practiquen inviolablemente las leyes, que tratan quanto al papel sellado, en que se deben escribir, y otorgar los Instrumentos públicos. El Pardo, 17 de gener de 1744*. Citada també per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección...*, núm. 1.132, pg. 185.

³⁸⁴Sobre aquest tema veure l'*Auto Acordado* 4-25-26, que introdueix unes petites modificacions a la normativa del 1637. Aquesta disposició va ser promulgada per a tots els regnes de la Monarquia, no sols per a Catalunya.

³⁸⁵La disposició en la qual es van treure a la venda aquests càrrecs municipals, incloent-hi els fedataris dels ajuntaments, es pot consultar a ACA, reial Audiència, reg. 19, foli 5. Aquest fenomen ha estat estudiat àmpliament per J.M Torras Ribé.

³⁸⁶Solé Cot, Sebastià: *La governació...*, pg. 500. L'asturià José del Campillo (1693-1743), persona

última d'aquest intent de la Monarquia (1738-39), era motivat per la guerra amb Anglaterra.

afí a Patiño, el 1740 va ser ministre d'Hisenda, i l'octubre de 1741, també de Marina, Guerra i Índies. En morir Campillo, continuà la seva obra el marquès de la Ensenada, que havia estat col·laborador tant d'ell com de Patiño i, a partir de 1746, va haver de compartir aquesta preeminència política amb José de Carvajal. A la mort de d'aquest (1754) va ser substituït per Ricardo Wall. Domínguez Ortiz, Antonio i Cortés, José Luis: *La Política exterior...*, pgs. 38-39.

³⁸⁷ *Autos Acordados*, llibre 2, títol 4, auto 3.

CAPÍTOL CINQUÈ

LA VISITA DELS NOTARIS CASTELLANS I LA SEVA EXTENSIÓ A CATALUNYA: LES ORDINACIONS DE 1755.

A partir del 1707, a mesura que els exèrcits filipistes avançaven per la Corona d'Aragó, s'anava introduint en bloc el dret castellà pel que feia al nomenament de notaris i les seves relacions amb el poder del Monarca. En aquest règim jurídic estava inclosa la Visita, que garantia que els notaris castellans respectessin la legalitat vigent i no s'excedissin en el seu ofici. Aquesta inspecció era duta a terme per magistrats del Consell de Castella cada deu anys.

El 1748 es va iniciar el preàmbul de la Visita a Catalunya, amb una petició d'informes per part del Consell reial, que tenia per finalitat la disminució de notaris en tots els regnes de la Monarquia. Sabem per ell que a Catalunya hi actuaven en aquells temps uns 350 notaris. Finalment es va concloure sense cap reducció, per no haver excés d'aquests professionals a la Corona d'Aragó.

La conjuntura política exigia d'aportar documents, fonamentant els drets del Rei sobre l'Església, per la qual cosa va ser necessari de fer un reconeixement secret d'arxius. Aquesta tasca va ser encomanada a Catalunya a l'oïdor d'Andrés de Simón Pontero, persona de confiança del Consell de Castella. Per a poder fer-li efectives les despeses d'aquest reconeixement, el 1752 va ser nomenat visitador dels notaris de Catalunya, concedint-li els salaris que marcava la normativa vigent i a més a més l'import de les multes i sancions que imposés.

Pontero va començar per Barcelona, on va esmerçar vuit mesos i mig inspeccionant els notaris de la ciutat, els quals van quedar molt queixosos de la seva actuació. Va comunicar al Consell de Castella la situació que va trobar, i quan l'Audiència va informar favorablement sobre la legalitat d'un recurs interposat contra l'actuació del visitador, des de Madrid es van recolzar plenament les seves actuacions. A fora de Barcelona el que va ocórrer va ser semblant, arribant fins i tot a fer empresonar algun fedatari.

Acabada la Visita, va proposar una reforma del dret notarial, a fi d'apropar-lo més encara al dret de Castella. L'Audiència de Barcelona va informar sobre aquest projecte, però finalment, Pontero es va desplaçar a Madrid a finals de 1754, d'on van arribar les ordinacions el 1755. Aquest text normatiu deixà el dret notarial català molt pròxim al de Castella, i va ser el marc normatiu vigent en matèria de redacció d'instruments públics a Catalunya, fins l'aprovació de la Llei del Notariat del 1862, encara en vigor.

Les visites ulteriors no van ser tan problemàtiques com la primera, i a Barcelona es duien a terme cada tres anys. L'última que hem documentat data del 1774. Tenim indicis segons els quals, en el segle XIX encara es practicava aquesta inspecció de notaris.

La *Visita* castellana i la seva aplicació a Catalunya.

Aquesta és una figura típica del dret de Castella, on el notariat a l'Edat Moderna era basat en la venalitat dels càrrecs. Els notaris tenien poca preparació tècnica abans de servir el seu ofici. En aquestes circumstàncies calia d'establir un sistema eficaç d'inspecció, que garantís que els fedataris exercien el seu art d'acord amb el que era establert en la normativa vigent, singularment la Pragmàtica d'Alcalá de 1503.

El procediment de la *Visita* al segle XVIII el traiem de l'obra d'Escolano de Arrieta, que duu a terme una descripció general de com s'havia fet fins la data de publicació de la seva *Práctica*, a finals de segle XVIII.

Sembla que en un principi, corresponia a cada corregidor la inspecció dels notaris que treballaven pels regnes de Castella. Aquestes visites no estaven subjectes a una periodicitat determinada, sinó que es feien quan aquest oficial es desplaçava a cada lloc per altres causes.

El sistema va entrar en crisi perquè molt sovint els corregidors no s'ocupaven degudament de les visites, sens dubte per la diversitat d'assumptes que havien de solucionar. D'altra banda, els excessos que cometien els notaris castellans eren considerables, fent aconsellable de canviar el sistema. Degut a això, sembla que ja en el segle XVI es va deslligar aquesta funció de les del corregidor, i es van nomenar uns jutges especials, per al control dels notaris.

Aquells jutges visitadors sortien de la Cort i s'anaven establint en les viles més poblades dels Regnes de Castella. Normalment, els encarregats d'aquesta tasca eren tres membres del Consell reial encara que posteriorment, es va reduir a dos. La periodicitat de les inspeccions era decennal.³⁸⁷

No ens ha d'estranyar que aquestes visites no estiguessin exemptes de conflictes, perquè eren una font d'ingressos per a l'erari públic i, en conseqüència, el Rei mateix, en períodes de necessitat econòmica, va procedir a arrendar la facultat de visitar notaris a canvi de diners, encara que aquestes concessions fossin *contra legem*.

En la inspecció dels notaris hi havia un evident component recaptatori, perquè el visitador havia de presentar una relació dels notaris que exercien en cada regne, expressant que no n'hi havia d'altres, i que tots havien satisfet les taxes corresponents.³⁸⁸

Al segle XVIII, que és el que estudiem, aquests nomenaments de visitadors corresponien al Consell de Castella, el qual redactava el títol corresponent per la *escribanía de cámara* corresponent. Proveït d'aquesta concessió, l'encarregat de la *Visita* i els seus acompanyants ja podien procedir a la inspecció de les notaries del territori que els pertocava. Els documents que facultaven per practicar les visites dels notaris de la Corona d'Aragó, havien de ser expedits per la notaria setena del *Consejo*, la qual s'ocupava del que feia referència als antics regnes d'Aragó, València, Mallorca i el Principat.

Òbviament la *Visita* generava despeses, les quals s'havien de satisfer per tots i cadascun dels notaris inspeccionats segons els barems que fixava el títol expedit pel *Consejo*. No cal dir que en acabar la *Visita*, al jutge encarregat li calia lliurar les multes i penes imposades. Aquest podia retenir una petita part d'elles com a gratificació. De vegades, l'import de les sancions era concedit al responsable de la inspecció, bé a canvi d'un preu, bé com a remuneració d'uns serveis prestats.³⁸⁹

Les resolucions que emetien els visitadors només eren impugnables mitjançant un recurs al Consell de Castella, és a dir, que les diferents audiències o cancelleries no eren competents. El jutge encarregat podia demanar l'auxili de la justícia ordinària per a procurar el compliment de les seves resolucions, o per a efectuar empresonaments.

Aquest procés, anomenat *de Visita y residencia*, era indubtablement una pesada càrrega que els notaris castellans havien de sofrir, i per tant no ens hem

³⁸⁸Mitjançant la visita podia controlar-se si tots els notaris havien passat pel *Consejo* i si havien satisfet els drets de *fiat* i la *media annata* i, és clar, si s'havien examinat o havien obtingut la dispensa d'examen.

d'estranyar que procuressin escapolar-se'n per tots els mitjans, i també explica que trobem concessions de dispenses de *Visita* de notaris concedides pel Monarca a canvi de diners. Va haver incorporacions de notaris, doncs, que previ pagament d'un *servicio* en metàl·lic, van aconseguir una reial cèdula per a no ser visitats.³⁹⁰

Les inspeccions periòdiques eren una garantia de què la normativa continguda en la Pragmàtica d'Alcalà es complia, però no van estar exemptes de problemes. A Castella es van practicar fins el 1762. La següent, de 1772, ja no es va dur a terme, perquè els magistrats de les Audiències estaven ocupats en l'administració de justícia i a més, reporta Escolano, el *Consejo* va fer una consulta el 18 d'abril de 1773 proposant una reforma per a evitar les despeses immoderades que es causaven, així com *los hurtos que se cometían en estas comisiones*.³⁹¹

A tota Catalunya hi va haver la *Visita* general de 1752, la qual, com és sabut, va ser encomanada al magistrat Andrés de Simón Pontero. El 1762, en canvi, sols va arribar a llocs diferents de la ciutat de Barcelona. A Mallorca, on també es va practicar la inspecció de fedataris, sembla que li va ser encomanada a l'oïdor Ventura Ferran.³⁹²

Escolano ens informa de l'existència d'una *Visita* del 1722 a Regnes de la Corona d'Aragó.³⁹³ Al Principat, és segur que no es va arribar a practicar, perquè l'informe de l'Audiència de 30 de gener de 1728, assenyala expressament que els notaris

³⁸⁹Segons reporta Escolano, que transcriu un títol de *visitador* corresponent a la *Visita* del 1762, aquest percebia 1.200 morabatins castellans diaris en concepte de salari, més el dos per cent de les multes imposades.

³⁹⁰Per exemple en trobem una als *Autos Acordados*, llibre 4, títol 25, auto 12. Els notaris de Salamanca, mitjançant el pagament del *servicio*, van obtenir el privilegi de no ser visitats. El mateix poder reial va ser conscient de la irregularitat de la disposició que acabava de concedir, i uns anys més tard va practicar la inspecció i va multar als notaris d'aquesta ciutat, amb una suma que sospitosament coincidia amb el preu que havia costat la concessió anys enrere. Dóna també notícia d'aquesta disposició. Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 278. Corporacions de notaris d'altres llocs de Castella van obtenir privilegis semblants per a no ser visitats.

³⁹¹Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 284. Possiblement com part dels tràmits d'aquesta consulta trobem a l'Arxiu Històric Nacional dues respostes dels dos fiscals del Consell de Castella. *Respuesta del Señor Don Lope de Sierra Cienfuegos, fiscal del Consejo sobre Visitas de escribanos* (30 de juliol de 1763), i *Respuesta del Señor Don Pedro Rodríguez Campomanes, fiscal del Consejo sobre Visitas de escribanos*. (7 d'agost de 1763). Recollides per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol.1, pg. 265, núms. 1.609 i 1.610, respectivament.

³⁹²Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 315.

³⁹³Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 243.

catalans no havien estat visitats encara. És possible que tampoc es fes a Mallorca. A València no en tenim notícies, i per tant es pot inferir que es va dur a terme només al Regne d'Aragó.³⁹⁴

Al regne de València, a diferència del Principat, era coneguda la pràctica de la *Visita* de notaris, la qual era duta a terme per part del justícia, acompanyat dels dos majorals del Col·legi de Notaris. Cada any es practicava dues vegades. Aquesta disposició data del 1528.³⁹⁵

A Aragó també hi havia tradició en la pràctica de les inspeccions als fedataris, perquè les Corts de 1626, celebrades a Barbastro i Calataiud, van establir que els jutges ordinaris, acompanyats d'un notari o d'un lletrat, visitessin els papers dels notaris dues vegades l'any, els mesos de març i setembre, i que aquells que no els tinguessin en la forma deguda fossin multats.³⁹⁶

Preàmbul de la *Visita* general a Catalunya (1748-1751)

Com hem fet constar repetidament, la implantació de la Nova Planta a Catalunya va tenir com a conseqüència la introducció del sistema castellà en bloc, tant en la designació de notaris com en la seva *Visita* i inspecció. Sobre mig segle XVIII, els mateixos textos oficials ens parlen dels dos decennis d'indult de què havien gaudit els notaris de Catalunya, és a dir, s'havien estalviat la *Visita* de 1732 i la de 1742, les quals sembla ser que sí van ser dutes a terme a Castella.

Ja el 1728, el *Consejo* va demanar en una *Carta Acordada* a l'Audiència, sobre la possibilitat de procedir a la *Visita* dels notaris de Catalunya, i com s'havia de fer. Aquest òrgan va emetre l'informe corresponent, assenyalant que els abusos que cometien els notaris catalans no eren de consideració, encara que no hi havia cap

³⁹⁴Escolano: *Práctica...*, vol 1, pgs. 280-284. En aquesta obra s'explica la metodologia i desenvolupament de la visita castellana, que s'han seguit en les pàgines anteriors. Ens excusem de dur a terme cites puntuals

³⁹⁵Crespí de Valldaura: *Observaciones...*, observatio 4, caput 1, núms. 11-12. Si es trobaven defectes en els manuals el notari era suspès per sis mesos en les seves funcions. En les corts de 1585, aquesta sanció va ser substituïda per una multa de 10, 20 o 30 lliures, segons fos la primera, segona o tercera vegada. En cas de tornar a reincidir per quarta vegada es passava a la suspensió en la professió.

³⁹⁶Blasco Martínez, Asunción: *El notariado en Aragón*, pg. 226. Citant a Ricardo del Arco: *La Institución del notario en Aragón*, pg. 193.

inconvenient per a què fossin visitats.³⁹⁷ L'informe diu que per a residenciar els notaris catalans, s'havia de modificar el règim jurídic de les Constitucions referent al notariat. Aquest podria ser el motiu de què la inspecció no es practiqués.

Possiblement, els magistrats del *Consejo* van considerar que encara no era el moment adequat per a dur-la terme, perquè no era factible visitar les notes en poder de rectors sense provocar un conflicte amb el poder eclesiàstic. La *residència*, doncs, va quedar latent mentre no es donava fi a l'actuació com a notaris dels rectors de les parròquies.³⁹⁸

Del 1730 trobem una petició de l'intendent de Catalunya demanant que es fixés un termini per a què els notaris escrivissin en paper segellat aquelles notes que no ho estiguessin, plantejant també el tema de la *Visita*.³⁹⁹ Cal tenir en compte que en aquell temps, els oïdors de l'Audiència de Barcelona feien efectiva una part almenys del seu salari sobre el rendiment de la taxa del paper segellat, la qual cosa és possible que provoqués un interès afegit directe a l'ús d'aquest suport per

³⁹⁷[foli 2] *Satisfaziendo a esta Real Audiencia a las reales ordenes de V.M. diré que los notarios y escribanos de este Prinzipado, en lo antiguo nunca han estado sugetos a visita, pues sólo se observava que si alguno cometía algún delito o exceso en su oficio se castigaba por la justicia ordinaria, y en su caso por la sala criminal, bien es verdad que quando se visitaba la Real Audiencia venían comprehendidos en la dicha visita los escribanos Reales públicos Colegiados que son los que actúan en ella, pero no se extendía a otros notarios y escribanos. No obstante esto y que no son de grande consideración los excesos que en esta Audiencia ha experimentado en los notarios y escribanos por razón de su oficio desde su formación no encuentra reparo alguno en que en este Prinzipado sean los notarios y Escribanos visitados en la forma que se observa en Castilla, regulándose otra visita por lo que disponen las leyes y Constituciones [foli 3] de este Prinzipado tocantes a las obligaciones de Notarios y Escribanos como nuevamente establezidas por V.M. y para que con noticia de todo, pueda V.M. mandar lo que más fuere de su Real Servicio, tiene la Audiencia por preciso en su obligación hazer presente a V.M. lo que disponen en punto de Notarios las Constituciones de este Prinzipado, y lo que se halla en la observancia por costumbre antiquíssima de ella.* ACA, reial Audiència, lligall 164, plec de 30 de gener de 1728.

³⁹⁸Assenyalem que tot i que la *Visita* no es practicà, estava en la ment de les autoritats borbòniques que els notaris catalans havien estat objecte d'un «indult» d'aquesta inspecció. El *Consejo*, en classificar els «abusos» que el *visitador* havia trobat en els notaris de Barcelona, el 1752, usa aquestes paraules: *La otra classe es de los defectos comunes a todos los escribanos y se reduce a seis estilos, que han observado assí en los dos decenios indultados, como antes y después de ellos.* ACA, reial Audiència, reg. 473, foli 475.

³⁹⁹ACA, reial Audiència, reg. 13, foli 216. *Real provisión del Consejo de 5 de mayo de 1730. Para que la Audiencia informe sobre la representación del intendente en razón del consumo del papel sellado y se señale un término preciso a los escribanos para regular con dicho papel todos los registros si no lo estuvieren y sobre la Visita de escribanos y otros puntos.* L'intendent es limitava a proposar: *hazer un registro de las Escrivanías públicas para ver si cumplen, los que las regentan con lo que es assumpto de papel sellado que queda mandado por Su Magestad,* mentre proposava també de prendre mesures envers els rectors de parròquies que autoritzaven escriptures sobre paper normal.

a documentar actes jurídics. Eren freqüents els retards en el cobrament dels salaris.

L'informe sobre l'estat del notariat a Catalunya de 13 de juliol de 1748

Una vintena d'anys més tard, el 1748, el *Consejo* va demanar a l'Audiència de Barcelona que informés sobre l'estat del notariat a Catalunya. La causa determinant d'aquesta petició era el lamentable estat del notariat a Castella. En paraules literals:

*He entendido que los perjuicios que se experimentan en mis Reynos con motivo del crecido número de escribanos Reales y numerarios que se halla en ellos han llegado a tal extremo, que depositándose en la fee de los sujetos, que exercen estos empleos las vidas, honras i haciendas de mis vassallos, se ha advertido que los testimonios suelen hacerse venales, y a los jueces no pocas veces sospechosos, envileciendo con estos excessos un oficio que por sus circunstancias sólo debiera recaer en personas de la más acreditada conducta y verdad [...]*⁴⁰⁰

L'Audiència no va ser gaire diligent en el compliment d'aquell encàrrec, possiblement perquè no tenia encara tota la informació d'alcaldes i corregidors. El 22 de maig del mateix any, el Consell de Castella va reiterar la petició.⁴⁰¹ El 28 de juny, l'Audiència feia constar que molt pocs dies abans acabava de rebre l'última informació demanada a corregidors i ajuntaments.⁴⁰² Una quinzena més tard, aquesta va redactar l'informe, el qual ens dóna una visió molt exacta sobre l'estat del notariat a Catalunya i la concepció que d'ell tenien les autoritats borbòniques.⁴⁰³

⁴⁰⁰La petició de l'informe és a l'ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 7: *Carta del Señor Governador del Consejo al Señor marqués de Campo fuerte [Capità General de Catalunya] de 27 de Henero de 1748 con la que se acompaña una Instrucción que se ha formado con motivo del crecido número de escribanos Reales y numerarios que hay en estos Reynos*. Remarquem que la proposta del *Consejo* és la següent: exigir netedat de llinatge i bona fama i que els pares no haguessin exercit: *oficio vil o mecánico*, que sabessin alguna cosa de llatí, que tinguessin *arraigo* i que haguessin practicat quatre anys amb un altre notari. Proposa igualment de fundar un col·legi a cada corregiment, en el qual es tramitessin els documents acreditatius de reunir les condicions prèvies a l'examen. Aquest es duria a terme, naturalment, a Madrid, al *Consejo*. Proposa un principi de demarcació, basat en el següent barem: pobles que tinguessin fins a 300 habitants un notari, de 300 a 500 dos, de 500 a 800 tres, a partir de 1.000 quatre, i en els de més veïnat, segons aquest mateix barem. Proposa també d'anar amortitzant les notaries existents, fins arribar a aquest model.

⁴⁰¹ACA, reial Audiència, reg. 379, foli 79.

⁴⁰²ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 125-126v.

⁴⁰³Naturalment, l'Audiència va demanar les dades a cada corregidor i va redactar l'informe, datat el 13 de juliol de 1748. ACA, reial Audiència, reg. 467, folis 138-149.

D'aquests suggeriments de l'informe referents al notariat català, assenyalem els següents:

- Proposa, seguint les idees contingudes a la carta del *Consejo*, que es creï un Col·legi de Notaris a cada corregiment, a excepció de la Vall d'Aran, on hi havia únicament dos notaris. Les ordinacions haurien de ser les mateixes per a totes les corporacions, i com a novetat proposa que tots els notaris que estiguessin escampats pels pobles s'haguessin d'afegir al col·legi del cap del seu corregiment. És possible que es tractés de limitar l'actuació de notaris senyorials i apostòlics, que encara autoritzaven instruments en llocs que no eren de jurisdicció reial. Assenyalem que aquesta proposta de l'Audiència mai es va fer realitat.⁴⁰⁴
- Es plantejava també la qüestió de la perícia en la redacció de documents en llengua llatina, sobre la qual l'Audiència era del parer que als notaris els era imprescindible de conèixer el llatí, tenint en compte que tots els tribunals eclesiàstics a Catalunya actuaven en aquesta llengua. Per tal motiu, opinava que era necessària una pràctica de quatre anys, per tal d'obtenir aquesta habilitat.⁴⁰⁵
- En canvi, el *Consejo* va demanar opinió als membres de l'Audiència de Catalunya sobre si els magistrats consideraven que s'havia d'exigir patrimoni als aspirants al notariat. L'Audiència va respondre negativament, per ser curta

⁴⁰⁴ *Igualmente lo es en dictamen de la Audiencia que en cada cabeza de corregimiento de este Principado a excepción del Valle de Aran (donde por su cortedad hay sólo dos escribanos) se erija colegio a semejanza de los que hay en esta capital, confirmando los que existen en las ciudades de Cervera, Lérida y en la villa de Figueras, prescribiéndoles uniformes ordenanzas, y que una vez establecidos estos colegios deban todos los escribanos que se hallen esparcidos en los pueblos de cada Corregimiento, agregarse a el colegio de su Partido dentro el término de dos meses, para que haciendo constar de este requisito, no puedan embargarles las justicias de los lugares de sus domicilios, el que actúen i exerzan este oficio, y los escribientes, que posteriormente presentaren justificación de haver practicado con ellos el tiempo señalado puedan obtener la autoridad real hallándose con las demás calidades que señalaren las ordenanzas del Colegio, y para que estas agregaciones de los actuales escribanos no ocasionen detrimento a los que están en exercicio, juzga la Audiencia que pudiera prevenirse se execute esse acto sin derechos ni costa alguna y sin examen de los que se hallan habilitados por V. Magestad que se dignó de honrarles con el título.*

⁴⁰⁵ *En este Principado son latinos todos los escribanos, se examinan de esse idioma, y actúan y testifican en él quando conviene, y es necessario con la particular razón de que en todos los tribunales eclesiásticos se actúa en lengua latina, por lo que tiene la Audiencia por preciso este requisito, y halla que es necessaria la práctica de quatro años con escribano aprobado, pues siendo esse arte de tanta importancia y tan graves perjuicios que puede ocasionar la impericia de los que le profesan, se hace inexcusable que hayan dedicado el tiempo de quatro años a instruirse en sus reglas con quienes por su oficio tienen declaradala maestría, sin que por esso se alteren*

la legítima del Principat i ser, precisament els fadristerns, els que dedicaven llurs esforços a l'estudi i pràctica de l'art de notaria. En canvi, aconsellava de demanar als pretendents a notari l'acostumada prova de netedat de llinatge i que els seus pares no haguessin exercit ofici *vil* o *mecánico*.

- A mig segle XVIII es considerava acreditada la perícia dels membres dels col·legis de Barcelona, per això proposava que la pràctica obtinguda amb aquests col·legiats fos vàlida per a ingressar en qualsevol col·legi de Catalunya. Proposa també per a la successió en els protocols d'introduir un sistema semblant al practicat en els col·legis barcelonins, és a dir, que l'hereu d'un notari, en el termini de vuit dies, havia de designar un fedatari col·legiat per a què li custodiés els manuals.
- També suggereix la prohibició de què ningú pugui tancar escriptures de les que no tingués els manuals en el seu poder sota pena de suspensió de l'ofici per un any. El mateix es disposa en el cas de privació de l'ofici d'algun notari, si no és que aquesta suspensió provingui d'estar aquest impedit, perquè en tal cas es permet que un altre fedatari, amb el propi nom, pugui treure l'instrument, declarant davant de qui fou rebut, i l'impediment causant de la impossibilitat. Destaquem que aquesta idea no prové de la proposta del Consell de Castella.

Aquesta petició d'informe estava destinada a la consecució d'una sèrie de mesures que acabessin els desordres que patia el notariat castellà. Aquesta situació no es donava a València ni a Mallorca ni a Aragó ni a Catalunya, i per això sembla que no va tenir cap efecte als regnes de la Corona d'Aragó, en declarar-se que no hi havia excés de fedataris.⁴⁰⁶

L'informe descriu el nombre i la qualitat de notaris que actuaven a tot Catalunya. El contingut de les pàgines l'hem transcrit en la següent taula.

los demás requisitos que prescriben las ordenanzas particulares de los Colegios de escribanos aprobadas por Su Magestad [...].

⁴⁰⁶*En assumpto del crecido número de escribanos Reales y numerarios que se hallan en estos Reynos, y los perjuicios de la grande extensión de los que exercen dicha arte. ACA, real Audiència, reg. 467, foli 139. Malgrat la voluntat de reduir el nombre de notaris, no es va arribar a cap resultat, possiblement perquè el problema era exclusiu de la Corona de Castella: Por resolución a consulta del Consejo de 15 de junio de 1751 se sirvió S.M. mandar, que no se hiciera novedad en la creación de escribanos de los Reynos de Aragón y Valencia, y Principado de Cataluña, ni en los colegios establecidos en ellos, mediante no experimentarse exceso en su número y calidad: y que en cuanto a la formación de Colegios se oyese en el Consejo a los que lo pretendiesen, con citación del fiscal, consultando a S.M. en cada uno lo que tuviese por*

Nombre de notaris existents a Catalunya segons l'informe de l'Audiència de 13 de juliol de 1748

	Notaris treballant a les ciutats.	Id. en la resta del corregiment	NOTES
BARCELONA	37 del Col·legi de Notaris reials + 29 del Col·legi de Públics de Barcelona + cinc a la Cúria del Corregidor	1	Sols un dels sis notaris de la Cúria del Corregidor era membre d'un col·legi i per això no el comptem. La resta eren simples notaris reials. Eren col·legiats els notaris que servien la secretaria de l'ajuntament, l'ajudant del secretari i la Notaria de la Taula de Comuns Dipòsits, el Jutjat de la Intendència i els seus agregats, tabacs, rendes i salines. Igualment el del consolat i artilleria. En canvi, només eren notaris reials no col·legiats els que treballaven en el Jutjat de l'Almirallat i l'Auditoria de Guerra.
PUIGCERDA	3	9	
TALARN	1	14	
VILAFRANCA	6	9	A més del notari de l'ajuntament de Vilafranca el qual no tenia autoritat reial.
VALL D'ARAN	2		
MATARÓ	6	23	
MANRESA	7 reials + 1 Apostòlic	16	Dels set n'hi havia dos que gaudien de les dues autoritats, apostòlica i reial.
VIC	17	25	Els notaris de Vic es dividien en les classes següents: cinc tenien només autoritat reial, un dels quals no treballava i un altre, empleat en rendes reials, era fora de Vic. Treballaven al jutjat, i fora del terme de Vic autoritzaven tota mena de contractes. Tres d'ells tenien la sola autoritat conferida pel bisbe i treballaven dins la ciutat. Nou tenien ambdues autoritats, dels quals un treballava a l'Ajuntament i un altre a la taula de comuns dipòsits. Alguns senyors jurisdiccionals tenien els seus propis notaris.
GIRONA	18 11 en activitat extrajudicial; la resta en el jutjat	81	Aquests notaris de Girona es dividien de la manera següent: 11 treballaven en instruments extrajudicials, mentre que set treballaven en el jutjat. Un dels set treballava a l'Ajuntament, i un altre era comptador de la ciutat. Sis eren de nomenament del bisbe, cinc dels quals eren seglars (aquests sis no els posem a la taula).
LLEIDA	12	25	A part d'aquests 12 notaris de Lleida hi havia els tres del jutjat, que eren de nomenament de la família Riquer.
TORTOSA	10	21	
CERVERA	9	28	Entre els del corregiment és inclòs Antoni Lluch, notari de la Cúria Eclesiàstica de Solsona, que no tenia autoritat reial.
TARRAGONA	15	41	
TOTAL	97	260	NOMBRE TOTAL DE NOTARIS A CATALUNYA: 357

conveniente con respecto a los intereses Reales y regalías. Novísima Recopilación, llibre 7, títol

15, nota a la llei 30.

l'informe, seguint les ordres que es dictaven des del *Consejo*, proposa una reducció de notaris, que no transcrivim per no haver-se dut a la pràctica. En cap cas proposa modificacions de demarcació en llocs on hi havia col·legis, o les notaries no pertanyien al Monarca.

Assenyalem que estava en la ment del Consell de Castella de propiciar una uniformització del dret notarial i per a aconseguir-ho tenia un poderós instrument: la *Visita*, que s'aplicaria poc després.

Possiblement, com a conseqüència d'aquest informe, el 2 de novembre de 1748 es va dictar per a tota l'antiga Corona d'Aragó una disposició per la qual tots els fedataris de llocs de senyoriu que no havien estat examinats pels col·legis respectius, havien d'anar personalment al *Consejo* per patir l'examen i obtenir així l'autoritat reial.⁴⁰⁷ Remarquem que aquesta disposició no feia sinó recordar el contingut de l'edicte de 22 d'octubre de 1728, que va tenir un compliment molt irregular, el qual duia causa a la seva vegada del dret de Castella, i es va deure a la prouja i iniciativa legislativa de l'oïdor i regent Santos.⁴⁰⁸

DESENVOLUPAMENT DE LA VISITA GENERAL (1752 a 1756)

El context polític de la *Visita* de 1752, la campanya de reconeixement d'arxius i la persona del *visitador*: el magistrat Andrés de Simón Pontero

Sobre la vida d'Andrés de Simón Pontero tenim les dades següents: Va nèixer al poble de Chillarón del Rey, a l'Alcàrria castellana, d'una família de *labradores honrados* procedent d'Astúries amb familiars del Sant Ofici que eren *hidalgos*. Des del 1724 va ser *Alcalde Mayor*, és a dir, jutge. Va exercir aquest càrrec a diferents llocs, tan allunyats entre sí com Osca, Terol i Andújar.

El 1735 fou enviat a Eivissa com a ministre togat, assessor i auditor de guerra, per a establir a l'illa un nou govern. Va ser comissionat vàries vegades a diversos llocs de la península, una d'elles per a la venda de terrenys improductius a Àvila.

⁴⁰⁷ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 380.

⁴⁰⁸L'obligatorietat de passar examen reial als notaris senyorials a Castella, és continguda a *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 2.

El 1740 li van estar concedits honors d'oïdor de l'Audiència de Mallorca amb opció a la primera vacant que es produís. L'any següent va ser ascendit a *alcalde del crimen* de l'Audiència de Barcelona, i el 1747 va passar a ser oïdor d'aquest tribunal.

A Barcelona va ser *Juez del Breve*, així com conservador de l'Arxiu reial. El 13 d'octubre de 1750 Andrés de Simón Pontero i el seu germà Carlos van ser comissionats per a examinar la documentació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó.⁴⁰⁹

Mayans ens reporta que en cinc anys va visitar tots els arxius de Catalunya, va fer ordinacions, i va trametre molts papers per al Concordat de 1753.⁴¹⁰ Com a remuneració va ser nomenat regent de l'Audiència de València.

Sembla que arran de l'expulsió dels jesuïtes el 1768, mantingué una posició favorable a aquests. Malgrat això va ser nomenat membre del Consell de Castella, i cavaller de l'Ordre de Carles III. Va morir el 1775.

El context polític de la *Visita* de notaris

Explicarem a continuació les causes, en el seu temps secretes, que expliquen la designació de Andrés de Simón Pontero com a *visitador* d'arxius i notaris de Catalunya:

A mig segle XVIII, hi havia tensió entre el Rei, que maldava després de la guerra de Successió per ocupar tots els mecanismes polítics i d'Església, el qual era l'únic poder fàctic amb una certa capacitat de fer-li de contrapès.⁴¹¹

⁴⁰⁹L'informe que van redactar es conserva a l'Arxiu Històric Nacional, Estado, lligalls 2.943 i 3.523. José Simón Díaz: *El reconocimiento de los Archivos españoles en 1750-1756. Revista Bibliográfica Documental*, 4, 1950, pgs. 131-170. De la mateixa data trobem una ordre del marquès de la Mina a l'arxiver Francisco Javier de Garma per a que li permetés d'examinar l'arxiu, posant a la seva disposició un oficial que l'ajudés. El 28 de setembre de 1750 és eximit d'assistir a l'Audiència el temps necessari mentre durés la *Visita* dels arxius (reg. 506, foli 257v i reg. 470, foli 161). Segurament, Andrés de Simón Pontero va aprofitar la *Visita* dels notaris per a les seves indagacions sobre arxius. El 1754, per exemple, de la seva mà arribà a Madrid una col·lecció de dret canònic molt valuosa conservada a La Seu d'Urgell. Villanueva: *Viaje...*, vol.11, pgs. 170-171.

⁴¹⁰Epistolari II passim citat per Molas: *Magistrados foráneos...*, pg. 293. Aquesta dada ens certifica que visitava notaris i arxius simultàniament.

El 1749, al mig d'aquesta pugna, els membres del Real Patronat del Consell de Castella, van reunir-se per tal de decidir d'enviar algunes persones a les catedrals per a reconèixer els arxius i transcriure o extractar documents antics, especialment els referits a fundacions i dotacions del Rei amb l'excusa, en el cas de que el Nunci es queixés, que aquells papers havien de servir per a la fundació d'una nova acadèmia d'història eclesiàstica a Roma.⁴¹²

Naturalment, aquesta recopilació de documents no era deguda a cap interès històric, sinó que en paraules dels propis contemporanis: *se resolvió utilizar este medio ruidoso para intimidar a la corte romana.*⁴¹³ Les persones designades havien de ser de confiança del Consell de Castella per a què, en secret, portessin a terme aquesta tasca sense revelar, és clar, l'autèntica finalitat del projecte. Van explicar a les Audiències que la motivació era purament històrica, i a Catalunya va ser designat Andrés de Simón Pontero el 1750.⁴¹⁴

El desenvolupament de la *Visita* d'arxius va ser considerat com a molt favorable. Pontero va inspeccionar l'Arxiu de la Corona d'Aragó, recomanant la seva unió amb el de Simancas en un informe de 21 de gener de 1751.⁴¹⁵ Setmanalment, des de diferents llocs de Catalunya, sortien cap a Madrid paquets de 25 o 30 documents copiats literalment, afegint algunes notes. El ministre Carvajal responia a Pontero, a vegades amb les seves instruccions i a vegades fent-li diverses valoracions.⁴¹⁶

⁴¹¹Sobre el patronat del Rei a Catalunya, respecte de càrrecs eclesiàstics abans i després del Concordat de 1753, veure Carrasco Rodríguez, Antonio: *Cataluña y el Real Patronato en el siglo XVIII*, passim.

⁴¹²Simón Díaz: *El reconocimiento...*, pg. 132.

⁴¹³Ibidem, citant *Correspondencia que tuvo el jesuita Padre Andrés Marcos Burriel con varias personas sobre la comisión que le dio el Gobierno de examinar los archivos del Reino*. Publicat a *Colección de documentos inéditos para la Historia de España* de Miguel Salvá i Pedro Sainz de Baranda, pg. 262.,

⁴¹⁴Altres col·laboradors van ser Pedro Andrés Burriel, Carlos de Simón Pontero, el doctor Pérez Bayer, Santiago y Palomares, Ascensio Morales i d'altres. A Girona, Pontero va tenir la col·laboració del jesuïta Antoni Codorniu. Ibidem, pg. 150. Una llista més completa d'aquests comissionats es pot trobar a Gómez Gómez, Margarita: *Crítica histórica y archivos... El caso de España en el siglo XVIII*, pg. 221.

⁴¹⁵Aquesta proposta d'unió que propugnava d'emportar-se tot l'arxiu de la Corona d'Aragó a Simancas, va ser tàcitament reprovada per Carvajal, ministre del *Consejo*, possiblement per manca de pressupost. Aquest ministre del Consell reial, va ser un dels promotors de la campanya. Va proposar de portar a Simancas només un índex. Simón, *El reconocimiento* pg. 139.

⁴¹⁶Ibidem, pgs. 140-141.

A l'estiu del 1751, Carvajal des de Madrid, qualificava d'autèntic miracle el que s'estava aconseguint amb un pressupost tan reduït. Es van fixar edictes per a què tots els posseïdors de documents indegudament extrets dels arxius, els retornessin. Simultàniament, Pontero trobava a tot arreu col·laboradors que treballaven per a ell lliurant-li transcripcions.⁴¹⁷

En aquest punt, l'empresa, de gran interès polític per al Consell de Castella, ja no es podia mantenir amb el pressupost, molt reduït, que li estava destinat. Com una manera de poder-la efectuar, des del *Consejo* es va pensar d'encarregar al ministre Pontero la *Visita* general dels notaris, per a què amb el producte de les multes i salaris es pogués fer front a les despeses de la campanya dels arxius.⁴¹⁸

A la mateixa solució es va arribar a d'altres punts de la geografia dels regnes peninsulars per tal d'obtenir un finançament que no era possible d'aconseguir per cap altra via. Calia, doncs, normativitzar la imminent inspecció.⁴¹⁹

⁴¹⁷Per exemple, Josep Rocafort, prevere de Tona buscava als arxius de La Seu d'Urgell, i Bernat Ansuastegui, superior de la província benedictina, oferia de posar a la seva disposició alguns monjos, per a revisar còdex. *Ibidem*, pg.142.

⁴¹⁸Pel que fa a aquest tema veure la carta a Pedro Andrés Burriel sobre el nomenament de Pontero com a *visitador* de notaris de Catalunya, en la qual es demana si eren només les multes el que s'havia d'aplicar a la comissió d'arxius, o també els salaris del *visitador*. Burriel respon: *Acuérdome, Señor, de que cuando extendí la referida minuta sólo pensé que Dn. Andrés de Simón Pontero supliere los gastos de la comisión con parte de la utilidad que le habría de resultar en la Visita de escribanos y que creía yo grande. Yo no sabía entonces si esta utilidad había de consistir en las solas dietas y salarios o en éstas y parte de las multas y condenaciones ni sabía nada de cómo se gobernava este negocio. Sólo sabía bien lo que me habían hecho entender los mismos pretendientes de las visitas que lograron de Valencia Madrid y Barcelona, esto es, que se darían por muy satisfechos de los gastos de Archivos con la utilidad de las visitas de escribanos. Es dedueix clarament d'aquesta carta que el *visitador* de Catalunya, com el de Madrid, tenien permís per a fer seu l'import de les multes, amb el qual havia de rescabalar-se de les hipotètiques despeses fetes en la comissió d'arxius. Això explica l'afany recaptatori del *visitador* i el poc èxit que van tenir els recursos interposats pels notaris de Barcelona referents a les respectables sumes exigides per ell als subjectes passius de la *Visita*, sigui a títol de salari, o de multes. Les cartes són publicades a Simón Díez: *El reconocimiento...*, pgs. 169-170. D'altra banda, aquesta carta és escrita pel pare Burriel a Ricardo Wall, que va ocupar el lloc de Carvajal a la seva mort. D'ella es desprèn que Pontero ja no gaudia de tanta confiança dels màxims representants del Consell de Castella. Sembla que Burriel es distanciï de la concessió de l'import de les multes als germans Pontero, respecte de la qual sembla que Wall va quedar sorprès.*

⁴¹⁹A l'Arxiu Històric Nacional es conserven dos documents que van servir per a aquesta utilitat, un d'ells és intitulat: *Instrucción que los jueces y visitadores han de observar en la Visita general de todos los escribanos, notarios y fieles de fechos del Reyno, mandada executar por Real Decreto de 10 de junio de 1750* (23 de desembre de 1751). Uns dos mesos després va ser completada per una altra intitulada: *Instrucción... en la Visita general de todos los escribanos, notarios y fieles de fechos del Reyno...* (4 de febrer de 1752). Traiem la notícia d'ambdues de Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. 1, pg. 218, núms. 1.327 i 1.331, respectivament.

El resultat de les gestions del ministre Carvajal i els seus col·laboradors va ser totalment satisfactori per la gran quantitat de documentació que es va exhumar per a utilitzar en les negociacions.

Per a concloure l'acord amb la Santa Seu, sembla que també va intervenir en els tractes un grup de negociadors molt hàbils. A Roma, aquesta tasca era feta per Manuel de Figueroa, auditor de la Rota, el qual disposava de crèdit econòmic per a tota la despesa necessària per tal de guanyar voluntats.^{420 421}

Amb el concordat de 1753, el Rei va adquirir el dret de proveir uns 12.000 beneficis eclesiàstics, en front dels 52 que es va reservar el pontífex Benet XIV. En conseqüència, va representar la implantació del regalisme a la Monarquia hispànica. Va aconseguir també la distribució dels *espolios y vacantes* dels bisbats i arquebisbats.⁴²² El dret de presentació de bisbes per part del Rei, adquirit en virtut d'aquest text normatiu, ha subsistit fins l'època contemporània.

En signar el concordat, la recerca de documentació antiga es va interrompre de cop perquè, naturalment, ja no tenia cap sentit polític el continuar-la per haver-se dut a terme per un interès diferent de l'històric.⁴²³

Carvajal, el principal contacte que tenia el nostre *visitador* a Madrid, va viure fins l'abril de 1754, però hem de pensar que a aquesta alçada, Pontero ja s'havia convertit en home de confiança del Consell de Castella, i no tan sols no va caure en desgràcia, sinó que va recollir la remuneració corresponent als serveis que havia prestat a la causa del Rei: els encarregats de la campanya secreta d'arxius van ser premiats amb ascensos. A Pontero li va estar concedida la plaça de regent de l'Audiència de València, pensant erròniament que estava vacant. Va haver d'esperar fins al 1764 per a ocupar-la. De la correspondència conservada es pot

⁴²⁰Traduïm al català les paraules literals manllevades d'Altamira, Rafael: *Historia de España y de la civilización española*, vol. 4, pg. 214.

⁴²¹ En total van ser lliurats a Roma per a la consecució del concordat dos milions i mig de pesos. Lynch: *La España del siglo XVIII*, pg 241, citant a Pérez Bustamante: *Correspondencia reservada e inédita del P. Francisco Rávago*, pg. 189.

⁴²²Mestre Campi, Jesus et alii: *Cronologia d'Història del Món*. Respecte dels espolis i vacants, i la manera de recaptar els recursos econòmics que generaven es va publicar un imprès, registrat a ACA, Real Audiència, reg. 386, foli 118, 28 de gener de 1755. Els càrrecs eclesiàstics de nomenament reial van quedar subjectes a la *media annata*.

deduir que havent-se eclipsat l'astre que possiblement l'havia il·luminat en la seva carrera política, la seva influència minvaria a partir d'aquell moment. A la Cort, en aquells mesos, es va produir un conflicte entre el nou secretari d'estat Ricardo Wall i A.M. Burriel.⁴²⁴

En començar la *Visita* general de notaris del Principat de Catalunya, sabem que Andrés de Simón Pontero era un magistrat amb una trentena d'anys de serveis a l'administració borbònica, home de confiança del Consell de Castella i singularment del ministre Carvajal, que estava acostumat a rebre encàrrecs i comissions. Veurem a continuació quin va ser el desenvolupament del terrabastall que amenaçava als notaris de tota Catalunya.

Primera fase: la inspecció dels notaris de Barcelona ciutat, el conflicte amb l'Església, i el recolzament del Consell de Castella al *visitador*

L'oïdor Andrés de Simón Pontero tenia l'encàrrec de visitar els arxius des de 1750, i segurament va fer crescudes despeses enviant transcripcions a Madrid per al Concordat. Arribava el moment de rescabalar-se'n amb la *Visita* dels notaris catalans.

La inspecció comprenia la documentació generada en el període 1722-1751 i el decenni 1742-1752 va ser examinat detalladament. El període anterior, segons les seves pròpies paraules, va ser examinat *al por maior*.⁴²⁵

Vuit mesos i mig és el temps que va esmerçar en la inspecció dels notaris de Barcelona ciutat que, naturalment, va ser el lloc per on va començar la seva

⁴²³Peset, Mariano: *Estado borbónico y monarquía absoluta*, pg. 26.

⁴²⁴Gómez Gómez, Margarita: *Crítica histórica y archivos. El caso de España en el siglo XVIII*, pg. 227. El context històric, així com les insídies desencadenades a la mort de Carvajal (18 d'abril de 1754), es poden consultar a Voltes, Pere: *La vida y la época de Fernando VI*, pgs. 183-200. Per una confabulació al palau reial, en la qual van participar la reina i l'ambaixador anglès, va caure en desgràcia el marquès de la Ensenada (20 de juliol de 1754), produint-se l'ascensió de Ricardo Wall. Després del canvi es van respectar els partidaris del partit rival, entre els quals es trobava, òbviament, l'oïdor Pontero, que, sortosament per a ell, ja havia acabat amb la inspecció d'arxius i notaris de Catalunya.

⁴²⁵Traiem aquesta declaració de l'informe que el *visitador* cursà a la superioritat l'11 de juliol de 1752, el qual és transcrit a ACA, reial Audiència, lligall 33, plec del primer de setembre de 1752. Aquest text informa al Consell de Castella sobre la situació de les escriptures en els decennis en què els notaris catalans havien estat indultats, és a dir, entre 1722 i 1742.

actuació. Tenim motius per creure que tots aquells mesos van ser a dedicació completa, perquè en tot l'any de 1752 no el trobem més que en un acord de 8 de juliol, per al qual va ser convocat expressament.⁴²⁶

A començaments de 1752 eren priors del Col·legi de Notaris Públics Joan Olzina i Daniel Troch. El ministre de l'Audiència que exercia el càrrec de *Protector* aquell any era Francisco Aparici.

Els col·legis de Barcelona sabien extraoficialment que se'ls veïava la *Visita y residencia*, i per tant començaren les gestions per tal de defensar-se d'aquella intromissió contrària a la tradició jurídica catalana, la qual dipositava molta confiança en el notariat. Entre les actes col·legials trobem un poder del 19 de febrer a favor de Miguel Martínez Lizarraga, *agente de los Reales Consejos* a Madrid per a fer gestions davant del Consell de Castella.⁴²⁷

El 10 de març del mateix any arribà a Barcelona la reial Provisió en la qual s'atorgava comissió a l'oïdor Andrés de Simón Pontero per a dur a terme la *Visita* de notaris a Catalunya.⁴²⁸ El dia 25 del mateix mes ell mateix va presentar el títol de comissió al Capità General. El vist i plau del fiscal data del 10 d'abril.

⁴²⁶Tres dies abans, el 3 de juliol, un altre acord assenyala: *Que respecto de haverse dado inteligencia en el día antecedente quatro del corriente al Sr Dn. Andrés de Simón Pontero... [...] como subdelegado de los citados efectos [es tractava de las penas de cámara] y de que por legítima ocupación no pudo acudir [...].* Tres dies més tard es va celebrar la reunió i prendre l'acord, amb l'assistència del dit magistrat, el qual deuria de deixar el notari al qual estava inspeccionant, per un sol dia. En aquest acord estaven presents els 12 magistrats i el fiscal. Segurament va estar ocupat tots els dies del 8 de gener de 1752 fins el 9 de gener de 1753 amb la *Visita* dels notaris de Barcelona, perquè no consta per a res als acords i altres papers de l'Audiència. Hem de fer l'excepció de l'enterrament de Liberata Alòs, esposa de Josep Francesc Alòs, marquès de Puertonuevo i regent de l'Audiència en aquell moment (19 d'octubre de 1752). El fet de la seva assistència al funeral certifica que era treballant a Barcelona en aquells dies. La presència dels oïdors en aquests actes era obligada. AHCB, Acords de l'Audiència.

⁴²⁷AHPB, Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁴²⁸La Real Provisió en la qual se li dóna comissió per a efectuar la *Visita* és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 383, foli 24. La nota de presentació d'aquesta provisió és del dia 25 de març. ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 36, plec de 25 de març de 1752. La transcripció de tot el contingut de les disposicions és a ACA, reial Audiència, reg. 495, folis 56 a 82. Aquí hi trobem no sols el títol, pròpiament dit, sinó també totes les instruccions detallades que havia de seguir l'encarregat de la inspecció quan visitava els notaris pròpiament dits, els notaris dels ajuntaments, jutjats, notaris senyorials i de tribunals eclesiàstics que fossin seglars; l'interrogatori que havien de fer, i tota mena de detalls sobre la *Visita*, amb els salaris que havia de cobrar, i el sistema de recurs davant del Consell de Castella. El *visitador* havia de percebre sis ducats diaris a Barcelona, i vuit fora d'ella. Els notaris que assistien el *visitador* havien de cobrar diàriament 600 *maravedís*. Si el notari inspeccionat no pagava de bon grat, tenia facultat per a executar els seus bens, per a fer efectiu el doble de l'import del deute, tal com va fer ocasionalment.

Sembla que el *visitador* va començar les funcions inspectores poc temps després, el 16 d'abril, encara que el gruix de les queixes dels fedataris inspeccionats no van ser formulades fins l'estiu. El dia 1 de juliol ja havia enllestit la vuitantena de notaris barcelonins, i passava l'informe corresponent al Consell de Castella.⁴²⁹

És possible que la *Visita* de notaris incités el zel de l'Audiència en la inspecció de fedataris arreu de Catalunya, perquè el 27 de maig del mateix any 1752 trobem una carta de l'Audiència en la qual es demana a un notari d'Olot, Pere Màrtir Orri, que sembla ser que exercia com a advocat i notari, per a què optés per una de les dues professions.⁴³⁰

En la inspecció va estar comprès el notari públic de Barcelona Joan Marçal, que també tenia autoritat apostòlica i era l'encarregat de documentar els assumptes del Capítol de la Catedral. El 28 de maig es va presentar el *visitador* al seu obrador, on va inspeccionar els manuals, i en assabentar-se de què els pertanyents a negocis de l'Església no els conservava en el seu poder, sinó que eren a l'arxiu del Capítol, li va donar tres dies per a què li'ls portés. El canonge encarregat es va negar a lliurar-li'l. Per aquesta causa se li va imposar al fedatari una multa de 200 ducats. Aquest va recórrer la sanció al Consell de Castella, però Pontero no va admetre efectes suspensius, i el 14 de juliol, resolt desfavorablement el recurs pel mateix *visitador*, i passats els terminis legals, aquest va actuar ja per la via d'apremi. En el termini de quatre dies s'havia procedit ja a l'embargament de béns, l'inventari, taxació i dipòsit, i havia estat pregonada la subhasta. L'agutzil i el porter es disposaven a procedir ja a la venda forçosa, quan un nebot del notari va satisfer la multa per compte del seu oncle.⁴³¹

En tramitar-se el recurs, que a pesar de la resistència de Pontero, va ser admès com era d'estil, des de Madrid, se li va demanar a l'Audiència d'emetre un

⁴²⁹Aquest informe cobreix el període 1722-1741. Del 1741 al 1752 es deu conservar a l'arxiu Històric Nacional el que es redactava habitualment en totes les visites de notaris. El Consell de Castella va demanar per la seva banda que la resta de l'Audiència emetés la seva opinió sobre aquest informe, en una *Acordada* a finals d'agost.

⁴³⁰ACA, reial Audiència, reg. 401, sèrie documental Cartas, folis 118-119. Sembla ser que l'afectat va optar per la professió d'advocat, perquè els seus manuals conservats a l'arxiu comarcal de la Garrotxa, acaben precisament aquest any 1752, per la carta enviada des de Barcelona. Malgrat la distància a Olot, l'Audiència tenia capacitat constrictiva per a fer complir les ordres que donava.

informe, i aquesta es va atrevir a discrepar del parer del *visitador*, entenent que els recursos contra les seves actuacions, de les quals era competent el Consell de Castella, tenien efectes suspensius recolzant-se en les pròpies bases normatives de la *Visita*.⁴³² En llegir-lo, el Consell de Castella va trametre a l'Audiència un dictamen del fiscal d'aquest òrgan en el qual reprovava durament als magistrats per sostenir els efectes suspensius del recurs, defensant en tot moment l'actuació correcta de Pontero per aplicació directa del dret de Castella.⁴³³

Finalment, l'Audiència, va fer constar expressament que:

*hallándose los Ministros de este Tribunal sonrojados con las expresiones de la respuesta de este Señor Fiscal del Consejo dada en vista de lo informado.*⁴³⁴

El «senat» barceloní va informar novament a aquest òrgan, no per obligació, sinó:

*para defender su reputación, haziéndose cargo que sería culpable el silencio, quando se trata del honor del tribunal y sus ministros, que tiene bien calificada su imparcialidad, justificación y celo en el concepto público...*⁴³⁵

L'Audiència, paradoxalment, sosté aquí que les lleis de Castella no havien estat publicades a Catalunya, i en tot el que no estigués establert, calia seguir l'ús i pràctica tradicional del Principat.⁴³⁶

Casualment, en aquells dies es celebrava a Tarragona el Concili provincial de la Tarraconense. El delegat de Barcelona va plantejar una queixa, segons la qual el

⁴³¹Aquestes dades son a l'informe de l'Audiència contingut a ACA, reial Audiència, reg. 473, folis 338-346.

⁴³²Ibidem, reg. 473, folis 338-346. D'aquesta discrepància es desprèn que Pontero era home de confiança del Consell de Castella, però les relacions amb els seus companys oïdors no eren massa bones. Aquest no va admetre el recurs presentat pel notari Marçal per qüestió de forma, mostrant així la meticulositat amb què examinava les alçades que li eren presentades. El text normatiu que regulava la *Visita* acceptava expressament aquest efecte suspensiu quan les multes superaven una certa quantitat, que en aquest cas era exageradament sobrepassada.

⁴³³ACA, Real Audiència, reg. 383, foli 160: ...y como si publicadas las leyes de Castilla, y abolidos los fueros de Cathaluña, no lo quedasen también los privilegios opuestos a ellas, mayormente los que son exorbitantes, y repugnen no sólo a las leyes de Castilla sino al mismo derecho común y aun a la razón natural... Salta a la vista el desconeixement del dret aplicable, fins i tot del fiscal de l'òrgan suprem de la Monarquia, que confon el Principat amb el Regne de València, on sí que van ser abolits els Furs el 1707.

⁴³⁴ACA, Real Audiència, reg. 473, pg. 402 .

⁴³⁵ACA, Real Audiència, reg. 473, foli 397 i 397v.

⁴³⁶Entén l'informe que la facultat de tenir arxiu pot ser considerada com regalia menor, i per tant prescriptible, per possessió immemorial de l'Església. ACA, reial Audiència, reg. 473, foli 400.

visitador pretenia inspeccionar els protocols que estaven a l'arxiu capitular, autoritzats pels seus notaris.⁴³⁷ El Capítol, com hem vist, era molt gelós de la conservació de la documentació que afectava als seus assumptes no tolerava cap ingerència per part del poder reial, que intentava inspeccionar els manuals dels notaris encarregats.⁴³⁸ Crida l'atenció que tant el bisbe com el Capítol de la Seu barcelonina, tot i que podia nomenar els seus propis notaris, sempre es va servir de membres del Col·legi de la Ciutat, circumstància que en aquell precís moment, li provocaria conflictes i maldecaps.

El que es desprèn d'aquest incident amb el poder eclesiàstic és que Pontero tenia les mans lliures per a efectuar la *Visita* de la manera que cregués oportú, sense que cap poder, ni tan sols l'Audiència o l'Església li pogués fer ombra en la seva actuació, que a vegades traspassava fins i tot el marc de la legalitat.

La reacció de l'estament notarial barceloní envers la *Visita*

La qüestió que es debatia era de vital importància per als col·legis de Barcelona, els quals, deixant de banda desavinences anteriors, van decidir actuar solidàriament. Possiblement van entendre que els recursos a través dels agents no eren suficients i van desplaçar a la Cort un col·legiat, Miquel Major, per a defensar els interessos, tant dels notaris reials com dels de la Ciutat.⁴³⁹

Recordem que aquest fedatari va ingressar com a membre del Col·legi de Notaris reials uns anys abans, una vegada examinat a Madrid, i havent suspès la prova de dret català, en virtut d'una ordre directa d'admissió del Consell de Castella. És

⁴³⁷El Concili es va celebrar a Tarragona del 20 de maig al 17 de juliol de 1752. Sembla doncs que la notícia va córrer ràpidament fins Tarragona. Aquesta queixa es va presentar a la quarta jornada. *Obras del Excelentísimo y Ilustrísimo Señor Doctor D. José Domingo Costa y Borrás, obispo que fue de Lérida y Barcelona, y Arzobispo de Tarragona*. Tom VI, pg. 344. En aquesta obra es detalla el contingut dels concilis provincials de la Tarraconense del segle XVIII. Finalment, el Concili de 1752 no va adoptar cap acord sobre aquest tema, malgrat les queixes del Capítol de Barcelona. El *visitador* no tenia comissió per a visitar notaris de tribunals eclesiàstics que fossin clergues. Només ho podia fer si eren seglars.

⁴³⁸ACA, reial Audiència, reg. 383, foli 98. Aquests manuals es troben actualment a l'Arxiu capitular. Veure Cases Loscos, Lluïsa: *Catàleg dels Protocols notarials de Barcelona. 2 altres arxius*. Trobem documentació d'aquest notari des del 1737 fins el 1757, la qual cosa ens mostra que va continuar deixant documentació en aquest arxiu capitular a pesar de les prohibicions d'Andrés de Simón Pontero. A l'Arxiu de la Catedral de Barcelona s'hi van dipositar manuals de notaris fins mig segle XIX. Això ens confirma l'incompliment general d'algunes disposicions del poder borbònic, quan afectaven al poder eclesiàstic.

xocant que ambdós col·legis, que tenien rivalitat en totes les altres qüestions, tinguessin unanimitat en considerar idoni un delegat que ells anomenen síndic, per a defensar els seus interessos davant de l'òrgan suprem de la Monarquia.

El *Consejo* va demanar a Pontero un informe sobre l'actuació dels notaris de Barcelona, i el jutge comissionat el va redactar i cursar a Madrid el dia 1 de juliol de 1752. Es tracta d'una extensa relació en la qual, un per un, fa presents els defectes que troba en l'atorgament d'escriptures dels notaris dels dos col·legis de Barcelona, la cúria del Corregidor i la vila de Martorell.⁴⁴⁰ Aquest text ens fa palès que al Consell de Castella existia molt d'interès sobre el dret notarial aplicat al Principat i la seva reforma, per tal d'aproximar-lo al de Castella.

A la inspecció, el *visitador* havia advertit que algunes escriptures d'uns fedataris de Barcelona estaven escrites sobre paper normal, per la qual cosa el 17 d'octubre demana 10 resmes de paper segellat pel Col·legi en el termini de quatre dies.⁴⁴¹ Naturalment, els altres membres de la corporació al·legaven que havia de ser a càrrec dels col·legiats als quals se'ls havia trobat la mancança i no a costa de la institució.⁴⁴²

El 13 d'octubre de 1752, el *Consejo* demana novament si han tingut compliment les disposicions de 1736 i posteriors, especialment les que són referides al paper segellat.⁴⁴³

Finalment, el 10 de novembre, acabada la inspecció, el *visitador* lliurà el compte de despeses de la seva actuació, produint una desagradable sorpresa en els col·legiats. Cinc dies més tard, el 15 de novembre, va ser convocada una reunió del Col·legi de Notaris Públics de la Ciutat que va decidir de presentar recurs contra les dietes i salaris que pretenia cobrar el jutge encarregat. Decidí també de

⁴³⁹Del 26 de gener de 1754, entre les actes del Col·legi de la Ciutat, trobem el poder a favor d'aquest notari reial amb facultats molt àmplies. AHPB, actes del Col·legi de Notaris de Barcelona.

⁴⁴⁰ACA, reial Audiència, papers de S.E, lligall 33, plec del dia 1 de setembre de 1752. Conté els defectes extensament singularitzats de cadascun dels notaris barcelonins, sense fer cap referència a les multes que va imposar, ni a altres circumstàncies, com l'execució sobre els béns que va efectuar amb el notari de Martorell.

⁴⁴¹130 resmes són 65.000 plecs o 130.000 folis.

⁴⁴²AHPB. Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁴⁴³ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 33, plec del 13 d'octubre de 1752.

fer front al pagament per part del Col·legi en conjunt, i no separatament per cadascun dels membres.⁴⁴⁴

L'onze de novembre del mateix any de 1752, el jutge comissionat notificà una ordre per a què no quedessin en poder d'esglésies o comunitats els protocols que formessin els notaris quan autoritzessin instruments per encàrrec d'elles.⁴⁴⁵ Sens dubte, aquesta disposició va ser obtinguda a instàncies d'ell mateix, que havia sofert l'oposició de l'estament eclesiàstic a la seva actuació.

A l'acta del 15 de desembre, els col·legiats van decidir de presentar un escrit de recurs al *visitador* sobre l'import del compte final dels salaris de l'actuació inspectora. Cal incidir en què el pagament s'havia de fer abans de Nadal.⁴⁴⁶

Aquestes objeccions van ser presentades el 20 de desembre i Pontero es va limitar a llegir l'escrit i fer cas omís de les peticions en ell contingudes, declarant que si els priors no pagaven, passaria a l'execució de cada membre del doble del total del compte perquè tenia facultat per a fer-ho. Davant d'aquesta situació, no hi va haver més remei que acceptar els fets consumats. Els priors ho fan constar en

⁴⁴⁴La suma exigida pel *visitador* va ser respectable. Temps més tard, amb motiu d'unes al·legacions que van presentar al Consell de Castella el 20 de febrer de 1754 encara escrivien: *quarenta y siete mil trescientos quarenta reales que se les habían exigido sólo por razón de gastos de salarios*. ACA, Real Audiència, reg. 386, foli 195. Respecte de les multes, es lamenten en la mateixa al·legació de que: *habían sido multados en penas pecuniarias que excedían la suma de veinte y quatro mil reales, de cuya instrucción había sido fuerza interponer diferentes apelaciones*. Ibídem, foli 196. Entre salaris i multes, Pontero va cobrar dels notaris de Barcelona una quantitat que excedia els 71.000 rals castellans de bilió.

⁴⁴⁵AHPB. Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁴⁴⁶Les observacions que fan els col·legis de notaris de Barcelona són nombroses i raonades. Per exemple, el jutge comissionat va decretar que li fossin aportats tots els manuals a visitar, i els col·legiats van tardar uns dies en dur-los. Pontero comptà el salari des de la primera ordre, i no des del moment en el qual començà a treballar. Una altra objecció va ser la següent: el notari de la *Visita*, Pere Cases, es va posar malalt durant el període de la inspecció, anant-se'n a Vic, ciutat d'on era natural, i on va morir poc després. El compte que el *visitador* va passar als col·legis comprenia el salari de tota la malaltia, i fins i tot el de després de la seva mort. Molts dies després va ser nomenat Joan Andreu com a notari substituït, i en el temps intermig no hi va haver cap notari de la *Visita* treballant, però Pontero va carregar el salari corresponent. Els notaris de la *Visita* van delegar les seves funcions en dos oficials de ploma, els quals, segons el Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, no tenien autoritat reial, a més de caracteritzar-se per una notòria imperícia en el coneixement de l'art de notaria, a part de què el salari cobrat no podia passar de set sous (sembla que el compte els remunerava a raó de 28 rals). A Barcelona, a set sous, segons les queixes dels notaris barcelonins, *se hallan infinitos prácticos en el arte*. La *Visita* comprenia el salari de l'agutzil i el porter quan, segons els notaris, aquests havien de ser els ordinaris del lloc on es dugués a terme la inspecció.

les següents paraules que traïem d'un escrit relligat entre les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat:

*Se allanaron en nombre de dicho colegio en pagar dicha cantidad, con la protesta que se contiene en la Carta de pago que firmó dicho señor Juez a fin de cortar los gastos de la ejecución teniendo presentes los excessos de la ejecución que había hecho al escribano de la villa de Martorell.*⁴⁴⁷

Sembla que l'economia de les corporacions barcelonines no estava sobrada de recursos, perquè del 22 de desembre de 1753 trobem còpia d'una escriptura de constitució de censal, la qual cosa ens certifica novament que aquest va ser el sistema triat pel venerable Col·legi de Notaris de la Ciutat per a pagar el cost de la *Visita*.⁴⁴⁸

Passades les festes de Nadal va tornar la normalitat, havia acabat la *Visita*, i les corporacions notariales pensaven que era el moment d'interposar els recursos a ella, que no cal dir que donada la finalitat econòmica i la càrrega política de la inspecció, estaven abocats a la desestimació.⁴⁴⁹

En els anys següents es van haver de fer recaptacions extraordinàries per tal de sufragar les despeses de defensa jurídica a la Cort, que van tenir, naturalment, molt poc èxit. El Síndic continuava vivint a Madrid, defensant el *punt i honor* dels col·legis.⁴⁵⁰

El 14 de juny de 1755, el Síndic dels col·legis notariales, Miquel Major, encara residia a Madrid i havia presentat diverses peticions, tant davant del Consell de

⁴⁴⁷AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de la ciutat de Barcelona, paper de 21 d'abril de 1753. Es tracta d'una declaració dels priors del col·legi, els quals havien de donar als membres una explicació fonamentada sobre la destinació de les crescudes despeses que van haver de fer. El *visitador* tenia facultat per a cobrar el doble del deute si passava a la via executiva.

⁴⁴⁸AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁴⁴⁹Troblem poders en favor de Jeroni de Campmany, Antoni de Calvaria i Pau Antoni Ros, causídic (26 de juny de 1753). Del 8 de novembre del mateix any trobem un altre poder en favor del *agente de los Reales Consejos*, Bernardo Inarín.

⁴⁵⁰A l'acta col·legial de 27 d'agost de 1754 podem llegir: *...havent-se proposat que se necesitava de medis per a los gastos de mantener lo síndich en la Cort de Madrid i demás que se oferescan per defender lo punt i honor del collegi se ha delliberat que pro nunc se face una taxa extraordinaria de set lliuras per quiscun collega y que si fos menester se excedesca fins vint i vuit lliuras per que quiscun cuidant de sa cobransa los Priors i Clavari*. Miquel Major feia un any i mig que vivia a Madrid, defensant el *punt i honor* dels col·legis. AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

Castella com davant de Sa Majestat. La part contrària, el *visitador*, va al·legar que el poder de què disposava Miquel Major no era suficient, i se li va haver d'atorgar-ne un altre que contingué la ratificació de tot el que havia estat fet pel dit apoderat fins llavors.⁴⁵¹

Està documentada una mancança d'actuacions d'instruments entre particulars del notari Miquel Major Piferrer, deguda sens dubte, a la seva absència des del desembre de 1753 fins al maig de 1757. Abans d'aquesta data, a Barcelona no hi ha períodes d'inactivitat extrajudicial tan perllongats en els manuals que documenten l'actuació professional d'aquest fedatari barceloní.⁴⁵²

Respecte de la inspecció de l'activitat dels curials de la pròpia Audiència, sembla ser que Pontero no es va atrevir a sancionar el funcionament del propi òrgan, a càrrec de l'escrivà de govern Francesc Prats i Matas, segurament perquè això li hagués portat nombroses enemistats.⁴⁵³

Segona fase: els recursos interposats pels notaris barcelonins i la *Visita* a la resta del Principat

Vuit mesos i mig va ser el temps esmerçat pel *visitador* en la inspecció dels notaris, de la qual havien sorgit una multitud de conflictes, elevades sumes en multes i salaris i el descontent general dels afectats, sense que en cap cas els incidents es deguessin a queixes de la clientela, ni a denúncies de persona afectada. Tocava ara passar per aquest mateix tràngol a la resta del territori de Catalunya.⁴⁵⁴

⁴⁵¹El poder és datat del 6 de maig del mateix any. AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁴⁵²Traiem aquesta informació de les dades dels fons de l'Arxiu de Protocols. Madurell: *Índice cronológico y alfabético...*, vol. 3, pg. 151.

⁴⁵³*Las continuas providencias de esta Real Audiencia tienen facilitado el mejor curso y gobierno de los pleitos y causas civiles de el tribunal y el ordinario de esta ciudad y la Sala criminal que conoce y interviene en las suias de todo el Prinzipado unas consultivamente y otras por decisiones en que actúa conforme a reglas dadas en la nueva planta de gobierno, assimismo repara qualquier desorden que en los empleados y subalternos se [foli 81] reconozca, por lo que en esta visita juzgo habrá poco que emmendar ni corregir sobre este particular.* Informe de l'oïdor Andrés de Simón Pontero de 1 de juliol de 1752. ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 33.

⁴⁵⁴Transcrivim un text corresponent a ACA, reial Audiència, papers de S.E., plec de 1er. de juny de 1454: *Practicada la Visita de los suplentes por el referido Dn. Andrés de Simón Pontero en espacio de 8 meses y medio contado desde el día 16 de abril hasta fin de diciembre de 1752 son muchos y mui notables los perjuicios que a esto infieren assí en sus prerrogativas como en sus intereses por lo pasado y no menos graves e insuperables las dificultades que han de*

El dia 9 de gener de 1753 és el darrer dia en el qual Andrés de Simón Pontero consta com a assistent en els acords de l'Audiència. Possiblement, a partir d'aquell moment va sortir de la ciutat, per anar arreu de Catalunya, exercint funcions inspectores.

A Girona, el jutge comissionat va advertir que els notaris nomenats pel comte de Solterra no tenien títol reial ni havien estat examinats per l'Audiència ni pel *Consejo*. Possiblement va proposar la suspensió del comte en les seves funcions, perquè el *Consejo* demana a l'Audiència que informi, i al comte que presenti tots els documents justificatius del seu dret.⁴⁵⁵ Per providència de 14 de febrer de 1754 es va requerir als notaris per a què dins del termini de dos mesos obtinguessin els seus nomenaments davant d'aquest òrgan i, en el de sis mesos, presentessin un projecte d'ordinacions per a formar un Col·legi pròpiament dit.⁴⁵⁶

ofrezerse para su dirección en lo venidero. De forma que en quanto a intereses se hallan gravados en la exorbitante suma de 47.340 reales que se les han exigido sólo por razón de los gastos, esto es de los salarios correspondientes al juez y ministros de dicha Visita según la cuenta presentada a los suplicantes en que habiéndose observado algunos excesos así en el número de las dietas como en la cantidad de algunos salarios [...] Se reconocen tan defraudados que ya de ningún modo pueden gloriarse de aquella favorable singularidad con que los augustos predecesores de V.M. se habían dignado distinguirlos porque con las nuevas instrucciones que les han propuesto quedarían derogadas muchas expresas disposiciones de las contenidas en las ordenanzas de 1735 y en el edicto de 1736, publicado en 9 de henero de 1737. [...]

Han sido multados con la suma de veinte y cuatro mil reales de cuya instrucción ha sido fuerza interponer diferentes apelaciones al Real Consejo; el otro es que siendo dichas ordenanzas y edicto en mucha parte conformes a derecho municipal y especiales constituzionesa que de tiempo antiquísimo se arreglavan todos los escrivanos de Cataluña mayormente los suplicantes, hace ser para éstos, no menos para los contrahentes muy notable el embargo y confusión de apartarse de aquella práctica inconcusamente observada por sí y por sus mayores para seguir unos estilos que nunca han visto, haciéndose más visible esta dificultad con el cotejo de unas y otras reglas e instrucciones que aquí no pueden individuarse mas podrán fácilmente por el sugeto a quien V.M dignase cometer este examen. Comprueba la legalidad y no menos la pericia de los suplicantes en el ejercicio de su empleo, la particular circunstancia que quantas multas se les han impuesto, a pesar de ser muchas, ninguna se ha fundado en daño de ningún tercero ni menos ha precedido instancia de parte alguna que haya pretendido convencerles de dolo, ni perjuicio alguno siendo sola la verdad, que toda la culpa ha podido atribuírseles, ha sido únicamente en haver algunos omitido las regulaciones de algunas escrituras con el papel sellado correspondiente a aquel año en que se otorgaron, cuiá leve falta que las más de las veces ha sucedido por haver faltado del todo o a lo menos escaseado mucho en el Real estanco...

⁴⁵⁵La petició per a que l'Audiència informi és a ACA, reial Audiència, reg. 385, folis 35 i 100.

⁴⁵⁶ACA, reial Audiència, reg. 510 foli 65v. Aquest expedient fa referència al fet que ni els notaris de la ciutat de Girona, (onze) ni els de la Cúria del Corregidor (sis), tots els quals eren de nomenament del comte de Solterra, a pesar de l'edicte de 1728, encara no tenien nomenament reial, ni havien satisfet la *media annata*. El 22 de febrer de 1754 va arribar una carta del *Consejo* en la qual es demana que el comte presenti el seu títol original i l'Audiència informi sobre l'assumpte. El comte va presentar tots els documents en què basava els seus drets, dels quals es pot extreure una història del notariat a Girona des del 1298. L'informe de l'Audiència es pot consultar a ACA, reial Audiència, reg. 475, pgs. 299-310.

A Olot, el *visitador* va fer copiar igualment nombrosos documents sobre paper segellat. El notari Pere Màrtir Orri, per exemple, trobant-se possiblement sense forces ni cabal necessari per a adquirir el paper segellat, no va fer aquesta transcripció, la qual va haver de ser efectuada pel seu successor. A la resta de la Garrotxa també va arribar la *Visita* de Pontero, perquè, per exemple, a la notaria de Santa Pau, el notari Miquel Viola, pel que sembla, havia redactat les seves notes sense paper segellat i, en canvi, les trobem copiades sobre aquest paper de l'any 1755.⁴⁵⁷

Tenim notícies de què a Reus va empresonar un notari, el qual va ser alliberat temps després.⁴⁵⁸ A Tortosa va ordenar que es formés i li fos lliurat un inventari dels documents que hi havia a l'arxiu de la ciutat, que també va ser inspeccionat. El municipi es lamentava de la manca de mitjans per a dur a terme aquesta tasca.⁴⁵⁹

De camí, anant de Tarragona a Lleida passant per les Garrigues, al Vilosell, va trobar que tot i la prohibició de 1736, el rector de l'única parròquia del lloc, Francesc Lletget, continuava autoritzant documents, per gaudir d'una concessió expressa de l'any 1280, en la qual s'obligava a donar una cinquena part del producte de les escriptures que autoritzés a la hisenda pública. El *visitador* va suspendre al rector en les seves funcions de fedatari immediatament, encara que li va retornar els manuals. Aquest va recórrer la suspensió al Consell de Castella.⁴⁶⁰

⁴⁵⁷Arxiu comarcal de La Garrotxa, Arxiu notarial de Santa Pau, any 1722. Cal remarcar que aquest notari va patir la privació de l'ofici per sempre a més del desterrament del Principat per 10 anys, per defectes en els manuals en la seva actuació com a notari. Santamaría: *Estudios notariales*, pg. 89.

⁴⁵⁸ACA, reial Audiència, reg. 474, foli 517v, 24 de desembre de 1754. El nom del notari empresonat és Antoni Navarro. El *visitador*, després de privar-lo de llibertat, va delegar les seves funcions en Carles Borràs, el qual el va condemnar imposant-li les costes. Aquest va satisfer totes les quantitats econòmiques, amb la intenció de recórrer aquesta resolució. L'apel·lació sembla que no va agradar gens al jutge delegat per Pontero, que en aquest document demanava a la *Justicia* de Tarragona que no prestés cap col·laboració al dit notari de Reus.

⁴⁵⁹Naturalment, el *visitador* feia alhora la supervisió dels arxius i la inspecció de notaris que havia de servir per a finançar-la amb les multes imposades que feia seves, a més dels salaris que percebia.

⁴⁶⁰El *Consejo* va enviar una petició per a que l'Audiència informés datada el 4 d'octubre de 1754. Als papers de S.E., lligall 38, trobem un document en el qual el rector del Vilosell afirma que els seus manuals havien estat visitats des del 1737. Igualment confirma que havia estat suspès en les seves funcions, encara que els seus manuals li van estar retornats. L'escrit de recurs havia estat presentat per Diego Alonso Merino, advocat o agent a Madrid.

En alguns llocs com Falset, Pontero va treure els manuals de les rectories i els va posar en poder dels notaris reials de cada lloc, obligant-los a transcriure el contingut de les escriptures sobre paper segellat.⁴⁶¹

Pontero anava informant als seus superiors a Madrid des de les diferents comarques de la geografia catalana, i feia promulgar les disposicions normatives que considerava oportú, segons la situació que trobava. Per exemple, de l'octubre de 1753 trobem una carta del *Consejo* en la qual demana que es compleixi l'ordre de 1736-1737 per a què els eclesiàstics i rectors no autoritzin escriptures. Aquesta disposició va ser dictada a petició del *visitador*, el qual afirmava que sols en el corregiment de Tarragona havia trobat 3.717 escriptures: *aprisiadas y alargadas en el borrador y apuntaciones de papel común recibidos por los vicarios y curas parroquiales desde el año de 1722 hasta el próximo pasado de 1752*. Tenia notícia de què n'hi havia d'altres no descobertes en altres corregiments del Principat.⁴⁶²

A Lleida, anys més tard, els 12 membres del Col·legi es queixaven de què només en dietes i salaris, en la Visita general de 1752-1755, se'ls havia cobrat 665 lliures, quantitat que no podien suportar de nou i per tant van demanar de ser visitats pel Corregidor i un membre del mateix Col·legi.⁴⁶³

Tenim documentat el pas de Simón Pontero per Vic on, com hem dit, el dret de nomenar els notaris de la ciutat corresponia al Capítol, el qual, previ examen designava lliurement les persones més adients per a exercir l'art de notaria. Alguns dels fedataris, com els de Girona, es veu que no tenien autoritat del Rei, i Pontero els va suspendre en les seves funcions, Sembla també que va deixar sense efectes (o ho va intentar) la potestat de designar fedataris del Capítol de la

⁴⁶¹El 1753, el bisbe demanava urgentment que el rector de Falset, Tomàs Cortadellas, passés als manuals unes escriptures que havia autoritzat sense fer-les constar als registres parroquials. El 1770, a la *Visita* episcopal, es fa constar que per ordre del Rei, el 1753 s'havien extret de la rectoria totes les actes i escriptures, i traslladades al protocol del notari d'aquesta ciutat. Santamaria: *Estudios notariales*, pgs. 35-37. Sense cap mena de dubte aquesta iniciativa va ser obra del *visitador*.

⁴⁶²Aquesta disposició ordena a l'Audiència de Barcelona que faci observar l'edicte de 1736, enviant requeriments a las *justicias de todos los pueblos de este Prinzipado*. Demana l'acusament de rebut. ACA, reial Audiència, reg. 374, foli 109 (20 d'octubre de 1753). Aquest acusament de rebut fa palesa de nou la desconfiança del Consell de Castella envers l'Audiència, que possiblement no tenia bones relacions amb l'oïdor Pontero.

⁴⁶³ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 368. És una petició per a que l'Audiència informi, datada el 17 d'octubre de 1769.

Catedral de Vic. Donada la situació de conflicte que hi havia en aquells anys entre els notaris reials i els de la Ciutat, nomenats pel poder eclesiàstic, és obvi que aquesta decisió, llargament esperada, seria aplaudida pels primers. El degà i la resta del Capítol de la Catedral van recórrer aquesta decisió i el Consell de Castella va deixar sense efecte aquestes iniciatives tan dràstiques del *visitador*.⁴⁶⁴ Els manuals de l'arxiu notarial recullen el pas de Pontero per la ciutat. Per exemple, la documentació del notari Miquel Saura va ser inspeccionada el 1753 i el *visitador* va ordenar que posés en paper segellat uns folis del manual que s'havien tacat de tinta.⁴⁶⁵

Mentrestant, els membres dels col·legis de Barcelona es trobaven amb un estat anímic proper a la depressió a causa dels inconvenients que havien patit en la *Visita*, i per la poca receptivitat que detectaven del Consell de Castella envers aquest tema. Sabien que, com a Castella, aquest tràngol se succeiria cada 10 anys.⁴⁶⁶

⁴⁶⁴Traiem aquesta informació de l'imprès que publicat sens dubte a despeses del Capítol el 1757, reproduïa la disposició del Consell de Castella intitulat: *Don Fernando por la Gracia de Dios Rey de Castilla, de León...* A Vos el nuestro Alcalde Mayor de la ciudad de Vich en el Principado de Cataluña salud y gracia: Ya sabes que por el Dean y Cabildo de la Santa Iglesia cathedral de essa ciudad... AHPB, impresos, caixa 5. Pontero, bon coneixedor de la paleografia, per força havia de saber quina era la situació jurídica de la fe pública a Vic, on es conservaven i es conserven uns importants fons medievals, en els quals podia trobar documentació justificativa dels drets del poder eclesiàstic. D'altra banda, el primer notari de la *Visita* que el va assistir en activitats d'inspecció de fedataris, Pere Cases, notari reial, era natural d'aquesta ciutat.

⁴⁶⁵Arxiu notarial de Vic, volum 718, notari Miquel Saura: *manuale diversorum contractuum*, on després del tancament o clausura del volum corresponent a 1753 podem llegir: *Se manda a Miguel Saura: que dentro del término preciso de 30 días ponga copia auténtica en papel sellado del corriente año de las escrituras manchadas con tinta a los folios de este manual desde el folio 226 asta el 239 para que en todo tiempo conste su legitimidad y legalidad, en caso que la tinta y otras manchas impidan la libre lectura del contenido de [dichas] escrituras por cuio medio se preserva el daño de terceros y ruhina a que están expuestas y lo cumpla con apercibimiento.*

⁴⁶⁶Transcrivim un altre fragment que correspon a ACA, reial Audiència, papers de S.E., lligall 35, doc. de 1er de juny de 1454: [...] *dichos colegios se reconocen notablemente damnificados y la prerrogativas de los mismos Colegios de tanto tiempo autorizadas con Reales concesiones que se encuentran abatidas, sino también la pública utilidad que deve tenerse, a lo menos arriesgada con la introducción de nuevos estilos opuestos a unas reglas y observancias tan antiguas y tan condecoradas con las subcesibas aprobaciones y confirmaciones de tantos superiores. A V.M. suplican [...] se digne dar la más oportuna providencia para que permanezcindo en su fuerza y vigor las Ordenanzas de 1735 con su decreto confirmativo de 1736 y suspendida toda novedad se examinen los expuestos perjuicios y hallándose fundadas en verdad se dé remedio conveniente a que sean reintegrados en los honores e intereses de que se reconocen [...] escusándose la costosa prosecución de las particulares apelaciones que por algunos de sus defectos se hallan interpuestas para que igualmente adelante no queden expuestos a tan excesivos gastos y turbaciones como por la presente visita han experimentado y al mismo tiempo sea más seguro el desempeño de cada uno de sus individuos en el cumplimiento de sus obligaciones que zelosos en el que les prescribe sus ordenanzas no puede acriminárseles defecto que diga el menor perjuicio o bien si se contemplase necesaria la visita en precaución de la importancia de la más segura*

A l'alçada de setembre de 1754, sembla que la major part de la *Visita* dels notaris del Principat estava ja complerta. Possiblement, des de Madrid es va demanar la presència física del magistrat Andrés de Simón Pontero, per a què informés personalment del que havia trobat en el seu llarg viatge per Catalunya i es defensés o formulés al·legacions en els recursos que havia interposat el Síndic dels col·legis de Barcelona, Miquel Major.⁴⁶⁷

No es pot descartar tampoc que l'equip de govern del nou secretari d'estat, encapçalat per Ricardo Wall, després d'haver aconseguit unes setmanes abans la defenestració del marquès de la Ensenada, volguessin conèixer de paraula més detalls sobre l'activitat i les comissions de Pontero, no sempre públiques o bé sobre l'estat general del Principat.⁴⁶⁸

La segona reforma del dret notarial català

A part de l'alt cost econòmic de la *Visita*, ara s'aveïnava un altre trasbals, especialment per als col·legis barcelonins que havien aconseguit el privilegi de no ser-los aplicables les ordinacions de 1736. Es gestava la reforma d'unes altres normes que, aquesta vegada, deixarien el dret notarial català quasi bé equiparat al de Castella. Naturalment corresponia al Consell de Castella promulgar una regulació d'aquestes característiques. Per això va encetar l'acostumat procés de redacció de disposicions normatives.

Acabada la inspecció dels notaris de la Ciutat, el jutge comissionat va complir la petició cursada pel Consell de Castella, per a què donés part sobre els «excessos» trobats en el notariat català. Aquest va trametre directament a Madrid

pública buena fee que la hagan annual los priores de los mismos colegios en que cada un año nombre la real Audiencia. Con asistencia, intervención y conocimiento del Ministro Protector que lo es por disposición de la Nueva Planta por turno. Otro de los oidores de la misma Real Audiencia deviendo guardar en todo lo dispuesto y establecido en las citadas ordenanzas aprobadas y confirmadas por S.M. a fin de que no cause confusión en aquella ciudad y estilo del Prinzipado la nobedad de visitar como así lo esperan de la benigna piedad y justificación de V.M.

⁴⁶⁷ACA, reial Audiència, papers de S.E., plec de 13 de setembre de 1754: *Carta de S.E. a la Audiencia en que se avisa a la Audiencia haber S.M. concedido permiso por dos meses a D. Andrés de Simón Pontero para que passe a Madrid a sus diligencias*. No sabem quants mesos va romandre a la Cort, perquè als acords de l'Audiència no el tornem a trobar com a assistent fins el dia 13 de gener de 1756. AHCB, Acords de l'Audiència.

⁴⁶⁸Aquesta interpretació és també possible perquè la caiguda del marquès de la Ensenada es va consumir el 20 de juliol de 1754. El permís de Pontero és datat el 13 de setembre del mateix any,

l'informe detallat a començaments de l'estiu, i a primeries de setembre va arribar a l'Audiència de Barcelona per a què els oïdors emetessin el seu parer.⁴⁶⁹

L'Audiència va prendre com a base el text del *visitador* i sobre ell va fer els comentaris que va considerar oportú. Pontero cita les mancances de cada notari en particular, en les quals s'infringia la normativa de les Constitucions vigent fins aleshores, sobre les quals l'Audiència no es pronuncia, i aquelles que eren comunes a tots els fedataris de la ciutat, per respondre al contingut del dret català aleshores vigent. Pontero les resumeix en sis «estils».

- El primer és refereix als testaments, que conservaven en el *borrador* i no regularitzaven en els manuals fins que el testador moria (havien de fer-ho dins dels dos mesos que seguien a la publicació, que era feta *post mortem*). Si el testador volia que es fes en vida seva ho havia de fer saber al notari, i això estava d'acord amb les excepcions a l'aplicació de les ordinacions de 1736 que van ser concedides als notaris de Barcelona.
- El segon tracta de les matrius dels poders que no eren transcrits íntegrament en els manuals, sinó que es deixava un espai en blanc al marge, en el qual s'anotava, per exemple, la fórmula *spatium pro clausula ad vendendum*. En el moment de treure les còpies, procedien a allargar aquestes clàusules. Afegeix l'Audiència que: *este método es antiquísimo y no parece contrario a las Leyes y Pragmáticas Reales*, encara que, segons la seva opinió, seria convenient de canviar aquest sistema.
- El tercer estil és referit als espais deixats en blanc pels notaris quan es venien finques emfitèutiques, en els quals s'anotava la fórmula *pro firmis dominicalibus* o bé *spatium pro intimis*. El *visitador* va proposar que hagués de concórrer en l'acte el senyor, o es posés la seva compareixença en un document separat. Aquest mètode estava d'acord amb les instruccions del paper segellat de 1715, que establien la continuació del sistema anterior. A vegades, aquests blancs es deixaven per a fer constar els títols de pertinença dels venedors, els límits o

sis o set setmanes més tard, temps normal de reacció donat el ritme de treball de l'administració a l'època.

⁴⁶⁹ *Carta Acordada del Consejo de 26 de agosto de 1752 para que la Audiencia informe sobre la representación de Dn. Andrés de Simón Pontero Juez comissionado para la visita de escribanos*

altres detalls quan les parts no volien esperar més per a l'atorgament de l'escriptura encara que les finques no fossin censides. El 1520, per tal d'evitar les ocultacions d'alienacions de predis emfitèutics, es va establir que els notaris no poguessin treure en forma pública les escriptures d'alienació de coses emfitèutiques abans de què constés la signatura dels senyors directes. Per aquesta disposició precisament, es deixaven els blancs, que s'omplien després amb la dita signatura.⁴⁷⁰

- El quart tractava del fet segons el qual, a l'acabament dels manuals quedaven alguns fulls de paper segellat sense escriure, per tal de relligar-los en plec de 10 o 12, els quals, a vegades, servien per a omplir les signatures dominicals que no cabien en els espais que eren deixats en blanc a aquests efectes. El problema que es plantejava era que els fulls es podien tallar i posar en un altre manual com a instruments suposadament d'aquell any, motiu pel qual l'Audiència proposava d'obligar a posar, com ja feien alguns notaris, sota el segell del paper, una nota que els invalidés, fent constar que només podia servir aquell paper segellat per a omplir les signatures que no cabien en els buits.
- El següent estil a corregir consistia en què els notaris donaven còpies de les escriptures encara que no estiguessin regularitzades en el capbreu. L'Audiència opinava que havien de ser castigats els notaris que no regularitzessin les

en este Principado relativa al estado en que tienen sus escrituras los de los dos colegios de esta Ciudad. ACA, reial Audiència, reg. 383, foli 222.

⁴⁷⁰Títol: *De Dret Emfiteutic*, Constitució quarta. Sense aquest sistema s'haguessin ocultat les transmissions, en perjudici dels senyors, i els emfiteutes, al mateix temps, podien tenir constància de la signatura dels senyors, que queda documentada als manuals, prevenint la possibilitat d'haver de pagar el lluïsmes dues vegades per no recordar la data i notari davant del qual s'havien atorgat. Fer concórrer a tots els atorgants no és practicable segons l'Audiència perquè a Barcelona, els predis, generalment, tenien quatre senyors: un directe i tres mitjans, que normalment eren comunitats religioses, o particulars, residint en llocs llunyans. A part se'ls privaria del dret de prelatió del qual eren titulars, exercitable en el termini de 30 dies comptadors des de que se'ls presentava l'escriptura signada per les parts. No posar aquestes signatures dominicals en el mateix manual tampoc era practicable perquè no hi constarien les que els senyors posaven del seu puny i lletra, o davant de notari diferent. Els senyors quedarien exposats a no tenir títols de pertinència i els emfiteutes a pagar dues o tres vegades els lluïsmes. El *visitador* va proposar igualment de no permetre atorgar escriptures de venda mentre no estiguessin els títols de pertinència i límits confrontats. Segons l'Audiència, això tampoc era practicable, perquè normalment els propietaris venien els seus béns per tal de redimir censals, en garantia dels quals havia estat concertada una hipoteca de la finca que es transmetia. Els títols estaven en possessió del creditor de la hipoteca i sols els podien recobrar després de satisfer el crèdit, cosa que feia l'adquirent immediatament després de la compra, per via de delegació. Aprovant una disposició semblant s'impossibilitarien aquests contractes perquè els creditors dels censals en poder dels quals estaven els títols, es resistirien a manifestar-los per a que no s'arribés la seva extinció i luició.

escriptures en els manuals en el període de dos mesos, en aplicació de les Constitucions.⁴⁷¹

- El sisè i últim estil consistia en què els notaris barcelonins rebien informacions o atestacions extrajudicials a instància de qualsevol persona interessada i les registraven en el manual com si fossin escriptures.⁴⁷² L'Audiència no troba inconvenient en continuar amb aquesta pràctica i que es registrin en els manuals aquestes declaracions perquè reconeix que en molts casos, pot conduir a aclarir fets controvertits.

El *visitador* expressa que, en part, els esmentats estils estaven motivats per *la libertad y privilegios que se les han concedido a los escribanos colegiados en el modo de recibir los contratos y últimas voluntades*. Afirmava que serien de difícil resolució si hi haguessin queixes públiques.⁴⁷³

El 1734, l'Audiència també va manifestar la diformitat en els estils relatius a l'atorgament dels testaments, especialment a Barcelona, on tota la voluntat del testador era dipositada en el notari sense intervenció dels testimonis, els quals eren requerits només per a saber que el testador li havia comunicat la seva voluntat. Aquest estil, en opinió de l'Audiència, dipositava en el notari una confiança exorbitant i que, per la flaqueza humana, podia ser causa de falsedats. La pràctica es basava en el capítol 25 del *Recognoverunt Proceres*.

L'Audiència recorda, per últim, la consulta de 2 de gener de 1734, en la qual proposava que les parts signessin del seu puny i lletra, i no segons el costum vigent a Catalunya, de posar la mà sobre l'escriptura. Lamenta que el Rei no acceptés aquesta part de la proposta.⁴⁷⁴

⁴⁷¹ Llibre 4, títol 13, constitució 4 (Pere el Cerimoniós a les corts de Perpinyà de 1351).

⁴⁷² Més concretament, en virtut de la Constitució primera, títols de escrivans i notaris, llibre 4, títol 13, Constitució 1 (Jaume II, any 1299). Aquesta constitució establia que tot notari estigués obligat a rebre cartes o escriptures que se li demanessin amb el salari competent sota pena de privació de l'ofici. Les escriptures fan prova de les declaracions de les parts, encara que no ho facin del fet que en elles es declara, per ser *incitata parte*.

⁴⁷³ Reconeix que no n'hi havia hagut de queixes de la clientela a excepció d'una, en la qual, per haver mort els testimonis podia afavorir la presumpció en favor del notari.

⁴⁷⁴ La consulta de 1752 que hem resumit és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 473, folis 445-459, i és subscripta pels ministres Serra i Portell, Arellano, Ramon de Ferran, Veyan, Moreno, Ametller i Aparici. Naturalment, és absent l'oïdor Pontero, el qual feia mesos que no compareixia a l'Audiència, per estar ocupat en la inspecció dels notaris, i tampoc podia formar part d'ella, perquè segurament era l'autor del projecte d'ordinacions objecte de l'informe.

Posteriorment esdevé a Barcelona un període de tranquil·litat, però que tan sols és aparent, perquè a Madrid, els col·legis continuaven interposant queixes i recursos contra la *Visita* i les seves conseqüències.

En la documentació de l'Audiència no apareixen queixes de notaris de fora de Barcelona, i sembla que vulgui dir que dins del Principat sols els notaris barcelonins comptaven amb una estructura suficient com per a formular al·legacions a l'acció del poder del Rei.

L'opinió de l'Audiència sobre les futures ordinacions.

El 1er. de juny de 1754, novament es trenca el silenci i el *Consejo* demana que l'Audiència informi sobre una petició dels col·legis de notaris de Barcelona, els quals, aquesta vegada, estaven pendents de la imminent normativització. Havien formulat queixes davant del Consell de Castella demanant que es respectés el sistema anterior per tal d'intentar ser exclosos de l'aplicació de les noves ordinacions, tal com havien aconseguit el 1736. L'Audiència emet el seu parer sobre el projecte d'unes noves ordinacions, basat en els següents punts:

- Necessitat d'exigir l'aplicació de les ordinacions de 1736 a tots els notaris, tant col·legiats com no col·legiats, i singularment l'obligació de redactar extensament les escriptures en els manuals i no donar les còpies abans de ser transcrites en els manuals.
- No es pronuncia sobre la forma dels testaments, que no era igual a tota Catalunya. Sembla que sigui partidària de fer-los transcriure en el manual abans de la mort del testador.
- Prohibició de deixar buits en els manuals per a omplir-los posteriorment en els poders, però proposa conservar aquesta pràctica en les compravendes i en l'emfiteusi quan es transmeten finques censides o hipotecades, pensant que la seva supressió podria produir perjudicis al públic.
- Obligar a l'extensió de les xifres en lletra, i que no calgui signar cada escriptura en el manual, valent el primer i el darrer signe per a donar autenticitat a tots els documents que hi hagi al mig.

Aquesta consulta va ser complimentada per l'Audiència basant-se en un text o esborrany d'ordinacions, el qual no podem saber d'on va sortir, però és molt possible que provingués de la ploma del mateix *visitador*, el qual, en aquells dies era a Catalunya. Va ser cursada a la Cort el 20 de setembre de 1754.

Pontero, com hem dit, es va desplaçar a Madrid a les darreries de l'any 1754 a instàncies del Consell de Castella i és més que possible que parlés amb els membres d'aquest òrgan, formulés la seva defensa en tots els procediments judicials i els simples recursos o peticions graciabls que havien estat promoguts sobre la *Visita* per part del Síndic dels col·legis, en les quals era part interessada, per haver percebut a títol particular l'import de les multes i salaris i, al mateix temps, fes els comentaris pertinents sobre el dret notarial aplicable a la fe pública a Catalunya.

Les ordinacions de dret notarial de 1755

Finalment va arribar la *Carta Acordada* amb el text de les ordinacions, en el qual hi va haver uns canvis respecte del text de la consulta de l'Audiència. En aquesta *Carta Acordada* el text va venir seguit, sense divisió en apartats. La tasca de redacció d'articles, la va fer l'Audiència de Barcelona.

En el text definitiu, va aparèixer una última referència al costum dels notaris catalans de canviar l'any el dia de Nadal, així com a la llengua de l'instrument públic, la qual es declara que ha de ser intel·ligible als atorgants.

En termes generals, van ser acceptades les propostes menys respectuoses amb la pràctica jurídica catalana, propugnades algunes d'elles pel jutge *visitador*, cosa que produiria un clar perjudici al públic, del qual ja es lamentava algun notari barceloní.

El contingut de la darrera ordinació deixa ben clar que el Consell de Castella va sospesar la possibilitat de fer redactar les escriptures en llengua castellana, com es feia ja a València i a Aragó, i va desistir de la seva pretensió pel simple fet del desconeixement d'aquesta llengua pel públic en general en bona part de

Catalunya, que no sempre havia rebut alfabetització, i, encara que la tingués, abans de 1768, es feia en català.⁴⁷⁵

L'*Acordada* que conté les ordinacions fa referència expressa a la desestimació dels recursos interposats pels col·legis de notaris de Barcelona, els quals van oposar molta resistència front a la pràctica uniformitzadora del Consell de Castella, oblidant les diferències que hi havia entre les dues corporacions barcelonines, encara que ben aviat tornarien a sorgir.⁴⁷⁶

El 13 d'octubre de 1755 ja van ser pregonades les ordinacions a Barcelona. Poc temps més tard ocorreria el mateix a la resta de Catalunya. Els notaris de la ciutat van trobar uns punts que no quedaven clars en el text, i sobre els quals, tenint l'experiència de la recent *Visita*, consultaven ara a la superioritat.⁴⁷⁷

- Si el Col·legi s'entenia exceptuat de l'obligació de fer signar a les parts les escriptures.
- Pel que fa als testaments nuncupatius i lliurament dels tancats, sí bastaven dos testimonis.
- Respecte dels requeriments, el costum anterior era de deixar un blanc en les escriptures per posar-hi la resposta de la persona requerida o bé si s'havia de fer per escriptura separada.
- L'últim dubte es referia a la possibilitat d'atorgament de l'escriptura en virtut de la qual el llec se sotmet a la jurisdicció eclesiàstica, a causa de la derogació de les ordinacions de 1736, que podia haver portat com a conseqüència la reviviscència de la normativa anterior a aquesta data.

⁴⁷⁵En aquell moment, per primera vegada, el Consell de Castella tenia la col·laboració d'una persona que coneixia personalment bona part del territori del Principat, i sabia l'estat en què es trobava culturalment. De fet, testimonis contemporanis ens fan notar que el públic sense instrucció, en general estava en el desconeixement total de la llengua castellana i mostrava un desinterès remarcable en el seu aprenentatge. Albareda: *La Guerra...*, pg. 132.

⁴⁷⁶*Por la qual desestimamos la pretensión introducida por los dichos colegiados en quanto a que, confirmándoles sus excepciones que se les pusieron en el reglamento de el año de mil setecientos treinta y seis, se les dé el remedio conveniente a que sean reintegrados desde luego, en los honores e intereses de que se suponen defraudados.* ACA, reial Audiència, reg. 386, foli 199.

⁴⁷⁷Aquest text amb la resposta de l'Audiència, és datat el 23 d'octubre del mateix any de 1755. Ambdós són publicats a Noguera: *Los notarios...*, pgs. 160 a 165.

La resolució dels dubtes va venir de la pròpia Audiència, que donà les següents solucions:

- Respecte del primer dubte, era plenament aplicable la nova normativa als notaris de Barcelona que, en aquesta ocasió, no havien pogut reeixir a escapolar-se de l'aplicació de les ordinacions i, en conseqüència, havien de fer signar les escriptures a les parts.
- Referint-se al segon, l'Audiència diu que per als testaments n'hi ha prou amb dos testimonis instrumentals.
- Per solucionar el tercer, l'Audiència assenyalà que no era possible deixar blancs en el manual, sinó que havien de documentar-se com a instruments separats, cadascun amb el seu paper segellat, però a l'hora de treure les còpies, el notari: *no de auténtico el primero sin la inserción del segundo*, és a dir, havia de copiar tant els requeriments com les seves contestacions, sobre el mateix paper segellat, i sota la mateixa clausura i signe.
- Per últim, els notaris barcelonins demanaven si la derogació parcial de les ordinacions de 1736 havia produït la reviviscència de la normativa tradicional catalana, que permetia la submissió a la jurisdicció eclesiàstica. Naturalment, l'Audiència resolgué el dubte assenyalant que la prohibició (típica del dret de Castella) continuava vigent, amb l'excepció del decret de 8 de juny de 1739, el qual, tal com recordem, es referia només a béns de l'Església o comunitats eclesiàstiques, únics que podien justificar l'existència d'una clàusula de submissió a aquesta jurisdicció especial imposada en els contractes.

Amb les ordinacions de 1755 es tancava un cicle del notariat català, i la funció de l'oïdor Andrés de Simón Pontero ja era conclosa. El *visitador* va comparèixer a l'acord de l'Audiència del dia 13 de gener del 1756, després d'anys de no fer-ho, i ja no el trobem fins el mes de maig del mateix any, quan es reincorporà a les seves funcions com a magistrat. Quedaven encara algunes qüestions pendents per a acabar la inspecció més treballosa i conflictiva de totes les que s'havien de donar a Catalunya.

A partir d'aquell moment podem comprovar com en els arxius de protocols de Catalunya, als manuals, en aplicació de les noves ordinacions, van començar a

aparèixer les signatures dels contractants, les quals, en aplicació del dret notarial tradicional, no es posaven fins aquella data.⁴⁷⁸

El mes de febrer de 1756 va arribar al Col·legi de Notaris de Barcelona una ordre del *visitador* Andrés de Simón Pontero, en virtut de la qual les escriptures que eren en *aprisias* s'havien de regular en paper segellat, i amb aquesta finalitat van ser demanades a Madrid 130 resmes de paper amb la marca de l'any anterior. Els notaris només usaven aquest suport per a les còpies que donaven a les parts, ocasionant un perjudici a la hisenda pública que aquesta mirava de tallar.

Faltava també la *Visita* de llocs com la Vall d'Aran, on no va anar el *visitador*, sinó que va delegar la supervisió en una altra persona. La dita inspecció es va fer el 1756, però tan bon punt va arribar l'encarregat o encarregats, van marxar per temor a quedar tancats per la neu dels ports (era el mes de setembre), i van obligar als dos notaris que treballaven a la Vall a dur els protocols a inspeccionar a La Seu d'Urgell.⁴⁷⁹ Amb la inspecció del lloc pitjor comunicat del Principat es tancava la primera *Visita* general de notaris practicada a Catalunya.

La inspecció només comprenia els instruments autoritzats fins a Nadal de 1751, i ja havien passat els tres anys que marcaven les ordinacions de 1755, i per tant ja es complia el termini per a iniciar la següent *Visita* a Barcelona ciutat, la qual, com és sabut, corresponia al ministre *Protector*, que aquell any era Ramón de Ferran. El 24 de maig de 1756 es va encetar la nova inspecció, només triennial, que comprengué els instruments atorgats fins el dia 24 de desembre de 1755.⁴⁸⁰

L'actuació de Pontero va ser totalment satisfactòria per als seus superiors de Madrid, perquè a més dels emoluments percebuts dels notaris catalans a títol de salaris i multes, amb els quals sembla que es va rescabalar sobradament de les despeses fetes amb ocasió de la inspecció secreta dels arxius, va ser ascendit, en ser nomenat, com hem dit, regent de l'Audiència de València. El càrrec sembla que no estava vacant, i va haver d'esperar a prendre'n possessió.

⁴⁷⁸ Així va ocórrer per exemple a la notaria de Santa Pau a la Garrotxa, segons els manuals que s'han conservat a l'Arxiu comarcal de La Garrotxa.

⁴⁷⁹ ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 134.

⁴⁸⁰ AHPB, Actes del Col·legi de Notaris de Barcelona.

La Hisenda pública també va incrementar notablement la seva recaptació, que segurament va solucionar els retards habituals que patien els ministres en el cobrament dels seus salaris. En nombrosos arxius a Catalunya són habituals les escriptures redactades entre 1722 i 1755 copiades sobre paper segellat del 1755, any en el qual hi deuria haver un augment espectacular de recaptació d'aquest impost.⁴⁸¹

Situació del notariat català a partir del 1756: les *visites* ulteriors

A partir de les ordinacions de 1755, es va produir una dissociació en el règim jurídic de les inspeccions a l'activitat dels notaris. Els col·legis de Barcelona havien obtingut la concessió de dur-la a terme cada tres anys, mentre que la resta de Catalunya encara continuava amb el règim normal del notariat castellà, és a dir, la *Visita* decennal, que es tornava a escaure el 1762.⁴⁸²

A més, els col·legis barcelonins, a partir d'aquell moment, serien visitats pel *Protector* del Col·legi, amb un salari molt més reduït. És normal que això consumís moltes hores dels magistrats i els portés maldecaps. Per aquesta causa, el 1765, el *Consejo* va advertir als oïdors que la dedicació a les tasques inspectores no podia ser a despeses de les hores d'assistència a l'Audiència.⁴⁸³

Novament, el 1758 s'esqueien els tres anys corresponents a la següent *Visita*, que comprenia els documents atorgats a Barcelona fins el Nadal de 1758. Aquesta vegada correspongué a l'oïdor Antoni Serra i Portell, el qual nomenà dos *notarios de Reynos* que no fossin col·legiats per a exercir les funcions d'experts.⁴⁸⁴ El 1759,

⁴⁸¹El paper segellat era una de les bases de la imposició fiscal d'aquella època. D'acord amb les dades de 1765, el cadastre significava només el 45 per cent de la recaptació fiscal, mentre que l'altre 55 estava format per les rendes del tabac, la sal, duanes, drets de portes, de bolla, allotjaments, drets patrimonials i el paper segellat. Albareda: *La guerra...*, pg. 130.

⁴⁸²Als llibres d'actes de l'Audiència conservats a l'Arxiu Històric de la ciutat, trobem l'acord d'iniciar la *Visita* de notaris el 29 d'abril de 1756, el 22 de febrer de 1759 i el 4 de març de 1762. Sembla que les ordinacions de 1755 es van complir al peu de la lletra. La *Visita* de 1756, segons consta en el manual de Miguel Major, va ser feta per l'oïdor Josep Ametller assistit pel fedatari Josep Llobet, i possiblement per algun notari més.

⁴⁸³*Papel de S.E. en que traslada una carta del Consejo para que la Audiencia prevenga los señores Ministros Protectores de los dos colegios de notarios públicos Reales colegiados y de número de esta ciudad que la visita de los escrivanos de dichos colegios la deben executar en horas que no sean incompatibles con las de su acistencia a la Audiencia, lib 6, fol 176.*

⁴⁸⁴La inspecció dels manuals va tenir lloc a la casa d'aquest oïdor, al carrer dels Arcs, que era on actuava el jutjat de la *Visita*. Un dels notaris era Josep Llobet. El *visitador* havia de fer un informe fent constar la data del títol de cada col·legiat i cursar-lo a Madrid.

per exemple, va ser visitat el protocol del notari Miguel Major Piferrer, segons la diligència que hi trobem del magistrat Francisco Montero, assistit pel notari Josep Llobet Soldevila.⁴⁸⁵

La *Visita* dels notaris es va repetir de manera triennial. L'Audiència, normalment prenia un acord per a iniciar-la. Sembla que els oïdors no podien atendre-la adequadament, i és per això que el *Consejo* els va autoritzar a delegar-la en altres persones, que havien de ser advocats i tenir l'aprovació de l'Audiència.⁴⁸⁶

Tenim constància de què la *Visita* als col·legis de Barcelona de 1765 ja va ser efectuada amb aquest sistema de delegació en advocats autoritzats per l'Audiència.⁴⁸⁷ El mateix va passar en la de 1768, que van fer-la per encàrrec els advocats Antonio Sicardo i Jayme Brichfeus.⁴⁸⁸

Per altra banda, a pesar de què els honoraris eren sensiblement inferiors als aplicats a la *Visita* general del 1752, una tercera part concretament, aquests continuaven essent onerosos per als notaris barcelonins, els quals van demanar el 1767 que la *Visita*, en lloc de fer-se cada tres anys, fos cada sis.⁴⁸⁹ Els notaris de Lleida, queixosos també de les despeses de les visites, es van apressar a demanar la mateixa concessió.⁴⁹⁰

El 1762 s'esqueia a Castella el temps de la *Visita* decennial, l'última efectuada, almenys en el segle XVIII, segons Escolano. A les comarques de Tarragona i Lleida

⁴⁸⁵La diligència que trobem al manual diu literalment: *Ha sido visitado el presente protocolo en la Visita echa por el Sr. Dn. Franco Montero, ohidor presidente de una de las dos salas civiles de la Real Audiencia en el presente año. Barcelona y junio de 1759.* [segueix la signatura de l'oïdor] *Doy fee Joseph Llobet Soldevila escribano y actuario de dicha Visita.* [segueix el signe].

⁴⁸⁶*Papel de S.E. de 20 de agosto de 1765 en que transcribe una orden del Consejo en que manda que, no obstante la de 4 de julio de próximo, puedan los Ministros Protectores de los colegios de notarios públicos Reales colegiados y de número de Barcelona subdelegar para las visitas de éstos su comisión en abogados que sean de la aprobación del acuerdo de la Real Audiencia.* ACA, reial Audiència, reg. 560, foli 209.

⁴⁸⁷AHCB, Acords de la reial Audiència, foli 10: *Acuerdo de 26 de agosto de 1765 en que se resolvió nombrar en lugar de los Señores Protectores de los dos colegios de notarios de esta ciudad para hacerles la correspondiente visita a Dn. Francisco Sanjoan y Dn. Antonio Bonay respectivamente para hacerla en calidad de subdelegados de aquéllos.*

⁴⁸⁸AHCB, Acords de la reial Audiència, Acord de 30 de juny de 1768, foli 111.

⁴⁸⁹*Real Provisión para que la Audiencia informe sobre la instancia del Colegio de notarios Reales de número de Barcelona en solicitud de que se mande que la visita que se haze a los individuos de aquél de tres en tres años se haga de seis en seis para evitar los gastos que suponen.* ACA, Real Audiència, reg. 562, foli 364.

va ser practicada per Antoni de Figuerola, no sabem si com a *visitador* o com a delegat.⁴⁹¹

Aquest va anar seguint cap al nord fins als Pirineus, de manera que a la Vall d'Aran, pel clima o per la distància, la *Visita* no va arribar a ser practicada, encara que els notaris van haver de pagar els drets corresponents. La *Visita* castellana es manifestava, doncs, com una institució a mig camí entre una inspecció i un simple tribut que requeia sobre l'estament notarial.⁴⁹²

Tenim constància de què a Girona es va practicar una *Visita* de notaris l'any 1765, la qual va ser encomanada a Miguel Hernández de Zafra.⁴⁹³

A Barcelona, son documentades les inspeccions almenys fins el del 5 de maig de 1774. L'oïdor Juan de Treviño, *Protector* aquell any, va decidir de fer-la per ell mateix als notaris de la ciutat, mentre que el seu company, Antonio Vilalba, *Protector* igualment, però del Col·legi de Notaris reials va comissionar a l'advocat Bonaventura Font Palaudàries.

Aquestes visites eren efectuades per delegació directa del Consell de Castella. A l'Audiència de Barcelona no hi ha cap altra documentació que l'acord d'iniciar-la, i l'informe que s'havia de cursar quan s'acabava i s'elevava al *Consejo*.⁴⁹⁴

D'altra banda, a partir del 1763, la *Visita* es va dissociar, perquè una ordre del Consell de Castella va establir que tot el que fos referit a les faltes dels notaris relacionades amb el paper segellat, serien d'incumbència de la Intendència i els

⁴⁹⁰ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 368.

⁴⁹¹El document normatiu en el qual es basa aquesta *Visita* del 1762, es conserva a l'Arxiu Històric Nacional: *Instrucción que los jueces y visitadores han de observar en la Visita de escribanos y notarios*, 1 de març de 1762. Recollit per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de Reales Cédulas...*, vol. I, pg. 258, núm. 1.572. Aquest document es complementa amb un altre del 22 d'octubre de 1763: *Instrucción que los jueces y visitadores... han de observar... en la Visita general de todos los escribanos, notarios y fieles de fechos... mandada executar por Real Decreto de S.M. de diez de junio de mil setecientos y cincuenta, aprobada por el Consejo en catorce de este mes*. Ibídem, pg. 266, núm 1.617.

⁴⁹²Els dos notaris que autoritzaven documents a aquesta Vall es queixen en un recurs presentat a Madrid del cost de les visites. El *Consejo* demana que l'Audiència informi. ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 134.

⁴⁹³Traiem aquesta dada d'un full solt existent entre els papers del Col·legi de Notaris de Girona, que comença amb les paraules: *Joaquín Riquelme...*

⁴⁹⁴En ell s'havia de fer constar que s'havien satisfet els drets de la remuneració del relator i el notari d'aquest òrgan. És a dir, que aquests informes es deuen de conservar a l'AHN.

delegats de la Superintendència, quedant la resta d'assumptes (el dret notarial pròpiament dit) com a competència de l'Audiència.⁴⁹⁵

Del segle XIX trobem notícies de visites dels notaris de Barcelona el 1816, el 1831 i el 1837. Els acords dels visitadors van ser impresos i distribuïts a tots els notaris de la ciutat.⁴⁹⁶

El 1857, Gonzalo de las Casas assenyala que continuava dissociada, ocupant-se l'Audiència o autoritat judicial en què aquesta delegués, de la forma intrínseca i requisits que les lleis establien per a la forma d'instruments protocol·litzats, mentre que els visitadors del paper segellat podien dur la supervisió del compliment de la normativa d'aquest requisit fiscal.⁴⁹⁷

Les abrogacions parcials de les ordinacions de 1755. La documentació de la venda de finques censides i altres derogacions

Ja hem vist com en la tramitació de les noves ordinacions, el *visitador* Pontero tenia molt d'interès en fer desaparèixer els buits que els notaris solien deixar en els manuals, els quals, en el cas de la venda de predis emfitèutics, eren tradicionals a Catalunya i beneficiaven tant al senyor directe, què podia cobrar més fàcilment els lluïsmes evitant ocultacions, com per a l'emfiteuta, que evitava el risc d'haver de pagar el dret senyorial dues o tres vegades.

L'Audiència, en l'informe preceptiu del projecte d'ordinacions que va emetre, ja feia constar aquesta realitat, posant el problema damunt la taula i desaconsellant la promulgació d'una disposició semblant per les conseqüències que sens dubte portaria.

⁴⁹⁵ACA, reial Audiència, reg. 558, foli 265.

⁴⁹⁶Un exemplar d'aquest imprès es conserva al fons d'impresos de l'Arxiu de Protocols de Barcelona: *Acuerdos mandados observar con diferentes autos de Visita y en particular con el de 22 de diciembre de 1837 proferido por el M. Y.S.D. Valentín Llozar, ohidor de la Audiencia territorial y Protector del Colegio de escribanos y notarios públicos del número de Barcelona.*

⁴⁹⁷Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Protocolo*, tom 7, pgs. 327-328. Aquest autor reporta que una disposició de la Reina del 13 de juny del 1851, establia que: *la práctica seguida hasta entonces por la Audiencia había sido legal y justa*. Sembla voler dir que en el segle XIX van ser practicades algunes visites que aquest autor presenta com una especialitat de Catalunya, i per tant es pot inferir que es duïen a terme en virtut de les ordinacions del 1755, quedant possiblement la resta de l'estat exempt d'aquesta càrrega.

La qüestió no passava per alt als fedataris barcelonins. Bonaventura Galí escrivia en el seu manual:

Se nota que fins assí se ha observat lo methodo de actuar los notaris los actes escripturas que estilavan de moltas contractas, emperò lo Supremo i real Consell de Castella, ab decret i provisió de 24 de juliol 1755, ha volgut mudar dit método y fer nou arrelament per la actuació, segons está expressat en lo imprès assí cusit, que moralment no se pot cumplir.

Continua escrivint aquest notari que, de complir-se aquesta disposició, es produirien gravíssims danys al públic.

Recordem que, malgrat la recomanació de l'Audiència, l'oïdor Pontero va reeixir a fer prevaldre la seva postura de suprimir aquests buits. La realitat es va imposar. Els compradors de finques censides, en tenir l'escriptura signada i tancada en el seu poder, en la qual havia concorregut tan sols el venedor i el comprador, s'abstenien de fer efectius els lluïsmes, la qual cosa produïa als senyors directes notables perjudicis, perquè el comís estava en desús a Catalunya des de feia segles.

El duc de Medinaceli, duc de Cardona i comte d'Empúries, persona pròxima a la Cort de Madrid va elevar un memorial fent constar aquesta realitat i els perjudicis que li sobrevenien de l'aplicació de les ordinacions. A petició seva es va dictar la reial Resolució de 3 de juliol de 1761, en la qual s'establí el sistema de dret notarial vigent per a l'alienació de finques emfitèutiques fins la Llei notarial.⁴⁹⁸

El sistema va quedar de la manera següent:

El notari autoritzava l'escriptura que generava el dret a lluïsmes, la qual s'estenia llargament al manual, sense deixar cap mena de buit; la signaven les parts i el notari, però aquest només amb la simple signatura, sense el signe. D'aquesta escriptura, encara sense la signatura del senyor directe, se'n treia una còpia per a presentar-la en l'oficina de la Comptadoria d'Hipoteques.⁴⁹⁹

⁴⁹⁸ Aquesta disposició és publicada en un imprès. La reproduïen també Noguera en l'apèndix documental i Vives i Cebrià, aquest a les pgs. 460-461.

⁴⁹⁹ Aquest registre va ser creat el 1768.

Un cop signada pel senyor directe, ja es podien expedir còpies de l'escriptura signades i tancades, les quals tenien plena força jurídica. Així quedaven protegits els drets d'aquest últim.

Tornem a comprovar que en el si del Consell de Castella van ser desoïdes les raons dels notaris barcelonins i de la pròpia Audiència, mentre que l'oïdor Pontero, poc respectuós amb la tradició jurídica catalana, va reeixir a imposar una norma que sols el duc de Medinaceli, pròxim al Monarca, va tenir la facultat de fer derogar, almenys parcialment.

Aquestes ocultacions d'alienacions de finques censides tenien una llarga tradició a Catalunya, i van continuar després de la modificació de les ordinacions al llarg del segle XIX.⁵⁰⁰

ALTRES DEROGACIONS PARCIALS DE LES ORDINACIONS DE 1755. A més d'aquesta disposició que feia referència a l'alienació de finques censides, hi havia un altre element diferencial amb el dret de Castella. En virtut de la novena ordinació de 1755, el notari podia passar a escriptura declaracions extrajudicials sense necessitat de manament del jutge. Recordem que segons l'informe que l'Audiència va cursar abans de l'aprovació, aquestes atestacions, a vegades, ajudaven a esclarir fets controvertits, de manera que va dictaminar favorablement la seva continuïtat.

No sabem ben bé per quina causa, com a conseqüència, de dues cartes del Consell de Castella datades el 28 de setembre i el 10 d'octubre de 1772, el 10 de novembre del mateix any, l'Audiència i el Capità General van disposar que tan sols es passessin a escriptura aquestes atestacions per manament judicial, tal com estava en ús en el dret castellà.

⁵⁰⁰El 1856, Miquel Rosés, senyor de Servià de Ter encara escrivia: *Com se pot saber los que compren y venen terras per ferlos pagar lluhismes...* Congost, Rosa: *Els darrers senyors de Servià de Ter*, pg. 195. Aquest estudi ens dona notícies sobre l'emfiteusi a Servià de Ter.

Tendència del notariat català a partir de les ordinacions del 1755

La implantació de la *Visita* castellana va marcar un abans i un després en la història del notariat català. Els notaris van patir més de prop encara el pes de la proximitat de l'Audiència i la Intendència, alhora que molt poc a poc s'anava implantant l'ús de la llengua castellana que la població començava a entendre. Sintetitzem aquesta evolució fent referència als següents fets o tendències:

DISSENSIIONS EN ELS COL·LEGIS DE BARCELONA. En aquell temps ja havia cessat el clima de concòrdia existent entre els dos col·legis. Un cop resolts i perduts els recursos contra les actuacions derivades de la *Visita* general, va ressorgir la tradicional rivalitat entre ambdues corporacions barcelonines. El 26 d'agost de 1756, els notaris reials de Barcelona ja havien iniciat un plet contra els notaris de la Ciutat per causa de la precedència. Els notaris de l'altre col·legi demanaven que l'Audiència de Catalunya s'inhibís en favor del Consell de Castella, segurament temorosos de la poca imparcialitat d'un tribunal on exercien les seves funcions els membres de la corporació que constituïa la part contrària.⁵⁰¹ El motiu d'aquesta nova disputa era el debat de la preferència que havia de tenir un col·legi sobre l'altre, tant en l'assenyalament de les reunions per part del *Protector* com en l'ordre en el qual havien de signar els priors.⁵⁰²

Amb motiu d'aquest litigi van ser publicats almenys un imprès i un al·legat, encara que sembla que no es va arribar a dictar sentència.⁵⁰³ Aquesta disputa va ser l'última, i va cloure el període de baralles entre els dos col·legis notariais de la ciutat ja tradicionals, i que dataven de l'època de la creació del Col·legi de Notaris reials, en el segle XVI.

⁵⁰¹ACA, reial Audiència, reg. 387, sèrie documental de *Cartas Acordadas*, foli 142, 26 d'agost de 1756.

⁵⁰²Del 1758 ja trobem escriptura de poder per a plets, sens dubte atorgada per tal de continuar el litigi que tenien els col·legis de notaris respecte de la precedència. AHPB, Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁵⁰³Els notaris reials van publicar l'al·legat intitulat: *El Colegio de notarios públicos y Reales colegiados de número de la ciudad de Barcelona, en apoyo de la preferencia, que deve tener en los concursos con el Colegio de notarios públicos de número de la misma ciudad, hace presentes las siguientes proposiciones* [sense data]. El més segur és que fos publicat en aquell temps. També és clar que va ser publicat igualment en aquells anys l'imprès intitulat: *Breve demostración de las especies de notarios que hay en la ciudad de Barcelona, de sus antigüedades, ejercicios, privilegios y prerrogativas: de todo lo que se hallan las correspondientes justificaciones en los autos del pleyto que el Colegio de notarios públicos de número de Barcelona sigue contra el de*

El dia 3 de maig del 1768, les actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona recullen l'acord assolit entre ambdós col·legis notariais de la ciutat, el qual tanca oficialment els enfrontaments entre ells. La concòrdia data del 19 de juliol següent. Van ser elegits tres col·legiats de cada corporació, els quals foren els encarregats de solucionar les diferències que poguessin sorgir en el futur. Aquesta concòrdia tancà una pàgina del notariat barceloní.⁵⁰⁴

COL-LABORACIÓ DE L'ESTAMENT NOTARIAL AMB LA INTENDÈNCIA. Per aquells anys esdevingué un altre problema, al qual els notaris catalans no estaven acostumats. Datades el 24 d'octubre de 1757, a les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat, trobem un paper de l'intendent demanant una certificació dels censos, censals i violaris atorgats des del 1722 i, posteriorment, un índex anual d'aquells documents. Quasi bé cap dels col·legiats havia obeït l'ordre que ara era reiterada, almenys per segona vegada.⁵⁰⁵

Del 23 de gener de 1760 tornem a trobar una ja reiterada petició d'informació de l'Intendent referent a escriptures de censos i censals que havien estat autoritzades per cada notari.⁵⁰⁶ És clar que els fedataris de Barcelona no estaven acostumats a col·laborar amb la intendència, i encara menys a facilitar dades dels seus clients.

INTERVENCIÓ DEL REI EN ELS NOMENAMENTS DELS NOTARIS D'AJUNTAMENTS. D'aquestes dates trobem disposicions, la finalitat de les quals no era sinó

notarios públicos Reales colegiados en el Real y supremo Consejo de Castilla. L'imprès no té data, però fou publicat en ocasió d'aquest conflicte, més propi ja d'èpoques passades.

⁵⁰⁴ Van ser elegits Joan Olzina i Cabanas i Josep Bonaventura Fontana, en nom del Col·legi de Notaris de la ciutat, i Josep Rufasta i Josep Serch en nom del Col·legi de Notaris reials. AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

⁵⁰⁵ Es tracta d'un dels primers casos de petició de col·laboració de l'estament notarial amb la hisenda pública. Era d'esperar que els fedataris barcelonins fossin molt reticents en lliurar aquesta informació al fisc perquè no estaven acostumats a plegar-se a les pretensions de l'intendent, segurament molt mal vistes per la clientela.

⁵⁰⁶ *No obstante las repetidas instancias que se han hecho a los escrivanos de esta ciudad y su Partido, para que presenten en la contaduría principal por mano de V.S. las certificaciones de Censos y Censales impuestos desde el año 1722 hasta el de 1746, que se volvieron a su poder para liquidarse no han cumplido aquella providencia; en cuya inteligencia dispondrá V.S. que dentro del término de quince días lo executen por necesitarse estos Instrumentos, aunque no*

continuar absorbint i centralitzant el nomenament de fedataris, amb independència del seu origen. El 19 de maig de 1764 es va cursar una ordre per a què tots aquells que tinguessin nomenaments de notaries de jutjats i d'ajuntaments anessin al *Consejo* a obtenir les corresponents aprovacions i pagar la *media annata*.⁵⁰⁷ Molts pobles van recórrer a l'Audiència, al·legant que els notaris, abans abandonarien els seus oficis que anirien a obtenir la confirmació, satisfent els drets econòmics. Els afectats ho van fer saber al Capità General, el qual va ser l'encarregat de transmetre les queixes al Consell de Castella.⁵⁰⁸

El resultat va ser una marxa enrere del *Consejo*, el qual va establir que aquells que fossin de nomenament anual no els caldria el pagament de les taxes, encara que havien de dirigir-se al Consell reial per tal d'obtenir el nomenament.⁵⁰⁹

INTERVENCIÓ DEL PODER DEL MONARCA EN EL NOMENAMENT DE NOTARIS ECLESIASTICS. El poder reial va persistir en la seva intervenció en la designació dels notaris dels tribunals senyorials, i va insistir en aquesta tendència iniciada el 1728 i continuada en el 1736 i el Concordat de 1753 sobre el notariat eclesiàstic. Així, el 1770, va establir unes regles segons les quals la persona que fos designada com a notari dels tribunals eclesiàstics i episcopals, havia de satisfer el *fiat* i obtenir nomenament reial amb l'examen corresponent.⁵¹⁰

estén liquidados; previniéndoles que de lo contrario, se procederá con el rigor que disponen los edictos...

⁵⁰⁷ ACA, reial Audiència, reg. 559, foli 158.

⁵⁰⁸ Entre les actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona, es conserva un escrit del Capità General de Catalunya en el que fa constar aquesta realitat. Si els notaris dels ajuntaments dels pobles abandonaven massivament els seus oficis, podia significar un problema considerable.

⁵⁰⁹ ACA, reial Audiència, reg. 559, foli 237.

⁵¹⁰ Real Pragmàtica de 18 de gener de 1770 citada per Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pgs. 244-245, i registrada a ACA, reial Audiència, reg. 565, foli 24. És reproduïda en l'imprès intitulat: *Pragmática sanción en fuerza de ley por la qual su magestad a consulta del Consejo se sirve establecer las reglas y forma, que se ha de tener en adelante en la creación de notarios de asiento o número de los Tribunales Eclesiásticos, y de los ordinarios, con las calidades y circunstancias que deben concurrir en sus personas para el mejor servicio del público, y evitar su exceso número. En Madrid en la oficina de Antonio Sanz, impresor del Rey nuestro Señor y de su Real Consejo, 1770.* Aquest text ens informa de què a la Monarquia hi havia més de 8.690 notaris eclesiàstics (pg. 3). Es va disposar la retenció dels títols creats pel Nunci i directament per la Cúria romana per tal de reduir aquesta inflació exagerada de notaris apostòlics, convertint-los pràcticament en reials.

Aquesta disposició deuria de ser contestada, almenys pel poder eclesiàstic, perquè set anys més tard, el 6 de setembre de 1777, una altra Pragmàtica declarava que el *fiat* i el nomenament reial eren voluntaris.

A partir d'aquell moment, la diferència entre els notaris eclesiàstics amb *fiat* i els que no l'havien satisfet era que els primers no podien ser remoguts dels seus oficis si complien bé amb les seves funcions, mentre que els segons podien ser desposseïts de les seves funcions pels prelats que els havien nomenat o pels Capítols episcopals, en el seu cas. Aquesta concessió de *fiat* només era vàlida mentre els notaris exercissin, és a dir, no era transmissible per renúncia.⁵¹¹

FORMACIÓ D'UNA DEMARCACIÓ PER AL NOTARIAT DEL PRINCIPAT. El 30 de gener de 1771, es va publicar la demarcació que fixava el nombre de notaris que podia haver a tots els municipis de Catalunya, sense fer cap novetat de la situació dels col·legis de Barcelona. Successivament, el simple títol de *notario de Reynos* ja no bastava per a exercir a Catalunya, sinó que calia justificar l'existència de la vacant corresponent. Amb diverses modificacions, aquesta demarcació estigué vigent fins l'adveniment de l'actual Llei del Notariat, l'any 1862.⁵¹²

INTENTS D'AGRUPAR DOCUMENTACIÓ NOTARIAL. En la tercera dècada del segle, des del Consell de Castella es va tramitar un projecte per a constituir arxius de protocols en els quals es dipositaria una còpia de les matrius d'escriptures, però sols quan les parts ho demanessin, possibilitat que tenien segons el dret de Castella.⁵¹³ No es va arribar a cap resultat pràctic. Unes dècades més tard es van produir almenys dos intents de crear dipòsits d'aquest tipus. A Madrid va ser creat l'arxiu de protocols, i va ser un causídic barcelonès resident a Madrid, Manuel Argemir, el que va demanar el 2 de març de 1774 d'erigir a Barcelona un lloc

⁵¹¹ Bonet: *Práctica*, vol. 1, pgs. 228-229.

⁵¹² Trobem la petició d'informes a l'Audiència de Barcelona per a la redacció d'aquesta demarcació a ACA, reial Audiència, reg. 559, foli 239: *Papel de S.E. de 11 de diciembre de 1764 en la que se transcribe una Real Orden del Consejo para que la Audiencia informe quantos escrivanos podrían ser vastantes para este Prinzipado, de suerte que todos los pueblos estén asistidos y los escrivanos puedan mantenerse con la decencia necesaria*. Lib. 5, fol. 239. Els exàmens al títol de notari es van suspendre el 1768, reg. 563, foli 201. La resolució data del 30 de gener del 1771. Aquesta demarcació pot ser consultada al final del primer volum de l'obra de Bonet: *Práctica e instrucción de Agentes y Pretendientes*, publicada a Madrid el 1786.

⁵¹³ El text del projecte es conserva a ACA, reial Audiència, papers de Sa Excel·lència, lligall 164 sense data.

semblant, a imitació del de la capital del Regne.⁵¹⁴ Tenim motius per a pensar que la proposta va tenir ressò arreu de Catalunya, perquè de quatre dies més tard, del 7 de març de 1774, trobem una petició del *síndico personero* de Puigcerdà, que es queixava de la desídia amb que les vídues dels notaris tenien els manuals dels seus marits difunts, demanant una providència que assegurés la conservació dels documents.⁵¹⁵ No tenim notícies sobre la seva resolució, però sembla que no es va arribar a cap resultat pràctic, perquè a Barcelona va tenir lloc un altre intent el 1816.⁵¹⁶

Sabem també de la creació d'un arxiu de protocols a Tàrraga el 1788, quan el notari Francesc Llopis va aconseguir autorització per a formar un arxiu per a protocols notariaus del districte que estiguessin en poder de comunitats, rectories, vídues o qualsevol persona que no fos notari.⁵¹⁷ Aquest intent tampoc va tenir èxit, i es va haver d'arribar a l'aplicació de la Llei del Notariat per a veure la creació dels primers arxius de protocols.

Recordem que a Catalunya, abans de la Llei del Notariat, la propietat dels manuals era de cada notari, seguint el *ius commune*, i no era possible d'obligar als fedataris a lliurar aquella documentació. A Castella, en canvi, la propietat dels protocols no era del notari, la qual cosa facilitava posar en funcionament un arxiu. A llocs com Figueres, on el dret de nomenar els notaris corresponia al municipi, els fedataris eren obligats a dipositar els manuals. El mateix podem dir de Vic, on el dret de nomenar els notaris corresponia al bisbe. La notaria de Besalú, propietat d'un monestir, conservada íntegra a l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa, és un altre exemple.

MODERNITZACIÓ DE L'EXERCICI DE L'ART DE NOTARIA A CATALUNYA. Si pensem que les vicissituds passades pels notaris catalans van desembocar en una baixada de

⁵¹⁴La petició va ser passada al fiscal el 2 de març de 1774, tractada a les reunions del *Real Acuerdo* els 13 i 18 de març i el 17 de juny del mateix any. L'any següent es va fer un recordatori d'aquesta petició d'informes. ACA, reial Audiència, reg. 922, foli 121.

⁵¹⁵La petició, presentada a l'oficina del Capità General és registrada a ACA, reial Audiència, lligall 75, doc. de 7 de març de 1774.

⁵¹⁶Cases i Loscos, Lluïsa, Curto i Homedes, Albert, Mayans i Plujà Antoni, Pagarolas i Sabaté, Laureà, Planes i Albets, Ramón: *Els fons de protocols de Catalunya. Estat actual i proposta de sistematització*. Tirada apart de la revista *Textos*, pgs. 23-24. Associació d'Arxivers de Catalunya, 2005.

nivell o un desarrelament de la tradició jurídica del país, ens trobaríem davant d'una opinió precipitada. No cal dir que les ordinacions havien tingut com a conseqüència una constatable castellanització.

Com a exemple d'aquesta activitat tècnica del notariat català, direm que de la tercera dècada del segle daten formularis com el de Bartomeu Cerveró, el qual ja conté alguns models d'escriptura en castellà.⁵¹⁸

No podem passar per alt la figura de Vicenç Gibert, que va escriure i publicar ell mateix una teòrica de l'art de notaria. El 1772, l'obra d'aquest autor, sortida a la llum aquell mateix any, estava pròxima a exhaurir-se. El Col·legi de Notaris de la Ciutat, va prendre la decisió *nemine discrepante* de comprar tots els exemplars existents a la venda.⁵¹⁹ Això demostra un notable interès en tenir una obra adaptada a la realitat jurídica de l'època, sense els errors del manuscrit anomenat *Teòrica*, que circulava de mà en mà. Poc a poc anava passant el temps i la societat experimentava un esmentable canvi socioeconòmic.

Era inevitable que l'adveniment dels nous temps dugués inherent una baixada del nivell tècnic. La convivència del deixeble a casa del mestre anava desapareixent, i amb ella la possibilitat d'instrucció per als que no fossin fills de notaris. Les obres de Gibert i Perera semblen redactades amb la finalitat de simplificar l'estudi dels aspirants al notariat.

Però per jutjar aquesta època i la perícia dels notaris catalans que en ella van exercir el seu art, ho hem de fer comparant-ho amb el que succeïa a Castella i a València en els mateixos anys. Situant-nos a les darreries del segle XVIII, podem veure que mentre que a Catalunya, fins i tot a llocs tan allunyats com el Pallars, els Duat-Ciutat redactaven en prosa llatina un tractat teòric sobre notaria, a

⁵¹⁷Duran y Cañameras: *Els arxius judicials de Catalunya*, pg. 27.

⁵¹⁸AHPB, Varia 32. Aquest manuscrit inèdit, conté molts models en llatí, encara que la major part d'ells són en català. El castellà, doncs, ja estava una present en la vida notarial catalana després del 1714, encara que fos sols testimonialment.

⁵¹⁹AHPB, Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona. Acta del dia 22 d'agost de 1772. El col·legi va decidir per unanimitat de comprar al notari Gibert tots els exemplars que quedaven de la *Teòrica*, per ser aquesta: *de gran profit e utilitat no sols per los que desitjan practicar y practican dita art de notaria, sinó per los notaris del present Principat motiu per lo qual dins breu temps seran venuts los exemplars que el dit Vicens Gibert ha fet imprimir, i per consegüent los que practican dita art estaran privats de instruhirse amb facilitat.*

Castella i ja també a València, la ignorància generalitzada s'havia apoderat de l'estament dels fedataris.⁵²⁰

El 1775 ingressava en la professió Jaume Morelló, que redactà també un formulari notarial que es publicà el 1828, després de la seva mort.⁵²¹

* * *

El que queda clar és que es va produir un distanciament entre les solucions del *ius commune*, que tradicionalment eren d'aplicació a Catalunya, i la modernització que requeria la utilització de models nous. Aquest buit és el que tractarien d'omplir les obres de Perera i Gibert.⁵²² A partir del 1795, va començar a funcionar l'Escola de Notaria, que significà un canvi en l'aprenentatge dels futurs notaris, que fins llavors s'havia basat únicament en el mecanisme de transmissió de coneixements mestre-deixeble. La *Teòrica*, text manuscrit que fins ara havia passat de mà en mà, escrita amb tota mena d'errors, es convertia en un llibre de text per a uns estudis reglats, redactat per un notari i expurgat dels errors més manifestos.⁵²³

Podem concloure que en termes generals, el notariat català va ser l'estament que va mantenir viu el dret propi del país en un moment en el qual no hi havia òrgans de producció del dret, i a les universitats no podia ser ensenyat.⁵²⁴

⁵²⁰ Sobre la *Teòrica* dels Aïtes-Ciutat, el manuscrit de la qual es conserva a la biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, veure: Arroyo Amayuelas, Esther: *El notariat català inèdit de l'època moderna*, pgs. 196-204.

⁵²¹ Morelló, Jaime: *Colección de contratos, pactos públicos, testamentos y últimas voluntades con sus adherencias y dependencias para el gobierno de los notarios de Cataluña*. Barcelona, 1828. Aquest formulari, molt conegut, es publicà pel seu fill i a instància de diversos coneguts, amb posterioritat a la seva mort.

⁵²² Sobre aquest tema veure Joan Egea i Joan Marsal: *L'aportació dels notaris a la ciència jurídica catalana*, passim.

⁵²³ Per exemple la de Pere Pagès: *Artis notariae Theorica. Ad usum Juvenum educandorum in Gymnasio noviter a Collegio notariorum Publicorum Regiorum de Numero Barchinonae statuto, vigore Regiae Provisionis a Supremo Regiae Magestatis Consilio expeditae die 17 Aprilis anni 1795*. En el pròleg, l'autor fa constar que tracta de reduir les obres de Perera i Gibert, traient les notes d'erudició, i expurgant la *Teòrica* manuscrita amb innombrables errors.

⁵²⁴ Sobre les relacions entre el dret català i el món universitari veure Figa Faura, Lluís: *Mos italicus y los juristas catalanes*, pgs. 128-130.

La guerra de Successió va significar la fi de l'equilibri del segle XVIII, en el qual el dret català va arribar a ser entès com un signe extern d'identitat política i els juristes eren percebuts com els personatges més rellevants de l'esfera cultural. Les resolucions dels tribunals es publicaven i es convertien en una poderosa arma de mobilització social.⁵²⁵ A partir d'aquella època, el dret català hauria de refugiar-se en l'estament notarial i el dret privat, essent substituïts els grans juristes pels regents de l'Audiència, quasi bé sempre castellans.

L'estament de notaris catalans va ser capaç de suportar els atacs de la Monarquia absoluta, defensant de manera vehement la subsistència del dret català i sucumbint només a causa de les agressions de l'estat lliberal decimonònic vehiculades en la Llei Notarial de 1862.

Aquesta norma eliminà el sistema tradicional de formació de fedataris, establint finalment l'inevitable obligatorietat de redactar les escriptures en llengua castellana. Implantà el mètode de les oposicions, que en un primer moment no van significar la vinguda massiva de funcionaris estranys a la tradició jurídica del país, perquè part de l'examen s'havia de desenvolupar oralment en llengua catalana a l'Audiència de Barcelona.⁵²⁶

Quan es va suprimir aquest requisit va ser quan es van obrir les portes a què funcionaris molt poc respectuosos amb la tradició jurídica del país, passessin a exercir les seves funcions a Catalunya, tal com va succeir amb el temps.

La població del Principat va haver d'acceptar l'estat de les coses i les conseqüències de l'arribada dels nous temps, encara que hi va haver protestes

⁵²⁵Palos, Joan Lluís: *Els juristes i la defensa de les Constitucions... Joan Pere Fontanella (1575-1649)*, pg. 162.

⁵²⁶La llei de 5 de gener de 1869 establia la mecànica de les oposicions. Transcrivim un fragment de l'article 4: *El opositor sacará a la suerte ocho preguntas y las contestará en el acto, pudiendo invertir en este ejercicio cuarenta minutos, y si concluyese antes de que transcurran, podrá ampliar los puntos que estime. Cuando la notaría que se trate de promover pertenezca a un punto en donde se hable vulgarmente un dialecto particular, el opositor contestará en el mismo dialecto dos de las ocho preguntas que le hayan tocado en suerte.* Transcrit de Gonzalo de las Casas, José: *Tratado completo filosófico-legal-teórico-práctico de instrumentos públicos y de las obligaciones y derechos de las personas y de las cosas*, pg. 65. A finals de segle XIX, respecte de l'obligatorietat de conèixer les llengües diferents al castellà, Fernández Casado escrivia: *Es por tanto éste un precepto que podría desaparecer del reglamento sin que su falta se notara en manera alguna, y nosotros abogamos sin rebozo por la supresión.* *Tratado de Notaría*, pg. 162. Efectivament, aquest

populars contra alguna de les temptatives de desarrelar més encara la realitat jurídica tradicional que, des del 1714, estant la universitat i la judicatura en mans del poder polític, era representada exclusivament pels notaris.⁵²⁷

L'entrada en vigor del Codi Civil des del 1889, va augmentar aquesta tendència uniformitzadora, que va tenir com a conseqüència al llarg del segle xx, la quasi bé total substitució de la tradició jurídica del país pel sistema del Codi Civil espanyol, feudatari alhora de la legislació napoleònica, esborrant la que semblava indeleble petjada del *ius commune*, que havia configurat des del segle XIII, la tradició jurídica -i notarial- autòctona.

requisit del coneixement de *dialecto* no era exigint ni a jutges ni a registradors, i fou suprimit temps després.

⁵²⁷El 1911, la gent del poble, que normalment no sol immiscir-se en qüestions referides a modificacions jurídiques, va sortir al carrer per a protestar contra un projecte de reglament notarial que pretenia d'establir Madrid com l'únic lloc on es celebrarien les oposicions. La mobilització ciutadana va ser de tal entitat que va ser prou per a que des del govern central es modifiqués aquest criteri tan centralista. Camps Arboix: *Historia del derecho catalán moderno*, pg. 264.

SEGONA PART: EL NOTARIAT CATALÀ I EL SEU ENTORN.

CAPÍTOL PRIMER

EL NOTARIAT A VALÈNCIA, MALLORCA I ARAGÓ DESPRÉS DE LA GUERRA DE SUCCESSION.

A València, el Regne en general i el notariat en particular, van patir totes les conseqüències de l'estat de guerra i la repressió posterior a la derrota d'Almansa. La derogació del dret públic i el privat, possiblement va ser la conseqüència més evident, però cal incidir en la immediata suspensió de tots els notaris i la conseqüent desaparició del seu col·legi. Les rehabilitacions eren concedides tan sols a aquells que havien estat afectes a la causa borbònica. Es va introduir d'immediat el pagament del fiat castellà per al nomenament dels notaris, l'estil de redacció de documents i la llengua usats a Castella, significant la fi del llatí i del valencià tradicionals. Es va establir la obligatorietat d'examinar-se a Madrid per a obtenir el títol, i això va relaxar el tradicional rigor en la preparació tècnica i el nivell ètic de la funció notarial a la Corona d'Aragó.

A partir de la segona dècada del segle XVIII, la situació va anar normalitzant-se, amb el restabliment del Col·legi de Notaris de València, perquè el notariat de la ciutat sembla ser que estigué majoritàriament a favor de Felip V.

Les Illes tenien una situació semblant a la de València, amb un únic col·legi per a tot el territori del Regne, i van resultar beneficiades per l'aïllament que proporcionava la insularitat i el fet de no haver estat escenari directe de les hostilitats, encara que era innegable que al llarg de la guerra, el Col·legi va prendre part decididament pel partit austriacista i, en acabar, va patir les conseqüències.

Va ser la Visita a l'estil de Castella, introduïda a mig segle, la que va permetre a les autoritats del Consejo, de tenir un control sobre la designació dels notaris, que no es va establir fins a les darreries del segle XVIII.

La situació a Aragó era més semblant a la de Catalunya, on hi havia una multiplicitat de col·legis, dels quals molts van quedar inactius a causa de la guerra, encara que no se sap si hi va haver suspensió de tots els notaris, com a València.

El poder reial va monopolitzar, a partir del 1711, la designació i examen dels notaris, primer a través de l'Audiència de Saragossa, i posteriorment a través del Consell de Castella. És fàcil que la proximitat geogràfica facilités aquest canvi.

Respecte de la reinstauració dels col·legis, cal dir que els notaris aragonesos en general, van ser menys diligents en demanar el restabliment de les corporacions notariales.

EL NOTARIAT AL REGNE DE VALÈNCIA EN EL SEGLE XVIII

Després de la derrota d'Almansa el 25 d'abril del 1707, s'aveïnaven temps difícils. El 29 de juny d'aquell any, Felip V ja havia signat el decret d'abolició total dels Furs,⁵²⁸ i uns deu dies més tard ja se'n tenia notícia a la ciutat de València.⁵²⁹ Aquest fet no es referia únicament al dret públic, com passaria després a Catalunya i Mallorca, sinó que comprenia igualment el dret privat.⁵³⁰

El 10 d'agost d'aquell mateix any ja era imposat el requisit del paper segellat, i en la mateixa ordre es procedia a una solució dràstica: la suspensió en les seves funcions de tots els notaris de la ciutat, suposant òbviament, un cop molt fort per als integrants del col·lectiu.⁵³¹ Una altra conseqüència d'aquesta ordre va ser la supressió del col·legi notarial, perquè els recursos que possibilitaven la seva subsistència provenien precisament de la taxa d'ingrés dels col·legiats. A partir d'aquell moment, si aquests s'atribuïen a l'Audiència, el Col·legi notarial estava condemnat a la inanició.

Consumada la suspensió dels notaris de la ciutat, es van facultar 10 o 12 d'ells, cal pensar que els més fidels a la causa dels vencedors, perquè continuessin redactant escriptures, els quals sembla que estigueren sols durant alguns mesos. A la ciutat de València eren uns 200 notaris aproximadament els que exercien abans de 1707. És a dir, durant aquests mesos de guerra, només treballava un de cada 20 fedataris.⁵³²

⁵²⁸ Sembla que el Consell d'Aragó es va oposar a aquesta mesura tan dràstica, i va pagar aquesta oposició amb la seva supressió, per decret de 15 de juliol de 1707. En aquesta disposició van tenir un paper preeminent Amelot i Macanaz. Sobre el tema veure Arrieta Alberdi, Jon: *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*, pgs. 215-227.

⁵²⁹ Graullera: *Los notarios de Valencia y la Guerra de Sucesión*, pg. 73.

⁵³⁰ El Decret de Nova Planta per a València i Aragó és inclòs a la *Novísima Recopilación...*, llibre 3, títol 3, lleis 1 i 2.

⁵³¹ Graullera: *Los notarios de Valencia...*, pg. 73..

⁵³² Graullera: *Los notarios de Valencia...*, pg. 74. A la nota 119 aquest autor cita una part del protocol de Joan Domenech: *...en lo día dotza de este corrent mes de agost de mil setcents set, fonch publicat amb trompetes y tabals un Decret del Rei, el Senyor Felip Quint lo qual manà suspendre de la facultat a tots los notaris de València y del Regne y que no poguessen rebre actes en pena de falsaris, sens licència y aprobació de la Real Cancellaria (entonces en esta ciutat creada) y ab nou despaig y privilegi del Rey ...per a les ocurrències més precises, donaren facultat a deu o dotse notaris, per a rebre actes...*

Uns mesos més tard, l'Audiència de València, que en aquell temps tenia la planta de *Chancilleria*, va començar a admetre les rehabilitacions, que es produïen a mesura que es constatava la fidelitat al Borbó. Comprovada aquesta, havien de pagar el *fiat* i la *media annata*, per tal d'obtenir el títol, al igual que es practicava a Castella des de feia segles.⁵³³

No tots els notaris disposaven dels 200 ducats a què ascendia l'import del *fiat*, segons el dret de Castella, i per aquest motiu, molts fedataris que no s'havien significat especialment en la causa austriacista, van haver de quedar-se sense exercir per raons purament econòmiques.⁵³⁴ Així va passar, per exemple, amb Miquel Alcover.⁵³⁵

El juny de 1709 ja eren prop de 60 els que havien obtingut la rehabilitació i podien continuar treballant, però havien d'actuar -és clar- en paper segellat i d'acord amb el dret privat castellà. L'Audiència va notar que aquest darrer requisit no es complia, i que els notaris continuaven autoritzant documents segons el dret dels Furs.

Per tal d'imposar d'una manera efectiva el dret privat castellà, la *Chancilleria* borbònica va establir el següent sistema: tots els notaris de València van ser obligats a comprar el formulari de contractes de Pedro Melgarejo, del qual se'n va haver de fer una edició expressament a València. En un termini de vuit dies, els fedataris de la ciutat havien de presentar-se amb un exemplar a casa del fiscal de l'Audiència, Tomàs Melgarejo, per a demostrar que l'havien adquirit.^{536 537}

⁵³³El 14 d'agost de 1707 es van donar ja 37 autoritzacions, previ pagament dels drets corresponents. Graullera: *Los notarios...*, pg. 74.

⁵³⁴Al Regne de València, els notaris ja havien de satisfer els drets de la *media annata* abans de la guerra de Successió. Per exemple, el notari Josep Franch ja la havia fet efectiva el 1692. ACA, Consell d'Aragó, lligall 941, doc. 33. El 1679 aquest impost pujava 57 rals i mig de plata, que sumats als 25 del dret del *sello*, el total era de 82 rals i mig de plata. ACA, Consell d'Aragó, lligall 941, doc. 50-1. Es tractava d'una quantitat notablement inferior al *fiat* castellà. Al Regne de València, la taxa era aplicada a una multitud de concessions.

⁵³⁵Graullera: *Los notarios...*, nota 124.

⁵³⁶Graullera: *Los notarios...*, pg. 76. Tomás Melgarejo va ascendir a magistrat del Consell de Castella el 2 de juny de 1723. Fayard, Janine: *Los miembros del Consejo de Castilla...*, pg. 513. Aquest oïdor era nascut el 1663 a Garci Muñoz (Conca). Estudià a Salamanca, on va ser col·legial, i el 1696 va obtenir una càtedra. Dos anys més tard va ser nomenat fiscal civil de la *Chancilleria* de Granada. El 1707 va ser designat oïdor de l'Audiència de València. El 1709 va ser jutge de confiscacions a Alacant; el 1711 va ser intendent de Valladolid i el 1713 s'incorporà a Madrid al *Consejo de órdenes* i després va ser membre del Consell d'Hisenda i fiscal del de Castella. Acabà

Com calia esperar, dels protocols van desaparèixer el llatí i el valencià tradicionals, quedant redactats a partir de llavors únicament en castellà, realitat ininterrompuda fins els nostres dies.⁵³⁸

D'aquesta manera trobem com en uns dies es va acabar amb una tradició jurídica centenària que, com a Catalunya, era basada en el *ius commune*, i tenia autors i tractadistes de notaria de la talla de Tarraza.⁵³⁹

A la resta del Regne de València el problema es va plantejar en termes idèntics. A la ciutat, els notaris van haver de demanar la rehabilitació i pagar els drets per a poder continuar exercint. El que sembla clar és que aquestes mesures tan dràstiques només significaven una depuració política que possiblement no s'hagués produït de no existir l'estat de guerra. A més, les autoritats borbòniques aprofitaven l'ocasió per a extorquir els notaris exigint-los el pagament del *fiat* i la *media annata*, en un moment en el qual la hisenda pública estava molt malmesa per les quantioses despeses que ocasionava la guerra.⁵⁴⁰

la seva carrera en aquest òrgan com a ministre. Molas, Pere: *Magistrados foráneos en la Valencia borbónica*, pg. 295. Sembla ser que tenia una forta personalitat i molt enèrgica. El 1710, ell, juntament amb l'*alcalde del crimen*, Rodrigo Caballero, davant el perill d'una insurrecció austriacista, van organitzar *los medios y providencias para mantener aquella ciudad en quietud y castigar sediciosos*. Molas, Pere: *Colegiales mayores...*, pg. 63..

⁵³⁷Melgarejo Manrique de Lara, Pedro: *Compendio de los contratos públicos, autos de particiones... con el género de papel sellado que a cada Despacho toca*. Aquest formulari va ser imprès diverses vegades, la primera, citada per Palau i Dulcet és del 1652 a Granada. Va ser reeditat el 1667, el 1689 i el 1704, a Madrid. Del 1707 trobem aquesta edició de València, comercialitzada forçosament, la qual es deuria vendre molt de pressa, perquè l'any següent, el 1708, en trobem una altra a Saragossa. Posteriorment, el llibre va ser reeditat a Madrid els anys 1728, 1733, 1742, 1744, 1758, 1764, 1776 i 1791. A Barcelona trobem una sola edició del 1757

⁵³⁸Un altre canvi que es produeix en aquells temps és l'aparició de les signatures dels atorgants en els documents notariais, per més que sovint es fa constar que aquells no saben signar. D'acord amb la tradició anterior, basada en els Furs, no calia aquest requisit, y el notari es limitava a donar fe en el document de la presència dels compareixents.

⁵³⁹D'aquest autor tenim per exemple una teòrica de l'art de notaria, intítulat: *Compendium sive epithome theoricæ artis notariæ*, publicat a València el 1636, així com un complet formulari, imprès a la mateixa ciutat el 1643, intítulat: *Formularium diversorum instrumentorum contractum et ultimarum voluntatum, iuxta magis communem stilum notariorum Civitatis et Regni Valentiae*. Tant l'un com l'altre, són escrits en llatí, segons els cànons tradicionals de l'art de notaria, llengua en la qual es redactaven bona part de les escriptures, a excepció de les últimes voluntats. Naturalment, els nous temps van relegar a l'ostracisme aquestes obres, substituïdes a corre-cuita pel formulari de Melgarejo, escrit íntegrament en llengua vulgar.

⁵⁴⁰A partir d'aquell moment, seguint els usos de Castella, el *Consejo* va començar a donar als preterents valencians títols de *escrivano de Reynos*, com a Castella. El resultat no es va fer esperar, produint-se una forta davallada en el tradicional nivell tècnic y moral que caracteritzava el notariat valencià. Les línies que transcrivim en són una prova irrefutable: *Se seguían graves inconvenientes... por haver abolido el Colegio de notarios de Valencia, pues no pudiendo éstos admitir otros en su Colegio según sus antiguas ordenanzas, los que querían seguir esta profesión yvan a Madrid, de donde volvían graduados, aunque fuessen indignos para tal empleo, por su*

Molts notaris de València i el Regne van abandonar els seus llocs de residència per a traslladar-se a Barcelona, seguint la Cort de l'Arxiduc, i alguns d'ells van seguir autoritzant documents a aquesta ciutat.⁵⁴¹ El terrabastall sobre el notariat valencià no va acabar aquí, perquè un altre dels efectes del trasbals de 1707 va ser la cessació de l'escola de notaris, la qual, òbviament, no estava preparada per als temps que s'aveïnaven. Aquesta escola era la primera i única llavors, dels regnes hispànics de Felip V.⁵⁴² Remarquem que aquesta càtedra de notaria era una realitat viva a la València dels segles XVI i XVII.⁵⁴³

Aquestes mesures són possiblement les més dràstiques que es van donar en tota la Corona d'Aragó, perquè no hi ha notícies de què la introducció de l'estil de nomenar notaris de Castella hagués estat tan traumàtic a Aragó. A Catalunya i a Mallorca, tal com veurem, no hi va haver suspensió.

Cal tenir en compte que després de la batalla d'Almansa, els exèrcits borbònics es van apoderar d'una part de Catalunya, la qual va passar a formar part, administrativament, del Regne de València. No sabem si es va patir en aquests

poca sciencia y menos práctica en el arte de la Notaría: De su latinidad no se habla, pues de ésta no necesitan porque todos los instrumentos reciben en lengua castellana, según estilo de Castilla: Les costava el grado según decían ducientos escudos y mientras estos no faltasen conseguían el privilegio. Muy poco se podría fiar de estos notarios a la moda, pues no ponían reparo alguno de ellos en hazer instrumentos falsos, y quedar con el rostro sereno y por eso no eran castigados, por lo cual no poca confusión causavan en los pleytos de hacienda y otros intereses de particulares. Aquest interessant fragment correspon a Güell: *Historia del Priorato del P. Miquel Gosalbo*, manuscrit existent a la biblioteca de la Universitat de València, catalogat amb el núm. 1.075, pg. 523 y ss., citat per Palanca Pons, Abelardo: *Historia del Insigne, noble e ilustre Colegio notarial de Valencia*, pg. 56-57. No costa d'endevinar el trasbals provocat per la introducció dels usos de Castella en el nomenament de notaris. Aquest text dóna a entendre que es van relaxar les mesures punitives envers els notaris que cometien falsedats. En temps anteriors a 1707, el col·legi de València examinava tant els notaris de la ciutat com els de la resta del Regne, i tot indica que l'examen d'aquests últims no era massa complicat, Graullera: *Historia del derecho foral valenciano*, pg.126. Això evidencia que els primers notaris examinats a Madrid segons l'estil de Castella tenien un nivell tècnic molt baix.

⁵⁴¹ Graullera: *Los notarios*, pg. 77.

⁵⁴² Falguera: *Apuntes de notaría*, pg. 29. Santamaria: *Estudios notariales*, pg. 129.

⁵⁴³ Simó Santonja: *Notas para la Historia del notariado Foral Valenciano*, pg. 284. Aquest autor, referent al notariat valencià, cita l'existència d'un important manuscrit inèdit, obra, del síndic del col·legi de València, Pedro Pablo Visado: *La eminencia y Nobleza del Arte de notaria* (1637).

indrets, certament allunyats de València ciutat, l'important trasbals que va tenir lloc a la capital del Regne.⁵⁴⁴

Fins aquí hem fet referència al nomenament de fedataris en estat de guerra, és a dir, quan les hostilitats encara no havien cessat i la hisenda estava encara molt malmesa. És obvi que tal estat de coses no podia mantenir-se indefinidament i tard o d'hora les coses havien de retornar a la normalitat.

El 4 de juny del 1720 el Col·legi, o millor dit, els seus antics membres, perquè aquest havia estat suprimit, van elevar un memorial al Rei demanant el seu restabliment. Durant la guerra, el Col·legi de Notaris de València havia pres part pel partit borbònic, i a causa d'això tenia molts deutes. Les autoritats de Madrid van resoldre la qüestió amb el restabliment de la corporació, demanant que formessin ordinacions per a ser tramitades seguint l'ús de Castella.⁵⁴⁵ Aquestes van ser aprovades pel *Consejo* el 4 d'abril de 1731.⁵⁴⁶

⁵⁴⁴Almenys els territoris de la castellania d'Amposta, les baronies d'Entença i Flix, amb Tortosa van passar a dependre administrativament de València. Serrano Daura: *Senyoriu i Municipi...*, pg. 228 citant a Mercader: *Del Consell de Cent...*, pgs. 75-76.

⁵⁴⁵Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 300.

⁵⁴⁶Les ordinacions del Col·legi de Notaris de València van ser publicades en un opuscle independent, molt probablement a despeses del mateix Col·legi. Aquest imprès s'intitula: *Copia del Real Despacho dado en Sevilla a diez y ocho días del mes de mayo del año mil setecientos treinta y uno, en que Su Magestad (Dios le guarde) restablece el Colegio de notarios de Valencia, y aprueba sus Ordenanzas, con las declaraciones que en él se expresan.*

Transcrivim algunes línies del preàmbul, que poden ser d'interès a l'hora de determinar els motius de les autoritats borbòniques per restablir el Col·legi: *Y que aquel mismo Colegio, (habituado sin duda a la legalidad, y fidelidad de su oficio lo practicó (no sin conocida ventaja a muchos) en la turbación que padeció aquel Reyno en el año de mil setecientos y cinco en que invadiéndole mis enemigos, le formaron en regimiento, con otros muchos, a sus expensas de quienes el Virrey, marques de Villagarcía fió la custodia de los baluartes, y armería de dicha ciudad y a continuación en el año siguiente, en que acompañaron muchos mis Reales Tropas, continuando sus esfuerzos, manifestaron el debido amor a mi Real Persona en muchos donativos que tomaron sobre sí, hipotecando los emolumentos que contribuían a su común los individuos que creavan, y notarios Reales que se nombraban ; y que con el motivo de aver mandado Yo observar en aquel Reyno las leyes de Castilla (bien que sin decreto especial que reformase el Colegio) cuyas instrucciones y regla de establecerse y conservarse, no tenía algún capítulo contrario a ellas) se avía desquiciado, o deshecho, de forma que ni aun el ejercicio que con tanta aprobación, y calificación practicaron antes sus individuos le pudieron continuar sin repetida aprobación del mi Consejo; de cuyo principio, se veía disuelto; y separados todos avía quedado, entre otros perjuicios, **descubierto, en el de la satisfacción de catorce mil pesos, y sus réditos a razón de cinco por ciento; cuyos atrasos importaban más de otros siete mil**, que tomaron sobre los emolumentos que recaudaba por los que creava notarios, los que precisamente, o no se avían de satisfacer, en perjuicio de los particulares sus dueños, en caso posible los lastarían los notarios individuos que fueron de aquel Colegio, que no era dable por la estrechez de medios a que todos estaban reducidos; y en particular no obligados, o mi justa equidad debería satisfacerlos, como en quien se refundían los mismos derechos, que cuando los recaudava el Colegio fueron hipoteca de estas obligaciones...* (El text en negreta és en cursiva en l'original). Podem concloure que l'existència

Els nous estatuts van representar un pas endavant per al Col·legi, perquè significaven el retorn a la normalitat d'abans de la guerra, recuperant la corporació notarial una bona part del règim jurídic anterior a 1707.

En resum, aquelles normes col·legials es caracteritzaven pels següents punts:

- El Col·legi recuperava la facultat d'examinar als pretendents de notari tant de València ciutat com de la resta del Regne. Els exàmens s'havien de celebrar anualment.
- Recuperava també la capacitat recaptatòria de les taxes d'ingrés dels nous col·legiats, permetent així la seva subsistència, i podent pagar els nombrosos deutes contrets en la guerra, paradoxalment en defensa de la causa borbònica.⁵⁴⁷
- S'establia un màxim de sis aspirants a examen per a la ciutat de València, i una llegua al seu voltant, mentre que el nombre de notaris de la resta del Regne quedava sense cap limitació.⁵⁴⁸
- Els notaris de la ciutat podien actuar en tot el Regne, però els de fora, s'havien d'abstenir d'actuar en ella.
- El Col·legi estava regit per quatre majors elegits anualment entre els fedataris de més de deu anys d'antiguitat.⁵⁴⁹

d'aquests censals per valor de 14.000 pesos van ser una de les causes que més van influir per al restabliment del Col·legi, amb capacitat recaptatòria respecte dels futurs notaris, no sols de València, sinó de tot el Regne. Les fonts contemporànies ens informen de l'existència d'aquests *donatius*, per exemple Miñana a la seva història de la guerra de Successió: *De Bello Rustico Valentino*, pg. 201, ens dóna la notícia de que el 1707 es van recaptar 50.000 doblons d'or (no especifica si de grat o per força). Castellví, en el mateix sentit, ens reporta un document que confirma aquesta extorsió, no sols dels notaris, sinó de tot el regne, perquè ens cita un *Decreto y orden que el duque de Berwick dio a la ciudad de Valencia y su territorio de pagar 180.000 pesos*. Aquesta ordre és posterior a la rendició de 1707. *Narraciones*, vol. 2, pg. 459.

⁵⁴⁷El notari Vicent Clua declarava el 1726 que havent sortit com a fiador d'un dels deutes contrets pel Col·legi, els creditors ara anaven contra ell que es veia incapaç de satisfer el crèdit, tenint ja l'edat de 80 anys. Graullera: *Los notarios...*, pg. 84.

⁵⁴⁸Aquesta característica és exclusiva del col·legi de València, el qual tenia facultat per a la intervenció no sols en l'examen i nomenament dels notaris de la ciutat sinó també en els de tot el Regne. No trobem cap cas semblant a Catalunya ni a Aragó. És obvi que aquesta poca concreció del nombre màxim de notaris en el Regne es prestava a abusos que tardarien poc temps en manifestar-se, en examinar més fedataris dels necessaris. Juan José Sánchez descriu el procediment que estava en ús abans del 1707 en el nomenament de notaris: *Nobleza de escribano*, vol. 1, pgs. 712-740.

⁵⁴⁹*Copia del Real Despacho...*, pg. 10.

Els requisits per a ser admès als exàmens eren semblants als que s'exigien abans de la guerra, és a dir:

- S'havia de tenir quatre anys de pràctica per a ser notari de València i dos per a ser-ho de la resta del Regne.
- L'edat mínima era de 24 anys.
- Calia de justificar la netedat de llinatge i bons costums i no s'havia d'haver exercit ofici mecànic.⁵⁵⁰

Aquestes ordinacions van significar la normalització de la vida col·legial, tenint en compte que en l'aspecte econòmic va ser possible de continuar percebent els drets d'ingrés al Col·legi dels pretendents, que permetien el normal funcionament d'aquesta institució.

Tant els exàmens com la resta dels tràmits eren fets per la corporació notarial, amb la participació, és clar, de membres de l'Audiència. Posteriorment, els pretendents s'havien de dirigir al *Consejo* a tramitar el títol, sense haver de satisfer ni la *media annata* ni el *fiat*, pagant només els drets de secretaria. Els ingressos que obtenia el Col·legi eren aplicats a redimir els censals i a satisfer altres deutes de la institució.

Les ordinacions del col·legi de València van tenir un efecte inesperat: el text aprovat pel Consell de Castella establia literalment que per a accedir al notariat, en el cas de què dos aspirants haguessin practicat amb el mateix notari els quatre anys reglamentaris, haurien de presentar als majorals del Col·legi un d'ells els quatre protocols dels quatre anys, i l'altre els quatre *borradores o cuadernos donde se continúan las escrituras antes de extenderlas en el protocolo, escritas también de su mano, y puestos en limpio*.

⁵⁵⁰Ibidem, pg. 13. Sobre els oficis mecànics y viles, i la poca consideració que tenien a la societat contemporània a Castella, veure Anes, Gonzalo: *Historia de España. El antiguo régimen. Los Borbones*, pgs. 131-138.

És a dir, que tàcitament es restaurava el sistema triinstrumental anterior al Decret de Nova Planta, deixant sense efectes el sistema biinstrumental castellà, propi de la tradició castellana i la Pragmàtica d'Alcalá.⁵⁵¹

El següent problema que es va plantejar va ser degut a l'excessiva quantitat de notaris que eren admesos, perquè no havent un nombre màxim per al Regne, eren examinats més pretendents dels necessaris.⁵⁵²

Les autoritats borbòniques, que el 1707 havien derogat sense miraments el dret valencià, van declarar la reviviscència de la disposició dels Furs que establia l'obligatorietat de la clàusula *exceptis clericis et sanctis*, per tal d'evitar que alguns béns passessin a mans eclesiàstiques. El desfavor respecte dels drets diferents dels de Castella podia ser mitigat quan convenia als interessos del poder reial.⁵⁵³

Situació del notariat valencià a partir de mig segle XVIII

El 2 de novembre de 1748 es va promulgar una disposició per a tota la Corona d'Aragó, en virtut de la qual tots els notaris de llocs de senyoriu, si no havien estat examinats pels col·legis respectius, havien d'anar personalment al *Consejo* per a fer-ho i satisfer la *media annata*. Si estaven examinats ja podien fer els tràmits del títol mitjançant un procurador. Aquesta disposició va ser ignorada per bona part

⁵⁵¹ Així pensava, per exemple, el notari Carles Ros. Sobre aquest tema veure Rodríguez Adrados, Antonio: *La Pragmática de Alcalá*, pgs. 135-136. Literalment, les noves ordinacions establien: *y si acaso el Maestro con quien practicó, tuviese dos, o más practicantes, no se les pueda abonar la práctica, menos que manifestando el uno, los quatro protocolos de los quatro años, escritos de su mano, y el otro los quatro borradores, o quadernos, donde se continúan las escrituras, antes de extendidas en el Protocolo, escritas también de su mano y puestos en limpio, para que assí vengan los Mayorales en conocimiento de la práctica del Pretendiente*. Extret de *Copia del Real Despacho...*, pgs. 13-14.

⁵⁵² En canvi, a la *Novísima Recopilación* podem llegir en sentit contrari: *Por resolución a consulta del Consejo de 15 de junio de 1751 se sirvió S.M. mandar, que no se hiciera novedad en la creación de escribanos de los Reynos de Aragón y Valencia, y Principado de Cataluña, ni en los Colegios establecidos en ellos, y mediante no experimentarse exceso en su número y calidad: y que en quanto a la formación de Colegios se oyese en el Consejo a los que lo pretendiesen, con citación del fiscal, consultando a S.M. en cada uno lo que tuviese por conveniente con respecto a los intereses Reales y Regalías*. *Novísima Recopilación...*, nota a llibre 7, títol 15, llei 30 (vol. 4, pg. 380).

⁵⁵³ Traiem aquesta dada de l'obra de Carles Ros: *Cartilla real theórica-práctica según leyes reales de Castilla para escribanos*, que reproduïx la disposició donada al *Buen Retiro* de 9 de juliol de 1739, en la qual s'establia la reviviscència de la disposició del fur 7: *De rebus non alienandis*, que establia l'obligatorietat d'imposar en escriptures de venda la clàusula *Exceptis Clericis, Locis Sanctis, Militibus et personis Religiosis, et alliis qui de foro Valentiae non existunt*. Es tractava d'una prohibició de transmetre el domini a l'Església. Sobre aquesta clàusula veure Garcia Sanz,

dels fedataris en exercici, perquè va haver de ser reiterada en diverses ocasions.⁵⁵⁴

El 1752 s'esqueia a Castella la *Visita* general de notaris, la qual es practicava cada deu anys. En aquesta ocasió, per primera vegada es va fer també a tota la Corona d'Aragó, incloent -és clar- el Regne de València. El *visitador* ja va fer notar que la disposició de 1748 referent al nomenament de notaris en llocs de senyoriu no es complia i que, malgrat les prohibicions, els fedataris es resistien a viatjar a Madrid a examinar-se. Així, va haver de ser reiterada almenys el 1760 i el 17 d'octubre de 1769.⁵⁵⁵

El Col·legi de València continuava examinant pretendents a notari reial del Regne sense limitació de nombre, la qual cosa va provocar una crisi.

Tenim notícies del nivell que s'establia en els exàmens que l'Audiència feia als aspirants per l'obra de Carles Ros, que en la seva exposició en forma de diàleg elemental en castellà, dóna resposta a la major part de preguntes que els examinadors solien fer en els exàmens.⁵⁵⁶ D'aquest text es desprèn que des del 1707 fins a mig segle es va produir una espectacular davallada en el nivell tècnic del notariat valencià, que va equiparar-se en aquesta característica, al de Castella.

La creació d'un nombre desmesurat de professionals de la fe pública, va conduir a l'establiment d'una demarcació per a tot el Regne i ciutat de València. El nombre total de notaris es va establir en 400, dels quals, a la ciutat i una llegua al seu voltant, només en podia haver un màxim de 50. Aquesta disposició deixava vigent

Arcadi: *Institucions de dret civil valencià*, pgs. 96-97. Aquesta norma era comunicada als nous notaris en el moment del seu nomenament com a tals.

⁵⁵⁴ACA, reial Audiència, reg. 564, foli 380.

⁵⁵⁵La provisió del *Consejo* de 1769, per a tota la Corona d'Aragó en la qual es dóna aquesta ordre és transcrita a ACA, Real Audiència, reg. 564, folis 379-384. Estaven en aquesta situació els notaris que depenien del duc de Medinaceli, com els del marquesat de Dénia i el ducat de Sogorb; els notaris d'Alacant Oriola, Callosa, Almoradí, Montfort, Muchamiel i St. Joan de Benimagrell entre molts d'altres. A Catalunya estaven en aquesta situació, entre molts d'altres els notaris de Girona (del comte de Solterra) i Vic (del poder eclesiàstic), així com els del comtat d'Empúries del qual era senyor el mateix duc de Medinaceli.

⁵⁵⁶Ros, Carles: *Cartilla real theórica práctica según las leyes reales de Castilla para escrivanos públicos*, 2 vols. València, 1762.

el règim jurídic dels llocs de senyoriu, on cada senyor nomenava els notaris del seu lloc. A partir d'aquell moment, hi va haver més control sobre el nomenament de fedataris, que van haver d'anar al *Consejo* per a tramitar el títol.

Això va canviar la mecànica en els nomenaments, perquè des d'aquell moment va ser necessari de justificar l'existència d'una vacant per a poder admetre l'aspirant. Un cop es produïa, ja era possible de procedir a l'examen.⁵⁵⁷

Els ingressos derivats dels drets d'examen continuava percebent-los el Col·legi, el qual podia eixugar els deutes que havia contret durant la guerra. Òbviament, això no els va passar per alt als fiscals del Consell reial, els quals van fer notar que es tractava d'un retall a les facultats de la Cambra de Castella, i un perjudici econòmic a la hisenda pública, que es veia privada dels drets del *fiat* i la *media annata*.

Tard o d'hora, aquesta situació que atorgava tanta autonomia al col·legi notarial de València, estava condemnada a desaparèixer. El 1775, un pretendent, de nom Julià Amaró va anar a Madrid, al *Consejo*, a demanar *notaria de Reynos*. Amb aquest motiu es va iniciar un expedient per a investigar i revisar les atribucions d'aquesta corporació.⁵⁵⁸ El resultat va ser la cèdula donada a Aranjuez el 23 de

⁵⁵⁷ A partir de 1757 ja es detecta l'interès del *Consejo* en fixar una demarcació de notaris al Regne de València, la qual va ser establerta el 17 d'agost de 1789. Graullera: *Los notarios...*, pgs. 88-89. José Sánchez, que escriu per aquestes dates, assenyala que 50 col·legiats per a la ciutat de València era excessiu, motivant (referint-se als notaris de València) [...] que: *los más, en casi todo el año nos estamos sin tener en que usar de nuestro empleo, por no ocuparnos en dependencia alguna. Nobleza de escribano*, vol. 3, pg. 299.

⁵⁵⁸ Escolano fa un resum d'aquestes al·legacions que pel seu interès reproduïm a continuació: [...] *que desde el restablecimiento del referido colegio executado por el Sr. Rey D. Felipe V, sin perjuicio de su regalía Real en el año de 1731, habían sido repetidas las instancias de los señores fiscales exponiendo que con los privilegios y facultades concedidas a dicho colegio, se vulneraban las regalías de la Corona, se causaba grave perjuicio al Real erario; se deprimía la jurisdicción del Consejo, a quien por leyes de estos Reynos correspondía el examen de los que pretendiesen crearse de escribanos Reales; se desautorizaba a la Cámara, no sólo en la expedición de las notarias de Reynos sino también en el conocimiento de las dispensaciones de comparecencia a examen en el Consejo; se dificultaba el conocimiento de la Reales intenciones de S.M. respectivas a la reducción de escribanos Reales en todos los Reynos a determinado número; y dexaba de entrar en el Real erario una considerable suma de dinero por la moderación de los derechos del fiat que pagaban los notarios de Valencia, y la falta de los que se satisfacían por las citadas dispensaciones de comparecencia a examen en el Consejo: que el citado Colegio no sólo quedó ya libre de los 210 pesos, con que estaba grabado de los capitales y réditos de censos, sino también con más de 40 pesos sobrantes que se destinaron para la compra de una casa en que celebrar sus juntas y colocar y custodiar los registros y protocolos de los escribanos difuntos. Todo lo cual puso la Cámara en noticia de Su Magestad en consulta de 16 de febrero de 1782 y por su*

maig de 1782 que posava fi a aquestes facultats excepcionals del Col·legi de Notaris de València, seguint-se a partir d'aquell moment el sistema d'examen a Madrid, comú a tota la Corona de Castella.⁵⁵⁹

No podem passar per alt la ciència notarial d'aquella època a València, en la qual cal esmentar la personalitat de Carles Ros (1703-1773), autor d'una obra anomenada *Cartilla Real para escribanos*, que va aparèixer signada amb el pseudònim de Diego Bustoso Lisares, i tingué un notable èxit.⁵⁶⁰

Aquest autor certifica d'altra banda, que la introducció del dret de Castella no va esborrar, almenys d'una manera total el dret anterior, que va subsistir, si més no, en certes pràctiques:

real resolución a ella se sirvió mandar que desde luego cesen las facultades concedidas a dicho Colegio de notarios de la ciudad de Valencia: que los que en adelante pretendiesen serlo en ella, y en el resto de aquel Reyno sólo podría ser quando se verificase vacar alguna de las escribanías que se había reducido el número en él, ocurriesen al Consejo de la Cámara a obtener el fiat, pagando por él la misma cantidad de los 200 ducados, con que servían los demás de estos dominios, y separadamente los derechos de media annata y los de secretaría, en la forma regular, y que estaba en práctica para todos los notarios de estos Reynos; sin permitir más extensión en la gracia que la de que, para conservar alguna distinción a el dicho Colegio de escribanos de la ciudad de Valencia se le sometiese a éste el examen, en los casos de dispensación de comparecencia a sufrirlo en el Consejo, y que éste fuese presidiéndole un ministro de aquella Real Audiencia, para que con certificación de su suficiencia y práctica, y demás calidades que prevenían las ordenanzas pudiese el así creado ocurrir al Consejo para que se le diese el signo que había de usar, y se le despachase el título correspondiente. Escolano: *Practica del Consejo Real*, vol. 2, pgs. 306 i 307. Aquest text posa de manifest la concepció del notariat com una regalia exclusiva de la Corona, en ús després del Decret de Nova Planta.

⁵⁵⁹Transcrivim el llibre VII, títol XV, llei XXX de la *Novísima Recopilación de Leyes de España: Teniendo presente lo que la Cámara me ha consultado, mando que desde luego cesen las facultades concedidas al Colegio de escribanos de Valencia, y los que en adelante pretendan serlo en ella y el resto de aquel Reyno (que sólo podrá ser quando se verifique vacante alguna de las escribanías a que se ha reducido el número en él) ocurran a la Cámara a sacar el fiat, pagando por él la misma cantidad de los 200 ducados con que sirven los demás de mis dominios, y separadamente los derechos de media-annata, y los de secretaría en forma regular; sin permitir más extensión en la gracia, que la de que, para conservar alguna distinción a aquel Colegio de escribanos, se someta a éste en el examen en los casos de dispensación de comparecencia a sufrirla en el Consejo, y que éste sea presidiéndole un ministro de la Real Audiencia, para que con certificación de su suficiencia, práctica y demás calidades que prevenen sus ordenanzas, pueda el así creado ocurrir al Consejo, para que se le dé el signo de que haya de usar, y se le despache el título correspondiente.*

⁵⁶⁰Aquesta *Cartilla*, de nivell elemental, va tenir un notable èxit a Castella, restant en el mercat per un segle, aproximadament. Ros va escriure altres obres referides al notariat, per exemple uns formularis d'escriptures o unes instruccions per a secretaris de municipis. A part d'aquesta vessant, Ros en tingué una altra com a estudiós de la llengua catalana, perquè escrigué una nombrosa producció com a lexicògraf i gramàtic. Veure Rodríguez Adrados: *Escritos jurídicos*, pgs. 610-611, i més recentment la tesi doctoral inèdita d'Assumpció Espín Rubert, que incideix sobre la vessant literària i lingüística d'aquest autor. A pesar de la supressió dels furs del Regne el 1707, Ros encara recomana la seva reedició perquè *a més de molt útils per a saber lo modo de gobernarse, servirien molt per al fi que es desitja*. Op. cit., pg. 76. Aquesta afirmació ens indica que malgrat la derogació del 1707, encara estaven en ús.

*Aunque la justicia en España se administra por unas mismas leyes que son nuestras Justísimas Reales de Castilla, en cada Reyno tienen un ritual diferente respecto de la actuación y estilo en quanto escrituras o contratos o formación de procesos, no obstante en lo sustancial sea lo propio: y esto no se opone a las leyes.*⁵⁶¹

Una altra obra referent al notariat, escrita a les darreries del segle XVIII, és intitulada *Nobleza de Escribanos*, en la qual, l'autor, Juan José Sánchez, relata que va passar l'examen de *notario de Reynos* al *Consejo*, i descriu el tràmit.⁵⁶² L'obra deixa veure com a les darreries de segle ja existia una consciència de crisi en la classe notarial, i el títol ja dóna una idea prou exacta del seu contingut, i els problemes del notariat a Castella i València a finals del segle XVIII.⁵⁶³ En la seva obra, aquest autor ja no fa cap diferència entre el notariat valencià i el de Castella. En el títol del primer paràgraf del penúltim capítol del primer volum, literalment escriu:

*[...] De los motivos que, con graves detrimientos de la causa común han constituido al oficio público de escribano, en el deplorable estado que en el día se encuentra.*⁵⁶⁴

Sobren, doncs, més comentaris sobre l'evolució a la baixa del nivell tècnic del notariat valencià si considerem el període comprès entre el 1707 i el 1800, en el qual el notariat valencià es va contaminar amb les pitjors característiques que tenia el model castellà.⁵⁶⁵

⁵⁶¹ Ros, Carles: *Breves Instrucciones*, pg. 198. Aquest autor es queixa dels aranzels que, elaborats a Madrid, no contenien la taxació d'alguns actes o escriptures que es feien a terres valencianes.

⁵⁶² Sánchez, José: *Nobleza de Escribanos*, 3 vols. València, 1794.-97. Aquesta obra posa de manifest una crisi del notariat. El seu autor va ser notari de Moya, a les proximitats de Castella (senyorial), i després de l'examen al *Consejo*, a València ciutat. Segons explica ell mateix en el pròleg o advertència del segon volum, el primer havia tingut molta acceptació a la *corte*.

⁵⁶³ Sánchez denuncia la sobreabundància de notaris que hi havia al Regne. Tenim les dades del cens de Floridablanca, fet amb pocs anys de diferència. Al País Valencià, sobre una població de 783.084 persones, hi havia 790 advocats i 776 *escribanos*; un advocat per cada 2.116 habitants i un notari per cada 1.204. Floridablanca: *Censo...*, taula 25. El cens incloïa tota mena de fedataris, fins i tot els eclesiàstics. La vida del propi Ros, que va exercir a mig segle XVIII, confirma aquesta sobreabundància, perquè a pesar de tenir dues autoritats, apostòlica i reial, no va aconseguir tenir una còngrua sustentació, segons es desprèn del testimoni de contemporanis i de l'extensió dels seus manuals, que s'han conservat.

⁵⁶⁴ Sánchez: *Nobleza de Escribano*, vol. 1, pg. XV in fine.

⁵⁶⁵ Abans de la guerra de Successió, el nivell tècnic exigít als notaris de València ciutat pot considerar-se equiparable al de Barcelona. Per a ser notari calia superar dos exàmens, en un dels quals s'havia de demostrar suficiència expressant-se i redactant correctament en llatí. Sánchez, José: *Nobleza de escribano*, vol. 1, pgs. 736-737. L'autor corrobora aquesta decadència. La societat valenciana contemporània va percebre en el seu moment aquesta davallada en la preparació dels fedataris [...] *como sucedía en la creación y examen de dichos escribanos forales, en quienes se advierte tanta diferencia en la ciencia de jurisprudencia patria con relación a su antiguo estado, y comparado con la quasi ninguna que actualmente se experimenta en nosotros,*

EL NOTARIAT AL DEL REGNE DE MALLORCA AL SEGLE XVIII.

Els notaris de Mallorca, antigament, havien exercit, igual que a València, funcions de procuradors. Aquesta facultat, amb el temps, va anar cessant.⁵⁶⁶

Abans del Decret de Nova Planta, els notaris que havien de treballar a les Illes, podien ser nomenats de tres formes diferents:

- Pel Veguer i els jurats de la ciutat de Mallorca, els quals, en virtut de diversos privilegis, com a València i Barcelona, podien nomenar notaris.
- Pel Consell d'Aragó a la Cort, a Madrid.
- Pel Virrei, el qual, com a *alter nos* del Monarca, en ocasions feia ús d'aquesta facultat.⁵⁶⁷

El 9 de novembre de 1715 el Rei va promulgar una reial Cèdula, de la qual ja hem vist les conseqüències a Catalunya, que establia, entre d'altres aspectes, la prohibició de donar dispenses per a comparèixer al *Consejo* per a passar l'examen per tal d'obtenir el títol de notari. Aquesta disposició era aplicable tant a Castella com a l'antiga Corona d'Aragó.⁵⁶⁸

La Nova Planta per a Mallorca, encara que no fes referència expressa a la manera de nomenar els notaris, sembla que establia el mateix sistema que a

que se está tocando palpablemente que el público no tiene satisfacción alguna en nuestra habilidad [...] Sánchez, obra citada, volum 1, pg. 734.

⁵⁶⁶ Oliver et alii: *Tratados...*, pg. 381. Els notaris mallorquins van continuar exercint de procuradors fins al segle XVIII. La gestió de cobrament d'impagats (procuradors de ròssecs), en el segle XVIII, la feien majoritàriament els notaris. Oliver et alii: *Tratados de notaría en el reino de Mallorca*, pg. 381.

⁵⁶⁷ Escolano de Arrieta: *Práctica...*, vol. 2, pg. 309. Aquest autor descriu el procediment i vicissituds del nomenament de notaris a Mallorca.

⁵⁶⁸ Remarquem que el Decret de Nova Planta per a les Illes data de 28 de novembre de 1715, és a dir, només 17 dies després de la reial cèdula que centralitzà a Madrid l'examen i el nomenament de notaris.

Castella, és a dir, l'examen davant del *Consejo*, i el pagament del *fiat* i la *media annata*. Malgrat tot, les coses van anar per un camí diferent.⁵⁶⁹

El 1717 l'Audiència de Mallorca, va demanar al Rei que no permetés les substitucions dels notaris designats per als tribunals, confirmant que s'havia introduït a l'illa la corruptela dels *excusadores*, que normalment encobrien un simple lloguer de la notaria. El Rei es va negar a prohibir aquestes substitucions, àmpliament utilitzades a Castella, ordenant només que es vigilessin les substitucions dels *tenientes*, tant pel que feia de la seva habilitat, com a la manera de cobrar els seus drets.⁵⁷⁰

El 1717 es va fixar a 20 el nombre de procuradors de Mallorca, els quals havien de ser examinats per l'Audiència, i només podien ser els pretendents que haguessin practicat al llarg de quatre anys a l'Audiència, que sols estava obligada a informar al *Consejo* de les persones que havien estat aprovades.⁵⁷¹

El 1725 va arribar a Madrid la notícia, segons la qual el Corregidor de la ciutat (autoritat que substituïa el Veguer) i els jurats continuaven amb el nomenament dels notaris per la via de fet, d'acord amb l'antic sistema, a pesar de l'abolició de tot el dret públic esdevinguda el 1715. Després del corresponent procediment, el consell reial va determinar la suspensió del notari afectat, Josep Bauçà. L'ordre de 31 de gener d'aquell any també determinava expressament que: *quede sin*

⁵⁶⁹Recordem que al llarg del període que estudiem, Menorca estava sota dominació britànica, i per tant, els sistemes de nomenament dels notaris de l'illa exigiria un estudi especial.

⁵⁷⁰Reproduïm el contingut de la *Novísima Recopilación*, llibre 5, títol 10, llei 4, dubte 11: *Que ha reconocido la Audiencia el grave perjuicio que se sigue a la buena administración de justicia, de que todos los oficios de que ha hecho merced, no se sirvan por sus propietarios, especialmente las escribanías de las villas y lugares de este Reyno; porque no atendiéndolos dueños más que a la conveniencia de la mayor cantidad, las arriendan a personas indignas de semejantes oficios, así por su calidad como por la ninguna pericia que tienen en substanciar las causas; de que se sigue el cometer los inferiores infinitos errores en grave detrimento de las partes, las que no sólo experimentan estos perjuicios, sino el de los excesivos derechos que les llevan los escribanos para poder mantenerse, y pagar a los propietarios el arrendamiento; cuyos inconvenientes sólo se podrán evitar mandando que los propietarios regenten por sí dichos oficio, siendo hábiles, y no lo siendo, los vuelvan y alarguen, para elegir yo otros sugetos capaces, o para tomar la providencia que fuere servido. RESOLUCIÓN: En quanto a esta duda mando no se haga novedad, sino que la Audiencia vigile mucho sobre las operaciones de los tenientes, así por lo que mira a su habilidad y práctica como en el modo de cobrar los derechos; y al que hallare culpado le castigue, obrando en todo conforme a derecho. (At. 23, tit. 2, lib. 3 R).*

⁵⁷¹*Novísima Recopilación*, llibre 5, títol 10, llei 4, dubte 12.

*ejercicio el Colegio de notarios formado en los primeros tiempos del Reino de Mallorca.*⁵⁷² És a dir, el Col·legi de Notaris de Mallorca va ser suprimit.

Remarquem que aquesta corporació professional, en la guerra de Successió va prendre part decididament pel partit de l'Arxiduc.⁵⁷³ Tot i això, tant la ciutat com el Col·legi van formular les seves queixes sobre la supressió, i van aconseguir que les autoritats borbòniques fessin un pas enrere, revocant-la, encara que sense disposar res sobre l'ingrés de nous membres.

El 1727 es va iniciar un altre procediment en el *Consejo* que no va arribar a concloure's. L'informe del Ministeri Fiscal recomanava la immediata suspensió de tots els notaris nomenats pel Corregidor i els jurats de la ciutat després del 1716, admetent només aquells que haguessin obtingut el títol d'acord amb les lleis de Castella. L'expedient va quedar en mans del relator i trobat a casa seva entre altres papers a la seva mort, poc temps després.⁵⁷⁴ És possible que l'endarrerís voluntàriament, per tal de no aplicar la dràstica mesura que demanava el fiscal.

El 1733, el fiscal del *Consejo* referia novament que des de la instauració de la Nova Planta 17 anys abans, cap notari havia travessat la mar per anar a aquest òrgan a examinar-se, i que a més, existint un Col·legi de Notaris a la Ciutat és segur que impediria les funcions dels *notarios de Reynos* que pretenguessin treballar en aquell Regne, recordant encara que les funcions del Veguer i els jurats de la ciutat de nomenar notaris, estaven fora de la legalitat vigent des de 1716. Per ser la creació dels fedataris una de les principals regalies, corresponia també al Rei. El fiscal insistia al *Consejo* per a què es recollissin tots els títols donats pel Corregidor després de 1716 i que el Col·legi de Mallorca informés dels privilegis que tenia abans del Decret de Nova Planta.⁵⁷⁵

⁵⁷² Oliver et alii: *Tratados de notaría en el Reino de Mallorca*, pg. 377.

⁵⁷³ *Ibidem*, pg. 376.

⁵⁷⁴ Escolano, op. cit., pg. 311. El procediment de tràmit de les peticions al *Consejo* era de la manera següent: el particular o l'agent designat per ell havia d'anar al notari del *Consejo*, al seu lloc de treball, el qual era a casa seva. Aquest era l'encarregat de transmetre-la al Consell reial. Si era refusada no podia ser presentada de nou. En cas contrari, es lliurava al relator, per tal de dur a terme l'exposició oral de l'expedient. Només tenia 24 hores per a preparar-la. Si la petició la feia el fiscal, havia de passar directament al relator. Aquests tampoc treballaven a l'edifici dels *Reales Consejos*, on tenien unes caixes tancades amb claus, per guardar els documents. Concepción de Castro: *Campomanes...*, pg. 116.

⁵⁷⁵ Escolano: *Práctica...*, pg. 311.

Sembla que va ser necessari de demanar a l'Audiència reiteradament que emetés el seu parer sobre el règim jurídic pel qual es regia el Col·legi abans de la guerra.

Finalment, el 29 de juliol del 1735, va donar resposta, en la qual venien els «privilegis» del Col·legi. En ells es deia que per a ser notari era necessari, segons el règim anterior:

- Tenir set anys de pràctica.
- Passar examen davant els jurats de la ciutat que decidien per votació secreta.
- Pagar la contribució al col·legi, que era de 100 lliures.
- Hi havia una limitació, segons la qual sols es podia nomenar un notari a l'any.

L'informe dels magistrats afegia que els aspirants al títol de notari, si havien de passar la mar per a examinar-se, desistrien de la seva pretensió per no poder costejar-la, i demanava que se li conferís a l'Audiència la facultat de crear notaris, cursant al *Consejo* una comissió per a l'examen i expedint el títol posteriorment, reduint el nombre total de fedataris en tot el Regne a 60.⁵⁷⁶ Afegim que l'expedient va quedar sense resolució.

A partir d'aquell moment, entre 1733 i 1747, va haver alguns aspirants que van creuar la mar per a examinar-se a Madrid i obtenir el títol, els quals, el 1747, no passaven d'una dotzena. Van incorporar-se a la professió, però no al Col·legi. Com a València, aquests fedataris, o alguns d'ells exercien el seu art amb una notable imperícia, cosa que no ens ha d'estranyar, vist el poc nivell tècnic exigít per a passar l'examen del *Consejo*. Pel que es veu no hi hagué més aspirants que anessin a la Cort a examinar-se per l'elevat cost que suposava, tant per les

⁵⁷⁶ Cal tenir en compte que la comunicació entre les Illes i la Península, en aquells temps era molt difícil, perquè els vaixells que cobrien regularment aquestes rutes eren constantment atacats per corsaris africans. Són molt conegudes les gestes heroiques i els treballs d'Onofre Barceló, i sobretot del seu fill Antoni (1716-1797), el qual, des de 1736 era el patró del xabec de Mallorca, i va rebre el títol honorífic de tinent de fragata per haver mantingut aquestes comunicacions amb la península a pesar de les hostilitats enemigues. Veure Garcia Sanz: *Història de la marina catalana*, pg. 416.

despeses i perills del viatge com pel *fiat* que havien de satisfer els pretendents al títol de *notario de Reynos*.⁵⁷⁷

El 1747, el Col·legi de Notaris de Mallorca exposava davant la Ciutat que havien mort les dues terceres parts dels seus membres, i que això plantejava un problema seriós, perquè es veia compromesa la seva subsistència, perquè a més havia de satisfer pensions de diversos censals, per la qual cosa, en desaparèixer el col·legi es produiria un greu perjudici. Els notaris mallorquins sabien que el Col·legi de València va ser restablert precisament a causa d'un problema similar.⁵⁷⁸

No va ser fins el 1751, quan després d'un informe de les quatre Audiències de la Corona d'Aragó, la de Mallorca va fer constar que:

- El Col·legi de Notaris de Mallorca havia quedat inactiu.
- L'escassetat de notaris produïa el conseqüent perjudici per al públic.

Aquesta situació es va solucionar provisionalment dispensant als pretendents de la compareixença a Madrid (examinant-se a l'Audiència de Mallorca, és clar), i pagant només el *fiat* i la *media annata*, sense haver de satisfer el dret d'excusa.⁵⁷⁹

El notariat al regne de Mallorca a partir del 1752

Uns anys més tard, com a Catalunya, es va instaurar a Mallorca la *Visita* de notaris. No tenim notícies del que va succeir a Mallorca en aquell temps, però el que sí sabem és que el 1753 es va publicar una instrucció que regulava el dret notarial, la qual duia causa, com solia passar, d'una visita general de notaris del Regne.⁵⁸⁰ Sembla clar que aquesta *Visita* es fa efectuar, i que Manuel Ramos va ser possiblement l'oïdor de l'Audiència encarregat de dur-la a terme.

⁵⁷⁷ Oliver et alii: *Tratados...*, pg. 379.

⁵⁷⁸ Cal remarcar la diferència entre ambdós casos: els diners dels censals del col·legi valencià havien estat esmerçats íntegrament en defensa de la causa borbònica. A Barcelona, com hem vist, el problema dels censals també s'havia plantejat, però s'havia solucionat de manera diferent.

⁵⁷⁹ Escolano: *Práctica*, vol. 2, pg. 312.

⁵⁸⁰ *Instrucció de los Capítols formats i ab que se han de gobernar los notariis del pnt Regne de Mallorca, ordenada per Dn. Manuel Ramos en la Visita General feu a los notaris del dit Regne. La que es de 24 Agost 1753.* És reproduïda en part per Antonio Rodríguez Adrados: *La Pragmática de Alcalá*, pgs. 381-382. Aquesta disposició no fa altra cosa que trasplantar a Mallorca el dret notarial de Castella, circumstància que ja s'havia produït a València el 1707 i a Catalunya, amb les ordenacions del 1736.

En termes generals, en aquest text molt breu, es va establir la necessitat de fer signar a les parts els contractes, l'obligatorietat de l'ús del paper segellat, i va establir igualment que els notaris havien d'escriure el cost que percebien per les escriptures i altres qüestions, preses, és clar, del dret de Castella com la prohibició de clàusules etceterades, o l'obligació de presentar dos testimonis de coneixement, quan el notari no coneixia les parts. En canvi, va respectar tant el sistema triinstrumental propi de la tradició del *Ius commune* com el règim jurídic del Regne de Mallorca sense establir cap novetat sobre la llengua de les escriptures, que podien ser redactades tant en català com en llatí.

La següent i última *Visita* castellana va ser la de 1762, que també va arribar a Mallorca. L'oïdor de l'Audiència encarregat de practicar-la, Ventura Ferran, va constatar que els notaris dels tribunals i els procuradors encara exercien sense tenir el títol. L'Audiència va establir que en el termini de dos mesos havien de concórrer al *Consejo* a examinar-se i seguir els tràmits corresponents i si no ho feien, patirien la suspensió en l'exercici de l'ofici.⁵⁸¹

El Col·legi va recórrer al Consell de Castella al·legant que aquests fedataris exercien amb el simple nomenament dels propietaris de les notaries i l'aprovació del rector del Col·legi, adduint que no tenien necessitat de ser examinats ni aprovats per cap autoritat reial. Aquesta vegada la resolució es va pronunciar en favor de l'obligatorietat d'obtenir els títols, encara que es va dispensar -almenys en alguns casos- la necessitat de l'examen a Madrid, segons consta en unes peticions del 1774.⁵⁸²

Va ser el 1776 quan la mateixa Audiència, en una consulta va recordar que des del 1731, és a dir 41 anys abans, estava sense resolució una altra sobre el

⁵⁸¹ Escolano, vol. 2, op, cit., pg. 315.

⁵⁸² Escolano, op. cit., pg. 316. En aquell mateix any de 1774, l'oïdor de l'Audiència encarregat de la *Visita* de notaris va ordenar mitjançant un *auto* de 14 de juny que en el termini de dos mesos havien d'anar al Consell de Castella per a examinar-se i obtenir el títol reial, sota pena de cessar en l'ofici.

nomenament dels notaris al Regne, demanant que s'establís una regla constant per a la creació de notaris en el Regne de Mallorca.⁵⁸³

El 1777, finalment va arribar la resolució dels recursos, que permetia de fer l'examen al propi Col·legi, abonant tan sols la *media annata*, i successivament es va establir la norma, segons la qual, respectant les regalies de creació, signe i títol, després d'examinat pel col·legi a la ciutat, passés a la reial Audiència, per a tramitar el títol al *Consejo*, pagant només la *media annata* i els drets d'expedició del títol, però sense haver de satisfer el *fiat* ni el dret d'excusa.⁵⁸⁴ Aquesta reial resolució ordenava també el manteniment del col·legi, amb una limitació de 60 fedataris per a tota l'illa, establint preferència en l'ingrés per als fills de notari.⁵⁸⁵

L'Audiència de Mallorca advertiria segurament per la *Visita* de 1762, que el dret notarial que usaven els fedataris de l'illa encara estava molt lluny de les lleis de Castella, usant-se profusament les clàusules abreujades.⁵⁸⁶ Ventura Ferran, l'oïdor comissionat per a la *Visita* va encarregar a dos fedataris mallorquins, Onofre Gomila i Nicolau Roca, que redactessin un tractat de dret notarial, i aquest és

⁵⁸³La situació d'inseguretat en les comunicacions marítimes es mantenia en aquells temps, perquè de l'any 1780 encara trobem una recaptació «extraordinària» als col·legis de notaris de Barcelona, destinada a l'adquisició de *armamentos contra los insultos y piraterías de las regencias berberiscas y los enemigos de la Corona*. Noguera: *Los notarios...*, pg. 80.

⁵⁸⁴Escolano, op. cit. 317. Existeix una contradicció entre la informació de Escolano, que ens diu que als notaris de les Illes sols els calia satisfer la *media annata* y la que duu Bonet en el volum primer de la seva *Práctica de agentes y pretendientes*, publicada el 1786, on es llegeix que calia pagar el *fiat*, y els notaris illencs sols estaven rellevats del pagament del dret d'excusa, és a dir, el *servicio* que calia satisfer per a no haver de desplaçar-se a Madrid a examinar-se. Transcrivim a continuació una nota a la llei VII-XV-XXX de la *Novísima Recopilación...*, que aclareix aquesta qüestió: *Y por resolución a consulta de 26 de septiembre de 776, y consiguiente provisión de 3 de marzo de 77, mandó S.M. que subsistiese el Colegio de escribanos del Reyno de Mallorca, quedando salvas las regalías de creación, signo y título; con la condición de que, examinado el escribano por el Colegio según sus decretos y capítulos, pasase a la Real Audiencia para su aprobación, y presentase en esta Secretaría de Cámara de Gobierno del Consejo, para que se le despachase el título, pagando sus derechos y el de la media annata: Y en cuanto al fiat se sirvió S.M. relevarles de esta satisfacción, con calidad de poder crear solamente sesenta escribanos para toda la isla, prefiriendo en caso de concurso a los hijos de notarios que tuviesen las calidades prescriptas, mediante haber estado ya sus padres en ejercicio*. Possiblement, Bonet es refereix al règim jurídic anterior a la disposició de març de 1777. En aquell moment anterior a 1736, podem presumir que sí que s'havien de satisfer aquestes taxes, pròpies del dret de Castella.

⁵⁸⁵Oliver et alii: *Tratados...*, pg. 386.

⁵⁸⁶Aquestes clàusules havien estat prohibides per la instrucció de 1753, la qual prescrivia en el seu apartat vuitè: *Que en todas las escrituras y contratos, en que concurra como tal notario público, alargue las cláusulas que pertenezcan a cada instrumento sin abreviación alguna, no alterándolos, y sin referirse a otros de igual naturaleza*.

l'origen de la *Instrucción de lo que inviolablemente han de observar los notarios y escribanos públicos de la ciudad y Reyno de Mallorca*.⁵⁸⁷

Aquesta obra constitueix la base del dret notarial del Regne de Mallorca fins la promulgació de l'actual llei notarial. Va insistir en les qüestions que ja havia tractat la *Instrucción* del 1753, canviant a vegades la regulació d'alguna matèria que la instrucció havia dut a terme 12 anys abans, com la identificació dels atorgants quan no eren coneguts pel notari.⁵⁸⁸ La novetat principal consistiria en la prescripció d'un text que successivament havia de posar-se per extens, en lloc de les clàusules etcèterades, en llatí o en català, regulant igualment l'actuació de notaries judicials i senyorials.

Cal remarcar per últim, que al llarg del segle XVIII es va anar produint una reducció en el nombre de fedataris de la ciutat, mentre que augmentava el dels pobles. El 1773 passa de 40, mentre que el 1816, en el padró municipal de la ciutat de Mallorca, sols se n'hi troben 20. El 1600, a la ciutat n'hi residien 60.⁵⁸⁹ Reproduïm a continuació les dades del cens de Floridablanca, preses de les taules de l'edició de 1787:

A Mallorca, sobre una població total de 137.232 persones, a tota l'illa hi havia 146 notaris i 70 advocats.⁵⁹⁰ A Menorca, amb una població de 28.177 persones, trobem

⁵⁸⁷ Publicat a la ciutat de Mallorca, 1765. Hi ha una edició facsímil. Ilustre Colegio Notarial de Baleares, 1995. L'imprès del segle XVIII té 23 pàgines.

⁵⁸⁸ El text del 1765 prescrivia la necessitat d'identificació mitjançant un sol testimoni instrumental, si el notari no coneixia l'atorgant, a diferència dels dos que establia el text de 1753.

⁵⁸⁹ Oliver et alii: *Tratados...*, pgs. 382-383.

⁵⁹⁰ *Censo*, taula 27. A Mallorca hi havia, doncs, un advocat per cada 1.960 habitants i un notari per cada 1.068 habitants.

59 advocats i 29 notaris.⁵⁹¹ A Eivissa i Formentera, amb 13.707 persones, hi trobem només 4 notaris i 5 advocats.⁵⁹²

EL NOTARIAT A ARAGÓ AL SEGLE XVIII

Com a tota la corona d'Aragó, el notariat d'aquest regne estava basat en l'elevat nivell tècnic dels fedataris que exercien aquest art, al qual era inherent un elevat prestigi social. Això es posava de manifest a primera vista, comparant-lo amb el sistema castellà.⁵⁹³

El decret de 29 de juny de 1707 va suposar la completa abolició de tot l'ordenament jurídic aragonès i la imposició del sistema castellà en bloc, tant de dret públic com privat, incloent, és clar, el dret notarial. El decret és el mateix que va privar al Regne de València dels Furs, adduint com a argument el «just dret de conquesta».⁵⁹⁴

Del 29 de juliol de 1707 trobem un altre decret de Felip V, que es pronuncia en termes semblants encara que no fa referència al dret de conquesta.⁵⁹⁵

⁵⁹¹ *Censo*, taula 28. A Menorca trobem un advocat per cada 477 habitants i un notari per cada 971. És evident l'abundància d'advocats existents a l'illa, la qual, recordem, havia estat la major part del segle XVIII sota dominació estrangera. En canvi, la xifra de notaris pot ser considerada com normal per a l'època. Insistim en que l'illa de Menorca va estar sota dominació britànica des del 1708 al 1756, francesa del 1756 al 1763, britànica novament del 1763 al 1782, any en el qual va passar a dominació espanyola. Del 1798 al 1802, l'illa estigué novament en mans britàniques. Sols en aquesta dada es pot basar l'abundància exagerada d'advocats que hi trobem. Sobre la situació social i cultural a Menorca, veure Pons, Antoni-Joan: *La llengua a Menorca, entre el mite i la realitat*.

⁵⁹² *Censo*, taula 29. A Eivissa i Formentera hi havia un notari per cada 3.426 habitants i un advocat per cada 2.741. Destaquem el nombre reduït de professionals del dret i de l'art de notaria que treballaven a l'illa, especialment si ho comparem amb les dades de Menorca.

⁵⁹³ Tanta era la fama que tenien els notaris aragonesos i valencians que Sigüenza, un tractadista castellà de l'art de notaria donava per suposat que tant els uns com els altres obtenien la seva preparació per l'estudi en escoles especialitzades. *Cláusulas instrumentales*, capítol 1, núm 10, foli 5, citat per Juan José Sánchez: *Nobleza de escribano*, vol 1, pg. 731.

⁵⁹⁴ Aquest decret y el següent, que va afectar al Regne de València, poden ser consultats a la *Novísima Recopilación de Leyes de España*, llibre III, títol III, lleis 1 i 2.

⁵⁹⁵ La disposició no amaga quines són les intencions del Monarca, assessorat per consellers francesos, quan diu: [...] ...y porque mi real intención es que todo el continente de España se gobierne por unas mismas leyes, en que son más interesados aragoneses y valencianos...

No se sap què va passar amb els notaris d'Aragó en aquest període. El que sí que sabem és que de l'any 1708 trobem a Saragossa una edició del mateix formulari notarial de Pedro Melgarejo que va ser objecte de compra forçosa per part dels notaris de València.⁵⁹⁶

El 3 d'abril de 1711, Felip V tornà a posar en vigor el dret privat aragonès, quedant definitivament abolit el públic.⁵⁹⁷ Amb tal disposició, va resultar frustrat l'intent de castellanització del dret notarial.⁵⁹⁸ Aquell mateix any, el nomenament dels notaris passava a ser competència de la nova Audiència de Saragossa deixant de banda, com a València, el sistema tradicional.⁵⁹⁹

És en aquest context on cal situar la reial Cèdula dictada a consulta de la Cambra de Castella al *Buen Retiro* el 9 de novembre de 1715, en virtut de la qual es prohibien les dispenses de comparèixer a Madrid per tal d'obtenir el títol de notari. Aquesta normativa afectava també el regne d'Aragó.

Probablement no es va complir, perquè onze anys més tard, el *Consejo* va insistir en què els pretendents al títol de notari haguessin de passar examen a Madrid. Aquesta disposició s'explica perquè el compliment de la cèdula de 1715 es va relaxar molt aviat. A Aragó molts col·legis es van extingir per la guerra i sembla que bona part dels nous fedataris van haver de passar per la Cort per a obtenir el seu títol. És de suposar també que, malgrat les disposicions, es van concedir nombroses dispenses. Examinarem a continuació els principals col·legis de notaris que trobem a Aragó al segle XVIII:

COL·LEGI D'ESCRIBANOS DE NÚMERO Y CAXA DE LA CIUTAT DE SARAGOSSA. El primer col·legi que va sol·licitar la confirmació dels seus privilegis va ser el de més tradició del Regne: el *Colegio de Escribanos de Número i Caxa* de Saragossa, el

⁵⁹⁶Palau i Dulcet, al seu *Manual del librero hispanoamericano* ens dóna la notícia d'aquesta edició, l'única feta a Saragossa tret de la de València de 1707 i la primera, de Granada, és de les poques que es van fer fora de Madrid.

⁵⁹⁷Morales Arrizabalaga, Jesús: *La derogación de los Fueros de Aragón 1707-1711*, pg. 17.

⁵⁹⁸Va resultar frustrada la implantació directa, perquè cal tenir en compte que del 1528 trobem un fur que coincideix en el seu contingut amb el dret de Castella, el qual és intitulat: *Forma para testificar los actos por los notarios. Carolus Primus, Caesaraugustae, 1528. Fueros y observancias del Reyno de Aragón*, foli 99 (ed. de 1678).

⁵⁹⁹Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 264.

qual, poc després d'acabada la guerra, el 1717, va demanar la continuïtat dels seus privilegis. Després dels informes preceptius de l'Audiència i del Capità General, un acte del *Consejo* del 9 d'agost de 1717 confirmava el règim jurídic anterior del col·legi.

Per a ser notari de *número i caixa*, a Saragossa, era necessari de tenir:⁶⁰⁰

- Vint-i-cinc anys d'edat.
- Un patrimoni de 4.000 escuts.
- Dos anys de residència a Saragossa.

Després de les acostumades proves de netedat de llinatge, el pretendent era admès a examen en el mateix col·legi, resultant aprovat per majoria de vots. Posteriorment, l'*Ayuntamiento* de Saragossa procedia a nou examen i per últim, el *Consejo* tramitava el títol.

Aquest Col·legi de Notaris de *Número y Caja* de Saragossa reunia els fedataris de la ciutat, els únics que podien treure taulell a la via pública per a treballar (la paraula *caja* significava obrador en aragonès). Els dos notaris que treballaven a l'ajuntament de Saragossa eren membres d'aquest col·legi. Al segle XVIII almenys, aquestes notaries de la ciutat estaven *enagenadas*, és a dir, un particular havia adquirit, el dret de triar els dos col·legiats que havien de treballar com fedataris al municipi.⁶⁰¹

Possiblement, després de la guerra de Successió, va ocórrer com a Barcelona un trasbals per a la corporació, perquè el 1723 només comptava amb deu membres, nombre molt baix tenint en compte que li eren encarregades les funcions de documentar en exclusiva els actes extrajudicials de tota la ciutat.⁶⁰²

⁶⁰⁰ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 266.

⁶⁰¹ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 269.

⁶⁰² Traiem aquesta dada de Maiso Gonzalez, Jesús i Blasco Martinez, Rosa M^a: *Las estructuras de Zaragoza en el primer tercio del siglo XVIII*.

Segons els seus privilegis, el Col·legi, podia tenir 40 membres, però a finals del segle XVIII, segons reporta Escolano, sols n'hi havia 15.⁶⁰³

COL·LEGI DE SAN JUAN EVANGELISTA DE SARAGOSSA. Com a Barcelona, a Saragossa era tradicional la rivalitat entre els notaris de la Ciutat i els reials, que també tenien constituït Col·legi des del 1600. Hi va haver plets sobre l'exclusivitat de l'atorgament de les escriptures de la ciutat de Saragossa, acabant finalment per acte del *Consejo* del 20 de febrer del 1738, que fallava a favor dels notaris de *Número y Caja*.

El Col·legi de San Juan Evangelista, que agrupava els notaris reials de la ciutat de Saragossa també tenia 40 col·legiats, però a diferència del seu rival, per a ingressar-hi, calia tenir el títol de notari reial, la qual cosa equivalia des del 1715 a examinar-se al Consell de Castella.

Aquests notaris eren reials, i treballaven principalment als tribunals de la ciutat, on executaven en exclusivitat les provisions de l'Audiència, Corregiment i alcaldes majors de Saragossa.⁶⁰⁴ Els notaris reials gaudien d'una posició econòmica pitjor que els notaris de la ciutat, amb els quals van tenir litigis freqüentment.⁶⁰⁵

* * *

Examinarem a continuació alguns dels principals col·legis notariaus que van quedar actius fora de la ciutat de Saragossa després dels Decrets de Nova Planta a Aragó.

COL·LEGI DE CALATAYUD. El Col·legi de Notaris es va establir al segle XVI i les seves ordinacions van ser aprovades de nou el 1770, la qual cosa fa pensar que és probable que caigués en la inactivitat després de la guerra de Successió.

⁶⁰³Ibidem, *Práctica...*, pg. 266.

⁶⁰⁴Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pgs. 270-271.

⁶⁰⁵Els notaris reials de Saragossa sembla que només eren una vintena. D'aquests litigis entre corporacions, semblants als esdevinguts simultàniament en els col·legis barcelonins, se'n conserva documentació en l'arxiu de Protocols. Maiso i Blasco: *Las estructuras...*, pg. 268.

Almenys en la seva segona etapa, aquest col·legi no tenia la facultat d'examinar als notaris, sinó que havien d'anar a Madrid per a obtenir el títol.

El nombre de membres del col·legi era de nou i per a ser nomenat calia tenir la notaria d'un dels notaris ja difunts.

COL·LEGI DE JACA. El Col·legi de Notaris d'aquesta ciutat data igualment del segle XVI (1510). Per la guerra de Successió, sembla també, que va quedar inactiu, i no va ser fins el 1765 que els notaris reials de la Ciutat van demanar al *Consejo* la seva reinstauració. El 31 de maig del 1767 van ser aprovades les ordinacions col·legials, en les quals cal remarcar que l'ingrés dels pretendents es feia mitjançant examen al mateix Col·legi, després d'obtenir la corresponent comissió del *Consejo* i pagar la *media annata*.⁶⁰⁶ Els seus membres es reduïen a sis, la meitat dels que hi havia el 1510.

COL·LEGI DE TEROL. A partir del 1721, a aquesta ciutat hi havia un Col·legi, constituït d'acord amb les disposicions del *Consejo*. Estava compost de 12 membres, i per a ser-ho calia ser ja notari reial i tenir la notaria d'un fedatari difunt. El Col·legi no examinava als pretendents, què ja havien de tenir el nomenament reial.⁶⁰⁷

COL·LEGI D'OSCA. Aquest col·legi va ser establert al segle XVI i també es va extingir amb la guerra de Successió, com tants d'altres. Els notaris de la ciutat que encara vivien, el 1723 van demanar al *Consejo* l'aprovació dels seus antics privilegis. Els notaris reials van recórrer el 1724, però l'expedient va quedar sense resolució.⁶⁰⁸

El 1744, es va insistir en la sol·licitud de la reinstauració del col·legi per part ja dels notaris reials de la ciutat. Novament, l'expedient va quedar irresolt i en aquest estat estava en el moment d'escriure Escolano la seva *Práctica*.

⁶⁰⁶ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 272.

⁶⁰⁷ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 273.

⁶⁰⁸ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 274.

COL·LEGI DE BARBASTRE. Aquest Col·legi també va ser establert al segle XVI, concretament en dues disposicions que daten del 1537 i 1542. Constava de 12 membres. Curiosament, sembla que no va quedar afectat per les turbulències de la guerra. Per a ser membre calia ser ja notari reial i haver passat, òbviament, el corresponent examen.

Pel que sembla, aquest col·legi va continuar les seves activitats silenciosament fins l'any 1754, quan es va negar a admetre un pretendent. Aquest va recórrer al *Consejo*, que va ordenar la seva incorporació i alhora va suspendre provisionalment els estatuts anteriors a 1716. En el moment de redactar-se l'obra d'Escolano, aquesta qüestió estava pendent.⁶⁰⁹

COL·LEGI DE BORJA. Existia des del 1542. Les ordinacions, adaptades a la realitat política existent van ser aprovades el 1757. Una novetat respecte d'agrupacions de notaris d'altres viles d'Aragó és que podien examinar els pretendents per a l'ingrés en el Col·legi. L'examen havia de tenir lloc davant de la *Justícia*, el *Regimiento*, així com les persones nomenades per la mateixa corporació notarial. No queda clar que aquest examen per si mateix fos suficient per començar a autoritzar documents, perquè Escolano refereix que calia ser notari reial o bé tenir la *aprobación del Consejo*.

ALTRES COL·LEGIS A ARAGÓ. Hem vist els col·legis de notaris que van poder reviscolar després de la guerra de Successió. D'altres no van sobreviure a aquest trasbals, com per exemple el de Tarazona, que, a finals de segle encara no tenia aprovades les seves ordinacions, igual va ocórrer amb el col·legi de Daroca o Tauste, respecte dels quals no tenim notícies després del 1707.⁶¹⁰ Alcanyís, Benavarre, i Fraga no van arribar a tenir col·legi notarial, perquè només hi havia el notari del jutjat i el de l'ajuntament i, a vegades, aquesta funció en els diferents òrgans era desenvolupada per un mateix fedatari.⁶¹¹

⁶⁰⁹ Escolano: *Práctica...*, vol. 2, pg. 275.

⁶¹⁰ Bono: *Historia del Derecho notarial Español*, vol. I, 2 pgs. 174 i ss. ens reporta notícies sobre l'existència d'aquests col·legis abans de la guerra de Successió.

⁶¹¹ Mengual: *Elementos de Derecho notarial*, tomo II, vol. III, pg. 39.

El notariat aragonès estava concebut en termes generals com el de la resta de regnes de la Corona d'Aragó, encara que la tendència aristocràtica dels oficis de la fe pública era molt accentuada.⁶¹²

A finals de segle, segons el cens de Floridablanca, trobem les dades següents: al regne d'Aragó, sobre una població de 623.308 persones hi havia 617 *escribanos* i 289 advocats.⁶¹³

⁶¹²Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 285. Els aspirants havien de tenir patrimoni propi, a més de conèixer la llengua llatina, ser fills del lloc on havien d'exercir, per tal de garantir el coneixement de la modalitat lingüística local. Com a Catalunya i València, calien anys de pràctica «menjant, bevent i dormint sota el mateix sostre que el mestre».

⁶¹³*Censo*, taula 2. Hi havia un advocat per cada 2.156 habitants i un notari per cada 1.010 habitants. Aquestes dades estan dins de la mitja de l'època.

CAPÍTOL SEGON.

EL NOTARIAT CASTELLÀ I LA SEVA CRISI AL SEGLE XVIII. COMPARACIÓ AMB EL NOTARIAT CATALÀ.

Ja des del segle xv, el notariat a Castella patia les conseqüències de la monopolització, dels nomenaments de fedataris per part del poder reial. Al regnat de Joan II (1406-1454) van ocórrer tota mena d'excessos, que no havien acabat en el d'Enric IV, mort el 1474.

El regnat d'Isabel la Catòlica va significar l'inici d'un procés de normativització, i a pesar de què va tallar alguns abusos com la concessió de títols de notari a persones analfabetes, també va posar les bases de patrimonialització i transmissió mortis causa tant de notaries com d'altres oficis.

Va ser l'aventura imperial de la Monarquia i la necessitat d'aconseguir recursos econòmics per part del fisc reial la que va induir a la venda de títols de notari por juro de heredad a Castella, que va convertir el notariat en una simple inversió. Aquesta situació es va perllongar al llarg de segles, i va col·locar el notariat castellà en una situació deplorable.

En arribar la guerra de Successió, la Corona d'Aragó, que havia reeixit a mantenir el règim tradicional del notariat, es va veure arrossegada pel model castellà de designació de fedataris alhora que, en plena guerra, el Consell borbònic de Castella establia l'absoluta obligació d'examinar-se a la Cort per a obtenir el títol.

La venda de càrrecs a Castella tenia el precedent i el model d'Estat propi de la Monarquia absoluta francesa, que al segle xviii incloïa, sembla ser, el Rosselló, la Cerdanya, el Conflent, el Vallespir. Al llarg de l'Hexàgon es vengueren fins i tot oficis de jurisdicció.

A les Índies americanes, la Monarquia hispànica practicà en tota la seva amplitud l'alienació de càrrecs per part del Rei, que vengué la pràctica totalitat d'oficis, a

excepció del Virrei i els de jurisdicció, possiblement prenent com a base el model francès.

Tot i aquests precedents, el Principat va reeixir a mantenir-se al marge de la patrimonialització d'oficis, perquè només 35, números clausus, van ser objecte d'alienació. El tractadista Domènec Aguirre defensà la possibilitat d'aquestes vendes, però manifestant que havien de fer-se d'una manera justa.

Malgrat tot, el 1739, de manera inesperada, Felip V va treure a la venda en bloc tots els càrrecs de govern municipal de la Corona d'Aragó, incloses les escrivanies dels ajuntaments. Es van demanar informes a la resta de fedataris sobre el rendiment que s'obtenia en les notaries, per vendre-les igualment, però per raons polítiques és possible que aquesta alienació no s'arribés a efectuar. A finals de segle XVIII, la venda de càrrecs acabava el seu cicle vital.

A part de la patrimonialització d'oficis, altres causes poden ser responsables de la profunda crisi patida pel notariat castellà. Entre elles, cal destacar la decadència dels col·legis, el poc rigor en els exàmens, la ignorància generalitzada en aquest estament i la inexistència d'estudis especialitzats; el desconeixement de la llengua llatina, l'excessiu nombre i diversitat de notaris, i la facilitat amb la qual la Cambra de Castella concedia dispenses als requisits que havia de reunir el futur notari, sovint a canvi d'un preu en diners, anomenat servició.

LA PATRIMONIALITZACIÓ ALS REGNES HISPÀNICS DE LA FE PÚBLICA I ALTRES CÀRRECS, COM A CAUSA DETERMINANT DE LA CRISI DEL NOTARIAT CASTELLÀ AL SEGLE XVII

A Castella, tot i que la fe pública medieval tenia uns orígens i uns problemes molt semblants als de la Corona d'Aragó, possiblement a causa de la preeminència del poder reial, hi havia hagut una important patrimonialització en els càrrecs de fedatari, i veurem com en arribar el segle XVIII, la institució del notariat estava en profunda crisi.

Tot indica que, al llarg del segle XV, el regnat de Joan II de Castella (1406-1454), va representar un moment de franca decadència per a la fe pública perquè el poder reial nomenava unilateralment els notaris, sense tenir en compte els drets de les ciutats, els regidors de les quals tenien el dret de presentació dels candidats. Aquest abús no el patien només els notaris, sinó també es duia a terme amb els càrrecs de l'administració de justícia. Igualment, es donava en les designacions de certs oficis de les ciutats i viles.⁶¹⁴

La desídia del Monarca va arribar fins al punt que van ser creats notaris i altres càrrecs mitjançant les anomenades *cartas blancas*, es a dir, nomenaments signats pel Rei, en els quals al lloc on constarien les dades de l'obtentor, hi havia un espai en blanc. La persona que adquiria la *carta blanca* omplia aquest buit amb el seu nom, obtenint així el nomenament reial, amb validesa immediata i *erga omnes*. També es produïen nomenaments dels quals no es feia l'assentament corresponent en la comptadoria ni en els registres de l'arxiu reial.⁶¹⁵

Precisament per aquest motiu no és possible de saber quants oficis es van crear seguint aquest sistema tan atípic. Les Corts de Valladolid de 1442 assenyalaven concretament que de notaris s'havien creat *en tant gran número que sería difficile de los contar*.⁶¹⁶ Aquestes i altres Corts, després de plantejar la queixa corresponent, demanaven l'anul·lació de les designacions de fedataris de manera

⁶¹⁴Bono: *Historia del derecho notarial español*, I-2, pg. 287.

⁶¹⁵Ibidem, pg. 288.

⁶¹⁶Ibidem.

tan poc ortodoxa, amb el compromís de no crear-ne més si no era per cobrir vacants. Tant un desig com l'altre van ser desoïts pel Monarca, el qual va mantenir la mateixa lleugeresa fins l'acabament del seu regnat a la seva mort l'any 1454.

Aquestes designacions de càrrecs i d'oficials, que sovint amagaven una simple venda del càrrec, venien a distorsionar més encara el sistema de la fe pública, tenint en compte que moltes es feien *por juro de heredad*, és a dir, que la notaria concedida es podia transmetre hereditàriament als successors de l'obtentor, el qual també podia dur a terme sobre ella molts negocis jurídics.

No cal dir que als nomenaments s'afegia la possibilitat de no regir les notaries personalment, sinó mitjançant *excusadores*, és a dir, persones elegides pel propietari de la notaria, previ pagament d'una quantitat de diners a títol d'arrendament i que eren els que realment exercien de fedataris. Aquesta possibilitat de regentar les notaries indirectament, mitjançant persones interposades, sovint constava en el propi títol de concessió. És evident que es va produir un tràfec jurídic de notaries, que eren comprades, venudes i llogades amb total llibertat.⁶¹⁷ En lloc d'un servei públic, la fe pública passava a ser únicament una inversió.

El Rei Enric IV, el seu successor, va intentar d'acabar amb aquests abusos, limitant a la vida d'una sola persona els oficis i càrrecs que el seu antecessor havia concedit a perpetuïtat. Per la mort d'aquest Monarca el 1474, aquestes mesures no van arribar a veure's complertes.⁶¹⁸

Va ser la reina Isabel la Catòlica la que va encetar una política que tenia la finalitat d'acabar amb aquests excessos que s'anaven produint al llarg del segle. Aquestes normes són la base del règim jurídic del notariat castellà a l'Edat Moderna.⁶¹⁹

⁶¹⁷Ibidem, pg. 287.

⁶¹⁸Aquesta voluntat del Rei d'acabar amb els abusos en les concessions de les notaries va ser relativa. Les Corts d'Ocaña de l'any 1469 es queixaven de que moltes persones analfabetes tenien nomenaments de notaris, que havien comprat en blanc. Demanaven que es procedís a l'examen de tots els notaris nomenats per tal d'evitar aquest problema. El Rei va acceptar la petició, però no se sap res de la seva efectivitat. Bono: *Historia del derecho notarial español*, I-2, pg. 290.

⁶¹⁹Ibidem. L'actuació d'Isabel la Catòlica va ser positiva en molts aspectes, però va establir la base de la transmissibilitat *inter vivos* i *mortis causa* de les notaries i altres oficis, en permetre les renunciacions. Rodríguez Adrados: *La Pragmática de Alcalá*, pgs. 356-357.

El Consell reial va dur a terme una relació que va ser seguida per les disposicions legislatives conseqüents, les quals es basaven en:

- En endavant, per tal d'obtenir el títol de notari caldria passar un examen davant del Consell reial. El títol havia de ser signat en el seu revers per tres magistrats designats entre els membres d'aquest òrgan.⁶²⁰
- Els notaris creats anteriorment s'havien de presentar als regidors de la ciutat on vivien en el termini de 90 dies. Aquests els examinarien, determinarien els necessaris per a cada localitat i assenyalarien els considerats aptes.
- Es van suprimir les concessions de notaries a perpetuïtat anomenades *por juro de heredad*, així com les autoritzacions per a renunciar els oficis notarians, que convertien les concessions vitalícies en hereditàries.
- Com que el nombre de fedataris existents era molt alt, es va adoptar un rigorós sistema d'amortització de notaries, de manera que les posteriors al 1440 fossin tingudes com de nova creació i, en conseqüència, desapareguessin a la mort del seu titular, sense cap possibilitat de transmissió *inter vivos* o *mortis causa*.⁶²¹

Aquestes normes van significar un pas endavant respecte del sistema de provisió de càrrecs de notaris, regidors i administració de justícia, però no van significar la fi dels problemes, com veurem a continuació.⁶²²

Disposicions referents al notariat a Castella a l'Edat Moderna.

A partir del regnat d'Isabel la Catòlica, a Castella hi va haver nombroses disposicions que tractaven de normativitzar la funció notarial, però no hem de pensar que significués la imposició d'un cert ordre dins d'aquest camp, sinó que ben al contrari, essent ja normal la concessió de càrrecs a canvi de diners,

⁶²⁰El nivell tècnic necessari per a passar aquest examen era molt baix, perquè la seva principal finalitat era determinar que l'aspirant sabia llegir i escriure.

⁶²¹Ibidem, pg. 292. La llei 8a de les corts de Toledo va revocar totes les concessions *por juro de heredad* atorgades en el passat, permetent gaudir de l'ofici només als seus titulars, però no disposar d'ells, ni *inter vivos* ni *mortis causa*. A partir d'aquell moment, la venda de càrrecs a perpetuïtat era mancada de cobertura legal a Castella. Tomas y Valiente: *La venta de oficios en Indias*, pgs. 40-41.

⁶²²Podem trobar un resum d'aquestes disposicions a Escolano de Arrieta, Pedro: *Práctica del Consejo Real*, vol. 2, pgs. 234 i ss, i a partir del segle XVII, a Bonet: *Práctica de Agentes y Pretendientes*, vol. I, pgs. 200 i ss.

l'aventura imperial de la Monarquia espanyola, i l'avidesa recaptatòria del fisc que li va seguir, va agreujar la crisi del notariat castellà.

- El 20 de febrer del 1503 es va prohibir que las *justicias* nomenessin per si mateixes els notaris dels tribunals, sinó que ben al contrari, havien de ser examinats pel *Consejo* abans de donar fe d'actuacions.⁶²³
- El mateix any es promulga l'anomenada *Pragmática de Alcalá* (7 de juny del 1503), que és la base en la qual se sustenta el document públic notarial castellà al llarg de l'Edat Moderna.⁶²⁴
- El 1534, l'Emperador Carles disposava que abans d'anar a examinar-se al *Consejo* s'havia d'adjuntar l'aprovació de la *Justicia* del lloc d'on fossin naturals els pretendents.⁶²⁵
- El 1541, una altra disposició va reincidir en aquest punt, demanant que la *Justicia* (l'autoritat judicial de cada lloc), garantís la fidelitat i l'habilitat dels candidats a *notarios de Reynos*.⁶²⁶
- El 1554, una disposició de l'Emperador Carles tornava a incidir en el punt de l'examen dels notaris, ordenant que es dugués a terme al llarg de tot l'any, que no s'admetessin a examen persones inhàbils i que fos necessària la unanimitat dels tres examinadors, membres del Consell reial, creant només el nombre necessari de fedataris.⁶²⁷ El 1566, una pragmàtica de Felip II manava que ningú pogués donar fe si no era notari reial o si no era examinat i aprovat pel *Consejo* per a un càrrec de fedatari, encara que fos de nomenament senyorial. Una altra pragmàtica del mateix any disposava que no fos admesa a examen cap persona que no tingués 25 anys d'edat.⁶²⁸
- El 1602 es va establir la forma d'anar suprimint les notaries i altres càrrecs que eren *acrecentadas* des del 1540, atorgant a les ciutats la possibilitat d'anar-les

⁶²³ *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 5.

⁶²⁴ La importància d'aquesta disposició normativa fa que en aquest punt de l'estudi tan sols la nomenem. Òbviament l'haurem d'estudiar en detall, perquè va ser la base de les ordinacions de 1736, dictades per al Principat, i es va estendre a Mallorca, Aragó i València. Sobre el tema és bàsic l'estudi de Antonio Rodríguez Adrados: *La Pragmática de Alcalá, entre Las Partidas y la Ley del notariado*, publicat dins el volum *Estudios Jurídicos I* pgs. 123-396. La *Pragmática* mateixa és reproduïda en l'apèndix d'aquest extens estudi.

⁶²⁵ *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 3.

⁶²⁶ *Autos Acordados*, llibre 4, títol 25, auto 1.

⁶²⁷ *Nueva Recopilación*, llibre 2, títol 4, llei 47.

⁶²⁸ *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 2.

amortitzant. Es tractava de notaries d'ajuntaments, les quals, en ocasions, havien estat venudes pel propi Monarca.⁶²⁹

- Encara el 1624, per aquestes o altres causes hi havia un considerable excés de notaris, però una disposició de Felip IV manava que en el termini de sis anys no es nomenés ningú per al càrrec de notari ni donar el *fiat* a cap aspirant per cap motiu o causa. El 1632, la disposició va ser prorrogada per sis anys més, i el 1639, el Rei mateix la va estendre al llarg de 20 anys més, per a què, no examinant ni concedint el *fiat* a ningú es reduís l'excés de notaris a Castella.
- El 1636 es va crear una taxa de notable transcendència per a la posterioritat: el paper segellat. També va entrar en vigor l'impost de la *media annata*.

Les mesures limitatives del nombre de notaris a Castella, van ser promulgades després de rebre el Monarca substanciosos donatius de les Corts. L'abundància de fedataris provocava malestar a les ciutats, viles i pobles, perquè la seva actuació, no sempre ortodoxa, generava inseguretats jurídiques.

Fins i tot el 1513, hi va haver una «venda» a perpetuïtat del dret de nomenar notaris a favor de les viles de Guipúscoa, i de la ciutat de Sevilla, en tot el seu terme i jurisdicció, amb la facultat de nomenar servidors.⁶³⁰

La venda de càrrecs a Castella era feta per la via de fet, és a dir, sense cap base jurídica. No sols era prohibit vendre aquests oficis, sinó també arrendar-los.⁶³¹

⁶²⁹ *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 36.

⁶³⁰ La primera d'aquestes vendes fou duta a terme per Dª Juana, per un *servicio de maravedís*. Estigué vigent durant molts segles, perquè va ser confirmada per llei de 25 d'octubre de 1839. La segona, del 1573, a favor de la ciutat de Sevilla, com a contraprestació d'un *servicio* de 83.000 ducats, va ser confirmada per cèdula de Ferran VII el 21 de setembre de 1832. Gonzalo de Las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 275.

⁶³¹ *Nueva Recopilación*, llibre 2, títol 20, llei 41 o *Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 6, llei 8: *Ordenamos y mandamos: Que de aquí en adelante no se puedan arrendar en manera alguna los oficios de escribanos de Cámara, procuradores, receptores de ningún tribunal destos nuestros reinos, ni escribanos del número de las ciudades y villas, ni el uso y ejercicio dellos; sino que los dueños propietarios los sirvan y usen por sus personas, o dentro de sesenta días que esta nuestra carta fuere publicada los renuncien, so pena de tener perdidos desde luego que así no lo cumplieren, y estén queden vacos, para que Nos hagamos merced dellos a quien fuéremos servidos; y que vos, las justicias, cada una en vuestra jurisdicción, no consintais usar los tales oficios de escribanos de Cámara, receptores, procuradores, escribanos del número de las ciudades y villas a los que al presente los tuvieren arrendados en manera alguna...*, 1589.

Sovint, en aquestes vendes el preu era considerat com un simple donatiu, per tal d'eludir el compliment de les normes imperatives que les prohibien.⁶³²

Tanmateix hi havia una altra corruptela, que augmentava encara més el nombre de fedataris: les renunciacions. A l'època que estudiem, moltes de les notaries a Castella, eren propietat del fedatari que hi exercia les seves funcions, de forma que tenia la possibilitat de renunciar-la en favor d'una altra persona, la qual s'havia d'examinar i obtenir el títol corresponent. Això convertia les notaries vitalícies en hereditàries, perquè la renúncia quasi bé sempre amagava una venda, si no és produïa entre pares i fills.⁶³³

En el mateix Consell de Castella, es produïen nombroses irregularitats en aquestes renunciacions d'oficis per a evitar que per la mort del titular, aquest revertís a la Corona.⁶³⁴ Això va motivar respostes a nivell legislatiu, que donada la conjuntura de l'època, naixien condemnades a la inaplicació.⁶³⁵

La conseqüència de totes aquestes circumstàncies fou que la fe pública va ser objecte d'un intens tràfec jurídic. Es compraven o venien notaries, a vegades com una simple inversió, amb l'única finalitat d'arrendar-les als anomenats *excusadores*, els quals, periòdicament, pagaven una quantitat al propietari de la notaria a títol de lloguer.⁶³⁶

⁶³² Aquesta venda de càrrecs era feta sense base legal i, sovint, en la documentació no hi consta el preu pagat, i això dificulta l'estudi d'aquest fenomen. Tomás y Valiente: *Ventas de oficios públicos en Castilla durante los siglos XVII y XVIII*, pg. 154.

⁶³³ Aquesta pràctica tenia lloc a tots els àmbits, perquè es feia fins i tot en les notaries del Consell de Castella. El Monarca, al segle XVI, anava augmentant el seu nombre amb l'única finalitat de vendre-les i obtenir recursos econòmics. El 1517, el propi president del Consell i alguns consellers es queixaven de la creació d'una nova notaria, perquè els fedataris ja existents no tenien prou ingressos per a pagar els seus auxiliars. El valor en venda de l'ofici de notari del Consell reial estava ja per baix del valor de les notaries normals. Salustiano de Dios: *El Consejo...*, pg. 317 i nota 330.

⁶³⁴ La tipologia d'aquests fraus era molt variada, i anava des de cursar i acceptar les renunciacions del titular després de mort, fins a tramitar-les abans, però de manera que el nou beneficiari no el reclamava fins la mort del renunciant, el qual continuava exercint el càrrec amb llibertat total. Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 280. També es podia demanar una llicència per a exercir com a coadjutor d'un notari, motivant que hi hagués dos fedataris autoritzant instruments en virtut d'un sol càrrec. Aquestes concessions es produïen bé per simple amiguisme, o bé previ pagament d'un *servicio*. *Ibidem*, pgs. 279-280,

⁶³⁵ Per exemple, en tenim algunes a la *Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 8, llei 7 o bé al mateix text, llibre 7, títol 8, llei 4.

⁶³⁶ Aquest sistema es prestava a innumerable abusos, perquè almenys en un principi l'*excusador* no tenia cap garantia de continuïtat en les seves funcions, i podia ser cessat en qualsevol moment. Aquesta característica no era precisament un estímul per a una recta conducta en l'exercici de les funcions relacionades amb la fe pública.

Aquests abusos van motivar la decadència de la professió notarial a Castella a l'Edat Moderna. Aquesta opinió, indiscutida i unànime, ja va ser exposada per autors del segle XIX.⁶³⁷

La Corona d'Aragó no va patir aquests efectes amb la mateixa intensitat, encara que hi hagué patrimonialització d'oficis i un tímid intent de venda de càrrecs de notari.⁶³⁸

Els desordres estaven tan arrelats tradicionalment que van continuar fins el segle XIX. La vigent Llei del Notariat va ser la que, configurant la fe pública extrajudicial en l'època contemporània, va tallar tots els abusos de la tradició jurídica castellana, intentant esborrar qualsevol element diferencial arreu de l'Estat.⁶³⁹

A la Península, aquesta activitat de la venda de càrrecs encara estava limitada per les Corts i la tradició política de cada regne, però cap d'aquestes circumstàncies podia actuar a les colònies d'Amèrica, on es van arribar a vendre no sols les notaries, sinó que també, per citar un exemple, alguna plaça d'oïdor de l'Audiència de Mèxic. A la Península, al segle XIX va ser concedida fins i tot la facultat de nomenar els notaris d'una província sencera a canvi de diners.⁶⁴⁰

⁶³⁷Tenim el parer de J. Gonzalo de las Casas: *Hemos visto, pues, que la enagenación de los oficios y el olvido de las cualidades que la razón exige en el que haya de desempeñarlos, contribuyeron irresistiblemente a la decadencia y descrédito que llegó a hacerse proverbial de los escribanos o notarios.* Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 279.

⁶³⁸No cal dir que no van faltar intents d'arrelar aquestes pràctiques de venda de càrrecs a Catalunya, que veiem tan poc ortodoxes. Per exemple, un reial decret de 27 de gener de 1739 disposava la venda dels oficis de govern polític de tota l'antiga Corona d'Aragó. Dos anys més tard, el 10 de novembre del 1741, un decret reconeixia als pobles el dret de tempteig, pagant als compradors el preu que havien satisfet, amb l'excepció de Saragossa, València i Barcelona. Es va limitar a una operació fiscal per un camí equivocac, però que hagués pogut significar la venda dels càrrecs de regidor als pobles de Catalunya. Fraga Iribarne i Beneyto Pérez: *Los oficios enajenados...*, pg. 453. Una mostra dels efectes de les alienacions de càrrecs municipals en pobles petits es pot trobar a l'obra de Josep Serrano Daura: *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova*, pgs. 954-958, on podem veure que aquestes vendes eren una font inescotable d'abusos i conflictes.

⁶³⁹Això es dona fins un punt tal que la *Junta Central*, en preparar la convocatòria de les Corts de Cadis, van decidir no limitar la representació a les ciutats que tenien dret a vot a les Corts, i no sols perquè numèricament eren poques sinó perquè havent estat venuts la majoria dels oficis de govern polític a particulars, la designació no seria representativa. Fraga y Beneyto: *La enajenación...*, pg. 454.

⁶⁴⁰El diccionari de Gonzalo de las Casas, en l'entrada *Notariado*, així com l'estudi de Fraga i Beneyto: *La enajenación...* ens il·lustren sobre la variada tipologia d'aquests abusos, normals a l'època.

A títol d'exemple podem comprovar en l'únic estudi existent d'història del notariat castellà del segle XVIII, les vicissituds de les *escribanías del número* de la ciutat de Santander, on es veu que les alienacions, lloguers de notaries i nomenaments de *tenientes* eren molt habituals en aquelles èpoques, en les quals els propietaris dels oficis actuaven amb una llibertat total.⁶⁴¹ També documenta l'actuació de notaris desproveïts del títol corresponent, que tal com dèiem en pàgines anteriors, havia de ser expedit pel Consell de Castella previ examen a la Cort.⁶⁴²

El formulari de Pedro Melgarejo, veritable vademecum del notariat castellà del segle XVIII que van haver de comprar forçosament tots els notaris de València ciutat després de la derrota d'Almansa i possiblement també els de Saragossa el 1707, ens inclou una explicació i un formulari de venda d'oficis aitals com regidor o notari. La transmissió consistia en una simple escriptura de renúncia que normalment encobria una compravenda. La persona que el transmetia havia de sobreviure a la data d'atorgament un mínim 20 dies.⁶⁴³ El 1789, Martínez de

⁶⁴¹Reproduïm un text extret de l'obra de Juan José Sánchez en el qual parafraseja l'obra de Carvajal un tractadista castellà de l'art de notaria de finals del segle XVI, és a dir, uns 200 anys anterior, la qual cosa certifica que en la qüestió de venda i lloguer de les notaries va haver pocs canvis en ambdues centúries [...] *que los hombres se determinan a elegir el oficio de escribano, con una facilidad y ligereza increíble, aunque carezcan del uso y ejercicio que se requiere para desempeñarle, quando es así, que en él está el nivel, que guarda la justicia a las partes y que en muchas personas que se inclinan a ser escribanos, adhieren a ello sus padres, no contemplando que para emprender oficio tan delicado, es indispensable gran práctica y estudio, para evitar las diferentes ocasiones que hay de gravar la conciencia, no teniendo otro designio que el de ganar bien con empleo honorífico y de manejo en el pueblo, dedicándoles a escribanos con las escribanías, que les compran o alquilan inmediatamente que salen de la escuela o poco después, sucediendo que antes que sepan su obligación han causado tantos menoscabos en vidas, honras y haciendas con desolación de sus almas, que no pueden reparar aunque vivan largos años.* Sánchez: *Nobleza de Escribano*, vol. 3, pg. 289, parafrasejant a Carvajal: *Instrucción y Memorial para escribanos*, dedicatòria i pròleg.

⁶⁴²Blasco Martínez, Rosa María: *Una aproximación a la institución notarial en Cantabria*. Per exemple, el 1720, Antonio Ibañez de la Riva Herrera, marquès de Valbuena contracta amb el *teniente* José Antonio Ibañez Concha un arrendament per nou anys, per un preu de 160 rals de bilió castellans anuals per la notaria de número, i la meitat dels emoluments per les altres activitats de fedatari (era notari de contraban, guerra, etc.), pg. 113. El 1763 almenys dos notaris del número de Santander exercien l'ofici sense haver obtingut el títol corresponent previ examen a Madrid, ni haver pagat les taxes, motiu pel qual van ser apercebuts. *Ibidem*, pg. 115.

⁶⁴³Melgarejo, Pedro: *Compendio de Contratos Públicos*. Transcrivim el text de les pgs. 186-187 (edició de 1733). *RENUNCIACIÓN DE OFICIO. La forma de la renunciación de oficio de regidor [jurado], escribano, y otros es ponerle en manos de Su Magestad, para que haga merced de él a F. Que si no sirviese de ello, le retiene para proseguir en el uso de él, como hasta allí lo ha hecho. El que renuncia ha de vivir veinte días y con una fee de vida, y con la renunciación, y el título original del antecessor, se ha de presentar dentro de treinta días luego siguientes, para que se dé nuevo título en su cabeza; y dado, se ha de presentar en el Cabildo, para ser recibido al uso dentro de sesenta días, porque por passarse qualquiera de estos términos se pierde el Oficio. Algunas ciudades, cabezas de provincia, como Sevilla y otras, tienen privilegio para la provisión de los oficios de escribano, y entonces, la renunciación será en manos de la ciudad; y en el término*

Salazar reproduïx els aranzels dels notaris d'aquella època i encara podem trobar en les tarifes el preu de les escriptures de renúncies d'oficis.⁶⁴⁴

Situació del notariat castellà al llarg de la guerra de Successió, i la seva extensió a Catalunya i la resta de la Corona d'Aragó

En el moment en el qual es prenia com a model el sistema de notariat castellà, aquest vivia el pitjor moment de la seva decadència.

El començament del segle XVIII es caracteritzava a Castella per la resistència sistemàtica dels pretendents al títol de notari per a desplaçar-se i examinar-se a Madrid, al *Consejo*.⁶⁴⁵

Havien estat creats uns jutges examinadors que s'anaven desplaçant per tota Castella examinant als aspirants. El 1705 es va haver d'aclarir que aquests tribunals no podien examinar per a l'obtenció del títol de *notario de Reynos*, vàlid a tota la Monarquia.⁶⁴⁶ Els pretendents al títol havien d'anar al *Consejo* i examinar-se allà, fins i tot en plena guerra.

Una altra precisió era que aquests tribunals únicament estaven habilitats per a examinar, però, posteriorment, calia demanar i satisfer els drets econòmics d'expedició al *Consejo* abans de començar a exercir. Previ a la concessió del títol s'havien de fer efectius el *fiat* i la *media annata*. Aquesta disposició del 1705 va ser repetida el 1749, demostrant que no sempre es complia, i els pretendents,

de presentarse en ella, es sólo de seis días, y en lo demás es como está referido. Y esta renunciación (de una y otra forma) se hace en el registro, y la saca es precisamente en el papel del sello primero; y es en esta forma: M.P.S.F., vecino de tal parte digo: Que por merced de V.M. estoy usando el oficio de Regidor, jurado o escribano público de tal parte, y por precisas ocupaciones, que tengo, no puedo asistirlo de aquí adelante: Por lo cual, en la forma que mejor lugar aya de Derecho, por la presente renuncio el dicho oficio en manos de V.M. y a favor de F., vecino de tal parte, que es hábil, y suficiente, y en quien concurren las calidades necesarias, para su usso y exercicio: y pido y suplico a V.M. le haga merced del dicho oficio y se sirva de mandarle librar título en forma de él. Y en caso que V.M. no fuere servido de hacerlo assí, o si conseguida esta merced no fuere el dicho F. admitido al dicho oficio, por qualquier causa que sea, le retengo en mí para usarlo como hasta aquí lo he hecho. En cuyo testimonio otorgo la presente, en tal parte, etc. Aquí la fecha, testigo, y conocimiento como en las demás escrituras.

Y si acaso la renuncia fuere en manos de la ciudad, no se pondrá el título de muy poderoso señor, y se hablará de señoría; en lo demás es como está dicho.

[segueix el model per a redactar la fe de vida la qual es tramitava 20 dies després] .

⁶⁴⁴Martínez de Salazar: *Práctica de Substanciar pleytos...*, pg. 289.

⁶⁴⁵Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 98.

sovint, amb el simple aprovat dels examinadors, ja començaven a autoritzar instruments.

El 1711 van cessar aquests tribunals que deambulaven pels territoris sotmesos al Borbó,⁶⁴⁷ fet que va originar un clamor generalitzat i continuà existint una notable resistència dels aspirants a desplaçar-se per a l'examen a Madrid, reacció normal tenint en compte que es trobaven en plena guerra de Successió.⁶⁴⁸ Aquesta ordre de cessament es devia més a motius recaptatoris que a causes relacionades amb la fe pública, perquè com el mateix *Auto* explica, molts notaris exercien sense tramitar i pagar els seus títols a Madrid, produint un obvi perjudici a la hisenda pública, en no percebre's ni el *fiat* ni la *media annata*. Es va ordenar a tots els corregidors que obliguessin als notaris a exhibir els títols corresponents, però el mateix *Auto* expressa que no havia estat possible d'examinar tots els documents. Aquest fet es donava especialment en els llocs de senyoriu, en els quals amb l'examen i el nomenament del senyor, els fedataris ja començaven a treballar. A vegades també es donava el supòsit de reversió de l'ofici de notari a la Corona, per manca de renúncia, quan un pretendent l'ocupava sense títol legítim i, és clar, sense tornar-lo a comprar al Rei.

El 1714 es va manar de no admetre instàncies demanant comissió per a ser examinat en el poble d'on cada pretendent fos natural, establint l'obligatorietat de comparèixer en persona davant del *Consejo*. És a dir, es tractava d'una repetició del contingut de l'*Auto* anterior.⁶⁴⁹

És possible que aquesta disposició fos desoïda de nou, perquè de l'any següent trobem l'*Auto* 4-25-22, que torna a incidir en el mateix punt, ordenant que no es tramitessin les peticions de dispenses. Aquesta norma té un interès afegit, perquè per primera vegada s'hi inclouen els territoris de la Corona d'Aragó.⁶⁵⁰ La

⁶⁴⁶ *Auto acordado* 4-25-17 (11 d'agost de 1705). Aquests tribunals ambulants només podien examinar notaris del *número*.

⁶⁴⁷ Hi havia tribunals examinadors a Valladolid, Granada, Sevilla i Galícia.

⁶⁴⁸ *Auto acordado* 4-25-20 (10 d'octubre de 1711).

⁶⁴⁹ *Auto Acordado* 4-25-21 (18 de maig de 1714).

⁶⁵⁰ *Autos Acordados*, llibre 4, títol 25, auto 22. Auto XXII. *Obsérvese puntualmente el Auto acordado de 10 de octubre de 1711, por el qual se prohíbe a la Cámara la dispensación del examen de escribanos.*

La Real Cámara en 19 de Agosto de 1715.

secretaria d'Aragó, òrgan que aleshores estava dins del Consell de Castella, tramitava els assumptes de l'antic Consell d'Aragó, suprimit el 1707. Si aquesta secretaria no podia cursar les peticions de dispensa, no hi ha cap dubte de què el 1715, els catalans que volien exercir l'art de notaria havien d'anar al *Consejo* a sotmetre's a examen. Això podia ser o a Madrid, on era la Cort habitualment, o bé on estigués el Rei en aquell precís moment. El mateix podem dir dels aragonesos, valencians i illencs.⁶⁵¹

Aquest *Auto Acordado* estava mancat del sentit comú que ha de caracteritzar la norma jurídica, perquè en un moment en el qual no hi havia facilitat en les comunicacions i tota la Península estava plena de facinerosos uns mesos després d'acabar guerra, és normal que els pretendents no volguessin arriscar la hisenda i possiblement la vida per a obtenir el títol de notari.

Es produïren nombrosos incompliments, perquè aquesta disposició del 19 d'agost va ser reiterada el 9 de novembre de 1715 en la cèdula d'Aranjuez que constitueix l'*Auto Acordado* 4-25-23. Després d'aquesta data hi va haver un temps, a Catalunya almenys, que no van ser concedides dispenses, les quals, com s'ha vist, van tornar a donar-se en la segona dècada del set-cents.

Aquest era doncs el fonament de l'extensió del notariat castellà als territoris de la Corona d'Aragó, la qual, com hem vist, era basada en:

- Un baix nivell tècnic en la preparació dels futurs fedataris.
- Un alt cost econòmic del títol.
- La necessitat d'anar a la Cort a passar examen per a obtenir-lo.

Haviendo dado cuenta el oficial Mayor de la Secretaria de Gracia del memorial de uno, que, deseando examinarse de escrivano a título de notaría de los Reynos, respecto de estar junto a Sevilla, y con achaques que le impedían venir a examinarse al Consejo, pedía se sometiese al Regente de la Audiencia de Sevilla; hecho presente, i leído el Auto acordado, por el qual se prohíbe a la Cámara la dispensación de semejantes gracias como en el que se contiene; y enterada la Cámara, resolvió que, para desde oy en adelante no se incida en su infracción, por las justas causas, que le motivan, por la secretaría de Gracia, ni la de Aragón no se admitan tales pretensiones, ni se de cuenta a la Cámara de ellas, si no es que, teniéndose delante este Auto acordado en ambas secretarías, se observe en ellas puntual, y literalmente lo que manda, y se passe copia de él a cada una, en conformidad y cumplimiento de lo que la Cámara resolvió.

⁶⁵¹El Rei i el seu Consell van passar entre 1725 i 1735 llargues temporades a Andalusia, on són redactats i datats nombrosos títols de notaris catalans.

La cèdula de 9 de novembre de 1715, tramitada al *Consejo* els mateixos dies que el Decret de Nova Planta per a Catalunya, va estar vigent sobre el paper durant tot el segle XVIII, mentre no hi hagués títols de concessió de comissió en favor de l'Audiència, i és innegable que va obrir una nova etapa en el notariat de Catalunya.

L'alienació d'oficis i béns de la Corona hispànica, no es van limitar a les notaries,⁶⁵² sinó que es va estendre a rendes i impostos, i va representar un problema fins el segle XIX.

La venda d'oficis a França, i la seva possible influència a Castella i Catalunya⁶⁵³

A França va començar tímidament un sistema de compra i venda de càrrecs en el segle XIV, i va anar augmentant fins que va arribar a la seva màxima expressió en els moments immediatament anteriors a la Revolució Francesa, quan tan sols una dotzena dels càrrecs més importants de l'Estat van ser exclosos de la venda pel Monarca. En total van ser uns 300.000 oficis els sotmesos a alienació.⁶⁵⁴

Van ser els regnats d'Enric IV i Lluís XII els que van obligar a estendre el sistema de la venalitat, pel qual es designaven fins i tot els càrrecs de jurisdicció. En un principi, les places de magistrat dels tribunals van passar a ser propietat de famílies on l'ofici anava passant de pares a fills, amb l'obligació de pagar anualment la taxa de la seixantena part del valor, anomenada *paulette*. El Monarca francès, en el moment de dur-se a terme l'alienació, es reservava el dret de retracte, però aquest va quedar sense operativitat ben aviat, quan va pujar la cotització d'aquests oficis.⁶⁵⁵

⁶⁵²Sobre aquest tema veure, per exemple, José Canga Argüelles, al seu diccionari d'Hisenda, entrada *Enajenación*.

⁶⁵³Un resum de la problemàtica i evolució de la patrimonialitat dels oficis públics a França es pot trobar a Castaldo, André: *Introduction historique au droit*, pgs. 306 i ss. El Franco-Comptat i la Lorena van escapar de la venda de càrrecs, a la qual sí que sembla que es va haver de sotmetre la Catalunya francesa.

⁶⁵⁴Fraga Iribarne i Beneyto Perez: *La enajenación de oficios públicos en su perspectiva histórica y sociológica*, pg. 411.

⁶⁵⁵Ibidem, pg. 416. Curiosament, la introducció de la *paulette*, va tenir lloc el 1648, durant el regnat de Lluís XIV i per iniciativa de Mazarino, possiblement per a finançar la mateixa guerra per a la qual en l'altre bàndol, des de Madrid, es procedia també a la venda massiva de tota mena de

El propi cardenal Richelieu, en el seu cèlebre testament polític, va abordar el tema i arribava a la conclusió de què la venda d'oficis era el sistema millor, perquè altrament es produiria una lluita entre les cases nobiliàries principals a la Cort, per tal d'ocupar els càrrecs amb els seus partidaris. Tanmateix, segons aquest eminent estadista, un sistema de concursos públics ompliria els principals llocs de l'administració amb «oficials de baixa esfera, normalment més carregats de llatí que d'hisenda, d'on naixerien greus inconvenients».⁶⁵⁶

A la fi de l'antic règim, poc abans de l'adveniment de la Revolució Francesa, el sistema ja estava experimentat i va mostrar els seus defectes.⁶⁵⁷ La venalitat dels càrrecs a França va contribuir a allunyar l'Estat del poble, però malgrat els seus notoris inconvenients va tenir la virtut de despolititzar l'administració de justícia, quedant les places de magistrat com a propietat particular d'unes famílies determinades.⁶⁵⁸

El sistema va tenir l'enorme inconvenient d'afavorir l'aparició dels «parlaments», institucions que s'oposaven sistemàticament a tots els conats de reforma que intentava de fer el poder monàrquic a darreries de l'antic règim.

A França estigué tan arrelat aquest mètode de l'alienació d'oficis que fins i tot en l'actualitat encara persisteixen a l'hexàgon restes del sistema de la venalitat dins la fe pública.⁶⁵⁹

càrrecs del Regne de Castella. Com veurem més avant, el mateix any, el virrei nomenat per Lluís XIV a Barcelona, va tenir la mateixa idea.

⁶⁵⁶ Citat per Fraga i Beneyto: *La enajenación...*, pg. 41 (la versió catalana és nostra).

⁶⁵⁷ Els càrrecs de l'administració eren exercits per uns funcionaris amb poca preparació, per als quals la funció pública era una propietat privada que era usada en benefici particular, a més de presentar una llarga llista d'altres inconvenients.

⁶⁵⁸ Autors tan coneguts com Montesquieu justifiquen la venalitat dels càrrecs. Veure *L'Esprit des Lois* 5, capítol 19. Ell mateix era propietari d'un d'aquests oficis que li va comprar expressament la seva família, i pensa que aquests càrrecs adquirits onerosament al Monarca formen part dels anomenats poders intermitjos, que s'oposen al despotisme. Transcrivim les seves paraules traduïdes al català: *Aquesta venalitat és bona en els estats monàrquics, perquè fa fer, com un ofici de família, el que no es podria emprendre per virtut; destina cadascú al seu deure i fa més permanents les ordres de l'Estat.* De *L'esperit de les lleis*, vol I, pg. 107.

⁶⁵⁹ A França, cada notari té la possibilitat de designar el seu successor, percebent d'ell un cànon determinat.

La venda de les notaries i els altres càrrecs de la Monarquia hispànica a les colònies americanes⁶⁶⁰

El 1606 es va regular un sistema de venalitat per a les colònies americanes, segurament per influència de la situació a França, que havia dut a terme una regulació semblant el 1604.⁶⁶¹

El que a Catalunya era una pràctica excepcional i a Castella es feia habitualment encara que sense cobertura legal, a les colònies americanes constituïa la normalitat.⁶⁶² Els oficis eren venuts, amb la sola excepció del càrrec del Virrei i uns pocs més.

Aquest costum va començar en el segle XVI, a causa de les obligacions econòmiques concretes per la Corona hispànica per les guerres dels Països Baixos. Les mesures extraordinàries, amb el temps, van passar a ser la norma general. Entre elles trobem, per exemple, la creació de notaries, amb la sola finalitat recaptatòria, és a dir, per a vendre-les immediatament.⁶⁶³

No només van ser les notaries de tota mena les que van patir aquest fenomen sinó també la resta de càrrecs depenents de la Monarquia. Fins i tot se'n van crear alguns purament honorífics, sense cap funció concreta, com el d'*Alférez Mayor*, només per a vendre'ls,

Es produïren tota mena d'excessos. El 1688, per exemple, un *criollo*, comprava a la Cort nomenaments escrits en blanc, i signats degudament, per un preu que oscil·lava entre 1.500 i els 4.000 pesos. Aquests nomenaments eren venuts a

⁶⁶⁰Tenim en compte en les pàgines que segueixen l'exposició de Fraga y Beneyto: *La enajenación...* i de Tomás y Valiente: *Ventas de oficios públicos...*

⁶⁶¹Es tracta del sistema de la anomenada *paulette*, en virtut del qual calia pagar una taxa anual de la seixantena part del valor de l'ofici, assegurant així la transmissibilitat de l'ofici després de la mort del titular. Castaldo: *Introduction...*, pg. 308. El sistema adoptat a les colònies americanes era diferent, perquè sols preveia el pagament de la tercera part del valor a cada transmissió. Lleis d'Índies 8-21-1.

⁶⁶²Tomás y Valiente: *Gobierno e instituciones en la España del antiguo régimen*, pg. 154, ed. 1999.

⁶⁶³El 14 de desembre del 1606, una cèdula de Felip III establia que les renúncies de càrrecs eren possibles, pagant la meitat del valor de l'ofici en el moment de la transmissió, la primera vegada, i les successives amb la tercera part. Poc temps abans, a França s'havia donat solució al mateix problema, d'una manera diferent, amb pagaments anuals. La cèdula de Felip III és reproduïda a Tomás y Valiente, Francisco: *La venta de oficios en Indias, 1494-1606*. Apèndix.

l'altra banda de l'Atlàntic a un preu unes deu vegades superior, i és obvi que allà produïen efectes jurídics immediats en favor del comprador.⁶⁶⁴

La venda i l'ulterior transmissió de càrrecs que a la península no tenia cap base legal, a les Índies comptava amb una regulació detallada i precisa en el llibre 8, títols, 20-22. Van ser venudes no només totes les notaries, sinó també places d'agutzils majors, i regidories.

Tan sols hi havia un límit: no alienar càrrecs i oficis de jurisdicció, però fins i tot aquest límit va ser transgredit, perquè el 1695, tal com ha quedat dit, va ser venuda una plaça d'oïdor de l'Audiència de Mèxic.⁶⁶⁵ Anys enrere, un dels motius de la cessació del conde duque de Olivares va ser, segons sembla, la venda dels oficis de jurisdicció que planejava, per tal d'obtenir més recursos econòmics. Aquesta venda era inspirada evidentment en el model francès.

No cal dir que aquesta activitat no tenia el suport de teòlegs ni juristes. S'hi van oposar nombrosos tractadistes, encara que, al capdavant, es van haver de plegar a la realitat.

Les lleis d'Índies contenen nombroses disposicions que regulen aquestes vendes, així com llargues enumeracions d'oficis vendibles, entre els quals són incloses totes les notaries. També descriuen el procediment que calia seguir, que s'ajustava als següents punts:

- Es convocava a tot el poble a l'acte de subhasta.
- El càrrec era adjudicat al millor postor.⁶⁶⁶

⁶⁶⁴Es tracta d'un cas semblant a les anomenades *cartas blancas* del Rei Joan II de Castella, que eren expedides en blanc i sense registre de cancelleria. Algun d'aquests nomenaments al segle XV va anar a parar a persones analfabetes. Recordem que Patiño, que va ser intendent de Catalunya, i després va ocupar alts càrrecs a la Cort a finals de la seva vida, va patir la falsificació de la seva signatura en documents que van produir efectes jurídics a les Índies. Això ens mostra que els documents signats a Madrid podien afectar directament, no sols a Catalunya o les Illes, sinó en llocs més enllà de l'Atlàntic, a milers de quilòmetres, sense que les Audiències americanes tinguessin poder d'intervenció ni control sobre aquests nomenaments. Bleye i Alcaraz Molina: *Manual de Historia de España*, tom III, pg. 102.

⁶⁶⁵El preu va ser 16.000 pesos de *a ocho*. Fraga i Beneyto: *La enajenación...*, pg. 433.

⁶⁶⁶*Lleis d'Índies* (LI), llibre 7, títol 20, lleis 10 i 12. El comprador no tenia dret a les accions derivades de la lesió *ultra dimidium*.

- El pagament del preu es feia al comptat, o bé en terminis curts.⁶⁶⁷

El sistema no va funcionar bé, i va significar la concentració del poder polític en les mans d'unes poques persones, les quals, en la crisi de principis del segle XIX, van promoure i aconseguir fàcilment la independència de les colònies.

Els teòlegs i juristes, com calia esperar, s'oposaven a la venda generalitzada de càrrecs, però a la llarga no és menys cert que alguns d'ells es van adaptar a la nova situació. Francisco de Vitoria i Bartolomé de las Casas, en termes semblants, també s'oposen a aquestes vendes per raons teològiques i pràctiques.⁶⁶⁸

Amb el temps aquesta oposició teològica a la venalitat dels oficis estava cridada a l'ostracisme en un moment de màxima avidesa recaptatòria del poder reial, perquè la venda de notaries i altres càrrecs no sols no havia completat encara el seu cicle a Castella, sinó que ben aviat faria un tímid intent d'estendre's a la Corona d'Aragó.⁶⁶⁹

La venda d'oficis a Castella i la seva reversió a la Corona

Sembla clar que tot i que no estava prevista l'alienació de càrrecs i oficis en la llei, va ser practicada profusament.

Ja *Las Partidas* veien amb mals ulls aquestes alienacions generals d'oficis.⁶⁷⁰ Com hem vist, el compliment d'aquest precepte es va relaxar a partir del segle XV.

⁶⁶⁷ *Lleis d'Índies*, llibre 7, títol 20, lleis 17 i 18.

⁶⁶⁸ Per a ells la venda de càrrecs no és lícita ni convenient. En canvi, altres autors com Soto o Vázquez de Menchaca, amb una posició més propera a la realitat, accepten aquestes vendes. Remarquem que aquest segon autor va exercir funcions en la Comptadoria Major d'Hisenda del Rei del 1533 al 1566. Sobre aquesta qüestió veure: Tomás y Valiente: *Opiniones de algunos juristas clásicos españoles sobre la venta de oficios públicos*. Passim.

⁶⁶⁹ La venda de notaries a Castella no sols no va disminuir sinó que es va donar amb més profusió. En moments d'avidesa recaptatòria, per exemple al segle XIX, es va arribar a cedir la facultat de nomenar els notaris de províncies senceres a canvi de diners. Fraga Iribarne i Beneyto Pérez: *La enajenación...*, pg. 461, nota.

⁶⁷⁰ Transcrivim el text de la segona partida, títol 15, llei 5: *Fuero e establecimiento ficieron antiguamente en España que el señorío del Reino non fuesse departido ni enagenado... E por ende pussieron que quando el Rey fuesse finado, e el otro nuevo entrase en su lugar, que luego*

La recuperació dels oficis que havien estat alienats es va convertir en una mena de clàusula d'estil dels testaments dels monarques que, pels imperatius polítics del moment, no es van poder seguir.⁶⁷¹ En els darrers anys del regnat de Carles II es va ordenar que novament revertissin al poder reial tots els càrrecs alienats en segles passats.⁶⁷²

En arribar al segle XVIII, el poder reial va intentar reincorporar els oficis que per una o altra causa havien sortit de la Corona, i per aquest motiu es va establir l'anomenada *Junta de Incorporaciones*, encarregada de vetllar per la recuperació de càrrecs venuts. La documentació d'aquest òrgan ens pot ajudar a estudiar l'alienació d'oficis no sols a la Corona de Castella, sinó també a la d'Aragó.⁶⁷³ D'altra banda, el poder reial tenia una important font d'ingressos en la venda de tota mena d'oficis, i en alguns casos va arribar a recuperar-los per la via del tempteig, per tal de tornar-los a vendre immediatament per un preu molt superior.

Trobem una disposició del 1792 tractant de limitar els excessos en el camp de la fe pública, en establir-se que: *no se conceda facultad alguna de nombrar*

jurasse, si fuesse el de edad de catorce años, o dende arriba, que nunca en la vida departiesse el señorío nin lo enagenase.

⁶⁷¹Els testaments dels monarques a l'Edat Moderna, almenys fins Carles II, contenien clàusules referides a l'alienació d'oficis de la Corona com les següents: *revoco, anulo e doy por ninguno e de ningún efecto y valor la dicha tolerancia, y cualquiera disimulación o licencia de palabra o por escrito, que yo haga fecho o dado en cualquiera transcurso de tiempo, aunque fuese tanto que bastare a causar prescripción, aunque fuese de cien años, o más tiempo que no se tuviese memoria de hombres en contrario, para que no les pueda aprovechar, y siempre quede el Derecho de la Corona Real ileso, que pueda yo, o los Reyes que después de mí sucedieren en los dichos reynos y señoríos incorporar en la Corona y patrimonio real las dichas alcabalas, tercias pechos e derechos reales como cosa anexa a la dicha corona.*Text extret de Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 295.

⁶⁷²*Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 8, llei 8. *Tengo resuelto y mandado, se haga reconocimiento de lo que se ha enagenado de la Corona; y que a lo que se hallare con perjuicio del Real Patrimonio, por haberse conseguido graciosamente, o en las ventas o contratos hubiese intervenido lesión, se pongan demandas por los fiscales a quienes tocare; siendo justo no perder de vista esta dependencia, de que podrá resultar mucho fruto para subvenir a las necesidades de la Monarquía. Ordeno al Consejo y a la Cámara dispongan, precisamente en la parte que les tocare, se prosigan las diligencias con la mayor actividad; y de lo que el fiscal fuere obrando de cuenta cada quince días por mano de mi secretario de Hacienda (Aut 5, tit. 13, lib 2 R).*

⁶⁷³El catàleg d'aquest fons de l'Arxiu Històric Nacional és publicat a Gil Ayuso, Faustino: *Junta de Incorporaciones. Catálogo de los papeles que se conservan en el Archivo Histórico Nacional (Sección de Consejos Suprimidos)*. Les pàgines compreses entre la 409 i la 456 contenen expedients referits a notaris, dels quals només dos són catalans: Josep Ignasi Claramunt, notari de l'ajuntament barceloní, i Ramon Clarà, de Vic. Això demostra que a Catalunya, l'alienació de notaries, pròpiament dita, va ser minoritària.

*tenientes, ni se proponga esta preeminencia para los que carecen de ella, y menos enajenar oficio alguno.*⁶⁷⁴

La reial Ordre de 24 de juny de 1797,⁶⁷⁵ posterior al procés revolucionari francès, establia que els càrrecs alienats quedessin incorporats a la Corona, sense cap indemnització. La disposició era massa dràstica, i és clar que no podia ser objecte de compliment. Per això, el reial Decret de 6 de novembre de 1799 ordenava que cessés la incorporació, manant que els posseïdors paguessin la tercera part del valor.⁶⁷⁶ Tots els intents de reincorporació de càrrecs van resultar frustrats, i del 1825 encara trobem una ordre per a pagar el salari fix dels càrrecs i oficis que havien estat alienats els segles anteriors.⁶⁷⁷

De fet, els oficis alienats van arribar fins el mateix projecte de Codi Civil espanyol de 1851, que estableix de manera expressa la seva naturalesa de béns mobles, confirmant que en el moment de la seva promulgació, encara n'existien.⁶⁷⁸

Podem imaginar, doncs, que si ocorrien aquestes coses amb els oficis de la fe pública, la documentació generada pels notaris no podia tenir un tractament millor, i són molts els protocols que no han tingut unes condicions idònies de conservació, o bé han tingut un destí pitjor.

⁶⁷⁴ *Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 6, llei 11.

⁶⁷⁵ *Ibidem*, llibre 7, títol 8, llei 14.

⁶⁷⁶ *Novísima Recopilación*, llibre 7, títol 8, llei 15. D'aquesta disposició dóna notícia l'estudi: *Junta de Incorporaciones, Catálogo...*, pg. XIII. Els simples posseïdors d'oficis que conservessin el títol constitutiu, amb la simple declaració de dos testimonis i el pagament de la quantitat corresponent, podien legalitzar la seva situació.

⁶⁷⁷ La reial ordre, expedida pel ministeri d'Hisenda data del 27 d'agost de 1825. Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 275.

⁶⁷⁸ Transcrivim l'article 336 del vigent codi civil: *Tienen también la consideración de cosas muebles las rentas o pensiones, sean vitalicias o hereditarias, afectas a una persona o familia, siempre que no graven con carga real una cosa inmueble, los oficios enajenados, los contratos sobre servicios públicos y las cédulas y títulos representativos de préstamos hipotecarios.* (La negreta és nostra). Cal notar que aquest article del Codi Civil va canviar la qualificació dels oficis alienats, que en el projecte de 1851 es consideraven immobles. L'article 380 d'aquest text del projecte estableix: *Son bienes inmuebles: los oficios y derechos perpetuos enajenados de la Corona.* Aquesta qualificació està més d'acord amb la tradició del text napoleònic. García Goyena: *Concordancias...*, pg. 201. Possiblement en els 38 anys que separen ambdós textos, els oficis alienats van anar perdent valor econòmic i importància social, cosa que explicaria aquest canvi de consideració, d'immobles a mobles.

Influència de la venalitat de notaries i altres càrrecs pròpia de Castella sobre la tradició jurídica i política catalana

La venalitat de notaries i càrrecs en general a la Corona d'Aragó no arribà en cap cas fins l'extrem de Castella, i molt menys de França. En canvi, sí que es va donar, seguint la dinàmica de l'època, una certa patrimonialització d'oficis.⁶⁷⁹

A les terres catalanes, als segles XII, XIV i XV era relativament freqüent la concessió de notaries en emfiteusi, seguint el patró d'aquest dret real, que produïa l'escissió del domini, de manera que es distingia després d'aquest negoci jurídic, un domini útil del notari i un domini directe, que era del Rei o senyor de cada lloc. El beneficiari de la concessió havia de satisfer al senyor un cànon anual, semblant al que es donava, per exemple, en els forns i els molins. Aquest sistema era molt habitual en notaries senyorials.⁶⁸⁰

També hi havia les anomenades notaries «de districte», dites també «de destret», concedides normalment en emfiteusi pel Rei i sotmeses, és clar, al pagament del cànon o pensió periòdica. En aquests territoris, en teoria, cap altre notari podia autoritzar documents, encara que aquesta prohibició sovint era infringida per notaris reials, amb competència a tot el territori, i fins i tot per notaris apostòlics sense nomenament del Rei.

Les notaries de les ciutats, generalment, no eren concedides per aquest sistema, i ja trobem en textos com els Furs de València i la costum de Tortosa, la prohibició

⁶⁷⁹ Posem com a exemple a l'Edat Moderna, les notaries judicials de Lleida, que estaven en poder de la família Riquer, o les del tribunal de la cúria del Veguer de Barcelona, que pertanyien a la família Terré, o les de Girona, tant judicials com extrajudicials propietat del comte de Solterra. El 1715, el Consell de Castella, en els tràmits previs a la redacció del Decret de Nova Planta reconeixia que a Catalunya eren poques les notaries en poder de particulars. Deliberació del Consell de Castella posterior als informes d'Ametller i Patiño, publicada per Gay: *La Gènesi...*, segona part, pg. 340, punt 24, paràgraf 263.

⁶⁸⁰ El jurista Joan Pere Fontanella, per exemple, va ser notari de Besalú, per designació del seu oncle Benet Fontanella, abat del monestir, (la notaria pertanyia a aquest cenobi). No arribà a prendre'n possessió, i els seus substituïts encapçalen els instruments públics que atorguen en nom seu, seguit de paraules com *notarium publicum substitutum a magnifico domino Joanne Petro Fontanella v.l.d. cive Barchinone domino utili e proprietario notarie publice*. Publicat a: *Homenatge d'Olot a Joan Pere Fontanella*, pg. 10, Olot, 1991. És possible que Fontanella no satisfés cap mena de pensió al cenobi, perquè la concessió de la notaria es devia probablement a la liberalitat de l'abat, que era el seu oncle Benet.

de percebre taxes per aquest concepte, les quals sí que eren permeses a la ciutat de Saragossa.⁶⁸¹

Pel que fa als altres càrrecs, a les Constitucions de Catalunya trobem textos en els quals es reprimeix durament la venalitat d'oficis. Aquestes disposicions ens indiquen que és possible que en algun moment s'hagués donat la venda de càrrecs, però l'ètica de la baixa Edat Mitja no ho acceptava de bon grat.⁶⁸²

A partir del desenvolupament dels col·legis de notaris al segle XV, es va començar a percebre dels membres els drets econòmics d'ingrés que servien per a finançar les activitats col·legials, però en cap cas podien ser considerats com una contraprestació a la concessió.

A banda de les taxes d'ingrés als col·legis, òbviament, calia retribuir als oficials de la Cort on s'examinava el futur fedatari, el qual havia de posar per escrit totes les actuacions, motiu pel qual s'havien d'abonar també els drets de secretaria.

D'altra banda, el que caracteritzava la realitat de la fe pública catalana és que no hi va haver un tràfec jurídic intens de compra, venda i arrendament de notaries, i la seva concessió mai va ser considerada com un ingrés substancial per a la hisenda pública.⁶⁸³

⁶⁸¹Una disposició del 1391 permetia als jurats de Saragossa de cobrar la quantitat de 1.000 sous jaquesos de cada nou nomenat, que es reduïen a la meitat en cas de successió testada d'un fedatari traspasat. Si els fills heretaven la notaria per successió intestada, la quantitat era de 1.500 sous. Si es procedia a la venda de les notaries en el mercat lliure, el preu màxim taxat era de 1.500 sous jaquesos. Bono: *Historia del Derecho notarial*, vol. I-2, pg. 279.

⁶⁸²Transcrivim un text de les Constitucions de Catalunya llibre I 166-2 (*De persones prohibides regir officis*) Alfons II (1289) *Ordenem, e statuim en la dita Cort, que nos en negun temps no venam ne dejam vendre, ne préstic rebre en Veguerias, ne en Ballias ne en neguns altres Officis, ne commanar aquells Officis a part certa, ne per altra obligatió, o frau, e aquells qui son en las Veguerias, o en las Ballias, o en altres Officis, per préstic o per compra, o per deute, o per assignatió o per altre contracte, quen iscan encontinent, e que nos commanem aquells algun bon hom de aquella Vegueria, o Ballia, que no sie suspitós a la terra, ni aquell qui aquell Offici lexara: E aquell a qui commanarem aquell Offici, que jur, que tot ço que ne exirà, exceptat son salar, queu do al Oficial quin sera exit, tro sie declarat son dret per inquisitió...* Tota la rúbrica insisteix en aquesta qüestió, demostrant que tot i que hi va haver una incipient venalitat de càrrecs en el segle XIII, va ser tallada per les disposicions normatives.

⁶⁸³Tenim notícies segons les quals a començament del segle XIX encara es concedien a Catalunya notaries judicials i extrajudicials en emfiteusi, amb el corresponent pagament de la pensió anual al fisc. Per exemple, al segle XIX Josep Sala i Marés, notari públic i propietari de la notaria de Xerta va demanar que li'n fos concedida una altra a Roses, per a servir-la ell mateix o per mitjà d'altres notaris substituïts. Vives i Cebrià: *Traducción*, pg. 466-67, *nota*. La concessió en emfiteusi era freqüent, especialment fora de les ciutats. Sembla que a Mallorca també es feien aquestes

El que sembla clar, és que en arribar al segle XVII, tant a Castella com a França corrien vents molt favorables a la venda de càrrecs, i aquesta, com calia esperar, va ser plantejada.⁶⁸⁴

Les Corts catalanes reunides el 1585 i el 1599 van prohibir que els diputats celebressin vendes d'oficis. Van permetre, això sí, que les persones que exercien càrrecs comprats renunciessin en favor de persones hàbils, no admetent-se la transmissió per causa de mort.⁶⁸⁵ La doctrina catalana, amb autors com Acaci de Ripoll, negava la possibilitat d'aquestes alienacions.⁶⁸⁶

Durant la guerra dels Segadors, després de la revolta del 1640, el Principat va estar sota el domini del Rei de França, el qual havia estat proclamat comte de Barcelona, i va haver de nomenar un Virrei per a Catalunya. El 1648 exercia el càrrec d'*alter nos* del Monarca un germà del Primer ministre Mazarino, que va iniciar la venda de càrrecs al Principat, iniciativa que va indignar la societat catalana. Per aquesta i altres raons, van elevar-se queixes, que van tenir com a conseqüència la destitució del Virrei, executada des de París.⁶⁸⁷ No se sap quins càrrecs i oficis van ser alienats i quina raó concreta va produir la reacció, però el que és clar és que si no hagués estat avortada a temps, hagués pogut constituir, com a Castella, una causa de decadència del notariat català.

Paradoxalment, a Madrid mentrestant urgia d'obtenir recursos per tal d'organitzar els exèrcits que havien de doblegar l'obstinació dels catalans, i ho van aconseguir mitjançant la venda d'oficis. Entre 1640 i 1646 es van vendre 62.000 càrrecs, a

concessions en emfiteusi, almenys al segle XV. Oliver et alii: *Tratados de Notaría del Reino de Mallorca*. pg. 386. D'altra banda, sobre les notaries, almenys a l'Edat Moderna, es podien celebrar molts de negocis jurídics. Per a constatar-ho sols cal comprovar les vicissituds de la notaria de Vidreres. Grau, Josep i Puig, Roser: *La notaria de Vidreres...* Passim.

⁶⁸⁴Cal recordar que el Consell d'Aragó, a l'època moderna, es mostrà contrari a la venda d'oficis, especialment els d'administració de justícia: *Officios que tienen manejo de hacienda o de administración de justicia parece conveniente que se provean por el mérito y la confianza solamente y que no se dé lugar a interés ni beneficio por ser de muy malas consecuencias*. ACA, Consell d'Aragó, lligall 627, consulta de 26 de març de 1627. Sembla que el text va ser escrit per Cristòfor Crespí de Valldaura, que el reproduïx en el seu dietari personal. El prenem de Arrieta Alberdi: *El Consejo...*, pg. 253. També és possible que es venguessin algunes notaries que no entraven dins dels oficis d'administració de justícia ni d'hisenda.

⁶⁸⁵Fraga i Beneyto: *La enajenación...*, pg. 429.

⁶⁸⁶*Regaliarum tractatus*, capítol 14, núm. 16.

baix preu, encara que no sabem si tots ells a Castella. Es tracta d'una quantitat desmesurada tan sols explicable per l'excepcionalitat de la situació política.⁶⁸⁸ Per aquell mateix temps, Acaci de Ripoll publicava el seu *Regaliarum tractatus*, en el qual manifestava la seva opinió sobre la venda de càrrecs:

*Tritissimum est principium de iure esse in eo prohibitum, aliquam pecuniae quantitatem erogare pro obtinendo officio aliquo, quia eo ipso, quod quis pecuniam dat pro eo obtinendo, se inhabilem reddit, ad illum obtinendo, et poena centum aureorum olim mulctabatur.*⁶⁸⁹

Els monarques van sostenir sempre la validesa de les vendes que ells mateixos feien abans de la guerra dels Segadors. Un autor, Domènec Aguirre, després de la guerra de Successió, defensava aquesta validesa, sostenint que el Rei podia dispensar del compliment de les Constitucions restrictives. Fins i tot sosté la validesa de les alienacions efectuades no ja pel Monarca sinó per les Corts, negant la possibilitat d'efectes retroactius a hipotètiques i ulteriors prohibicions que es poguessin imposar.⁶⁹⁰

Va ser el mateix Felip IV el que va enumerar els càrrecs que estaven subjectes a la possibilitat de venda, els quals no passaven de 35.⁶⁹¹ Possiblement, amb aquesta enumeració renunciava de manera tàcita a procedir en el futur a alienacions massives.

⁶⁸⁷Soldevila, Ferran: *Història de Catalunya*, pg. 1.052.

⁶⁸⁸Es va percebre la quantitat de 7.500.000 ducats. Fent la divisió traiem una mitja de 120 ducats per cada càrrec venut. Gonzalo de Las Casas: *Diccionario*, entrada *Notariado*, pg. 276.

⁶⁸⁹Acaci de Ripoll, *Regaliarum tractatus*, cap. 14, núms. 1 i 2, pgs. 92-1.644. Es evident que Ripoll vol remarcar que la venda d'oficis estava prohibida, i en això tota la doctrina era unànim (tritissimum significa aquí molt triturat, molt elemental). Tàcitament sembla que reprova les vendes massives d'oficis (entre ells moltes notaries) que es feien a Castella que, en aquell temps de guerra era l'enemic, jurídica i militarment parlant.

⁶⁹⁰Domènec Aguirre va ser magistrat a l'Audiència de Catalunya en temps de Carles II, i des del 1705 va prendre part pel partit de l'Arxiduc, i per això, el 1713 va abandonar la Península, residint a Viena. Va ser Conseller del Consell d'Espanya de Carles VI, que li donà el títol de comte Castellví, *Narraciones históricas*, vol. VI, foli 513 de l'original. Va publicar el tractat *Discursus super officiis venalibus Generalitatis Cathaloniae*, juntament amb una altra obra seva, el *Tractatus de tacita onerum...* Malgrat ser partidari de la venda de càrrecs pel Monarca, també defensava que aquestes designacions es produïssin d'una manera justa.

⁶⁹¹Els oficis s'enumeren en una epístola del 25 de juliol de 1654, i els principals són aquests: notari major, ajudant del notari major, racional, tres ajudants del racional, dos ajudants del regent de comptes, drassaner, procurador fiscal, dos receptors de composicions i danys, credencier dels dits salaris, correu, guarda del palau reial, definidor, receptor de frauds, albaraner de la butlla, credencier de draps, credencier de les sedes, guarda ordinària, estimador i notari del definidor, més tres guardes de la porta de mar, de la porta de Sant Antoni i de la porta nova. En total 35 càrrecs. La llista és reproduïda per Aguirre: *Discursus...*, pg. 18. L'enumeració del salari de cadascun dels oficis vendibles, fixat en la dita epístola de 25 de juliol de 1754 es pot trobar a ACA, reial Audiència, reg. 149, folis 158-159.

Ja sigui per l'aplicació de les Constitucions o per altres causes, en els darrers temps dels Àustries, a Catalunya la venda de càrrecs no es va generalitzar, limitant-se només als que acabem de citar, que van ser enumerats durant la guerra dels Segadors. No hem de perdre de vista que entre aquests càrrecs hi trobem el notari major i el seu ajudant, així com el notari del Definidor. Els autors catalans no desconeixien la realitat que triomfava a ponent i més enllà dels Pirineus.⁶⁹²

A la Corona de Castella, el tràfec d'oficis, no sols de notari, sinó també els de govern de les viles i ciutats i altres, va ser un dels fonaments dels ingressos de la hisenda pública castellana.⁶⁹³ Un any abans de la deposició del comte duc d'Olivares en plena guerra dels Segadors, a Castella va estar a punt d'estendre's la venalitat a càrrecs de justícia, és a dir, jutges i magistrats. La caiguda d'aquest personatge va frenar una mica aquesta carrera alienadora.⁶⁹⁴

Exceptuant el tímid intent que va tenir lloc el 1739-1740, no hi va haver a Catalunya venda sistemàtica de càrrecs de govern polític de pobles viles i ciutats, com a Castella, i molt menys de càrrecs de jurisdicció, com a França. Quina pot ser la causa d'aquesta realitat, notarial, tenint en compte els vents que corrien tant per ponent com més enllà dels Pirineus és difícil d'esbrinar, però l'hem d'anar a buscar en el prestigi tradicional del notariat, en una societat que no hagués acceptat de bon grat que aquests càrrecs fossin venuts pel Rei.

⁶⁹²Transcrivim un fragment del tractat de Domènec Aguirre, que enumera els requisits que segons la doctrina contemporània havien de concórrer en la venda de càrrecs, per a evitar de ser considerada contrària al dret natural: *In cuius quidem Auctoritatis vim, asserunt DD. quod ut Officiorum venditio sit valida a lege naturali, quatuor debent concurrere requisita: videlicet Primum, quod sit facta ab habente potestatem, Secundum, quod Emptor sit dignus, Tertium, quod pretium sit moderatum. Et quartum, quod adsit urgens et publica necessitas: cum circumstantia, quod pecunia aliunde commode consequi non possit.* Aguirre Domènec: *Discursus super Officiis Venalibus Generalitatis Cathaloniae...*, foli 11, núm 7. Sobre la possibilitat teòrica de vendre càrrecs de notari, a tota Europa (no oblidem que el tractat segurament va ser escrit a Itàlia o a Viena), Aguirre escriu: *Sed materia ista hoc recepit temperamentum per totam Europam: ut Officialia habentia administrationem Iustitiae, gubernium vel Iurisdictionem ne vendantur: Officia autem solum exercitium habentia; ut sunt notariatus, Credentiae, Custodiae, et & similia: Venalia fiant.* *Ibidem*, 8. No quedava dubte que els oficis de credencier, guarda o notari podien ser venuts.

⁶⁹³Sobre aquest tema, veure Gelabert, Juan: *La Bolsa del Rey: Rey, reino y fisco en Castilla*, pgs. 153-176, on podem veure taules amb les cotitzacions d'aquests oficis al segle XVII.

⁶⁹⁴*Ibidem*, pg. 175.

L'alienació d'oficis a Catalunya va arribar quan alguns ajuntaments van obtenir la potestat de nomenar els seus propis notaris, però aquesta facultat no va produir al Principat els efectes negatius que va tenir a la Corona de Castella.⁶⁹⁵

Possiblement es van produir vendes de càrrecs a l'Audiència de Catalunya, perquè hi ha disposicions que ordenaven retornar els diners satisfets per particulars per a accedir a càrrecs de tresorer i comptador.⁶⁹⁶

Situació a Catalunya després del 1714

Com a conseqüència de la guerra de Successió, alguns dels titulars dels anomenats oficis vendibles que s'exercien quasi bé exclusivament a Barcelona ciutat, van ser desposseïts dels seus càrrecs, per falta d'afinitat política amb el nou règim.

Aquesta desposseïció no va tenir lloc el 1714, sinó que va succeir després. Naturalment, com a conseqüència de les disposicions del tractat de Viena de 1725, el Rei va haver de retornar-los-els.⁶⁹⁷

L'adveniment de la Nova Planta va representar un canvi del marc legal en el qual es desenvolupava la venda d'oficis, perquè havent desaparegut els contrapesos al poder del Rei, quedaven les portes obertes a tota mena d'actuacions, com la venda de funcions públiques.

El diccionari jurídic de Cornejo assenyala que els oficis de república, aitals com regidor, notari i d'altres semblants, essent inherents a la Corona, pertanyen al Rei, el qual els pot alienar sigui per donació, en recompensa feta als seus vassalls per

⁶⁹⁵Aquesta opinió la reporta Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 284.

⁶⁹⁶*Real Decreto mandando observar el reglamento de 8 de noviembre de 1745 por el cual quedaron suprimidos los oficios de contadores y tesoreros que estaban enajenados, reintegrando a los poseedores el precio que desembolsaron sus causantes*, 10 de desembre de 1748. Recollit per Moreno Garbayo, Natividad: *Colección de reales cédulas...*, núm 1.237, tom I, pg. 20. Aquesta disposició per a tots els dominis del Monarca, és registrada a l'arxiu de l'Audiència de Catalunya, i certifica que en algun lloc dels regnes es van seguir venent càrrecs.

⁶⁹⁷Trobem una petició referent la restitució d'un d'aquests oficis *vendibles* a ACA, reg. 12, folis 227 i ss. Es pot extreure tota la informació sobre el règim jurídic dels oficis anomenats alienables a Catalunya en una consulta que l'Audiència de Barcelona va cursar al *Consejo* amb motiu de la petició d'una quinzena de persones que, havent estat desposseïdes d'aquests càrrecs vendibles els anys posteriors a la guerra, en demanaven la restitució, basant-se en les disposicions del tractat de Viena de 1725. La consulta data de l'11 de gener de 1732, i és registrada a ACA, reial

algun servei, o bé per venda o qualsevol altre títol oneros. Si s'alienen aquests oficis -continua Cornejo-, el nou propietari té la facultat de vendre'ls, traspassar-los i renunciar-los en favor de qui vulgui.⁶⁹⁸

A València, després de la batalla d'Almansa el 1707, trobem el primer episodi d'aquesta nova concepció, quan es va exigir a tots els notaris el pagament del *fiat*, que equivalia a la venda del càrrec a canvi d'una contraprestació en diners.

Igual va ocórrer a Catalunya a partir dels decrets de Nova Planta, si bé cal assenyalar que no van assolir plena virtualitat degut a la pròpia tradició del país, contrari a aquestes pràctiques.⁶⁹⁹

L'episodi següent, i possiblement el de més envergadura, va tenir lloc a finals de la tercera dècada del segle XVIII, quan tots els oficis de l'administració municipal van ser posats a la venda en bloc i no sols a Catalunya, sinó a tota la Corona d'Aragó.

Pel que fa a les notaries i la fe pública, cal dir que en aquells moments no hi havia distinció entre la fe pública extrajudicial, la judicial i la municipal, per la qual cosa van sortir a la venda les places de notari dels ajuntaments. Encara que donat el poc temps en què va estar vigent la dita disposició, se'n van arribar a vendre molt poques.

D'acord amb les dades que tenim es van vendre entre d'altres les següents notaries municipals:

- Alcanar, per 1.800 rals.
- Reus, per 2.000 rals.
- Esparreguera, per 2.000 rals.
- Olot per 3.000 rals.

Audiència, reg. 149, folis 142 a 173. Relacionat amb el notariat, entre els càrrecs que podien ser comprats i venuts, sols troben l'ofici d'escrivà del Defenedor.

⁶⁹⁸ Citat per Fraga i Beneyto.

⁶⁹⁹ No se sap amb certesa quants notaris catalans van haver de satisfer el *fiat* per a obtenir una notaria, però el que sí és clar es que va ser una quantitat ingent.

- Ulldecona, per 4.500 rals, *por juro de heredad*.
- Balaguer, per 200 ducats, amb facultat de nomenar *teniente*.⁷⁰⁰

Normalment, aquestes concessions eren per la vida de l'obtentor, però la d'Ulldecona, el preu de la qual era aproximadament del doble o més que les altres, permetia la transmissió *mortis causa*, així com la venda tal com es practicava a Castella des del segle xv. El fet de poder nomenar *teniente*, augmentava també el preu de compra de la notaria. Cal incidir en què les valoracions sembla ser que eren fixades prenent com a model els 200 ducats que havien de satisfer els pretendents a les notaries a Castella en virtut del *fiat*. Aquest preu va estar vigent al llarg de tot el segle.

Es va plantejar igualment la venda de les altres notaries i tenim constància de què l'any 1739 es va demanar informació referent al rendiment econòmic de les notaries catalanes. Per això sabem que un notari de Mataró declarava guanyar 4.000 rals, mentre que un de Barcelona en declarava 2.000, i el notari del reial acord, Salvador Prats i Matas, declarava obtenir del seu ofici la quantitat de 15.000 rals de bilió castellans.⁷⁰¹

Dos anys més tard, la mateixa administració borbònica va haver de fer un pas enrere i establir la possibilitat de retracte dels propis municipis, probablement perquè aquesta disposició era contrària a la pròpia tradició catalana, o als

⁷⁰⁰Les cinc primeres notaries són citades per Torras Ribé: *Els municipis catalans de l'antic règim 1453-1808*, pg. 303. El document en el qual consta la venda de la notaria de Balaguer es pot trobar a l'ACA, reial Audiència, reg. 217, foli 30. El títol, datat a El Pardo el 13 de gener de 1740, fa constar que el comprador Francesc Fortuny, podia nomenar *teniente* per a desenvolupar les funcions pròpies del càrrec, és a dir, llogar la notaria municipal, però el *teniente*, havia de ser examinat per l'Audiència de Barcelona. Aquesta venda no estava subjecta a *media annata*, per ser la primera alienació. Totes les vendes de regidories i altres càrrecs municipals (els títols acreditatius, quan el càrrec ja s'havia venut) són registrades a l'A.C.A, reial Audiència, regs. 216, 217, 218 i 219.

⁷⁰¹La dada referent al notari de Mataró la traiem de Molas, Pere: *La condició social dels notaris de Barcelona a l'Edat Moderna*, pg. 722. La dada del notari del reial Acord la traiem d'ACA, reial Audiència, reg. 335, foli 1. La declaració no duu data però és segur de l'any 1739. La dada dels notaris de Barcelona es troba a les actes del Col·legi de Notaris de la Ciutat. AHPB, actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona. El 10 de març del 1739, els priors Carles Rondó i Josep Mallachs declaren que: *como de haberles faltado el útil de los empleos públicos que antes muchos de ellos ocupaban en las casas de los antiguos magistrados de la ciudad, de lo diminuto de los Reales Aranceles que se publicaron en el año pasado de 1734: Certificamos que un notario de este colegio de mediano competente gana por razón de su facultad 2.000 reales de vellón en cada año. D'aquesta quantitat s'havia de descomptar el personal, el ganancial i les despeses del Col·legi.*

interessos de l'oligarquia que dominava els governs municipals després del Decret de Nova Planta.

Poc a poc va anar canviant la mentalitat de la població, i així com trobem poques veus alçades contra la venda d'oficis al segle XVII i principis del XVIII, a finals, després dels fets de 1789 a França, semblava que l'època de la venda de càrrecs ja havia acabat el seu cicle vital, per més que encara subsistia en camps com el notariat, almenys a Castella. És possible que hagués acabat abans si no hagués estat pels períodes d'inestabilitat política i l'avidesa recaptadora característica del segle XIX espanyol.

El president de les Corts de Cadis, Ramon Llätzer Dou i de Bassols, va enviar el 29 d'agost de 1809 des de Cervera, una llarga exposició d'una sèrie de propostes per a solucionar els mals del país. Entre elles proposa de redimir les places de regidor alienades, moltes a Castella i poques a Catalunya, així com les notaries, alienades a tot arreu.⁷⁰²

En la convocatòria de les Corts de Cadis es va decidir de no limitar la representació a les ciutats que exercien el vot a les Corts, precisament perquè eren poques i la majoria de vegades, els oficis d'elles, singularment els de regidor, estaven alienats i per tal motiu, la designació no seria representativa.

Per últim assenyalem que la venalitat d'oficis a Castella, no sols es va donar en el notariat, sinó que també van ser venuts els oficis de procuradors de les Audiències.⁷⁰³

⁷⁰²Artola: *Los orígenes de la España contemporánea*, vol. 2, pg. 361. L'apèndix del text d'aquest autor reproduïx algunes de les respostes a una *consulta*, formulada per les Corts de Cadis el 1809 a tot el país. Al text de Dou, literalment llegim: *En todas partes hay jurisdicciones infeudadas. En Castilla hay muchas plazas de regidor enajenadas por juro de heredad. En Cataluña hay también algunas, pero pocas; los regimientos de muchas villas y pueblos de Cataluña se dan por los que tienen el señorío, y los demás los da el Rey, o la Audiencia en su nombre. Otros empleos hay, como de escribanos, enajenados en todas partes.* Aquest notable jurista era totalment contrari a la venalitat dels oficis. Veure: *Derecho Público*, capítol 1, títol IX. Sobre aquesta qüestió veure Baena del Alcázar, Mariano: *Una teoría del empleo público en el siglo XVIII*. Dins *Actas del I simposium de Historia de la Administración*. Dou proposava la reimplantació del costum de raonar les sentències, suprimint seguint l'ús de Castella l'any 1734.

⁷⁰³Cal remarcar que el diccionari de Gonzalo de Las Casas transcriu aquesta informació: *El número máximo de procuradores en cada Audiencia, debe de ser de 6, por cada sala ordinaria; pero como estos oficios corrieron la misma suerte que los de escribanos, habiendo sido enajenados un gran número, existen y existirán muchos más, mientras una buena ley no determine resueltamente su reversión a la Corona.* Entrada *Procurador*, vol. 8, pg. 255.

ALTRES MOTIUS DETERMINANTS DE LA DECADÈNCIA TÈCNICA I MORAL DEL NOTARIAT CASTELLÀ

Una vegada caracteritzada la patrimonialització de les notaries i la seva venda com la causa determinant de la profunda crisi que patia el notariat castellà al segle XVIII, examinarem a continuació altres motius que podrien haver contribuït a aquesta decadència, que s'estenia a tots els àmbits de la fe pública.⁷⁰⁵

Situació i decadència dels col·legis notariais

Els col·legis de notaris de Castella havien perdut la facultat d'examinar i nomenar els notaris. A més, la guerra va representar un trasbals tan fort que molts d'ells no van sobreviure, i els que van quedar van veure significativament reduïda la vida col·legial.⁷⁰⁶ Tot indica que el Col·legi notarial de Madrid va ser una excepció.

Les disposicions normatives promulgades en aquells anys ens podrien fer pensar que s'havia plantejat seriosament el nomenament dels notaris, però la realitat és ben diferent, perquè la hisenda pública va continuar concedint notaries a canvi de

⁷⁰⁴En aquesta opinió coincideix la pràctica totalitat de la doctrina. Transcrivim les paraules de Bono: *Y culmina esta evolución con una tercera fase que bien puede llamarse de caída que dura desde comienzos del siglo XVIII hasta la Ley notarial, en la que se consuma el proceso de disolución, desorganización y descrédito de la clase notarial. Los proyectos de reforma...*, pg. 525.

⁷⁰⁵Per a què ens fem una idea del funcionament del sistema de fe pública a Castella, i del que es podia esperar de la seva implantació a la Corona d'Aragó, tant en el camp judicial, extrajudicial com municipal, hem de tenir en compte que fins i tot les sis notaries del Consell de Castella que atenien els assumptes polítics i de govern d'aquesta corona eren *enajenadas*, es a dir, uns particulars havien comprat el dret de designar les persones que havien d'exercir aquests càrrecs. És a dir, els propietaris de les *escribanías* no exercien per sí mateixos aquesta funció sinó que les tenien «arrendades» als curials que realment feien el treball de documentar totes les actuacions del més alt òrgan polític i tribunal dels regnes hispànics. El preu del lloguer per cada notaria, determinat pel Rei durant el tercer decenni del segle XVIII, era de 7.000 rals anuals. Quan hi havia una vacant, el propietari proposava una terna de candidats, que era consultada al Rei, que tenia la possibilitat d'elecció. Els notaris no treballaven a l'edifici dels *Reales Consejos*, sinó que ho feien a casa seva, i tenien una retribució baixa, la qual era complementada amb la percepció de drets fixos pels seus serveis als litigants i peticionaris. En assumptes de govern o si el Consell procedia d'ofici, el notari no percebia res. En suprimir-se el Consell d'Aragó, el 1707 va desaparèixer també el càrrec de Protonotari, i va ser substituït per la *escribanía séptima*, que s'ocupava de tots els assumptes de la Corona d'Aragó. Concepción de Castro: *Campomanes, estado y reformismo ilustrado*, pg. 115. En el mateix sentit Salustiano de Dios: *El Consejo real de Castilla, 1385-1522*, pgs. 313-331.

⁷⁰⁶Això es va donar tant a Catalunya com a Castella, possiblement a causa de l'augment del control oficial, que feia inútil plantejar certs temes. Bono: *Los proyectos...*, pg. 530 i Noguera: *Los notarios...*, pg. 23.

diners, i dispensant dels requisits mínims per tal de poder accedir a examen.⁷⁰⁷ Es va eliminar la possibilitat de què fossin els mateixos col·legis els que examinessin als aspirants.

Els col·legis castellans van perdre les seves facultats, particularment les d'examinar als pretendents, les quals van ser absorbides pels poders públics. La patrimonialització de les notaries no va ajudar a corregir aquesta tendència.

La societat va haver d'acceptar passivament l'alienació general dels oficis públics.⁷⁰⁸

Lenitat en els exàmens

Aquesta és una altra causa d'aquest procés, perquè el consell reial no era rigorós en els exàmens. Alguns autors assenyalen que aquest era un simple formalisme que calia complir. Coneixem aquesta prova per l'obra de Melgarejo, el qual escriu en el segle XVI⁷⁰⁹ i la de J. J. Sánchez a finals del segle XVIII.⁷¹⁰ Comparant

⁷⁰⁷Aquesta concepció patrimonialista del notariat va durar fins la Llei notarial de 1862. Pràcticament fins el 1850 trobem disposicions a la *Gaceta de Madrid*, en les quals es regula l'obtenció o tenència d'aquestes notaries. El *fiat*, la taxa o la quantitat de diners que calia pagar per a obtenir una notaria, va ser derogat per aquesta llei de 1862, art. 13. En certa manera, la fiança, encara vigent, és l'evolució d'aquesta taxa.

⁷⁰⁸La venda de càrrecs no es va donar només en les notaries, sinó que la trobem en molts altres camps, com el dels regidors de les viles, que en molts casos estaven alienats a perpetuïtat a una família. Aquests càrrecs, *oficios enajenados*, s'unien als *mayorazgos*, i seguien la mateixa trajectòria que la resta de béns mobles i immobles que els composaven.

⁷⁰⁹Pedro Melgarejo ens fa una descripció del contingut de l'examen necessari per a ser notari: *Hechos en esta forma los papeles, le presentan personalmente en el Real Consejo (habiéndolos entregado a uno de los secretarios de Cámara, para que se entere en ellos), y puede entrar a examinarse en lunes, miércoles y viernes por la tarde, llevando pluma, papel y tinta prevenida; y haciendo una reverencia, estará con mucha compostura, obrando como le mandaren los señores, y mandándole escribir, hincará en tierra la rodilla izquierda, el sombrero pondrá en el suelo, y sobre la rodilla derecha escriba en un papel un renglón de lo que quisiere, y luego se levante en pie y responda a lo que le preguntaren lo más desenfadado que pudiere, sin apresurarse; y comenzando una escritura, la proseguirá en todo punto hasta ponerla fecha, y testigo, fee de conocimiento, y si firman o no, todo ello de la misma suerte que si lo estuviera escribiendo en el registro; y acabado de preguntarle, se mandarán los señores despachar, y haciendo su reverencia se saldrá de la Sala y acudirá al oficio de Cámara, a quien por el repartidor constare toca, y pagando los derechos de oficio y media annata, sacará el título o testimonio de aprobación.* Pg. 326 de l'edició de 1733.

És evident que per a passar aquest examen no calia practicar vuit anys, tal com s'exigia als col·legis de Barcelona.

⁷¹⁰Sánchez: *Nobleza de escribano*, vol. 1, pg. 653: *Según la experiencia que de mí tengo, se executa el examen en una de las salas del Consejo, leyendo primero el examinando un pedimento que le entrega el escribano de Cámara, después escribiendo él mismo una línea del asunto que le parece, la qual pasa inmediatamente dicho escribano a la vista de los Señores Ministros que componen la Sala: siendo últimamente preguntado por éstos el tiempo que tienen por conveniente, y sobre la materia o materias que son de su superior agrado; debiendo responder arreglado a*

ambdues descripcions dels formalismes s'evidencia que la metodologia de l'examen va canviar poc al llarg del temps. Sembla ser que tenia un remarcable contingut memorístic, que consistia en recitar unes fórmules d'escriptures apreses de memòria.⁷¹¹

El que queda clar en aquestes línies de Sánchez, és que hi havia el formalisme de llegir davant del tribunal, i després escriure una línia, que evidentment tenia com a finalitat assegurar-se que el pretendent sabia llegir i escriure. No sabem fins quin punt l'aspirant havia de contestar les preguntes amb respostes ajustades a dret, però no trobem cap rastre de determinació del període de referència que se suposava que calia per tal de preparar l'examen.⁷¹²

Coneixem un text, per a la preparació d'aquest examen a Castella, publicat juntament amb un altre text anomenat *Notas del relator*, que ocupa cinc pàgines i mitja, amb un títol que ja ens dóna a entendre la poca dificultat que tenia la preparació de l'examen, la finalitat de la qual era tan sols aprendre a recitar unes poques fórmules de memòria.

*Aquí comienzan las notas breves las cuales son muy provechosas para cualquier que ha de usar el officio de la escrivanía, especialmente para se examinar, porque brevemente y con poco trabajo podrán por ellas saber de coro todo lo sustancial de cualquier escritura de las que acostumbran hacer en todos estos Reynos.*⁷¹³

Aquest examen sembla que era, jurídicament almenys, una formalitat dirigida més cap a la presa de possessió que cap a la preparació de l'aspirant com a notari. El

Derecho, y del modo que ha de manejarse el Escribano para cumplir con su obligación, ceñido a los respectivos casos que se le propongan.

⁷¹¹Juan José Sánchez, parafrasejant a Monterroso de Alvarado escriu : *que del enunciado daño resultaban, así en lo judicial como en lo extrajudicial, muchos errores, nulidades, faltas, contrariedades y ofuscaciones: que peor era, también acontecían falsedades, por el mal orden y poco saber del escribano, que quería executar lo que no entendía, a causa de que quando se examinaban, se contentaban los más con aprender de memoria la cabeza de un poder, de una obligación, de una venta y de una tutela mal clausulada.* *Nobleza de escribano*, vol. 3, pgs. 287-288.

⁷¹²Als col·legis de Barcelona i València, quan un aspirant no superava els exàmens, havia de deixar passar un any com a mínim per tal de tornar-ho a intentar. D'això es desprèn que un any de preparació era el període mínim de referència necessari per als escriptors ja amb anys d'experiència, per a adquirir els coneixements imprescindibles per a accedir al notariat.

⁷¹³Aquestes *Notas breves* van ser publicades com un apèndix de: *Notas del Relator de Fernán Díaz de Toledo*, publicades a Burgos el 1531. Citades per Antonio Rodríguez Adrados: *La Pragmática de Alcalá*, pg. 357.

procés per a la creació de notaris a finals de segle XVIII, és descrit per Bonet en la seva *Práctica*, i assenyala els següents passos:

- 1) L'agent del pretendent o ell mateix introduïa la petició de notaria, sense necessitat d'exhibir poder ni de justificar documentalment que es complien tots els requisits, presentant només els mèrits i serveis que tingués.
- 2) Després, per part del Consell de Castella es demanava l'informe del corregidor, si era a Castella, o bé a l'Audiència corresponent en el cas que es tractés de notaries de la Corona d'Aragó.
- 3) Arribat l'informe, basant-se en el que d'ell resultés, la *Cámara* de Castella concedia o denegava la gràcia de notaria, sense que l'expedient passés ni pel fiscal ni pel relator.
- 4) Concedida la gràcia, l'interessat o el seu agent, anaven a la secretaria de la *Cámara*, per a què li expedissin la Cèdula de concessió.⁷¹⁴
- 5) Amb aquesta cèdula, l'interessat ja era notari reial, però no podia usar de l'ofici fins que l'hagués examinat el *Consejo*. Per això, s'havia de concórrer a aquest òrgan, amb la Cèdula i tots els altres documents acreditatius de què reunia tots els requisits necessaris per a ser notari. A la vista d'aquests documents se l'examinava. Passada la prova se li expedia el títol, que era presentat a l'ajuntament del lloc on havia d'exercir.

El que sembla clar és que l'examen es conceptuava com una formalitat, i no estava previst que l'aspirant no el superés. Majoritàriament, els pretendents tenien la notaria en propietat, sigui per haver-la comprat o per haver-la heretat. En aquests supòsits no hagués estat comprensible un nivell d'exigència molt alt. D'altres, només s'examinaven per a ser *tenientes* del propietari d'una notaria que li havien llogat, o d'un senyor jurisdiccional.⁷¹⁵

En resum podem dir que l'examen davant del Consell de Castella tenia la finalitat de garantir que l'aspirant sabia llegir i escriure, però no pressuposava un nivell mínim de coneixements jurídics, i molt menys de llengua llatina, paleografia, o altres matèries i habilitats pròpies de l'ofici que no eren exigides, malgrat de ser

⁷¹⁴Per aquesta cèdula es percebien els drets de concessió, que eren 44 rals de bilió.

considerades tradicionalment com a integrants de l'art de notaria. De cap manera es pot pensar que la finalitat d'aquest examen fos la selecció d'aspirants.⁷¹⁶

Com a causa de la poca preparació dels notaris castellans, no sols es pot al·legar la deixadesa dels monarques, sinó que, en certa manera, hi va contribuir que a ponent de la Península, a l'Edat Moderna almenys, hi havia una tradició de poc estudi en els oficis de fe pública. No sols eren poc lletrats els notaris castellans, sinó que en el segle XIX, Gonzalo de las Casas se sorprèn de la poca preparació dels notaris portuguesos, *tabeliones de notas*, als quals els era prou de saber llegir i escriure.⁷¹⁷

La tradició de poca ciència en els fedataris, que a Castella va donar un tomb amb la vigent Llei notarial de 1862, havia estat trasplantada a les Amèriques, i continua encara ara en països com Bolívia.

Davallada dels coneixements tècnics i pràctics dels notaris

Possiblement el testimoni més colpidor d'aquesta realitat és el que reporta el notari de València J.J. Sánchez, quan assenyala a finals del segle XVIII que:

Los escribanos españoles... están constituidos en el día, hablando generalmente, en una suma ignorancia.

Segueix amb unes afirmacions, referint-se a l'ofici de notari que encara sorprenen:

*[...] la ignorancia del derecho a todos los que profesamos este oficio nos tiene constituidos en un abatido estado.*⁷¹⁸

⁷¹⁵La necessitat de passar examen al Consell de Castella per als notaris senyorials data del 1566. *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, llei 2.

⁷¹⁶El periple que havia de passar el futur notari l'hem extret de Bonet: *Práctica*, vol. I, pgs. 212-213.

⁷¹⁷Gonzalo de Las Casas: *Tratado completo filosófico-legal teórico y práctico de instrumentos públicos*, pg. 42. Aquest autor s'estranya de que l'estat portuguès que havia promulgat feia poc un codi civil tècnicament molt elaborat, no fos capaç d'organitzar el notariat, elevant el nivell general de la fe pública a Portugal.

⁷¹⁸Sánchez, Juan José: *Nobleza de escribano*, vol. 2, pròleg i vol. 1, pgs. 627-628. Aquesta obra, escrita a les darreries del segle XVIII conté una sèrie de propostes per a millorar el lamentable estat del notariat a Castella. L'autor va ser notari de la vila de Moya, a la ratlla entre el Regne de València i Castella, i posteriorment a València ciutat. No són aquestes les úniques referències a la ignorància de la classe notarial que es troben en la seva obra. A les pàgines 614-615 del volum primer llegim: [...] *advirtiendo que esta laudable calidad [es refereix a la ciència de la jurisprudència] es la que estamos obligados a poseer todos quantos exercemos nuestro oficio, pero lo distantes y apartados que nos hallamos (hablando generalmente) de estar sostenidos con ella para el exacto y puntual manejo de nuestro ministerio, lo demostraré en otro lugar, donde de*

Després de llegir aquestes afirmacions, els comentaris que es puguin fer sobre el problema són sobrers, sobretot si pensem en la serietat de les propostes que formula Sánchez per a solucionar a la qüestió.

Un intent de donar sortida, o almenys mitigar el problema va ser la publicació d'una obra en la qual es recollissin totes les disposicions normatives que havien de conèixer els fedataris. El resultat va ser l'aparició del llibre *Instrucción formada por los Señores del Consejo... de lo que más principalmente deben observar los escribanos del Número, Ayuntamiento y notarios de estos Reynos*.⁷¹⁹ El contingut d'aquesta obra, molt modesta, ja ens fa notar que els requeriments de coneixements tècnics jurídics eren molt baixos.

Respecte dels formularis que utilitzaven els notaris castellans, almenys al principi del segle XVIII, sembla que el recomanat per les autoritats del règim borbònic era el de Pedro Melgarejo, el qual va ser reeditat nombroses vegades.⁷²⁰ Fins i tot un autor català, Aliaga, a les darreries del segle XVIII es lamenta del deplorable estat dels coneixements de l'estament notarial, quan assenyala que:

Hay algunos que sin inquirir ni rastrear las circunstancias de este insondable golfo [es refereix als coneixements referents a l'art de notaria, dins del camp de la jurisprudència], antes quando vieron sus orillas ya huyeron, se tienen por grandes escribanos. Su estudio y práctica se reeduca a la lectura más o menos reflexionada según la aplicación del sujeto, de la Cartilla Real: contentándose con mucho adelantamiento con saber de memoria algunos formularios de escrituras para crearse escribanos, sin haber visto ni aun tenido noticia de Rolandino, Galí, Comas y otros autores clásicos. Para el uso de las cosas ha de preceder la estima, y a su estimación la noticia: y ésta es tan corta en casi todos los escribanos que apenas llegan a saber lo más principal y preciso para poder ejercer su oficio: por esto, faltándoles la lectura siempre se verifica lo que dice San Agustín que bebe agua con cribo el que quiere aprender sin libro. O y con cuanta razón se puede dar a éstos el epíteto de escribanos de formulario.

intento trataré de la ignorancia universal que Reyna en los escribanos españoles [...]. Més avant segueix: El segundo punto que robor a mi anterior proposición, relativa a que se reputa despreciable el oficio de escribano es, que con notable detrimento de la república, Reyna universalmente en nosotros una ignorancia tan crasa que ninguno, por lo común sabemos, qual se requiere, el cumplimiento de nuestra obligación [...] Nobleza de escribano, vol. 3, pg. 287.

⁷¹⁹ Editat a Madrid, 1751.

⁷²⁰ Melgarejo Manrique de Lara, Pedro: *Compendio de los contratos públicos, autos de particiones con el género de papel sellado que a cada despacho toca*. Publicat per primera vegada a Granada, 1652, 160 fulls en quart. Va ser objecte de diverses reedicions, l'última d'elles datada el 1791.

*Para ocurrir pues a tantos males voy a publicar este Espejo, pues con solo el podra qualquiera aprender el oficio de escribano.*⁷²¹

El panorama cultural del notariat que descriu Aliaga a finals de segle XVIII no era gaire estimulant, i confirma la decadència general del nivell tècnic del notariat d'aquells temps.⁷²²

Com a nota curiosa, assenyalem que segons Gonzalo de Las Casas, que escrivia a mig segle XIX, ni antiga ni modernament es coneixia cap cas d'aspirant a notari que no hagués superat els exàmens al Consell de Castella.⁷²³

Examinarem a continuació altres de les possibles causes d'aquest fenomen a part del ja explicat de la patrimonialització de càrrecs, que es va allargar pràcticament fins l'aprovació de la llei notarial de 1862.

Inexistència a Castella d'estudis especialitzats de notaria i poca exigència en la pràctica prèvia a l'examen

Els estudis notariais eren inexistents a Castella i no hi havia cap escola on es poguessin formar els futurs fedataris. En conseqüència, si fallava el mecanisme tradicional de transmissió de coneixements entre mestre i deixeble, el resultat era,

⁷²¹ *El Escribano perfecto. Espejo de escribanos*, vol. 1, Tarragona, 1788, pg. 2. Remarquem que tot i que l'autor d'aquesta obra és català, natural de Xerta quan descriu aquesta situació, possiblement es refereix a la situació de Castella, que coneixia molt bé, i on possiblement vengué una part de la tirada d'aquesta edició. Segons ell mateix reporta, va començar a practicar l'art de notaria el 1765, als 16 anys d'edat, Deu anys més tard tenia acabada una obra, però traslladat a Madrid, amb intenció d'obtenir el nomenament reial, li van aconsellar de no publicar-la i estudiar la jurisprudència. A la universitat de Valladolid va oir lògica durant un any. El 1779 va rebre el grau de batxiller a Osca i el 1783 obtenia el de llicenciat per l'examen d'*abogado de los Reales Consejos*, al Consell de Castella. *El Escribano perfecto*, vol. I, pg. II. *El Escribano Perfecto* és una obra escrita en castellà, destinada a notaris de tota la Monarquia, no sols de Catalunya.

⁷²² El testimoni d'Aliaga no és l'únic: altres fonts es lamentaven del baix nivell de coneixements tècnics del notariat català en llocs on no hi havia col·legis. Per exemple, Josep Rius, des de Balaguer, el 4 d'agost de 1809 envia una resposta a la consulta al país, formulada per les Corts de Cadis, on diu: *La justicia se resiente también mucho por la impericia y poca escrupulosidad de los notarios públicos. Prescribaseles un riguroso examen y precísenles a cursar algunos años la jurisprudencia*. Publicat per Artola: *Los orígenes...*, vol. 2, pg. 383.

⁷²³ Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 277.

⁷²⁴ *De aquí adelante los escribanos que al Consejo se vienen a examinar, en la información que traxeren de sus calidades y edad, traigan probado que han estado por tiempo de dos años continuos en escritorios de secretarios o escribanos de cámara de los consejos o chancillerias o Audiencias u otros cualesquier escribanos públicos que exercen sus oficios, o en casas de abogados o relatores o procuradores, sirviéndoles en el ministerio de sus oficios; y no lo trayendo probado, no sean examinados. (aut 3, tit. 25, lib 4). Novísima Recopilación, llibre 7, títol 15, llei 6.*

aquest baix nivell tècnic dels professionals de la fe pública, tant judicial com extrajudicial.

L'exigència de dos anys de pràctica per als aspirants al títol de notari va ser establerta a la Corona de Castella en el regnat de Felip III (1609), però no sols podia fer-se amb notaris, sinó també amb relators, advocats o procuradors, malgrat la diferència de funcions d'uns i altres.⁷²⁴ Hem de tenir en compte que a Castella era prou habitual inclús la dispensa del requisit dels anys de pràctica i, en qualsevol cas, mai arribaven als vuit que s'exigien als col·legis de Barcelona.

No cal dir que aquesta dispensa, concedida amb certa facilitat, no era ben vista pel col·lectiu notarial barceloní.⁷²⁵ El canvi de costums que es va anar produint en avançar el segle XVIII, es va deixar notar també a Catalunya, i possiblement fou una de les causes per les quals, el 1795, va començar a funcionar l'Escola de Notaria de Barcelona. És evident que en aquell temps disminuïa la tradició de conuiu els aprenents amb el mestre. El precedent que en aquests estudis hi va haver a València al segle XVI no va tenir continuïtat, en ser suprimida després del Decret de Nova Planta.⁷²⁶ Tradicionalment, el Consell de Castella era molt poc rigorós pel que feia als anys de pràctica dels aspirants. Pel que sembla, era suficient si es duia una declaració de testimonis fent constar que l'aspirant tenia aquesta pràctica. Coneixem aquest detall per un cas plantejat el 1757, quan els notaris de Cartagena van denunciar un notari que es veu que només duia una acreditació de pràctica que no estava ajustada a la realitat.⁷²⁷

⁷²⁵ Això es va posar de manifest en dispensar el Consell de Castella els anys de pràctica i el coneixement del llatí d'uns candidats examinats a Madrid, que després pretenien (i van aconseguir) ser admesos al Col·legi de Notaris reials de Barcelona, a darreries de la tercera dècada del segle XVIII. Noguera: *Los notarios*, pgs. 74-75.

⁷²⁶ L'escola de notaris de València va començar a funcionar el 1525. Veure Ortiz, José Mariano: *Carta familiar sobre la dignidad de notarios o escrivanos*, pgs. 19-22.

⁷²⁷ ACA, reial Audiència, reg. 388, foli 122. És una carta del *Consejo* en la qual es demana que successivament, els aspirants que anessin a examinar-se portessin la certificació de pràctica que expressés si aquesta havia estat contínua o amb intermitències, i que sols s'admetés per testimonis en cas d'haver mort el notari amb el qual es va dur a terme. La disposició porta causa del fet d'haver denunciat els fedataris de Cartagena un notari que segons ells, havia aportat una fe de pràctica que era falsa. *Papel de S.E. de 10 de junio de 1757 en que transcribe una orden del Consejo relativa a lo que deve practicarse con la fe de práctica que deven presentar al Consejo los que vayan a solicitar la aprobación de escribano.*

L'obra de J. José Sánchez es fa ressò d'aquest poc rigor que el Consejo aplicava als requisits necessaris per a expedir els títols de notari.⁷²⁸

Desconeixement de la llengua llatina

A Castella és un dels llocs on abans va desaparèixer l'ús de la llengua llatina als documents. Els instruments públics van passar a redactar-se únicament en castellà. Cap part de l'examen de fórmula pel qual havien de passar els notaris castellans s'havia de fer en llatí, i els oïdors del *Consejo*, tot i que naturalment coneixien aquesta llengua, formulaven les seves preguntes en castellà. Això estava en contradicció amb l'ús i la pràctica a Catalunya i València, per exemple, on era freqüent l'ús del llatí en els instruments judicials i els extrajudicials.⁷²⁹ La perícia dels notaris catalans amb la llengua llatina sorprenia als funcionaris castellans.

Una conseqüència indirecta d'aquesta manca de formació lingüística era precisament la incapacitat per a accedir a la bibliografia sobre temes jurídics, la qual, a Catalunya és escrita en llengua llatina fins ben tard.

La gran majoria dels notaris de Castella, per raó d'aquesta ignorància, sols podien tenir accés a la *Cartilla Real*, el formulari de Pedro Melgarejo i pocs llibres més.⁷³⁰

⁷²⁸ *El primero que ha de tener lugar es, que por las justicias de estos dominios que entienden en la formación de los documentos que necesita presentar en el Consejo, para justificar su idoneidad, el sugeto, que ha de aprobarse de escribano y por los testigos que deponen a su favor, se procede con tanta amplitud e indulgencia, que innumerables veces abandonan notoriamente su conciencia, desentendiéndose de la estrecha obligación, que en este ramo les encarga el real derecho; de suerte que en el día, la mayor dificultad consiste en alcanzar una escribanía, pues en hallarse el interesado con ésta, todos los demás requisitos legales, aunque carezca de ellos, allana y vence pronta y fácilmente [...] Sánchez: *Nobleza de escribano...*, vol. 3, pg. 283.*

⁷²⁹ Per exemple, al segle XVIII, als tribunals del Consolat de Mar, era freqüent la redacció de documents en llatí, quan ambdues parts litigants eren forasteres.

⁷³⁰ Aquesta diferència respecte del coneixement dels clàssics de l'art de notaria va durar fins l'adveniment de la Llei del notariat. Santamaria reporta que l'obra de Rolandí era sabuda a Catalunya entre l'estament notarial, mentre que en la resta de l'estat, especialment a Castella, era desconeguda, de manera que els fedataris sols coneixien les diverses edicions de l'obra de Febrero: *Estudios...*, pg. 129. Reproduïm un text, precisament de l'obra de Febrero, parafrasejat per Juan José Sánchez, corresponent a la *Librería de Escribanos*, part 1, vol. 1: *no ven un libro luego que han conseguido el título: y que aunque los registros no los entienden por estar en latín, al paso que en las materias que les pertenecen traen poca substancia los autores romancistas, de lo que se sigue, que cometen infinitud de absurdos, fomentando con ellos costosos y dilatados pleytos. Nobleza de Escribano*, vol. 3, pgs. 289-290. Naturalment, Febrero es refereix sols als escribanos castellans.

I no era l'única mancança: si els protocols estaven redactats en llengua llatina i el notari la desconeixia, quedava incapacitat per a treure trasllats de documentació antiga. Això s'agreujava més encara si tenim en compte que a més d'aquests coneixements, el notari havia de saber paleografia per la mateixa causa. Aquests són els coneixements que a Catalunya, s'anaven transmetent al deixeble els llargs anys d'instrucció que passava menjant, bevent i dormint a casa del seu mestre.⁷³¹

Generalment, el Consell de Castella -per tradició- no veia amb bons ulls els estudis de gramàtica, i en la segona part del segle XVIII va intentar aplicar a Catalunya (sense èxit) la prohibició d'estudis de llengua llatina continguts a la *Nueva Recopilación*.⁷³²

Sistema retributiu dels notaris a Castella

La pragmàtica d'Alcalà de 1503, canviant el sistema de *Las Partidas* 3-19-2 i 15 va introduir un aranzel pel qual els emoluments elevats o reduïts que podia percebre el fedatari estaven només en funció dels folis escrits, fixant-se un nombre determinat de paraules per línia i de línies per full (fojas). La base de còmput era exactament la mateixa per a la matriu del manual que per a la còpia que es lliurava a les parts.

Això va reduir als fedataris a uns simples copistes amb una mica d'*instrucción*", i sabedors d'unes poques normes i prohibicions.⁷³³ Aquest sistema va estar vigent durant tota l'Edat Moderna, i va contribuir a allunyar el notariat de Castella del món del dret per a assimilar-lo més a una tasca mecànica, que no requeria molts coneixements teòrics per a exercir-la.

A Catalunya, al contrari, regia un sistema d'aranzel diferent, contingut a les Constitucions de Catalunya, que va ser substituït pel publicat el 1734, en el qual la

⁷³¹ Possiblement aquesta és l'explicació de que hagin quedat molt pocs manuals de notaris a Castella de abans de la Pragmàtica d'Alcalá de 1503. És de sentit comú que no te cap interès de conservar uns manuals que el successor no entenia ni podia transcriure, perquè no hi havia un estil uniforme de redacció i, en conseqüència, no podien donar cap rendiment econòmic.

⁷³² Llibre 1, títol 7, llei 34, (1623). Aquesta disposició prohibia els estudis o escoles que tinguessin menys de 300 ducats de renda, a llocs que no fossin caps de corregiment. A pesar de la voluntat de les autoritats del Consell de Castella, no va arribar a aplicar-se mai a Catalunya, possiblement per resistència passiva.

⁷³³ Manllevem aquestes paraules literals de Antonio Rodríguez Adrados. *La Pragmática...* pg.357.

quantitat a percebre pel fedatari estava en funció del document i del valor de les coses a què es referia. Més que un copista es retribuïa a un tècnic en l'art de notaria. El mateix cal dir dels altres regnes de la Corona d'Aragó.

Excessiu nombre i diversitat de notaris

El segle XVIII marca el moment en què es va produir la diversificació de notaris a Castella. En un principi, hi havia només els notaris *del número*, que exercien principalment als jutjats o a les ciutats i viles, sense poder autoritzar documents fora d'elles, i els notaris *de Reynos*, amb potestat per a autoritzar documents en tots els regnes de Castella. A finals de segle trobem notaris *de Convento*, *de Chancilleria*, *de Audiencia*, *de Corregimiento*, *de Merindad*, *de Consejo y Corte*, *de Provincia*, *de Juzgado*, *de Casas sitios y bosques reales*, *del Real Patrimonio*, *de Bailio*, *de Caballerizas Reales*, *de Ejército*, *de Marina*, *de la Mesta*, *de Minas*, *de Millones*, *de Sacas*, *de Contrabando*, *de Rentas*, *de Inquisición*, *del Real Bureo*. També n'hi havia d'especials per a notificacions, per a abintestats i particions⁷³⁴

A part del problema de la sobrepoblació de fedataris, hi havia diversitat en les menes de notaris, que a Castella es dividien en reials, d'Ajuntaments i de Tribunals eclesiàstics. La població els percebia majoritàriament com una classe única, i sovint els rectors de les parròquies exercien també de fedataris, redactant singularment testaments inclús a Castella. Eren freqüents els conflictes entre totes aquestes menes de fedataris, i les regulacions que evitaven la competència entre ells, eren disperses i dataven de l'Edat Mitjana.⁷³⁵

Aquesta és una constant en la història del notariat castellà, perquè, percebent el Monarca els drets de *fiat*, en temps de necessitat recaptatòria, era temptador concedir més notaries fossin de la classe que fossin. Recordem que el Rei, a

⁷³⁴Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 100.

⁷³⁵Una disposició de 18 de gener del 1770 establia que els notaris eclesiàstics havien de satisfer els drets de *fiat* per a ser nomenats. Hi hagueren, és clar, nombroses protestes, duent com a conseqüència, una altra disposició de 1778 establint que el pagament del *fiat* seria optatiu. A partir d'aleshores, els notaris que no havien satisfet el *fiat* sols podien actuar en causes de tribunals eclesiàstics, o penals de clergues i depenien de la voluntat del prelat que els havia nomenat. *Nueva Recopilación*, llibre 4, títol 25, lleis 19 i 20. Bonet: *Práctica*, vol. I, pgs. 228-229. En aquestes disposicions es veu la voluntat d'equiparació dels notaris eclesiàstics als notaris reials. Es va publicar un imprès amb aquest text. Veure annex d'impressos, opuscles i al·legats.

Castella, podia crear notaris reials sense cap limitació. A una població com El Burgo de Osma, de fedataris en exercici, se'n comptaven 25.⁷³⁶

Ja hem referenciat anteriorment les disposicions sobre l'amortització d'aquesta mena de notaries, i les queixes que les Corts solien presentar sobre la qüestió.

El 1787, el cens de Floridablanca donava a Catalunya, sobre una població total de 814.412 persones, 650 *escribanos*. No se sap exactament si aquests *escribanos* eren els notaris pròpiament dits o estaven inclosos també els escrivents i altres auxiliars.⁷³⁷ Per a tots els regnes hispànics de la Monarquia, amb un cens total d'uns 10.500.000 d'habitants, hi havia 9.611 *escribanos*.⁷³⁸

A meitat del segle XVIII anava progressant la concepció de què era necessari de fixar una demarcació en la que constés el nombre màxim de notaris que hi podia haver a cada lloc.⁷³⁹ Sánchez, naturalment, es fa ressò d'aquesta abundància de fedataris.⁷⁴⁰

Sembla ser que a Catalunya i a Mallorca mai no hi va haver aquest excés de notaris, sinó que ben al contrari, en diferents ocasions i per diverses causes, es va donar la situació contrària, és a dir, la mancança de fedataris.

⁷³⁶El Burgo de Osma tindria a mig segle XIX entre 2.000 i 3.000 habitants. El nombre de notaris en actiu el traiem de: Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Notariado*, pg. 276. Aquest autor calcula que a mig segle XIX a tot l'estat hi havia de 8.000 a 10.000 notaris. *Ibidem*.

⁷³⁷Iglésies: *El cens del Comte de Floridablanca*, 1787, vol I, pgs. 12-13.

⁷³⁸Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 99. És a dir, a Catalunya, segons aquestes dades, que no son molt fiables perquè no distingeixen bé entre els notaris i altres oficis «de ploma», hi havia un notari per cada 1.253 habitants, més o menys, mentre que la mitja de la Monarquia estava en un notari per a cada 1.092 habitants, aproximadament. Sembla evident que a Catalunya hi havia una *ratio* més baixa de notaris per habitant.

⁷³⁹L'obra de J.J. Sánchez, que conté assenyades propostes per a la reforma del notariat a tota Espanya, proposa la reducció a un notari per a cada 500 famílies, és a dir, aproximadament la meitat, incloent, és clar, els dels tribunals, ajuntaments i notaris pròpiament dits.

⁷⁴⁰[...] *pues también en mucha parte contribuye a otro tanto la excesiva y abundante cosecha, que de todas clases de escribanos hay en estos reynos, de tal forma que más es por un efecto de la liberalidad con que en la antigüedad se crearon diferentes escribanías, a impulso de las urgencias que acontecieron a la Monarquía, e importunaciones con que entonces y aún ahora están molestando a los interesados [...] porque el gran improporcionado número de escribanos es causa, así de muchas insolencias y baxezas con menoscabo del público, como del abatimiento que se reconoce en nuestro oficio. [...] Nobleza de escribano*, vol. 3, pg. 296.

Excessiva facilitat per part del poder reial en la dispensa dels requisits que havien de reunir els notaris

Examinarem a continuació els principals requisits que podien ser dispensats:

Una singularitat del règim jurídic que regia el nomenament de notaris a Castella és precisament l'amplitud i facilitat amb què eren concedides les dispenses als requisits mínims que les disposicions marcaven per a l'obtenció del títol. Aquestes dispenses, òbviament, eren concedides després de pagar el corresponent *servicio*, és a dir, una quantitat en diners que havia de ser satisfeta a l'erari públic.

Per a les concessions de les dispenses, no era competent el *Consejo* sinó la Cambra de Castella, que tramitava els títols i percebia el *servicio*. Coneixem aquests detalls per la documentació aportada per l'obra de Bonet intitulada *Práctica e Instrucción de Agentes y Pretendientes*, publicada a Madrid el 1786. Sembla que el procediment i el règim jurídic del nomenament de notaris va canviar poc al llarg del segle.

DISPENSA DE COMPAREIXENÇA A LA CORT PER A DUR A TERME L'EXAMEN. Tot i que són nombroses i repetides les disposicions que exigien que per a obtenir el títol de *notario de Reynos* fos necessari de passar l'examen davant del Consell de Castella, sembla que simultàniament es concedien dispenses, per a les quals s'havia de pagar el corresponent *servicio*, el qual estava establert en 100 ducats si la distancia de la qual havia de venir el pretendent era procedent d'un lloc distant fins a 50 llegües. Si era superior, aquesta taxa s'augmentava fins a 120 ducats.

Com ja hem dit, els notaris del Regne de Mallorca, estaven dispensats del pagament d'aquest *servicio* i la *Cámara* expedia les dispenses sense càrrec econòmic per al pretendent, havent de pagar, això sí, per tots els altres conceptes. Un punt important és que l'examen, en aquests casos era fet per l'Audiència de cada lloc, i no per un magistrat o magistrats en particular. Com al *Consejo*, a les Audiències calia el vot afirmatiu dels tres examinadors. Amb un sol vot disconforme ja no s'atorgava el títol al pretendent que s'examinava. A vegades, si es concedia dispensa de concórrer a la Cort, sí que els examinava només el regent, o un magistrat en particular.

A vegades es concedien comissions per a què els pretendents s'examinessin al lloc d'on eren naturals, davant de l'alcalde, jutge o altra autoritat.

DISPENSES D'EDAT. D'acord amb el dret de Castella, calia tenir 25 anys per a ser nomenat *notario de Reynos*; si el pretendent no tenia encara aquesta edat, la *Cámara* concedia dispenses, després de fer efectiu un *servicio* de 40 ducats per cada any que faltés per a arribar-hi. Havien de ser al·legades justes causes, però sembla que no existia límit d'edat, per sota del qual no fos possible dispensar.

DISPENSES DE FILIACIÓ. La Cambra de Castella dispensava també la qualitat de no ser fill de pares coneguts. Aquesta dispensa sembla que cobria tant les irregularitats en la filiació pròpiament dita, com els possibles defectes en la documentació, encara què havien de presentar-se certificacions de baptisme. Aquesta dispensa era una de les més costoses econòmicament, perquè per a obtenir-la calia satisfer un *servicio* de 200 ducats. Cal assenyalar que la dispensa només era per a exercir l'ofici de notari, és a dir, no habilitava per a exercir altres oficis per als quals s'exigís netedat de llinatge.

DISPENSES PER A EXERCIR SIMULTÀNIAMENT L'OFICI DE NOTARI I EL CÀRREC DE REGIDOR. Per norma general no era permès l'exercici simultani de l'ofici de notari i de regidor d'una població, però pagant el corresponent *servicio* de 150 ducats, la *Cámara* concedia la dispensa, i una mateixa persona podia servir tots dos càrrecs alhora. A Castella, ambdues funcions entraven dins la categoria de venals, és a dir, que es podien comprar i vendre.

Altres dispenses i concessions

A part de les dispenses que hem vist en l'apartat anterior, que podrien ser qualificades com normals a finals de segle XVIII i que venen citades en l'obra de Bonet, sembla que n'hi havia d'altres, que almenys en temps anteriors, havien estat vigents.

DISPENSES D'EXAMEN. Aquesta concessió no la trobem a l'obra de Bonet. És obvi que pel motiu d'ésser *contra legem*, i possiblement per això no la trobem recollida

en cap altre text. Calia pagar la quantitat de 100 ducats, aproximadament la meitat de l'import del *fiat*.⁷⁴¹ S'ha de dir que abans de concedir aquesta dispensa, les autoritats que havien de fer-ho s'asseguraven de què el candidat sabia llegir i escriure. S'ha de tenir en compte que alguns llocs quedaven molt lluny de la seu d'Audiències on s'examinava als candidats, que així s'estalviaven el desplaçament. Reiterem que l'examen que feien al Consell de Castella tenia poca dificultat.

DISPENSES DE LA *VISITA*. El model castellà de notariat es basava en l'existència d'un notari que comprava el càrrec al Monarca a canvi de diners, concedint poca importància tant a la pràctica i preparació tècnica del fedatari com a les seves qualitats morals. La *Visita*, inspecció periòdica que havien de passar, en teoria garantia la inexistència d'abusos i corrupteles.

Almenys en el segle XVII, a canvi de quantitats de diners era possible d'eximir-se d'aquesta formalitat. Per exemple, el 1645 els notaris de Salamanca, previ pagament, van obtenir una cèdula de privilegi per a no ser visitats.⁷⁴²

Pel que es veu, aquesta *Visita* no sempre la duïen a terme oficials reials, sinó que a vegades es donaven comissions a particulars per a què l'efectuessin en nom del Monarca. Aquestes inspeccions tenien un apreciable rendiment econòmic, perquè s'imposaven sancions que sovint consistien en sumes notables. Per això era possible i molt freqüent que el Rei l'arrendés a particulars a canvi d'un preu, o bé les concedís a persones de les quals era debitor, per a remunerar serveis.

CÈDULES DE *INTERÍN*. A Castella, bona part de les notaries eren de propietat particular. És evident que l'atzar de la successió *mortis causa* podia tenir com a conseqüència que la titularitat de l'ofici recaigués sobre menors, incapaços o dones. En aquests casos era nomenat un substitut amb el nom de *coadjutor*, *teniente*, o *excusador*, el qual exercia interinament, encara que podia amagar

⁷⁴¹Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 97.

⁷⁴²Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 96.

aquestes cèdules de *interín* de la notaria. Aquestes concessions eren atorgades previ pagament del *servicio* corresponent.⁷⁴³

ALTRES CONCESSIONS A CANVI DE PREU. Sembla que les dispenses efectuades al notariat castellà no estaven sotmeses a catalogació ni eren *numerus clausus*. Fins i tot les concessions d'ordinacions podien estar subjectes al pagament previ de quantitats econòmiques. Per exemple, els *escribanos del número* de Madrid van comprar un privilegi a canvi de 43.000 ducats de plata, els quals van ser destinats a les obres del *Buen Retiro*.⁷⁴⁴

Aquest règim tan permissiu va tenir vigència no sols durant tot el segle XVIII, sinó que es va aplicar també la primera meitat del segle XIX, perquè aquestes taxes les trobem presents a l'obra de José Gonzalo de las Casas publicada entre 1853 i 1857.⁷⁴⁵

* * *

Com a resum, doncs, podem dir que el model en què es basava el notariat de la Corona d'Aragó era netament superior al de la Corona de Castella, i no perquè aquest fos millor en si, sinó perquè amb el decurs del temps, en aquest últim s'havien establert unes corrupteles que ja havien començat al segle XV, però que van assolir la seva plenitud a partir dels segles XVI, XVII i XVIII.

Aquesta realitat no ha passat mai desapercebuda als tractadistes de l'art de notaria ja des del segle XVI. J. J. Sánchez, que escriu sobre 1790, en la seva obra parafraseja les paraules de Monterroso de Alvarado, autor de finals del segle XVI:

*Que en su tiempo se acostumbraba que en muchas partes de España, los escribanos sin trabajar ni estudiar, usaban de sus oficios libremente y sin embarazo alguno: que por lo tanto estaba sembrada toda torpeza y barbarie, al contrario de otros reynos extraños, en donde los escribanos eran latinos, leídos y curiosos.*⁷⁴⁶

⁷⁴³Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 97.

⁷⁴⁴Fernández Casado: *Tratado de notaría*, tomo I, pg. 94.

⁷⁴⁵Gonzalo de las Casas: *Diccionario...*, entrada *Tarifa*, pgs. 24-29.

⁷⁴⁶Sánchez: *Nobleza de escribano*, vol. 3, pg. 287.

Gonzalo de las Casas ja feia notar a mig segle XIX, referint-se no sols a Catalunya, sinó també a Aragó i València, que:

Al terminarse la guerra de Sucesión en el siglo pasado, perdiéronse muchos fueros y buenos usos en aquellas provincias; se mandó que los aspirantes al notariado fuesen examinados en las Audiencias, que acudiesen al Consejo por título, que pagasen fiat y derechos de media annata [...]

Continua, referint-se a la fe pública de la Corona d'Aragó:

*Habrà habido notarios indignos de su cargo; pero los menos, y como excepciones de lo que acontecía generalmente: tampoco negaremos que hubo y hay escribanías enajenadas y con las privativas facultades que en lo demás del Reino, pero no se abusó tanto como en otras partes del reino en lo tocante a ello, ni por el gobierno ni por los particulares.*⁷⁴⁷

És clar que el context polític que envoltava el segle XIX, en el que eren freqüents les guerres, no era especialment favorable a la reforma de la fe pública, el règim jurídic de la qual, a Castella, datava dels segles XVI i XVII i ja no responia a les necessitats del moment.

A Catalunya, la guerra de Successió va significar l'estancament total, en no admetre's les reformes legislatives que havien propugnat les Corts de 1702 ni les convocades per l'Arxiduc el 1706, que plantejaven alguna reforma del dret notarial. En arribar al segle XIX, aquest règim jurídic tampoc era adient a la situació sociopolítica del moment, i qualsevol modificació havia de fer-se per a tota la Monarquia, embrancada freqüentment en guerres civils i períodes d'instabilitat política.

La superioritat del model de notariat propi dels països de la Corona d'Aragó mai ha estat posada en dubte,⁷⁴⁸ i és reconeguda per la doctrina moderna.⁷⁴⁹

⁷⁴⁷Ibidem: *Diccionario*, entrada *Notariado*, pgs. 287-288. A mig segle XIX, aquest autor no amaga la seva simpatia pel sistema de selecció de notaris de l'antiga Corona d'Aragó i Navarra: *La edad, la suficiencia, la honradez, el modo de acreditarlos, el buen nombre de ellos y sus ascendientes... la manera como habían adquirido práctica, las formalidades para examinarlos y otras disposiciones sobre esta materia, son muy dignas de que nuestros legisladores las tengan en cuenta y hagan de tales particularidades regla general cuando llegue el suspirado y preciso arreglo del notariado...* Ibidem, pg. 283. En contraposició a aquestes suggerències, la Llei notarial va implantar el sistema d'oposicions.

⁷⁴⁸A Juan José Sánchez no li passa per alt que a Castella, la ignorància entre la classe notarial havia fet més estralls que no pas al regne de València. *Nobleza de escribano*, vol. 1, pgs.730-731.

⁷⁴⁹Benito Arruñada, per exemple, ho fa constar en *Análisis económico del notariado*, pgs. 58-59. També Maria Pilar Rojas Martínez del Mármol: *El ejercicio privado de la fe pública notarial*, pgs. 31-36, nota 18.

-

TERCERA PART

ASPECTES DEL DOCUMENT PÚBLIC ALS SEGLES XVII-XVIII

CAPÍTOL PRIMER

LA COMPETÈNCIA DEL NOTARI PER A L'AUTORITZACIÓ D'INSTRUMENTS

En matèria de competència per a l'autorització d'instruments, a Catalunya, com a la major part d'Europa, hi havia una gran complexitat, deguda a la coexistència en un mateix espai de fedataris designats tant pel Rei, com per les ciutats, els senyors de cada lloc, per l'Església, o els rectors de les parròquies que, pel sol fet de ser-ho, gaudien del privilegi de la fe pública. Per aquesta causa, per saber si un notari era competent calia tenir en compte diversos criteris.

- *En un principi, el notariat judicial era independent del notariat extrajudicial. El primer anava molt lligat a la jurisdicció en si mateixa, i així, la designació d'actuaris de tribunals corresponia necessàriament a qui en fos titular (el rei, un senyor, l'església...) mentre que la designació dels membres del notariat extrajudicial podia correspondre a una altra persona.*
- *Per una banda, el criteri territorial, era la norma general. Quan un instrument era fefaent en el lloc on s'havia autoritzat, obtenint les corresponents legalitzacions, ho podia ser a qualsevol altre regne o lloc.*
- *Per una altra, hi havia també una competència per raó de la matèria del document, perquè en causes espirituals i pies eren competents els notaris apostòlics. El mateix cal dir dels instruments que havien de produir efectes a la Cúria Romana, que havien d'estar subscrits per un notari apostòlic.*
- *També s'aplicava el principi de personalitat. Els rectors podien autoritzar instruments entre els seus parroquians a qualsevol lloc, i a vegades també passava igual amb els notaris reials, si canviaven de residència.*

Aquest model, en certa manera ideal i molt complex, patia un gran nombre de transgressions, la qual cosa feia imprescindible de disposar d'unes normes que

establissin clarament quan es podia donar fe pública a un document, en cas de no haver-se complert els requisits expressats més amunt.

En principi, quan una persona exercia la fe pública durant un termini superior als deu anys, i ho feia a la vista, ciència i paciència de qui tenia la facultat de nomenar notaris, per aquest sol fet, ja es podia donar plena validesa als instruments que hagués redactat, encara que no fos notari de professió.

En canvi, si un notari de professió que s'extralimitava territorialment en les seves funcions, era suficient l'existència de quatre escriptures en el manual per a considerar vàlids tots els instruments.

El districte o destret era un territori dins del qual la facultat de designar fedataris corresponia a una persona, en règim d'exclusivitat. Per exemple, així era a Barcelona, a Vic i a Girona ciutat. Tots els altres notaris o rectors havien d'abstenir-se d'autoritzar documents dins d'aquestes demarcacions.

En temps d'epidèmia, relativament freqüent a l'època, aquestes normes es relaxaven i es donava fe a instruments redactats per qualsevol fedatari.

El decret de Nova Planta no va representar cap canvi substancial respecte d'aquests principis, encara que caldria examinar el contingut de les sentències de la reial Audiència borbònica per a certificar-ho.

LA COMPETÈNCIA I LA DEMARCACIÓ NOTARIAL A CATALUNYA FINS EL SEGLE XIX.

Pel que fa a la competència dels fedataris, el dret dels segles XVII-XVIII partia d'uns principis ben diferents als que estem acostumats a treballar actualment. Per a determinar-la calia tenir en compte els següents punts, aplicables tant a notariat judicial com extrajudicial:

- Cada notari havia de treballar només en el lloc i per al tipus de treball per al qual hagués estat designat. És a dir, en principi, si havia estat nomenat per a un tribunal no podia autoritzar instruments extrajudicials.⁷⁵⁰ Segons l'opinió de Jaume Càncer, en el notariat judicial, qui fos titular de la jurisdicció d'un lloc podia nomenar els notaris que considerés oportú per a documentar les actuacions del tribunal o tribunals d'aquesta, però aquests actuaris, en principi, no podien autoritzar instruments extrajudicials, de manera que els notaris que havien de dur a terme aquest treball extrajudicial sols poden ser creats pel Rei. La raó era pura i simplement que, concedida una jurisdicció, s'entenen atorgades totes les facultats per a exercir-la, entre les quals estava inclosa òbviament la designació d'un fedatari, per a documentar totes les fases del procediment, encara que la creació d'oficials, pròpiament dita no s'entengués com un acte jurisdiccional.⁷⁵¹ En el cas que no nomenés aquests actuaris judicials la persona que tingués jurisdicció, ho podia fer el batlle de cada lloc.
- Redactat un instrument, i essent ja plenament vàlid en un lloc, tant si era judicial com extrajudicial, era un principi del *ius commune* que no podia ser alterada aquesta circumstància de la seva validesa per un canvi del lloc en el

⁷⁵⁰ *Non solum autem notarii extra territorium creantis, nequeunt regulariter instrumenta recipere, sed nec intra territorium possunt ipsi suam auctoritatem extendere ad alium genus instrumentorum quam in facultate concessa contineantur. Solum enim recipere poterunt acta illa ad quae deputentur.* Més avant insisteix en aquesta idea i enumera les excepcions a la norma general. Veure nota posterior d'aquest mateix capítol. Crespi, *Observationes*, observatio 15 núm. 163.

⁷⁵¹ Càncer. *Variarum resolutionum*, vol 2, cap. 2, núms. 60-63, pg. 33, ed. 1760. Aquest autor cita diversos tractadistes del *Ius Commune*, com l'Abbas, Inocenci o Baldo.

qual el document hagués de produir efectes jurídics.⁷⁵² Això s'establia, per suposat, sense perjudici de la necessitat de dur a terme les legalitzacions necessàries. El requisit de la intel·ligibilitat de la llengua utilitzada en les escriptures es complia molt fàcilment, en redactar-se els instruments en llengua llatina.⁷⁵³

NOTARIAT EXTRAJUDICIAL:

Competència del notari en virtut del principi de territorialitat, en el notariat extrajudicial.

En el notariat anterior als decrets de nova planta, existia una multiplicitat de fedataris, segons la persona o el poder que els hagués designat. Distingim les següents espècies:

NOTARIS REIALS. Els notaris del Rei tenien competència en tots els regnes de la monarquia, encara que hi havia hagut designacions per a un o dos regnes, és a dir, Aragó i València o Aragó solament. No tenim notícia que hi hagués creació de notaris únicament per al Principat. Els notaris reials podien rebre instruments en terres de senyoriu de l'Església.⁷⁵⁴

⁷⁵²*Et ideo notarios non posse recipere instrumenta regulariter extra territorium creantis, communis est nostrorum conclusio, quamvis recepta intra territorium fidem faciant, cum ius probationis ortum a principio non possit tolli mutatione loci.* Crespí, *Observationes...*, observatio 15, núm 157.

⁷⁵³ Les formalitats necessàries per les legalitzacions van variar poc al llarg del temps. Encara en el temps en què escriu Vives i Cebrià (1861) per a que els instruments extrajudicials poguessin produir efectes jurídics fora del regne en que van ser autoritzats, era necessària la subscripció del document per part de dos o tres notaris reials. *Traducción...*, vol. 1, pg. 308. Els documents procedents d'altres estats es legalitzaven ja per la via diplomàtica. A la Corona d'Aragó tenim exemples de legalitzacions ja al segle XIV. Veure Ferrer Mallol, Maria Teresa. I Riera i Sans, Jaume. *Miscel·lània de documents per a la història del notariat als estats de la corona Catalano-aragonesa* Dins EHDAP-IV, pgs 429-432.

⁷⁵⁴ Baldo sosté que l'ofici de notari no és jurisdiccional. El parer d'aquest eminent postglossador és reportat per Acaci de Ripoll, *Regaliarum tractatus*, capítol 5, núm 72. Crespí coincideix amb aquesta opinió *Exercitium tamen notarii, et actio recipiendi instrumenta non est iurisdictio, sed officium aut ministerium.* *Observationes...*, observatio 15, núm. 156, pg. 239.

NOTARIS DE LES CIUTATS. En principi només podien treballar en el territori de la ciutat, a la qual el Rei li havia transferit aquesta potestat, no podent extralimitar-se territorialment, encara que hi hagués un oficial reial en el procés de selecció, com el Veguer. L'exemple típic és el de la ciutat de Barcelona, o la de València. Els notaris de la ciutat de Barcelona no podien anar a altres llocs del Principat a exercir el seu art. Sí que ho podien fer, en canvi, els de València ciutat, els quals, per disposició dels Furs, podien autoritzar instruments en tot el Regne.

NOTARIS SENYORIALS. En els territoris que fossin de senyoriu era possible al senyor de designar aquella persona que considerés més oportú per a regentar la notaria, sense necessitat de passar cap mena d'examen reial, el qual fou prescrit l'any 1728. De totes formes, cal assenyalar que fins el 1714, l'examen per a l'obtenció del títol de notari reial no tenia un cost econòmic molt elevat, i per això era normal que treballessin en notaries senyorials fedataris revestits també de l'autoritat reial.⁷⁵⁵

NOTARIS APOSTÒLICS. Territorialment coexistien amb els notaris de les ciutats i els reials i els senyorials però, almenys sobre el paper, no podien autoritzar instruments extrajudicials referents a causes profanes. Aquesta teoria, en moltes ocasions no se seguia, i trobem a aquests fedataris redactant tota mena de documents

Hi havia notables excepcions a aquesta especialització en causes espirituals, que ampliaven molt l'àmbit d'actuació d'aquests fedataris.

En primer lloc, en territoris de senyoriu eclesiàstic, cas en el qual es trobaven extensos territoris de Catalunya, els notaris apostòlics actuaven lliurement redactant tota mena d'instruments.

⁷⁵⁵ Així succeïa, per exemple, a la ciutat de Vic almenys al segle XVIII.

En segon lloc, com veurem, a falta de notaris d'altra mena o en cas d'epidèmia, eren vàlids els instruments autoritzats per notaris amb la simple autoritat apostòlica.⁷⁵⁶

Cal tenir en compte que una part de la doctrina de l'època donava per vàlida la lliure actuació dels notaris apostòlics en altres tipus d'escriptures, com els testaments. Era acceptat pels tractadistes del *ius commune* el principi segons el qual tota jurisdicció és prorrogable. En conseqüència, si es considerava l'actuació notarial com un acte de jurisdicció voluntària, calia acceptar que les parts, de comú acord, elegissin un notari amb la simple autoritat apostòlica, encara que el document fos autoritzat en un lloc on territorialment, aquest notari apostòlic no podia treballar.⁷⁵⁷ Recordem que en els contractes, a Catalunya era molt freqüent la submissió de les parts a la jurisdicció eclesiàstica, que era prohibida a Castella des de molts segles enrere.

És habitual la confusió entre els notaris amb autoritat apostòlica i els simples rectors de parròquies. Ja en el segle XVII, els tractadistes no fan una distinció

⁷⁵⁶ Càncer, *Variarum resolutionum*, vol. 3, cap. 2, núm. 132, vol. 3, pg. 35, ed. 1760. Per exemple, el 20 de juliol del 1592 una sentència de la reial Audiència de la qual va ser ponent el conegut jurista Antoni Oliba, va declarar vàlid un testament que havia estat autoritzat per un notari apostòlic en temps de pestilència. Crespí de Valldaura coincideix amb aquesta opinió: *Et notarius creatus ad acta iudicialia, sive iurisdictionalia, non potest recipere contractus, sed alia acta quae pertinent ad iurisdictionem, sive contentiosam sive voluntariam ...*[segueixen cites d'autors] *nisi in subsidium; aliis, scilicet deficientibus, vel ad illa recipienda se negantibus, ut tempore pestis. Tunc enim notarius ad iudicia, potest recipere contractus et testamenta, et etiam apostolicus temporalia* [segueixen diverses cites, per exemple, Càncer *Variarum...*, llibre 3, capítol 2, núm 232 i Peguera, decissio 144, núms. 1, 2, 3 i 4] Crespí, *Observationes...*, observatio 15, núm 165.

⁷⁵⁷ Lluís de Peguera ens explica clarament aquesta posició. *Sunt tament plures qui contrariam profitentur sententiam, scilicet, notarios apostolicos posse recipere testamenta et alia instrumenta extra territorium constituentis* [cita a Joan d'Imola, Antoni de Butrio, Bàrtol, l'Abbas Siculus i d'altres] *Hoc tamen existimant esse verum, si partes in eos consenterint: quia inquirunt istos actus esse voluntariae iurisdictionis, et notarii potestatem esse prorogabilem. Et ideo cum solum agatur de praeiudicio ipsorum prorogantium, concluditur ipsos notarios apostolicos, de consensu partium posse instrumenta extra constituentis territorium conficere [...]*. Peguera, *Decisiones aureae*, foli 367r.

nítida entre ambdues menes de fedataris.⁷⁵⁸ La diferència era i és òbvia. El notari apostòlic, nomenat pels bisbes prèvia delegació per la Santa Seu podia ser i era sovint una persona laica, i tenia una competència universal en tota la cristiandat en l'autorització de documents referents a matèries espirituals.⁷⁵⁹ Els rectors de les parròquies autoritzaven tot tipus de documents, però només dins del recinte de les seves parròquies. Els notaris apostòlics havien de ser examinats pels bisbes de cada lloc, mentre que els rectors i altres clergues, exercien només amb els estudis previs a l'ordenació sacerdotal, sense necessitat de passar cap examen.⁷⁶⁰

RECTORS, VICARIS, ETC. Aquests, a principis del segle XVIII, autoritzaven tota mena d'instruments en les seves parròquies amb caràcter general, i entre els seus feligresos fins i tot fora del propi recinte. Aquesta potestat sembla que va començar només amb els rectors, però va ser transmesa a altres clergues, com els vicaris i hebdomadaris. No estava vigent aquesta observança ni a Barcelona ni a Girona, però tret d'aquestes ciutats, l'ús, a Catalunya podia ser considerat com general. Nombroses sentències de la reial Audiència fan referència a aquest costum en quasi be tot el territori del Principat.⁷⁶¹

⁷⁵⁸Per exemple Acaci de Ripoll, al seu tractat sobre les regalies, explica primer l'àmbit d'actuació dels notaris apostòlics sostenint la norma general de la seva incompetència en assumptes temporals, però explica immediatament que *Licet autem dictum sit, notarios apostolicos non posse recipere instrumenta laicorum, hoc absolute in Catalonia locum non habet, quad rectores, et eorum vicarios in sua parroquia, quia declaratum est diversiis regiis sentenciis in Regia Audientia, quas refert Cancer dicto, cap. 2, num. 233 licere rectoribus et eorum vicaris quaecunque instrumenta intra suam paroquiam recipere [...] Regaliarum tractatus, cap. 5, núm. 75.*

⁷⁵⁹*Et denique quidam alii sunt not. apostolici, et collegii scriptorum archivii romanae curiae, et isti habent auctoritatem apostolicam a sua sanctitate sanctissimi domini nostri Papae et hoc per privilegium ab illo concessum...* Galí, *Opera artis notariae*, pg. 21.

⁷⁶⁰Els notaris apostòlics havien de reunir uns requeriments de sapiència que tinguessin la qualificació de suficients, i havien de ser examinats per un bisbe que hagués obtingut documents de comissió procedents de la Santa Seu. Si la diòcesi en la qual havien d'exercir l'art de notaria no era la mateixa d'aquella en la qual havia passat l'examen de creació, se n'havia de dur a terme un altre abans de començar a treballar. Ortiz de Salcedo. *Curia eclesiástica*, pgs. 378 i 380, nota marginal.

⁷⁶¹Aquestes sentències de la reial Audiència, segons Cortiada, són tantes que les omet per notòries. *Observationes...*, observatio 176, núm 3, pg. 659, ed. 1686. Aquest autor assenyala que aquest dret era adquirit en virtut de prescripció, perquè havia estat exercitat a la vista, ciència i paciència del Príncep. *Ibidem*, num. 2. Cáncer assenyala que als instruments autoritzats per rectors en les seves parròquies se'ls dona plena fe en judici citant moltes sentències de l'Audiència de Catalunya. *Variarum resolutionum*, cap, 2, núm 133, pg. 35, ed. 1760. Es poden treure dades sobre aquesta actuació dels rectors de les parròquies de Catalunya a l'al·legat del regent Bernardo de Santos de l'any 1733, reproduït en l'apèndix documental, on defensa la supressió d'aquesta potestat, prenent com a model la situació contemporània a la Corona de Castella.

Fins i tot en casos de notaries de destret, en les quals els seus titulars gaudien del dret d'exclusivitat per a autoritzar d'instruments dins d'un terme municipal, a vegades es declara el dret dels rectors a autoritzar testaments i capítols matrimonials dins d'aquestes demarcacions a pesar de l'existència de les restriccions que duia inherent el districte.⁷⁶²

A fora de Catalunya, aquesta pràctica d'exercir els rectors com a notaris era habitual en tota l'antiga Hispània citerior, és a dir Aragó, València i almenys una part de Castella.⁷⁶³ Al segle XVIII, aquesta potestat havia cessat a València i a Aragó. No sols a la Península Ibèrica sinó que també a França i al Regne de Nàpols, es donava fe pública als instruments redactats pels rectors de les parròquies.⁷⁶⁴

SUBSTITUTS I AJUDANTS JURATS DELS NOTARIS. En virtut de les Constitucions de Catalunya, aquests ajudants dels notaris reials podien rebre i tancar instruments en nom d'ells, la qual cosa podia motivar que actuessin com uns fedataris, amb unes facultats més reduïdes de les que gaudien els notaris pròpiament dits. Les últimes voluntats, en canvi, havien de ser clausurades pel notari en persona.⁷⁶⁵ S'exceptuava d'aquesta norma considerada general, les notaries de la ciutat de la ciutat de Girona, en les quals, per costum, els era possible de redactar i fins i tot tancar els testaments.⁷⁶⁶ Les Constitucions de Catalunya feien referència a

⁷⁶² Així es va declarar per una sentència de la Reia Audiència el 7 de setembre de 1613, que va reconèixer el caràcter districtual de l'escrivania de Terrassa, reconeixent al mateix temps que era possible als terrassencs de comparèixer davant del rector de la parròquia per tal d'atorgar testaments i capítols matrimonials. Puig Ustrell, Pere *Notes històriques sobre la institució i la funció notarial en l'època moderna i contemporània. El cas de l'escrivania i la notaria públiques de Terrassa*. Pg.105

⁷⁶³ *Et de communi observantia huius Principatus et fere totius citerioris Hispaniae quod Paroqui conficiant instrumenta et testamenta*. Cortiada *Decisiones...*, decisio 176, núm. 4

⁷⁶⁴ Segons la informació reportada per diversos autors. Comes, *Viridiarium...*, pg. 7, núm. 21.

⁷⁶⁵ Aquesta estratagema va ser àmpliament utilitzada després de la guerra de Successió, posteriorment a la qual els notaris que tenien títols que dataven de temps de domini de l'Arxiduc van ser suspesos. Alguns d'ells singularment a la ciutat de Barcelona, van continuar treballant, però com a substituïts d'altres notaris de més edat el títol dels quals datava del regnat de Carles II. Posteriorment, alguns d'aquests fedataris suspesos van rebre donació de la part dels manuals que havien redactat a títol d'ajudants o auxiliars. La prohibició d'autoritzar testaments per part dels escrivents jurats va motivar la sentència de 17 de març de 1596, dictada per Antoni Oliba. Cortiada, *Decisiones...*, decisio 176, núms 9-10, pg. 660, ed. 1686. Seguint el corrent de l'època, dins de les últimes voluntats s'hi incloïen les donacions per causa de mort.

⁷⁶⁶ *In civitate gerundensi bene possunt substituti domestici nomine suorum praeceptorum testamenta, sicut alibi alios contractus recipere, ex aprobatissima consuetudine*. Comes, *Viridiarium...*, pgs. 20-21.

aquestes facultats dels auxiliars jurats dels notaris, els quals les exercien amb el simple jurament entre el notari i l'escrivent. Territorialment s'havien de limitar a treballar en els obradors del fedatari del qual eren ajudants, encara que aquesta norma no sempre es complís.

Aquestes activitats dels auxiliars o ajudants, que anaven molt més enllà de les de simples copistes, eren tradicionals a Catalunya i es podien considerar indispensables, perquè no essent exigida la unitat d'acte en els atorgaments, calia atendre els contractants, que compareixien per a prestar el consentiment en moments diferents, quan possiblement el notari era absent o estava ocupat amb altres clients.

Les corts de Montsó, el 1585, van exigir que aquests auxiliars estiguessin treballant en la mateixa casa del notari i tinguessin suficiència i experiència.⁷⁶⁷ Una altra possibilitat permesa en aquestes corts era que se'ls concedís una comissió especial del notari per a desplaçar-se, però en aquest cas sols la podien rebre poder per obtenir fermes dels atorgants.⁷⁶⁸

La validesa dels instruments autoritzats pels ajudants i auxiliars dels notaris es prestava a nombrosos abusos, tenint en compte que a vegades es confonia amb la facultat concedida a les persones titulars de notaries de districte, les quals podien nomenar substituïts amb tota llibertat. Per exemple, la sentència de 10

⁷⁶⁷ *Per quant se poden fer molts abusos, y cometre falsedats en la recepció dels actes quis prenen per substituïts de algun Notari, abonant dits notaris, ab la bona fe que tenen de son substituït, tots los actes que dit substituït haurà pres en nom seu, encara que del negoci que se és contractat no hajan tenguda noticia alguna, fins a tant aporta o envia lo substituït la còpia del acte que en nom seu assereix haver rebut, però statuim, y ordenam ab consentiment, y approbatio de la present cort, que ningú com a substituït de notari puga pendre en nom de aquell ningun acte, si no estarà en la mateixa casa del Notari, y tindrà tal sufficientia, y experientia, que son amo li puga cometre los negocis de sa notaria, o no tindrà expressa y particular commissió del notari per qui pendrà lo acte, de manera que lo poder sie sols per a rebre fermes dels absents, y no per altre respecte, sots pena de nullitat de tals actes, dels quals no sen puga haver rahó en juy, ni fora d'ell Constitucions de Catalunya, llibre 4, títol 13, constitució 22, pg. 279, ed. 1704.*

⁷⁶⁸ Aquestes facultats poden ser considerades com indispensables per la naturalesa del dret notarial català, en el qual no s'exigia la unitat d'acte i moltes vegades, les finques venudes o gravades en les escriptures autoritzades pels notaris estaven censides, i calia obtenir l'assentiment del senyors, que a vegades residien en castells molt llunyans.

d'octubre de 1686 declarava la nul·litat d'un instrument autoritzat per un pare de llana a Crespià.⁷⁶⁹

Possiblement per aquesta causa, les corts de Barcelona de 1594 van tornar a incidir en aquesta matèria, exigint que en els actes rebuts pels ajudants jurats dels notaris estiguessin presents dos testimonis per a què fossin fefaents.⁷⁷⁰

Les Corts, convocades per l'Arxiduc el 1706, van tractar de normativitzar aquestes funcions exigint que almenys els escriptors substituïts tinguessin una antiguitat de dos anys com a auxiliars dels fedataris abans de poder estipular actes o contractes.⁷⁷¹ No cal dir que aquestes disposicions, com totes les altres d'aquestes mateixes corts, van quedar sense efectes després de la guerra de Successió.

COMPETÈNCIA DEL NOTARI EN VIRTUT DE PRINCIPIS DIFERENTS DE LA TERRITORIALITAT.

En matèria de competència per a l'actuació notarial, el principi de territorialitat podia ser considerat com la norma general, mentre que el de personalitat o matèria de l'instrument era l'excepció. Aquest es donava en alguns supòsits.

⁷⁶⁹Miquel Quer, pare de llana, no era ni havia estat domèstic del notari Jaume Piferrer, ni constava que hagués estat designat com a substituït per l'abat del monestir de Besalú Tristany. *Decisiones*, decisio 57, pg. 595, ed. 1588.

⁷⁷⁰*Statuim y ordenam ab loatio, y approbatio de la present cort, que en los actes que rebran los substituïts de Notaris en los casos quen poden rebre, hajan de esser rebuts en presentia de dos testimonis, y que lo dit substituït no puga posarse per hu dels dos testimonis que de necessitat en los actes hi ha de haver, de tal manera que sian dos testimonis, y lo dit substituït quel rebrà tres, y que los actes rebuts en altra manera no fassan fe alguna. Constitucions de Catalunya, llibre 4, títol 13, constitució 27, pg. 281, ed. 1704.*

⁷⁷¹*Que los escriptors substituïts de notaris, antes de poder rebre, o estipular actes o contractes, dehuen tenir dos anys de pràctica en casa de notari públich, a més de altres requisits disposats per Constitucions. Capítol 38. Havent entès los prejudicis, que causan a la pública utilitat las impericias dels escriptors substituïts de notaris per haversels permès que desdels primers dias, que començan a aprendrer la Art de Notaria, ja estipulan actes, y contractes en nom de sos mestres, essent axí, que en matèria de tant interès poden ser danyosíssims llurs errors. Perçò confirmant i ampliant la Constitució XXIII. Tit. De Notaris i Escriuans que comença: Per quant se poden fer etc... Estatuim, y ordenam ab lloació i aprovació de la present Cort, que los Escriuans substituïts de Notaris, a més dels requisits, que disposa dita Constitució, degan tenir almenys dos anys de pràctica, en casa de notari públich del Principat, y Comtats, antes que pugan estipular acte ni contracte algú, sots pena de vint, i sinch lliuras als contrafahents, per cada vegada, y lo notari, que permetrà al Escriuent rebre actes, no tenint dos anys de pràctica, incidisca en la mateixa pena de vint y sinch lliuras per cada vegada, aplicadora la meytat al acusador, y la altra meytat al ordinari Real o de Baró, que farà la execució, la qual pugan, y degan fer dits ordinaris, etiam ex officio, sempre que se incorregan las sobreditas penas. Don Ramon Vilana Perlas, Secretari. Constitucions, capítols i actes de Cort..., pg. 32.*

COMPETÈNCIA EN VIRTUT DEL PRINCIPI DE PERSONALITAT. Era possible l'autorització d'instruments en llocs on, el notari, en principi, no podia ser competent.

- Un supòsit es donava quan les parts eren veïnes d'un lloc en el qual el fedatari sí que podia autoritzar instruments. Alguns Notaris de València, per exemple, durant la guerra de Successió van seguir el seguici de l'Arxiduc fins a Barcelona ciutat on van continuar autoritzant documents entre valencians, desplaçats i exiliats a aquesta ciutat com ells mateixos.⁷⁷² La resta de notaris també podien autoritzar instruments en un lloc en el qual no podrien treballar en virtut de les normes de competència territorial, si es limitaven a autoritzar instruments entre veïns del lloc o regne en el qual fossin competents.⁷⁷³ En aplicació d'aquest principi de personalitat, els súbdits dels regnes de la Corona d'Aragó, quan eren a la Cort, per exemple, no es valien de notaris castellans, sinó que autoritzaven les escriptures davant de notaris reials de la Corona d'Aragó. Crespí de Valldaura ens il·lustra sobre aquesta pràctica, segons la qual si els dos contractants eren súbdits de la corona d'Aragó, l'instrument l'autoritzava un notari reial d'aquesta confederació.⁷⁷⁴ Calia posar en l'instrument, és clar, totes les clàusules necessàries per a què pogués produir efectes en el regne que fos, segons el seu propi dret.⁷⁷⁵
- De la mateixa manera, els rectors de les parròquies, que normalment tenien limitada la seva actuació a l'interior del seu recinte, podien autoritzar instruments fora d'ell, però només entre els seus feligresos.⁷⁷⁶

⁷⁷²Graullera. *Los Notarios de Valencia...*, pg. 77. Sembla que aquests notaris van obtenir llicència per a actuar a Barcelona, però autoritzant instruments entre valencians.

⁷⁷³*Sublimitatur haec limitatio ut rectores, parochi, curati ac eorum vicarii, et alii notarii, tam regii quam baronum, seu dominorum locorum possint recipere testamenta et alia quaecumque publica instrumenta contractuum extra territorium tam regionum, quam baronialium* [segueixen les cites de molts autors] Cortiada. *Decisiones...* decisio 176, núm 30.

⁷⁷⁴En canvi, si un contractant era castellà, i l'altre era oriünd de la Corona d'Aragó es podia autoritzar també davant d'un notari castellà, però per arribar a aquesta solució es va haver de formular una consulta al Consell d'Aragó. Crespí de Valldaura. *Observationes*, observatio dècima quinta, núm. 174-175.

⁷⁷⁵Ibídem.

⁷⁷⁶A part de l'opinió de Cortiada, tenim també la de Comes, que es pronuncia en sentit idèntic sobre aquesta extraterritorialitat de l'actuació dels rectors. Comes. *Viridiarium...*, pg. 7, núm. 25.

- Una altra possibilitat era la d'autorització expressa de la persona que exercia la jurisdicció o tenia dret de nomenar fedataris allà on el notari foraster anava a autoritzar instruments. En aquest cas podia haver extralimitació territorial o personal de l'actuació notarial.⁷⁷⁷

COMPETÈNCIA DEL NOTARI PER RAÓ DE MATÈRIA DE L'INSTRUMENT O PER ALTRES CAUSES. Hem de tenir en compte que fins el segle XIX es produïa la coexistència de la jurisdicció eclesiàstica amb l'ordinària, la qual cosa motivava que en assumptes on l'Església fos part o encara que no ho fos, es tractés sobre béns eclesiàstics, fos competent la jurisdicció eclesiàstica.

Els documents extrajudicials sobre aquestes matèries podien ser autoritzats per notaris amb el simple nomenament apostòlic. Per la dita causa, eren redactats per aquests fedataris instruments que ara considerariem com típicament seculars, com contractes o apoderaments.

Possiblement per aquesta raó era prou habitual l'extensió *contra legem* de l'actuació d'aquests fedataris a tota mena d'instruments, a pesar de les prohibicions teòriques que poguessin donar-se en la seva actuació pels oficials reials.

Si tenim en compte també que era molt habitual a Catalunya la submissió a la jurisdicció eclesiàstica, podem entendre que això ampliava més encara l'àmbit d'actuació dels notaris apostòlics.

AUTORITZACIÓ DE TESTAMENTS EN CASOS D'EPIDÈMIA. Sembla que cal considerar com a excepció a les normes anteriors l'autorització de testaments en casos d'epidèmia, relativament freqüents a l'època, en els quals era vàlid fins i tot no complint-se les normes de competència, tant territorial com per raó de matèria. Per exemple la sentència de 4 de desembre de 1597 declarava vàlid un testament autoritzat per un rector en parròquia aliena a la ciutat de Barcelona en temps de

⁷⁷⁷Tertio: *Quia eadem regula generalis limitatur pariter casu, quo notarius recipit instrumenta de licentia eius, qui praeest territorio. Tunc enim extenditur eius potestas, et auctoritas ex facultate concessa. . Observationes, observatio 15, núm. 173. .*

pesta, perquè el testador estava malalt i els notaris no volien anar a casa seva. Molts altres testaments es van fer en aquestes condicions.⁷⁷⁸

TESTAMENTS SOBRE CAUSES PIES. També sembla que els clergues podien actuar en matèria de coses espirituals i eclesiàstiques, fundacions i beneficis, encara que la jurisdicció eclesiàstica acceptava igualment l'actuació dels notaris reials en aquestes matèries. El 1734, un vot particular de l'oïdor de l'Audiència Francesc Borràs i Vinyals assenyalava que si es desposseïa als rectors catalans de les funcions notariales, el poder eclesiàstic faria el mateix amb els notaris reials pel que feia la redacció d'aquesta mena de documents.

Validesa de les escriptures autoritzades en contra dels principis de competència territorial. Notaris sense nomenament o amb una designació irregular.

Aquest fet, encara que no fos molt usual a l'època, sembla que es donava amb una certa freqüència, en una societat en la qual l'analfabetisme era generalitzat i la població estava acostumada a acceptar els nomenaments de notaris duts a terme pels senyors de cada lloc, sense plantejar-se quins requisits jurídics havia de reunir la persona que exercís les funcions de fe pública.

En primer lloc tenim el problema del notari putatiu, és a dir, que exercia la seva art públicament, amb la consideració de fedatari professional per part de la clientela que requeria els seus serveis i la població en general.

Segons Tristany, la generalitat de la doctrina, en aquest cas es decantava a favor de la validesa dels instruments autoritzats pel notari amb nomenament irregular.⁷⁷⁹

⁷⁷⁸Xammar. *Rerum iudicatarum*, definitio 39, núm. 3.

⁷⁷⁹*Ex quibus infero, quod controversa est inter DD an instrumenta confecta penes notarium mere putativum neutiquam creatum ab habente id facultatem utrum valida sint, sed verior affirmativa.* Decisio 57, núm 12, vol. 2. Tristany, de totes formes, distingeix entre el notari de professió, amb un nomenament irregular.

Tarrassa distingia els autors vells dels nous, perquè mentre que la doctrina antiga es decantava per la validesa d'aquests instruments, la moderna sostenia que les escriptures no tenien fe pública si el nomenament del notari no era vàlid.⁷⁸⁰

La solució a aquest problema del *ius commune* s'establia tenint en compte que si el notari havia treballat durant un període de deu anys a la vista, ciència i paciència de la persona titular de la facultat de nomenar els fedataris, ja es podia considerar investit del privilegi de la fe pública. La reial Audiència va aplicar aquest principi directament.⁷⁸¹

De fet, el 1597 va arribar a la reial Audiència un litigi en el qual la qüestió controvertida era precisament aquesta. Es va qüestionar la validesa d'un testament que havia estat redactat per Joan Llorens, presbíter, que havia estat en possessió de l'ofici de notari a la vila de Martorell per tres anys, encara que sembla ser que no era notari ni tenia cura d'ànimes de cap mena en aquesta parròquia. L'Audiència es va pronunciar contra la validesa del testament, posant de manifest que si s'hagués provat la possessió de l'ofici de notari per deu anys, la resolució hagués estat en sentit contrari.⁷⁸²

D'altra banda, igualment es donava el supòsit en el qual un notari de professió passava a exercir en un lloc en el qual no ho podia fer, per exemple dins del territori d'un districte. La solució jurídica era diferent, perquè si el nombre

⁷⁸⁰ *Notarius qui in rei veritate non est notarius neque habet privilegium notariatus, tamen communi opinioni reputabatur notarius, et est quasi in posesione, quia multa instrumenta publica fecit, quaeritur an instrumenta per eum facta valeant. Ista fuit quaestio antiquitus disputata et multi doctores tenuerunt quod dicta instrumenta valeant etiam quod non sit notarius. [...] Tamen communis opinio est in contrarium [...].* Tarrassa. *Compendium sive epithome theoricæ artis notariæ*, pg. 5.

⁷⁸¹ *Et subdit etiam ex mente senatus, [es refereix a la reial Audiència de Catalunya] quod si dubitetur de validitate alicuius instrumenti, eo praetextu, hoc dicatur, illum qui ipsum recepit non esse notarium, sufficere pro validitate instrumenti, quod qui confecit instrumentum, per decennium fuerit in possessione recipiendi instrumenta publice.* Càncer, *Variarum resolutionum*, vol. 3, cap. 2, núm. 132, pg. 35, ed. 1760.

⁷⁸² Peguera. *Decisiones aureae...*, folis 367-368. Aquest autor explica que si hi havia quasi possessió de l'estat de notari *sciente et patiente superiore* per deu anys, per aquest fet ja s'investia de fe pública als instruments que redactés, citant l'opinió de molts tractadistes, entre els quals cal citar Antoni de Butrio, Mascardo, Baldo, Joan Andreu i d'altres.

d'escriptures superava els quatre, la solució del *ius commune* es decantava cap a la validesa dels instruments.⁷⁸³

Les facultats dels auxiliars dels notaris, singularment en llocs petits, també produïen conflictes referents a la validesa dels instruments que autoritzaven. Aquesta facultat, que corresponia als escriptors, a vegades era exercitada d'una manera que ens pot sorprendre. Per exemple, a Ullastret, el dia 3 d'octubre de 1639, es va redactar un instrument de venda de censals, el qual va ser autoritzat, no per Damià Bataller, notari de La Bisbal i encarregat de regir-la, i substituït del senyor útil de la notaria d'Ullastret, sinó per Josep Carlas, cirurgià de professió, natural d'Ullastret mateix. El dit Josep Carlas no era ni domèstic ni escriptor de la notaria de Damià Bataller, sinó que sembla ser que només era un simple substituït que havia designat el notari Bataller. El 1669, es va intentar de fer una execució forçosa per les pensions vençudes i no satisfetes, però la part deutora va al·legar que la creació i venda dels dits censals era nul·la per manca d'autoritat de Josep Carlas, que no era ni havia estat mai notari sinó que exercia l'art de la medicina. L'Audiència es va pronunciar en contra de la validesa del document en el qual es va pactar el censal per un defecte de forma en el document constitutiu, no provant-se que l'import dels diners fos esmerçat en benefici del deutor (el municipi d'Ullastret).⁷⁸⁴

L'exclusivitat territorial en l'organització del notariat: les notaries de destret.

Es caracteritzaven perquè en elles el notari titular que hi treballava ho podia fer en exclusivitat. És a dir, cap altre fedatari fos reial, municipal o senyorial tenia el dret a autoritzar instruments dins del districte

⁷⁸³Per exemple, la reial Audiència en sentència de 8 de juliol de 1687, va declarar la validesa d'un testament que havia estat autoritzat pel notari reial Antoni Oriol, dins de la ciutat de Barcelona, tenint en compte que no era membre matriculat de cap dels dos col·legis d'aquesta ciutat, que tenien l'exclusivitat en la redacció d'instruments extrajudicials, però ja havia subscrit més de 70 instruments dins de la ciutat. Segons l'opinió dels tractadistes de dret comú eren suficients quatre instruments en el manual per a provar que s'havia exercit l'art de notaria de manera pública. Tristany. *Decisiones*, volum 2, decisio 52, pg. 585, ed. 1688.

⁷⁸⁴Tristany, Bonaventura. *Sacri Supremi Regii Cathaloniae Senatus Decisiones*, vol. 2, decisio 57, in totum.

La paraula *destret*, és el resultat de l'evolució fonètica del llatí *districtum*. A vegades trobem també en les fonts de l'època la denominació *distret*.

Els rectors, vicaris hebdomadaris etc, dins d'aquestes demarcacions s'havien d'abstenir igualment de la redacció d'instruments, que com és sabut, autoritzaven sense limitacions dins del recinte de les seves parròquies en virtut d'un costum general.⁷⁸⁵

Aquest dret del districte podia tenir el seu origen en diverses causes.

- Una d'elles podia ser que s'hagués produït l'escissió de domini pròpia de l'emfiteusi. El Rei, a canvi del pagament d'un cànon periòdic, concedia a un notari o a una persona que no ho fos, normalment cases nobiliàries, l'exclusivitat en l'atorgament d'escriptures. Seria el cas de Girona, per més que la pensió, equivalent a dos doblons castellans d'or, era simbòlica, en el segle XVIII.
- Una altra podia ser que hi hagués una persona, normalment el senyor, que tingués el dret de designar els notaris amb exclusivitat, des de temps antics. Abans de l'edicte del 22 d'octubre de 1728, els senyors de les notaries de destret podien nomenar a qualsevol persona per a regentar-les, sense que fos necessari cap mena d'examen davant del Rei. Seria el cas, per exemple, de les notaries de la ciutat de Vic, on aquest dret corresponia al Capítol de la Catedral.
- També és possible que el Rei s'hagués després fins i tot del dret de designació dels fedataris, en diferents èpoques, i l'hagués transmès a la Ciutat, com veiem en el cas de Barcelona, També podia ser que conservés encara aquesta prerrogativa d'examinar i designar directament els notaris, com passava a la ciutat de Figueres.

⁷⁸⁵ *Limitatur generalis consuetudo Cathaloniae in illis oppidis, villis et locis, in quibus notariae sunt de districtu; non possunt rectores, paroqui et curati ecclesiarum paroquialium en eis tenere et*

- Una altra causa subsumible en les anteriors, podia ser que en la carta pobla s'hagués designat la persona que havia de nomenar els fedataris. Un exemple el trobem Benissanet, Ascó i Miravet, llocs en els quals aquesta norma disposava que els vassalls havien d'acudir al notari general de la batllia o a la persona que el castellà designés per a què fossin vàlides ⁷⁸⁶

Tot i que sobre el paper existien normes rigoroses, era habitual la vulneració d'aquestes regles del districte, per part dels notaris reials. Per a donar solució al problema trobem una pragmàtica de Felip III de l'any 1620, per al Principat de Catalunya i els comtats del Rosselló i la Cerdanya, en la qual el Consell d'Aragó ordenava l'acatament d'aquestes disposicions de la demarcació notarial, sancionant la contravenció amb la nul·litat dels instruments i la pèrdua de l'autoritat reial del notari que s'extralimités.⁷⁸⁷

habere públicam notariam cum operatorio, ibique recipere et testificare acta quaecumque per substitutum laicum, seu alium presbiterum. Cortiada. *Decisiones...*, decisio 176, núm. 12.

⁷⁸⁶ Serrano Daura, Josep. *Senyoriu i Municipi...*, vol I, pg. 615. És a dir, els vassalls d'aquests, en teoria, no eren lliures per anar a atorgar els instruments a altres indrets.

⁷⁸⁷ *Per quant havent entès lo dany que's segueix als que tenen scrivanies de destret en estos nostres Principat de Cathalunya y Comptats [sic] de Rosselló y Cerdanya, que les demás dellas pagan sens a nostre Real Patrimoni, per haver hi molts notaris y scrivans, axí reals com apostòlichs, que reban y testifican actes y scriptures en notable dany i periudici dells amos dellas, y desitjant a tallar lo dany present y provehir de remey per al esdevenidor, havem resolt ab parer dels del nostro sacro, supremo y Real Consell de Aragó ordenar ab nostre real pragmàtica lo següent. Perçò ab tenor de les presents, de nostra certa sciència y real autoritat, deliberadament y consulta statuim y manam que ningun notari, axí real com apostòlich, ni ab altres qualsevol títol, puga de aquí al devant rebre, testificar, autorizar ni signar scriptures ni actes alguns, ni dar fe de ells, en les ciutats, viles y llochs dels dits Principat y Comptats y sos districtes ha hont hi haurà notarias y scrivanies de distret, sinó tan solament lo qui serà propietari ho lo que tindrà lo domini útil ho pcessió dellas ho lo qui de ells y qualsevols dells tindran facultat y poder. Execptat [sic] també les ciutats, viles y llochs hon hi haurà costum prescrita de rebre y atorgar actes y scriptures qualsevol notaris reals com a tals notaris reals y no per autoritat de altra persona alguna, encara que los tals notaris reals no sian propietaris ni tingan poder dels amos de las ditas scrivanies de distret; y donam y declaram des de ara per nul·les y de ningun valor y efecte totes les scriptures, contractes, actes y fens que contra la forma y ordre sobredit se rebran y testificaran de aquí aldevant, devant qualsevol tribunals, audiències, corts y consistoris, demanera que no sels puga dar fe en iudici ni fora dell, com si fites [sic] y atorgades no fosen y que los notaris scrivans que les rebran y testificaran, ho daran fe dellas, encórregan en pena de privació perpètua del dit ofici de notari y scrivà, y altres penes a nostre arbitre y del iutge a qui tocarà la conexensa reservada, y que los contrahents qui atorgaran les tals scriptures y actes, exceptat los que de dret és lícit y permès rebre, als rectors ho curats com a rectors y a sos vicaris, encórregan en les penas arbitràries. Axí mateix, manam als notaris y scrivans que auran rebut a fins aquí scripturas dintre dels llochs y sos termes de les ditas notaries de distret y en les quals no y ha costum y processió prescrita, la hajan de restituhir dintra de sis mesos de la publicació desta nostra pragmàtica als propietaris y qui tindrà lo domini útil pcessió de les dites scrivanies y sos substituents a qui tocaran dites scriptures y protocols, y que si algú, ho alguns scrivans ho notari, que vuy són ho sian y seran, de aquí al devant intentaran a fer lo contrari, amés de pèdrer ipso facto la dita autoritat real sien inàbils y incapassos pera ja més obtenirla.* Albets, Ramon. *La pragmàtica de l'any 1620, de Felip II sobre les notaries de districte del Principat de Catalunya i Comtats de Rosselló i Cerdanya*, pg. 214.

Altres vegades era el rector de la parròquia de la ciutat o lloc on hi havia el districte el que pretenia autoritzar instruments.⁷⁸⁸ En altres casos podien ser notaris laics, però amb simple autoritat apostòlica els que envaïen el territori del districte.

Al llarg del segle XVII, a mesura que s'anaven aprovant ordinacions de col·legis de notaris en el territori de Catalunya, s'anava imposant aquest sistema de l'exclusivitat, és a dir, que cap notari, a part dels col·legiats que s'establien com a *numerus clausus*, podia autoritzar instruments dins del territori districtual del col·legi.⁷⁸⁹

En un principi, el règim jurídic d'aquestes notaries obligava a la ciutadania a no autoritzar documents fora del territori del districte, encara que la doctrina va relaxar el compliment d'aquesta obligació.⁷⁹⁰ De totes formes, cal assenyalar que a vegades es troben documents en els quals els titulars de notaries de distret demanen que es sancioni la gent del poble que es desplaça fora d'aquestes demarcacions per tal d'atorgar escriptures.⁷⁹¹

Les notaries de districte eren molt cobejades, perquè per la redacció d'instruments en elles es podien percebre uns emoluments superiors als que es podia cobrar en una notaria normal. Possiblement el districte es prestava també a abusos per part del notari, el qual no tenint competència, podia aplicar preus desorbitats als seus serveis, encara que això fos *contra legem*, per excedir les taxacions del cost de

⁷⁸⁸ Així va ocórrer, per exemple a la ciutat de Mataró, la qual cosa va motivar un plet, el qual va resolt per una sentència de la reial Audiència.

⁷⁸⁹ Així va succeir a les ordinacions dels col·legis de Tarragona, Tortosa, Lleida i Figueres. Els notaris causídics, procuradors dels tribunals van intentar també al llarg del segle XVIII d'obtenir aquesta exclusivitat.

⁷⁹⁰ Xammar afirma que: *cum districtus sit in loco et termino, euntes incolae extra locum et terminum, et ibi, per alios notarios conficientes instrumenta, non videntur prohibiti, nec dolo agere ex regula l.nullus 55 ff de regul. iur. ex qua qui suo iure utitur non censetur dolo facere, nec contra aliquem fraudem comittere. Rerum iudicatarum*. Primera part, definitio 33, núm. 6.

⁷⁹¹ Per exemple, això ocorregué el 1685, any en el qual Miquel Corbera, pagès de la parròquia de Sant Feliu de Vilamilans va ser condemnat al pagament de 50 florins d'or per la cúria del Batlle de Terrassa per haver infringit el privilegi del distret, i constituir un censal en poder d'un notari que no regia l'escrivania districtual. Puig i Ustrell, *Pere Notes històriques sobre la institució i la funció notarial en l'època moderna i contemporània. El cas de l'escrivania i la notaria públiques de Terrassa* pg. 105-106.

les escriptures contingudes en les Constitucions de Catalunya.⁷⁹² Tenim indicis d'aquesta realitat en els documents contemporanis.⁷⁹³

La penalització, si es transgredien les normes del distret, era pura i simplement l'obligació de retornar al titular l'import econòmic percebut per l'autorització de les escriptures. Les disposicions dels monarques amenaçaven amb la nul·litat de les escriptures, però els tribunals, seguint el *ius commune* no aplicaven aquestes sancions.

Les disposicions referents al *destret* deixaven de tenir efectes quan els notaris reials, per exemple, prescrivien al seu favor el dret d'autoritzar instruments dins de territoris que formessin districte, sense consentiment del seu titular.⁷⁹⁴ Era

⁷⁹²Aquestes taxacions són contingudes a les Constitucions de Catalunya, llibre 4, títol 11 *de salaris de scripturas extraiudicials*, pg. 273, ed. 1704.

⁷⁹³Pels voltants de 1733, per exemple, hi va haver un plet per la notaria de Santa Pau, a la Garrotxa, que reporta Santamaría. *Estudios notariales*, pgs. 77-90. El domini directe de la notaria pertanyia a la marquesa de Moya, baronessa de Santa Pau mentre que el domini útil pertanyia al prevere Joan Riutet, el qual va arrendar l'escrivania al notari d'Olot Joan Andreu. Aquest va ser qui va començar un plet substanciat i sentenciat a la reial Audiència. En ell exposava que la notaria li havia estat arrendada com si fos de districte quan en realitat no ho era. La baronessa va fer referència a l'existència de molts pregons ja des del segle XV, en els quals es prohibia a altres notaris l'autorització d'instruments, disposicions que sembla que no van tenir efectivitat. Joan Andreu al·legava que els pocs veïns de Santa Pau que requerien els seus serveis pactaven abans el preu de les escriptures i, si aquest no era prou mòdic anaven a un altre notari a atorgar-les la qual cosa li produïa un perjudici que valorava en 200 lliures anuals. A més a més s'afegia el mal estat de la notaria, en la qual el notari anterior, Miquel Viola, no havia redactat cap manual entre 1715 i 1733. Havent passat notícia d'aquest fet al fiscal de l'Audiència, el dit Viola va haver de patir la privació perpètua de l'ofici de notari y el desterrament per deu anys del Principat. Miquel Viola era un notari, creat en temps de l'Arxiduc, que havia estat revalidat el 1722.

⁷⁹⁴Per exemple, la pragmàtica de 1620 assenyala com a excepció d'aquesta norma general que imposava el respecte del districte: *Exceptat també les ciutats, viles i llochs hon hi haurà costum prescrita de rebre i atorgar actes y scriptures qualsevol notaris reals com a tals notaris reals i no per autoritat de altra persona alguna, encara que los tals notaris reals no sian propietaris ni tingan poder dels amos de las ditas scrivanyias de distret*. BC, fullets Bonsoms, núm 9.960, publicat per Planes i Albets, Ramon. *La pragmàtica...*, pg. 214.

possible als titulars d'un districte de donar llicència a notaris que no gaudien del privilegi de distret, per a què autoritzessin instruments dins del territori.⁷⁹⁵

S'ha de tenir en compte que els districtes no eren permesos a les Constitucions de Catalunya, i per això, era molt difícil d'establir-ne de nous, perquè calia el consentiment dels pobles on s'havien de constituir.⁷⁹⁶ Fontanella assenyala que també existia una prohibició en el *ius commune*.⁷⁹⁷

La normativa dels districtes en els atorgaments de les escriptures va estar vigent, almenys sobre el paper, fins el segle XIX. En una data tan tardana com el 1767 trobem encara sentències en les quals es declara en sentència la vigència del

⁷⁹⁵ Així va ocórrer en el districte de Terrassa, per exemple Puig i Ustrell, Pere *Notes històriques...* pg.106.

⁷⁹⁶ Així ho fa notar Xammar: [...] *huiusmodi districtus quaeruntur consuetudine vel praescriptione aut regio privilegio, sed in Catalonia si regio privilegio obtineantur, necesse est quod ad petitionem universitatis hominum oppidi districtus impetretur, seu cum universitatis consensu, cum districtus in Cathaloniae per generales consuetudines Principatus sint prohibiti. Rerum Iudicatarum, pars prima, pg. 186, núms. 4-5.*

⁷⁹⁷ Fontanella basa la prohibició dels districtes en dret català en les *Constitucions*, llibre 4, títol 22, constitució 4, pg. 292, ed. 1704, referent a la revocació de l'anomenat *destrenyement* a la ciutat de Tortosa, en virtut de la qual es prohibia el dret d'exportar certes mercaderies. *De pactis nuptialibus...*, clàusula 4, glossa 17, núm. 7. Sembla doncs que aquesta prohibició dels districtes tenia poc a veure amb el règim jurídic del notariat, encara que era aplicable per analogia. El

districte en termes de municipis com el de Terrassa.⁷⁹⁸

No van faltar els plets sobre aquesta matèria, molt conflictiva per la seva pròpia naturalesa.⁷⁹⁹

districte s'aplicava també a molins i forns, i sembla que a Catalunya els tribunals feien una interpretació contrària a ell, subsistint només els constituïts en temps antics.

⁷⁹⁸Puig i Ustrell, Pere *Notes històriques* pg. 106

⁷⁹⁹Va haver plets per exemple per les notaries de Girona (1730) i les de Vic van ser font de conflictes entre el poder reial i l'eclesiàstic durant tota l'edat moderna. (Veure annex d'impresos). L'any 1771 també hi van haver conflictes per les notaries de Mataró. El Síndic *personero* i el marquès de Rubí, amb els notaris d'aquesta ciutat, davant dels abusos del propietari de les notaries, van demanar la supressió del districte, que d'altra banda, consideren contrari a les Constitucions de Catalunya. *Carta del Consejo de 2 de marzo de 1771 para que la Audiència informe sobre la instancia del marqués de Rubí y personero de Mataró en razón a las Notarias de Distrito*. ACA, reial Audiència, reg, 566. folis 76 i ss. (acordadas de 1771).

LA LLENGUA DELS INSTRUMENTS PÚBLICS A CATALUNYA EN EL SEGLE XVIII

A Catalunya, la població en general desconeixia la llengua castellana, tant a nivell actiu com passiu i una prohibició general de l'ús del català en documents extrajudicials hagués produït un remarcable trasbals en la realitat jurídic-social del Principat. Sembla que aquest fou un element diferencial amb el Regne de València, on aquesta imposició va començar de sobte, el 1707.

La Junta de Govern, tot i que tenia el costum d'actuar en castellà, no el va exigir en el treball de l'administració de justícia. En canvi, sí que ho va fer l'Audiència, la qual des del moment de constituir-se, a la primavera del 1716, va imposar l'ús del castellà en tots els jutjats reials barcelonins, probablement mitjançant instruccions verbals. El notari del tribunal del Consolat de Mar, ja d'avançada edat, va desoir aquestes ordres de paraula i el 1719, aprofitant una conjuntura repressiva, se li va reiterar per escrit aquesta imposició sota l'amenaça d'una multa considerable.

Els notaris del jutjat ordinari de Barcelona dit també del Veguer, van obeir les ordres de l'Audiència, i el mateix van fer pocs anys més tard els tribunals reials de la resta de Catalunya. En aquests, els corregidors de cada lloc impulsaven subtilment l'actuació processal en castellà.

En l'àmbit extrajudicial, en un principi va continuar el règim tradicional de la llengua dels instruments, redactant-los en català i llatí, però les ordinacions de dret notarial del 1755 van bandejar el llatí dels instruments públics. L'Audiència barcelonina, en la qual treballaven funcionaris que eren desconixedors de la llengua de Catalunya, va continuar essent el principal focus de castellanització.

El 1768 es van produir dos fets notables pel que feia a la llengua dels instruments públics:

- *La cèdula de 23 de juny de 1768, a més d'exigir que la llengua de l'ensenyament fos el castellà, va significar també la primera vegada que el poder borbònic s'interposava en l'idioma dels tribunals de jurisdiccions*

especials. Molts bisbes, favorables a la castellanització, van obligar els rectors a redactar els documents públics parroquials, en castellà.

- *Es van crear les comptadores d'hipoteques, que ben aviat es convertiren en un important focus de castellanització.*

Amb aquests antecedents es va arribar al segle XIX, en el qual la llengua autòctona anava perdent terreny fins arribar a mig segle, quan la redacció d'escriptures en català va ser considerada un destorb, que no un dret d'identitat, premonició de la seva supressió mitjançant la vigent Llei del Notariat el 1862.

El desconeixement de la llengua castellana per part del públic com a factor determinant de la conservació de la possibilitat d'autoritzar instruments en llengua catalana

Després del 1714, al Principat es continuava amb l'estatus anterior en la redacció d'instruments que, sense dubte, era produïda pel desconeixement del castellà, tant dels notaris com del públic en general, que feia desaconsellable la introducció sobtada d'una llengua que no era sabuda per uns ni entesa pels altres.

La ignorància del castellà de la població en general era ben coneguda per l'autoritat borbònica resident habitualment a Barcelona. El Capità General i l'Audiència només la tenien en compte quan ho consideraven oportú. Abans del Decret de Nova Planta l'abril de 1715, Patiño ja va redactar el seu famós informe, molt conegut i reproduït, en el qual podem llegir les línies que segueixen, referides als catalans:

Son también apasionados a su patria, en tal exceso, que les hace trastornar el uso de la razón en muchas materias; y solamente ablan en su lengua materna y ningún común asta ahora escribía si no es en catalán, sin practicarse el uso de la lengua española; bien que ésta comúnmente se entiende por las personas que han seguido los estudios de Letras, pero en nada de la gente rústica.⁸⁰⁰

D'aquest text en podem extreure la conclusió de què la llengua castellana no era entesa en bona part del Principat, singularment per la gent del poble, els *comunes*, als qui es refereix Patiño, els quals no entenien el castellà i eren majoritàriament analfabets. Aquells que havien seguit estudis, en canvi, eren capaços de llegir i entendre textos en aquesta llengua.

No sols Patiño ens corrobora aquesta dada. Altres documents confirmen la seva apreciació. En el 1719, van ser formades esquadres per tal d'organitzar les milícies que havien de combatre l'enemic, que s'endinsava Pirineus avall.

⁸⁰⁰Traiem el text de l'apèndix documental del treball de J.M. Gay: *La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya*. RJC, abril-juny de 1982, pg. 313.

A instància del Capita General van ser designats per a fer aquesta tasca oïdors de l'Audiència, però el marquès de Castel-Rodrigo, que ocupava el comandament de l'exèrcit a Catalunya, va tenir cura de fer quedar a Barcelona aquells que essent castellans, duien poc temps en el país, sens dubte temorós de què la seva incapacitat comunicativa impedís la comprensió amb les autoritats de pobles i llocs que realment havien d'organitzar les esquadres i així poder contenir l'avanç de l'enemic que anava baixant cap al sud.⁸⁰¹

Aquest estat de coses va seguir durant bona part del segle XVIII, perquè en una data tan avançada com és el 1756, un altre Capità General de Catalunya, el marquès de la Mina assenyalava que el castellà només l'entenia la població culta de les ciutats, però no els habitants de les muntanyes ni el poble en general.⁸⁰²

Aquesta és indubtablement la causa per la qual, a l'alçada de 1716, el poder borbònic es va abstenir d'un bandejament més incisiu sobre la llengua catalana, havent-se de conformar amb la imposició del castellà sobre el document públic

⁸⁰¹ ACA, reial Audiència, sèrie documental *Villetes*, reg. 363, anys 1718-19, folis 224-226. Document de 2 de maig de 1719 [...] *que yo estoy en el conocimiento y en la confianza fija que nadie mejor que los ministros de la Real Audiencia con el zelo, capacidad y autoridad de sus personas y carácter desempeñará la importante comisión de planificar los puestos, y esquadras en el Principado, según lo proyectado. Y porque (no obstante que todos son muy hábiles y capaces para ello y que no dudo que igualmente concurrirían gustosos en su ejecución) es preciso tener presente que el curso de los negocios assí civiles como criminales continúe, y que no padesca atraso, y que en algunos ministros concurren achaques, y en otros, (por el corto tiempo que están en Cataluña) no toda la práctica del pahís, y de la lengua que se requiere para esta planificación, me ha parecido que siendo seis las Veredas que propone la Real Audiencia salgan seis ministros, dos de cada sala, a saber es Dn. Juan Antonio de Navas para la de Tarragona, Dn. Ignacio de Rius para la de Manresa y Vich, Dn. Francisco Borrás para la de Cervera, Dn. Francisco Bach para la de Villafranca, Dn. Alonso Uría para la de Lérida y Tortosa y Dn. Gregorio de Matas para la de Mataró y Gerona hasta el Ter.* (La negreta és nostra).

Com a conclusió, podem dir que únicament dos ministres castellans van complir l'encàrrec de convèncer a les autoritats locals per tal d'organitzar les esquadres: Juan Antonio de Navas, que va anar a Tarragona i Alonso Uría, que va anar a Lleida i Tortosa. Els oïdors Rius, Borrás, Bach i Matas es van fer càrrec de les àrees més isolades, en les quals el català era encara una llengua vehicular molt més adequada que la castellana pels pobles i viles.. Aquest desconeixement de la llengua confirma el judici de l'intendent Patiño, que fa constar que el ciutadà català mig no entenia ni un borrall de castellà. Aquesta incomprensió va durar encara molts decennis, fent molt desaconsellable la implantació des de Madrid de l'obligatorietat de redactar escriptures extrajudicials en llengua castellana. Tenim a mà les dades dels membres de l'Audiència l'abril de 1720. (ACA, Real Audiència, reg. 336, folis 1-2), i en elles podem veure com en aquell precís moment sols hi havia un altre ministre català, Josep Alòs, que possiblement estava ocupat o patia algun alifac que l'impossibilitava per a desplaçaments.

⁸⁰² L'any 1756 el coneixement del castellà, segons el Capità General: *sólo se verifica en las ciudades y las gentes cultas, pero en la inferior pleve y en las montañas ni le entienden ni le quieren entender.* Albareda: *La guerra de Successió...*, pg. 132, citant a Gay: *El Corregidor...*, pgs. 980-981.

judicial.⁸⁰³ Al Consell de Castella, a centenars de quilòmetres de Catalunya, es plantejava una imposició del català sobre tota mena de documents, tant notarials com administratius com la que havia tingut lloc a València el 1707.

Coneixement de la llengua castellana al document públic a València i Mallorca

A València, l'estiu de 1707, juntament amb la supressió dels furs, va ser imposada l'obligació de redactar tots els documents, judicials i extrajudicials, en llengua castellana.

L'excepcionalitat militar de la derrota d'Almansa va dur inherent una voluntat uniformitzadora, inspirada pels consellers francesos del Monarca i vehiculada amb la supressió del Consell d'Aragó, seguida de la imposició fiscal (introducció del paper segellat), la imposició jurídica (derogació dels furs i implantació en bloc del dret de Castella), i la coerció lingüística (obligatorietat d'actuar en llengua castellana).

L'idioma va ser una de les qüestions a què es va concedir més importància. Sovintejaren les ordres verbals que van aconseguir que a València ciutat aviat es produís el canvi de llengua, fins i tot abans que hi hagués cap disposició escrita ordenant-ho.⁸⁰⁴

Està sense confirmar, però tot apunta a què aquestes disposicions es van complir a diferència de la imposició del dret notarial castellà, el qual només ho va ser en part. Van desaparèixer dels documents tant el llatí com el valencià tradicionals, cosa normal tenint en compte que la sanció imposada en cas de contravenció era la nul·litat de l'acte.⁸⁰⁵

⁸⁰³Aquesta permissivitat sobre l'ús de la llengua del poble, que era certament una fal·làcia, ja ha estat percebuda per Pere Voltes: *Carles III i el bandejament de la llengua catalana de la vida pública*, pg. 56.

⁸⁰⁴Fins i tot abans de la publicació de les *Instrucciones* que imposaren el castellà, la llengua de l'administració va haver de canviar (30 d'agost de 1707). A Oriola, el castellà s'introdueix el dia 1 d'octubre de 1707. El dia 11 de gener del 1708 es van dictar unes noves instruccions, que van ser impreses i distribuïdes per tot el Regne. A Castelló de la Plana el canvi de llengua de l'administració es va produir el 4 d'abril del 1708. Aquestes dades, obtingudes per Pere Barreda són recopilades en el treball de Brauli Montoya: *Un capítol...*, pg. 254.

⁸⁰⁵Tenim informació referent a aquesta prohibició d'ús de la llengua. Després de l'impost del paper segellat el 3 d'agost del 1707, el 7 de setembre es van trametre unes *Instrucciones* per la *Real*

Al regne d'Aragó, des del final de l'Edat Mitjana, la llengua escrita havia anat patint un procés assimilatiu que en la llengua culta aproximava al castellà i per això, amb el Decret de Nova Planta, en l'aspecte lingüístic, no va ser necessària cap imposició, i no hi va haver trasbals lingüístic.

Al Regne de Mallorca, en canvi, trobem una situació ben diferent a la de València, perquè després del Decret de Nova Planta es va seguir amb l'estil anterior, és a dir, els instruments extrajudicials es podien redactar en català o llatí com abans de la guerra, i els documents judicials també. Fins i tot algunes disposicions emanades des de l'Audiència que s'havien de fer complir als diferents pobles i llocs, van haver de ser redactades en català perquè no hi havia en la majoria dels pobles de Mallorca i Eivissa cap persona que entengués els escrits redactats en llengua estrangera. Ni tan sols els rectors i vicaris dels pobles, instruïts per a oficiar en llengua llatina, entenien el castellà. Per aquesta causa, el poder borbònic va haver de fer marxa enrere respecte de la imposició lingüística.

Ni tan sols els notaris dels tribunals tenien prou coneixement del castellà per a redactar en aquesta llengua les actes dels judicis verbals, quan calia fer-ho d'una manera molt ràpida, i potser no eren capaços de traduir amb prou fidelitat, i això els induïa a errors. Possiblement, els jutges tampoc no es trobaven còmodes treballant en aquesta llengua. Encara que actualment sembli insòlit, aquells fedataris estaven perfectament familiaritzats amb el llatí, llengua en la que redactaven els instruments i les sentències sense cap problema, però eren incapaços de fer el mateix en castellà.⁸⁰⁶

Chancilleria, dirigides a totes les viles i ciutats del Regne en les que es tractava el tema de la llengua, tant dels instruments judicials com extrajudicials. Aquestes instruccions estableien: *Assimesmo les intimará el preciso uso del papel sellado con apercibimiento de la nullidad de lo escrito y de que serán gravemente castigados y les advertirá han de autuar en adelante en lengua castellana, y que para su más fácil instrucción se está imprimiendo un libro que se llama Melgarejo de escritura y que le hallarán impreso todo este mes a muy moderado precio en la tienda de Baessa, librero de esta ciudad [...] recibiendoles el juramento con la calidad del papel sellado e idioma que va repartido [...] no teman la nullidad de autos e instrumentos como estén en castellano y en papel sellado pues la falta de estilo y solemnidades no influyen en la substancia.* Text reproduït per Montoya: *Un capítol...*, pgs. 253-254.

⁸⁰⁶Transcrivim el contingut de la *Novísima Recopilación*, llibre 5, títol 10, llei 4: *Que habiéndose introducido por la nueva Audiencia el despachar las letras y provisiones que van dirigidas a los bailes de las villas para execuciones y otras cosas, en lengua castellana, quando antes se despachavan en lengua mallorquina, se cree que será muy nociva esta práctica al público y*

La vitalitat de la llengua catalana en els instruments públics, especialment en l'entorn rural de l'illa de Mallorca, va sobrepassar de lluny l'ús que va tenir al Principat, perquè pràcticament va arribar fins la promulgació de la vigent Llei del Notariat el 1862. L'Audiència va ser l'únic focus d'expansió del castellà.⁸⁰⁷

Quines són les causes que van motivar aquesta diformitat de tractament en els dos regnes pel que fa a la llengua vehicular dels instruments? Sembla que la resposta és òbvia: al regne de València, el públic mitjanament instruït, estava en condicions d'entendre el castellà. De fet, una part del Regne va ser repoblat per aragonesos i castellans, fet que li va proporcionar un caràcter bicèfal ja des del seu començament.⁸⁰⁸

Per si fos poc aquest factor, la guerra va portar com a conseqüència la circulació de tota mena de tropes pel territori del Regne, les quals eren de parla francesa i castellana, i van acabar d'acostumar als valencians a aquesta última llengua. Cap d'aquestes circumstàncies podia jugar a Mallorca, aïllada per la seva insularitat. Cal tenir en compte que la pirateria nord-africana, al segle XVIII va dificultar encara més les comunicacions amb la península.

particulares, por no encontrar en la mayor parte de las villas personas que entiendan la lengua castellana, y será muy conveniente, que yo mande, que las letras y provisiones se despachen, como en lo pasado, en lengua mallorquina, como también se reciban los testigos, así de causas criminales como civiles, en el mismo idioma mallorquín, para evitar el inconveniente que se ha de seguir, de equivocar en muchas ocasiones los escribanos el hecho del declarante, por no entender la lengua castellana, no habiendo inconveniente en que se reciban en mallorquín, por ser del cuidado de los relatores la traducción al Idioma castellano. RESOLUCIÓN. En quanto a esta duda mando, se executen los despachos, como se propone en ella; previniendo, se procure mañosamente ir introduciendo la lengua castellana en aquellos pueblos [...]

⁸⁰⁷Sobre aquest tema cal consultar l'obra de Catalina Martínez Taberner: *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII...*, especialment les pàgines 120 a 142 on examina alguns protocols dels segles XVIII-XIX, dels quals es desprèn que la generalització del castellà en l'àmbit del notariat es va produir els anys immediatament anteriors a la promulgació de la Llei del Notariat. Els ajuntaments al segle XVIII també feien ús del català, quedant el castellà limitat sols a l'ús de l'Audiència de Mallorca, en la qual el canvi al castellà va ser implantat immediatament després del 1714.

⁸⁰⁸En aquesta natura dimòrfica del repoblament i identitat que va configurar la fisonomia de la realitat valenciana no insistirem per ser indiscutida des de l'obra de Joan Fuster: *Nosaltres els valencians* (1962). Passim. També és acceptat generalment l'estat de castellanització del Regne el 1707, on la llengua castellana era entesa no només a les ciutats, sinó fins i tot als pobles. Per exemple, incideix en aquest punt Emili Casanova: *La llengua a València...*, pg. 391.

Al Regne de Mallorca, els límits de la imposició lingüística van quedar, doncs, en la possibilitat de comprensió de la llengua castellana. El poder establert era el més interessat en la utilització d'un vehicle de comunicació que li permetés d'arribar a la població. Tampoc no tenia cap sentit obligar a redactar documents en una llengua que les parts no comprenien i que, fins i tot, podien fer equivocar el jutge. Mancaven encara uns decennis, perquè la imposició del castellà a les escriptures fos possible a les Illes.

El notariat judicial a Catalunya. Imposició del castellà i del paper segellat

La caiguda del Principat i l'assalt de Barcelona per part de l'exercit borbònic el 1714, sembla a primera vista, que no va tenir uns efectes immediats sobre la llengua de l'instrument públic de l'administració de justícia. Si examinem la documentació generada pel tribunal ordinari de Barcelona, dit també del Veguer o corregidor, que era on la castellanització va ser més intensa, podem comprovar que en els mesos immediatament posteriors a l'assalt no hi va haver un canvi de llengua perceptible.

Aquesta conclusió indubtablement seria precipitada, perquè dins de l'esperit d'uniformització del nou règim entrava la imposició de la llengua castellana. El que quedava clar és que els temps antics ja havien acabat i, havent-se perdut definitivament els regnes italians de l'antiga Corona d'Aragó, possiblement per primera vegada, el Borbó es plantejava la uniformització jurídica i lingüística de les seves possessions a la Península Ibèrica.

A la primavera de 1715 es va imposar l'obligació d'utilitzar paper segellat, però a diferència del que havia ocorregut a València vuit anys abans, aquesta imposició fiscal no anava acompanyada de l'obligació d'actuar en llengua castellana, tot i que ambdós requisits anaven de la mà en la terminologia oficial.⁸⁰⁹

⁸⁰⁹El fiscal Melchor de Macanaz, en el moment de la redacció del Decret de Nova Planta, escrivia per exemple: *todo se deberá formar en lengua castellana y actuar en papel sellado*. Exactament les mateixes paraules podem llegir en les disposicions del 1707 per al País Valencià que hem vist recentment. Quina fou la causa de que a Catalunya no se seguís aquest precedent? És possible que tingués alguna cosa a veure en aquesta diferència de tractament de la llengua del document la intervenció personal de l'intendent Patiño, que en aquell temps es va desplaçar una temporada a Madrid.

Abans de ser promulgat el Decret de Nova Planta ja circulava, pel que es veu, un esborrany o minuta que incloïa una mena de resum del que poc temps més tard seria el Decret de Nova Planta. Aquest interessant document, segurament de l'any 1715, s'ha conservat relligat entre els papers de la família Ametller, arxivats a la Biblioteca Universitària de Barcelona. El text fa un avanç de la literalitat del Decret i estableix, entre moltes d'altres disposicions que van ser confirmades pel text definitiu del Decret de Nova Planta:

*Que los abogados han de hablar en castellano.*⁸¹⁰

És notable la dificultat que es trobava en aconseguir aquest propòsit que manifesta el text obertament, perquè la competència lingüística a nivell verbal no pot ser imposada per una norma jurídica. Per tant, en aparèixer el Decret, en una segona resolució, es va limitar a establir que les causes a la nova reial Audiència se substanciarien en llengua castellana.

La figura del *Relator*, inexistent en la tradició jurídica catalana, va ser una altra novetat del Decret de Nova Planta. Aquest càrrec requeia sobre una persona natural del País. La relació d'una causa tenia com a finalitat l'explicació d'antecedents de cada plet. Això incloïa naturalment, el treball amb documents escrits en un català arcaic, amb lletres antigues desconegudes als oïdors forasters. D'altra manera, aquests es veurien del tot impossibilitats de complir les seves funcions, per no llegir el català, escrit en prosa medieval, i en una lletra d'unes centúries abans, que requeria coneixements de paleografia. L'informe d'Ametller s'inclina clarament per l'absència de relators en la nova Audiència, encara que aquesta opinió certament enraonada, no va ser recollida en el text definitiu del Decret.⁸¹¹

⁸¹⁰BUB, manuscrit 1.969, foli 328: *Resumen por mayor de los principales puntos que contiene el Decreto de Su Magestad expedida sobre la planta de Justicia para el Prinzipado de Cataluña*. Segurament es tracta d'una minuta o resum que va arribar a mans d'Ametller, que en aquell moment formava part de la Junta de Govern.

⁸¹¹*Los Relatores de esta Real Audiencia no son necesarios ni los había havido asta ahora sino que los mismos ministros, a quienes se cometían y distribuían las causas por los Presidentes, miraban y se enteraban por sí de los procesos y hacían después relación de ellos en la Sala, y con esto quedaban más enterados y firmes en el echo y autos y no se causaba este mayor gasto a las partes. Y parece que siendo como serán [33r] en vastante número los ministros, es mas acertado y conveniente a la buena administración de Justicia que ellos mismos por sí hagan la relación de las causas, que se les cometieren y que no aya otros relatores.* Gay: *La gènesi...*, pg. 294, paràgraf

És natural que els nous oïdors castellans designats des de Madrid impulsessin de manera decidida l'ús de la llengua castellana, car sols d'aquesta manera podien acabar amb una dependència gairebé humiliant de relators o altres auxiliars perquè els traduïssin les actuacions dels tribunals inferiors. Hem de tenir en compte que l'Audiència de Barcelona era simplement una destinació temporal en la carrera acadèmica dels oïdors, qui posteriorment es traslladaven a altres llocs, i és lògic que tinguessin poc interès en aprendre la llengua. Patiño, en el seu informe del 1715, es fa ressò de la conveniència d'aquest canvi lingüístic.⁸¹²

No s'ha conservat cap disposició escrita en la qual consti aquesta obligació de canviar la llengua de treball en l'administració, i això ens porta a la conclusió de què es va dur a terme verbalment, possiblement perquè no podia ser objecte de compliment immediat. El que sí sabem amb certesa és la seva existència, perquè ens dona notícia d'ella el relat de Castellví, que literalment ens fa saber:

*y se mandó actuar en lengua castellana; sufría el país con resignación todas las mutaciones.*⁸¹³

En la documentació de la pròpia Audiència, en algunes sèries documentals es pot constatar un canvi en l'idioma utilitzat. En els juraments dels oficials fets en el moment de la presa de possessió de cada càrrec entre novembre de 1716 i març

44. Patiño tampoc feia referència a l'existència de relators, però el fiscal del Consell de Castella va considerar necessària la seva existència. *Ibíd.*, pg. 333, paràgraf 242.

⁸¹²*En esta suposición considero que [no] es perjudicial que el ritual Judicial así en lo civil como en lo criminal, [es refereix al dret processal català] se establezca en los términos de la misma práctica antecedente, sino también muy conveniente y preciso, con la sola diferencia que como antes todo lo judicial se actuaba en lengua catalana, se escriba en adelante en idioma castellano o latín, como ya así la Real Junta lo practica, pues se logrará la inteligencia de cualesquiera jueces españoles, sin haber de estudiar en lo inusitado de [110v] la Lengua de este país.* El text de la consulta el traiem de Gay: *La gènesi...*, pg. 317, paràgraf 171. En l'època de l'absolutisme borbònic s'entenia, que era el poble el que havia d'adaptar-se a la llengua dels funcionaris i no a l'inrevés. El català és considerat per Patiño com un vehicle de comunicació inusitat (per la seva dificultat, segurament). Aquest funcionari, d'ascendència gallega, era nascut a Milà, i havia estat en contacte des de petit amb un món de convivència de llengües romàniques. Segurament coneixia també la poca afecció dels funcionaris de la Monarquia per a adaptar-se a la realitat lingüística del lloc on havien d'exercir.

⁸¹³Castellví: *Narraciones Históricas*. BC, manuscrit núm. 421, conservat en la Biblioteca de Catalunya, i còpia de l'original conservat a l'Arxiu d'Estat de Viena per Salvador Senpere i Miquel, vol. VI, folis del manuscrit original 448, 490v i 491.

⁸¹⁴Es pot comprovar, per exemple, al reg. 264 de l'arxiu de la reial Audiència. Conté juraments de corregidors, dels seus *tenientes*, d'algun catedràtic de Cervera, de jutges, batlles, etc. En aquest volum de documentació de la reial Audiència borbònica es constata ja un canvi d'idioma en la redacció de documents, indubtablement imposat per la superioritat.

de 1717, per exemple, es va produir un canvi en la llengua utilitzada pel màxim òrgan representant de la Monarquia borbònica a Catalunya.⁸¹⁴

Es plantejà el dubte de quina era la *mens legis* del legislador borbònic, en referir-se només a la reial Audiència. Deixava en llibertat a la resta de tribunals o, pel contrari, vinculava a tota l'administració de justícia? L'informe d'Ametller havia recomanat la continuïtat en l'ús del català en els tribunals inferiors.

Un altre dubte es plantejava respecte de l'actuació en llengua castellana, és a dir, si es referia sols a la sentència, o també s'havia d'estendre a tot el procediment. Naturalment va prevaler aquesta segona solució.⁸¹⁵

EL CANVI LINGÜÍSTIC ALS TRIBUNALS DE BARCELONA. Hem examinat la documentació generada en aquells anys pel tribunal ordinari de Barcelona, dit també del Veguer. S'han conservat els processos generats per l'actuació d'aquesta, que sortosament ens donen llum sobre el tema.⁸¹⁶

Immediatament després del setembre de 1714, el tribunal va seguir treballant amb les llengües tradicionals de l'administració de justícia a Catalunya: el llatí i el català. La documentació de la caixa 518 de l'Arxiu del Veguer (1714-1715), que es troba a l'Arxiu de la Ciutat de Barcelona, escrita pel notari major Francesc Busquets, ens mostra que es va continuar utilitzant exclusivament aquestes dues llengües. Consultant la caixa 427 del notari Josep Huguet, trobem també la presència gairebé exclusiva de llengües llatina i catalana. Els judicis verbals, en

⁸¹⁵BUB, manuscrit 1971, foli 119: *Discurso y reparos que se ofrecen sobre el nuevo Real Decreto de 23 de octubre de este año 1716 tocante a las dudas que se habían ofrecido respecto de la práctica y estilos de la Real Audiencia de Cataluña*. Estableix, seguint un *papel de reflexiones*, format pel ministre Ametller per resoldre uns dubtes, que tot el procés i totes les actuacions en la reial Audiència s'havia de substanciar en castellà. Estableix, això si, l'obligatorietat de motivar les sentències, pròpia del dret català, de la qual només s'eximia el regent. Aquesta disposició referent a la reial Audiència, ben aviat seria aplicada extensivament a tots els tribunals reials de Catalunya, a pesar de l'opinió d'Ametller, que recomanava la conservació del català en els tribunals inferiors.

⁸¹⁶Aquests arxius s'han conservat, per exemple a Vic. Malauradament no podem dir el mateix dels de la ciutat de Girona.

els quals el notari prenia notes en presència dels declarants són documentats en la llengua vernaclea.⁸¹⁷

Sembla que en aquell temps, les notaries del tribunal del Veguer eren exercides en uns taulells annexos a la presó, la qual cosa proporcionava als notaris i escriptors una visió propera dels mètodes expeditius que utilitzava el poder establert per a la consecució dels seus propòsits. Si es donava una ordre verbal per l'Audiència, els notaris i tot el tribunal del Veguer quedava en una situació molt incòmoda per a no complir-la.

Tenim indicis, doncs, que la Junta de Govern, tot i que actuava ja en castellà, no es va posar en aquesta qüestió de la llengua de l'instrument públic judicial, però en la primavera de 1716 es va constituir l'Audiència borbònica, i les coses farien un tomb. Aquest òrgan va dur a terme la interpretació del Decret de Nova Planta possiblement d'acord amb les directrius transmeses de paraula als oïdors a Madrid abans d'emprendre el llarg viatge fins Barcelona.

Tenim la certesa de què sigui verbalment o a través del jutge o bé mitjançant uns documents que no s'han conservat, es va imposar la llengua castellana en aquest tribunal barceloní. Si examinem els processos de 1716-1717 ja trobem la presència de la llengua castellana, encara que no és utilitzada de manera exclusiva.⁸¹⁸

Ens podem imaginar les dificultats dels notaris d'aquell tribunal barceloní, avesats en l'ús del llatí i el català, que, documentant els judicis orals, havien de traduir les declaracions de les parts al castellà, llengua que segurament van haver d'aprendre. Aquesta traducció s'havia de fer simultàniament a la declaració, i per

⁸¹⁷L'única novetat destacable dins d'aquest tribunal després de la guerra estigué en la desposseïció del propietari de les notaries del seu dret, per pertànyer al bàndol austriacista, Aquestes van ser concedides pel duc de Berwick als notaris Francesc Busquets i Joan Hugué, ambdós decidits partidaris del la facció dels vencedors.

⁸¹⁸Els processos continguts en la caixa 523 (1716-1717), escrits pel notari major Francesc Busquets, presenten una barreja de castellà, català i llatí, marcant l'inici de la imposició de la llengua castellana.

tant dificultava aquesta habilitat per a la qual, sense cap dubte, van ser necessaris uns mesos d'aprenentatge.⁸¹⁹

El tribunal del Veguer de Barcelona, va haver de patir aquesta migració progressiva cap al castellà induïda, com hem dit, mitjançant ordres verbals que van començar a donar-se després de la primavera de 1716.

Examinant els processos generats després de la guerra de Successió, es constata que dos o tres anys més tard la situació estava normalitzada, i el català havia desaparegut gairebé del tot de l'escena judicial del jutjat del Corregidor de Barcelona.

La reial Audiència, doncs, quedava com una mena de model ideal al qual havien d'aproximar-se tots els tribunals reials amb tanta rapidesa com fos possible. Ben aviat s'estendria la mateixa imposició a les cúries ordinàries de tota Catalunya.

Hi hagué excepcions, és clar. Examinant el llibre d'insinuacions de donacions, trobem que són redactades exclusivament en llatí fins als voltants del 1770.⁸²⁰ Aquests documents eren custodiats pel notari i no se n'havia de donar cap mena de còpia a les parts. Només això ja justifica la llarga supervivència del llatí com a llengua vehicular de l'instrument públic.

Però a més del tribunal del Veguer, a Barcelona n'hi havia un altre, especialitzat en litigis de caire mercantil. Es tracta del Consolat de Mar, la notaria del qual era exercida aquells anys per un fedatari membre d'una de les dues corporacions barcelonines, Domènec Rojas, que pertanyia al Col·legi de Notaris de la Ciutat, el qual, no ho oblidem, durant la guerra era proper al bàndol polític dels perdedors. Era una persona que duia a les esquenes molts anys de treball, i possiblement no li era còmode el canvi de llengua, particularment en el cas dels judicis verbals, en

⁸¹⁹ Alguns dels notaris més significats de la nova situació política s'havien passat a l'altre bàndol al llarg de la guerra i és possible que adquirissin coneixements i pràctica del castellà, servint la fe pública en els exèrcits borbònics.

⁸²⁰ AHCB, Arxiu del tribunal del Veguer, sèrie XXIV (insinuacions i donacions).

els quals prenia uns apunts molt ràpids de les declaracions de les parts, que normalment eren gent de mar.⁸²¹

El tribunal del Consolat de Mar gaudia d'una posició diferenciada, en el sentit que funcionava amb autonomia i tenia les seves pròpies fonts de finançament. No era aliè al règim borbònic, que nomenava còsols a significats filipistes.

També gaudia del privilegi, en virtut del qual les seves resolucions no eren objecte de recurs davant de la reial Audiència, i per això els oïdors d'aquest òrgan mai havien de treballar llegint escrits redactats pel notari del Consolat.⁸²²

Sigui per la causa que sigui, a l'alçada de 1719, quan el tribunal barceloní del Veguer estava totalment castellanitzat, els oïdors van saber que el tribunal del Consolat de Mar havia actuat durant aquells anys en català. La resposta inèdita fins ara, no es va fer esperar. La transcrivim a continuació.

Acuerdo de 28 de *En Barcelona, a veinte y ocho de septiembre de mil setecientos y diez y septiembre de nueve. Por quanto el muy Ilustre Sr. Dn Cristoval de Corral y Ydiaquez, 1719. Regente, hizo presente en la Real Audiencia haver llegado a su noticia que en el tribunal del Consulado de la Lonja de Mar de dicha Ciudad se han actuado y de presente se actúan en idioma Cathalán, contra lo prevenido y resuelto por Su Magestad (que Dios guarde) los pleytos y causas que en él se prosiguen. Y deviendo zelar al más puntual cumplimiento de las Reales órdenes, se notifique y haga a saber a los Cónsules, Assessores, escribanos y demás oficiales del referido consulado, y otros a quienes especte, que de esta hora en adelante, en*

Su Señoría el
Sr. Regente.
Señores

⁸²¹ A l'Arxiu de Protocols de Barcelona es conserven manuals de Domènec Rojas des del 1674 fins el 1721. Madurell: *Índice...* El 1719 tenia com a mínim 70 anys d'edat. Sembla ser que era un gran coneixedor de l'estil de substanciar causes i plets al Consolat. En la petició de la notaria del seu fill Raimon l'any 1721 podem llegir: *Siendo cierto que la inteligencia y práctica que tenía su difuncto padre en las dependencias de aquel tribunal fue de gran provecho por los que le han gobernado desde que las armas de Su Magestad recobraron esta capital por el perfecto conocimiento de que se hallava en todo lo concerniente assí sobre lo gubernativo, como lo directivo y práctica en el curso de las causas y pleytos y sus estilos.* ACA, reial Audiència, reg. 131, foli 231. L'informe de l'Audiència corrobora la perícia del notari Rojas al·legada pel seu fill. Era corrent en notaris del Consolat d'atendre a més de les funcions en el tribunal, una clientela particular. Els processos del Tribunal del Consolat s'han conservat i es poden consultar a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. La resta de manuals d'aquest fedatari es conserva a l'Arxiu històric de protocols de Barcelona.

⁸²² El tribunal del Consolat de mar tenia el seu propi jutge d'apel·lacions, per a aquests recursos.

Alós

Gutiérrez⁸²³

pena de quinientas libras de bienes propios de los contraventores exigideros para penas de cámara y gastos de justicia por mitad, cessen y se abstengan de actuar en dicho idioma catalán, antes bien, que en ejecución de las Reales órdenes actúen en lengua castellana dichas causas y pleytos y lo anexo y dependiente de ellos, como se actúa en la Real Audiencia, y que a este fin se despache este mandato y se notifique.

Aquest text evidencia sobradament el tarannà del règim polític implantat després de la guerra de Successió. La imposició de la llengua en l'instrument públic judicial es va perllongar per segles d'una manera subtil i verbal però d'aquest cas ens ha quedat un testimoni escrit, a causa de l'excepcionalitat de la situació política que envoltava la promulgació de la disposició.

EL CONTEXT POLÍTIC DE LA PROHIBICIÓ DE L'ÚS DE LA LLENGUA AL CONSOLAT DE MAR. Ens situem en el difícil estiu de 1719 (el document de l'Audiència és del 26 de setembre), les tropes franceses ja havien ocupat la Vall d'Aran, i havien restablert el règim jurídic anterior al Decret de Nova Planta. Anaven descendint, ajudades per les incursions freqüents dels guerrillers de *Carraslet*, últim reducte de resistència després de la capitulació de Barcelona uns cinc anys abans. El 9 d'agost caigué el castell de Sarroca de Bellera, i les tropes franceses es disposaven a baixar fins a La Pobla de Segur. El Capità General, el marquès de Castel-Rodrigo es desplaçà cap a Balaguer per a dirigir personalment les operacions militars. El duc de Berwick, comandant l'exèrcit francès que ara era l'enemic, va ordenar la invasió de la Cerdanya, continuant fins a La Seu d'Urgell. Aquesta activitat bèl·lica va durar fins el 10 d'octubre, quan Berwick va decidir una acció militar sobre Roses i la banda dels Pirineus més propera a la costa.⁸²⁴

⁸²³ Crida l'atenció el número reduït de oïdors que figuren al marge de l'acord, possiblement per un oblit en la transcripció per part de l'escrivà Salvador Prats i Matas. En l'esborrany del document, transcrit a l'apèndix documental figuren més noms de magistrats.

⁸²⁴ Joan Mercader ens explica com van anar les operacions. Transcrivim el següent text de la seva obra *Els Capitans Generals*, pg. 80: *Pel novembre de 1719 els francesos tenien completament ocupada una extensa llenca al nord de Catalunya, puix que s'havien emparat també del Ripollès i de la Garrotxa olotina per bé que allí les avançades havien estat els miquelets de Bernic segons hem vist. Sabedor de l'amenaça que anava a córrer la frontera empordanesa, determinà de presentar-s'hi ràpidament el Capità General Castel-Rodrigo. El 25 d' octubre el trobem a Barcelona, relligant-se amb l'intendent Patiño per a aquesta nova expedició. Sembla però que no*

Les tropes franceses, juntament amb els revoltats, assetjaven Roses després d'ocupar l'Urgell. Al costat atlàntic dels Pirineus havien conquerit tota Guipúscoa, i anaven destruint drassanes que el Rei mateix havia ordenat construir.

En aquest context es va produir la repressió lingüística envers el notari del Consolat, el qual, després de 35 anys d'ofici, es limitava a prendre notes i lliurar actuacions en llengua catalana, com havia fet sempre, demostrant així la importància d'aquesta imposició lingüística per part de les autoritats borbòniques.

El que queda clar és que la prohibició d'ús de la llengua va ser feta dins del marc d'una repressió originada pel que semblava un aixecament generalitzat, tant de les guerrilles com de potències estrangeres. Potser l'Audiència en unes altres circumstàncies, hagués esperat el decurs natural del temps, fent una imposició més subtil.

A l'Arxiu del Consolat podem comprovar com el 16 de maig de 1721, és a dir, un any i mig més tard de l'ensurt de l'Audiència per les actuacions en català, Domènec Rojas ja era mort, després d'exercir l'art de notaria en el tribunal del Consolat des del 1684, i el seu fill Raimon reclamava la mateixa notaria, al·legant que en el moment del trasbals de la guerra ell era de poca edat per a participar en faccions, i el seu pare no havia pres partit per la causa de l'Arxiduc. La notaria li va ser concedida, però la seva mort prematura el 1726 la va tornar a deixar vacant i va ser ocupada pel seu germà Josep. L'Audiència, en recomanar els notaris del tribunal que eren designats directament des de Madrid, estava en una situació de preeminència i no li calien mètodes barroers per imposar els seus criteris, els quals es reservaven per a situacions de guerra.⁸²⁵

arribà més enllà de Girona. La poca fortuna dels assetjants de Roses l'en dispensaria. L'alt Empordà fou ràpidament envaït pels francesos, que en menys de tres jornades pogueren acampar a Castelló d'Empúries. A més d' aquesta guerra encesa amb l'enemic foraster, n'hi havia una altra amb els guerrillers del famós Carrasclet, el qual a finals de juny havia atacat Reus dues vegades, i el 5 de desembre va atacar Valls. Van ser uns dies d' intensa activitat de la resistència, en més llocs, arreu del Principat.

⁸²⁵Sortosament, l'arxiu de l'Audiència conté documentació amb les taules de salaris de tot el personal del Consolat de Mar. Després d'un informe referent a la reforma del Consolat, trobem una certificació signada pel notari, Domènec Rojas, on podem llegir: *Certifico y hago fee yo, Domingo de Rojas por las autoridades apostólica del Rey Nuestro Señor (que Dios guarde), notario público*

No cal dir que donada la importància de l'amenaça econòmica que li venia al damunt, Domènec Rojas va canviar immediatament la llengua de les seves actuacions en el tribunal del Consolat, en un context en el qual hi havia una altra guerra, i semblava imminent una invasió francesa, d'aquesta manera va deixar d'actuar aquest tribunal immediata i definitivament en llengua catalana.⁸²⁶

LA SITUACIÓ A L'ADMINISTRACIÓ DE JUSTÍCIA FORA DE BARCELONA CIUTAT. LA TASCA DELS CORREGIDORS EN LA INTRODUCCIÓ DE LA LLENGUA CASTELLANA. El poder borbònic va tenir sempre la col·laboració dels corregidors de totes i cadascuna de les demarcacions o corregiments en què va ser dividit el territori del Principat. Aquests, que normalment eren militars de professió. En prendre possessió del càrrec se'ls donava una còpia de les famoses instruccions.⁸²⁷

Aquestes instruccions, que van ser aplicades el 1717 i continuaren en vigor pràcticament tota la centúria, contenien les línies següents: El nou corregidor nomenat des de Madrid...:

*y escrivano del Consulado de la Lonja de Mar de la presente ciudad de Barcelona que el consulado de la dicha Lonja de Mar se componía antes de estas últimas turbaciones de los officios abajo nombrados con los salarios que cada uno gozaba y tenía tasado y es como sigue [...] Ídem de 1 escrivano o notario cuyo salario era 113 libras [...] ACA, reial Audiència, lligall 249, doc. De 21 de maig de 1718. Els còsols percebien 265 lliures, el jutge d'apels 75, el notari 113 i el Síndic 33. La multa equivalia doncs a més de tres anys de salari del notari. No costa d'entendre com en examinar els llibres del Consolat trobem el canvi de llengua immediat de les seves actuacions, per la por de trobar-se amb una multa que no estava en condicions de satisfer. Segons les dades del cadastre de 1716, el 60 per cent de les cases de Girona no tenien un valor de més de 300 lliures. Boadas i Raset, Joan: *Girona després de la guerra de Successió*, pg. 52. Amb l'import de la multa, es podien comprar dues cases de valor mig a aquesta ciutat.*

⁸²⁶Si comprovem els processos del Tribunal del Consolat, conservats actualment a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, podem veure com el núm. 14.522, datat el 23 de maig de 1719 és en català, mentre que el 14.523 que data del 9 de novembre del mateix any, només un mes llarg després de l'amenaça de multa, ja és íntegrament en castellà. Hem examinat molts processos del segle XVIII i algun del XIX, i trobem que el català ja no va ser utilitzat mai més en els procediments mercantils. El tribunal del Consolat va ser suprimit el 1868 pel *Decreto de Unificación de Fueros*.⁸²⁷ Aquestes instruccions, publicades per Joan Mercader, són molt conegudes, i van continuar lliurant-se a aquests oficials en prendre possessió del seu càrrec al llarg de pràcticament tot el segle XVIII.

6. *Pondrá el mayor cuydado en introducir la lengua castellana, a cuyo fin se dará las providencias más templadas y disimuladas, para que se consiga el efecto sin que se note el cuydado.*⁸²⁸

Hem trobat expressada en diversos registres de l'arxiu de l'Audiència la necessitat de tenir a mà aquest text per a treure'n còpies quan convingués. Deuria ser reproduït moltes vegades i els corregidors, acostumats a obeir per la seva professió, van complir la instrucció que els va ser donada. No hem d'oblidar que normalment eren ells els encarregats del funcionament de la justícia ordinària, almenys en els llocs de jurisdicció reial.

Tampoc no hem de perdre de vista que aquelles imposicions afectaven tan sols els tribunals reials, però n'hi havia d'altres que no estaven sotmesos a aquestes ordres, dels quals els més importants eren els que formaven la jurisdicció eclesiàstica a la qual, a Catalunya eren freqüents les submissions de les parts, possiblement per una desconfiança envers la justícia del Rei.

El 1768, aquesta pruija d'imposar la llengua castellana no es limitava sols als tribunals reials sinó que la cèdula de 23 de juny del mateix any recomanava també l'actuació en castellà als tribunals anomenats privilegiats.⁸²⁹

⁸²⁸El text continua: *Esta Instrucción se entrega a... que va a servir el corregimiento de... para que la guarde y cumpla con la reserva que conviene al mayor servicio del Rey. Madrid,... Es copia de su original. Madrid mayo treinta y uno de mil sette cientos veinte y nueve. Dn. Baltasar de Bordonaba*. Traiem el text d'ACA, reial Audiència, reg. 12 (*Acordadas*), foli 145, Aquest text forma part d'un model d'instrucció secreta que es donà al Capità General per a que fes les observacions que considerés oportunes. La finalitat de les *instrucciones*, era alligonar els nous corregidors. *Instrucción secreta de algunas cosas que deben tener presentes los Corregidores del Principado de Cathaluña para el ejercicio de sus empleos*. Tot i que el text és de 1729, l'incís de la introducció del castellà era present des del 1717 i durant bona part del segle XVIII. De la documentació de l'Audiència es desprèn que va ser un text molt conegut i copiat i ha estat reproduït en nombrosos estudis. Entre ells remarquem el de Gay: *El Corregidor...*, pgs. 214. El text del 1727 és reproduït a l'apèndix, a les pgs. 918-919.

⁸²⁹ACA, reial Audiència, papers de Sa Excel·lència, lligall núm. 141, plec núm. 92: *Barcelona, 9 de septiembre de 1768. Teniendo entendido que los señores de la margen que algunos Tribunales privilegiados de esta ciudad no tienen comunicada la Real Cédula de Su Magestad de 23 de junio de este año sobre uniformidad de la actuación en lengua castellana y demás en ella prevenido, resolvieron y acordaron que se pasen de oficio ejemplares de la citada Real Cédula al juez de Competencias, juez del Breve, vicario general de Ejército, Asamblea de San Juan, presidentes de la Congregación benedictina claustro tarraconense, y demás que se verifique ser tribunales privilegiados no habiéndoseles comunicado la misma Real Cédula*. Aquesta cèdula tot i que des de l'Audiència semblava que no havia estat notificada, és possible que sí que ho estigués, sí examinem el contingut d'una nota del rector de Gurb (Plana de Vic), corresponent a l'any 1769: *En este año he comenzado a continuar las partidas en castellano en virtud de repetidas órdenes que para la extensión de este idioma en Cataluña ha havido del rey (que Dios guarde) y se me han comunicado por el Ilmo. Sr. Obispo, como se puede ver en el Registro de cartas de esta parroquia*.

La imposició lingüística en el notariat extrajudicial: la importància del llatí en la tradició notarial a Catalunya i l'ofensiva general del poder borbònic envers aquesta llengua

Des de l'Edat Mitjana, Catalunya tenia una notable tradició en l'ús de la llengua llatina, en la qual es vehiculaven moltes actuacions dels tribunals, tant judicialment com extrajudicialment.

Per a iniciar-se en l'art de notaria, en primer lloc, calia tenir una demostrada perícia en la gramàtica, i sols després d'adquirir-la era possible de passar ja a la redacció de documents. Aquesta característica no era privativa de la Corona d'Aragó, sinó que també era present en molts altres llocs, com per exemple, a les terres italianes.

Transcrivim a continuació unes línies de Jeroni Galí, notari català que escrites a darreries del segle XVI, il·lustren les consideracions que fem sobre aquesta qüestió:

El bisbe de Vic, Bartolomé de Sarmentero, sembla que era un dels prelats que va impulsar la castellanització de la seva diòcesi de manera més activa. Aquest text, donat a conèixer per Narcís Garolera, el traïem de Francesc Ferrer i Gironès: *Resistència a la substitució...*, pg. 435.

De Fundamento artis notariae. Proemium

Sobre la base de l'art de notaria. Proemi.

Pro intelligentia tituli sciendum est quod materia, seu materiale subiectum & totale fundamentum huius Artis notariae in theorica & practica consistit; Idcirco iuvenes scriptores, qui concupiscitis profiteri hanc artem Tabellionatus curet in primis vos esse optimos & peritos gramaticos in lingua latina valde exercitatos, quia scientia Grammaticae (si iudicium meum non fallit) est fundamentum fundamenti huius notariae artis, quare si grammatica est fundamentum fundamenti ad capiendum, & profitendum, scientias & artes liberales, ut sacram theologiam Iurisprudentiam Medicinam, Philosophiam & alias ...

Per a entendre el títol s'ha de saber en què consisteix la matèria que és objecte i fonament essencial d'aquesta art de notaria, en la teòrica i en la pràctica. Així, joves escriptors que desitgeu progressar en aquesta art del notariat, en primer lloc heu de procurar ser molt bons sabedors de la llengua llatina i exercitats en ella, perquè el coneixement de la gramàtica (si la meua opinió no és equivocada), és la base del fonament d'aquesta art de notaria, de la mateixa manera que la gramàtica és la base del fonament per a entendre i aprendre les ciències i arts liberals, com la sagrada teologia, la jurisprudència, la medicina o la filosofia i d'altres...⁸³⁰

Galí, Jeroni: *Opera artis notariae, theoricam et practicam*, pg. 7.

En aquest text clàssic de la tradició jurídica catalana, queda sobradament provada tant la naturalesa de l'art de notaria, molt relacionada amb els estudis de llengua llatina que eren el seu fonament, com amb tots els altres sabers lliberals, com la teologia, el dret o la medicina. De fet, fins i tot a darreries del segle XVIII, els tractats d'art de notaria eren escrits en llatí, llengua en la qual els notaris de Barcelona feien una part de l'examen d'accés a la professió.⁸³¹

⁸³⁰Galí insisteix en les línies citades en la importància de la llengua llatina com a fonament de l'art de notaria. Aquestes paraules són les que encapçalen el seu tractat.

⁸³¹El llatí era la llengua de la cultura. Els estatuts de la Universitat de Cervera, redactats el 1725, establien que totes les classes impartides en aquesta universitat ho serien en aquesta llengua, a excepció de la de matemàtica, que s'havia de fer en castellà. Aquesta normativització contrasta amb el propi costum de la Universitat de Salamanca, on sovint en la vida acadèmica, s'alternava la llengua llatina amb el romanç. Els estatuts permetien en les explicacions, fins i tot posar els exemples en castellà. Fernández Álvarez, Manuel et alii: *La Universidad de Salamanca...*, pg. 467.

Tan sols es va establir l'obligatorietat de redactar en català les escriptures d'últimes voluntats el 1542. Va continuar la llibertat anterior per a escriure la resta en llengua llatina.⁸³²

Sembla que a Castella la tradició era diferent, perquè existia l'obligatorietat de redactar instruments en llengua castellana des de feia segles, i els notaris no tenien perícia en la redacció de la prosa llatina, que sols era indispensable per a notaris de cúries eclesiàstiques.

A França, ja en el segle XVI s'havia establert igualment la necessitat de redactar els instruments en llengua francesa, encara que aquesta disposició segurament no va ser obeïda, perquè s'hi va haver d'insistir reiteradament.⁸³³ A la Catalunya francesa, els primers estudis dedicats a l'ensenyament del dret francès daten del 1683. La utilització de la llengua francesa en els instruments va ser posterior.⁸³⁴

Ja hem vist la importància que el llatí tenia en la tradició jurídica catalana, el qual era la llengua en la que freqüentment es redactaven els instruments de tota mena,

⁸³² *Per què los laics que no saben ni entenen la llengua llatina millor sapien y entenan lo que disponen, y ordenan en las suas últimas voluntats: Statuim e ordenam, que los notaris no pujan rebre, ni testificar testaments, codicils, donacions mortis causa, sinó en llengua vulgar cathalana [...] Madurell: Privilegios y Ordenanzas..., doc. 142, pg. 315.*

⁸³³ L'ordinació anomenada *Villers Cotterets* establia l'obligatorietat de redactar els instruments utilitzant exclusivament la llengua francesa: *Nous voulons que dorenavant tous les arrets et autres quelconques actes soient delivrés aux parties en langage maternel francois*. Aquesta disposició va ser reiterada després de la Revolució, concretament el 2 de «termidor» de l'any 2, i la seva execució va ser suspesa a instància dels diputats de l'Alsàcia. Finalment va ser el 24 del mes «praïral» de l'any 11 quan es va establir l'obligatorietat en tots els departaments de redactar els documents en francès. El codi civil napoleònic guarda silenci sobre aquest tema, confirmant tàcitament les disposicions anteriors. Augan: *Cours de notariat*, pgs. 86-87. Al Rosselló, en els dies de la Revolució Francesa ja era normal de sentir al poble expressant-se millor o pitjor en francès, cosa que no ocorria al costat espanyol amb els empordanesos, que no sabien parlar en castellà. Traiem aquesta dada de les paraules de l'oïdor Francisco de Zamora, citades per Francesc Ferrer Gironès: *Resistència a la substitució...*, pg. 457.

⁸³⁴ Sobre aquest tema veure Vila, Pep: *La Llengua catalana al Rosselló*, pg. 506. Es plantejà el problema que més tard es reproduiria a la Monarquia espanyola. Els magistrats de Montpeller, que havien de conèixer en segona instància les causes substanciades a la Catalunya francesa, desconeixien el català. *Ibidem*, pg. 515. El que sembla clar és que a partir del 1789, el francès va esdevenir la llengua de la raó i la modernitat, mentre que el català representava una situació lligada al medievalisme, la superstició i la irracionalitat. No està de més remarcar que, com afirma Brunet, aquesta assumpció dels ideals de la Revolució va ser duta a terme *manu militari*, i les agressions a la identitat catalana van ser múltiples en el període revolucionari, i la resistència de la població, considerable. *Le Roussillon face a la Revolution Francaise*, pg. 55.

judicials o extrajudicials a excepció de testaments, que obligatòriament havien de ser escrits en llengua catalana.⁸³⁵

La llengua llatina tenia igualment la funció de servir de llengua vehicular tant per a l'accés a obres jurídiques com als formularis, dels quals, fins ben tard no se'n van escriure a Catalunya, perquè aquesta funció es complia amb les obres clàssiques del *ius commune*, principalment Rolandí i Salatiel. Aquesta configuració possibilitava un notariat que poc diferia del model del dret comú.

Una característica diferencial en la naturalesa del notariat tradicional a la Corona d'Aragó, respecte del model castellà, és que abans d'exercir, el futur notari ja des del començament havia de tenir pràctica en traduir textos jurídics escrits en llatí, així com en la redacció d'instruments en aquesta llengua.

A aquests coneixements calia afegir els de paleografia, és a dir, la capacitat per a llegir textos escrits amb lletres antigues. Aquestes habilitats han fet possible la sobrevivència al llarg de segles d'arxius notariaus que altrament s'haguessin perdut, perquè no deuriem de trobar cap utilitat en la conservació de papers antics que no sabien llegir. A Castella, en canvi, han quedat molt pocs protocols anteriors a la Pragmàtica d'Alcalà del 1503.

Una altre tret distintiu del notariat català és el llarg període d'instrucció que calia abans d'exercir l'ofici, que incloïa un primer aprenentatge en gramàtica, per passar posteriorment als estudis d'art de notaria pròpiament dits. La preparació lingüística potser era donada pel mestre o potser l'aprenent estudiava en algun dels estudis de gramàtica que funcionessin en el lloc.

La tradició castellana partia d'uns principis totalment diferents, perquè les escriptures ja es redactaven en romanç des de l'Edat Mitjana, i inclús el llatí va desaparèixer dels protocols ben aviat.

⁸³⁵Examinant els manuals de les notaries catalanes anteriors a la guerra de Successió ens adonem que la llengua llatina, era molt habitual en la redacció de contractes. Per exemple, en el manual del notari de Vic Joan Francesc Torrellebreta de 1641, veiem que aquesta és la llengua utilitzada en la gran majoria dels instruments. Ginebra, de Rocafiguera i Vilamala: *El manual...* El

A Castella, el poder reial veia amb desfavor l'existència d'estudis de gramàtica que permetessin l'accés a l'educació de les classes populars ja que, en aquest cas, el llatí era essencial per a obtenir la instrucció, bàsica per a ocupar certs llocs, que eren reservats únicament a membres de la *hidalgúia*.

El 1620 es va promulgar una disposició que ordenava la clausura dels estudis de gramàtica que no complissin els requisits següents:

- Estar dotats amb més de 300 ducats anuals de renda per al mestre o preceptor que exercís l'ensenyament en ells.
- Estar situats a llocs on hi hagués alcaldes majors o corregidors.⁸³⁶

Si aquesta norma suprimia els citats estudis, és clar que barrava el pas a una instrucció específica a un sector molt ampli de la població com la pagesia, per exemple. Fins i tot en les capitals de comarques, si no hi havia una dotació opípara no hi podien existir aquestes escoles de gramàtica, que no ho oblidem, eren la simple continuació dels estudis de primeres lletres, en els quals com el seu nom indica, s'estudiaven les beceroles i un inici en la lectura.

El Consell de Castella va intentar aplicar aquesta disposició a Catalunya el 1747, data en la qual, per una *Carta Acordada*, es va demanar un informe a l'Audiència de Barcelona sobre els estudis existents, naturalment, per a procedir a la seva clausura immediata.⁸³⁷

No hem trobat en els registres de consultes de l'arxiu de l'Audiència que l'informe demanat des de Madrid s'arribés a cursar mai, preservant-se així, almenys un

mateix podem dir de les escriptures de molts altres indrets de Catalunya, com la Garrotxa o Barcelona.

⁸³⁶ *Nueva Recopilación*, llibre 1-7-34. Felip III (1623). Aquesta disposició pareix dictada davant l'imminent amenaça del perill turc, perquè estableix que els expòsits siguin educats per a patrons de mar. Al segle XVIII, aquesta norma estava mancada de sentit, més encara en llocs de terra endins. Sembla que va traspasar a l'Església la càrrega d'educar a la població, que va continuar aquesta tasca en els seminaris, constituïts d'acord amb les disposicions del Concili de Trento.

⁸³⁷ *Circular para que las Audiencias de Aragón y los Corregidores de Castilla, informen con arreglo a la ley 34 t. 7 f 1º de la Recopilación de los estudios de gramática que haya en su distrito*. Octubre de 1748. Aquesta ordre va arribar a l'Audiència de Barcelona, però no va tenir cap efecte. El fons de l'Arxiu Històric Nacional ens dona notícia d'aquesta disposició. Moreno Garbayo, *Natividad: Colección...*, vol. 1, pg. 202, núm. 1.232.

temps, l'existència d'aquests estudis de gramàtica que revestien la forma d'una fundació privada.

Posteriorment, sobre el 1770, es va insistir de nou sobre la clausura dels estudis de llengua llatina, però sortosament, en aquell moment exercia les funcions de fiscal de l'Audiència de Barcelona Manuel Sisternes Feliu, qui amb el seu hàbil silenci també va ajudar a evitar l'aplicació d'aquesta norma a Catalunya.

Costa d'esbrinar quines són les causes que podien moure el poder borbònic a cultivar aquesta hostilitat envers la llengua llatina. Possiblement es pensava que era la llengua oficial del poder rival, l'Església, i que facilitaria que joves que no eren nobles accedissin a estudis superiors, en els quals, no ho oblidem, la llengua vehicular de la docència era el llatí.⁸³⁸

La llengua de l'instrument públic en les ordinations de dret notarial del 1755

És en aquest context tan hostil a la llengua llatina en el que se situa l'ordinació número 15 dirigida als notaris de tot el Principat el 1755, que establí la primera imposició sobre el notariat extrajudicial:

Que no se haga novedad en el estilo de empezar, contando por año por la Natividad del Señor, y le continúen los escribanos en sus instrumentos, como hasta aquí, y que los instrumentos se otorguen en Idioma inteligible a los contrayentes.

Aquesta última ordinació, certament lacònica, pot tenir una interpretació diversa, perquè a primera vista sembla que vulgui significar que els instruments ja no podrien ser redactats en llatí, encara que això no passava de ser una declaració d'intencions, perquè era difícil de demostrar que els atorgants no entenien aquesta llengua, que era entesa i coneguda pel sector de la societat que havia estat alfabetitzat, que constituïa precisament la clientela més habitual de les notaries.

No hem d'oblidar que l'ordinació, va ser pensada i afegida íntegrament pel Consell de Castella, perquè no la trobem en el projecte que l'Audiència trameté a la superioritat el 1754.⁸³⁹

La interpretació més plausible d'aquest text és que es va plantejar el problema de la llengua de l'instrument a Catalunya. Naturalment, des de Madrid no es tenia coneixement de la situació sociolingüística del Principat, en el qual, en extenses àrees, el castellà era totalment desconegut. L'oïdor Andrés de Simón Pontero, tal com hem vist, va recórrer tot el territori i tenia un coneixement prou ampli d'aquesta realitat, i per tant és possible que no fos implantada encara la llengua castellana en els instruments extrajudicials, com ho havia estat al Regne de València una cinquantena d'anys abans.

Sembla que per aquestes causes la disposició va tenir un seguiment irregular, i alguns notaris catalans van seguir autoritzant escriptures en llatí, però és evident que s'anava estrenyent un llaç sobre la llengua de l'instrument públic, que desembocaria en la Llei del Notariat del 1862 sobre la redacció de l'instrument extrajudicial en llengua castellana.⁸⁴⁰

El català en aquella època, almenys en les ciutats, havia desaparegut de l'instrument públic judicial. A Barcelona ho va fer poc després del 1716, mentre que a llocs com Vic no va ser fins la segona dècada del segle quan va ser implantat el castellà.

Pel que fa a la imposició lingüística tenim un element que cal no perdre de vista: a partir de la segona dècada del segle va ser relativament corrent que els notaris obtinguessin autoritat reial mitjançant l'examen al Consell de Castella, el qual es duia a terme allà on era la Cort i, naturalment, en llengua castellana. És evident

⁸³⁸ Així era, per exemple a la Universitat de Cervera, en els estatuts de la qual, redactats per Bernardo de Santos, s'establia que totes les classes s'havien d'impartir en llatí, a excepció de la de matemàtica que s'havia de donar en castellà.

⁸³⁹ Aquesta proposta de l'Audiència és registrada a ACA, reial Audiència, reg. 475, pgs. 399 a 419.

⁸⁴⁰ Aquesta disposició va ser objecte de compliment, per exemple a la notaria de Santa Pau, a la Garrotxa, on el 1764 el llatí ja havia desaparegut dels instruments públics. El mateix s'extreu del manual del notari Miquel Pujol, també de Santa Pau de l'any 1768. Contràriament, si examinem els manuals de la notaria, igualment de Santa Pau, de Miquel Oliveras de l'any 1751, per exemple, podem veure com la presència del llatí, almenys en els contractes, era majoritària.

que en aquest viatge a través de la «meseta», els futurs notaris s'instruïen en la llengua en la que s'examinarien i haurien d'autoritzar documents.⁸⁴¹

Els exàmens dels notaris reials que actuaven a llocs on no hi havia col·legis, és a dir, a la major part de Catalunya, s'efectuaven a Madrid o bé per delegació a l'Audiència de Barcelona i, naturalment, en llengua castellana.

LA LLENGUA DE L'INSTRUMENT PÚBLIC A PARTIR DEL 1755. El 1768, el procés de castellanització va donar una volta més en dictar-se la reial Cèdula d'Aranjuez de 23 de juny, establint l'obligatorietat de què l'ensenyament de primeres lletres s'efectués en llengua castellana. Aquesta disposició no es va complir en molts llocs del Principat, tot i que a Barcelona sí que es va seguir.⁸⁴²

El mateix any es van implantar les comptadores d'hipoteques que van ser un altre element a tenir en compte, perquè, encara que aquestes estiguessin redactades en català, la *toma de razón* de les escriptures era feta en castellà. Possiblement el fet que el notari sabés que les seves escriptures havien de ser llegides i enteses no ja per les parts, sinó també pel funcionari dels oficis i comptadores d'hipoteques, va augmentar l'índex d'escriptures redactades en castellà.⁸⁴³

En examinar, per exemple, els manuals del notari d'Olot Francesc Verdaguer, trobem que en començar a exercir en aquesta vila de senyoriu del Monestir de Ripoll, l'any 1721, actuava exclusivament en llatí i sobre paper segellat. Els testaments els relligava en un volum a part, i els redactava en llengua catalana.⁸⁴⁴ Naturalment, el castellà és absent en els seus primers manuals. L'any 1723 va fer

⁸⁴¹ Així es veu per exemple en els manuals de l'arxiu del notari olotí Francesc Verdaguer, conservats a l'Arxiu comarcal de La Garrotxa, que actuà de 1721 a 1769, en els quals el castellà és absent a principi de la dècada del 1720, quan treballava amb nomenament apostòlic, per autoritat de l'abat de Ripoll, i sent més present a mesura que avançava el segle XVIII, quan a més del títol apostòlic va haver d'obtenir el nomenament reial.

⁸⁴² Aquesta reial Cèdula és transcrita per Ferrer Gironés: *La persecució...*, pgs. 35-38, establia la recomanació d'actuar en castellà fins i tot a les cúries eclesiàstiques, que no depenien del Rei. A l'arxiu de l'Audiència es conserva l'ordre per a notificar aquesta cèdula a tots els tribunals eclesiàstics, els quals encara redactaven els escrits en llengua llatina.

⁸⁴³ Hem examinat els fons de la comptadoria d'hipoteques de Besalú, conservat a l'Arxiu Comarcal de La Garrotxa i podem comprovar que tot i que en un principi aquesta *toma de razón* es feia en català, llengua en la qual estaven redactades la majoria d'escriptures a començament de segle XIX, concretament el 1806, ja s'havia produït el trànsit cap al castellà, que va continuar inalterable en el temps, fins i tot durant la guerra del Francès.

el llarg camí cap a la «meseta» per a examinar-se a la Cort. Avançant en els anys, en els manuals deixats per aquest fedatari, veiem l'aparició progressiva del castellà, i al final de la seva actuació com a notari, es constata que la llengua de redacció d'alguns documents com els poders per a plets en favor de causídics barcelonins, són redactats en llengua castellana, i confirmen que l'Audiència continuava essent el principal fons de castellanització.⁸⁴⁵

El llatí tradicional va desaparèixer dels documents, segurament per l'aplicació de les ordinacions del 1755, per temor de les visites dels oïdors de l'Audiència i les sancions que podien imposar.

La preferència del castellà en els manuals olotins pels documents que havien de sortir efectes a l'Audiència barcelonina, confirma que la imposició lingüística en l'àmbit de la redacció d'instruments era impulsada per aquest òrgan de la Monarquia borbònica. La trajectòria del fedatari Francesc Verdaguer, segurament nascut a darreries del segle XVII, ens mostra el que va ser l'evolució de la llengua dels instruments públics en el segle XVIII.

D'aquesta manera podem concloure l'evolució en general de la realitat social en la qual se sustentà la llengua dels instruments públics en arribar al segle XIX. En la dita centúria hi hagué el breu parèntesi de la dominació francesa, i després les guerres Carlistes, però en arribar el 1850, la llengua catalana en les escriptures segurament era percebuda més com un destorb que com un tret d'identitat cultural que calgués preservar.⁸⁴⁶

Aquesta situació va acabar com és sabut amb la vigent Llei del Notariat de 1862, la qual va configurar la fe pública actual, i va establir la necessitat de redacció dels

⁸⁴⁴Arxiu comarcal de la Garrotxa, fons notarial d'Olot, notari Francesc Verdaguer. Almenys en aquests fons documentals de La Garrotxa, en la dècada del 1720 ja havia desaparegut el *manualetum* i tot indica que els notaris olotins actuaven ja sobre paper segellat.

⁸⁴⁵És molt habitual en aquests manuals de La Garrotxa la signatura de terceres persones en lloc dels atorgants, per no estar alfabetitzats. El llatí havia desaparegut a partir del 1755. Hi havia encara poques escriptures en castellà.

⁸⁴⁶L'ús del castellà, per la meitat del segle XIX era identificat com un signe de modernitat, i no és estrany que fos així quan els escrits dels judicials se substanciaven en aquesta llengua des de feia 130 anys, i quan les escriptures anaven als jutjats o a les comptadores d'hipoteques, llocs on les llegirien funcionaris que potser eren nascuts fora del País. Sobre aquest tema veure: Congost, Rosa: *La llengua dels notaris...*, passim.

instruments en llengua castellana. L'article 25 d'aquesta norma establia que: *Los instrumentos públicos se redactarán en la lengua castellana.*⁸⁴⁷ Tal disposició va obrir un nou període pel que feia a la llengua de treball a les notaries que, uns 150 anys més tard, encara podem considerar que és lluny d'haver-se tancat.

Referent al diferent tractament rebut pel català en els regnes de la Corona d'Aragó, bandejat a València el 1707, podem reportar l'opinió de Wilhelm von Humboldt, el qual, al tombant del segle XIX, ja ens fa notar que l'ús del castellà era inferior al Principat, on aquesta llengua no era parlada pel poble.⁸⁴⁸

Com a conclusió d'aquest capítol podem dir que el català va haver de patir els embats del poder borbònic per a desbancar-lo dels usos més alts, i la qual cosa va motivar una decadència en el prestigi de la llengua que a partir d'aquell moment hauria de refugiar-se en la parla quotidiana del poble.

Curiosament, en aquella època, a l'illa de Sardenya conquerida per Felip V el 1717, va ser substituïda la dominació borbònica per la de la casa de Savoia el 1720, dinastia que no va forçar el canvi lingüístic cap a l'italià. El resultat va ser que el castellà, que havia estat imposat durant sols tres anys (1717-1720) anava substituint l'ús lingüístic del català durant la resta del segle XVIII. És obvi que la llengua catalana, privada del recolzament d'una estructura política, havia començat una etapa de desprestigi que obstaculitzaria la seva pròpia supervivència en el mateix territori on es va originar. Privada d'aquest caràcter de

⁸⁴⁷Encara existia el problema del desconeixement del castellà de la població rústica, però ja es plantejava en uns termes molt diferents dels que van aconsellar el 1714 el manteniment de l'ús de la llengua catalana en la redacció d'escriptures, perquè ja hi havia un incipient sistema d'ensenyament en castellà. Veure Congost, Rosa: *La Llengua...*, pg. 133.

⁸⁴⁸Von Humboldt, viatger atent a la realitat lingüística de les terres que visitava, reporta que el castellà era molt més utilitzat, almenys oralment, a València que a Barcelona. A la capital del Principat només el sabien les persones que havien rebut una certa instrucció, però les dones de classe alta no el parlaven. Aquest desconeixement de la població respecte del castellà el constata només entrar al Principat, amb els habitants de les terres de l'Ebre. Una prova de la diversitat en la capacitat de comprensió de la llengua és que la predicació a terres valencianes, segons aquest autor, es feia en castellà, mentre que a Catalunya es feia majoritàriament en català. Von Humboldt: *Diario de viaje a España 1799-1800*, pgs. 243-244. Aprofitem per a incidir en que dins de l'estament que en aquell moment era el més alt de la societat, és dir, l'alta noblesa, la castellanització ja havia començat a partir del segle XVI. Al Rosselló, sobre el 1767, la llengua escrita que utilitzava la classe alta de la societat era ja el francès. Veure sobre el tema Joan Lluís Marfany: *La llengua maltractada*, pgs. 308-326.

llengua alta, la pervivència en altres territoris de la Corona d'Aragó com Sardenya, on el seu ús datava de molts segles enrere, havia esdevingut totalment inviable.⁸⁴⁹ En tot cas, la llengua dels instruments públics, primer judicials i posteriorment extrajudicials, objecte d'aquest capítol, són el primer camp on es va manifestar l'inici d'aquesta substitució que, en el segle XIX i el XX s'estendria a tots els àmbits de comunicació.

⁸⁴⁹ Aquestes notes referents a la realitat lingüística a Sardenya al segle XVIII, es poden consultar a Armangué Herrero, Joan: *La llengua i la literatura a Sardenya*, passim.

CONCLUSIONS

Primera part

A començaments del segle XVIII, a Catalunya, l'organització del notariat era semblant a la que es podia trobar en el segle XVI i els anteriors. A Barcelona hi havia dos col·legis de fedataris tradicionalment enfrontats: els públics i els de la ciutat, que coexistien amb els notaris causídics, que exercien les funcions de procuradors dels tribunals.

La guerra de Successió va significar un canvi traumàtic respecte de la situació anterior. Els notaris reials van alinear-se amb el partit del Borbó, mentre que els de la ciutat, juntament amb els causídics, van recolzar la causa austriacista. Aquest fet va marcar els esdeveniments que van tenir lloc els quinze anys posteriors a la guerra, perquè els dos últims, per raons polítiques, van caure en l'ostracisme.

La guerra va afectar també a les notaries judicials del tribunal del Veguer, que van ser segrestades al seu titular, el qual no les va poder recuperar fins després del tractat de Viena. El mateix va succeir a altres indrets de Catalunya.

Les escriptureries de manament també van ser donades a persones afectes a la causa borbònica, però el seu col·legi, constituït des del segle XIV, va quedar inactiu.

La guerra va significar la cessació en les seves funcions, almenys oficialment, dels col·legis de Catalunya existents a Figueres i Tortosa. Van continuar el de Cervera, per haver estat partidària la ciutat a la causa del Borbó, i el de Girona, perquè el dret de designar els notaris pertanyia al comte de Solterra. El col·legi de Lleida va seguir les seves activitats privadament.

A part d'aquestes espècies de notaris, hi havia també els apostòlics i episcopals, que van veure retallada la seva possibilitat d'actuació, donada la preeminència del poder del Monarca. Els rectors de les parròquies, en virtut d'un costum general, també autoritzaven tota mena de documents. El Decret de Nova Planta no va significar cap alteració remarcable amb el nomenament dels notaris senyorials.

El conflicte bèl·lic va significar una important davallada en els ingressos que tenien els fedataris abans de la guerra. A més a més, l'Audiència, per ordres superiors, va suspendre tots els notaris nomenats en temps de l'Emperador, els títols dels quals van ser cremats l'abril del 1716, en un acte públic al Palau de la Generalitat, seu de l'Audiència.

L'alteració més important dins de l'àmbit de la fe pública va venir donat per la introducció del paper segellat, perquè a més de ser una onerosa càrrega que va recaure sobre la societat catalana, va forçar un canvi en els mètodes de treball dels notaris catalans que van haver de passar d'un sistema basat en la triinstrumentalitat clàssica del *ius commune* a la biinstrumentalitat pròpia del dret de Castella.

Un altre canvi significatiu va ser la introducció de l'obligatorietat de passar examen al Consell de Castella, tant si estava a Madrid com si era a Andalusia. Les dispenses van ser poc freqüents. A més es va establir la necessitat de satisfer el *fiat*, una taxa molt costosa típica de Castella, que venia a significar una concessió del privilegi de la fe pública a canvi de diners.

Per a la redacció del Decret de Nova Planta van ser encarregats informes a Patiño i a Ametller. Aquest segon, en el text que va presentar, va fer referència detallada al notariat, proposant, com en altres camps referents al dret, la solució menys traumàtica. La seva opinió no va ser tinguda en compte.

Les primeres peticions de revalidacions o de concessió de nous títols van ser tramitades per persones molt afectes a la causa borbònica. A partir del 1725, en

compliment del Tractat de Pau amb l'Imperi, que establia el respecte de les dignitats concedides per ambdós bàndols durant la guerra, van haver-ne de ser concedides moltes més.

En resum, pel que fa al dret notarial referent al nomenament de la persona del notari, va ser implantat el bloc el dret de Castella ja abans d'acabar la guerra.

A partir del 1728, es tanca la fase repressiva post-bèl·lica, per a obrir-se'n una altra de normativització. Els col·legis barcelonins, en un primer moment enfrontats, demanaven repetidament el reconeixement de la seva personalitat jurídica, quan el text del Decret de Nova Planta establia la conservació de només un dels col·legis, sens dubte el de notaris reials.

El 1728 l'Audiència va informar sobre la situació de la fe pública a Catalunya, posant de manifest les diferències amb el dret castellà i admet que els «excessos» del notariat català no eren de consideració. Tot i així recomana la introducció de solucions pròpies de Castella.

A partir del 1727 acaba a Madrid el període de desinterès envers el notariat català, encetant una onada de disposicions degudes segurament a la iniciativa de l'oïdor Bernardo de Santos, que ja els primers anys de la dècada de 1720 demanà als corregidors que vigilessin l'actuació dels notaris senyorials i apostòlics per a què no treballessin sense nomenament reial.

En l'aspecte normatiu, es va promulgar a Barcelona mateix, l'edicte de 22 d'octubre de 1728, el qual prohibia que els notaris apostòlics sense autoritat reial autoritzessin instruments entre llecs, ordenava que els rectors utilitzessin paper segellat en els instruments, i que els domèstics dels notaris prestessin jurament al Corregidor abans d'exercir les seves funcions. També va establir que els notaris de districte nomenats pels senyors obtinguessin el nomenament reial. És l'únic cas que hem trobat d'una disposició normativa referent a notaris dictada per l'Audiència, al marge del Consell de Castella.

Aquestes disposicions de l'edicte van produir un remarcable trasbals en el notariat català, perquè van significar el desplaçament a la Cort de molts notaris del

Principat. Altres van haver de dur a terme una cerca de títols i privilegis antics que justifiquessin la possessió de les notaries.

Davant de la impossibilitat de complir-les, el 1729 es va establir una pròrroga obtinguda a petició del duc de Medinaceli, duc de Cardona i comte d'Empúries, titular del dret de nomenar molts notaris en el territori de Catalunya que, a pesar de tenir un arxiu molt organitzat, precisava més temps per a cercar documents acreditatius del seu dret sobre les notaries.

Al mateix temps, l'intendent ja va fer notar que molts notaris, malgrat les disposicions de 1715, no usaven paper segellat, per la qual cosa va proposar la pràctica de la *Visita* castellana, per a obligar-los a escriure sobre aquest suport. Aquesta inspecció de documentació no es va dur a terme.

El procés de redacció de les ordinacions dels col·legis barcelonins que havien estat reconegudes el 1729 va començar, però no van ser tingudes en compte les propostes fetes per algun dels col·legis, sinó que es va treballar sobre un text redactat o inspirat per Bernardo de Santos.

La iniciativa de l'onada de normes que va ser tramitada a partir del 1733, va ser obra de Bernardo de Santos, regent de l'Audiència barcelonina des d'aquell mateix any. Ell va redactar directament o mitjançant col·laboradors, ordinacions per als col·legis de Barcelona i els escrivans de cambra, així com una normativa de dret notarial d'aplicació general a tot el Principat, que limitava l'actuació dels rectors com a notaris. No es pot descartar que Santos seguís instruccions rebudes de paraula des del Consell de Castella poques setmanes abans.

En la discussió, duta a terme a l'Audiència hi va haver divisió d'opinions respecte d'un sol dels projectes, el de la cessació de les funcions notariales dels rectors. Alguns oïdors van emetre dos vots particulars, a la vista dels quals, el mateix Santos en va redactar un altre, defensant amb vehemència la seva finalització basant-se en el dret de Castella, amb l'excepció de l'autorització de testaments.

Aquest últim vot, refet, va ser enviat a Madrid com a majoritari entre els magistrats, quan en realitat hi havia un empat, perquè es va incloure la subscripció d'un magistrat absent des de feia mesos, que ja estava treballant a Madrid en un càrrec d'*Alcalde de Casa i Corte*.

Des del Consell de Castella es van tramitar primer els projectes d'ordinacions per als col·legis barcelonins, que van obtenir una acollida molt favorable entre els afectats, perquè proporcionaven novament una base jurídica per a expel·lir als notaris no col·legiats que estaven treballant a la ciutat. Aquests col·lectius van fer imprimir diversos bans.

La normativa que privava als clergues de la potestat d'autoritzar documents, a pesar de la seva polèmica tramitació, va haver de ser acceptada passivament. Tampoc hi va haver oposició dels seglars a la disposició que prohibia les submissions a la jurisdicció eclesiàstica, molt habituals a Catalunya. Sí que hi va haver un recurs de la província eclesiàstica tarraconense.

No va ser tan pacífic el projecte d'ordinacions de dret notarial, que va caure com una pesada càrrega sobre l'estament dels fedataris, perquè canviava el sistema tradicional català exigint la unitat d'acte i altres requisits. No van tardar en aparèixer tota mena d'intents d'escapolir-se de la seva aplicació.

El 1737 es va promulgar una ordre, la finalitat de la qual era que es passessin a paper segellat els instruments que no ho estiguessin, però no ens consta que tingués gaire compliment. Aquesta disposició va afectar tant el notariat judicial com l'extrajudicial, i es va publicar en un imprès que no ens ha pervingut. Donada la immensa feina que suposava haver de tornar a escriure desenes de manuals sencers, aquesta disposició va tenir poc seguiment. A més de la ingent quantitat d'hores, s'havia d'afegir l'elevat cost econòmic de l'adquisició del paper segellat.

El 1738-38 es va produir un intent de vendre les notaries catalanes que no va arribar a cap resultat pràctic. De progressar hagués pogut significar un canvi substancial i traumàtic en la tradició notarial de Catalunya.

La *Visita* era un sistema d'inspecció de notaris àmpliament utilitzat a Castella, per tal de corregir els excessos del *escribanos*. La seva naturalesa jurídica estava a mig camí entre una inspecció i un impost o exacció para-fiscal que mai havia estat d'aplicació a Catalunya. Des del Consell reial, es planejava de dur-la a terme a tota la Monarquia.

El 1748 es van demanar informes a l'Audiència de Catalunya per tal de determinar si el nombre de notaris era excessiu. Aquesta petició portava causa dels problemes existents en el notariat castellà per la sobreabundància de fedataris existents. També es fan consideracions generals referents al notariat català.

L'informe de l'Audiència de 1748 recomanà d'estendre o refundar els col·legis al llarg de tot el territori de Catalunya, perquè eren una garantia de perícia entre els fedataris membres i també aconsella continuar amb l'exigència d'una experiència prèvia de quatre anys amb un notari abans d'obtenir el nomenament, pràctica desconeguda a Castella, mantenint el coneixement del llatí en els fedataris necessari per a la documentació de procediments en la jurisdicció eclesiàstica, i molt utilitzat en els instruments de tots els temps.

Per aquests textos sabem que a Catalunya actuaven aproximadament uns 350 notaris. L'Audiència, seguint les ordres del Consell de Castella, proposà la seva reducció, però aquesta amortització de places no va tenir lloc en declarar-se que no hi havia sobreabundància de fedataris actuant, no sols al Principat, sinó en tota la Corona d'Aragó.

La *Visita* de notaris, a Catalunya i d'altres llocs de la Monarquia va tenir com a finalitat política la remuneració econòmica de serveis i despeses causades per la campanya d'inspecció d'arxius encetada pel ministre Carvajal, amb la finalitat

política de disputar a l'Església els drets sobre el patronat de nomenament de bisbes, davant la imminència de la concertació d'un concordat amb la Santa Seu. Aquesta inspecció d'arxius va ser duta a terme en secret, fent públic que la finalitat de l'escorcollament de documentació era deguda a la fundació d'una acadèmia d'història eclesiàstica a Roma.

Al Principat va ser comissionat l'oïdor Andrés de Simón Pontero, magistrat de l'Audiència de molta confiança del ministre Carvajal i amb una trentena d'anys de serveis a l'administració borbònica. Aquest, tan aviat va rebre el nomenament de *visitador* l'abril de 1752, començà la tasca inspectora.

Carvajal encarregà un informe en el qual constés si havien tingut compliment les disposicions del 1736-1738, que exigien copiar sobre paper segellat els instruments judicials o extrajudicials que no ho estiguessin. Pontero el va redactar amb molta diligència, i el va tenir enllestit el dia 1 de juliol de 1752.

Es va plantejar un conflicte en voler inspeccionar Pontero uns manuals dipositats en l'arxiu del Capítol de la Catedral. El notari afectat va recórrer al Consell de Castella, i amb aquest motiu, es van manifestar discrepàncies entre Pontero i la resta de l'Audiència barcelonina, i el recolzament incondicional del Consell de Castella al *visitador*.

Ja amb les mans lliures, Pontero va fer una campanya mig d'inspecció mig recaptatòria, per la major part del Principat, de la qual van sobrevenir nombroses queixes tant dels notaris com d'altres persones titulars del dret de nomenar-los. Pontero, no es va atrevir a inspeccionar la documentació de la pròpia Audiència, sabedor segurament dels conflictes i enemistats que això li portaria, a pesar de ser moltes les mancances existents a l'arxiu, que estava escrit, en la major part en volums, sobre paper normal.

A més del trasbals propi de la visita, com a fruit d'ella, s'anava gestant una altra reforma del règim jurídic del dret notarial, que acabaria molt proper al dret de Castella. Pontero va proposar un text, respecte del qual l'Audiència feu unes consideracions, separant-se a vegades del projecte. El visitador es desplaçà a

Madrid a final del 1754, i el 1755 van arribar des d'aquesta ciutat les noves ordinacions, sense tenir en compte les observacions dels oïdors barcelonins, i els notaris de Barcelona, temorosos de noves inspeccions, van plantejar uns dubtes sobre diversos punts del seu contingut.

Entre d'altres, els membres dels col·legis barcelonins van perdre el privilegi de no ser-los aplicable la nova normativa, o una part d'ella, com havia passat amb les ordinacions del 1736. A partir d'ara, doncs, va ser obligatòria la unitat d'acte, els testimonis en els testaments, i no va ser possible seguir amb altres mètodes de dret notarial tradicionals a Catalunya, com les clàusules abreujades o els espais en blanc en els manuals.

Les *Visitats* ulteriors, que a Barcelona ciutat van ser fetes cada tres anys, no van ser tan traumàtiques com la primera, perquè estaven desprovistes del component recaptatori i parafiscal de la primera, i eren dutes a terme pel magistrat protector de cadascun dels col·legis. Sembla que a la resta de Catalunya es va seguir amb el sistema decennal, és a dir, va pertocar una altra inspecció el 1762.

No tenint temps per a exercir funcions inspectores, els oïdors barcelonins encarregats de les visites de fedataris, van obtenir la possibilitat de practicar-les per delegació en advocats. Amb aquest sistema es van practicar com a mínim fins el 1774.

Mentrestant, les ordinacions del 1755 van dur com a conseqüència directa que els emfiteutes s'abstinguessin de fer efectius els lluïsmes, produint un greu perjudici econòmic als senyors directes. El duc de Medinaceli, comte d'Empúries va reeixir a fer derogar, almenys parcialment, les ordinacions en allò que es referia a la documentació de les finques censides, perquè la nova normativa li produïa un greu perjudici econòmic.

A partir del 1755, en el notariat català es va anar produint un augment progressiu de la col·laboració amb la intendència. Per primera vegada es va formar una demarcació notarial per al Principat, hi hagué intents infructuosos de formació

d'arxius de manuals i, en general, es produeix una modernització de l'exercici de l'art de notaria, la qual, per força, va haver d'adaptar-se als nous temps.

Segona part

Al Regne de València, la derrota d'Almansa va tenir unes conseqüències traumàtiques per al notariat en general. En plena guerra va ser imposada la taxa del paper segellat, a la vegada que es decretava la cessació de tots els notaris que actuaven a la ciutat, encara que tinguessin el nomenament, plenament vàlid, del temps de Carles II.

Les rehabilitacions només es van anar donant als fedataris fidels al partit borbònic. Es va implantar de cop el sistema de designació de notaris propi de Castella, amb la necessitat de satisfer el *fiat* i altres taxes, però a diferència amb el que va passar al Principat anys més tard, aquesta obligació es va estendre fins i tot als col·legiats que tenien títols vàlids que dataven del regnat del darrer dels Àustries.

El col·legi de notaris va ser suprimit tot i haver estat partidari de la causa borbònica durant la guerra. Al mateix temps van començar a treballar a la ciutat fedataris creats a Madrid a l'ús de Castella, que es caracteritzaven per la seva imperícia en l'àmbit professional i sovint per la poca escrupolositat en el terreny moral. Naturalment, es va generar una remarcable alarma social que va passar desapercebuda en certa manera per l'estat de guerra en què es va produir.

Tots els notaris van ser obligats a redactar els instruments en llengua castellana, i també a aplicar el dret notarial de Castella. Almenys els de la ciutat de València van ser forçats a comprar un exemplar del formulari notarial de Pedro Melgarejo, del qual se'n va haver de fer una edició expressament a València ciutat.

La reinstauració d'aquesta corporació professional amb els nous estatuts, no va arribar fins el 1731. A causa d'haver fet un préstec durant la guerra per a la causa borbònica, el col·legi es va endeutar, i per poder-se'n rescabalar li van estar

concedides novament les taxes d'ingrés dels nous membres, fet certament excepcional en l'administració borbònica.

Amb les noves ordinacions, el col·legi va recuperar bona part les prerrogatives de què gaudia abans del conflicte i fins i tot en algun dels seus apartats, segurament deixat en el text per oblit del Consell de Castella, sembla que tornava a estar en vigor el sistema triinstrumental tradicional del dret notarial valencià.

A partir de mig segle XVIII, els problemes plantejats en el notariat del Regne van ser semblants als de Catalunya, reiterant-se la prohibició d'actuar per als notaris senyorials que no tinguessin nomenament del Consell de Castella. La *Visita* de notaris va ser practicada deç manera semblant als de Catalunya o Madrid el 1752.

El 1782 va cessar la facultat d'examinar als pretendents al notariat de què gaudia el col·legi de València, i el 1789 es va establir una demarcació per a tot el Regne, amb nombre màxim de notaris per a cada ciutat o poble. Aquesta, amb diverses modificacions, va estar vigent fins la Llei del Notariat.

Al llarg del segle XVIII es va produir una espectacular davallada en el nivell tècnic del notariat valencià, que es va contaminar ràpidament dels pitjors defectes del model castellà. Tenim el testimoni de J.J. Sánchez i els textos molt elementals del notari Carles Ros, alguns d'ells escrits per a passar l'examen a l'Audiència de València, que ens donen certesa d'aquesta baixada.

A Mallorca, després de la guerra, el Corregidor i els jurats de la ciutat continuaven designant fedataris amb el sistema antic. En tenir coneixement d'aquest fet, el Consell de Castella va cessar immediatament els notaris nomenats. En teoria, havent-se implantat el sistema de la Nova Planta, calia anar a la Cort a examinar-se, però el 1733 cap aspirant havia passat la mar per a fer-ho. El 1735, els magistrats de l'Audiència van desaconsellar l'obligatorietat d'anar a la Península, per ser excessivament costosa en diners i perills. El 1747, una dotzena escassa de professionals havien anat a Madrid a passar examen, però exercien l'art de notaria amb una notòria ineptitud.

El 1752 es va instaurar també la *Visita* a les Illes. L'encarregat de dur-la a terme va advertir que les escriptures encara eren redactades segons l'ús i tècniques tradicionals. Per això van ser escrites pel *visitador* unes breus instruccions que instauraven alguns aspectes del dret de Castella.

La *Visita* del 1762, practicada també segons l'ús de Castella com a la resta de la Monarquia, va tenir com a conseqüència la redacció d'un opuscle més complet, la *Instrucción...* que és la base jurídica en la qual es va fonamentar el dret notarial del regne de Mallorca fins a la Llei del Notariat del 1862.

En aquesta època va tenir lloc, com a València i Catalunya, l'establiment de la necessitat d'obtenir el nomenament reial per tal d'exercir en les notaries senyorials. El compliment d'aquestes disposicions va tardar en fer-se efectiu.

A Aragó, com a València, va ser derogat el dret públic i privat autòcton encara que aquest últim va ser restablert el 1711. El Regne va resultar afectat per la reial cèdula de 9 de novembre de 1715, en virtut de la qual per a ser notari reial calia passar examen a la Cort.

Com a Barcelona ciutat, hi havia una forta rivalitat entre els notaris reials i els de la ciutat de Saragossa. Aquesta, va persistir després de la guerra de Successió. Ambdós col·legis van obtenir la continuïtat després del conflicte.

La major part de les corporacions de les ciutats del Regne van cessar en les seves funcions a causa de les hostilitats, essent reinstaurades algunes d'elles a darreries del segle XVIII.

A l'època medieval, la fe pública a Castella, tenia uns orígens i problemes similars als que es puguin trobar a la Corona d'Aragó, però ja des de l'època medieval patia la venda i patrimonialització d'oficis duta a terme directament pels monarques que, a la llarga, va induir al notariat castellà a una profunda crisi. Aquests nomenaments atípics de notaris van començar en el segle XV. Entre

d'altres abusos, cal remarcar les anomenades *cartas blancas*, documents emanats de la Cancelleria reial, amb el nomenament d'un notari, el nom del qual estava en blanc. Amb aquest sistema obtenien privilegis d'oficis de fe pública persones analfabetes, que es limitaven a arrendar o revendre aquestes concessions.

Durant el regnat d'Isabel la Catòlica es va intentar acabar amb aquestes designacions irregulars, exigint el requisit consistent en un examen que garantís que el pretendent a notari sabés llegir i escriure. En un altre àmbit, va fracassar també l'intent de revertir a la Corona els càrrecs alienats pels seus predecessors, perquè fixar definitivament la possibilitat de nomenaments *por juro de heredad*, és a dir, notaries transmissibles per causa de mort, com qualsevol bé patrimonial.

Va ser l'aventura imperial de la monarquia hispànica la que va fer la resta per acabar amb la fe pública castellana. Sistemàticament foren venudes les notaries, tant les d'ajuntaments com les de les ciutats o les de *reynos*, és a dir, sense cap mena de subjecció a pobles o ciutats determinats. Les alienacions es produïen sempre que l'erari públic tenia necessitat de recursos econòmics.

Les disposicions limitatives per a concedir notaries que es troben en les compilacions de dret castellà, van ser promulgades pel poder reial després de rebre com a contraprestació, substanciosos donatius en les Corts. La sobreabundància de notaris, és clar que provocava malestar en les ciutats, per la inseguretat jurídica que generava.

Donada la caracterització, a Castella, de la concessió de notaries com una taxa o impost practicada durant dues centúries, no ens ha d'estranyar que durant la guerra de Successió a pesar dels molts perills del viatge s'establís l'absoluta obligació de passar l'examen d'accés a la professió a Madrid.

Aquesta disposició va ser aplicable a la Catalunya borbònica a partir del 1707. No es consideraven els perills que els futurs notaris havien de passar transitant per uns camins plens de saltejadors, sinó els beneficis econòmics generats per a

l'erari públic mitjançant el *fiat* i altres taxes, segurament molt necessaris per a satisfer les necessitats immediates i urgents dels exèrcits borbònics.

A França i a les Índies americanes del Rei d'Espanya, la venda de càrrecs de fe pública i d'altres, va ser practicada amb profusió. A pesar d'aquests precedents, a Catalunya, probablement per resistència de la societat, l'alienació de notaries mai va arrelar en la forma que ho va fer a Castella, a França, i a les Índies.

Els tractadistes castellans mai van veure amb bons ulls la venda d'oficis, que no era permesa de cap manera pel *ius commune* però van haver d'acceptar-la. La guerra dels Segadors, tant des de Madrid com des de París es va finançar en bona mesura mitjançant l'alienació massiva de càrrecs i oficis.

A finals de la tercera dècada del segle XVIII, amb motiu de la guerra amb Anglaterra, van ser venuts els llocs de govern municipal del Principat. Entre ells hi havia algunes notaries de municipis, però la quantitat no va ser significativa. Aquest fet obria les portes indefectiblement a alienacions d'altres càrrecs com els de la fe pública extrajudicial.

Aquesta, doncs, no va tardar a plantejar-se, i van ser enviades enquestes als diferents fedataris del Principat, en les quals es demanava el rendiment que es podia obtenir de les notaries catalanes. Per raons polítiques, aquest intent no es va arribar a consumir.

Altres causes van contribuir també a la crisi del notariat a Castella. Van ser la situació i decadència dels col·legis, la poca exigència en els exàmens, la davallada en els coneixements teòrics i pràctics dels notaris, la inexistència d'escoles especialitzades de notaria, el desconeixement de la llengua llatina, la superabundància en nombre i diversitat de notaris o l'excessiva facilitat en dispensar els requisits que havien de reunir els futurs fedataris. Això va motivar que a l'alçada de principis de segle XVIII hi hagués un contrast remarcable i indiscutit entre el baix el nivell tècnic i la consideració social dels notaris de Castella, -constatable fins i tot en les obres de literatura contemporànies-, i els de

Catalunya i la resta de la Corona d'Aragó, que conservaven l'elevat prestigi de què havien gaudit des de l'època medieval.

Tercera part

La determinació de la competència del notari en els segles XVII-XVIII era un tema complex, perquè en un mateix espai concorrien diverses espècies de fedataris, de tribunals, i extrajudicials. La matèria es regia pel *ius commune*, al qual es remetien normalment les resolucions dels tribunals, almenys abans del Decret de Nova Planta.

En el mateix territori del Principat coexistien els notaris reials, de les ciutats, senyoriales, apostòlics i també treballaven com a fedataris els rectors de les parròquies.

A més d'aquests, també exercien funcions relacionades amb la fe pública els auxiliars i domèstics dels notaris, que també redactaven i, a vegades, tancaven instruments, a excepció de les últimes voluntats. A part de la territorialitat, la competència també es podia dilucidar en virtut d'altres criteris, aitals com la personalitat, inclús la matèria de l'instrument públic, que feia que en causes pies fossin competents notaris apostòlics.

Cada notari s'havia de limitar a la mena de treball i al lloc o llocs per als quals va ser creat, és a dir, els notaris de tribunals no podien autoritzar instruments extrajudicials si en el lloc hi havia un altre fedatari per a fer aquesta feina. En èpoques d'epidèmia es relaxaven totes aquestes normes, i segons la jurisprudència, s'aplicava un criteri més permissiu en matèria de competència.

La gran complexitat d'aquestes normes feia necessari de comptar amb uns criteris clars que determinessin la possibilitat jurídica de donar fe pública en judici a un instrument públic determinat.

En resum, quan una persona encara que no fos notari de professió, treballava en funcions de fedatari per deu anys a la vista, ciència i paciència de qui era tutular de la potestat de nomenar notaris, per aquest sol fet ja se l'entenia investit del privilegi de la fe pública.

En canvi, en el cas d'una persona que ja fos notari de professió, que s'extralimités territorialment, era suficient l'existència de quatre instruments en els manuals per a què es poguessin considerar fefaents les escriptures. Això s'establia sense perjudici de la ulterior reclamació de les quantitats econòmiques percebudes a títol d'honoraris en aquesta actuació extraterritorial.

A més a més eren nombroses les notaries anomenades de *distret* en les quals, per diverses causes normalment derivades de temps antics, la facultat de designar el notari que les servís corresponia a una persona o entitat. Els habitants dels districtes tampoc eren lliures per anar a autoritzar instruments fora d'aquestes demarcacions. Entre moltes altres, estaven en aquest cas les notaries de Girona, Terrassa, Vic i Mataró.

Aquesta normativa litigiosa per la seva pròpia naturalesa, va estar vigent, almenys sobre el paper, fins l'adveniment de la Llei del Notariat el 1862.

El desconeixement de la llengua castellana per part del poble és la causa determinant de què, el 1714, al Principat, no es fes imperativa l'extensió del castellà a l'àmbit de l'instrument públic. Nombrosos testimonis ens certifiquen aquesta falta d'enteniment lingüístic, que era ben conegut per les autoritats borbòniques.

A Mallorca, aquesta incomprensió era encara més acusada, possiblement per la situació insular, que feia més difícil el contacte amb castellanoparlants, de manera que hi va arribar a haver problemes de llengua no sols per a la gent del poble, sinó també pels estaments més cultivats de les viles i llocs, que no entenien les disposicions escrites que emanaven de l'Audiència mallorquina.

Al Regne de València, en contrast, el castellà era entès no sols a les ciutats, sinó també als pobles ja en el segle XVII, per la qual cosa, el mateix 1707, mitjançant ordres verbals i escrites, es va produir la imposició immediata del castellà en

documents administratius judicials i notariais, sense que ens consti que això produís cap mena de trasbals o incomprensió.

A Catalunya, el 1714, la Junta de Govern no es va immiscir en la llengua de treball dels tribunals barcelonins. Sí que ho va fer, en canvi, l'Audiència, que tan aviat va ser constituïda, mitjançant ordres verbals va imposar el castellà en el document públic judicial. No ens ha quedat altra cosa que referències posteriors a aquestes ordres, però tenim la certesa de què van ser donades.

El Tribunal del Consolat de Mar va ser l'únic, entre els reials, que va desoir aquestes ordres verbals de passar-se al castellà. El 1719, amb ocasió d'una repressió general sobre la societat catalana duta a terme a causa de la conjuntura política, es va dictar una ordre escrita en la qual, sota l'amenaça d'una forta multa s'ordenava al notari que passés a actuar en castellà. El notari Raimon Rojas la va complir immediatament.

A la resta de Catalunya aquesta funció d'estendre el castellà a l'actuació judicial va ser duta a terme per part dels corregidors de cada lloc, en aplicació del que estava establert en el text anomenat *Instrucción secreta...*, escrita per alligonar els nous corregidors. Aquests funcionaris, que normalment eren militars de professió, van complir l'encàrrec fidelment, i un temps més tard, progressivament, a molts tribunals es va començar a actuar també en castellà.

Des del Consell de Castella, tradicionalment, es tractava de limitar l'estudi de la llengua llatina per part de l'estrat baix de la societat. Aquests estudis de gramàtica eren la continuació dels de primeres lletres. En els llocs allunyats dels centres de decisió política, es barrava l'accés a la instrucció fins i tot a la classe alta. Almenys dues ordres d'informe de les fundacions constituïdes per a sustentar estudis de gramàtica, van ser cursades a l'Audiència de Barcelona per a executar una posterior clausura d'aquestes escoles. No tenim notícies sobre la seva efectivitat.

Tal com es pot constatar amb una simple ullada als autors clàssics, el llatí era emprat tant en els tractats teòrics com en els documents judicials i extrajudicials, a excepció de les últimes voluntats. Tots els notaris, tant reials com eclesiàstics estaven molt instruïts en ella.

Les ordinations del 1755 van bandejar definitivament el llatí de l'instrument públic, de tradició mil·lenària a Catalunya, aplanant el camí cap a la imposició del castellà que es vehicularia a través de la llei del Notariat del 1862.

BIBLIOGRAFIA

LLIBRES I ARTICLES

- Actas del I Symposium de Historia de la Administración.* Instituto de Estudios Administrativos, Madrid, 1970.
- Actas II Congreso de Historia de Andalucía.* Córdoba, 1995.
- Actes del I Congrés d'història del notariat català.* Coordinat per Josep Maria Sans Travé. Fundació Noguera, Barcelona, 1994.
- Actes del II Congrés d'història del notariat català.* A cura de Juan José López Burniol i Josep Maria Sans Travé. Fundació Noguera, Barcelona, 2000.
- ADROHER i PELLICER, Maria Àngels i MATAS BALAGUER, Josep. *Sobre la propietat i regència de les notaries a la demarcació de Girona.* Publicat dins de *Actes del I Congrés d'Història del notariat català.*
- ADROHER PELLICER, M. Àngels, SERNA I COBA, Erika, I SOLER SIMÓN, Santi *Catèleg dels protocols del districte de Figueres II* Fundació Noguera, Barcelona 2004 494 pgs
- AGUADO BLEYE, Pedro. *Manual de Historia de España*, por Pedro Aguado Bleye. Prólogo y revisión por ALCARAZ MOLINA, Cayetano, 11ª edición, 3 vols. Editorial Espasa Calpe. Madrid, 1971-1974.
- AGUIRRE, Domenicus. *Discursus super Officiis Venalibus Generalitatis Cathaloniae seu iure officialium ea obtinentium et an ipsorum tituli revocari possint.* Venetiis, 1723.
- ALABRÚS IGLESIAS, Rosa Maria. *Felip V i l'opinió dels catalans.* Ed. Pagès, Lleida, 2001.
- ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim i GIFRE i RIBAS, Pere. *Història de la Catalunya moderna.* Edicions de la Universitat Oberta de Catalunya i Pòrtic, Barcelona, 1999.
- ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. *Els catalans i Felip V, de la conspiració a la revolta 1700-1705.* Ed. Vicens Vives i Fundació La Caixa, Barcelona, 1993.
- ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. *Estudi introductor i Sanpere i Miquel, Salvador Fin de la nació catalana.* Ed. Base, Barcelona, 2001.
- ALBAREDA SALVADÓ, Joaquim. *La guerra de Successió i l'Onze de setembre.* Editorial Empúries. Barcelona, 2000.
- ALBERCH, Ramon i QUER, Josep. *La Girona del set-cents. Els límits d'una transformació (1700-1792).* Quaderns d'Història de Girona. Ajuntament de Girona i Diputació de Girona, Girona, 2001.

- ALBERTÍ, Santiago. *L'onze de setembre*. Barcelona, 1964.
- ALCOBERRO, Agustí. *L'exili austriacista 1713-1747*, 2 vols. Fundació Noguera, Barcelona, 2002.
- ALIAGA BAYOD i SALAS GUASQUÍ, Manuel. *El Escribano Perfecto espejo de Escribanos teórico-práctico*. Vol. I Arte de contratar, vol. 2 Arte de contratar. De lo clausulado. De las escrituras públicas. Imprenta de Magin Canals. Tarragona, 1788-89.
- ALIAGA BAYOD i SALAS GUASQUÍ, Manuel. *El Escribano Perfecto espejo de Escribanos teórico-práctico. Arte de enjuiciar. En lo civil propiamente. Práctica judicial civil según derecho y estilo de Cataluña*, 3 vols. Vol. I, Cervera 1805, vol.2 Tarragona, 1805, vol. 3 Barcelona, 1805.
- ALONSO LAMBÁN, Mariano. *Formulario de actos extrajudiciales de la sublime arte de la notaría (Anónimo aragonés del siglo XVI)*. Junta de Decanos de los Colegios notariales de España. Madrid, 1968.
- ALONSO RODRÍGUEZ, Henar. *L'art de notaria del catecisme de Jeroni Jutglar*. Dins d'EHDAP, 16 pgs. 259-266.
- ALONSO RODRÍGUEZ, Henar. *Los formularios notariales como instrumentos para la aplicación del Derecho. Análisis de un art de notaria catalán del siglo XV*. Publicat a *La aplicación del derecho a lo largo de la historia. Actas de las III Jornadas de historia del derecho de la universidad de Jaén*. Universidad de Jaén, 1998.
- ALSINA ROCA, José M^a. Veure Castellví, Francesc de.
- ALTAMIRA CREVEA, Rafael. *Historia de España y la civilización española*, 4 vols. Ed. Herederos de Juan Gili, Barcelona, 1909-1911.
- AMIGANT, Pere de. *Decisiones et enucleationes criminales, seu praxis Regii Criminalis Concilii Cathaloniae Vol I ex Typographia Raphaelis Figueró Barchinonae*, 1691.
- Decisionum et enucleationum criminalium congeries seu praxis Regii Criminalis Concilii Cathaloniae...* Volumen secundum sive duo tomi in unum redacti. Barchinonae: Ex Typographia Iosephi Llopis, 1697.
- ANDREU, Jaime. *Catálogo de una colección de impresos (libros, folletos, y hojas volantes referentes a Cataluña. Siglos XVI, XVII, XVIII y XIX formada por Jaime Andreu. Con 41 facsímiles*. Barcelona, 1902.
- ANES, Gonzalo. *Historia de España Alfaguara. El antiguo régimen: Los Borbones*. Editorial Alfaguara, Madrid, 1975.
- ARMANGUÉ, Joan. *La llengua i la literatura a Sardenya*. Dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 329-357.
- ARRIETA ALBERDI, Jon: *El Consejo Supremo de la Corona de Aragón (1494-1707)*. Institució Fernando el Católico. Zaragoza, 1994.
- ARROYO AMAYUELAS, Esther. *El notariat català inèdit de l'època moderna. Anàlisi de dos manuscrits del districte notarial de Sort: el formulari d'Aitès i la teòrica dels Duat-Ciutat*. Dins de *El dret privat del Pallars Sobirà*, pgs. 189-224. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, 2001.
- ARROYO AMAYUELAS, Esther. *L'Estatut jurídic del curador en el Codi de Successions*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona, 2001.

- ARRUÑADA, Benito. *Análisis económico del notariado*. Colegios notariales de España, Madrid, 1995.
- ARTOLA, MIGUEL. *Los orígenes de la España contemporánea*. Instituto de Estudios Políticos. Madrid, 1959, 2 vols.
- AUGAN, J.G. *Cours de notariat suivi d'un tarif alphabetique et raisonné des droits d'enregistrement et d'hypoteques*. Troisieme edition, tome premier. Paris, 1841.
- AUTOS ACORDADOS que contiene nueve libros, por el orden de títulos de las Leyes de Recopilación, y van en ellas las Pragmáticas, que se imprimieron en el año 1723 al fin del tomo tercero todos los Autos Acordados del tomo quarto de ella, y otras muchas Pragmáticas Consultas resueltas, Cédulas, Reales Decretos, y Autos Acordados, que se han aumentado*. Són el volum IV i V de l'edició anastàtica de la *Nueva recopilación*. Imprenta de Juan Pimentel, Madrid, 1745. Reedició anastàtica, Editorial Lex Nova, Madrid, 1982.
- BADOSA COLL, Elisa. *Aspectos cuantitativos de la desamortización en la ciudad de Vic*. Publicat dins EHDAP, IV Miscelánea en honor de Raimundo Noguera Guzmán. Barcelona, 1974, pgs. 325-363.
- BAENA DEL ALCAZAR, Mariano. *Una teoría del empleo público en el siglo xvii*. Dins *Actas del I Simposio de Historia de la Administración*.
- BALSALOBRE, Pep i GRATACÓS, Joan. *La llengua catalana al segle xviii*. Edició a cura de. Volum revisat per Albert Rossich i August Rafanell. Edicions dels quaderns Crema. Barcelona, 1995.
- BATLLORI, Miquel. *Evolución pedagógica de la Universidad de Cervera en El siglo xviii*. Publicaciones del departamento de Educación Comparada e Historia de la Educación. Universidad de Barcelona, 1984.
- BELLUGA, Pere. *Speculum principum ac Iustitiae*. París, 1530.
- BENEYTO PEREZ, Juan.Veure FRAGA IRIBARNE, Manuel
- BIER, Juan Maria. i CARAVANTES, Vicente. *Suplement al Diccionario razonado de legislación y jurisprudencia de Don Joaquín Escriche*. Librerías de Dn. Ángel Calleja, edit. Madrid, 1851.
- BLASCO MARTINEZ, Rosa Maria. *Una aproximación a la institución notarial en Cantabria. Desde sus orígenes hasta la Ley del notariado*. Universidad de Cantabria. Asamblea regional de Cantabria, 1990.
- BLASCO MARTINEZ, Rosa Maria.Veure MAISO GONZÁLEZ, Jesús
- BOADAS i RASET, Joan. *Girona després de la guerra de Successió. Riquesa urbana i estructura social en el primer quart del segle xviii*. Girona, 1986.
- BONET. *Practica e Instrucción de Agentes y Pretendientes*, 2 vols. Madrid, 1786-1787.
- BONO HUERTA, José i UNGUETI-BONO, Carmen *Los protocolos sevillanos de la época del descubrimiento* Junta de Decanos de los Colegios Notariales de España Madrid 1986 459 pgs
- BONO HUERTA, José. *Historia del Derecho notarial Español*, vols. I-1 i I-2. Junta de decanos de los Colegios notariales de España, Madrid, 1979 i 1982.
- BONO HUERTA, José. *Los formularios notariales de los siglos xvi, xvii y xviii. Conferencia pronunciada en la Academia Matritense del notariado el día 23 de febrero de 1978*.

Anales de la Academia Matritense del notariado, tomo 22, vol. I, pgs. 289-317.

- BONO HUERTA, José. *Los proyectos de reforma notarial anteriores a la ley de 1862*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol II, pgs.519-560.
- BROCÀ, Guillem Maria de. *Historia del Derecho de Cataluña especialmente del Civil*. Edició anastàtica Generalitat de Catalunya, departament de Justícia, Barcelona, 1985.
- BRUNET, Michel. *Le Roussillon face a la Revolution Francaise*. Dins *La revolució francesa i el procés revolucionari a Catalunya i al País Valencià*. Col·loqui internacional. Girona 1 i 2 de desembre de 1989. Girona, 1990.
- BUSQUETA, Joan J. i PEMÁN, Juan. *Les universitats de la Corona d'Aragó ahir i avui*. Editorial Pòrtic, Barcelona, 2002.
- BUSTOSO LISARES, Diego (pseudònim de Carles Ros). *Cartilla real theórica-práctica según leyes reales de Castilla para escrivanos, notarios y procuradores.....*, 2 vols. Madrid, 1757.
- BUSTOSO LISARES, Diego (pseudònim de Carles Ros). *Cartilla real theórica-práctica según leyes reales de Castilla para escrivanos*, 3 vols, Pamplona, 1753.
- CALAFAT VILA, Rosa Maria. *La imposició de l'espanyol a l'alta administració pública mallorquina. Mecanismes i estratègies de poder*. Dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 359-385.
- CALDERÓ, Miquel. *Sacri Regii criminalis Concilii Cathaloniae Decisiones, cum annotatiunculis post opus animadversis et Regiis Decisionibus inter excudendum prolatis*, 3 vols. Pars prima ex typiis Antonii Ferrer, & Balthasaris Ferrer Barcelona 1686.
- Sacri Regii criminalis Concilii Cathaloniae Decisiones, cum additionibus ad primam, et secundam partem*. Pars secunda, ex typographia Raphaelis Figueró, Barcelona, 1687.
- Sacri Regii criminalis Concilii Cathaloniae Decisiones, criminales et civiles, cum additiunculus et indice*. Pars tertia, ex typographia Raphaelis Figueró (in vico gossipinorum). Barcelona, 1701.
- CAMPS i ARBOIX, Joaquím. *El Decret de Nova Planta, segona edició*. Ed. Rafael Dalmau. Barcelona, 1985.
- CAMPS I ARBOIX, Joaquím. *Historia del Derecho catalán moderno*. Ed. Bosch, Barcelona, 1958.
- CANALS VIDAL, Francisco. Veure Castellví, Francesc de.
- CANCER, Jaume. *Variarum resolutionum Iuris caesarei pontificii et municipalis principatus Cathaloniae*. Pars prima. Ex typographia a Iacobi a Cendrat. Barcinone, 1594. Pars secunda. Ex typographia a Iacobi a Cendrat. Barcinone, 1598. Pars tertia. Ex typographia a Iacobi a Cendrat. Barcinone, 1608.
- CANELA GARAYOA, Montserrat i GARRABOU PERES, Montse. *Catàleg dels protocols de Cervera*. Fundació Noguera, Barcelona, 1985.
- CANGA ARGÜELLES, José. *Diccionario de Hacienda, con aplicación a España*, 2 vols., 2ª edición imprenta de Don Marcelino Calero y Portocarrero, Madrid, 1833.
- CARAVANTES, Vicente. Veure BIER, Juan Maria
- CARRASCO RODRÍGUEZ, Antonio. *Cataluña y el Real Patronato en el siglo XVIII*. Dins *Manuscrits 20*, 2002, pgs. 61-70.

- CARRERA i PUJAL. *Historia Política y Económica de Cataluña, siglos XVI al XVIII, 4 vols. Ed. Bosch, 1947.*
- CASANOVA, Emili. *La llengua a València.* Dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 387-425.
- CASES LOSCOS, Lluïsa. *Catàleg dels protocols notariais de Lleida.* Fundació Noguera. Barcelona, 1983.
- CASES I LOSCOS, Lluïsa. CURTO I HOMEDES, Albert. MAYANS I PLUJA Antoni. PAGAROLAS I SABATÉ, Laureà. PLANES I ALBETS Ramón: *Els fons de protocols de Catalunya. Estat actual i proposta de sistematització.* Tirada apart de la revista *Textos.* Associació d'Arxivers de Catalunya 2005
- CASES LOSCOS, Lluïsa. *Inventari de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona*, vol. 2, segle XVI. Fundació Noguera. Barcelona, 2003.
- CASES LOSCOS, Lluïsa. *Les ordenances del Col·legi d'Escrivans reials Numeraris de la Ciutat de Vic al segle XVIII.* Dins de *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, pgs. 233-247. Fundació Noguera, Barcelona, 1988.
- CASES LOSCOS, Maria Lluïsa. *El Col·legi notarial de Vic.* Dins *Actes del I Congrés del notariat català.* Fundació Noguera, pgs. 685-697. Barcelona, 1994.
- CASTALDO, André: *Introduction historique au droit*, Ed. Dalloz, Paris : 1999 452 pgs
- CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones Históricas, volumen I. Antecedentes hasta el reinado de Carlos II año 1701 año 1702 año 1703 año 1704 año 1705.* Edició al cuidado de Josep M. Mundet Gifre y José M. Alsina Roca. Estudio preliminar de Francisco Canals Vidal Fundación Francisco Elías de Tejada y Erasmo Pércopo, Madrid, 1997.
- CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones Históricas.* BC, manuscrit núm. 421, conservat en la Biblioteca de Catalunya, copiat de l'original conservat a l'Arxiu d'Estat de Viena per Salvador Senpere i Miquel.
- CASTRO, Concepción de. *Estado y reformismo ilustrado.* Eds. Alianza Editorial. Madrid, 1996.
- CELSO, Hugo de. *Repertorio universal de todas las leyes destes Reynos de Castilla abreviadas y reduzidas en forma de repertorio decisiuo por el doctor Hugo de Celso...* Edició anastàtica de la de 1553. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales, Boletín Oficial del Estado, Madrid, 2000.
- CENSO ESPAÑOL, *executado de orden del Rey comunicada por e excelentísimo señor Conde de Floridablanca, primer secretario de Estado y del Despacho en el año de 1787.* Edició facsímil, publicada per l'Institut Nacional de Estadística. Madrid, 1981.
- Centenario de la Ley del notariado.* Sección primera. Estudios Históricos, 2 vols. Madrid, 1964.
- CERVERÓ, Bartomeu. *Formulari notarial.* Biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, Varia 32.
- Colección de pragmáticas y reales cédulas de Su Magestad y Autos Acordados por los Señores del Consejo incluyendo el auto de 5 de mayo de 1766 sobre Instrucción y elección de Diputados y Personero del Común.* Imprès per Josep Bro, Girona, s.d.
- COMPANYS FARRERONS, Isabel. Direcció de Jordi Piqué Padró. *Catàleg dels protocols notariais de Tarragona.* Fundació Noguera, Barcelona, 2000.

- Compendiosus totius artis notariae tractatus*. Manuscrit existent en la biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, amb la signatura Varia 53.
- CONDE DELGADO de MOLINA, Rafael. *El pas de l'escrivà al notari*. Dins *Actes del I Congrés d'Història del notariat Català*. Fundació Noguera, pgs. 439-462. Barcelona, 1994.
- CONGOST, Rosa. *Els darrers senyors de Cervià de Ter. Investigacions sobre el caràcter mutant de la propietat (segles XVII-XIX)*. Associació d'Història Rural de les comarques gironines i Institut de Llengua i Cultura. Catalanes de la Universitat de Girona, 2000.
- CONGOST, Rosa. *La llengua dels notaris. Notes sobre l'ús social del català (i del castellà) a la Girona de mitjan segle XIX i consideracions sobre els efectes de la política i la legislació en els usos lingüístics*. Publicat dins *Estudi General. Revista de la Facultat de Lletres de la Universitat de Girona*. Miscel·lània d'homenatge a Modest Prats, 22 (2002), vol. II, pgs. 125-147.
- Constituciones, Capítols, y Actes de cort fetas, y atorgats per la SCR Magestat del Rey Nostre Senyor Don Carlos III Rey de Castella, de Aragó, Comte de Barcelona, etc en la Cort celebrà als Cathalans en la Ciutat de Barcelona, en la casa de la Deputació del General de Cathalunya, en lo any de 1706. Per manament dels Excelentíssims Senyors Deputats, y Oydors de Comptes Estampades. En Barcelona en la Estampa de Rafel Figueró, any 1706.*
- Copia de las Reales ordenanzas del Colegio de escribanos de Lérida*. Biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, caixes d'impresos.
- CORTES, Jose Luis. Veure DOMINGUEZ ORTIZ, Antonio
- CORTIADA. *Decisiones Reverendi Cancellarii et Sacri Regii Senatus Cathaloniae*, 4 vols. Barcinoae apud Iosephum Forcada, 1661-1689.
- COSTA Joaquín. *Reforma de la fe pública*. Prólogo de Elías Campo Villegas. Editorial Guara, Zaragoza, 1984.
- COSTA Y BORRÁS, José Domingo. *Obras del Excelentísimo y Ilustrísimo Señor Doctor Dn José Domingo Costa y Borrás, Obispo que fue de Lérida y Barcelona y Arzobispo de Tarragona*, tomo VI, Barcelona, 1866.
- CRESPÍ de VALLDAURA, Cristòfol. *Observationes Illustratae Decisionibus Sacri Supremi Regii Aragonum Consilii., Supremi Consilii S. Cruciatæ, et Regiæ Audientiae Valentinae. Editio secunda, ab authore recognita, correctæ et aucta, et ab innumeris mendis, quibus primo scatebat purgata. Et duplice indice illustrata*. Anvers, 1667.
- CURTO HOMEDES, Albert. Veure CASES LOSCOS, Lluïsa
- DE MANUEL Y RODRIGUEZ, Miguel. Veure JORDAN DE ASSO, Ignacio
- Decretales D. Gregorii Papæ IX suæ integritate una cum glossis restitutæ. Ad exemplar romanum diligenter recognitæ*. Venetiis, 1604.
- DIOS, Salustiano de. *El Consejo real de Castilla 1325-1522*. Centro de Estudios Constitucionales, Madrid, 1982.
- DOMINGUEZ ORTIZ, Antonio, i CORTÉS, José Luís. *Política exterior*. Dins *El reformismo borbónico. La España del siglo XVIII*, vol. 8 de la revista *Historia* XVI, año VI, extra XX diciembre de 1981, pgs. 29-51.
- DOU i de BASSOLS, Ramón Lázaro. *Instituciones del Derecho Público de España con noticia*

del particular de Cataluña y de las principales reglas de gobierno. Madrid, en la oficina de don Benito García y Compañía. 1801, 9 vols.

- DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix. *El colegio de Escribanos de Mandamiento en la primera mitad de siglo XVIII.* Barcelona, 1947.
- DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix. *La fe pública judicial y extrajudicial en Gerona a través de los tiempos.* Separata de *Anales del Instituto de Estudios Gerundenses del patronato "Jose Maria Quadrado"*, vol. XII, pgs. 301-317, 1958.
- DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix. *La llista dels notaris de Catalunya.* Dins *La Notaría*, año LXXVI, núm. 9, 1934, pg. 178.
- DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix. *Notas para la historia del notariado Catalán.* Dins EHDAP III, Barcelona, 1955, pgs. 71-214.
- DURAN i CAÑAMERAS. *Els arxius judicials de Catalunya.* Acadèmia de Jurisprudència i Legislació. Barcelona, 1933.
- DURAN i CAÑAMERAS, Fèlix. *El notariado en Lérida y sus comarcas.* Publicat a Llerda, 1955, pgs. 139-166.
- EGEA FERNÁNDEZ, Joan i MARSAL GUILLAMET, Juan. *L'aportació dels notaris a la ciència jurídica catalana.* Dins *Actes del I congrés d'Història del notariat català*, pgs. 277-320.
- El reformismo borbónico. La España del siglo XVIII, Historia de España*, vol.8. Revista *Historia* XVI Año VI extra XX diciembre, 1981.
- ESCOBAR DE LA RIVA, Eloy. *Tratado de derecho notarial.* Editorial Marfil, Alcoi, 1957.
- ESCOLANO DE ARRIETA. *Práctica del Consejo Real*, 2 vols. Madrid, 1796.
- ESCRICHE, Joaquín. *Diccionario razonado de legislación y jurisprudencia.* Librería de la Señora Viuda e hijos de Dn. Antonio Calleja, Madrid, 1847.
- ESPÍN RUBERT, Maria Assumpció. *Carles Ros. Idees lingüístiques i edició de l'obra literària.* Tesi doctoral inèdita. Dirigida pel Dr. Antonio Ferrando Francés. Universitat de València. Facultat de filologia [1994].
- Estat dret i societat al segle XVIII.* Homenatge al Prof. Josep Maria Gay Escoda, edició a cura d'Aquilino Iglesia Ferreirós, Associació catalana d'Història del dret Jaume de Montjuich, Barcelona, 1996.
- Estatutos y privilegios apostólicos y reales de la Universidad y Estudio General de Cervera.* Josef Barber, por acuerdo de la misma universidad. Cervera, 1750.
- Estudis de llengua i literatura catalanes XLV, Miscel·lània Joan Veny*, vol. 1. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 2002.
- Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera.* Fundació Noguera, Barcelona, 1988.
- EXTREMERA EXTREMERA, Miguel Àngel *El delito en el archivo. De escribanos, falseadores y otras gentes de mal vivir en la Castilla del Antiguo Régimen.* Dins de *Hispania* LXV/2 num.220 (2005) pgs 465-483.
- FALGUERA, Fèlix Maria. *Apuntes de Notaría. Conformes con las explicaciones del catedrático...* Barcelona, 1871.

- FAYARD, Janine. *Los miembros del Consejo de Castilla 1621-1746*. Traducción de Rufina Rodríguez Sanz. Siglo XXI ediciones, Madrid, 1982.
- FAYARD, Janine. *Los ministros del Consejo Real de Castilla, (1621-1788)*. Dins *Hidalguía*, núms. 162 a 171.
- FELIU DE LA PENYA i FARELL, Narcís. *Anales de Cataluña. y epílogo breve de los progresos famosos hechos de la nacion catalana...* 3 vols. Barcelona, 1709. Edició anastàtica. Editorial Base. Barcelona, 1999.
- FELIU MONTFORT, Gaspar. *Precios andaluces y precios catalanes*. Dins *Actas del II Congreso de Historia de Andalucía*. Córdoba, 1995.
- FELIU, MONTFORT, Gaspar. *Precios y salarios en la Cataluña moderna, vol. I alimentos. Vol II Combustibles, productos manufacturados y salarios*. Banco de España. Servicio de Estudios. Estudios de Historia Económica, nº 22. Madrid, 1991.
- FERNANDEZ ÁLVAREZ, Manuel. (direcció) ROBLES CARCEDO, Laureano, RODRIGUEZ SAN PEDRO BEZARES (coordinació). *La Universidad de Salamanca*, vol. 2. *Atmósfera intelectual y perspectivas de investigación*. Salamanca, 1990.
- FERNÁNDEZ CASADO, Miguel. *Tratado de Notaría*, tomo primero. Madrid, 1895.
- FERRER GIRONES, Francesc. *La persecució política de la llengua catalana. Història de les mesures preses contra el seu ús des de la Nova Planta fins avui*. Cinquena edició. Ed. 62. Barcelona, 1986.
- FERRER GIRONÈS, Francesc. *Resistència a la substitució lingüística al Principat*. Dins. *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 427-467.
- FERRER MALLOL, Maria Teresa. I RIERA I SANS, Jaume. *La successió notarial i el traspàs de protocols en terres catalanes a la baixa edat mitjana*. Dins EHDAP-IV, pgs 395-428.
- FERRER MALLOL, Maria Teresa. i RIERA I SANS, Jaume. *Miscel·lània de documents per a la història del notariat als estats de la corona Catalano-aragonesa* Dins EHDAP-IV, pgs 429-445
- FERRER MALLOL, Maria Teresa. *L'Instrument notarial (segles XI-XV)*. Dins *Actes del II Congrés del notariat català*. Fundació Noguera. Barcelona, 2000, pgs. 29-88.
- FERRER MALLOL, Maria Teresa. *Notariat laic contra notariat eclesiàstic. Un episodi de la pugna entre ambdós a Girona (1374-1380)*. EHDAP V (1977), pgs. 19-26.
- FERRER MALLOL, Maria Teresa. *La redacció de l'instrument notarial a Catalunya. Cèdules, manuals, llibres i cartes*. Dins EHDAP-IV, pgs 29-191.
- FERRER, Miquel. *Observantiarum Sacri Regii Cathaloniae Senatus Eius olim celeberrimi Conciliarii Michaelis Ferrer*. Expensis Ioannis Simon, Barchinonae, 1608.
- FERRO, Víctor. *El dret públic català. Les institucions a Catalunya fins el Decret de Nova Planta*. Ed. Eumo, Vic, 1987.
- FIGA FAURA, Lluís. *La funció social del notario*. Dins *Miscel·lània Lluís Figa Faura*, pgs. 533-540.
- FIGA FAURA, Lluís. *Los formularios notariales y la formació del notario en Cataluña*. Dins *Miscel·lània Lluís Figa Faura*, pgs 541-553.

- FIGA FAURA, Lluís. *Miscel·lània Lluís Figa Faura*. A cura de Jordi Figa López-Palop. Eds. de la Fundació Noguera, Barcelona, 2000.
- FIGA FAURA, Lluís. *Mos italicus y los juristas catalanes*. Dins *Miscel·lània Lluís Figa Faura*, pgs 111-132.
- FLORIDABLANCA, Conde de. *Censo español, executado de orden del Rey comunicada por el excelentísimo señor Conde de Floridablanca, primer secretario de Estado y del Despacho en el año de 1787*. Edició facsímil, publicada per l'Institut Nacional de Estadística. Madrid, 1981.
- FONTANELLA, Joan Pere. *De Pactis Nuptialibus sive capitulis matrimonialibus tractatus, multia Regiae Audientiae Principatus Cathaloniae, et aliorum gravissimorum Senatum, particulari diligentia, ad propositum exquisitis, decisionibus ornatu*. 2 vols. Barchinonae, Cum Licentia, & Privilegio, apud Laurentium Deu.
Tomus prior 1612
Tomus posterior 1622
- FONTANELLA, Joan Pere. *Sacri Regii Senatus Cathaloniae Decisiones, per Ioannem Petrum Fontanella, ex oppido Oloti, I.V D. Ac civem honoratum Barcinone in albo conscriptum elaboratae. Barcinone, ex praelo et aere Petri Lacavalleria, in via Bibliopolarum*.
Tomus Primus, 1639.
Tomus secundus, 1645.
- FONTANELLA, Joan Pere. *Tractatus de Pactis Nuptialibus sive De Capitulis Matrimonialibus multis regiae Audientiae Principatus Cathaloniae & aliorum gravissimorum senatum, exquisitis Decisionibus ornatu*, 2 vols. Imprès a *Sumptibus Fratrum Cramer, & Ci Philibert, Genevae, MDCCLII*
- Fori Aragonum vom Codex von Huesca (1247) bis zur reform Philipps II (1547). Nach der Ausgabe Zaragoza 1476/1477 mit denhandschriftlichen Glossen des Martín de Pertusa und mit Ergänzungen nach den Ausgaben Zaragoza 1542, 1548 und 1576. Faksimiledruck mit einer Einleitung von Antonio Pérez Martín*. 1979 Topos Verlag. Vaduz/ Liechtenstein, 1979.
- FORNS DE RIVERA, Cristina. *Pere Guarda i Martí, estirp d'una nissaga de notaris de la Seu d'Urgell (1720-1776)*. Dins EHDAP 24, pgs 217-273
- FORT I OLIVELLA, Joan, SERNA i COBA, Erika; SOLER I SIMON, Santi. *Catàleg dels protocols del districte de Figueres*. Fundació Noguera, vol. 1 Barcelona 2001; vol. 2 Barcelona, 2004.
- FRAGA IRIBARNE, Manuel, i BENEYTO PEREZ, Juan. *La enajenación de los oficios públicos en su perspectiva histórica y sociológica*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, 1964, vol II, pgs. 393-472.
- GALÍ i RAMON, Jeroni. *Opera artis notariae theoreticam simul et practicam eruditionem complectentia*. Tiphographia Iacinti Andreu. Barcelona, 1682.
- GARCIA EDO, Vicent. *El procés d'exàmens dels notaris de València de 1350-1351. Vic*. Dins *Actes del I Congrés del notariat català*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994, pgs. 579-589.
- GARCIA ESPUCHE, ALBERT. *Els Vilana Perlas i la casa del Regomir: del notariat al poder*. Dins EHDAP 21, pgs 267-319.
- GARCIA GALLO y de DIEGO, Alfonso. *Atlas histórico-jurídico*. Procuraduría general de Justicia del Distrito Federal, México, Instituto de Investigaciones Jurídicas, UNAM, México, Grupo editorial Porrúa, México, 1997.

- GARCIA GARCIA, Honori. *El nonato colegio notarial de Vich*. Dins EHDAP, 1955.
- GARCIA GARCIA, Honori. i NOGUERA GUZMAN, Raimundo: *Organización y funciones de los archivos notariales*. Segundo congreso internacional del notariado latino. Madrid, 1950.
- GARCIA GARCIA, Honori. *Reflexiones sobre la manera de investigar la historia del notariado*. Dins *La Notaría*, 1947, pgs. 383-390.
- GARCIA GOYENA, Florencio. *Concordancias motivos y comentarios del Código Civil Español*. Reimpresión de la edición de Madrid, 1852 al cuidado de la Cátedra de Derecho Civil de la Universidad de Zaragoza, con una nota preliminar del Prof. Lacruz Berdejo y una tabla de concordancias del Código civil vigente. Zaragoza, 1974.
- GARCIA SANZ, Arcadi. *El documento notarial en derecho valenciano hasta mediados del siglo XIV*. Dins *Actas del VII Congreso Internacional de Diplomática*. Valencia, 1986.
- GARCIA SANZ, Arcadi. *Història de la marina catalana*. Ed. AEDOS, Barcelona, 1977.
- GARCIA SANZ, Arcadi. *Origen de la fe pública del document notarial*. Dins *Actes del II Congrés del notariat català*. Fundació Noguera. Barcelona, 2000, pgs. 491-501.
- GARCIA SANZ, Arcadi. *Precedents, origen i evolució dels col·legis notariais*. Dins *Actes del I Congrés d'Història del notariat Català*. Barcelona, 1994.
- GARRABOU PERES, Montse. Veure CANELA GARAYOA, Montserrat
- GARRIGA, Carlos. *Las ordenanzas de la Real Audiencia de Cataluña (1741)*. Dins *d'Estat, dret i societat al segle XVIII*, 1996.
- GAY ESCODA, Josep Maria. *El Corregidor a Catalunya*. Eds. Marcial Pons, Madrid, 1997.
- GAY ESCODA, Josep Maria. *La gènesi del Decret de Nova Planta de Catalunya publicat a Revista Jurídica de Catalunya*, 1982 núm. 1, pgs. 7-41 i 1982, núm. 2, pgs. 263-348.
- GELABERT, Juan E. *La Bolsa del Rey. Rey, reino y fisco en Castilla (1598-1648)*. Eds. Crítica, Barcelona, 1997.
- GIBERT, Rafael. *Historia General del Derecho español*. Madrid, 1975.
- GIBERT, Vicente. *Teórica del arte de Notaría o manual de escribanos escrito en latín por D. Vicente Gibert, y traducido al castellano por D. Eugenio de Tapia. Segunda edición corregida y aumentada*. Imprenta de Manuel Saurí. Barcelona, 1844.
- GIBERT, Vincentius. *Theorica artis notariae quam Vincentius Gibert, notarius Publicus de Numero Barcinonae offert publicae utilitati*. Typis Francisci Generas, Barcelona, 1772.
- GIFRE RIBAS, Pere. Veure. ALBAREDA SALVADO Joaquim
- GIL AYUSO, Faustino. *Junta de Incorporaciones. Catálogo de los papeles que se conservan en el Archivo Histórico Nacional (Sección de Consejos Suprimidos)*. Cuerpo de Archiveros, bibliotecarios y arqueólogos. Madrid, 1934.
- GIMENEZ ARNAU, Enrique. *Derecho notarial*. Eds. de la Universidad de Navarra. Pamplona, 1976.
- GINEBRA MOLINS, Rafel, ROCAFIGUERA GARCIA, Anna Maria de i VILAMALA SALVANS,

- Jordi. *El manual de 1641 de Joan Francesc Torrellebreta, notari de Vic*. Fundació Noguera, Barcelona, 2001.
- GINEBRA MOLINS, Rafel. *Les escrivanies eclesiàstiques a Catalunya*. Dins *Actes del II Congrés d'Història del notariat català*. Fundació Noguera, pgs. 89-160.
- GÓMEZ GÓMEZ, Margarita. *Crítica histórica y archivos. El caso de España en el siglo XVIII*. Dins *Historia, Instituciones, Documentos*, núm 12, pgs 199- 231.
- GÓMEZ PONT Montserrat i PAGAROLAS SABATÉ, Laureà. *El Col·legi de Notaris de Barcelona*. Eds. de l'Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona. Barcelona, 1995.
- GÓMEZ PONT, Montserrat.Veure PAGAROLAS SABARÉ, Laureà
- GOMILA, Onofre i ROCA, Nicolás. *Instrucción de lo que inviolablemente han de observar los notarios y Escribanos Públicos de la Ciudad y Reyno de Mallorca, 1765*. Edició Facsímil. Il·lustre Col·legi notarial de les Balears. 1995.
- GONZALO DE LAS CASAS, José *Tratado filosófico-legal teórico y práctico de notariado y de instrumentos públicos*. Madrid, Oficinas del notariado español. Madrid, 1877.
- GONZALO DE LAS CASAS, José. *Diccionario General del notariado de España y Ultramar, 10 vols*. Imprenta de J. Antonio García. Madrid, 1853-57.
- GONZALO DE LAS CASAS, José. *Tratado completo filosófico-legal-teórico-práctico de instrumentos públicos y de las obligaciones y derechos de las personas y de las cosas conforme al derecho civil reformado*, vol. I. Oficinas del notariado español. Madrid, SD
- GRATACOS, Joan.Veure BALSALOBRE, Pep
- GRAU PUJOL, Josep i PUIG TÀRRECH, Roser. *La notaria de Vidreres (segles XVII-XVIII)*. Dins *Actes del I congrés del notariat català*, pgs. 591-606. Fundació Noguera. Barcelona, 1994.
- GRAU PUJOL, Josep Maria. *Catàleg del fons notarial de Santa Coloma de Farners*. Fundació Noguera, Barcelona, 1996.
- GRAULLERA SANZ, Vicente. *Historia del derecho foral valenciano*. Eds Tyris, Valencia, 1994.
- GRAULLERA SANZ, Vicente. *Los notarios de Valencia y la Guerra de Sucesión*. Colegio notarial de Valencia y Universitat de Valencia, 1987.
- GÜELL, Manel. *La dispersió de la documentació notarial a Catalunya*. Dins *Actes del II congrés d'història del notariat català*, pgs. 447- 459.
- GÜELL, Manel. *Notes sobre el col·lectiu notarial tarragoní del segle XVIII*. Dins *Actes del I congrés d'Història del notariat català*, pgs. 668-683.
- GÜELL, Tomás. *Historia del Priorato del P.M. Fr. Miquel Gosalbo, compuesta por Fr. Tomás Güell hijo y bibliotecario de este Santo Convento de Predicadores de Valencia*. Manuscrit núm. 1.075 de la Biblioteca Universitària de València.
- GÜNZBERG MOLL, Jordi *Els col·legis notarians a Catalunya*. Dins de *lus Fugit* 12. pgs 11-58
- GÜNZBERG MOLL, Jordi. *600 años de la fundación del Colegio de notarios Públicos de Barcelona*. Publicat a *Historia y Vida*, núm 333, año XXVIII, diciembre 1995, pgs. 66-71.

- GÜNZBERG MOLL, Jordi. *Els enfrontaments entre les corporacions notariales barcelonines a l'època moderna*. Dins EHDAP, XIV, pgs. 259-271. Barcelona, 1996.
- GÜNZBERG MOLL, Jordi. *L'instrument notarial a l'època moderna (s. XVI-XVII)*. Dins *Actes del II Congrés del notariat català*, pgs. 313-342.
- GÜNZBERG MOLL, Jordi. *Los notarios y su organización social en Barcelona*. Tesi doctoral inèdita. Universitat Pompeu Fabra Barcelona, SD.
- GÜNZBERG MOLL, Jorge. *Los notarios y su organización en Barcelona siglos XIII-XVI* Madrid: Consejo General del Notariado, 2004 205 pgs
- GUTIÉRREZ del CAÑO, Marcelino. *Catálogo de los manuscritos existentes en la biblioteca Universitaria de Valencia*. Prólogo del Excmo. Sr. D. Francisco Rodríguez Marín, 3 vols. Librería Maragat. Valencia, 1913-1914.
- GUTIÉRREZ del SOLAR BRAGADO, Eduardo. *La fe pública extrajudicial*. Ed. Edersa, Madrid, 1982.
- Homenatge d'Olot a Joan Pere Fontanella*. Introducció de Pere Macias, Agustí Bassols. Textos de Josep Murlà et alii. Olot, 1991.
- IGLESIA FERREIROS, Aquilino. *Estat, dret i societat al segle XVIII*. Homenatge al Prof. Josep Maria Gay Escoda, Edició a cura de l'Associació catalana d'història del dret Jaume de Montjuich. Barcelona, 1996.
- IGLÉSIES, Josep. *El cens del Comte de Floridablanca (1787)*, part de Catalunya, 2 vols. Introducció, edició i índex per... Barcelona, 1969-1970.
- Instrucción de lo que inviolablemente han de observar los notarios y Escrivanos de la Ciudad y Reyno de Mallorca, los de las Curias Baronales, y los de los demas Juzgados de ella, hasta que por S.M. otra cosa se mande...* En Mallorca, en la Imprenta del Real Cto de Santo Domingo MDCCLXV (1765). Edició facsímil. Ilustre Colegio notarial de Baleares, 1995.
- Ius Fugit revista interdisciplinar de estudios histórico-jurídicos / Área de Historia del Derecho*, Universidad de Zaragoza
- JORDAN DE ASSO Y DEL RIO, Ignacio, DE MANUEL y RODRÍGUEZ, Miguel. *Instituciones del Derecho civil de Castilla*, 5ª edición. Madrid, 1792. Edició anastàtica. Editorial Lex Nova. Madrid, 1984
- JORDAN DE ASSO Y DEL RÍO, Ignacio, DE MANUEL y RODRÍGUEZ, Miguel. *El ordenamiento de leyes que D. Alfonso XI hizo en las Cortes de Alcalá de Henares el año de mil trescientos y quarenta y ocho*. Por D. Joachin Ibarra, Impresor de Camara de S.M. Madrid 1774. Edició anastàtica, editorial Lex Nova, Valladolid, 1983.
- JUAN y COLOM, Joseph. *Instrucción jurídica de escribanos abogados y jueces ordinarios de juzgados inferiores cuyas especies explica la tabla o índice de ella fundada en los derechos canónico y real, para descargo de ambos fueros*. En la imprenta de Antonio Fernandez. Madrid, 1787.
- La llengua catalana al segle XVIII*. A cura de Pep Balsalobre i Joan Gratacós. Eds. dels Quaderns Crema, Barcelona, 1995.
- LEÓN SANZ, Virginia. *Acuerdos sobre la Paz de Viena de 1725 sobre los exiliados de la guerra de Sucesión*. Dins *Pedralbes* núm. 12, pgs. 293-312.

- LLOBERT PORTELLA, Josep M^a. *Dades documentals sobre el Col·legi de Notaris de Cervera (1333-1785)*. Dins de *Ius Fugit* 12. pgs147-189.
- LÓPEZ BURNIOL, Juan José. *Actes del II Congrés d'història del notariat català coordinació per...* Fundació Noguera, Barcelona, 1994.
- LÓPEZ PALOP, Eduardo. *Legislación notarial. Obra ajustada al programa de oposiciones a notarías determinadas de 28 de febrero de 1916*. Ed. Reus, Madrid, 1922.
- LYNCH, John. *La España del siglo XVIII*. Eds RBA, Barcelona 2005.
- MADURELL MARIMÓN, Josep Maria. *Catálogo de la exposición conmemorativa del primer centenario de la Ley del notariado, redactado por...* Col·legi notarial de Barcelona, 1962.
- MADURELL MARIMON, Josep Maria: *Dos actas notariales de la entrega y quema de unos privilegios del Archiduque de Austria*. EHDAP, 3 pgs 285-289.
- MADURELL MARIMÓN, Josep Maria. *Índice cronológico alfabético*, 3 vols. Archivo General de Protocolos de Barcelona. Col·legi notarial de Barcelona, Barcelona, 1959.
- MADURELL MARIMON, Josep Maria. Veure NOGUERA GUZMAN, Raimon
 MAISO GONZÁLEZ, Jesús i BLASCO MARTÍNEZ, Rosa M^a. *Las estructuras de Zaragoza en el primer tercio del siglo XVIII*. Diputación Provincial. Institución Fernando el Católico. Zaragoza, 1984.
- MALUQUER de MOTES, BERNET, Carles, i VAQUER ALOY, Antoni. *Introducció a Oliba, Antoni. De Actionibus*, 2 vols. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona, 1998.
- Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari de l'Antic Consell Barceloní*, 28 vols. Barcelona, 1892-1975.
- MARFANY, Joan Lluís. *La llengua maltractada. El castellà i el català a Catalunya del segle XVI al segle XIX*. Editorial Empúries, Biblioteca universal. Barcelona, 2001.
- MARSAL GUILLAMET, Joan. *El Testament*. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia. Barcelona, 2000.
- MARSAL GUILLAMET, Joan. *Fèlix Maria Falguera segons "La Notaría"*. Dins *Actes del I Congrés del notariat català*. Fundació Noguera. Barcelona, 1994, pgs. 389-435.
- MARSAL GUILLAMET, Joan. Veure EGEA FERNÁNDEZ, Joan
- MARTÍNEZ DE SALAZAR, Antonio. *Práctica de substanciar pleytos, executivos y ordinarios conforme al estilo de las Chancillerías, Audiencias y demás tribunales del Reyno...* Madrid, 1789.
- MARTÍNEZ GIJÓN, José. *Estudios sobre el oficio de escribano en Castilla durante la Edad Moderna*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol. II, pgs. 261-336.
- MARTÍNEZ TABERNER, Caterina. *La llengua catalana a Mallorca al segle XVIII i primer terç del XIX*. Universitat de les Illes Balears i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- MASFERRER, Anicet. *La pervivencia del derecho foral valenciano tras los decretos de Nueva Planta: contribución al estudio de la práctica forense del siglo XVIII*. 223 pgs ed. Dykinson 2008.
- MATA VENTURA, Víctor i HISPANO VILASECA, Marià. *Origen i evolució de les organitzacions*

de procuradors dels tribunals de Barcelona: procés constitutiu i incorporació dels seus membres. Segles XIII-XVIII, primera part. Dins Ius Fugit 12, pgs 303-338.

MATAS BALAGUER, Josep. Veure ADROHER I PELLICER, Maria Àngels

MAYANS i PRUJÀ Antoni. *Els arxius parroquials municipals i notariais de la Garrotxa. Una aproximació.* Eds. de la Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, Diputació de Girona i l'Ajuntament d'Olot. 1987.

MAYANS PLUJÀ, Antoni. Veure CASES LOSCOS, Lluïsa

MELGAREJO, Pedro. *Compendio de contratos públicos, autos de particiones executivas y de residencias, con el género de papel sellado qua a cada despacho toca. Recopilado por D. Pedro Melgarejo.* Madrid, 1733.

MENGUAL MENGUAL, José María. *Elementos de derecho notarial, con un prólogo del doctor José Castán Tobeñas.* Tomo II, vols. II i III, Introducción y parte general. Barcelona, 1933.

MERCADER RIBA, Joan. *Els Capitans generals.* Editorial Teide. Barcelona, 1957.

MERCADER RIBA, Joan. *Felip V i Catalunya.* Edicions. 62. Barcelona, 1968.

MINGUIJÓN, Salvador. *Historia del Derecho Español, 2ª edición.* Editorial Labor, Barcelona, 1933.

MIÑANA, José Manuel de: *Bello Rustico Valentino. La guerra de Sucesión en Valencia.* Introducción, texto latino, traducción, notas e índices *nominum et rerum* de F. Jordi Pérez Durà, José María Estellés i González. Prólogo de Antonio Mestre. Institución Alfonso el Magnánimo, Valencia, 1985.

MIRAMBELL ABANCÓ, Antoni. *Els censos en el dret civil de Catalunya: La qüestió de l'emfiteusi (a propòsit de la llei especial 6/1990).* Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Barcelona, 1997.

MOLAS RIBALTA, Pere. *Colegiales mayores en la Audiencia de Valencia, s. XVII-XVIII.* Dins *Pedralbes* 1, pgs. 51-75.

MOLAS RIBALTA, Pere. *La Audiencia Borbónica del Reino de Valencia.* Edicions de la Universitat d'Alacant, 1999.

MOLAS RIBALTA, Pere. *La condició social dels notaris de Barcelona a l'Edat Moderna.* Dins *Actes del I congrés d'Història del notariat català.*

MOLAS RIBALTA, Pere. *Los Magistrados de la Ilustración.* Ed. Centro de Estudios Constitucionales. Boletín Oficial del Estado. Madrid, 2000.

MOLAS RIBALTA, Pere. *Magistrados foráneos en la Valencia borbónica.* Dins de *Boletín de la Real Academia de la Historia*, tomo 192, maig-agost de 1995, pgs. 265-332.

MOLINO, Miguel del. *Repertorium fororum et observantiarum Regni Aragonum, una pluribus cum determinationibus consilii iustitiae Aragonum practicis atque cautelis eisdem fideliter anexis Caesaraugustae ex officina Domenici a Portonariis,* 1585.

MONTAGUT ESTRAGUÉS, Tomàs *El jurista Domènec d'Aguirre i la memòria del dret públic català.* Dins de Ius Fugit 13-14. pgs 231-249.

MONTESQUIEU. Charles de Secondat, baró de. *De l'esperit de les lleis.* Eds. Clàssics del

- pensament modern. Eds. 62, Barcelona, 1983.
- MONTOYA ABAD, Brauli. *Un capítol de la repressió sobre el català en la instrucció escolar La Carta Orden, rebuda a Oriola el 1787*. Dins *Estudis de llengua i literatura catalanes XLV*, pgs. 237-277.
- MORALES ARRIZABALAGA, Jesús. *La derogación de los Fueros de Aragón 1707-1711*, Diputación de Huesca, Instituto de Estudios Altoaragoneses, 1986.
- MORENO GARBAYO, Natividad. *Colección de Reales Cédulas del Archivo Histórico Nacional*. Catálogo Dirección General del Patrimonio Artístico y Cultural. Comisaría Nacional de Archivos Servicio de Publicaciones del Ministerio de Educación y Ciencia, 2 vols. Madrid, 1977.
- MUNDET GIFRE, Josep M. veure CASTELLVÍ, Francesc de .
- MUT CALAFELL, Antoni. .Veure ZAFORTEZA DEL CORRAL, Luz
- NAVARRO AZPEITIA, Fausto. *El conocimiento notarial de los otorgantes antes de la Ley del notariado*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*. Estudios Históricos, vol. I, pgs. 473-512.
- NOGUERA GUZMÁN, Raimon. *Los notarios de Barcelona en el siglo XVIII*. Colegio notarial de Barcelona. Barcelona, 1978.
- NOGUERA GUZMÁN, Raimundo i GARCIA GARCIA, Honori. *Organización y funciones de los archivos notariales*. Segundo congreso internacional del notariado latino. Madrid, 1950.
- NOGUERA GUZMÁN, Raimundo i MADURELL MARIMON, Josep Maria. *Privilegios y Ordenanzas históricos de los notarios de Barcelona*. Centenario de la Ley del notariado. Junta de Colegios notariales de España, Barcelona, 1965.
- NOGUERA GUZMAN, Raimundo.Veure GARCIA GARCIA, Honori
- Novísima Recopilación de Leyes de España, dividida en XII libros. En que se reforma la Recopilación publicada por el Señor Don Felipe III en el año de 1567, reimpressa últimamente en el de 1775 y se incorporan las pragmáticas, cédulas, decretos, órdenes y resoluciones reales y otras providencias no recopiladas y expedidas hasta el de 1804. Mandada formar por el Señor Don Carlos IV, 6 vols. Madrid, 1805-1807. Edició anastàtica edicions del Boletín Oficial del Estado, 1975-1976.*
- OLIBA, Antoni. *Comentarii de actionibus in duas summas partes, concinne distributorum quarum altera ad iuris artem, cognitionem et scientiam, quae vulgo theorica dici solet, altera ad usum et exercitationem strepitumque forensem, sive ad praxim pertinentem*.
-Pars Prima in tres distincta libros. Apud Gabrielem Graellium et Gerardum Dotilium. archinonae, 1606.
-Pars Secunda in IIII Digesta et Ordinata Libros. Apud Gabrielem Graellium et GerardDotilium. Barchinonae, 1606.
 Edició Anastàtica, amb una introducció de Carles Maluquer de Motes i Antoni Vaquer Aloy. Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia, Barcelona, 1998.
- OLIVÉ OLLÉ, Francesc. *Notes a l'entorn d'un formulari notarial del segle XVII de les comarques tarragonines*. *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*. Fundació Noguera, Barcelona, 1988, pgs. 219-232.
- OLIVER MORAGUES, Manuel.Veure ZAFORTEZA DEL CORRAL, Luz
- Ordenanzas de los Reyes Católicos sobre los escribanos de Sevilla dadas en Córdoba el 30*

de mayo de 1492. Publicades en les pàgines 42-56 de *Los protocolos sevillanos de la época del Descubrimiento*, de Bono i Bono-Ungueti.

- ORS, Álvaro d'. *Documentos y notarios en el Derecho romano post-clásico*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol. II, pgs. 79-164.
- ORTIZ DE SALCEDO, Francisco. *Curia eclesiástica. Para secretarios de preladados, jueces eclesiásticos, ordinarios, y apostólicos, y visitadores y notarios ordinarios apostólicos y de visita*. Imprès per Josep Teixidó. Barcelona, 1712.
- ORTIZ DE ZÚÑIGA, Manuel. *Biblioteca de escribanos o tratado teórico-práctico para la instrucción de estos funcionarios*, tomo I, Madrid, 1846.
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà (coord.) *Els fons de protocols de Catalunya. Estat actual i proposta de sistematització*. Associació d'arxivers de Catalunya 2005 308 pgs
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà .Veure CASES LOSCOS, Lluïsa
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà *Arxiu Històric de protocols de Barcelona* dins de Riera i Viader, Sebastià *Repertori de fons d'arxiu per a l'estudi de la ciutat de Barcelona 1714-1808* Ajuntament de Barcelona 2004 pgs 62-75
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà i GÓMEZ PONT Montserrat *El Col·legi de Notaris de Barcelona*. Eds. del Il·lustre Col·legi de Notaris de Barcelona. Barcelona 1995.
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà. *Els arxius de protocols, font per a la història moderna*. Dins *Manuscrits*, 1990.
- PAGAROLAS SABATÉ, Laureà. *notariat i cultura. Els registres notariais*. Dins *Actes del I Congrés d'Història del notariat català*.
- PAGÈS, Pere. *Artis notariae Theorica. Ad usum Juvenum educandorum in Gymnasio noviter a Collegio notariorum Publicorum Regionum de Numero Barchinonae statuto, vigore Regiae Provisionis a Supremo Regiae Magestatis Consilio expeditae die 17 Aprilis anni 1795*. Ex typis Regiis Francisci Suria & Burgada. Barchinone [SD]
- PALANCA PONS, Abelardo. *Historia del Insigne, Noble e Ilustre Colegio notarial de Valencia*. Col·legi notarial de Valencia, 1966.
- PALAU i DULCET, Antoni. *Manual del Libro Hispanoamericano*, 28 vols. Barcelona, 1948-1977.
- PALOS, Joan Lluís. *Els juristes i la defensa de les Constitucions. Joan Pere Fontanella (1575-1649)*. Eds. EUMO, Vic, 1997.
- PEGUERA, Lluís de. *Decisiones Aureae, in actu practico frequentes, ex variis Sacri Regi Concilii Cathaloniae, conclusionibus collecta, cum additionibus in quinquaginta priores quae antea sine eis editae fuerunt*. Ex typografia Iacobi a Cendrat, 2 vols. Barcelona, 1605.
- PERERA i BLASCO, Pere Joan. *Compendium Theoricae seu rudimenta artis notariae, ex quamplurimis eiusdem artis auctoribus compilata*. Ex officina Ignatii Porter, Figueres, 1772.
- PÉREZ MARTÍN, Antonio i SCHOLZ, Johannes-Michael. *Legislación y jurisprudencia en la España del antiguo régimen*. Prólogo de Mariano Peset. Universidad de Valencia. Secretariado de Publicaciones. Valencia, 1978.
- PÉREZ SAMPER, María de los Ángeles. *Los regentes de la Audiencia de Cataluña (1716-1808)*. Dins *Pedralbes 1*, pgs. 211-252.

- PESET, Mariano. *Estado borbónico y monarquía absoluta*. Dins *El reformismo borbónico. La España del siglo XVIII*, vol. 8 de la revista *Historia XVI*, año VI, extra XX diciembre de 1981, pgs. 13-28.
- PEYTAVÍ DEIXONA, Joan *El manual de 1700 de Jaume Esteve, notari de Perpinyà*. Fundació Noguera, Barcelona 2004
- PLANAS ROSSELLÓ, Antonio. *El notariado en el Reino de Mallorca (siglos XIII-XVIII)* Lleonard Muntaner editor, Palma 2006. 257 pgs.
- PLANAS, ANTONIO *El colegio de Notarios de Mallorca*. Dins de *Ius Fugit* 12. pgs 59-97
- PLANES ALBETS, Ramon. *La pragmàtica de l'any 1620, de Felip II sobre les notaries de districte del Principat de Catalunya i Comtats de Rosselló i Cerdanya*. Dins *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, pgs. 211-218. Fundació Noguera, Barcelona, 1988.
- PLANES ALBETS, Ramon. Veure CASES LOSCOS, Lluïsa
- PONS, Antoni Joan. *La llengua a Menorca. Entre el mite i la realitat*. Dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 469- 498.
- PRATS, Joaquim. *La Universitat de Cervera: las reformas borbónicas de los estudios superiores*. Dins de Busqueta Joan J. i Pemán, Juan. *Las universidades de la Corona d'Aragó, ahir i avui*. Ed. Pòrtic, Barcelona, 2002.
- PUCHADES BATALLER, Ramon. *Als ulls de Déu als ulls dels homes. Estereotips morals i percepció social d'algunes figures professionals en la societat medieval valenciana*. Universitat de Valencia, departament de Paleografia, 1999.
- PUCHADES BATALLER, Ramon. *El notari valencià baix medieval: exemple de la posició i percepció social de la professió notarial en l'occident mediterrani dels segles XIII, XIV i XV*. Dins *Actes del II Congrés del notariat català*. Fundació Noguera Barcelona 2000 pgs. 517-549.
- PUIG TÀRRECH, Roser. Veure GRAU PUJOL, Roser
- QUER, Josep. Veure ALBERCH, Ramon
- QUEREDA DE LA BÀRCENA, Alfonso. *El proceso de formación de la Ley del notariado*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol. II, pgs. 561-614.
- RAMON VINYES, Salvador i FUENTES i GASÓ, Manuel. *Inventari dels protocols notarians de l'arxiu històric arxidiocesà de Tarragona*. Generalitat de Catalunya, departament de Cultura, 1987.
- RAMON, Josep. *Consiliorum una cum sententiis et decisionibus Audientiae Regiae Principatus Cataloniae*. Barcinonae, cum licentia et privilegio. Pars prima: ex typografia Stephani Liberós, in vico Sancti Dominici. Expensis Micaelis Manescal, 1628.
- RAMON, Josep. *Josephi Ramoni pars secunda decisiones nullibi adhuc impressae Bononiae typis Bartolomaei Recaldini, et Iulii Borzaghi, 1689*.
- Recopilación de las leyes destes Reynos hecha por mandado de la Magestad Catolica del Rey don Felipe Segundo nuestro Señor que se ha mandado imprimir, con las leyes que despues de la ultima impresion se han publicado, por la Magestad Catolica del Rey don Felipe Quarto el Grande nuestro Señor. En Madrid por Catalina de Barrio y Angulo y Diego Diaz de la Carrera, 1640*. Reedició anastàtica, editorial Lex Nova, 1982.

Recopilación de Leyes de los Reynos de Indias mandadas imprimir y publicar por la magestad catolica del Rey Don Carlos II Nuestro Señor. Quarta impresión hecha de orden del Real y Supremo Consejo de las Indias, 3 vols. Por la viuda de D. Joaquín Ibarra. Madrid, 1791.

RIERA I SANS, Jaume. Veure FERRER MALLOL, Maria Teresa

RIPOLL, Acaci de. *Regaliarum Tractatus*. Barcelona, 1644.

RIPOLL, Acaci de. *Variae Iuris resolutiones multis diversorum senatum decisionibus illustratae*. Lió, 1631.

RIQUER, MARTÍ de. *Quinze generacions d'una família catalana*. Primera edició primera reimpressió. Ed. dels Quaderns Crema. Barcelona, 1999.

ROCA, Nicolas. Veure GOMILA, Onofre

ROCAFIGUERA GARCIA, Anna Maria. Veure GINEBRA MOLINS, Rafel

RODRÍGUEZ ADRADOS, Antonio. *Escritos jurídicos*, vol.1. Consejo General del notariado, Madrid, 1995.

RODRÍGUEZ ADRADOS, Antonio. *La Pragmática de Alcalá*. Dins de *Escritos jurídicos*, vol.1, pgs. 123-396. Consejo General del notariado, Madrid, 1995.

ROJAS MARTÍNEZ DEL MARMOL, Maria Pilar. *El ejercicio privado de la fe pública notarial*. Marcial Pons, ediciones jurídicas y sociales. Madrid/Barcelona 2003.

ROS, Carles (sota el nom de Diego Bustoso Lisares). *Cartilla real theorica-practica según leyes reales de Castilla para escrivanos, notarios y procuradores...* 2 vols. Madrid, 1757.

ROS, Carles. *Breves instrucciones en la práctica para los escrivanos de las poblaciones de este Reyno de Valencia, que asisten a los ayuntamientos, o alcaldes legos*. En Valencia, en la imprenta de Agustín Laborda, 1753.

ROS, Carles. *Cartilla real theórica práctica según las leyes reales de Castilla para escrivanos públicos*, 2 vols. València, 1762.

ROS, Carles. *Formularios de escrituras públicas recogidos por Carlos Ros, notario y escrivano público, por autoridades apostólica y real, natural de la muy noble, insigne, y lealíssima ciudad de Valencia*. València, 1773.

RULL VILLAR, Baltasar. *Organización foral del notariado en el antiguo reino de Valencia*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol. II, pgs. 341-391.

SANAHUJA SOLER, José Maria. *Tratado de Derecho notarial*. Editorial Bosch, Barcelona, 1945.

SÁNCHEZ, Juan José. *Nobleza, Privilegios y prerrogativas del oficio público de escribano con algunos discursos que manifiestan la inteligencia y pureza que exige su desempeño, y le desagranian del deshonor y perjuicios que le han causado erradas opiniones e imposturas*. Imprenta de los Hermanos de Orga. Valencia. Vol. 1, València, 1794. Vol. 2, València, 1797. Vol. 3, València, 1798.

SANMARTÍ, Antoni. *Colección de órdenes relativas a la Nueva Planta de la Real Audiencia de Cataluña...* Lleida, viuda e hija de Escuder [1805].

SANPERE i MIQUEL, Salvador. *Fin de la nación catalana*. Reedició anastàtica de l'edició de

1905, amb estudi introductori de Joaquim Albareda Salvadó, Ed. Base, Barcelona, 2001.

SANS TRAVE, Josep Maria. .Veure LOPEZ BURNIOL, Josep Maria

SANS TRAVÉ, Josep Maria. *Actes del I Congrés d'història del notariat català*. Coordinat per Josep Maria Sans Travé. Fundació Noguera, Barcelona, 1994.

SANTAMARÍA, Victorino. *Estudios notariales. Contribución a la historia del notariado en Cataluña*. Imp. La Renaixensa. Barcelona, 1917.

SANTOS CALDERÓN DE LA BARCA, Bernardo. *Estatutos y privilegios apostólicos y reales de la Universidad y Estudio General de Cervera*. Josef Barber, por acuerdo de la misma Universidad. Cervera, 1750.

SCHMITD-THOMÉ, Wilhelm. *Contribución al estudio de la historia del notariado en Alemania*. Dins de *Centenario de la Ley del notariado*, Estudios Históricos, vol. I, pgs. 437-469.

SCHOLZ, Johannes Michael.Veure PEREZ MARTIN, Antonio

SERNA I COBA, Erika. Veure FORT OLIVELLA, Joan

SERRANO DAURA, Josep. *La Torre de l'Espanyol (Ribera d'Ebre). Història del règim senyorial i aspectes del seu antic dret local, en particular les costums del 1517*, 2a edició. Diputació de Tarragona, 1997.

SERRANO DAURA, Josep. *Senyoriu i municipi a la Catalunya Nova (segles XII-XIX) Comandes de Miravet, d'Orta i de Vilalba i baronies de Flix i d'Entença*, 2 vols. Fundació Noguera. Barcelona 2000.

SIMÓ SANTONJA, Vicente. *El notariado foral valenciano (1238-1707)*. Col.legi Notarial de Valencia 2004 300 pgs

SIMÓ SANTONJA, Vicente. *Notas para la Historia del notariado Foral Valenciano*. Revista de Derecho notarial enero-marzo de 1971, pgs. 195-288.

SIMÓN DÍAZ, José. *El reconocimiento de los archivos españoles en 1750-1756*. Dins de *Revista Bibliografica Documental*, gener-desembre de 1950, pgs. 132-171.

SOBREQUÉS VIDAL, Santiago. *Història de la producció del dret català fins al Decret de Nova Planta*. Pròleg de Josep Maria Font Rius, Col·legi Universitari de Girona, Girona, 1978.

SOLDEVILA, Ferran. *Història de Catalunya*, 2a edició revisada i augmentada, 1.528 pgs. Editorial Alpha. Barcelona, 1963.

SOLÉ COT, Sebastià i VERDÉS PIJOAN, Pere. *L'aportació dels notaris a la societat catalana en els camps del dret, la història, la literatura i la política*. Dins *Actes de I Congrés del notariat català*, pgs. 17-130. Fundació Noguera. Barcelona, 1994.

SOLÉ COT, Sebastià. *La governació general de Catalunya. Una aportació a l'estudi del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta, 1716-1808*. Tesi doctoral inèdita, 3 vols. Universitat Autònoma de Barcelona, 1981.

SOLÉ COT, Sebastià. *La governació general del Principat de Catalunya sota el règim de la Nova Planta 1716-1808. Una aportació a l'estudi del procediment governatiu a les darreries de l'antic règim* (resum de tesi doctoral), 99 pgs. Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, facultat de Dret. Bellaterra, 1982.

- SOLÉ COT, Sebastià. *La llengua dels documents notariais catalans en el període de la Decadència*. Dins *Recerques*, n. 12, pgs. 39-56.
- SOLÉ COT, Sebastià. *La potestat notarial dels rectors i vicaris de parròquia de Catalunya a l'època moderna i contemporània. Una divisió en el si de l'Audiència: ministres catalans contra ministres castellans a la consulta del 2 de gener de 1734*. Original inèdit. Desembre 1988.
- SOLÉ COT, Sebastià. *Més sobre la llengua dels documents notariais*. Dins la revista *Àpoca*, núm 24, pgs. 41-50, tardor 2003.
- SOLER SIMON, Santi.Veure FORT OLIVELLA, Joan
- TARRAZA, Gregori. *Compendium sive epithome theoricæ artis notariæ, in quo de illa et de tribus ipsius principalibus partibus, scilicet, de contractibus, ultimis voluntatibus, & iudicis brevissime agitur*. Auctore Gregorio Tarraza, notario publico civitatis & regni Valentia, omniumque notariorum minimo, 214 pgs. Ex typographia Michaelis Sorolla. Valentia, 1636.
- TARRAZA, Gregori. *Formularium diversorum instrumentorum contractum et ultimarum voluntatum, iuxta magis communem stilum notariorum Civitatis et Regni Valentia*. Auctore Gregorio Tarraza, notario publico civitatis & regni Valentia, omniumque notariorum minimo, 512 pgs. Ex typographia Michaelis Sorolla. Valentia, 1643.
- TERMES, Josep. *Història del catalanisme fins al 1923*. Pòrtic monografies, Barcelona, 2000.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *La venta de oficios de regidores y la formación de oligarquías urbanas en Castilla (siglos xvii y xviii)*. Dins de *Obras completas*, vol. IV, pgs. 3.187 a 3.238.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *La venta de oficios en Indias (1492-1606)*. Dins de *Obras completas*, vol. I, pgs. 635-755.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *La venta de oficios en Indias, y en particular la de escribanías*. Dins de *Obras completas*, vol. IV, pgs 4.231-4.236.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *Manual de historia del derecho Español, 4ª edición*. Ed. Tecnos, Madrid, 1983.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *Obras Completas*, 6 vols. Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Madrid, 1997.
- TOMÀS y VALIENTE, Francisco. *Opiniones de algunos juristas clásicos españoles sobre la venta de oficios*. Dins de *Obras completas*, vol. IV, pgs. 3.335-3.353.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco. *Origen bajomedieval de la patrimonialización y la enajenación de oficios*. Dins d' *Obras completas*, vol. IV, pgs. 3.019-3.049.
- TOMAS y VALIENTE, Francisco: *Gobierno e instituciones en la España del antiguo régimen*. Dins de *Obras completas*, vol. II, pgs. 1.583-1.823.
- TORRAS MASATS, Bartomeu i SURINACH et alii. *Catàleg dels protocols notariais de Manresa*. Fundació Noguera, Barcelona.
- TORRAS RIBÉ, Josep Maria. *Els municipis catalans de l'antic règim*. Ed. Curial, Barcelona, 1983.
- TORRAS RIBÉ, Josep Maria. *Poders i relacions clientelars a la Catalunya dels Austria*. Ed. Eumo. Vic, 1998.

- TORRAS SERRA, Marc. *Escrivanes judicials, vicarials i senyorials*. Dins *Actes del II Congrés del notariat català*, pgs. 355-407. Fundació Noguera. Barcelona, 2000.
- TOSCAS I SANTAMANS, Eliseu. *Estat i escrivans municipals a la Catalunya del segle XIX*. Dins EHDAP 22, pgs 219-250.
- TRISTANY, BOFILL i BENACH, Bonaventura. *Sacri Supremi Regii Senatus Cathaloniae Decisiones*
Tomus primus. Ex typ. Rafaelis Figueró. Barcelona, 1686
Tomus secundus. Ex typ. Raphaelis Figueró. Barcelona, 1688
Tomus tertius. Ex typ. Rafaelis Figueró. Barcelona, 1701.
- VALLET DE GOYTISOLO, Juan B. *El col·legi de Notaris de Barcelona*. Dins de *Ius Fugit* 12. pgs 191-196.
- VALLET de GOYTISOLO, Juan Berchmans. *Reflexiones sobre Cataluña. (Religación, interacción y dialéctica en su historia y en su derecho)*. Prólogo de Francisco de Gomis. Fundación Caja Barcelona, 1989.
- VALLET de GOYTISOLO. *Aportación del «Apparatus» de Tomás Mieres a la historia del notariado catalán*. Dins *Anales de la Academia Matritense del notariado*, tomo XXII.
- VAQUER ALOY, Antoni.Veure MALUQUER DE MOTER I BERNET, Carles
- VAQUER ALOY, Antoni.Veure MALUQUER DE MOTES I BERNET, Carles
- VERDÉS PIJOAN, Pere.Veure SOLÉ COT; Sebastià
- VICENS VIVES. *Manual de Historia Económica de España. Con la colaboración de Jorge Nadal Oller*. Editorial Vicens Vives, 3ª edició, Barcelona, 1964.
- VILA, Pep. *La llengua catalana al Rosselló*. Dins *La llengua catalana al segle XVIII*, pgs. 499-546.
- VILAMALA SALVANS, Jordi.Veure GINEBRA MOLINS, Rafel
- VILLANUEVA, Jaime. *Viaje literario a las iglesias de España, tomo XI, Viaje a Urgel*. Real Academia de la Historia, Madrid ,1850.
- VIVES i CEBRIÀ, Pedro Nolasco. *Traducción al castellano de los usages y demás derechos de Cataluña que no están derogados o no son notoriamente inútiles, con indicación del contenido de éstos y de las disposiciones por las que han venido a serlo ilustrada con notas sacadas de los mas clásicos autores del Principado por el Doctor Vives i Cebrià, Abogado del Ilustre colegio de esta ciudad y Presidente de la Academia de Jurisprudencia y Legislación, 2ª edición corregida y aumentada, tomo I, 1861, tomo II y III 1862, tomo IV 1863*. Librería de Emilio Font. Librería del Plus Ultra Madrid-Barcelona. *Constituciones de Cataluña. Índice general por orden alfabético de los usages y demás derechos de Cataluña por el doctor... 1867*. Edició facsímil de tota l'obra publicada en dos volums amb introducció de Joan Egea Fernández, a la col·lecció *Textos jurídics catalans. Escriptors 1/4*, Generalitat de Catalunya, Departament de Justícia. Barcelona, 1989.
- VOLTES BOU, Pere. *Barcelona durante el gobierno del Archiduque Carlos de Austria (1705-1714)*, 3 vols. Ajuntament de Barcelona i Consejo Superior de Investigaciones Científicas, Barcelona 1963-1970.
- VOLTES BOU, Pere. Direcció de l'edició de *Manual de Novells Ardits vulgarment apellat Dietari de l'Antic Consell Barceloní, vols. 18 a 28*. Barcelona, 1965-1975.

VOLTES BOU, Pere. *La vida y la época de Fernando VI*. Barcelona 1998.

VOLTES,BOU, Pere. *Carles III i el bandejament de la llengua catalana de la vida pública*. Dins *Cuadernos de Historia económica de Cataluña XVI*, pgs. 55-58.

VON HUMBOLDT, Wilhelm. *Diario de viaje a España 1799-1800*. Edición y traducción de Miguel Ángel Vega. Editorial Cátedra, Madrid, 1998.

XAMMAR, Joan Pau. *Rerum Iudicatarum in Sacro Regio Senatu Cathaloniae*. Typis Narcisi Casas. Pars prima. Barcelona, 1657.

ZAFORTEZA del CORRAL, Luz, OLIVER, MORAGUES, Manuel. i MUT CALAFELL, Antoni. *Tratados de notaría en el Reino de Mallorca*. Colegios notariales de España. Madrid, 1995.

OPUSCLES, IMPRESOS I AL·LEGATS

Són nombrosos els opuscles relacionats amb el notariat que ens han arribat, perquè era costum que els al·legats jurídics s'imprimissin. Posem a costat de cada fitxa la biblioteca o arxiu on es conserva l'imprès, i a vegades una breu nota referent al seu contingut. Hem separat els impresos que són referents al Col·legi de Notaris de Vic, 1755-1799, perquè responen a una problemàtica netament diferenciada dels de la resta del Principat. Donem notícia del lloc on es poden localitzar aquests impresos, d'algun dels quals se n'ha conservat un sol exemplar. Hem optat per l'ordenació cronològica. Destaquem que la recerca, encara que no exhaustiva, és més completa en el període 1716-1755.

- 1630]** *Jesus Maria. Discursus iuris pro admodum reverendo Ioanne Vilades S. Th. D. Praeposito Ecclesiae Minorise, & domino scribaniae publicae et de districtu contra Syndicum universitatis et notarios habitatores dictae civitatis.*
BUB.
- 1658** *Pactes insertats en la concordia firmada entre los collegis de Escrivans de manament y de notaris Reals Col·legiats de la present ciutat.* Imprès de 4 folis datat el 27 d'agost de 1658.
Imprès relligat dins dels papers de la família Ametller, BUB, manuscrit 1.969.
- 1678** *Die 18 iulii 1678. Proposicio feta en lo savi Consell de Cent, sobre la dispensació, y derogació de las ordinacions del collegi de notaris Publichs de Barcelona.*
AHPB, caixa 2.
- 1695** *Tatxes dels salaris dels actes rebuts, y que per avant se rebran per los notaris Publichs de Barcelona, tretas axí de les Tatxes antigues, com de nou estatuhidas, y ordenadas per los Magnífichs Concellers, y Consell ordinari de la present Ciutat. En Barcelona per Vicens Surià.*
Imprès de format un quart,
AHPB, caixa 2.
- 1715** *Don Joseph Patiño, cavallero de la Orden de Alcantara, del Consejo de Su Magestad en el Real de las Órdenes [...] Por quanto el Rey nuestro señor (Dios le guarde) ha sido servido resolver, y mandar que en todo este Prinzipado de Cataluña, se use el papel sellado. [...]*
És un paper de format gran, per a penjar en llocs públics visibles.
Relligat entre els papers de la família Ametller. BUB, manuscrit 1.973.
- 1715** *Instrucciones para el gobierno y régimen del papel sellado, su aplicación y su uso según las reales premáticas y ordenanzas de S.M. Barcelona, 1715.*
Són les tarifes del paper segellat
BC, fullets Bonsoms, núm. 4.680, 28 pgs.
- 1715** *Addicion a las instrucciones del regimen, y gobierno del Papel Sellado, su aplicación y uso.* Con licencia por Joseph Teixidó 24 de juliol de 1715.
Impres petit en format quart.
[Sons uns dubtes resolts prèvia petició dels 2 col·legis de notaris de Barcelona i els notaris de la Cúria del Veguer].
AHCB, Al·legacions jurídiques III-1, núm. 70.

- 1715]** *Señor... El Cabildo de Canónigos de la Santa Iglesia de Barcelona...* [1715]
BC. Fullets Bonsoms, núm. 626.
- 1716]** *Copia del memorial que en nombre del estado eclesiástico de Cataluña se ha puesto en las reales manos del Rey Nuestro Señor (Dios le guarde) justifica sus pretensiones con el discurso jurídico que le acompaña. Escriviolo el Doctor Joseph Casanovas, canónigo de la Santa Iglesia de Lérida, Syndico de su Cabildo en el Congreso, eclesiastico congregado en Barcelona, desde el día veinte de enero del presente año de 1716...*
BC. Fullets Bonsoms, núm. 771.
- 1719 – 23]** *Jesus, Maria, Ioseph. Evidencia de la Iusticia asciste a Francisco Busquets y Joseph Huguet escrivanos del Iuzgado del Señor Corregidor de Barcelona en la causa contra el Regio Fisco de la General Superintendencia de este Prinzipado, vertiente en el mismo tribunal de la Superintendencia. Imprès sense data, signat per Miguel Marmer [1719-1723], 46 pàgines tamany foli.*
Fullets Bonsoms, núm. 1.004.
- 1721** *Circular por orden del Intendente general sobre la recogida del papel sellado. Girona, 1721.1, Citat per Günzberg, Los notarios, pg. 65.*
- 1722** *Motivos que el Colegio de notarios Públicos de la ciudad de Barcelona, pone en la recta superior comprehensión de la Real Audiencia para que en vista de su solidez y eficacia se digne hazer c consulta favorable a Su Magestad (Dios le guarde) para el logro de su conservación como a contenido en el capítulo 49 del Real Decreto de la Nueva Planta. Imprès per Joan Piferrer.*
AHPB, caixa 2. Portada reproduïda per Noguera: *Los notarios...* làmina 1.
- 1723** *Representación a la Real Audiencia de Cathaluña por el Colegio de notarios Publicos reales colegiados de Barcelona en defensa de la regalía de Su Magestad de crear notarios en la ciudad de Barcelona, y restante del Principado de Cathaluña, para persuadir aver sido de la Real intención el mantener su Colegio en el Capítulo 49 del Real Decreto de la Nueva Planta. Imprès a la impremta de Maria Martí, 1723.*
Portada reproduïda per Noguera. *Los notarios...* làmina 2.
AHPB, caixa 2.
- 1725** *Edicto mandado publicar por el Excelentísimo Señor Don Guillarem de Melun, marqués de Risbourg, grande de España de primera clase... de los tratados de paz, y de navegación y comercio ajustados entre la Magestad del Rey nuestro Señor (que Dios Guarde) y el Señor Emperador de los romanos. Con licencia y privilegio. Barcelona por Joseph Teixidó, impressor del Rey, 1725.*
BC fullets Bonsoms, núm. 6.923.
- 1728** *Don Guillermo de Melun, marqés de Risbourg, grande de España de primera classe, cavallero del insigne orden del Toyson de Oro... Por quanto nos hallamos plenamente informados de los abusos que por los notarios apostólicos... 22 d'octubre de 1728.*
ACA, Papers de Sa Excel·lència, lligall 164, doc. 74.
- 1729** *Excelentísimo Señor. Los priores del Colegio de notarios Públicos Reales collegiados de Barcelona, con la mas obsequiosa veneracion a vuestra excelencia dizen... 1729.*
Citat per Gunzberg: *Los notarios...* pg. 66.
- 1729** *Don Guillermo de Melun, marqués de Risbourg, grande de España de primera classe, cavallero de la insigne orden del Toison de Oro, general de los Dragones, coronel del regimiento de Reales guardias valonas, Capitàn general del ejército, y Prinzipado de Cathaluña.*
*Por quanto ha espirado el término de quatro meses que con edicto de veinte y dos de octubre proximo pasado.*BC, fillets Bonsoms, núm. 6.822.
- 1729-1735** *Jesus Maria Joseph. Memorial al Rey Nuestro Señor (que dios guarde) y representación jurídica por el Estado Eclesiastico de Cataluña sobre diferentes gravámenes que*

experimenta en sus exempciones y libertades. Al·legat signat per Josep Rius, canonge de la Seu de Barcelona.

BUB, imprès relligat dins del manuscrit 1.973.

- 1730** *Real Sentencia definitiva promulgada por el muy ilustre Señor don Antonio de Sartine Conde de Albi, del Consejo de Su Magestad, Intendente general de este Exercito, y Principado de Cataluña de parecer del noble Señor D. Joseph Francisco del Alòs y Rius... a favor del Egregio Don Juan de Zarriera y de Gurb, conde de Solterra acerca de las notarias, y escritanias públicas de la ciudad de Gerona, su Veguerio, Baylio y Pertinencias...* Joan Piferrer, Barcelona, 1730.
BC, Fullets Bonsoms, núm. 3.340.
- 1731** *Copia del Real Despacho dado en Sevilla a diez y ocho días del mes de mayo del año mil setecientos treinta y uno, en que su Magestad (Dios le guarde) restablece el Colegio de notarios de Valencia y aprueba sus ordenanzas con las declaraciones que en él se expresan.* 24 pgs. Valencia, 1731.
Reproduït per Graullera: *Los notarios de Valencia...*, apèndix.
- 1734** *Edicto publicado en 22 de marzo de 1734 para la observancia de los nuevos Aranzales generales que con Real Provisión del Consejo de 4 de febrero 1734 se han establecido y mandan guardar por la Escribanía Principal de Gobierno y acuerdo de la Real Audiencia, escribanía de Cámara y demás tribunales, notarios y otras personas de esta ciudad, y Prinzipado de Cathaluña. Con privilegio.* Imprès per Josep Teixidó. Barcelona, 1734.
BUB.
- 1734** *Aranzales generales mandados observar, y guardar por los Señores del Real Consejo de Castilla, con provisión de 4 de febrero de este año 1734 de los derechos, que legítimamente deben percibir todos los juzgados de este Prinzipado.*
AHCB AJ-III 2, doc. 8.
- 1735** *Don Ignacio de Glimes, conde de Glimes, barón de Samar, señor de la Falice. Por quanto Su Magestad (que Dios guarde) después de averse dignado con Real Cédula de veinte y ocho de mayo de mil setecientos veinte y nueve...*
[Ban en un full de gran tamany, per a penjar en llocs públics o visibles en el qual es reproduceix una part de les ordinacions, concretament els núms. 13 a 19.]
BC, fullets Bonsoms, núm. 6.798.
AHPB, caixa 1.
- 1735]** *Ordenanzas que deve observar el Colegio de notarios públicos colegiados de esta ciudad de Barcelona de nuevo establecidas por la S. C. Y R. Magestad del Rey nuestro senyor D. Phelipe Quinto (que Dios guarde) con Real Cédula de 30 de junio de 1735 y certificado del acuerdo de la Real Audiencia del presente Principado de Cataluña para su debido cumplimiento de 21 de julio del mismo año.* Jayme Surià Impressor (sense data).
BUB.
- 1735]** *Reales ordenanzas concedidas al Colegio de los notarios públicos del número de la Ciudad de Barcelona por Su Magestad (que Dios guarde) con Real Despacho de 28 de junio de 1735, en conformidad del capítulo 49 del Real Decreto de la Nueva Planta de gobierno de este Prinzipado de Cataluña, 16 de enero de 1716 que deberá observar y guardar dicho colegio en la forma allí prescrita.* Barcelona, en la imprenta de Juan Piferrer BC, fullets Bonsoms, núm. 9.611. AHPB, caixa 2.
- 1736** *Don Ignacio Francisco de Glimes de Brabante, conde de Glimes... Por quanto Su Magestad (que Dios guarde) informado de algunos abusos, que se avían introducido en el exercicio y práctica de l arte de notaría.*
AHCB AJ-II 2 13 (Al·legacions Jurídiques, caixa II-2, carpeta 11-20, doc 13).
També AHCB III-2, document 17

- 1736** *Don Ignacio de Glimes, de Brabante, conde de Glimes, barón de Samar... Por quanto hemos recibido una provisión del Consejo, cuyo tenor es como sigue: Don Phelipe... 8 folis.*
[Es tracta de la prohibició d'actuació de notaris apostòlics i de rectors en funcions notariales, a excepció dels testaments donada a Madrid el 29 de novembre de 1736].
BC, Fullats Bonsoms, núm. 7.432.
- 1738** *Dn. Ignacio Francisco de Glimes de Brabante, conde de Glimes... Por quanto hemos recibido una provisión del Consejo, cuyo tenor es como sigue: Dn. Phelipe...*
[Es tracta de la disposició de 5 de setembre de 1738, referent a l'ús del paper segellat dins de l'àmbit notarial. Paper de gran tamany en un sol full.]
BC, Fullats Bonsoms, núm. 6.799.
- 1739** *Reales autos de el Real y Supremos Consejo de Castilla dados en los días 8 de abril y 16 de mayo de 1739 confirmatorios de las Reales Ordenanzas, concedidas al Colegio de notarios Publicos Reales, colegiados de número de esta ciudad. Auto por su execucion hecho por el ilustre Señor D. Francisco de Montero como a Protector de dicho colegio.*
Barcelona, imp. de Jayme Surià.
AHPB, Caixa 2, doc. 23.
Publicat per Noguera, *Los notarios...* doc. 16.
- 1742** *Ordenanzas de la Real Audiencia de el Principado de Cathaluña, mandadas imprimir por Su Magestad.* Por Joseph Teixidó, impressor del Rey nuestro Señor.
BUB
- 1744** *Pragmática que Su Magestad ha mandado promulgar a efecto de que se practiquen inviolablemente las leyes que tratan quanto al papel sellado, en que se deven escribir y otorgar los instrumentos públicos y otros despachos por la inobservancia que han tenido en algunos...* Joseph Teixidó. Barcelona 1744.
BUB
- 1745** *Castillo y Vintimilla, Francisco del. Edicto de Dn.....Obispo de Barcelona, mandando entregar al notario de la Curia las escrituras por ventas de títulos eclesiásticos.*
Barcelona, 4 de septiembre de 1745.
Citat per Gunzberg. *Los notarios...* pg. 68.
- 1750** *Ordenanzas de la Real Audiencia de el Principado de Cathaluña, mandadas imprimir por Su Magestad.* Por Joseph Teixidó, Impresor del Rey Nuestro Señor. Barcelona, 1742.
BUB.
- 1751** *Pragmática que Su Magestad ha mandado promulgar a efecto de que se practiquen inviolablemente las leyes que trata quanto al papel sellado, en que se deven escribir y otorgar los Instrumentos públicos y otros despachos por la inobservancia que han tenido en algunos...* Josep Teixidó. 21 pgs. Barcelona, 1744.
BUB.
- 1753** *Instruccion de los Capitols formats i ab que se han de gobernar los notariis del pnt Regne de Mallorca, ordenada per Dn. Manuel Ramos en la visita Gene. feua los notariis del dit Regne.* La que es de 24 Agost 1753.
És reproduïda en part per Antonio Rodríguez Agradados. *La Pragmática de Alcalá*, pgs. 381-382.
- 1755** *Real Cédula que restablece el Colegio de Escrivanos que en lo antiguo havia en la ciudad de Tortosa, baxo la invocación de Santa Catharina, virgen y mártir, comprehensiva de las ordenanzas que Su Magestad (Dios le guarde) se ha dignado conceder a dicho colegio, para su régimen y gobierno.* Dada en Madrid a 18 de enero de 1753. Tarragona: en la imprenta de Joseph Barber, impressor, año 1755.
AHPB, fons d'impresos.
- 1755** *Real carta que aprueba y confirma las ordenanzas para el régimen del Colegio de*

- escrivanos de la ciudad de Tarragona. Dada en Madrid a 27 de junio de 1755. Tarragona. Por Magin Canals Impresor, y Librero, en la calle Mayor, año 1755. AHPB, impresos caixa 3.*
- 1755** *Jayme Miguel de Guzmán, Dávalos, Spínola, Palavezino... Por quanto hemos recibido una provisión del Consejo, su fecha en Madrid a veinte y quatro de julio del corriente año en que con motivo de las resultas de la visita general de escrivanos de este Prinzipado..., 22 de setembre de 1755. AHCB AJ III-2, núm. 44. Publicat per Noguera, Los notarios..., doc. 11.*
- 1756** *Don Fernando por la gracia de Dios rey de Castilla, de León, de Aragón, de las dos Sicilias... Por quanto por parte del duque de Medinacoeli, conde de Castellón de Ampurias se nos ha representado: Que como tal Conde tenia el privilegio de crear notarios en dicho estado, que formaban el Colegio que en ellos había en el mismo, con la facultad privativa de actuar en todas las causas...*
- 1756]** *Breve demostración de las especies de notarios que hay en la ciudad de Barcelona, de sus antigüedades, ejercicios, privilegios y prerrogativas: de todo lo que se hallan las correspondientes justificaciones en los autos del Pleyto que el Colegio de notarios Públicos de Número de Barcelona sigue contra el de notarios públicos Reales colegiados en el Real y supremo Consejo de Castilla. L'imprès no té data, però sembla que fou publicat a mig segle XVIII. [1756] AHPB, fons d'impresos.*
- 1756]** *El Colegio de notarios públicos y Reales colegiados de número de la ciudad de Barcelona, en apoyo de la preferencia, que deve tener en los concursos con el Colegio de notarios públicos de número de la misma ciudad, hace presentes las siguientes proposiciones. [1756]. AHPB, fons d'impresos. Full solt després de la caixa 5.*
- 1761** *Jayme Miguel de Guzmán, Dávalos, Spínola Por quanto hemos recibido una Real provision del Consejo, su fecha en Madrid tres de julio próximo pasado [1761], con la qual se declara el modo, con que se ha de entender el capítulo Sexto de la Providencia en el año de mil setecientos cincuenta y cinco. 4 pgs. [Es tracta d'una disposició referent a la documentació de la venda de finques censides].*
- 1765** *Instrucción de lo que inviolablemente han de observar los notarios y escrivanos de la ciudad y Reyno de Mallorca, los de las Curias baronales, y los de los demas Juzgados de ella, hasta que por S.M. otra cosa se mande... En Mallorca, en la imprenta del Real Cto. de Santo Domingo, MDCCLXV (1765). Edició facsímil. Ilustre Colegio notarial de Baleares, 1995.*
- 1770** *Pragmática sanción en fuerza de ley por la qual su magestad a consulta del Consejo se sirve establecer las reglas y forma, que se ha de tener en adelante en la creación de notarios de asiento o número de los tribunales eclesiásticos, y de los ordinarios, con las calidades y circunstancias, que deben concurrir en sus personas para el mejor servicio del público, y evitar su excesivo número. En Madrid, en la oficina de Antonio Sanz, impresor del Rey nuestro Señor y de su Real Consejo, 1770. BUB.*
- 1780** *Ordenanzas del Monte Pío para socorro de viudas y pupilos de los individuos del Colegio de notarios públicos y Reales colegiados de número de Barcelona, aprobadas por el Real y Supremo Consejo de Castilla con provision de 19 de junio de 1780... En Barcelona, por Francisco Surià y Burgada, impresor, calle de la Paja. AHPB, fons d'impresos, caixa 5*
- 1801** *Real provisión del Consejo dada en Madrid a nueve de diziembre de 1772 con que se establecen nuevas ordenanzas para el régimen y gobierno del Colegio de notarios públicos de la Ciudad de Gerona y registrada en la Real Audiencia del Principado de*

Cataluña. Con las licencias necesarias. Gerona. Por Joseph Bró, impresor Real, año 1773, y reimpressa por Fermín Nicolau, en la Corte Real, año 1801.
AHPB.

- 1802** *D. Joseph Maria Vaca de Guzmán, y Andrés López de Frías... Por quanto por edicto de 17 de octubre de 1735 repetido en 17 de diciembre de 1783 se prescribió la observancia dada a los dos colegios de notarios...*, 21 d'agost de 1802.
[Es un ban que es va fer públic per a que els simples notaris reials s'abstinguessin d'actuar a Barcelona].
AHPB, Impresos, caixa 1.
- 1818** *Reales ordenanzas que el Rey nuestro señor don Fernando séptimo (que Dios guarde) se ha dignado aprobar en el año de 1818, para el buen orden, régimen y gobierno de los individuos y Colegio de notarios Reales y causídicos de la ciudad de Barcelona.* Imprenta de Sierra y Martí.
AHPB, caixa 2.
- 1826** *Ordenanzas que debe observar el Colegio de notarios públicos Reales Colegiados de esta ciudad de Barcelona de nuevo establecidas por la S. C. Y R. Magestad Don Phelipe quinto (que Dios guarde) con Real Cédula de 30 de junio de 1735.* L'imprès conté també *Adición a las ordenanzas con que se gobierna el Colegio de notarios públicos Reales colegiados de Número de la ciudad de Barcelona, aprobadas por el supremo Consejo de Castilla con su provisión de 17 de abril de 1795.*
[És una altra edició de les ordinacions, seguida de les adicions que es van promulgar per a l'establiment de les càtedres de notaria].
AHPB, fons d'impresos.
- 1837** *Acuerdos mandados observar con diferentes autos de visita y en particular con el de 22 de diciembre de 1837 proferido por el M.Y.S.D. Valentín Llozar, ohidor de la Audiencia Territorial y Protector del Colegio de Escribanos y notarios públicos del número de Barcelona.*
AHPB, fons d'impresos.
- 1838** *Representaciones elevadas a S. M. La Reina gobernadora por los Colegios de notarios públicos de esta ciudad de Barcelona, 27 de gener de 1738.*
Els col-legis de Barcelona demanen el restabliment dels aranzels de 1734.
AHPB, fons d'impresos, caixa 5.
- 1838** *SEÑORA. Los infrascritos representando los notarios y escribanos numerarios de la ciudad y partido de Mataró...*
[Els notaris de Mataró demanen que es restableixi l'aranzel del 1734].
AHPB, fons d'impresos, caixa 5.
- 1838** *Representación que eleva a S.M. la Reina gobernadora el Colegio de notarios públicos de Tarragona, 4 de febrer de 1838.*
[Es demana que es restableixi l'aranzel del 1734, que havia estat derogat, per als notaris des del dia 1 de febrer de 1738].
AHPB, impresos, caixa 3.

IMPRESOS REFERENTS AL COL·LEGI DE NOTARIS DE VIC.

Tots aquests impresos es poden consultar a l'Arxiu Històric de Protocols, secció d'impresos, caixa 5. Tracten sobre diversos episodis conflictius entre els notaris reials de Vic i el poder eclesiàstic que tenia la potestat de nomenar els fedataris de la ciutat, així com la *Visita* general de notaris del magistrat Andrés de Simón Pontero. Posem el nombre de pàgines de cada imprès per a donar una idea de la seva extensió.

- 1755** *Recopilación de los títulos, con que el Cabildo de canónigos de la iglesia cathedral de Vic tiene, y poseehe la escribanía pública extrajudicial en toda la ciudad de Vic, su territorio y parroquia [...] Recolección de las reglas legales, que favorecen a los referidos títulos...* Con licencia. Barcelona, en la imprenta de Teresa Piferrer, viuda, 8 de setembre de 1755. Autor: Viñals de la Torre, 71 pgs.
- 1756** *Por el muy ilustre ayuntamiento de corregidor y regidores de la ciudad de Vich y Jayme Pou escribano del mismo ayuntamiento por Su Magestad con el muy ilustre cabildo de canónigos de la Santa iglesia cathedral de la propia cathedral. Respuesta jurídica a la duda...* Autor: Dr. Domingo Sociats i Grañó, 30 pgs.
- 1756** *Manifestación de los títulos y motivos en que fundan los notarios Reales, que residen en la Ciudad de Vich el derecho para recibir, y dar fee de qualesquier escrituras, que se otorgaren, en la parte que llaman superior o de Moncada de la misma ciudad, con absoluta independencia, de la autoridad del Ilustrissimo Obispo y aprobacion del Cabildo de su Iglesia Cathedral... en respuesta del papel, que con título de Recopilación se ha dado a luz por parte del mismo cabildo.* Barcelona, en la imprenta de Joseph Altés. Autor Dr. Joseph Pla, 52 pgs., gener de 1756.
- 1756** *Jesus Maria Joseph. Respuesta al papel, que con título de manifestación han dado a luz los notarios Reales, que residen en la ciudad de Vic sobre el pretendido derecho para recibir, y dar fe de qualesquier escrituras otorgadas en la parte superior, o de Moncada en prueba que en esta parte, dicha en lo antiguo superior y de Moncada, es necessaria la autoridad comunicada por el Ilustrissimo de Vic...* Barcelona, en la imprenta de Teresa Piferrer, viuda, 3 de juliol de 1756, signat per Josep Viñals de la Torre, 48 pgs.
- 1757** *Don Fernando por la gracia de Dios rey de Castilla... Vos Don Andrés de Simón Pontero, de nuestro Consejo, Oidor de la nuestra Audiencia de Barcelona y Juez de la visita de escribanos...*, 4 pgs.
- 1757** *Sententia lata & promulgata die 24 decembris 1757 per admod. Illust. Et Admod. Rev. Ac Nob D. D. Stephanum de Bellet et de Valencia [...] in facto, ac exemplari causa Contentionis Jurisdictionis ortae inter Curiam Secularem Regiae Audientiae eiusdem Principatus Cathaloniae et Illustre Collegium Decurionum civitatisVici, et Jacobum Pou, notarium Regium ipsiusmet Collegii scribam et Curiam ecclesiasticam Reverendissimi Episcopi dictae civitatis...* Barcinon. Ex Officina Theresiae Piferrer viduae in Plateae Angeli, 6 pgs.
- 1757** *Don Fernando por la gracia de Dios Rey de Castilla, de León... A Vos el nuestro Alcalde Mayor de la ciudad de Vich en el Principado de Cataluña salud y gracia: Ya sabéis que*

por el Dean y Cabildo de la Santa Iglesia Cathedral de essa ciudad..., 10 pgs.

- 1759** *D. Juan de Peñuelas secretario de Cámara del Rey Nuestro Señor, y de Gobierno del Consejo por lo tocante a los Reynos de la Corona de Aragón. Certifico que ante los Señores de él, presento la petición del tenor siguiente = MPS Diego Alonso Merino en nombre de Francisco Camps, 3 pgs.*
- 1760** *Don Carlos por la gracia de Dios rey de Castilla. Por quanto por parte de el Dean, y Cabildo de la Santa Iglesia de la Ciudad de Vich en el nuestro Principado de Cathaluña, se acudió al nuestro Consejo en tres de este mes con una petición..., 4 pgs.*
- 1768** *Don Carlos por la gracia de Dios rey de Castilla. A Vos el nuestro Corregidor, Regidores y Ayuntamiento de la ciudad de Vich en el nuestro Prinzipado de Cathaluña salud y gracia: Sabed que por Segismundo Portell [...] ...se nos ha representado..., 4 pgs.*
- 1799** *Reales Ordenanzas para la erección y gobierno del Monte Pío de abogados, médicos escribanos y procuradores causídicos de la ciudad de Vich aprobadas por el Real y supremo Consejo de Castilla, 27 pgs.*

MANUSCRITS

Compendiosus totius artis notariae tractatus. Manuscrit existent en la biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, amb la signatura Varia 53.

GÜELL, Tomás. *Historia del Priorato del P.M. Fr. Miquel Gosalbo, compuesta por Fr. Tomás Güell hijo y bibliotecario de este Santo Convento de Predicadores de Valencia*. Manuscrit núm. 1.075 de la Biblioteca Universitària de València.

Copia de las Reales ordenanzas del Colegio de escribanos de Lérida. Biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, caixes d'impresos.

CERVERÓ, Bartomeu. Formulari notarial. Biblioteca del Col·legi de Notaris de Barcelona, Varia 32.

CASTELLVÍ, Francesc de. *Narraciones Históricas*. BC, manuscrit núm. 421, conservat en la Biblioteca de Catalunya, copiat de l'original conservat a l'Arxiu d'Estat de Viena per Salvador Senpere i Miquel.

APÈNDIX DOCUMENTAL

Normes generals de transcripció

El conjunt de documents que forma aquest apèndix es caracteritza per la seva heterogeneïtat. Hi trobem des de cartes fins ordres, informes o minutes.

Sovint treballem amb escrits que són simples esborranys, escrits amb lletra cursiva i molt descurada que possiblement, en segona redacció, van donar lloc a un altre text en net, dirigit al Capità General, el Consell de Castella o altres òrgans. Per aquest motiu s'ha prioritzat la legibilitat sobre la fidelitat, en uns papers que són fàcilment accessibles a l'investigador lingüista que precisi una reproducció més fidel.

En les transcripcions se segueixen els criteris següents:

L'ús de les majúscules i les minúscules es regularitza segons les regles actuals. El mateix fem amb l'accentuació, que portem a terme també d'acord amb les normes del castellà modern.

Els originals, sovint tenen una puntuació descurada, per la qual cosa es posen comes i punts per tal de facilitar-ne la lectura i el sentit. En canvi, respecte de l'ortografia tractem de respectar la grafia original, regla que només trenquem si això indueix a confusió.

En els textos manuscrits del segle XVIII és habitual l'ús de paraules abreujades; en les transcripcions les desenvolupem, amb l'ortografia del castellà modern.

A vegades, a aquella època s'escrivien juntes o separades les paraules, segons uns criteris diferents als actuals. En aquest punt, per a facilitar la legibilitat, les agrupem o separem, segons les normes modernes.

Posem entre claudàtors el número de foli o pàgina de l'original, i fem el mateix per incloure algun comentari o afegits.

Els textos es presenten per ordre cronològic, a excepció del primer, referent a la visita de l'oïdor Andrés de Simón Pontero, que per la seva importància ocupa el primer lloc. Abans de cada text es fa un resum del contingut de cada document, per ajudar al lector a situar-se en la seva importància i context històric.

1755 Text l'informe de la visita de notaris duta a terme per l'oïdor i jutge comissionat Andrés de Simón Pontero. (1752-1755).

. Es tracta d'un informe elevat al Consell de Castella en el qual es fa referència als notaris i instruments públics autoritzats a Barcelona ciutat en el període 1722-1741.

Les dades del text en la taula- resum es completen amb altres, extretes del catàleg de fons documentals conservats a l'Arxiu de Protocols de Barcelona, publicat per Madurell, i altra informació documental inclosa en aquest apèndix.

Aquest es va redactar com a resposta de l'oïdor Andrés de Simón Pontero a la petició del Consell de Castella per a que informés sobre si havien tingut compliment les disposicions referents a l'ús del paper segellat en el notariat de Catalunya promulgades al llarg dels dos decennis, compresos entre el 1722 i el 1741 inclosos. El visitador s'absté de fer cap mena de referència a les escriptures autoritzades en decenni comprès entre el 1742 i el 1751 , per al qual deuria d'emetre en el seu moment l'informe preceptiu de les visites de notaris, segons l'esti i pràctica de Castella.

El text és una simple transcripció de l'original subscrit per Pere Cases notari de la visita i reial de Vic, per la qual cosa conté alguns errors de copista, que a vegades és possible que treguin sentit al discurs. L'estat de conservació del document és bo, encara que a vegades la lectura es fa difícil a causa de les abreviatures utilitzades. L'original té numerats els plecs, encara que nosaltres marquem també les pàgines.

Per a facilitar la tasca de consulta hem elaborat una taula en la qual s'hi afegixen dades obtingudes d'altres fonts

NÚ-MERO donat pel visitador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referència al notari	NOTARI	Any d'obtenció del títol, segons Pontero	Anys dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està documentada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
Sense núm.	286	Vilamala [i Navés], Josep	1740	1739-70	1770	Redactava els testaments segons l'estil antic, és a dir, no els publicava fins que moria el testador. Copiava els testaments seguits, en lloc de fer-ho un en cada full de paper segellat.
1	41	Casals, Joan Francesc	1727	1726-53	1753	Deixava blancs en les escriptures de notificacions. Tenia moltes escriptures sobre paper normal.
2	90	Ferran, Joan Francesc	1729	1708-64	—	Tenia espais en blanc en els poders i vendes de finques censides, i alguna notificació. Regentava les escriptures de SEVER PUJOL, amb els mateixos defectes. Ambdós tenien testaments en borrador.
3	147, 325	Madriguera, Josep Antoni	1727	1729-48	—	Era prevere ordenat i havia extraviat el document del títol. El 1748, per decret de l'Audiència, se li va ordenar que cessés d'exercir l'art de notaria. Tenia moltes escriptures encara en borrador. Pontero va rubricar els folis de paper segellat que havia guardat en blanc. La Sala Criminal de l'Audiència li va demanar uns manuals, que encara no li havien retornat. Pontero li va prendre els borradors de tot el temps que havia treballat sense estar ordenat. Havia donat còpies autèntiques de les escriptures en el <i>manualetum</i> , sense passar-les a paper segellat. Es pregunta el visitador si se li poden aplicar les penes en les quals havia incorregut, per tenir estat sacerdotal.
4	58, 122	Claramunt, Ignasi	1746	1747-86	—	Tenia els manuals del seu oncle, IGNASI GAVARRÓ, el qual va actuar de 1741 a 1746.
5	21	Babot, Ignasi	1744	1751-59	—	Tenia els papers de FRANCESC BABOT, des de 1722 a 1740. Havia rebut els testaments segons l'ús normal. Guardava fulls de paper segellat en blanc.
6-7	205	Plana, Joan Baptista	1731	1731-74	—	Espais en blanc en els poders, notificacions, i vendes de finques censides. Rebia informacions extrajudicials a instància de qualsevol interessat. Tenia els manuals de JOAN BAPTISTA FALGUERAS. Tant l'un com l'altre tenien els testaments rebuts com la resta de notaris de Barcelona.

NÚ-MERO donat pel visitador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referència al notari	NOTARI	Anys d'obtenció del títol, segons Pontero	Anys dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Anys de la seva mort si està documentada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
8	335	Xammar, Lluís	1735	1735-52	—	Era notari de la Cúria del Corregidor. Tot el seu arxiu estava escrit en borrador sobre paper normal, i tenia en el seu poder fulls de paper segellat en blanc. Els testaments els tenia redactats amb els defectes habituals.
9	237	Rondó, Carles	1732	1732-68	1768	Tenia tant el borrador com el manual sobre paper normal. Els testaments estaven escrits segons l'ús tradicional de Catalunya.
10	5, 428	Alier, Ramon	1728	1731-93	1772	Deixava espais en blanc en escriptures. Testaments rebuts segons l'estil de l'època. Tenia els manuals d'ANTONI RIERA.
11	65	Comelles, Antoni	1722	1722-27		En els manuals hi havia els blancs habituals.
12	64	Cols, Josep	1728	1726-54	1754	Deixava espais en blanc com els altres notaris. Conservava algunes escriptures reservades juntament amb els testaments, a petició dels clients. Custodiava testaments tancats.
13	107	Fontana, Josep Bonaventura	1750	1750-1801	—	Estava fora del termini de l'inspecció, però conservava l'arxiu de JOSEP FRANCESC FONTANA, que deixava espais en blanc en les escriptures.
14	127	Girona, Bernat	1732	Sembla que no es conservava	—	Era el notari de la Taula de Comuns Dipòsits. Només tenia en el seu poder 30 fulls escrits de manual, els quals no s'han conservats.
15	142	Llopart, Pere	1744	1744-88	—	Posseïa les escriptures de FRANCESC BOSCH, el qual tenia documentació des del 1722 al 1739. Havia donat còpies autèntiques sense passar del borrador a paper segellat. El seu arxiu tenia els defectes habituals en testaments. Guardava plec en blanc de paper segellat. Conservava la documentació de JACINT CORTÉS, el qual tenia manuals des del 1729, amb moltes escriptures en borrador.
16	42	Casanovas, Tomàs	1744	1744-92	—	Conservava els papers del seu pare, TOMÀS CASANOVAS, amb manuals des del 1722 al 1735. Guardava fulls solts de paper segellat que Pontero va signar. Deixava espais en blanc en les matrius. Defectes comuns en els testaments.
17	330	Serch, Josep	1746	1747-81	—	El <i>visitador</i> no fa cap comentari per estar fora del termini de las visita.

NÚ- MERO donat pel visi- tador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referèn- cia al notari	NOTARI	Any d'ob- tenció del títol, segons Pontero	Anys dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està docu- men- tada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
18	162	Mas i Navarro, Jaume	1725	1728-79	—	Prior del Col·legi de Públics. Deixava espais en blanc en els manuals. Pontero va rubricar els fulls de paper segellat sense escriure que conservava. Tenia els papers de JOSEP CERVERA dels anys 1741 42 i 43, i havia donat còpies autèntiques des del text dels borradors.
19	29	Brossa, Joan	1745	1745-68	—	Tenia tots els manuals en borrador i sense regularitzar en paper segellat.
20	327	Rojas, Josep	1730	1728-57	1757	(Era el notari del tribunal del Consolat de Mar, encara que Pontero no en fa referència). Defectes habituals sobre espais en blanc en els manuals i els testaments escrits, segons l'ús de Catalunya.
21	271	Troch, Daniel	No ho diu [1745]	1745-93	—	El <i>visitador</i> no fa cap referència ni nomena cap defecte. Estava fora dels decennis a inspeccionar.
22	31	Bruguera i Rossell, Joan	1749	1748-72	1770	Tampoc d'aquest notari fa cap referència, per la mateixa causa.
23	31	Serra, Raimon	1741	1741-71	—	En el moment de redactar l'informe encara no havia inspeccionat la documentació d'aquest notari, els manuals del qual quedaven fora dels decennis.
24	140	Llovet, Josep	1739. No va actuar fins el 1746	1745-71	—	El document en el qual constava el seu títol datava del 1739, però afirmava no haver començat a treballar fins el 1746, per la qual cosa quedava fora dels decennis de la inspecció.
25	95	Ferrer, Sever	1728	1735-67	—	Fulls en blanc en els manuals, testaments i codicils com els altres notaris.
26	83	Duran, Antoni	1732	1728-74	1770	Deixava espais en blanc igual que els altres notaris.
27	314, 428	Font, Francesc	1732	1732-61	—	Duia un manual separat referent a la casa i estats de la casa de Medinaceli, el qual tenia el seu propi arxiu, però sembla que Pontero va poder accedir a l'arxiu d'aquesta casa ducal o bé el notari va poder treure d'ell els manuals.
28	103	Font, Josep	1738	1727-61	—	Testaments i codicils. Espais en blanc en els manuals.
29	323	Guasqui, Tomàs	1727	1727-62	—	Testaments i codicils. Espais en blanc en els manuals.

NÚ- MERO donat pel visi- tador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referèn- cia al notari	NOTARI	Any d'ob- tenció del títol, segons Pontero	Any dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està docu- men- tada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
30	241	Rufasta Josep	1738	S'han perdut els manuals (eren pocs)	—	Aquest notari no havia exercit i el <i>visitador</i> encara no l'havia inspeccionat. Tenia en el seu poder els manuals de JOSEP VILA, també amb espais en blanc i els defectes comuns en testaments i codicils (els manuals de Vila s'han conservat).
31	238	Rondó, Josep	1734	1734-58	1758	Espais en blanc en els manuals.
32	82	Diumenjó, Daniel	1734	1736-61	—	Espais en blanc en els manuals.
33	128	Gomis, Jeroni	1727	1727-68	—	Espais en blanc en els manuals, defectes habituals en els testaments.
34	269	Tos, Jaume	1738	1738-66.	—	Espais en blanc en els manuals.
35	194	Olzina Cabanes, Joan	1735	1735-70	1770	És un dels notaris de la Ciutat que més havia treballat. Tenia els manuals de BERTOMEU CERVERÓ, mort el 1743. Tots dos havien lliurat còpies autèntiques de documents que estaven en borradors. Tenia també els manuals de PERE ANTONI LLOSES.
36	324	Güell, Agustí	1733	1723-53	—	Algun espai en blanc en els manuals.
37	137	Just, Josep	1740	1740-57	—	Defectes habituals en els testaments i codicils.
38	99, 429	Ferrusola, Gerard	1733	1733-56	—	Tenia en els manuals fulls en blanc, que Pontero va signar. Defectes habituals en els testaments i codicils.
39	241	Sala, Magí	1731	1731-61	—	Era notari de la Sala Criminal de la Reial Audiència, per la qual cosa tenia pocs papers.
40	183	Novell, Francesc	1735	1735-60	—	Va començar regularitzant bé les escriptures, però a partir del 1740 ho tenia tot en el borrador. Defectes comuns en els testaments.
41	27	Bosom, Josep	1728	1728-74	—	A partir del 1735 tenia actes en borrador. Testaments.
42	288	Vilariquer, Lluís	1731	1732-51	—	Tenia tota la documentació <i>sin reparo</i> .
43	1	Albareda, Joan	1741	1740-62	—	Mateixa observació que el notari anterior
44	314	Figueras, Josep	1741	1746-63	—	Mateixa observació que els dos notaris anteriors.
45	196	Olzina i Malet, Joan	1732	1732-70	—	Tenia moltes escriptures en borrador, amb notes d'haver donat còpies autèntiques.

NÚ-MERO donat pel visitador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referència al notari	NOTARI	Any d'obtenció del títol, segons Pontero	Anys dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està documentada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
46	112	Forés, Bernat	1734	1735-75	—	Tenia moltes escriptures en borrador. D'algunes d'elles havia donat còpies. Conservava l'arxiu de JOSEP TORRENT, que també tenia escriptures sense regularitzar en paper segellat.
47	216	Prats, Sebastià	1740	1740-98	—	Guardava els manuals de MIQUEL CABRER, que tenia blancs, testaments, fulls de paper segellat.
48	225	Reynes, Josep	1750	1750-52	1752	L'informe no fa referència a defectes, per estar fora del termini de la inspecció.
49	123	Gener, Gabriel	1751	1751-64	—	Mateixa observació que el notari anterior
50	159, 431	Mas i Güell, Francesc	1742	1742-75	—	Mateixa observació que els dos notaris anteriors
51	3, 428	Albià Francesc	1728	1728-66	—	Molts instruments en paper normal i en borrador, dels quals n'havia donat còpies autèntiques. Defectes habituals en els testaments .
52	82, 431	Cussana, Joan	1740	1740-59	1759	Tenia moltes escriptures sense regularitzar en paper segellat.
53	14, 428	Avellà, Felix	1726	1713-55	1755	Espais en blanc en les escriptures. Defectes habituals en els testaments
54	225, 342	Ribes i Granés, Josep	1751	1751-1808	—	No fa cap referència a defectes (estava fora del termini de la inspecció).
55	13	Augirot, Isidre	1743	1743-77	—	Ídem anterior.
56	255, 317, 354	Simon, Vicenç	1729	1731-77	—	Conservava els manuals de JOSEP SIMON. Espais en blanc en els manuals. Defectes habituals en els testaments.
57	132	Gualsa i Aparici, Francesc	1734	1734-75	—	Tenia els manuals de SALVADOR GOLORONS. Defectes habituals en els testaments.
58	115	Galí, Bonaventura	1722	1701-57	1757	Tenia guardat paper segellat en blanc. Defectes habituals en els testaments.
59	147, 325	Madriguera, Llorenç	1738	1741-79	—	Afirmava que no havia actuat fins el 1748 per ser substituït del seu germà prevere. Tenia en el seu poder l'arxiu de JOSEP GALI.

NÚ- MERO donat pel visi- tador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referèn- cia al notari	NOTARI	Any d'ob- tenció del títol, segons Pontero	Any dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està docu- men- tada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
60	131	Grases, Anton	1750	1750-73	1765.	No en fa cap referència (estava fora del termini d'inspecció), però tenia els papers del seu pare, GASPAR GRASES. Escritures en borrador, de les quals havia donat còpies autèntiques, Tenia manuals sense enquadernar. A partir del 1726, te tota la documentació en borrador. Els testaments els conservava com tots els altres fedataris barcelonins.
61	155, 326	Marçal, Joan	1731	1730-58	1768	Era notari del Tribunal de la <i>Cruzada</i> i del Capítol de la Catedral. Tenia els manuals de JOSEP BROSSA I ELIES.
62	77	Costa, Joan	1742	1742-80		No diu res, d'ell. Tenia els manuals de JOSEP IGNASI DE VIDAL, que tenia documents en borrador, dels quals havia donat còpies autèntiques.
63	34	Campllonch, Felix	1740	1740-78	1778	Guardava els manuals de PAU MOLLAR i JOSEP MALLACS, els quals van redactar els testaments seguint l'ús comú a Barcelona.
64	262- 263	Teixidor, Manel	1744	1743-47	—	No fa referència a cap defecte, per estar fora del termini de la inspecció. Tenia en el seu poder escriptures del seu pare, IGNASI TEIXIDOR, el qual tenia tot el seu arxiu en ordre, excepte els testaments.
65	277, 343	Veguer, Felix	1751	1751-1805	—	Estava fora del termini de la <i>Visita</i> , i no tenia manuals d'altres notaris.
66	223	Pujol, Simeó	1751	1751-56	—	Tenia els manuals de PAU RICÓS, que tenia tota la seva documentació en borrador amb notes d'haver donat còpies autèntiques. L'únic any que tenia regularitzat era el 1732. Guardava paper segellat en blanc.
67	80	Creus, Jaume	1728	1728-68	—	No enumera cap defecte. Guardava els manuals de GERONI CASETAS, el qual sols tenia el defecte comú dels testaments.
68	48	Cassany, Josep Anton	1744	1744-91	—	Tenia els papers del seu pare ANTON CASSANY, mort el 1732. El fill estava fora dels terminis de la inspecció. El pare tenia uns fulls del borrador cosits en el manual.
69	265,428	Torres, Pere Martir	1732	1732-55	1755	Defectes habituals en testaments. Tenia els manuals del seu pare FRANCESC BONAVENTURA TORRES, el qual, excepte quatre anys, ho tenia tot en borrador, dels quals n'havia tret còpies autèntiques.

NÚ- MERO donat pel visi- tador	Pg. guia J. M. Madurell en la que es fa referèn- cia al notari	NOTARI	Any d'ob- tenció del títol, segons Pontero	Anys dels quals es conserva doc. a l'AHPB. S. Madurell	Any de la seva mort si està docu- men- tada	OBSERVACIONS DEL VISITADOR referents al moment de redactar l'informe (1722-1741)
70	224	Reig, Isidre	No ho diu	1731	—	Aquest notari estava desaparegut, amb domicili desconegut. La seva vídua guardava la documentació, de la qual no tot s'ha conservat.
71	no	Puig , Joan	1695		—	Era el notari que treballava a la vila de Martorell, la qual formava part de la mateixa demarcació que la ciutat de Barcelona. Exercia des de 1695. Tenia els manuals de JERONI MARRUGAT, també notari de la vila de Martorell, la documentació del qual estava bé, a excepció dels testaments. També havia actuat a aquesta vila el notari Josep Singla, de qui sembla ser que Joan Puig no en conservava l'arxiu. Tot i que Pontero no fa constar cap defecte en l'arxiu d'aquest notari, li deuria d'imposar sancions considerables, perquè per a fer-les efectives, segons consta en les actes col·legials, li va executar els béns.
72	151	Major, Miquel	1737	1738-57	—	Tenia la major part d'escriptures sobre paper normal. Defectes comuns en els testaments.

[Cos del document]

[Plec 1]

Señor: Dn. Andrés de Simón Pontero, vuestro oydor de la Audiencia de Cathaluña y encargado de la visita de escrivanos en su Principado, con su más obsequiosa atención en servido cumplimiento de lo que se le manda por el capítulo quinto de la instrucción impresa y último otrosí de ellas, de que dé cuenta del estado que tuvieron las escrituras de los dos decenios consultados, informa, representa a V.M. y dize: que ha registrado, reconocido y visitado todos los oficios y escrivanías del casco y ciudad de Barcelona, imbentariado y recogido las escrituras y papeles que a hallado en ellas sujetas a el examen y conocimiento de dicha visita por lo respectivo a el decenio que acavó en fin del año próximo pasado de 1751. Y visto y examinado por maior [foli 5] los registros y papeles de los dos dezenios antezedentes que empezaron desde 1722 hasta el 41 inclusive y por su examen e inspección ha notado los defectos, reparos y excesos que por su orden y número de escrivanos se contiene y expresa, y son los siguientes:

[Primer notari no numerat] Joseph Vilamala i Naves. Este individuo se halla prior actual del Colegio de Escrivanos Públicos de esta capital, con título de V.M. para ejercer su oficio de escrivano con fecha en El Pardo de 24 de marzo del 1740, y reconocidos sus papeles, ya que dio principio en 19 de abril de dicho año de 40, se revistó un manual protocolo de instrumentos públicos con 24 fojas escritas en papel de sello quarto correspondiente a el tiempo regulado desde dicho día hasta el 19 de julio, y lo restante del año y siguiente de 41 sin regular, puestas las escrituras en seis quadernos borradores y en papel común los dos primeros de a folio [foli 6] y los quatro últimos mezclados en quartilla y folio y un quaderno de testamentos regulado en papel de sello 4° y, entre ellos, los tres primeros, otorgados en los años de 40 y 41 y los restantes siguen desde el 42 en adelante y reconocidos con particular cuydado junto con otros cinco legajos de testamentos y codicilos con nota de estar algunos regulados y los demás sin esta circunstancia, y otro legajo con 149 escritos, todos en papel común y vorrador de a quartilla aviertos, nombre de testadores y testigos y fechas de su otorgamiento rezibidos por él se justifica y averigua un grave desorden en el modo substancial de semejantes instrumentos, pues siendo la obligación de los escrivanos otorgados por minuta aprizia o vorrador y en el mismo año regularlos en papel sellado

correspondiente no lo ejecutan así, sino siguiendo un [foli 7] método antiguo, tienen reservado el vorrador, y hasta que el testador haya muerto no lo regulan y formalizan el instrumento, que ponen entonces en pública forma con diligencia de su muerte al pie de él sin embargo de que haian pasado algunos años, cuyo método es contrario y opuesto a vuestras leyes Reales y pragmáticas establecidas en Cathaluña desde el año pasado de 1715, que se estableció con el nuevo Gobierno el uso del papel sellado, reservada esta formalidad y práctica tan solamente para la abertura y publicación de los testamentos cerrados, en los cuales, aun el mismo escrivano que los recibe ignora su contenido hasta después de muerto el testador, pero no para los testamentos y codicilos [foli 8] abiertos sobre que están claras las órdenes y disposiciones dadas por V.M. y repetidas con decretos, instrucciones y pragmáticas publicadas en esta capital en los años 1716, 37 y 44 y aún por Constituciones de Cathaluña están obligados a la regulación de testamentos en el preciso término de dos meses siguientes a el día de su otorgamiento y por el universal reconocimiento y visita de todos los escrivanos que actualmente ejercen y actúan en esta ciudad, hallo que todos se han descuidado y contravenido a las referidas Reales disposiciones, siguiendo todos el mismo método de poner en vorrador testamentos y codicilos abiertos y no regulados en papel sellado hasta la muerte de los testadores sin [foli 9] embargo de que haian pasado cinco, diez y más años y sucedería lo mismo en los que actualmente tienen recibidos en vorrador si por V.M. en el juicio actual de visita no corriese semejante abuso del qual nace o puede motivar inesplicables perjuicios a la causa pública, porque aunque los escrivanos sean legales y de buena fe, que no alteren ni varíen las disposiciones testamentarias por sí mismas, es próxima la contingencia de que sus escrivientes, hijos o familia puedan ver y tener a mano con estudio o sin él, los citados vorradores que como escritos en una quartilla de papel o sobre escrito de una carta se sugetan a extravío, quitarlos y poner otro en su [foli 10] lugar, disponiendo a su antojo de los bienes de los difuntos.

Este daño se aumenta en Barcelona donde dichos escrivanos, por especial gracia y privilegio de V.M. reciben y otorgan todas las escrituras y instrumentos públicos por sí mismos sin firma de contraentes ni de los testigos instrumentales y en particular otorgan los testamentos abocándose con los testadores tomando su

palabra de la disposición que hacen y llamando después los testigos en cuya presencia dicen haber sido su voluntad la comunicada a dicho escrivano, con que no firmando el testador ni sabiendo los testigos la disposición suya queda absoluto el operario en minutarla y arreglarla por suya o ajena mano y en disposición los borradores de ser alterados en todo o parte por el mismo escrivano o cualquier otra persona que lo vea [foli 11] y improbable cualquier mutación que haya en ellos porque aunque hayan pasado muchos años, no se regula ni publica aquel testamento puede haber muerto el mismo escrivano antes que el testador y muerto también éste con ignorancia que tienen los testigos de la voluntad del difunto, se reconoce muy expuesta su voluntad y con riesgo próximo de que la malicia humana logre su rebocación y mutación una materia como tan delicada pide a V.M. el más oportuno remedio respecto de que todos los escrivanos de esta dicha ciudad han cometido este clásico horror, a excepción de Francisco Bosch y Soler, ya difunto, cuyos testamentos y codicilos que recibió en vida como escrivano público que fue, los puso en borrador y en el mismo año de su otorgamiento los reguló y colocó en papel de sello 4º correspondiente [foli 12] a sus años y son los únicos que hay puestos en debida forma en esta ciudad, cuyas notas y escrituras existen en el oficio y escrivanía de Pedro Llopart.

Además de este reparo tan notable, se reconoce otro en los testamentos que ha regulado dicho escrivano porque debiendo haber puesto y escrito cada testamento en papel del sello del año y varrear el blanco sobrante siempre que lo haya, no lo practica así sino a continuación del testamento que acaba, empieza otro en sello de otro año siguiente verificándose que el final está escrito en papel del año posterior a el del otorgamiento y regulación de la escritura y eso sucede en testamento de Francisco Vilaró recibido en 5 de junio de 1741, donde se ven las tres primeras llanas reguladas y escritas en papel de dicho año 41 y la 4ª, en que cierra la escritura, lo está en sello de 42 un mismo instrumento escrito en papel de distinto año aunque continuos.

[foli 13] 1.- Juan Francisco Casals ejerce de escrivano desde 7 de noviembre de 1727, habiendo revistado el oficio y escrituras de este escrivano desde el citado año hasta el de 41 inclusive, comprendidos en los indultos últimamente concedidos por su Magestad, se encuentran los manuales correspondientes por

sus años subcessivos; pero en todos ellos se advierten algunos blancos dentro y fuera de las escrituras, porque en las de poder general han tenido y tienen la práctica perjudicial de dar principio a la escritura con nombre de los otorgantes, dejando espacio en blanco para la extensión y regulazón de toda ella y a los márgenes, con distancia correspondiente, el espacio de las cláusulas que ha de contener, cuiu méthodo hasta el presente han observado todos los escrivanos de esta ziudad, contra el thenor de las leies y pragmáticas Reales que se lo [foli 14] prohíben, permitiendo solamente que dejen algún blanco en aquellas escrituras que por su naturaleza piden la aprovazón y firma de los señores directos alodiales, pero con pretexto de dejar blancos para dichas firmas, lo dejan también en los instrumentos que piden citazón o notificazón judicial o extrajudicial, de manera que se están con dichos blancos diez, veinte y más años sin cerrar el instrumento, expuestos a variazón, mutazón o falsedad con el curso del tiempo y lo facilita que, en algún caso, dejan una llana, oja o más en blanco, en cuiu intermedio, si domina la malicia, podría introducirse y llenarse con distinta falsa escritura. Los testamentos del citado escrivano Juan Francisco Casals los tiene rezividos en vorrador y papel común, regulados algunos en papel sellado y año del fallezimiento de los testadores y otros, alargados también en papel común con señales de haver dado copia instrumental sin tenerlos escritos [foli 15] en el del sello correspondiente y de esa clase son 119 de distintos años, sucediendo lo mismo en 87 escrituras de imbentarios y almonedas y en 150 de capitulaciones matrimoniales, concordias y definiciones de quantas que como unidas todas tengo imbentariadas para la inspección rigurosa del juicio de visita y considerado por ventajosa al público, providencia de que V.M. se dignase mandar que sin distinzión alguna, en adelante no pueda recibirse ni otorgarse escritura alguna de qualquier clase que sea sin extenderse enteramente con su principio y fin y en las que intervengan aprovazón o firma de los señores directos que consientan traspaso del dominio útil puedan hacerlo separadamente y en papel del año en que se otorgaren, con nota al margen de la precedente que como requisito necesita su intervención o que en todas las escrituras de [foli 16] esta clase se observe con precisión y no pueda alargarse ni recibirse por el escrivano hasta que, como otorgante principal, concurra en las ventas y transportaciones de las alhajas enphiteuticadas el señor o señores directos, y asimismo que se ejecute lo mismo en las escrituras de ventas que se expezifican, las confrontaciones de la

alhaja y títulos de pertenencia de los vendedores en las quales acostumbran dejar blancos para con el tiempo, y quando el notario adquiere la noticia poder llenarlos, en cuio método y defectos se hallan comprendidos todos los escrivanos de esta capital que actualmente ejercen y los que han muerto, unos con más exceso que otros; pero todos en quanto a testamentos aviertos, han observado y siguen un mismo método y rumbo.

2.- Francisco Ferrán ejerce desde el año de 1729. Los manuales del citado escrivano que comprenden en las escrituras públicas que ha otorgado desde el referido año [foli 17] hasta el 41 inclusive, se hallan bien tratados y acondicionados en papel del sello 4º correspondiente a los años de su recepción y solamente se reconocen en ellos los defectos de tener las escrituras de poder en blanco, con cláusulas marginales de lo que havía de escribirse de trecho a trecho, otros blancos para llenar la aprovación y consentimiento de los señores directos y alguna notificación de íntimas y asimismo algunas fojas en el centro y al fin de los manuales de papel de sello 4º que parece haver quedado sobrante y por mi mano quedan rubricadas para que no tengan uso.

Este escrivano regenta y tiene en su poder los protocolos y demás papeles que quedaron por fin y muerte de Severo Pujol, escrivano que fue de esta ziedad, y con calidad de substituto me puso de manifiesto los manuales de escrituras públicas de los veinte años que comprenden los dos anteriores indultos, y vistos y examinados, [foli 18] se enquentran todos regulados en papel del sello que les corresponde, pero con los mismos defectos de haver dejado blancos en escrituras de poderes y en las de venta y transportación para diligencia de firma de los señores directos con cuia aprovación deven otorgarse y para notificación de íntimas.

También uno y otro escrivano rezivieron todos los testamentos y codicilos aviertos en vorrador y papel común y los tienen sin regular ni escribir en el sellado del año correspondiente, siguiendo el mismo método que los demás en no reducirlos a escrituras públicas hasta la muerte de los testadores, contra las vuestras leies y pragmáticas Reales, las que les dispensan esta formalidad para los testamentos y codicilos cerrados y sellados, pero no en los otros cuia nota se toma en un sobre

escrito o quartilla de papel común sin firmas de testador ni testigos ni aun la precisión de que [foli 19] sea de letra propia del mismo escrivano que lo rezive con un riesgo evidente de su total mutación o variación.

3.- El Dr. Joseph Antonio Madriguera. Haviendo reconocido el oficio y papeles del Dr. Joseph Antonio Madriguera, presbítero, el qual eclesiástico voluntaria y espontáneamente me puso de manifiesto con relación asentiba de haver trasapelado el título de escrivano público colegiado en uso del que ha usado de su oficio desde octubre del año de 1727 en que fue aprobado y admitido en el Colegio de Escrivanos de esta dicha ciudad hasta el de 1748 en que por decreto de la Real Audiencia, de ella le fue mandado y notificado que cesase en dicho oficio [paraula il-legible], sin embargo de ser clérigo presbítero ocho años, los he hallado el primer año de 27 un quaderno de instrumentos públicos en vorrador de quartilla en papel [foli 20] común y algunos de ellos regulados en el sello correspondiente. Otro manual del año de 28 empezado a regular y cinco medios pliegos en blanco correspondientes a otros tantos con que empezó a regularlos y además un pliego, todo del sello 4º, que quedaron rubricados de mi mano y los demás instrumentos de tres quadernos vorradores en papel común de a quartilla sin regular; en la misma forma se hallan otros tres quadernos vorradores del año de 29. Del mismo modo, otros tres del treinta. Y por recibo que puso de manifiesto con fecha 4 de maio de 1745, firmado de Joseph Arbolí, alguacil de la Real Audiencia, consta que con orden de ella se tomó en depósito el segundo vorrador y otros 4 más del año de 31 y 4 del 42 junto con uno del 39 para visorio de la Sala Criminal, los quales no se le han restituido ni se hallan protocolizados [foli 21] ni regulados, como ni tampoco lo están otros quatro quadernos borradores recibidos en el año de 32 que me puso de manifiesto; otros 4 del año 33, entre los quales hai cinco fojas reguladas y otras cinco en blanco de papel del sello 4º que dejé rubricadas. De la misma forma está otro quaderno vorrador abultado del año 34. Lo mismo sucede en otros tres del año de 35 y otros del 36; seis quadernos gruesos del 47, todos en vorrador y papel común; 2 quadernos y otras muchas escrituras sueltas en apricia y vorrador del 38 y en el de 40. Otros dos quadernos del mismo modo que los antezedentes, sucediendo lo mismo en otros 4 quadernos de instrumentos que rezivió por vorrador en el de 41, que todos son comprendidos en tiempos de los indultos antezedentes, por lo que quedaron en

su poder hasta nueva orden y la resolución que V.M. se digne tomar [foli 22] y mandarme que la ejecute. Asimismo, tengo en mi poder todos los quadernos, papeles, escrituras e instrumentos públicos que dicho Dr. Joseph Antonio Madriguera ha otorgado como tal escrivano antes y después de haverse ordenado de sazerdote, todas las quales se hallan también en vorrador y sin regulación alguna y para ella puso en mi poder 317 pliegos de papel sellado de a veinte maravedís y otros 3 medios pliegos más de los años de 28 hasta el de 41 que tengo depositados y recojidos en esta Audiencia y visita. Todos los testamentos y codicilos de dicho escrivano padecen los mismos vicios que los demás que se expresan en los de arriba y el más insolente es de haver dado copias auténticas de los mencionados instrumentos recibidos por él sin haverlos formalizado antes en papel sellado, no solamente en los años fuera de visita, sino también en los de ella, que tengo [foli 23] inventariados y de que a su lugar y tiempo se le harán los correspondientes cargos, estando dudoso yo de sí por la exempción de su estado sacerdotal, le comprenden las penas Reales en que ha incurrido.

4.- Ignacio Claramunt, escrivano Real colegiado, ejerce su oficio desde enero de 46 hasta el presente, aunque por lo que así toca no le comprende noticias a V.M. el estado de sus papeles, pero como legatario que es de las notas, protocolos y papeles de Ignacio Gavarró, su tío, escrivano ya difunto, el qual ejerzió desde el año de 41 a el 46 respecto de que el primero lo dejó regulado y los restantes años son comprendidos en la visita actual se terminará en ella qualquier cargo que resulte en los papeles que se les ha imbentariado.

5.- Ignacio Babot: consta por su título de 10 de febrero de 44, dio principio a el ejercicio de [plec 2, foli 24] escrivano Real colegiado del número de los de Barcelona, y estando fuera de los dos decenios indultados, se reserva para esta visita qualquier exceso que haya cometido en dicho su oficio y pasado al reconocimiento de los papeles heredados de Francisco Babot, su padre, desde el año 1722 hasta el de 40 inclusive, se hallan todas las escrituras y contratos públicos otorgados regulados y escritos en el papel sellado de los años correspondientes, pero el de 41 manual corriente de dicho año, se hallaron 9 fojas del sello de a 20 maravedís para la regulación de algunos instrumentos que están en vorrador y el citado manual se comprende de 12 quadernos sin foliar y quasi

el todo de los años subcesivos hasta el 51 en que murió, sugetos a esta visita quedaron y están sin [foli 25] regular, y asimismo puso de manifiesto 5 quadernos de testamentos abiertos ya publicados por testimonio de dicho su padre y otros muchos escritos en papel común de distintos años sin regularlos, con notas de testadores y días de su otorgamiento, junto con otros 8 testamentos cerrados y sellados, en los cuales ha ejecutado lo mismo que los demás escrivanos, en no regular ni ponerlos en manual los testamentos y codicilos abiertos hasta el fallezimiento de los testadores.

6.- Juan Bautista Plana ejerce desde 5 de julio de 1731 dicho oficio de escrivano, y reconocidos sus papeles que ha presentado pertenecientes a el último indulto, están todos los instrumentos manuales bien regulados, escritos en papel sellado de los años correspondientes [foli 26] encuadernados en toda forma, pero con muchos blancos en las escrituras de poder con notas a el margen de las cláusulas que habían de contener y otros blancos para llenar y estender algunas notificaciones de íntimas y diligencias de la aprovación y consentimiento de los señores directos en el paso y transportaciones de casas y heredades vendidas, y la particularidad de que en el manual del año de 37 y al folio 217 se vio una escritura que es declaración extrajudicial hecha ante dicho escrivano por Juan Plana y Junquer y Francisco Plana y circunstantes testigos que, examinados extrajudicialmente para averiguación de un acto extrajudicial, lo redujo después a escritura pública puesta en su manual, cuia práctica, aseguró, tenían todos los escrivanos de esta zitudad en recibir informaciones extrajudiciales a instancia de qualquier interesado [foli 27] que se las pida, de que dan testimonio a las partes colocándola como escritura pública, cuia práctica combendría reformarse en el todo, respecto de que semejantes instrumentos no hacen, ni deben hazer fee en juicio, sirviendo solamente para cobrar derechos a la jente rústica e ignorante de lo poco útil que les es semejante diligencia. Asimismo, puso de manifiesto las notas y protocolos de Juan Bautista Falgueras, que como correspondientes al tiempo de la actual visita, omito la narrativa del estado de ellas; pero no el noticiar a V.M. que ambos escrivanos tienen recibidos los testamentos y codicilos abiertos tomados por vorrador en papel común, sin reducirlos a escritura auténtica hasta el fallezimiento de los testadores, y de esta forma tiene aún sin publicar algunos, cuios testadores viven el citado.

[foli 27] 7.- Juan Bautista Plana en que le acompañan los recibidos por el difunto Falgueras.

8.- Luis Xammar, escrivano del juzgado y corregimiento de esta ciudad, ejerce su oficio desde el año 1735, y reconocidos sus protocolos y manuales, hallé en ellos dos vorradores de instrumentos públicos que comprenden desde el citado año de 35 hasta el 40 inclusive, que están escritos en papel común blanco sin regular, otro de los años 41 y 42, y de este mismo modo continúa en los años subcesivos sugetos a la visita actual, no teniendo ninguno perfectamente regulado, sino tal qual empezado a regular, y los restantes vorradores sin haver llegado el caso de efectuarlo, sucediendo lo mismo con otro quaderno de a folio entero, escritos en papel común los inventarios, almonedas y capitulaciones matrimoniales, en corto número de escrituras otorgadas desde el año 46 hasta el de 50, habiendo manifestado [29] cinco testamentos publicados y 13 sin publicar escritos en vorrador y papel común y uno cerrado y sellado. El referido escrivano me puso de manifiesto ocho pliegos de sello 4º del año de 35; 16 del año de 36; 4 del 47; 9 del 42; 5 y medio del 48 y 16 del año 1751 declarando que, con maior porzión que la havían urtado de su oficio y papelera, lo tenía reservado para la regulación de los instrumentos que tiene en vorrador y arriva van expresadas.

9.- Carlos Rondó, escrivano público, ejerce desde 13 de noviembre de 1732, el qual presentó sus papeles, escrituras y contratos públicos que por su orden havia recibido y otorgado hasta el de 41 inclusive, cuios quadernos, que son algo boluminosos, los hallé escritos en papel común, formados en quartilla y otros alargados los contratos extensamente en folio entero pero de papel común y ninguna escritura de ellos puesta en papel sellado, y de ellos se han dado las extractas que se le han pedido y hallándose con este defecto [foli 30] se servirá V.M. resolver como fuere servido el reparo y el perjuizio que causa a los particulares interesados vicio y nulidad tan visibles. Por lo respectivo a las escrituras de la actual visita también ay mucho que emmendar en ella porque en la maior parte se hermanean los excesos y por lo respectivo a los testamentos aviertos y cerrados ha seguido el dicho escrivano el propio método que los demás, de tomarlos en vorrador y no ponerlos en registro auténtico hasta la

muerte de los testadores y tiene actualmente en su poder escritos en papel blanco 60 testamentos y codicilos no publicados de diferentes años, cuyos testadores viven.

10.- Ramón Alier ejerce desde el año 1728, y habiendo reconocido todos sus manuales y protocolos precedentes al año de 42, los tiene bien regulados y encuadernados, puestas todas las escrituras y contratos que ha otorgado con el papel sellado correspondiente de ellos, sin haberle [foli 31] reconocido otro reparo ni defecto que el de haber dejado blancos y espacio en algunas de ellas para llenar las cláusulas de poderes que nota al margen su contenido, firmas de señores directos y diligencias, notificación de íntimas y algunos medios pliegos sobrantes en fin de alguno de los años, que he rubricado para quitarle su uso, conociéndose muy bien no se reservaban de mala fe. Y por lo respectivo a la recepción de testamentos y codicilos ha incurrido en el mismo error y defectos que otros escrivanos de esta ciudad, recibiendo por borrador los que no son cerrados y teniendo así muchos años hasta el fallecimiento de los testadores contra las leyes y pragmáticas de V.M. arriba citados. Y como heredero y sucesor del difunto Antonio Riera, escrivano que fue en esta dicha ciudad, puso de manifiesto y vi muy por menor todos los protocolos, [foli 32] manuales y registros de escrituras que ante él pasaron, que se hallan bien reguladas y encuadernadas con el sello correspondiente a los años desde 1722 hasta el 31 inclusive, en que murió y solamente algunos blancos en escrituras de poder y ventas siguiendo el mismo rumbo y método que los demás.

11.- Antonio Comellas, uno de los escrivanos que ejerce su oficio desde el año 1722 en adelante, tiene corrientes, regulados y encuadernados todos sus manuales y protocolos de escrituras públicas, escritos en papel sellado por su orden sucesivo de años hasta el de 1741 inclusive y sólo se reconoce de ellos el defecto de haber dejado en el centro de dichas escrituras algunos blancos con notas a el margen del fin para que se reservaban y eran para llenar en ellos cláusulas de poderes generales, otras para diligencias de la aprobación y consentimiento de los señores directos y notificación de íntimas y asimismo que [foli 33] tampoco ha observado el modo prescrito para el otorgamiento de

testamentos abiertos, los cuales ha otorgado en vorrador, teniéndolos sin regular ni ponerlos en papel sellado hasta el fallecimiento de los testadores.

12.- Joseph Cols es escrivano público del número de esta ciudad desde el año de 1728 hasta el presente y habiéndose rebistado su oficina y papeles, protocolos y manuales, los he hallado con buena proporción y resguardo, encuadernados todos los manuales y escritos los instrumentos en el papel sellado correspondientes a los años de sus fechas, pero con algunas fojas en blanco y otros espacios en ellas que indican y confesó el mismo actuario, se habían reservado para extender en sus espacios las diligencias y firmas de señores directos, cláusulas de poderes y otras cosas, como los demás escrivanos lo han practicado y también padezen [foli 34] defectos y nulidad 158 testamentos y codicilos recibidos en distintos años, con nombres de testadores y las fechas puesto el rótulo de cada uno, escritos en vorrador y quartillas de papel común y entre ellos, tiene dicho escrivano algunas escrituras secretas que por combenio de los contraientes, supone haverle encargado y separadas de manual protocolo, las tiene colocadas y reservadas en legajo de testamentos. También he hallado 14 testamentos cerrados y sellados, que conserva en buena forma y custodia.

13.- Joseph Buenaventura Fontana ejerce desde el año de 1750, y no teniendo por lo que assí toca papeles del tiempo de los indultos puso de manifiesto los de Joseph Francisco Fontana, su padre ya difunto, de los dos últimos decenios indultados, cuos manuales, protocolos [foli 35] y los instrumentos que en ellos se registran se hallan estendidos en papel del sello y años correspondientes, sin otro reparo ni defecto que el de haver dejado los mismos blancos que otros escrivanos en escrituras sin cerrarlas, poniendo el principio de ellas en las de poder, toda o la maior parte en blanco y de trecho a trecho, nota en el margen de la cláusula que había de extenderse y de la misma forma otros blancos para firmas de señor directo y notificación de íntimas y el de haver recibido y tener existentes quatro legajos con 189 testamentos y codicilos antiguos y modernos otorgados en papel común y no en el del sello correspondiente, habiéndose hallado en su poder 41 testamentos cerrados y sellados, junto con otro quaderno de testamentos publicados y regulados desde el año de 30 hasta el 44 inclusive.

[foli 35] 14.- Bernardo Gerona sirbe y ejerce desde el año 1732, pero hallándose destinado en la tabla de los comunes depósitos de esta ciudad, plaza jurada conferida por V.M., no parece ha otorgado otras escrituras que las de un quaderno del año de 43 con 11 folios y otro de 44 con 21, las que tiene puestas en devida forma.

15.- Pedro Llopart ejerce desde el año pasado de 44 y no teniendo por lo que así toca más escrituras que las sugetas a la actual visita, informaré a V.M. por otras de que es substituto y se hallan en su poder por muerte de Francisco Bosch y Soler, cuios manuales he registrado desde el año 1722 hasta mitad del 739, que se hallan reguladas en escrituras y escritas en papel del sello correspondiente, aunque con el reparo de hallarse algunos folios en blanco, [foli 37] reservados al parecer a el mismo fin que observan los demás escrivanos; pero desde el mes de julio de dicho año hasta fin de él, se enuentra un vorrador de instrumentos públicos escritos en papel común de a quartilla sin haverlo regulado ni protocolizado, teniendo señales a el margen de haverse dado copia auténtica de algunas escrituras, sin embargo de no estar reguladas; también se reconoció el vorrador de los años de 40, cuios instrumentos han regulado, y dentro de dicho vorrador se hallaron 15 pliegos de papel de a 20 maravedís de dicho año de 39 y otros 14 pliegos y medio del de 40; 52 testamentos publicados y regulados de distintos años y 38 testamentos y codicilos escritos y regulados no publicados y aviertos, que es el único escrivano que ha observado vuestras Reales órdenes en quanto a testamentos y su formalidad de recibirlos por [foli 38] vorrador y ponerlos en el mismo año y papel de sello 4º sirviendo de convencimiento para el error y contravención de los demás escrivanos de esta capital. Es substituto también de las notas que quedaron por muerte de Jacinto Cortés rezividas desde el año 29 en adelante y habiéndolo reconocido, se hallaron regulados los instrumentos que otorgó en el citado año 29 y 30, pero sin esta circunstancia y escritos por vorrador y en papel común de a quartilla todas las escrituras del año de 31, parte del 32, con cinco pliegos de a 20 maravedís en blanco empezado a regular, y el 33 regulado hasta 12 de maio, con 15 folios en blanco del sello correspondiente, mitad de un quaderno regulado y, desde dicho mes de maio en adelante sin regular las escrituras, escritas en papel común; el de 34 (cuiio vorrador es de vastante volumen) con siete folios de [foli 39] instrumentos regulados en un

quaderno; otras siete siguientes en blanco, dichos siete pliegos de sello 4º y todas las demás escrituras escritas por vorrador en papel común de a quartilla y siete pliegos de papel del mismo sello y año en blanco. El año de 35, todas sus escrituras en vorrador y escritas en papel común con 13 pliegos enteros y tres medios de papel sellado de a veinte maravedís. Todo el año 36 en vorrador y papel común. Los instrumentos del 37 sin regular menos cinco folios de papel sellado en que había dado principio, dejando otras tantas en blanco y en otros dos quadernillos de papel sellado regulados algunos instrumentos en 19 folios y también se hallaron testamentos y codicilos publicados y no publicados, en la misma forma y defecto con que los reziven otros.

16.- Tomás Casanobas lo es desde el año 44 como [foli 40] hijo y heredero de Tomás Casanobas, su padre. Puso de manifiesto los papeles, manuales y protocolos de los dos decenios indultados y los desde el año 1722 hasta el 35 inclusive se hallan encuadernados y regulados sus instrumentos en el papel sellado y de los años correspondientes a su otorgamiento, pero en el de 25 y 26, que están unidos, se hallaron cosidas y foliadas nueve fojas en blanco de papel de sello 4º, en el de 27 y 28 una, en el de 29 y 30 cinco; 6 del 31 y 32, y en el de 33 y 34 otras nueve fojas de papel sellado en blanco; otras tantas en el protocolo de 35 y 36 y 5 llanas más y los restantes años sin encuadernar, pero estendidos y alargados los instrumentos en devida forma, y en todos ellos se reconocieron frecuentes blancos en intermedio de escrituras de poderes y otras en que intervienen señores directos y notificación [foli 41] íntimas, haviéndolas dejado rubricadas de mi mano todas las fojas en blanco para que no tengan uso, y de la misma forma que otros escrivanos lo han practicado y practican, ha recibido y otorgado los testamentos en papel común.

17.- Joseph Serch ejerce su oficio desde el año pasado de 46, cuios papeles se han recojido para la visita actual.

18.- Jaime Mas y Navarro, prior de los del número y colegio de esta zitudad, actúa desde el año pasado de 725, desde cuio tiempo hasta el de 41 inclusive, ha visto y reconocido todos los manuales, protocolos y escrituras que se han rezivido y otorgado por su testimonio y se hallan todos ellos escritos en papel del sello

correspondiente a sus respectivos años, regulados y enquadernados en toda forma a excepción de algunas escrituras, cuyos originales tienen algunos blancos para extender en ellos cláusulas de poder, aprobaciones de señores directos con [foli 42] confrontación y lindes de algunas heredades, notificación y íntimas de algunas fojas en blanco también foliadas, que se ignora si servían para estos mismos fines, todas las cuales dejé rubricadas y sin nuevo uso. Y por lo respectivo a testamentos los tiene otorgados con igual método que los demás escritos, en papel blanco común sin regularlos ni reducirlos a escritura hasta el fallecimiento de los testadores, del mismo modo que si fuesen cerrados y sellados. En poder de dicho escrivano están las notas y papeles del difunto Joseph Cervera correspondientes a los años 41, 42 y 43, y todas las escrituras que contienen, otorgadas en vorrador, papel común de a quartilla con señales de primera extracta instrumental en la maior de ellas, sucediendo lo mismo en los testamentos y codicilos aviertos que dejó y recibió durante su oficio.

[foli 43] 19.- Juan Brossa, escrivano público del número y colegio de esta ciudad, habiendo empezado a ejercer en el año de 45, no le alcanza ninguno de los años indultados, y en la visita actual se havra razón de el modo con que se hallan sus papeles, todos ellos sin regulación alguna y tomados por vorrador en papel común.

20.- Joseph Rojas ejerce desde el año de 30 y habiendo reconocido sus manuales con el cuidado correspondiente, se hallaron escritos y regulados todos sus instrumentos en el papel de sello 4º, foliados y enquadernados sus registros, pero en todos ellos muchos blancos entre las escrituras que, para claridad e inteligencia de el modo con que se hallan, digo que en el folio 76 del manual de el año de 33, se empieza una escritura de poder con nombre del otorgante, 5 líneas escritas y más de medio pliego, a continuazi3n un blanco que tira una llana de [plec 3, foli 44] 76, y dos del folio 77, y al fin de él se hallan escritos los nombres de dos testigos y sus vecindades y en dos distintos sitios de las referidas llanas blancas dize, de trecho a trecho al margen ad manu levandum, y en la otra ad forum censualem que es decir, poder para tomar dinero a censo, y el otro para sacar dinero de la tabla de los comunes dep3sitos de esta ciudad, y de esta clase tiene otros muchos blancos, como también para firmas de señores directos

haviendo procedido del mismo modo que los demás expresados en el otorgamiento y recepción de los testamentos y codicilos nuncupativos y aviertos sin reducirlos a escritura pública hasta la muerte de sus testadores, como si fuesen cerrados y sellados, de cuya clase tiene en su poder bastante copia.

21.- Daniel Troch, escrivano público del número de esta ciudad lo es modernamente y no le alcanza ninguno de los años del indulto.

22.- Juan Bruguera y Rosell igualmente está exempto de los indultos por haberse examinado y aprobado de escrivano en el año de 49.

[foli 45] 23.- Raimundo Serra dio principio a el ejercicio de escrivano entrado el año de 41, y sus papeles y manuales se examinarán en la actual visita.

24.- Joseph Llovet consta por su título que le fue despachado en el año de 39, pero según relación testimoniada que ha hecho, no actuó hasta el año de 46.

25.- Severo Ferrer lo es también desde el año de 35 y reconocidos sus papeles, escrituras e instrumentos rezividos por su testimonio hasta el 41, se hallaron regulados estendidos en papel de sello 4º y enquadernados en toda forma y sin haverles notado más reparo que el de tener tres medios pliegos de papel sellado en blanco en los folios 56, 59 y 60, que dejó rubricado, como también haver otorgado los testamentos y codicilos por vorrador en papel común esperando la muerte de los testadores para la extensión y regulazón de ellos en el papel del año que sucediere.

[foli 46] 26.- Antonio Durán ejerce con título expedido a su favor en el año de 28, el qual tiene por años subcesivos sus protocolos manuales regulados en devida forma y papel correspondiente, bien tratados y enquadernados, con sólo los reparos y defectos de haberse hallado en ellos algunas fojas en blanco en escrituras de poder y ventas con notas marginales de espacio a espacio de lo que havia de escribirse y estenderse en ellas y para quitarles otro uso, las dejo rubricadas de mi mano. Y por lo respectivo a la recepción de testamentos y codicilos nuncupativos y aviertos los ha otorgado por vorrador, y tiene en su poder

escritos en papel común 132, con fechas de distintos años y siete más cerrados y sellados, que estos se hallan en debida forma.

27.- Francisco Font, escrivano real con título de V.M. y fecha en 17 de marzo de 732, ha manifestado sus papeles comprendidos en el decenio antezedente y se hallan regulados todos sus instrumentos, escritos en papel del sello y año correspondiente, porque me constó que este actuario llevaba manual separado de los contratos y escrituras pertenezientes a la casa y estados del duque de Medinazeli, archivando las notas originales en su oficina y contaduría, apropiándose esta regalía y privativa que no tiene [foli 47] en fuerza de apremio, cominado a dicho escrivano hizo presentación de ellas y haviéndose reconocido, se enquentran bien rezividas y reguladas, sin más reparo que el de tener algunos blancos, y el del modo de otorgar los testamentos aviertos en la misma práctica y estilo que tienen los demás escrivanos de esta ziudad.

28.- Joseph Font, escrivano público que ejerce desde el año pasado de 738, presentó sus papeles de los quatro años que le comprendió el último indulto, y se ven en forma provante todas sus escrituras en que se reconozieron algunos blancos en ellas destinados para diligencia y firmas de señores directos y notificación de íntimas, y en quanto a testamentos y codicilos, tiene en su poder algunos tomados por vorrador en papel común, con fechas desde el dicho año 38 hasta el de 51 inclusive, sin regulazió ni formalidad alguna.

29.- Thomas Guasqui, escrivano del número y colegio de esta ziudad, lo es desde el año 1727 y haviéndole reconocido sus manuales fuera del actual decenio, los tiene todos por años subzesivos, enquadernados, escritos y regulados los instrumentos que ha recibido en papel del sello 4º menos algunos blancos que ha dejado en poderes y ventas para llenarlos después, cuio defecto padecen, como también el de haver otorgado y rezivido los testamentos y codicilos teniéndolos en vorrador y papel común sin regular en papel del correspondiente sello.

30.- Josep Rufasta, escrivano del mismo número y colegio, tiene la aprovazió desde 29 de maio del año de 38 y parece que no ejerció en los años del decenio antezedente y se havrá [foli 48] razón de sus manuales en la visita presente. Y

con calidad de substituto que dijo ser de las escrituras y papeles que quedaron por muerte de Joseph Vila, comprendidos en los dos decenios indultados, y habiéndolos visto y reconocido se hallan regulados y estendidos los instrumentos en la forma regular, sin contener otros reparos que el de haver dejado blancos en escrituras de poder y ventas y tomado en vorrador y papel común los testamentos y codizilos y reservando la regulazi3n en papel sellado para el a3o de la muerte de los testadores.

31.- Joseph Rond3, escrivano p3blico con t3tulo del a3o pasado de 1734, tiene sus escrituras recibidas hasta el a3o de 1741 enteramente reguladas y escritas en papel del sello correspondiente, bien tratados y empergaminados todos sus papeles y con s3lo el reparo en ellos de haver dejado los mismos blancos y escrituras sin cerrar ni concluir, especialmente las de poderes, indicando a el margen las cl3usulas que hav3an de contener y no otras, la aprovazi3n y firma de los se3ores directos. Y los testamentos y codicilos otorgados con el mismo m3thodo y error que los dem3s de su oficio.

32.- Daniel Diumenj3 tambi3n ejerce desde el a3o pasado de 1734 y reconocidos sus manuales de el tiempo anterior a esta visita, se hallan regulados [foli 49] y estendidos los instrumentos en papel sellado correspondiente, y en el de 1737 se hall3 que el folio 54 estaba todo en blanco, escrito en 3l dos renglones declarando estava reservado aquel espacio para firmas de se3ores directos, con otras fojas enteras de los a3os subcesivos destinadas, seg3n relaci3n del mismo escrivano, para el mismo intento y en todas dej3 mi r3brica y nota para evitarles otro uso. Y en cuanto al modo de rezivir testamentos y codicilos se halla comprendido en el mismo defecto que otros.

33.- Ger3nimo G3mez ejerce su oficio desde el a3o pasado de 1727 y, habiendo reconocido sus manuales y protocolos, los tiene regulados y encuadernados en devida forma con muchos blancos, adicciones y postillas marginales; y en el manual de 34, que se compone de 369 fojas, se hallaron a el fin de 3l 7 fojas de papel sellado de a 20 maraved3s en blanco, que dej3 rubricadas, y en el siguiente de 35, al folio 473 y en otros muchos, bastantes espacios en blanco para estensi3n de poderes con nota a el margen de las cl3usulas que se havian de

estender en ellos. Y en el manual del año de 37 se vieron incorporadas y cosidas en él otras siete fojas de papel de sello 4º que [foli 50] quedaron rubricadas con otras sobrantes en fin de cada manual. Y por lo respectivo a a testamentos y codicilos tiene en su poder diferentes legajos de ellos, escritos y otorgados por vorrador en papel común y otros cerrados y sellados de todo el tiempo que ejerce de escrivano.

34.- Jaime Tos y Romà, escrivano del número y colegio de Barcelona, ejerce su oficio desde el año pasado de 1738, y tiene las escrituras que otorgó en los años indultados estendidas en papel sellado, pero algunas escrituras con espacios blancos en ellas; y en el manual de escrituras y instrumentos públicos que rezivió en el año de 40, se hallan escritas algunas con papel del sello de a 20 maravedís del año siguiente de 41 y también otras en el de 42, que otorgó y rezivió en el de 41 y assimismo, para regulazión de este mismo año de 41, empleó y puso papel del sello 4º del año de 43. Y por lo respecivo a testamentos, los ha rezivido este escrivano en la propia forma que los demás, teniéndolos en vorrador y papel común algunos años hasta verificada la muerte de los testadores.

35.- Juan Olsina y Cavanás actúa desde el año pasado de 1735, es uno de los escrivanos públicos de esta ciudad que más instrumentos ha recibido, y habiendo visto todos sus manuales de los años precedentes a esta visita [foli 51] se hallan en devida forma, estendidos todos los instrumentos que ha otorgado, escritos en papel del sello 4º de los años por su orden, a excepción de los blancos que se reconozen en las escrituras de poderes y ventas, poniendo al margen de ellas con nota, las cláusulas que habían de estenderse y algunas ojas en blanco, particularmente a el fin de cada manual y a las que siendo de papel del sello 4º quedan rubricadas de mi mano a fin de que no tengan uso. Y por lo respectivo al otorgamiento de testamentos y modo de rezivirlos, se halla comprendido con los mismos defectos que los antezedentes, tomados en vorrador, sin regularlos hasta el fallecimiento de los testadores. Es substituto de los protocolos, notas y escrituras que quedaron por fin y muerte de Bartholomé Cerveró desde el año 1743, y, haviéndolos visto y reconocido se hallan tres vorradores de instrumentos públicos escritos en papel común de a quartilla, todas sin regular y otorgadas en el año 1722, y 81 quadernos más de los restantes años hasta el 41 inclusive,

todos de escrituras públicas y también 84 quadernos de concordias, algunas de ellas escritas en papel sellado; 124 capitulaciones matrimoniales, unas reguladas y otras tomadas en papel común, 95 quadernos de testamentos publicados y escritos en la propia forma, en cuias notas y vorradores, no [foli 52] obstante el defecto de no haverse regulado, hai señales de haverse dado extractas y copias auténticas por el dicho escrivano Cerveró, difunto, y aún por el mismo Juan Olsina y Cabanas, substituto, cuio exceso dio motivo a mandarle en el mismo acto de visita no continuase en dar extractas bajo fuertes aperzivimientos hasta que por V.M. se provea del devido remedio, y hallándose con el mismo defecto todas las escrituras pertenecientes a los años que vivió comprendidos en esta visita, las tengo inventariadas en ella de las que se havrá razón al tiempo de resolverse. El mismo escrivano tiene por substitución las notas y papeles de Pedro Antonio Lloses, ya difunto, y haviéndolos examinado se encuentran regulados y escritos en papel del sello correspondiente a los años de su otorgamiento, pero con los mismos defectos de dejar blancos en el centro e intermedio de algunas escrituras, y seguido el mismo rumbo y método que llevo dicho y en que han incurrido los demás escrivanos, dilatando la regulazi3n de testamentos y codicilos teniéndolos manuscritos en vorrador y papel común.

36.- Agustín Güell puso de manifiesto sus manuales en que ha intervenido como escrivano Real colegiado, que sirve desde el año pasado de 1733, y los instrumentos comprendidos y que han pasado por su testimonio hasta el de 41, inclusive, que he [foli 53] registrado, están bien tratados, rezividos y escritos en papel del sello 4º con sólo el reparo de hallarse algún ligero blanco para estender las firmas de los señores directos, notificaciones o íntimas; y haver rezivido los testamentos y codicilos en papel común sin protocolizarlos en los del sello y año correspondiente.

37.- Joseph Just, escrivano del número y colegio de esta ziedad, lo es desde el año pasado de 1740 y solamente se encontraron algunas pertenezientes a el decenio anterior a esta visita algunas escrituras que manifestó en un manual, enquadernadas, reguladas y estendidas en buena forma, sin haver hallado en ellas reparo alguno, reservando a la actual visita el modo de otorgar los testamentos que le tengo inventariados.

38.- Gerardo Ferrusola sirve el oficio de escrivano público desde el año 1733, y habiendo reconocido los pertenezientes instrumentos que por su testimonio han pasado y se comprenden en el último indulto, los he encontrado autorizados y escritos en papel sellado de su respectivo tiempo con sólo el reparo de tener algún folio en blanco, que quedan rubricados, y otros espacios en escrituras de poder y ventas como también que ha contravenido a las órdenes de V.M. en el otorgamiento de los testamentos y codicilos no cerrados que devió poner y solemnizar en papel [foli 54] sellado en los años de su otorgamiento.

39.- Magín Sala lo es también del número y colegio desde el 1731, habiendo reconocido sus papeles y escrituras, que son pocas, con motivo de hallarse empleado en la Sala Criminal de vuestra Real Audiencia, las tiene reguladas y estendidas en toda forma y sin reparo alguno; pero con el de haver rezivido testamentos y codicilos en papel común sin colocarlos en el sellado a su lugar y tiempo.

40.- Francisco Novell es escrivano público desde el año pasado de 1735 y tiene en forma provante las escrituras e instrumentos que rezivió hasta el de 39, pero no las de 40, para cuia regularización de un vorrador de instrumentos públicos que puso de manifiesto, otorgados en dicho año y escritos en papel común de a quartilla, presentó un legajo de papel sellado con 9 folios escritos y regulados en ellas, algunos instrumentos del citado quaderno y a continuazi3n del mismo papel y sello 40; otras 51 fojas del mismo papel, sello y año de 40, unidas todas y preparadas para la total regularizaci3n y el año siguiente de 41, reguladas también las escrituras en número de 47 fojas, y en quanto a testamentos y codicilos, los tiene con el mismo defecto que los demás.

[foli 55] 41.- Joseph Bosom es escrivano del número y colegio de esta ciudad desde el año 1728 y reconocidos sus papeles protocolos de los años precedentes a esta visita, se han hallado rezividas y estendidas en papel sellado correspondiente todas las escrituras que rezivió hasta el de 34, pero no enteramente las que otorgó en el de 35, que constan por quatro quadernos borradores tomados en papel común de a quartilla, de cuios instrumentos,

algunos regulados y escritos en papel de sello 4º del referido año, y para la extensión de los que faltan me entregó 25 pliegos de papel en blanco del mismo sello y año del año de 36, le faltan que regular 20 escrituras puestas en vorrador. Las del 37 y 38 se hallan también reguladas. El manual de 39, la menor parte sin regular, algunas escrituras puestas y estendidas ya en 45 folios de papel sellado y a continuación de ellas, unidas, otras 47 en blanco, del sello correspondiente, preparadas para extensión de las que faltan, y en los vorradores ay nota al margen de haver dado copia auténtica de escrituras antes de regularlas. Las escrituras del año de 40, enteramente reguladas, y las del año 41, tomadas por vorrador en [foli 56] papel común, sin hallarse dado principio a la regulación de sus instrumentos, y puso de manifiesto para ello 22 pliegos de papel del sello 4º con cinco más del de oficio, todos del dicho año de 41. Y por lo respectivo a testamentos y codicilos, ha incurrido este escrivano en los mismos defectos que los otros expresados.

42.- Luis Vilarriquer sirbe escrivanía numeraria del colegio de esta ciudad desde el año pasado de 1731. Ha otorgado pocas escrituras y las comprendidas en los decenios antezedentes se hallan sin reparo alguno, en la devida forma.

43.- Juan Alvareda ejerce desde el año pasado de 1740 y los instrumentos públicos que ha otorgado hasta el 41 inclusive están regulados en devida forma y estendidos en el papel del sello correspondiente en 206 fojas útiles.

44.- Joseph Figueras dio principio a el uso de escrivano en 29 de maio de 1741, de quien no se ofrezze reparo del tiempo indultado.

45.- Juan Olsina y Malet consta por su título de escrivano que le fue concedido y despachado en octubre de 1732 y habiendo examinado los manuales, papeles [foli 57] y registros del tiempo anterior a esta visita recibidos hasta el año de 37, se enquentran regulados y escritos en papel sellado de los años correspondientes, el de 38 regulado cinco quadernos a excepción de los 6 folios últimos que estaban en blanco, todas de papel sellado de 20 maravedís y de dicho año, las cuales fojas blancas declaró tenía reservadas para estender algunas escrituras que faltavan por regular, y pedido el vorrador de ellas y hecho el cotejo con las

reguladas, faltan 41 instrumentos que extender y regular. Los del año de 39 padezen el mismo defecto de estar la maior parte en vorrador y lo mismo las escrituras correspondientes a el año de 40. Las de 41, rezividas en tres vorradores de papel común y quartilla bastante boluminosas y algunas de ellas estendidas y alargadas en papel común con notas de haverse dado copias auténticas de ellas. Asimismo manifestó otro vorrador, escrito en papel común de a quartilla, que contiene notas de escrituras públicas rezividas en el año de 38. Y imbentarios y almonedas, escritos todos [foli 58] en papel común; 10 testamentos aviertos, publicados sin regular, escritos en vorrador desde el año de 35, sus fechas hasta el 41; 17 escrituras de capitulaciones matrimoniales sin regular y otras dos en papel sellado escritas y reguladas.

46.- Bernardo Forés ejerce desde el año pasado de 1734 y reconocidos sus papeles y escrituras rezividas en el de 1735, se hallaron en un quaderno vorrador de folio entero, escritas en papel común, de poco bulto y dentro de él para la regulazi3n de ellas, se hallaron 6 pliegos de papel de sello 4º de a 20 maravedís del mismo año. Otro borrador semejante de instrumentos públicos otorgados en el año de 1736 escritos en papel común con 14 pliegos en blanco de dichos sello y año. Otro manual vorrador de instrumentos del año de 37, con 12 pliegos y medio de papel sellado en blanco para su regulazi3n. Del de 38, otro vorrador tomado también en papel común con 20 pliegos de papel sellado en blanco. Del de 39, también sin regular, y dentro de él 15 pliegos de papel del mismo sello y año, se halló también con [foli 59] el mismo defecto el manual del año de 40. Y un quaderno de papel sellado en blanco correspondiente al referido año para regulazi3n de sus instrumentos; y por lo respectivo al año de 41 puso de manifiesto otro vorrador de corto volumen, dentro del que se hallaron siete pliegos de papel sellado en blanco y preparados para la regulazi3n de dichos instrumentos. Es substituto y depositario de las escrituras que quedaron por muerte de Joseph Torrens, escrivano Real del número y colegio que fue de esta zitudad por nombramiento de la viuda y heredera de ellas. Y habiendo visto las notas y manuales de ellas que recibió desde el año 731 hasta el de 41 inclusive, se hallan todas en vorradores escritas en papel común y de a quartilla, bastante voluminosos y con señales y notas de haverse dado a las partes interesadas copias auténticas de muchas escrituras, contratos y testamentos sin estar ninguna

de ellas reguladas en papel sellado del año de su otorgamiento ni de otro año alguno.

47.- Sebastián Prats dio principio a ejercer el oficio de tal escrivano desde el día 16 de abril de 1740 [foli 60] y reconocidos todos sus papeles y escrituras rezividas desde el dicho año hasta el siguiente de 41, comprendido el dezenio antezedente de la visita en que se hallan incluso dichos instrumentos desde el folio 1º hasta el 66 en el manual protocolo que comprende, y manifestó desde dicho año de 40 hasta el 44, y en dichos instrumentos no se halló defecto alguno ni reparo que poner por estar enquadernado y regulado en toda forma. Y declaró ser substituto de los manuales protocolos de instrumentos que quedaron por muerte de Miguel Cabrer, del que exhibió y manifestó un manual protocolo de los años 1727 y 28, en que se hallaron algunos blancos en sus instrumentos para firmas de señorío y notas marginales para extensión de poderes y notificaciones y algunas postillas y al último de él se encontraron 6 folios en blanco de papel del sello de a 20 maravedís que se rubricaron. También manifestó otro manual protocolo del año de 29 con 314 folios regulados, el que haviéndose visto, se hallaron los mismos blancos que el antezedente y al folio 184 buelta, de él se [foli 61] halló en blanco y a continuazi3n un vorrador que estava en dicho protocolo que de fería dice Sabbati, 2 mensis iulii , 1729. Gerónimo Gilabert y Anglada y Eneciana Gilabert de devitorio, con nota de estar cancelada. Y al final de dicho manual protocolo se encontraron 25 folios de papel en blanco del sello 4º de a 20 maravedís, que se rubricaron. También manifestó otro protocolo manual del año de 30, regulado enteramente, y sus escrituras que contiene bien estendidas, a excepci3n de 4 folios que se hallaron en blanco a lo último de él, que se rubricaron; el de 31 con los mismos blancos a su final, 4 fojas de dicho papel de 20 maravedís, que se rubricaron. Otro del de 32 se hallaron 6 fojas en blanco en el intermedio de él y dos a su final de dicho sello, que se rubricaron. En el de 33 se halló a su fin una foja en blanco que también se rubricó. Asimismo, en el de 34 sólo se halló una foja a lo último en blanco del papel de a 20 maravedís, que se rubricó y en el de 35 se hallaron seis en blanco al final de él, de dicho papel y sello, que se han rubricado y en el de 36, a su final se hallaron [foli 62] cinco fojas en blanco del mismo papel, que se rubricaron. Otro del año 37 se halló una en blanco y la llana antezedente buelta, que se ha rubricado, Otro del de 38, y al final

de su manual tres y una llana en blanco, que se raiaron y rubricaron; en el de 39 y 40 se hallaron en devida forma. En el de 41 al folio 9 de él al pie de dos folios en blanco del mismo sello de a 20 maravedís y en él una confesión en vorrador entre presentes de Carlos Pujades a Juan Verigol; y al folio 14 buelta de dicho manual se hallaron 10 folios en blanco de dicho papel del sello de a 20 maravedís y dentro de ellas dos vorradores de escrituras otorgadas en papel común, la una de venta hecha por don Miguel de la Torre y otros como apoderados del conde de Rocamarti, canónigo de la Santa Iglesia de Toledo, con pacto de retro a favor del vicario perpetuo y comunidad de santa María del Mar de esta zitudad, de la torre y tierras del manso Valles de Sotarriba de la parroquia de san Vizente de las Veneras, por precio de 1.137 o 8 libras catalanas, y el otro por los mismos apoderados otorgado sobre una [foli 62] promesa hecha a dichos compradores de redimir un censo de 50 libras de capital, cuió papel declaró ser para la extensión de dichos instrumentos, el que se rubricó como todas las demás fojas que se hallaron en dichos manuales, en los que también se hallaron los blancos para firmas de señorío y extensión de poderes e íntimas por tener sus notas marginales para ello en dichos blancos. Y en todo lo demás se hallaron los instrumentos de que se compone en toda forma, regulados en papel del sello de los años correspondientes. Y en quanto a testamentos, los ha recibido como los demás escrivanos.

48.- Joseph Reynés, escrivano Real y de número de esta zitudad ejerce desde 13 de agosto de 1750 y con este motibo no le comprende ninguno de los años de el indulto.

49.- Gabriel Gener, también notario público y del Real, colegiado, empezó a ejercer a 22 de marzo del año de 1751, por lo que no le comprende el indulto.

50.- Francisco Mas y Güell se le fue concedido su título de escrivano Real y público del número de esta zitudad, desde 21 de maio de 1742 y tampoco le comprende ninguno de los asuntos del indulto.

[Plec 4, foli 64] 51.- Francisco Albià, notario público del número de esta zitudad, lo ejerce desde 7 de junio de 1728, que es en el que dio principio. Se hallaron 4

fojas escritas de manual protocolo y de papel de sello de a 20 maravedís y al fin de ellas zinco en blanco de dicho papel para acavar de regular los instrumentos del referido año, que declaró le faltaban de un vorrador que manifestó de instrumentos públicos escrito en papel común de a quartilla y de él le faltan que regular desde el día 15 de julio del referido año de 28 del expresado vorrador desde el folio 13 hasta el 18. También manifestó el manual protocolo del año de 29 seis los instrumentos del referido año de 28. Del expresado vorrador, desde el folio 13 hasta el 18, también manifestó el manual protocolo del año de 29, seis quadernos escritos sus instrumentos en papel común de a folio y el del año de 30, en 11 quadernos en la propia forma que, habiéndose visto, se hallaron a las márgenes de sus instrumentos puestas notas de haverse dado por dicho escrivano copias auténticas de diferentes instrumentos sin hallarse regulados ni estendidos en papel de sello que les corresponde. También manifestó el manual protocolo del de 31, también en 11 quadernos de instrumentos públicos escritos todos en papel común de a folio, sin regular; otro del de 32 en quatro quadernos de manual protocolo escrito en papel común y de a folio, que habiéndose visto, se reconoció que el referido escrivano ha dado diferentes instrumentos auténticos, [foli 65] sin embargo de no hallarse regulado ni estendidos con la formalidad necesaria. También manifestó el de 33 en 14 quadernos de a folio, escritos asimismo en papel común. Otro del año 1734 con trece quadernos, que declaró ser el manual protocolo de dicho año, escritos todos sus instrumentos en papel común, en el que también se hallaron las notas de haver dado muchos instrumentos auténticos. También puso de manifiesto el del año de 35 en nueve quadernos de a folio entero escritos sus instrumentos en papel común y sin regulación. Otro del de 36 regulado en papel del sello de a 20 maravedís con 45 fojas. También manifestó el escrivano dos vorradores de vastante volumen de instrumentos públicos del año de 1737 escritos en papel común de a quartilla, sin regular, en los que también se reconoció haver sacado de dichos vorradores diferentes instrumentos auténticos y esto lo declaró dicho escrivano de ser cierto, pero que los había sacado en el papel del sello que les corresponde. También manifestó el del año de 738 en un vorrador de vastante volumen de sus instrumentos, todos sin regular, en papel común como los antezedentes; otro vorrador correspondiente al año de 39 también sin regular, en papel común, en el que se anotaron diferentes instrumentos que sacaron auténticas por dicho

escrivano. Otro del año de 740 que se halló presente, regulado hasta 31 de maio de dicho año y el resto se encontró sin regular en un vorrador. Asimismo se reconoció el manual protocolo del año de 1741, que se halló sin regular sus instrumentos en dos quadernos de papel común de a quartilla, y en ellos también se encontraron diferentes notas de haverse dado copias auténticas. Y reconozidas también 9 escrituras de imbentarios y almonedas en un legajo de a folio entero; éstas reguladas en papel correspondiente, y en él incluso 9 vorradores de los mismos instrumentos de imbentarios y almonedas escritos en papel común y todos sin regular. También manifestó otros 10 quadernos de a folio de escrituras de concordias y capitulaciones matrimoniales escritos en papel común, que comprenden desde dicho año de 28 hasta el de 41. Asimismo manifestó 160 pliegos de papel en blanco del sello de a 20 maravedís de diferentes años comprendidos en los decenios antezedentes a esta visita y también se encontraron diferentes testamentos no publicados en la forma y con el método que los antezedentes, en papel común.

52.- Juan Cusana ejerce el oficio de tal escrivano del número de esta zitudad desde 9 de junio de 1740, el que [foli 67] habiendo manifestado un manual protocolo de este año y el de 41 se halló regulado, y en quanto a testamentos y codicilos ha seguido el mismo método que los antezedentes.

53.- Phélix Avellà consta ejerce su oficio de escrivano desde 13 de marzo del año de 26, con despacho de revalidación del vuestro Consejo, y manifestó 12 manuales protocolos desde el año 1723 hasta el 41 los que, haviéndose reconocido, se hallaron regulados en el papel del sello que les corresponde con diferentes blancos para estensión de poderes, con las cláusulas al margen y a los finales de dichos manuales, diferentes folios de dicho papel y sello en blanco que se rubricaron por mí y se manifiesta también haver seguido el mismo método en los testamentos y codicilos de ponerlos en papel común y no en el sellado.

54.- Josep Rivas y Granés ejerce el oficio de escrivano desde 22 de marzo del año próximo pasado de 1751.

55.- Isidro Augirot y Granés ejerce el oficio de tal escrivano desde 20 de septiembre del año de 1743, que por no comprender instrumento alguno de los decenios antezedentes, se escusa su [foli 68] narrativa.

56.- Vizente Simon, escrivano público y Real en esta ciudad desde 19 de enero del año de 1729, el que ejerció desde 20 de diciembre del año de 1731. Respecto de que, viviendo su padre los dos años antezedentes no ejerció el referido hasta su muerte, y manifestó un manual protocolo que comprende desde el año 1731 hasta el de 36, que se hallaron regulados sus instrumentos en papel correspondiente. Otro de los años 37 y 38 y otro de los de 39-40 y 41, que haviéndose visto, se hallaron estar sus instrumentos en papel del sello correspondiente con algunos blancos para extensión de poderes como los demás, como también los testamentos públicos, almonedas de imbentarios se encontraron asimismo regulados, teniendo los testamentos aviertos, no publicados como los antezedentes. Y éste, como heredero de su padre, Joseph Simon, difunto, y teniendo en su oficio los manuales protocolos y demás papeles, manifestó de éste 7 manuales protocolos encuadernados que dan principio desde el año de 1722 hasta el año 1737, en que falleció. Se hallaron sus instrumentos regulados en [foli 69] el papel correspondiente en los mismos blancos y postillas que los demás y al final de dichos manuales algunas fojas en blanco, que quedaron rubricadas por mi mano. Asimismo se hallaron regulados diferentes escrituras de capitulaciones matrimoniales, concordias y testamentos publicados. Y en quanto a los no publicados y aviertos, con el método que los demás.

57.- Francisco Gualsa y Aparici ejerce desde 4 de enero de 1734, haviéndose reconocido 4 manuales comprensivos desde dicho año hasta el de 1741, se hallaron regulados en el papel del sello y año correspondiente con algunos blancos y notas marginales para extensión de poderes y algunas fojas al final de dichos protocolos en blanco y se reconoce tener los testamentos no publicados y aviertos en la forma que los demás.

Y por compra que hizo a los herederos de Salvador Golorons, escrivano que fue, ya difunto, de éste, manifestó los manuales correspondientes a los años que ejerció dicho Golorons, que todos se hallaron bien regulados, encuadernados y empergaminados en el papel del sello correspondiente a excepción de algunos

blancos y fojas enteras que se rubricaron para quitarles el uso de ellas [foli 70] y también manifestó diferentes testamentos no publicados en la forma que los demás.

58.- Buenaventura Galí, escribano del número de esta capital, manifestó todos sus manuales desde el año de 1722 hasta el 41, todos enquadernados y empergaminados, los que habiéndose reconocido se hallaron sus instrumentos estendidos y regulados en el papel del sello y años correspondientes, a excepción de algún blanco y diferentes fojas sobrantes de dicho papel de sello 4º, que se rubricaron para quitarles el uso. Y los testamentos aviertos no publicados como los antezedentes.

59.- Lorenzo Madriguera, escribano, ejerce desde 27 de febrero de 1738 y de este año manifestó un legajo de instrumentos con 8 fojas arregladas y recombenido por los demás manuales protocolos, declaró no haver actuado ni otorgado instrumentos desde dicho año de 38 hasta el de 48, por haver asistido como substituto en el oficio de Don Joseph Antonio Madriguera, clérigo presbítero, su hermano, reconociéndose el mismo método en quanto a testamentos aviertos no publicados que los demás. Y también manifestó los papeles de Joseph Galí, difunto, que habiendo puesto presente todos los manuales protocolos de [foli 71] instrumentos estendidos y regulados en el papel correspondiente con diferentes fojas enteras, que se raiaron, y otros blancos para extensión de poderes con sus notas de dicho Joseph Galí, el 1º desde el año 22 hasta el 24. Y habiéndose reconocido el del año de 25, que comprende hasta el 27 inclusive, se halló sin foliar y la maior parte de sus instrumentos en papel común y los restantes regulados en el papel del sello correspondientes en los blancos referidos. Otro comprensivo desde el año 28 hasta el 30, también de bastante volumen y hasta el folio 264 de él se hallan sus instrumentos estendidos en papel común y lo restante, que son 63 fojas, estendidas en el papel correspondiente de a 20 maravedís y a continuazi3n de éstas, se hallaron tres en blanco del mismo sello con otros blancos en su intermedio, que se rayaron. Otro manual de los años 31 hasta el 33, y éste hasta el folio 195, todos sus instrumentos escritos en papel común y en el resto, que son 23, fojas [foli 72] al final de él escritas en papel correspondiente. Todos los referidos enquadernados y empergaminados.

También manifestó 4 legajos de a folio, que comprenden los instrumentos de 34 hasta el 36, sin regular y los de dicho año de 36 regulados en papel del sello de a 20 maravedís del año de 37 y los demás en papel común siguiendo la misma práctica en punto de testamentos no publicados y aviertos que los demás escrivanos.

60.- Antonio Grases, escrivano desde 5 de octubre del año de 1750, declaró tener los papeles y manuales protocolos que quedaron por muerte de Gaspar Grases, de quien manifestó sus manuales protocolos comprensivos desde el año 1722 hasta el del 741 en esta forma. Haviéndose reconocido el del año de 22 se halló regulados sus instrumentos en papel del sello 4º de a 20 maravedís sin encuadernar ni foliar, con blancos para firmas; del de 23 se halló sin regular, sus instrumentos escritos en papel de medio folio en el que se encontraron notas al margen de haberse dado diferentes copias auténticas. El del año de 24 se halló en dos quadernos de a folio sin encuadernación, regulados sus instrumentos en papel de dicho sello y año hasta fin de marzo de él y desde éste en adelante manifestó un vorrador de a medio folio escrito, la nota de los instrumentos que contiene en papel común, en el que también se encontraron notas de haberse dado copias auténticas: 2 del año de 25, todo en vorrador [foli 73] sin regular, escrito en papel común de a quartilla y en él constan notas de haberse dado copias auténticas del año del 1726 lo manifestó regulados sus instrumentos hasta 13 de junio del referido año, y desde dicho día en adelante los tiene en vorrador escrito en papel común con notas al margen de haberse dado copias auténticas de sus instrumentos. Todos los que rezivió en el 27 enteramente sin regular sus escrituras en sus quadernos escritos en papel común de a quartilla; los años 28, 29 y 30 parte regulados y la maior tomadas las escrituras en vorrador y escritas en papel común. Las del 31 enteramente reguladas; el de 32 en vorrador, el del 33 regulado hasta 25 de febrero y desde allí en adelante en vorrador. El de 34 rezividos los instrumentos en un quaderno voluminoso y papel común y lo mismo el año de 35. El manual de 36 estendidas sus escrituras en papel del sello y año correspondiente; en la misma forma los de 37, 38 y 39, el de 40 y 41, parte regulados y el maior número de escrituras en vorrador y papel común. Por lo respectivo a testamentos y codicilos ha contravenido este escrivano como los

demás, en el modo de su otorgamiento, tomándolos en papel común sin regularlos en el sellado correspondiente.

61.- Juan Marzal ejerce desde 11 de agosto del año 1731 y manifestó sus manuales protocolos de instrumentos públicos desde dicho año hasta el 41 inclusive, que habiéndose reconocido, se hallaron en la debida forma, pero las escrituras correspondientes al Tribunal de Cruzada como las del Cavildo de esta Santa Iglesia, no las tenía en su poder como deviera, y declaró [foli 74] tener los manuales de Joseph Brossa y Elías, que se hallaron bien reguladas en el papel correspondiente, pero los testamentos de uno y otro con el defecto que los demás.

62.- Juan Costa, notario público Real colegiado, ejerce desde 21 de maio de 1742 y hecho el imventario de los manuales comprendidos en esta visita, declaró ser substituto de los que quedaron por muerte de Joseph Ignacio Vidal, de quien manifestó sus manuales protocolos desde el año de 22 hasta el 41 inclusive, que habiéndose reconocido, se hallaron parte de sus instrumentos regulados y la maior parte de ellos en vorrador de papel común y con notas de haverse dado copias auténticas a las partes y, por consiguiente, con nezesidad de mandarlos poner en forma provante. Y por lo respectivo a testamentos se halla en los mismos defectos y nulidades que los arriba expresados.

63.- Phélix Camplonch ejerce desde el año de 40 y las escrituras que rezivió en este año y en el de 41, se hallaron bien reguladas en papel correspondiente, y en los testamentos ha seguido el mismo método que los demás y declaró ser substituto de los manuales de Pablo Mollart y de Joseph Mallachs, difuntos, que todos se hallaron regulados en el papel correspondiente, reconozándose haver seguido el método referido en quanto a testamentos aviertos no publicados.

[foli 75] 64.- Manuel Texidor ejerce desde febrero de 744 y éste no tiene escrituras de los dezenios antezedentes y como substituto de Ignacio Texidor, su padre difunto, y habiéndose visto sus manuales desde el año de 22 hasta el 41 inclusive, se hallaron regulados en el papel del sello correspondiente y también tiene los testamentos aviertos no publicados, en papel común como los demás.

65.- Phélix Veguer y Avellà ejerce el oficio de escrivano desde 4 de marzo de 51, por lo que no tiene instrumento alguno de los dos decenios antezedentes a esta visita, ni de otro individuo.

66.- Simeón Pujol ejerce el oficio de escrivano desde 9 de agosto y es substituto de los manuales y protocolos de Pablo Ricós, escrivano difunto, de quien manifiesta diferentes quadernos de instrumentos públicos desde el año de 22 hasta el de 1727 inclusive, todos en papel común de a quartilla, en vorradores, y el de 1728 se halló regulado en papel correspondiente desde este año hasta el 33 en que falleció, se halló sólo un año regulado, que es el de 32 y todos los demás en papel común de a quartilla, y en todos se enquentran notas de haverse dado copias auténticas a las partes y también manifestó 7 [foli 76] pliegos de papel de a 20 maravedís que se recojieron.

67.- Jaime Creus, escrivano desde 1º de julio de 1728, que manifestó todos los manuales desde dicho año hasta el de 41, los que se hallaron estar regulados en papel correspondiente, enquadernados y empergaminados y dijo ser substituto de Gerónimo Casetas, escrivano de quien manifestó sus manuales desde el año de 22 hasta el de 29, regulados en el papel correspondiente en cuio año falleció y los testamentos defectuosos como los demás.

68.- Joseph Antonio Casani, escrivano en 18 de maio de 1744 por lo que no tiene papeles de los decenios antezedentes a esta visita, sólo ser substituto de los manuales de su padre, Antonio Casani, difunto, por lo que manifestó dichos manuales de instrumentos desde el año de 1722 hasta el de 1732 en que falleció, que [foli 77] se hallaron regulados y estendidos en el papel correspondiente, y en el manual del año de 31 se halló cosido un vorrador de instrumentos de a quartilla en papel común y de éste dado principio a la regulazón de sus instrumentos en diziembre de 31 y concluido en 13 de enero del 32.

69.- Pedro Mártir Torres, escrivano desde 24 de noviembre de 32 y habiendo manifestado los manuales protocolos desde dicho año hasta el 41 inclusive, se hallaron todos enquadernados, empergaminados y escritos en el papel correspondiente, y en quanto a testamentos, como los demás. Y declaró ser

substituto de los manuales protocolos de Francisco Buenaventura Torres, su padre, que manifestó desde el año de 22 hasta el de 31 en que falleció, que se hallaron sin regular [foli 78] escritos en papel común de a quartilla y en ellos se encontraron notas de haber dado copias auténticas a las partes de sus instrumentos, y sólo se halló regulado el manual protocolo que comprende los años de 25 y 26, en el papel correspondiente a dichos años, y del de 27 y 28 regulados también. Y en quanto a testamentos, como los demás.

70.- Isidro Reig, escrivano, se halla ausente y fugitivo tres años ha, por lo que no se sabe cuándo empezó a ejercer, y habiéndose reconocido la habitación de Eularia Reig, su muger, se encontraron sus papeles encima de una mesita o escritorio pequeño del referido quarto, los que habiéndose reconocido se hallaron regulados los instrumentos de los años de 28 y 29, un quaderno vorrador del de 30, como también el de 37. Los de 31, 32, 33, 34, 35 y 36 escritos en papel de sello 4º de los respectivos años.

71.- Juan Puig, escrivano de número y aiuntamiento de la villa de Marturell del partido de esta ciudad, ejerce desde el año de 1695 en fuerza del Real título despachado por el señor Rey Don Carlos, seguido y empezado el reconocimiento de los manuales protocolos que se hallaron en su oficio desde [foli 79] el año de 1722 hasta el de 41 inclusive, manifestó los que havia actuado Gerónimo Marrugat, escrivano que fue de dicha villa de Marturell desde dicho año de 22 hasta el de 36 en que falleció dicho Marrugat y encontraron dichos manuales en papel del sello y año correspondientes regulados con toda formalidad, como también todos los testamentos publicados y no publicados escritos en papel sellado de los años de sus otorgamientos y, desde dicho año de 36, manifestó los que actuó en dicha villa Joseph Singla, también escrivano hasta abril del año de 40 los que asimismo se hallaron regulados en quadernos y empergaminados como los antezedentes, como también los testamentos no publicados en devida forma en el papel correspondiente a sus otorgamientos, y habiéndose visto el manual correspondiente al año de 40 y 41, por lo perteneciente al expresado Juan Puig, actual escrivano, se halló regulado en [foli 80] toda forma y los testamentos en la propia conformidad que los dos antezedentes.

72.- Miguel Maior, que sirbe el oficio de escrivano desde el día 19 de agosto de 1737 y presentó sus manuales en vorrador desde el año de 1738 hasta el de 42, y aunque algunas de las escrituras comprendidas en ellos se hallan escritas en papel sellado y dado principio a su regulación, sin embargo, la maior parte de sus escrituras se hallan escritas en papel común y en precisión de solemnizarlas. Padeciendo los mismos defectos y nulidades los testamentos no zerrados que ha rezivido y paran en su poder, escritos en papel común y no en el del sello correspondiente.

Las continuas providencias de esta Real Audiencia tienen facilitado el mejor curso y gobierno de los pleitos y causas civiles de el tribunal y el ordinario de esta ziedad y la Sala Criminal, que conoce y interviene en las suias de todo el Prinzipado, unas consultivamente y otras por decisiones, en que actúa conforme a reglas dadas en la nueva planta de gobierno, assimismo repara qualquier desorden que en los empleados y subalternos se [foli 81] reconozca, por lo que en esta visita juzgo habrá poco que emmendar ni corregir sobre este particular.

Por el reconocimiento general y registro de los papeles que tengo recojidos e imbentariados para resolver la visita, veo repetidos y continuados los mismos defectos, vicios, nulidades y contravenzi3n a Vuestras Reales Leies en que han incurrido los escrivanos de esta ziedad que van arriba espezificados, persuadiéndome a que los motiva en parte, tanta livertad y privilegios como tienen y se les han concedido en el modo de rezivir los contratos y últimas voluntades señaladamente por Vuestro Real Decreto publicado en esta capital en el año pasado de 1737 de que incluíó copia impresa, haciéndose árbetros en su arte de notaría, y viviendo algunos en ella como si nunca huviera de llegar el caso de registrárseles sus papeles y descubrirles sus excesos, los cuales tendrían y más áspera resulta si se les añadiesen quejas públicas [foli 82] o secretas de haver oficiado la fee y verdad de los contratos que han rezivido, pero aunque se han publicado los edictos y avierto la residencia contra ellos, devo exponer a V.M. que solamente he tenido un recurso contra Francisco Albià, escrivano, sobre la variazi3n de un pacto en ventas de una casa con zenso redimible que el comprador dize estipuló y suena perpetuo en la escritura, en que siendo muertos

los testigos instrumentales que no firmaron, como ni las partes contratantes queda entre los dos la verdad y la presunción a favor del actuario.

En este Principado de Cathaluña se observan unas leyes que establece[n] las solemnidades del derecho en toda especie de contratos, en la misma forma que en los demás dominios de V.M. se escripturan, pero a los escrivanos de Barcelona se les dispensa en virtud del citado edicto mediante la total confianza que se ha tenido de su legalidad, celo, aplicación y conducta y como se reconocen aora sus notables descuidos y clásicos [foli 83] errores que padecen y dimanen de práctica y maestría antiquada y además de esto ha crecido tanto la malicia humana que, no obstante la severidad y rigor de unas leyes y pragmáticas Reales, cominando crecidos castigos contra los escrivanos que no las guardan, se ven algunas falsedades en ellos y en instrumentos que piden las firmas de otorgantes y testigos en contratos y en últimas voluntades, las de los testadores y testigos, quanto más daño podría sentir el público si, subsistiendo las dispensaciones Reales con que se hallan los escrivanos de Barzelona, relajasen la verdad de los instrumentos en que intervienen maiormente desde oy en adelante, que ya han de ver sus males en la actual visita que se les hace cargo riguroso de no haver solemnizado sus escrituras, teniéndolas en vorrador y apricia tantos años, no sólo de escrivanos difuntos sino en los que [foli 84] actualmente ejercen, y los testamentos de el propio modo, con riesgo de ser variada en todo o en parte sus voluntades, causando esta considerazió seminario de pleitos y [abreviatura il-legible] confusión a la república.

Consideradas estas circunstancias, han estimulado mi obligazió a hacerlo a V.M. a fin de que en inteligencia de ellas y otras de maior peso que se reservan a su elevada comprensión se digne resolver en todo como fuese servido de su Real agrado y del maior alivio de los vasallos. Barzelona y julio 1º de 1752. Total número de escrivanos en esta ziudad y su correjimiento setenta y dos.

Dn. Andrés de Simón Pontero

1620, 19 de juny. Reial Pragmàtica, en virtut de la qual es va ordenar que es respectessin les disposicions referents a les notaries de districte, sota pena de nul·litat de les escriptures autoritzades pels notaris que les infringisin.

La part dispositiva d'aquesta disposició de Felip III és reproduïda a l'estudi, per la qual cosa no es necessària una nova transcripció no la tornem a transcriure en aquest apèndix.

A més a més, el text ha estat publicat recentment per Ramon Planes Albets: *La pragmàtica de l'any 1620, de Felip II (Felip segon) sobre les notaries de districte del Principat de Catalunya i Comtats de Rosselló i Cerdanya*. Dins *Estudis sobre història de la institució notarial a Catalunya en honor de Raimon Noguera*, pgs. 211-218. Fundació Noguera, Barcelona, 1988.

L'estudi citat pren com a base un imprès conservat a la Biblioteca de Catalunya, fullets Bonsoms. Ja en el segle XVII es va publicar en versió catalana i també en castellà.

El Decret de Nova Planta va respectar aquesta normativa que almenys sobre el paper, va estar vigent a Catalunya fins el segle XIX. Ens consta la seva aplicació en alguns llocs, encara que és possible que en altres caigués en desús ben aviat

1715, 24 de juliol. Resolució de dubtes plantejats pels notaris de Barcelona sobre la introducció del paper segellat.

Aquest text desenvolupa les instruccions d'implantació d'aquesta taxa instaurada el mes d'abril d'aquell mateix any. Va representar una modificació substancial que alterà algunes pràctiques tradicionals del dret notarial a Catalunya, singularment en referència a la redacció dels testaments. Imprès petit en format quart, conservat a AHCB, sèrie al·legacions jurídiques, III-1, núm. 70

Amb anterioritat a aquest opuscle imprès se'n va publicar un altre, molt conegut, que no transcrivim per ser de contingut més general.

[2] ADDIZIÓN a las
INSTRUCCIONES
del
RÉGIMEN Y GOBIERNO
del Papel Sellado, su aplicación,
y uso

Con licencia: Barcelona, por JOSEPH TEIXIDÒ, Impressor
del Rey nuestro Señor, vive en la calle de
Santo Domingo

[3] D. JOSEPH PATIÑO,
Cavallero de la Orden de Alcántara del Consejo de su Magestad en el Real de las
Órdenes e Intendente general del ejército y Principado de Cathaluña, &c.

Aviendo por edicto general firmado de fecha 9 de marzo del corriente año, de orden del Rey nuestro Señor (Dios le guarde) ordenado y mandado que en esta ciudad y Principado de Cathaluña, se usasse el papel sellado, arreglando su uso con instrucciones particulares, que en quaderno aparte van impressas, según la distinta calidad de los sellos y negocios, baxo las penas en dichos edicto e instrucciones expressadas; y se me aya representado por parte de los individuos de los gremios y colegios de notarios públicos y notarios públicos Reales colegiados de Barcelona, y de los escrivanos de la curia de la Veguería de Barcelona, avérseles [4] ofrecido algunas dudas en orden a la aplicación de dicho papel, según la diversidad, forma y calidad que se contiene en dichas instrucciones, sin cuya explicación quedavan perplexos, y sin saber de qué papel o sello usar en diferentes escrituras, despachos y contratos, que nominatim, no están explicados con su propio usual nombre en dichas instrucciones; por tanto deseando dar evasión a las dudas y dificultades propuestas por los individuos de dichos gremios y colegios, a fin que puedan con toda franqueza usar de dicho papel y aplicar sus sellos, según la diversidad de los contratos y escrituras; mando y ordeno en nombre de la Real Autoridad y comisión que a este fin se me ha dado, que baxo las mismas penas impuestas en dicho edicto, se observe el uso y régimen dicho papel, según la distinta calidad de los sellos y negocios, en la forma siguiente:

Apéndices y accesorios de los Instrumentos:

1. Todos los apéndices y accesorios del instrumento principal, sin los cuales no es perfeto el instrumento, como son las [5] apocas del precio de las ventas y de las entradas de los establecimientos, autos de mejora de censales, y violarios, firmas por razón de Señoría, relaciones de presentaciones de íntimas, que dimanen de consignaciones, revocaciones de poderes, ventas de censos, censales y otros réditos, porrogaciones de compromissos, aperturas y publicaciones de testamentos, decretos, que por la maior validación se ponen en diferentes contratos, insinuaciones de las donaciones y respuestas a las requisiciones; se continuarán en el registro o manual al pie de los contratos o escrituras principales si, y conforme antes de la introducción y uso del papel sellado se acostumbrava y practicava en esta ciudad y provincia; y dichos apéndices y accesorios, se sacarán al pie de los principales instrumentos, baxo el mismo sello, con el qual

serán éstos sacados, y se cerrarán y signarán junto con dichos principales instrumentos y con una sola clausura, en la misma conformidad se cerravan y signavan antes del uso de dicho papel en esta [6] ciudad y provincia, por ser dichos apéndices y accesorios de la contextura del principal instrumento.

Partidas de tabla.

Íntimas o notificaciones de dichas partidas, consignaciones y otros contratos.

Saca de las relaciones de dichas íntimas:

2. Las partidas harán los escrivanos o particulares para la tabla de los cambios, y comunes depósitos de esta ciudad y demás del Principado, se escribirán con papel ordinario, pues éstas no hazen fee alguna, ni llevan firma de escrivano; y las íntimas y notificaciones que se dirigen y presentan a las partes por medio de porteros, assí de dichas partidas, como de consignas y otros contratos, si van sin firma de escrivano se podrán hazer con papel ordinario porque entonces no tendrán fee de instrumento público, sino noticia extrajudicial empero, si van firmadas de mano o signo de escrivano se darán con papel del quarto sello y las sacas de las relaciones de dichas íntimas o notificaciones, se darán con papel del mismo sello.

Capítulos matrimoniales, concordias y capitulaciones:

3. Capítulos matrimoniales, que enteramente se sacaren y capítulos que separatim se sacaren, assí de dichos capítulos [7] matrimoniales, como de concordias, u otras especies de capitulaciones, se atenderá a la cantidad, que en sí incluyeren, aora se saquen juntos o separados, y según ella se usará del sello les pertenecerá, como está prevenido en las instrucciones, y si no incluyeren cantidad cierta, se atenderá al valor de lo que en sí incluyeren, y se regulará el valor, según su estimación, lo que se dexa al conocimiento, y censura del escrivano que dará las sacas, pues éste deve siempre estar informado y tener conocimiento del valor incluye la escritura por razón del salario deve percibir, según las tassas, fundado por lo regular en el valor incluido en las escrituras.

Testamentos y codicilos.

Cláusulas de testamentos y codicilos:

4. Para obviar las dificultades en orden a las sacas de los testamentos y codicilos, se ordena que, testándose o disponiéndose sobre caudales, propiedades o otro qualquier género de patrimonio que llegue a mil ducados, y de aí arriba de interés, ya sea en mandas, fundaciones, o en otra qualquier disposición, se ayan de escribir y sacar en papel del sello maior, y no llegando [8] a dichos mil ducados sello tercero; y las cláusulas, que solas y separadas se sacarán de dichos testamentos y codicilos se darán baxo los sellos siguientes: cláusulas de filiazión, nombramiento de albaceas, asignazi3n de tutores y curadores, de la publicazi3n del testamento, y otras semejantes, sello tercero: de mandas, fundaciones y herencia, con el sello que les correspondiere, según el valor y cantidad, que incluirán cada una de ellas, como está prevenido y dispuesto en las sacas de testamentos y codicilos por entero.

Inventarios, usos de fadiga, precarios, amortizaciones, reconocimientos, facultades, ratificaciones y possessiones:

5. Inventarios, aora se saquen por entero, o sólo su principio y fin, usos de fadiga, precarios, amortizaciones, reconocimientos y cessiones de compras y otras adquisiciones, facultades de luyr, y revendicar censos o censales, loaciones, nuevas obligaciones y ratificaciones de instrumentos y possessiones, que en sí incluyeren cantidad de mil ducados y de aí arriba de interés en dinero, especies o otro cualquier género o cosa, se sacarán y [9] escribirán en papel del sello primero y baxando de mil ducados hasta ciento en el sello segundo y los que baxaren de ciento en el sello quarto, regulándose los valores de dichas escrituras, que fueren sobre propiedades, si, y conforme su estimazi3n, de que hará el escrivano la justa y devida censura, pues éste deve estar siempre informado del valor, por raz3n del salario deve percibir, según las tassas.

Restituciones de fundos, reducciones de censos, confesiones, revelaciones, especiales obligaciones, presentaciones de beneficios, consentimientos para resignarlos, fees de vidas, emancipaciones:

6. Restituciones de fundos y bienes raíces al dueño directo, reducciones de censos, confessiones enfiteoticales, relevaciones de fianças, especiales obligaciones, presentaciones de beneficios, o títulos eclesiásticos, consentimientos para resignarlos, certificados o fees de vida, emancipaciones,

manumisiones, adopciones, arrogaciones, oblaciones, profesiones, adiciones y repudaciones de herencias y otras escrituras de semejante especie, se sacarán con papel del sello segundo.

Afermamientos, consentimientos, autos requisitorios, declaraciones de ánimo, y relaciones de médicos:

7. Autos de obligaciones, llamados afermamientos, que hazen los aprendizes a favor de los maestros, consentimientos [10] para sueltas de la tabla, autos requisitorios extrajudiciales, que se dan y otorgan de palabra y respuestas, declaraciones de ánimo, relaciones de médicos y otros semejantes, se sacarán con papel del sello tercero.

Formalidad se ha de observar en las firmas por razón de Señoría:

8. Por quanto está en uso y práctica en esta zitud y otras partes de este Principado, que los Señores directos alodiales y medianos firman de su mano o mediante escritura ante escrivano los autos y escrituras de las ventas y transportaciones de las propiedades, sobre las cuales tienen señorío y perciben sus censos; para cuyo fin se les presentan por los enfiteotas los instrumentos han de firmarse antes de cerrarse y signarse por los escrivanos ante quienes están otorgados y después de firmados por dichos señores, retornándose a dichos escrivanos, éstos continúan las firmas en su registro o manual al pie de los mismos instrumentos y passan después a signarlos y cerrarlos, poniendo la cláusula baxo y al pie de todas las firmas. Y pareciéndome bien, el que se continúe la misma [11] práctica y estilo, hallanando sobre esto las dificultades podrían ocurrirse, respeto del uso e introducción del papel sellado, a fin de que dichos señores con esta precaución y observancia puedan mantener y conservar sus derechos y rentas, maiormente recayendo las de este género, por la maior parte sobre iglesias y personas Eclesiásticas; mando y ordeno en nombre de la Real Autoridad y Comisión que, a este fin se me ha dado, que se prosiga el mismo estylo practicado y observando en esta zitud y provincia, en quanto a la formalidad de dichas firmas; de manera que las puedan los Señores directos y medianos continuar baxo los mismos instrumentos, que se les presentaren, u de su mano, o mediante escritura ante escrivano, no aviendo de menesterse más sello que el de las dichas escrituras, por ser dichas firmas parte integrante de

dichos contratos; y los escrivanos ante quienes estarán otorgados los instrumentos principales, puedan signarlos y cerrarlos baxo y al pie de dichas firmas, si, y conforme se [12] practicava y estilava en esta ziudad y provincia antes de la introduzi3n del papel sellado. Y por quanto avrá de presente algunos autos sacados sin papel sellado entregados a los señores directos y medianos para firmarlos y duden los escrivanos cómo se han de aportar, assí en la formalidad de continuar y cerrar en dichos instrumentos las firmas, que por medio de auto se avrán tomado dende el día de la introduzi3n de dicho papel y en cerrar y signar dichos autos: Ordeno y mando, en nombre de dicha Real Autoridad y Comisi3n, que puedan los escrivanos de esta ziudad y provincia continuar las firmas de dichos señores directos, y medianos ante ellos otorgadas, en todos los autos recibidos antes de la introduzi3n de dicho papel, y puedan éstos y los notarios ante quienes estarán dichos autos otorgados, cerrar y signar dichas firmas e instrumentos, no obstante estén sacados en papel ordinario y devan poner en la cara de dichos instrumentos y baxo el pliego de la cubierta, el pliego de papel [13] sellado que correspondiere a dichos instrumentos, según lo dispuesto y ordenado en las instrucciones, y le rayen para que se conozca que en él no se ha debido escribir nada; y quando signarán y cerrarán el tal Instrumento harán menzi3n de la causal, por la que está en blanco el pliego de papel sellado.

Tabbas:

9. Los artículos o tabbas de ventas, arriendos o otros negocios se harán y escribirán con el pliego del sello tercero, como se previene en las instrucciones, no obstante las quieran los escrivanos después continuar en el registro o manual.

Deliberaciones y Elecciones:

10. Las deliberaciones de cabildos seglares, comunidades, consejos o gremios, elecciones y extracciones de c3nsules, proh3menes, administradores, clavarios y otros oficiales de dichos comunes o gremios, se sacarán con papel del sello quarto.

Transumptos:

11. Para los transumptos usarán los escrivanos del sello baxo del qual estará el original, que transuntaren y si el original es auto otorgado antes del uso del papel sellado, [14] le transuntarán baxo del sello, que por su naturaleza le cupiere,

según lo dispuesto en las instrucciones y en la presente addición. Los autos de censales y ventas y todo género de instrumentos que llevan apéndices, y accesorios se podrán transuntar junto con dichos apéndices y accesorios baxo de un mismo sello, si en el original de donde se sacaren y transuntaren estarán cerrados baxo una sola clausura, por reputarse todos como connexos de una misma escritura auténtica. Y ofreciéndose averse de transuntar un Capbreo, que contendrá diferentes confesiones o diferentes épocas o cartas de pago o otros géneros de instrumentos otorgados antes del uso del papel sellado, que estarán en el original cerradas baxo de una sola clausura, se transuntarán con pliegos todos del sello quarto, porque no será sólo un instrumento el que se transuntará sino diferentes entre distintas partes y de materia separada, aunque el escrivano aya autenticado todo el Capbreo entero, o dichos Instrumentos con una sola clausura.

Partidas de tabla y banco:

[15] 12. Las sacas de las partidas de tabla y banco se regularán según la cantidad que en sí incluyeren dichas partidas, y según ellas se usará del sello, en la conformidad está dispuesto en las instrucciones, tocante a las apocas, cartas de pago, y fin y quitios; y debaxo del sello les tocare, se podrán escribir y continuar todos los items o partidas que dimanarán de la primera y principal partida; y los certificados que se darán para hazer constar de cómo se soltó y gastó el dinero de partidas hechas en la tabla y banco y otros de negocios de los libros de dicha tabla, y banco, se escribirán baxo el sello quarto y debaxo de un sello, no se podrá escribir más, que un solo certificado.

Boletas de sanidad:

13. Las boletas o patentas de sanidad, que dan los escrivanos de los cabildos seglares se escribirán con medio pliego de papel para despachos de oficio, en consideración que las más de ellas, las toman gente pobre.

Informaciones para la introducción de las causas:

14. Las informaciones que se recibirán [16] en el tiempo de las introducciones de las causas, assí de pobreza, miserabilidad, maioridad y otras, se escribirán con pliegos del sello quarto, por ser apéndizes de dichas causas.

Recepciones de testigos y respuestas personales:

15. Recepciones de testigos, pruebas y respuestas personales, que mediante juramento hazen las partes en juicio, quando en ellas interviene el notario de la causa, tanto dentro de esta ciudad como fuera de ella, se escribirán en pliegos del sello quarto; a la reserva de las que se recibieren, no en el mismo pleyto y processo corriente en el mismo Tribunal sino en otro separado, para después presentarse su abstracta, porque éstas deverán ser con el sello de saca correspondiente y prevenido en las instrucciones.

Copias de los Instrumentos producidos en las causas:

16. Poderes para pleytos y de otros qualesquier instrumentos producidos en las causas, que se copiarán para quedarse en processo por el escrivano de la causa, quien pone el *concordat cum suo originali*; se escribirán baxo del sello, que serán otorgados antes del uso del papel sellado, [17] conforme la tassa hecha en las Instrucciones y presente addición.

Estimas de bienes muebles y raíces, relaciones de expertos y combinaciones de inventarios y almonedas:

17. Estimas de bienes muebles y raíces, que se dan firmadas por los estimadores y con provisión al pie de ellas del relator de la causa, relaciones de expertos, combinaciones de inventarios, y almonedas, y otras semejantes se escribirán en pliego de sello quarto.

Mandatos de subhastación y otros despachos en que se necesita la acerzión del escrivano:

18. Las letras o mandatos de subhastación, vulgarmente llamadas tabbas, para ventas de bienes, que se hazen en juicio y relaciones de los porteros que resultan de ellas, autos de descripciones o inventarios nombrados de escrutinio, que se hacen en fuerça de provisiones, autos de relaciones, presentaciones de letras y cartas, juramentos, cauciones, certificados sobre la execuzión de salarios de los juezes en las reales declaraciones, para que se sepa lo perteneciente a la paga del derecho de sello, presentaciones de escrituras, o requestas, que se dan para cumplimiento de lo declarado y las de apelación y otras qualesquiera diligencias

en que [19] se necesita la acerzión y relazi3n del escrivano; se escribirán en pliegos de sello quarto.

Disposizi3n para los negocios y despachos de las curias de las Veguerías de Barcelona y demás del Principado de Cathaluña

Libros de verbales:

19. Los libros y quadernos destinados para escribir los verbales que se han de juzgar según las demandas y respuestas de las partes, se formarán con pliegos del sello quarto y las sentencias se escribirán con papel del sello segundo, como está dispuesto en las instrucciones, pero si dichas sentencias son de verbal sin compilazi3n de processo, se escribirán en pliegos del sello quarto.

Citaciones y notificaciones de las deducciones:

20. Las citaciones para llamar y convenir las partes en juicio, si en la primera y segunda no ay firma de escrivano podrán despacharse con papel ordinario, y las consecutivas se harán y [19] despacharán con papel del sello quarto; las íntimas y notificaciones de las deducciones se harán y despacharán con papel ordinario.

Autos de relaciones:

21. Los autos de relaciones que hazen los nuncios o porteros de presentaciones de letras, carteles despachados de la curia, assí de los negocios judiciales de ella, como en fuerça de subsidio de otras curias del Principado, que se continúan al pie de las letras, como a dependientes de dichos negocios y las que hazen los pregoneros de subhastaciones, in vim mandati, que se continúan al pie de las deducciones, en donde se procuden, se harán y escribirán con papel de sello quarto.

Embargos y mandatos:

22. Los libros en donde se continúan las emparas o embargos, los mandatos dirigidos a los notarios, para que autentiquen los instrumentos quando en ellos ay algùn embaraço, los de domibus evacuandis, los dirigidos a los pregoneros con

concesión de término para redimir prendas y otros de esta calidad, se formarán pliegos del sello cuarto; y las sacas de [20] dichos embargos y mandatos se darán con papel del mismo sello.

Libro de confesiones de deudas:

23. El libro destinado para continuar las confesiones que hazen los deudores convenidos en juicio a los acreedores o parte agente, con la promesa de pagar dentro cierto término, se formará y escribirá con pliegos del sello cuarto y baxo del mismo sello se darán las sacas si se pidieren.

Libros de insinuaciones, territorios y otros negocios:

24. Los libros en donde se continúan las insinuaciones de las donaciones, los territorios, las licencias para autenticar escrituras de notarios difuntos, ausentes o impedidos, los juramentos que prestan los cónsules o prohómenes de las cofadrías y otros negocios de esta calidad, se formarán y escribirán con pliegos del sello cuarto; y las sacas o certificados de estos negocios se darán con papel del mismo sello; y respecto de las insinuaciones de las donaciones, se continuarán al pie de dichas donaciones y baxo del mismo sello, que serán sacadas en la forma estilada y practicada antes del uso del papel sellado [21] por reputarse dichas insinuaciones de la contextura del principal instrumento.

Informaciones, adjudicaciones, licencias; subrogaciones y exemptions:

25. Las informaciones ad futuram rei memoriam, adjudicaciones, licencias de obras, para vender o enagenar, se darán con papel de sello segundo, licencias para tachar alimentos y otras subrogaciones de tutores y albaceas, excusaciones y exemptions de dichos cargos, se darán con el sello tercero.

Libros en que se continúan las escrituras de tercio y sus sacas:

26. Los libros, que en adelante servirán para escribir las escrituras que llaman de tercio, se formarán de pliegos del sello cuarto, y en ellos se continuarán las escrituras de tercio en la forma estilada; y quando se quieran continuar en los libros antiguos se podrá, añadiendo y poniendo en ellos papel del sello cuarto; y los certificados de dichas escrituras de tercio, que antes del uso del papel sellado

se continuaban al pie de los principales autos, se darán en adelante con papel del sello cuarto.

Libros nombrados retroclamorum & commune:

27. Los dos libros, que están destinados en el archivo común del registro, [22] llamados el uno Retroclamorum y el otro Commune, en los cuales se registran las letras de los reclamos, compulsorias y otras, de esta calidad, que se despachan por el Principado, se formarán con pliegos del sello cuarto.

Letras de reclamo, subsidiarias y responsivas:

28. Las letras de reclamo, subsidiarias, responsivas y otras, se despachan en dicho operatorio, se darán y escribirán con pliegos del sello cuarto.

Libros de difiniciones de testamentos y causas pías:

29. Los libros en donde se continúan las difiniciones de los testamentos y de las causas pías, se formarán con pliegos del sello cuarto y las sacas o certificados de dichas definiciones se darán con pliegos del mismo sello.

Libro de restituciones de fondos y bienes raíces:

30. El libro en donde se continúan las restituciones o renunciaciones de fondos o bienes raíces con las razones y notificaciones, protestas y respuestas de las partes, se formará de pliegos del sello cuarto y las sacas se darán baxo el sello segundo, como está prevenido en el número 6.

Y para que las partes tengan la noticia [23] necessaria de lo que en esta addición se halla dispuesto y prevenido, deverá tenerse en todos los oficios por donde suelen correr estas materias, y que es el fin por el qual se ha mandado imprimir, para que nadie pueda escusarse con motivo de ignorancia, quedando el original firmado de mi mano en el registro y autos de la superintendencia.

Dadas en Barcelona, a 4 del mes de julio de 1715.

PATIÑO

Por mandato de su Señoría lo despaché
Geronymo Sastre, escrivano de la Superintendencia general de Cathaluña.

Esta addición a las instrucciones, tiene licencia de venderla por impresión a su costa Joseph Teixidó, impressor del Rey nuestro Señor (Dios le guarde) en esta ciudad y Principado, y liados los pliegos con sus cubiertas de papel ordinario, queda tassada a dos sueldos y ocho dineros de vellón cada una.

Barcelona, y iulio 24, de 1715.

Don Ioseph de Alós, del Consejo de su Magestad

1719. Prohibició d'actuar en llengua catalana dirigida al notari del Consolat de Mar de Barcelona.

Aquest text reproduïx l'única prohibició escrita d'ús de la llengua que coneixem dels anys immediatament posteriors a la guerra.

En el capítol corresponent hem transcrit el text definitiu registrat en els Acords de l'Audiència, del qual, a continuació, en copiem l'esborrany trobat entre els lligalls de documentació de l'Audiència, conservats en l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Ambdós textos tenen alguna diferència significativa. Com a excepció, donada la singularitat d'aquest document, respectem les abreviatures de l'original així com els ratllats, que posen de manifest les vacil·lacions que va tenir la persona que va redactar la minuta. Al marge del document figuren els membres de l'Audiència que van prendre l'acord.

ACA, Reial Audiència, lligall 135.

[Portada del plec, encapçalat per una signatura]

Acuerdo de 28 de 7bre de 1719

Tocante a que no se actúen en idioma catalán los pleytos y causas que se actúan en el Tribunal del Consulado de la Lonja de Mar; por ser contra lo prevenido, y resuelto por su Magestad sino que actúen en lengua castellana dichas causas y pleytos.

Registrado en el libro de Acuerdos

De la Real Audiencia, folio 138

[Cos del document, dins del plec]

A 28 de 7bre de 1719

Señores
Regente,
Alós,
Gutiérrez,
Toledo,
Navas,
Rius,
Muñoz,
Núñez,
Quesada,
Güell,
Bustamante y
La Chica.

En la ciudad de Bar^{na} oy q contamos 26 de septiembre año de mil setecientos y diez y nueve, el Sr. Dn. Cristoval de Corral Idiaquez Regente de la Real Aud^a del Prinzipado de Cathaluña dijo que por quanto ha llegado a su noticia que en el Consulado de la Lonja del Mar de dicha Ciudad se ~~actúan las~~ han actuado y de presente se actúan en Ydioma Cathalán contra lo prevenido y resuelto por Su MgD (que Dios g^{de}), los pleytos y causas que en él se prosiguen. Y deviendo zelar al más puntual cumplimiento de las Reales órdenes se notifique y haga saber a los cónsules, acessores, escribanos y demás oficiales del referido consulado, y a otros a quienes afecte que de esta hora en adelante en pena de quinientas libras de bienes propios de los contraventores exigideros para ~~gastos de Justicia~~ y penas de cámara aplicaderas, cessen y se abstengan de actuar en dicho idioma cathalán antes bien que a ~~imitación de la Real Aud^a~~ [en] execución de las Reales órdenes actúen en lengua castellana dichas causas y pleytos y lo anexo y dependiente de ellos y que a este fin se despachen y los mandamientos y notifiquen provisiones oportunos ~~según estylos.~~

1728. Informe del fiscal civil de l'Audiència referent a l'estat del notariat a Catalunya.

Aquest informe, subscrit pel fiscal Hilario de Ribera, fa patents els defectes que troba en el notariat tradicional català, en el qual, segons assenyala, no hi ha abusos de consideració. Òbviament és redactat tenint en compte la situació de la fe pública a Castella a la mateixa època.

ACA, Reial Audiència, lligall 164 i també ACA, Reial Audiència, registre 140, folis 81 i ss.

[Coberta del plec] Barzelona henero 30 1728

Consulta al Rey

Sobre la Real Provisión de 29 de mayo en que manda a la Audiencia informe de los excesos que se cometen por los escribanos de regulación de escrituras.

Registrada en el libro IV de consultas, fol 81 [en signatura actual registre 140, foli 81].

[1] Barcelona a 30 de henero de 1728.

Señor

Con Real Provisión de 29 de mayo próximo pasado fue V.M. servido mandar a esta Audiencia informase con toda distinción lo que se le ofreziere en quanto a los excesos que se cometen por los escribanos y notarios de este Prinzipado en el usso de su officio con ocasión de no haverse executado visita en él desde su recuperación y abolición de sus fueros, con la expresión de la práctica que havia en lo antiguo para la corrección de notarios y escribanos equivalente en la visita, y si sería conveniente executar ésta en la forma que se haze en Castilla o de qué suerte. Y reconoziendo el Consejo el perjuicio que puede ocasionarse de no haverse efectuado otro informe, ha acordado se haga recuerdo de ello como lo

executó de su orden el fiscal de V.M. con carta de tres del pasado dirigida al Governador y Capitán General de este Prinzipado.

[2] Satisfaziendo a esta Real Audiencia a las reales órdenes de V.M. diré que los notarios y escribanos de este Prinzipado, en lo antiguo nunca han estado sugetos a visita, pues sólo se observava que si alguno cometía algún delito o exceso en su oficio se castigaba por la justicia ordinaria, y en su caso por la Sala Criminal, bien es verdad que quando se visitaba la Real Audiencia venían comprehendidos en la dicha visita los escribanos Reales públicos colegiados, que son los que actúan en ella, pero no se estendía a otros notarios y escribanos. No obstante esto y que no son de grande consideración los excesos que en esta Audiencia ha experimentado en los notarios y escribanos por razón de su oficio desde su formación, no encuentra reparo alguno en que en este Prinzipado sean los notarios y escribanos visitados en la forma que se observa en Castilla, regulándose otra visita por lo que disponen las leyes y Constituciones [3] de este Prinzipado, tocantes a las obligaciones de notarios y escribanos como nuevamente establezidas por V.M. y para que con noticia de todo pueda V.M. mandar lo que más fuere de su Real Servicio, tiene la Audiencia por precisso en su obligación hazer presente a V.M. lo que disponen en punto de Notarios las Constituciones de este Prinzipado, y lo que se halla en la observancia por costumbre antiquíssima de ella.

Por leyes de Castilla, está baxo de penas prohibido al escrivano hacer contrato entre legos sobre cosas que no pertenezcan a la Iglesia en que se someta el lego a la jurisdicción eclesiástica con juramento, y en este Prinzipado no está prohibido a los legos, en los contratos sobre cosas profanas renunciar su propio fuero y somerse al eclesiástico con juramento y assí regularmente los contrayentes renuncian a su propio fuero con juramento.

La disposición canónica por la que se sostienen válidos los testamentos y demás disposiciones [4] testamentarias otorgadas ante los párrocos en sus parroquias, por general costumbre antiquíssima de este Prinzipado esta estendida a todo género de instrumentos públicos, de forma que el párroco y sus vicarios en sus parroquias, ya sea el caso de constar éstas de corto número de parroquianos y no

haber en ella escrivano Real como el de ser muy crecido y haya sobrada copia de escribanos, reciben qualquier público instrumento, y escrituras y contratos de sus parroquianos, y por lo regular actúan también en papel común, por esto considera la Audiencia que no siendo fácil establecer en tales párrocos sin controversia la visita, se reducirá ésta sólo a los escrivanos Reales

A los escrivanos de este Prinzipado les está por Constitución permitido tener substituto doméstico jurado, en el qual sin tener mas autoridad que la confianza que de él haze el escrivano, no sólo interviene en causas civiles [5] en nombre de éste, recibiendo deposiciones, testigos y executando mucho de lo que ocurre en lo procesal, sino que también recibe, ausente el escrivano, qualquiera género de instrumentos en su nombre, los que el espresado escrivano cierra, signa exceptuándose sólo los testamentos y demás especies de última voluntad, en las que por los graves perjuhizios que pudieran seguirse por expresas Constituciones, se les niega la facultad de fiarlo a los substitutos, pero como la prohibición que por derecho común los escrivanos para no poder nombrar substitutos para la confección de instrumentos, si en algún caso (como es el de estar impedido, padezer alguna limitación), es con la precisa indispensable obligación de haver de elegir y nombrar por substituto otro escrivano de igual authority que por sí los recibía cierre y signe lo que también procede por leyes de Castilla lo hazen a esta Audiencia presente a V.M.

En este Prinzipado tienen los Escrivanos un manual [6] o protocolo en el que escriben todos los instrumentos que ante ellos se otorgan, y es muy común no poner el instrumento por extenso dejando muchas de sus cláusulas de estilo, poniendo el principio solamente y lo restante de ellos por etcétera. Y como para la determinación de las causas muchas vezes es necesario a los ministros tener la más segura noticia del contenido de los etcéteras se ven en la precisión de mandar extenderlas al escrivano que le otorgo, y siendo antiguo el instrumento a los mas anzianos y peritos en el arte de notaria y por leyes de Castilla es de la obligación de los escrivanos poner en el protocollo cualquier instrumento por extenso, tiene assí mismo advertido la Audiencia que en las deposiciones de testigos, autos y demás diligencias procesales se acostumbra en este Prinzipado, poner en la margen postillas o enmiendas sin reparar sea o no la misma letra, sin

salvarlas [7] al fin del auto de posición o diligencia, como en Castilla se practica.

Todo lo que pone esta Audiencia en la soberana comprensión de V.M. para que en su vista se digne V.M. mandar lo que sea de su Real Servicio.

Dn. Leonardo Gutiérrez, Regente

Dn. Ignacio de Rius

Dn. Francisco Bach

Dn. Joseph Ventura Güell

Dn. Pedro Gerónimo de Quintana

Dn. Manuel de Toledo

Dn. Francisco Borrás y Viñals

Dn. Alonso Uría de Llano

Dn. Bernardo de Santos

Dn. Pedro de Hontalba

1728. 22 d'octubre. Edicte de l'Audiència de Barcelona en el qual es dicten diverses disposicions referenta al notariat del Principat.

L'Audiència de Catalunya va dictar aquest edicte sense que hi hagués cap ordre prèvia del Consell de Castella, fet excepcional en el segle XVIII. Entre d'altres disposicions, per primera vegada s'exigí l'examen i nomenament Reial fins i tot als notaris senyorials, que ja es practicava a Castella des del segle XVI. Tenim constància que va ser pregonat pel Principat.

ACA, Reial Audiència, lligall 164, plec 74.

DON GUILLERMO DE MELUN, MARQUÉS DE RISBOURCO GRANDE DE ESPAÑA, de primera classe, cavallero del insigne Orden de Toyson de Oro, general de los Dragones, coronel del Regimiento de reales guardias Walonas, Capitán General de los ejércitos de su Magestad, gobernador y Capitán General del ejército y Principado de Cathaluña.

Por quanto nos hallamos plenamente informados de los abusos que por los notarios apostólicos, meramente tales, y sin tener la autoridad Real se cometen, arrogándose la que no tienen ni por disposición de derecho, ni por costumbre legítimamente prescrita, por averse considerado ésta siempre reprovada, y corruptela, otorgando dichos notarios todo género de escrituras de contratos y últimas voluntades entre personas legas y sugetas a la iurisdicción Real en materias meramente profanas, de lo que resultan gravísimos inconvenientes y perjuizios a las partes entre quienes se estipulan los contratos, y por quienes se otorgan las últimas voluntades, exponiendo dichas escrituras a los vicios de nullidad, y otros por la falta de autoridad pública y Real en dichos notarios apostólicos.

Informados assí mismo, que aunque los curas, párrocos, o rectores del presente Principado, en virtud de costumbre immemorial pueden hazer instrumentos de contratos, y otros de diferentes obligaciones, y últimas voluntades dentro del

distrito, o recincho de sus parroquias, assí respeto de sus parroquianos, como respeto de los que no lo son, y fuera de ellas entre sus parroquianos, y que esto mismo practican sus thenientes o vicarios en virtud de dicha costumbre, aunque limitada esta facultad al ámbito de sus parroquias; y que unos, y otros lo practican assí, aunque dentro de las mismas parroquias aya notario u escrivano real, ante quien se pueden otorgar dichos instrumentos, assí de todo género de contratos, y otras obligaciones, como de últimas voluntades, aviéndose fundado dicha costumbre en la utilidad publica, y conveniencia particular de los mismos parroquianos, y en la falta de notarios en ese Principado. Con todo ello, considerándose notable el abuso que en muchas partes practican dichos rectores o párrocos, e igualmente sus thenientes y vicarios otorgando todos los referidos instrumentos en papel común, en conocido dispendio, y menoscabo de la Real hacienda, en la falta de consumirse el papel sellado, en que se deben hazer dichos instrumentos, no sólo en la saca, o copia de ellos, sino también en sus protocollos.

Y informados igualmente de los desórdenes y excessos que se han [2] continuado en este Principado, de que con el pretexto de poder tener en virtud de costumbre, los notarios o escrivanos públicos un substituto o más, siendo estos domésticos de los mismos notarios y jurados, cuyo juramento no es judicial, ni con solemnidad alguna, sino solamente una pura promesa extrajudicial entre dichos substitutos y los escrivanos y notarios de que guardarán secreto, y se habrán fiel y legalmente en su exercicio dichos substitutos reciben cualquier género de instrumentos sin la autoridad pública, y real, en nombre de los notarios o escrivanos de quienes se dizen domésticos. Y que en esta práctica se han reconocido muchos abusos, ya por falta de juramento y de la solemnidad necessaria en dichos substitutos, ya actuando todo género de instrumentos sin las circunstancias de jurados y domésticos. Y en ausencia, y a mucha distancia de los escrivanos, de quienes dizen ser substitutos.

Informados finalmente que los dueños y propietarios de las escrivanías, que en este Principado se llaman de distrito, fundados en la Constitución *7. lib. 8, tit. 1 de Violencias y restitución de despojados*, por la qual se dispone que puedan los dueños de dichas escrivanías nombrar substitutos para exercerlas, assí personas

eclesiásticas, como legas, con tal que éstas sean hábiles y suficientes, introduciendo el abuso, aun contra la misma citada Constitución, autoridad y regalía de su Magestad, de nombrar a su arbitrio los substitutos, sin la suficiencia y pericia necesaria en tan grave detrimento de las partes entre quienes se hazen dichos contratos y sin la facultad y autoridad en los dueños de dichas escritvanías, para habilitar la idoneidad y suficiencia de los referidos substitutos.

Y siendo no sólo conveniente, pero sí preciso y necessario desarraygar, y remediar del todo los referidos desórdenes, evitando con este medio los notables y graves daños, que de su continuación se seguirían al beneficio público, sin dexar expuestos los contratos, últimas voluntades y demás instrumentos, a padecer el vicio de nullidad y otros defectos en su formazón e intelligencia, por la impericia de los que deben recibirlos, y los reciben; y con este motivo empeñará las partes interessadas en diversos litigios, que en sí traen considerables gastos. Como sea proprio de nuestra atención el precaver a todo género de abusos, y establecer aquellas saludables providencias, que se consideraren por más proporcionadas a este provechoso fin en beneficio de la causa pública y utilidad común; por tanto conferida la materia en la Real Audiencia en sala de Gobierno, e insiguiendo el acuerdo de ésta, ordenamos y mandamos lo siguiente:

Que no sea lícito ni permitido, antes bien expressamente prohibido a qualquier notario apostólico con la sola autoridad apostólica y sin la autoridad Real, recibir, ni otorgar contratos, testamentos, y otro qualquier género de escrituras, o instrumentos entre personas [3] legas y sugetas a la jurisdiziión Real, en materias meramente profanas; y assimismo se les prohíbe, y por ningún modo les será permitido el poder autorizar, ni dar fee de ningún género de instrumentos de los ya referidos, aunque fuessen hechos, y otorgados ante notarios públicos o reales, por faltarles a los tales notarios apostólicos la autoridad Real, que igualmente se requiere en la autorizaziión, baxo la pena en caso de contravenziión de cien libras, moneda barcelonesa, por la primera vez, y otras a Nos arbitrarias, y por la segunda vez de doscientas libras, moneda barcelonesa, y cuatro años de destierro del Principado, y otras a Nos arbitrarias según las circunstancias que concurrieren en el hecho, cuya pena se exigirá irremisiblemente de los

contraventores, aplicadera para gastos de justicia a nuestro arbitrio, entendiéndose esta prohibición sólo con los notarios apostólicos seculares.

Que por lo que toca a los curas, párrocos o rectores, y sus vicarios: se ordena y manda, que los contratos, últimas voluntades, y demás instrumentos, que ante ellos se otorgaren, se deben actuar, otorgar, y escribir, assí en los protocollos, como en las sacas que se hizieren de ellos, en papel sellado, y con aquél que correspondiere a los tales contratos y demás instrumentos según está establecido por las ordenanças publicadas, y mandadas observar para el repartimiento y consumo del referido papel sellado [bajo], pena de la nullidad de dichos instrumentos a los que no se les dará fee, ni crédito en juicio, ni fuera de él.

Que respecto a los mancebos domésticos, y jurados: se ordena y manda que, para que en éstos concurren las calidades y circunstancias que se requieren para la validación de los instrumentos y contratos que éstos recibieren, ayan de jurar, esto es: los que residieren en la preferente ziedad de Barcelona, ante el corregidor, o su theniente, assistiendo y concurriendo en este juramento los priores de los colegios, esto es: si los mancebos practicaren con notarios públicos, reales, colegiados, los priores de este colegio, y si practicaren con notarios públicos de Barcelona, los priores del propio colegio: en las demás cabeças de partido ante el corregidor o su theniente: y en las restantes villas, lugares y pueblos del Principado ante la justicia ordinaria, declarando que sin preceder esta formalidad, no será lícito ni permitido, antes bien prohibido a los referidos mancebos, poder recibir contrato ni instrumento alguno, pues además que serán nullos los tales contratos, e instrumentos, serán castigados los tales contraventores con las penas que les correspondieren a Nos arbitrarias, según las circunstancias que ocurrieren en el hecho.

Que dexando a los dueños, y propietarios de las escrivanías que posehen de distrito en este Principado, la facultad de nombrar substitutos para regentarlas: se ordena y manda a todos los que se hallan regentando estas escrivanías, y no tienen la autoridad Real que se requiere [4] para poder otorgar y recibir qualquier género de contratos, testamentos, y otros instrumentos, que dentro el término de quatro meses, contaderos desde el día de la publicación de este Edicto, ayan de

recurrir, y recurran a su Magestad para el examen de su suficiencia, pericia, y aprobación, que necessitan para regentar dichas escrivanías, y no lo haziendo, se declaran, y dan por nulos todos los instrumentos, contratos y testamentos, que ante ellos se hizieren y otorgaren, y además incidirán en las penas que de derecho les correspondan y otras a Nos arbitrarias. Y para que todo lo referido, dispuesto, y ordenado en este Edicto se observe y guarde inviolablemente: se encarga, y manda a todos los corregidores, thenientes de corregidor, bayles, y justicias, assí Regias, como baronales del presente Principado, por lo que a cada uno de ellos respectivamente pertenece, zelen e invigilen con toda aplicación y cuidado en su más puntual observancia, y cumplimiento. Y para que venga a noticia de todos, y nadie pueda allegar ignorancia, Mandamos expedir, y publicar este Edicto por los parages públicos, y acostumbrados de esta capital y de las demás cabeças de partido, ziudades, villas, y lugares de este Principado, con la solemnidad, y circunstancias estiladas. Dado en Barcelona a veinte y dos de octubre de mil setecientos y veinte y ocho.

EL MARQUÉS DE RISBOURCQ

Lugar del sello

Vt. Don Leonardo Gutiérrez, regente.

*Don Salvador de Prats y Matas, secretario
del Rey nuestro Señor y su escrivano
principal de gobierno.*

*Registrado en el Firmarum & obligaciones j.
de la Gobernación general, fol. CLXVIII.*

Se ha hecho y publicado el presente público pregón por los lugares públicos y acostumbrados de la presente ziudad de Barcelona, por mí, Jayme Galcerán, pregonero y trompeta Real, oy a los veinte y siete de octubre de mil setecientos veinte y ocho.

Jaime Galcerán

1729, 7 de maig. Pròrroga per a complir amb les obligacions imposades per l'edicte de 22 d'octubre de 1728.

El temps per a obtenir el nomenament Reial i presentar els documents justificatius del dret de propietat de les notaries donat per l'edicte de 22 d'octubre de 1728 va ser molt curt, per la qual cosa, a instància del duc de Medinaceli, Comte d'Empúries i Duc de Cardona, va haver de ser concedida aquesta pròrroga, que va ser pregonada arreu de Catalunya. Tenim notícia del compliment de l'edicte i la pròrroga a llocs tan allunyats com les valls del Pirineu català.

BC. Fullets Bonsoms, número 6.822.

Don Guillermo de Melun, marqués de Risbourg, Grande de España de primera clase, Cavallero de la Insigne Orden del Toison de Oro, General de los Dragones, Coronel del Regimiento de Reales Guardias Valonas, Capitán General del Ejército, y Prinzipado de Cathaluña.

Por quanto ha espirado el término de quatro meses que con edicto de veinte y dos de octubre próximo pasado, se prescribió a los que sin Authoridad Real regentan las Escribanías de Distrito con sólo el nombramiento de sus dueños, y propietarios a fin de acudir a Su Magestad para el examen de su suficiencia, pericia y aprobación que necessitan para regentar dichas escrivanías, y considerando que muchos de estos substitutos, unos por menos inteligencia de lo literal de dicho edicto, según los varios recursos que con esta razón se nos han hecho, y otros por defecto de conveniencias para costear los gastos que de sí lleva la aprobación referida, han dexado sin culpable dolo de obedecer como devían, lo dispuesto en el mencionado edicto, y que de suspenderlos a todos por la escasez que ay de escrivanos Reales y de dar por nullos los instrumentos, que después de fenecidos los quatro meses hubieren otorgado, y tal vez otorgaren en adelante, se podría notablemente perjudicar al bien común de este Prinzipado. Por tanto, conferida la materia en la Real Audiencia, e insiguiendo el acuerdo de ésta, hemos resuelto prorrogar como prorrogamos a dichos substitutos, que sin

legítima autoridad, o aprobación Real sirven las escrivanías de distrito con sólo el nombramiento de sus dueños, y propietarios, ya sean eclesiásticos, ya seculares [segueix una línia il·legible], por dos meses más contaderos del día en que fuere publicado este edicto en sus respectivas Cabezas de Partido, dentro de los quales los que quisieren proseguir en el régimen de dichas escrivanías, deberán indispensablemente ejecutarlo, y no lo haziendo, y perseverando en servir aquéllas, a más de la nulidad con que quedaran viciados los instrumentos de contratos, últimas voluntades, y otros que otorgaren, serán rigurosamente castigados con las penas en dicho edicto establecidas, el qual queremos y es nuestra voluntad que en todo lo demás quede en su fuerza y vigor; Y assí mismo mandamos a los dueños y propietarios de dichas escrivanías, nombren sugetos para su régimen, que dentro del prescripto término de los dos meses tengan la Real aprobación de Su Magestad, con apercibimiento, que de no ejecutarlo assí, passaremos a poner en dichas escrivanías sugetos hábiles, y aprovados, que las exerzan, hasta tanto que nombren otros capaces, e idóneos, a fin de que no se siga perjuizio a la causa pública. Y para que venga a noticia de todos, y nadie pueda alegar ignorancia, le manda publicar este edicto por los parages públicos, y acostumbrados de esta ciudad, y de las demás Cabezas de Partido, ciudades, villas y lugares de este Principado, con la solemnidad, y circunstancias estiladas. Dado en Barcelona a veinte y quatro días del mes de mayo del año de mil setecientos veinte y nueve.

El Marqués de Risbourg. Lugar del Sello. VT. Don Manuel de Toledo Decano. Don Salvador de Prats i Matas Secretario del Rey nuestro Señor, y su Escrivano Principal de Gobierno. Registrada en el firmarum et obligationum de la Gobernación General fol. CLXXXV. Se ha hecho, y publicado el presente público pregón por los lugares públicos, y acostumbrados de la presente ciudad de Barcelona, por mi, laime Galcerán, pregonero, y trompeta Real, oy a los veinte y siete de mayo de mil setecientos veinte y nueve.

1729, 1 de desembre. Resolució per l'Audiència d'una petició d'eximir-se del compliment de l'edicte de 22 d'octubre de 1728, formulada per un notari aranès.

Aquest text ens mostra algun detall de l'aplicació de l'edicte de 22 d'octubre de 1728, que va arribar a llocs tan allunyats de Barcelona com pugui ser la Vall d'Aran.

ACA, Reial Audiència, lligall 164, plec 83, també reg. 144, foli 78.

Barzelona a primero de desiembre de 1729.

Excelentísimo Señor

Con el memorial adjunto que Vuestra Excelencia en tres de éste fue servido remitir a informe de esta Real Audiencia, pretende Amadeo Estampa, notario apostólico, vezino del lugar de Escunyau del valle de Aran, que por su crecida edad de sessenta años, que le impossibilita cumplir con el edicto de tomar la authoridad real, se sirva Vuestra Excelencia consentirle que continúe actuar, como al presente, o a lo menos concederle la facultad de que pueda extraher y sacar de su escrivanía los instrumentos que tiene en ella, cerrándoles y dando fee de su contenido. Pero como esto se opone a la disposición del edicto y leyes municipales del Prinzipado, que ninguna authoridad reconocen en los notarios apostólicos, antes dan por nullos los instrumentos que se reciben, y el abuso que se ha experimentado haver havido, ha motivado el citado edicto, que de nuevo lo prohíbe.

Es del parecer de la Audiencia que no ha lugar lo que pide este exponente, y que para actuar le es preciso que saque la authoridad real en la conformidad que está

mandado.

Vuestra Excelencia resolverá como fuere servido.

Dn. Manuel de Toledo, Decano

Dn. Bernardo Santos

Dn. Pedro Gerónimo de Quintana

Dn. Ignacio de Rius

Dn. Joseph Ventura Güell

Dn. Gabriel de Roxas y Loyola

Dn. Pedro de Hontalba.

[1731]. Títols i revalidacions demanades a l'Audiència de Catalunya. Dades extretes d'una llista redactada per la pròpia Audiència.

Normalitzem el nom, que en l'original és freqüent que aparegui en castellà, i l'ordenem alfabèticament. L'original conté també la referència del llibre on es troba registrada la petició en la sèrie de consultes de l'arxiu de l'Audiència, que no es transcriu. Les dades són extretes del document: Legajo de Consultas de Pretendientes a título de escribanos y revalidaciones de los dados en tiempo intruso.

El document sembla que fou redactat a darreries de 1731, i no és exhaustiu, perquè no conté els títols dels notaris examinats a la Cort.

Aquesta relació conté només les peticions cursades a l'Audiència de Catalunya. Salta a la vista que són molt poques, tenint en compte que el període estudiat comprèn des del 1716 fins el 1731. Hem de presumir que els fedataris que no apareixen en la llista van obtenir el seu títol al Consell de Castella, sense intervenció de l'Audiència de Barcelona, encara que els notaris, a vegades, registraven el títol voluntàriament en la sèrie Diversorum de l'arxiu d'aquest òrgan. Crida l'atenció la petició de dones vídues, que volien el títol de notari per als gendres respectius.

ACA, Reial Audiència, lligall 164, plec 7.

ANY	DATA DE LA PETICIÓ	NOM DEL NOTARI O DE LA PERSONA QUE LA CURSA
1721	4 setembre	Abadal, Francesc
1727	18 desembre	Amat, Josep
1728	11 abril	Amat, Josep
1724	9 juny	Anisant, Pau
1722	29 maig	Armengol, Joseph
1719	24 novembre	Avellà, Felix
1719	27 març	Babot, Francesc
1721	22 agost	Baralt, Josep
1723	10 juny	Barones, Jaume (menor)
1720	15 abril	Borrás, Pau
1731	12 juliol	Bosom, Josep
1721	19 març	Cabeza y Blet, Josep
1731	2 juliol	Çafont i Cella, Ramón
1723	6 març	Calvet, Teresa
1723	1 març	Casnovas, Josep
1721	25 abril	Casnovas, Pau
1722	29 maig	Casellas, Joan
1727	18 desembre	Casellas, Joan
1720	23 d'abril	Cases, Ignasi
1716	18 octubre	Cassany, Anton
1730	8 octubre	Cervera, Josep
1721	22 d'agost	Ciutat, Josep
1724	28 març	Claris, Pere
1723	27 novembre	Cols, Josep
1721	25 d'abril	Comellas, Antoni
1720	15 de juny	Comes i Carrera, Francesc
1729	29 maig	Corriol, Domènec
1728	11 abril	Corriol, Domènec
1721	8 agost	Cortés, Fèlix
1728	22 novembre	Cortés, Jacint
1720	28 setembre	Delofeu, Tomàs

1725	20 febrer	Duran, Antoni
1727	19 desembre	Ferran, Francesc
1723	15 setembre	Ferrusola, Gerard
1723	20 agost	Ferrusola, Sebastià
1724	11 juliol	Fibla, Pau
1725	21 novembre	Fortuny, Francesc
1724	24 maig	Fortuny, Francesc
1730	29 novembre	Joli, Bonaventura
1728	23 setembre	Jover, Ramon
1728	20 agost	Lafont, Vicent
1723	10 juny	Malloles, Bonaventura
1721	17 març	Mariat, Josep
1721	17 març	Martí i Miret, Francesc
1723	5 juliol	Martí, Pau
1728	2 abril	Mas, Jaume
1727	18 desembre	Mas, Paulí
1727	18 desembre	Matarodona, Pere
1729	9 juny	Mateu, Jeroni
1728	17 octubre	Melcion, Onofre
1728	11 abril	Minguella, Rafel
1721	8 agost	Mollar, Pau
1721	4 setembre	Noguera, Josep
1723	19 juliol	Olivellas, Didac.
1721	6 juny	Oliveras, Jaume
1721	14 agost	Olzina, Bonaventura
1728	11 abril	Orri, Pere Martir
1729	21 octubre	Pagès, Pere
1721	31 juliol	Palau, Jaume
1730	5 maig	Pallàs, Melcior
1717	18 març	Pasqual, Francesc
1731	17 setembre	Plana, Joan Baptista
1722	29 maig	Ponac, Joan

1727	18 desembre	Pouplana, Agustí
1721	8 agost	Pujol, Sever
1722	29 maig	Riusec, Josep
1731	2 juliol	Roger, Francesc
1730	10 gener	Rojas, Josep
1721	23 juliol	Rojas, Raimon
1729	21 octubre	Salvany, Joan Baptista
1728	16 novembre	Sans, Bonaventura
1730	14 desembre	Sansi Ramon, Francesc
1731	3 agost	Sansi Ramon, Francesc
1724	24 maig	Sastre, Jeroni
1723	1 març	Sayol, Feliu
1724	16 juliol	Segui, Ignasi
1723	6 febrer	Serradell, Josep
1727	21 octubre	Simon, Josep
1731	12 juliol	Soldevila, Caterina
1718	3 febrer	Soler, Fèlix
1723	26 abril	Soler, Francesc
1721	25 abril	Solsona, Josep (de la ciutat de Cervera)
1722	29 maig	Solsona, Josep (de la ciutat de Solsona)
1729	12 març	Teixidor, Ramon
1723	1 març	Terés, Marià
1731	2 juliol	Torrent, Josep
1721	14 agost	Tos, Francesc
1723	30 juliol	Valls, Josep
1727	18 desembre	Valls, Paulí
1731	2 juliol	Vila, Francesc
1724	18 febrer	Vila, Miquel
1723	13 març	Vilaró, Teodor
1723	1 març	Vinyals, Josep

1733. Vot particular del Regent de l'Audiència de Barcelona, Bernardo de Santos, referent a la necessitat de suprimir l'exercici de funcions notariales dels rectors de les parròquies a Catalunya.

El text que segueix va ser redactat personalment per Santos a la vista dels vots particulars de dos grups d'oïdors, un dels quals propugnava obertament la continuïtat de les funcions dels rectors com a notaris. Finalment va servir de base per a la consulta enviada al Consell de Castella, conservada al mateix lligall, plec 94. El Consell de Castella, com calia esperar, va seguir les recomanacions d'aquest vot.

ACA, Reial Audiència, lligall número 164, document número 4.

Señor:

Con motivo de una representación hecha a V. M. por Dn. Hilario de Ribera, fiscal civil de esta Audiencia, se dignó V.M. de mandar por Real provisión de 13 de febrero del año 1728 que le informase la Audiencia de lo que a pasado y pasa, y se le ofreciese sobre el contenido de dicha representación reducida a parecer del fiscal, abusos dignos de remedio, que los notarios apostólicos recibían, como lo hacen en este Prinzipado todo género de escrituras y contratos entre legos sobre materias profanas y actúen en todos los tribunales seculares contra derechos y constituciones del Prinzipado, Que los escribanos o notarios públicos reciban qualesquiera instrumentos por substitutos que carecen de autoridad Real y pública con diferentes gravísimas circunstancias que expone el fiscal a V.M. Que los rectores o curas párrocos dentro del recinto de sus parroquias exerzan, como exercen, sin otro título [] que el de rectores o párrocos en fuerza de Constituciones de este Prinzipado el oficio de notarios públicos en la misma forma y casos y cosas en que lo hacen los que lo son, recibiendo y authorizando todo género de instrumentos, en papel común, haziendo lo mismo sus thenientes o vicarios en ausencia o enfermedad de los propietarios. Y, finalmente, que se prorrogue la jurisdicción eclesiástica por personas legas en materias meramente profanas por todos los medios de prorrogación que se conocen en el derecho,

sobre los cuales puntos concluye el fiscal que respecto de prevenirse en las leyes de Castilla saludables providencias que precaven los inconvenientes que producen estas prácticas estilos y abusos, se establezcan en este Prinzipado, en todo lo que dichas leyes disponen concerniente a los puntos expresados.

En los acuerdos que para dar cumplimiento a esta Real orden a celebrado la Audiencia, a omitido su informe y parecer sobre el primer asunto de la extensión que han dado a su autoridad los notarios apostólicos a causa de haver ocurrido a este abuso en el edicto ya publicado [] de 22 de octubre del año pasado de 1728 que se ha remitido a V.M. con otro motivo. También a omitido el referido informe y parecer sobre el punto de actuar los notarios públicos por substitutos privados, como consultado ya antes a V.M. el dictamen de la Audiencia, y se a ceñido en dichos acuerdos a los otros dos puntos de la libertad de prorrogarse la jurisdicción eclesiástica y de la autoridad de notarios o escribanos públicos que universal- [manca una línea] en los rectores o párrocos, y que comúnmente usan con sólo el título de tales.

Por la mayor parte de los ministros de la Audiencia se ha acordado en el informe y dictamen que deve exponer a V.M. y acompaña este voto sobre el asunto de prorrogación de jurisdicción. Pero no habiendo sido tan uniforme su acuerdo en el punto de la mencionada facultad de los párrocos y habiendo venido aunque se representen a V.M. los motivos de los dos [] dictámenes que ocasionaron aquella no uniformidad, haré presente a V.M. en este voto los que le persuadieron más justo y conveniente, que cese aquella autoridad y facultad de los notarios públicos que usan los rectores o párrocos, como a los que se suscriben a él les parece resulta de la noticia del origen y estado de esta facultad y autoridad.

Aunque la representación que dio motivo a esta Real orden supone constitución de este Prinzipado, que aya dado este derecho [manca una línea] párrocos procedió equivocada en este punto por ser cierto que no ay, antes sí, algunas contrarias que refiere Fontanella que sólo le fundan los que oy juzgan deverse mantener en la costumbre que llaman immemorial, de que esta clase de eclesiásticos adquieran con el título de párrocos aquella autoridad y ejercicio de notarios públicos introducida con la ocasión de aver padecido en lo antiguo el

Prinzipado considerable falta de notarios.

Este voto cree la costumbre con el nombre [plec 2] de general del Prinzipado, limitada a los lugares, casos y tiempos en que haya falta de escribanos o notarios Reales y de que éstos no puedan o no quieran con justa causa ejercer sus oficios, pero no cree este voto la qualidad de immemorial de dicha costumbre, y en ninguno de estos conceptos quando los permitiera ambos, lo juzgara digna de mantenerse, antes bien como general la entendiera ineficaz para dar este derecho a los párrocos y como immemorial (si lo fuera) la contemplara con poderosos méritos para que se promulgara ley o Real pragmática que la exterminara.

El principio que tuvo esta costumbre fue el haver sido en lo antiguo propias de iglesias parroquias algunas de las escribanías de los pueblos de este Prinzipado como suponen sus constituciones y afirman los escriptores del país, que fue lo que dio también motivo a que en los Concilios tarraconenses se tomasen algunas [] providencias sobre el modo de ejercer los párrocos estos oficios y con esta ocasión, y la de que los dueños seculares de dichas escribanías que llaman de distrito, las regentaran por sí o por substitutos, sin otro título que el de sus [espai en blanc] los dueños de los nombramientos de estos substitutos se entraron a este exemplo a servir las de sus iglesias los párrocos de propia autoridad.

A imitazi3n (sin duda) de estos párrocos se intrometieron otros de algunos pueblos en los quales no havía, ni en los circumvezinos a ellos, escribanos Reales a ejercer en ellos asimismo este oficio, con el propio notorio defecto de autoridad, y alentados acaso de la tolerancia con que ivan a los tribunales, permitir que aquellos curas dueños de las escribanías las sirviesen a su arbitrio en fuerza de las mismas constituciones, que prohíven a los demás, y exceptúan a los clérigos que tienen escribanías propias de sus beneficios, como notó Fontanella, y con el mismo abuso y aliento estendieron a sus parroquias este propio [] derecho todos los curas del Prinzipado, aunque no fuesen propias de sus iglesias las escribanías ni huviese falta de escribanos Reales en sus feligresías, y, no contentos con esto se les han comunicado también a sus vicarios y thenientes de cura, a los beneficiados semaneros y a los religiosos que ejercen cura de almas ya sea en sus monasterios o en iglesias seculares dependientes de ellos, y ya en

otras independientes en que sean vicarios o thenientes por enfermedad u ausencia de los párrocos seculares con muchas ampliaciones, que refiere D. Miguel de Cortiada.

Pero es digno de notar que para crédito de esta costumbre se cita como primeros authores nacionales que la testifican entre otros a D. Miguel Ferrer, Jacobo Cáncer, Dn. Luis de Peguera y Juan Paulo Xammar, que fueron con efecto, los primeros que escribieron en este asunto, con cuyas autoridades se empezó a fomentar esta costumbre, y en las cuales la fundan los modernos [] escriptores, siendo así que ninguno de aquéllos da a este hecho nombre de costumbre, ni Fontanella, ya que, tomándolo de Ferrer, todos los que assí la llaman, habla éste sólo de los párrocos de los pueblos en que ni en sus circumvecinos había notarios o escribanos Reales sin decir que era costumbre, ni más de que propuesta la duda de la fee de los instrumentos que recibían, se inclinava la mayor parte de los jueces a que se les diese sin otro motivo que el de parecer útil esta providencia a los parroquianos de dichos rectores y a los que contraían con ellos como manifiesta la Audiencia en el edicto de 22 de octubre de 1728. Y contemplando Ferrer al mismo tiempo a esta duda digna de decisión de Cortes generales o por Real pragmática, a que se infiere que en su tiempo no había tal costumbre.

Y aunque Cáncer y Xammar escriben indistintamente que pueden los párrocos recibir instrumentos que hagan fee en Cathaluña, lo apoyan con el caso referido [plec 3] de Ferrer según el cual deven entenderse, pues que le citan y consiguientemente, de instrumentos hechos por los párrocos, a falta de escribanos o notarios que es el caso en que confiesa haver esta observancia Francisco Molino, o quando aunque haya copia de ellos no quieren por causa de peste o otra semejante recibir dichos instrumentos, en cuyos términos habla el Xammar, como prueba el exemplar que en el mismo lugar refiere Boerio, con el qual apoya Cortiada su costumbre, acreditándose este concepto y que dicha costumbre u observancia procede sólo a falta de escribanos o notarios de que, sin embargo de persuadir la general de todo el Prinzipado los autores nacionales, es notorio a todos que no se practica en Barcelona siendo la cabeza y como corte de Prinzipado donde ni los rectores ni sus vicarios reciben instrumentos ni hacen actos algunos de notarios, sin duda por la abundancia que ay en ella de dichos

notarios o escribanos.

[] Es pues constante que en los tiempos de estos escritores sólo hubo esta costumbre limitadamente en aquellos pueblos en los cuales ni en sus cercanías había notarios o escribanos Reales y aunque Dn. Miguel de Cortiada escribe que se extiende también a los párrocos de los pueblos grandes en que hay copia de dichos notarios o escribanos, es digno de reflexión que ninguno de los demás escritores hacen esta extensión y sobre ser sólo en ella el Cortiada lo es con la desgracia de citar únicamente para su apoyo la decisión de la antigua Real Audiencia que refiere Xammar la qual, aunque procede en términos de párrocos en Barcelona, donde había copia de escribanos o notarios Reales no prueba su supuesto, antes bien le resiste en cierto modo; así porque habla en caso de peste que padecía entonces Barcelona y en que los notarios o escribanos no querían por el justo miedo del contagio ir a las casas de los enfermos a recibir los instrumentos (que equivale a el caso de falta de notarios) [], como porque no dize que se dio fee a todo género de instrumentos que con aquel motivo recibiesen los curas, que es el supuesto de la extensión de Cortiada, sino sólo a los testamentos, para lo qual y que los recibiera párroco aunque fuese en agena parroquia precedió haverlos dado facultad el vicario general eclesiástico, fuera de que nunca bastara este exemplar como único aunque fuera puntual para acreditar la costumbre que asienta Cortiada.

El mismo reparo tiene la otra extensión que da Cortiada a dicha costumbre de que también procede en los beneficiados presbíteros hebdomadarios que exercen cura de almas, fundándola en otra decisión de Xammar, el qual no toma en boca semejantes presbíteros ni aunque los comprehendiera hiciera costumbre como único como ni la hará por esta razón el otro exemplar que refiere Cortiada, si no padeziese la misma equivocación que las referidas c[itas] y otras semejantes [] que haze en aquella decisión sucediendo lo propio con otra ampliación que pone a el caso en que sirvan religiosos la cura de almas como vicarios, pues la apoya sólo con un exemplar, al mismo tiempo que se haze cargo de otro contrario referido por Xammar, en cuyos términos no puede verificarse costumbre que se destruye no sólo esta contrariedad sino también con la diformidad de los actos en que quiera fundarse.

Para prueba de la misma costumbre u observancia, cita Dn. Acacio de Ripoll a Dn. Luis de Peguera y está tan lexos de persuadirla con la indistinzi3n propuesta de que aya o no falta de notarios o escribanos Reales, que antes bien acredita el defecto de dicha costumbre.

Fue el caso de la decisi3n de Peguera haverse dudado de la validazi3n de un testamento por haverse otorgado en el lugar de San Andr3s de la Barca ante un presb3tero cuya authoridad se contravert3a. Se apoyaba [] la validazi3n con la circunstancia de que en un tiempo en que este presb3tero fue vicario o theniente de cura de la villa de Martorell exerci3 el oficio de notario y se dio fee como a instrumentos p3blicos a todos los que recib3a y por este hecho estava en la quasi posesi3n del uso de este oficio. Y porque no const3 que le hav3a ejercido por un decennio a lo menos en el referido tiempo de su vicar3a se declar3 nullo el testamento, de que se infiere haverse estimado que no estava anexo a aquel vicariato ni a la cura de almas el ejercicio de notario o escribano porque a estarlo no hubiera deseado la decisi3n de Peguera aquel uso per decennium. Y para satisfacer el motivo que se aleg3 de validazi3n del testamento, se hubiera fundado no en esta falta de uso per decennium, sino en que tenia dicho presb3tero tal authoridad de notario como tal vicario que era preciso hubiera cesado havi3ndole faltado la calidad de vicario.

[] De todo este hecho resulta que esta costumbre u observancia hasta que escribi3 Dn. Miguel de Cortiada, fue limitada a los lugares y tiempos en que hav3a falta o impedimento de notarios o escribanos Reales como persuaden Ferrer, Xammar, Molino y la costumbre de Barcelona seg3n queda ponderado, y que el com3n concepto en que oy se cita en el Prinzipado de que los p3rrocos, por el mismo hecho de serlo son notarios Reales a nacido de la mencionada doctrina de Cortiada que juzga equivocado este voto y, como tal, improporcionado para acreditar aquella costumbre.

Infiere tambi3n de lo mencionado que no puede ser immemorial ni como absoluta ni como limitada a el caso de falta o impedimento de los notarios reales porque no habiendo existido en tiempo de Ferrer ni de Peguera, no puede carezer su

principio de noticia, la qual desvaneze (como quiere se persuada) la calidad de immemorial, y assí lo acredita Dn. Acacio de Ripoll, [] que assienta que no tiene esta observancia o costumbre fundamento alguno legítimo cuyo defecto haze la mayor resistencia a la immemorial que embuelve por su naturaleza en el mejor y más legítimo título y fundamento que le sea posible, sin dejar razón de dudar en este punto el ver que ninguno de los authores cathalanes apoya la de tal nombre de immemorial.

También se infiere de lo referido que aunque lo fuera, nunca pudiera serlo absoluta, de que los párrocos ejercieran siempre y en todos tipos, casos y lugares del Prinzipado el oficio de notarios o escribanos Reales, sino sólo donde huviese falta de ellos, o por alguna justa causa, estuviesen impedidos de usarle, como del tiempo de peste, que queda dicho, y con efecto se tubo presente en el acuerdo que tomó su principio dicha costumbre de alguna carestía de notarios o escribanos Reales y []

Otra circunstancia hiciera en el todo desestimable dicha costumbre, aunque fuera immemorial, que es la de usar conforme a ella los párrocos y sus vicarios de los oficios con sólo el examen y aprobación de su pericia por derecho para obtener colación de beneficios curados, pero sin alguna que mire a su habilidad para ejercer el oficio de notario, lo cual esta prohibido generalmente por constituciones de Cataluña y por las de Castilla, tan rigurosamente [plec 5] que ni es capaz de suplir este defecto de examen y aprovación Real ninguna costumbre immemorial que lo tolere, aunque esté nombrado por escribano Real por quien por privilegio [de] immemorial costumbre tenga el derecho y facultad de crear escribanos porque sin embargo, el así nombrado debe acudir a V.M. a ser examinado, y por Real aprovación para poder ejercer el oficio.

Y con razón, porque semejantes costumbres permiten exercer dicho oficio público a inhábiles e imperitos para su uso, y dan motivo a que con sus errores se inunde el mundo de pleytos cuia circunstancia, haciéndolas irracionales como tan opuestas al bien común, las usurpa los privilegiados efectos de immemorales y haze en el todo desestimables.

Con que concurre que la costumbre de ejercer los párrocos el oficio de notarios o escribanos Reales consta por otros muchos títulos [] de la referida calidad de irrazional y por consiguiente despreciable, aunque sea immemorial, siendo el uno de ellos el ser nutritiva de pecado, puesto que por derecho, a todos los clérigos se les prohíbe el uso de dicho oficio con pena de pecado mortal; otro es ser inhonesta, el qual conviene tan puntual en nuestro caso, que el ser inhonesto en los clérigos el uso de dicho oficio es la razón por la que les está prohibido por derecho común aunque tengan costumbre a su favor, deviéndose entender la opinión contraria de notario eclesiástico mayormente en Cathaluña, donde desde tanto este oficio de escribanos de la milicia y la nobleza que por Real cédula de 22 de febrero de 1663 se declararon incompatibles, para que se pudiera conservar el lustre y estimación de dicha nobleza y milicia, de que se infiere que tanto más deberá desdezir y ser incompatible con el estado y dignidad sacerdotal y de párrocos quanto es más precisa y laudable su estimación y lustre, siendo de notar que no sólo les permite dicha costumbre el ejercicio de escribanos o notarios Reales como a principales, sino que también que sean substitutos de los otros notarios seculares y en su nombre recivan instrumentos, que viene a ser empleo como de escribientes u oficiales suyos, como quiere Cortiada citando a Xammar que no lo dize, y omitiendo a Fontanella que asienta lo contrario decidido por esta Audiencia, y que para estos usos de sus oficios tengan operatorio o despacho público, todo lo qual parece que dize notable impropiedad e indecencia en personas eclesiásticas que deven huir de mezclarse en negocios seculares y más en los de los párrocos necessitados con estrecha dedicación a vacar la predicación y administración de santos sacramentos y demás pasto espiritual de sus feligreses de que es forzoso se diviertan, entregados a dichos negocios, la qual indecencia reconoce Fontanella también en los clérigos [] que sirven oficios de procuradores.

Siendo digno de no menor reparo la sugestión que practican los rectores de servir también sus oficios de escribanos dentro de los concejos o ayuntamientos a que concurren para extenderlos y autorizarlos, en que es preciso que padezcan una indecente inferioridad compuesta de muchas circunstancias que robustezcan la mencionada de lo inhonesto que en ellos deve ser y parecer este oficio.

De que resulta que, aunque es verdad que pueden los obispos de Cathaluña,

como otro cualquiera barón o Señor de vassallos adquirir el derecho de crear escribanos o notarios públicos para negocios seculares por privilegio o costumbre immemorial y no de otra forma, no puede mantenerse la de que lo sean los párrocos en Cathaluña por el hecho sólo de conferírseles sus beneficios aunque fuera immemorial assí porque fuera irracional según queda dicho y sólo no lo fuera si la costumbre se ciñera a crear personas seculares, como porque a ninguno puede la immemorial [plec 6] habilitar para el uso de este oficio sin el previo examen y aprovación de V.M. conforme a ley expresa de Castilla.

Con lo mencionado queda también persuadido lo despreciable de dicha costumbre en el dictamen de este voto de no ser immemorial a cuya fuerza, eficacia y privilegios no pueden llegar ninguna de las demás costumbres, las quales, como contrarias al bien público, en nuestro caso fueran también despreciables.

Joseph Ramón y Dn. Miguel de Cortiada quieren que esta costumbre de Cathaluña de ejercer los párrocos el oficio de notarios o escribano Real sea no immemorial sino general. Pero si se entendiesen como bulgarmente se quieren entender de costumbre general absoluta y comprehensiva de todos los casos, lugares y tiempos padece su aserción un inevitable argumento fundamentado en la circunstancia que queda ponderada de no proceder dicha costumbre en Barcelona, que siendo la principal parte del Prinzipado, como corte [] y cabeza suya destruye el referido concepto de costumbre general, y sólo podrá proceder aquella opinión de dicha costumbre limitada a falta o impedimento de escribanos o notarios Reales a que no resiste el estilo de Barcelona donde no ay falta de ellos.

Ni fuera del caso, aunque fuese cierta dicha costumbre absoluta general porque no bastara para dar a los reverendos obispos del Prinzipado esta facultad o regalía de crear notarios o escribanos Reales a los párrocos por el hecho de conferirlos sus beneficios, como ni es bastante para dar este derecho a los Señores de vassallos respecto de los seculares según tienen recibido inconcusamente los buestros Consejos y Chancillerias de Castilla.

Y aunque cree este boto que se tiene V.M. expresamente reservada esta facultad y privado de ella a dichos reverendos obispos en el decreto de Nueva Planta de este Prinzipado, pues siendo regalía de las mayores ésta de crear notarios o escribanos públicos, se halla comprehendida en la expresa reservazi3n que de [] todas ellas se hizo V.M. en dicho decreto.

Créese también que tiene esta Real Audiencia acreditada en este negocio la ineficacia de dicha costumbre, ya sea immemorial, ya general, ya ordinaria puesto que siendo parte de ella, el que los párrocos o rectores no usen de papel sellado en los instrumentos que han recibido y reciben como tales notarios, desestimó en esta parte dicha costumbre y declaró que devían actuar en dicho papel sellado en el referido edicto de 22 de octubre de 1728 que se halla publicado y en actual observancia y que, en el mismo acuerdo y consulta que ha dado motivo a este boto, es de dictamen que se prohívan por ley de V.M. las submissiones que los seglares en materias profanas hacen a la jurisdicci3n eclesiástica, sin embargo de tenerse entendido que es mucho más antigua y general en el Prinzipado la costumbre de hazerse estas submissiones.

Y si es verdad que ha avido la misma [] observancia de ejercer los párrocos el oficio de escribanos públicos en casi toda la España citerior que es la Corona de Aragón, en opini3n de Francisco Molino, no deverá hacer novedad que cesse en este Prinzipado como no se practica oy en Aragón ni en Valencia.

A que se llegan los inconvenientes que trahe consigo esta costumbre y que se han experimentado en Cathaluña de ser personas imperitas en estos oficios los párrocos que ni antes de exercerlos se aplican a entenderlos, ni se habilitan, examinan ni aprueban por persona ni tribunal alguno para adquirir la authoridad de usarla; por cuya raz3n están expuestos a cometer en ellos frecuentes errores, como ya han acaecido algunos.

Y el embarazo de que aunque las personas eclesiásticas que exercen oficios públicos seculares están sugetos por derecho a los juezes legos quoad directionem, no empero quoad punitionem, si en Cathaluña es necesario mandar a los párrocos que entreguen trasumpto de los instrumentos [plec 7] de sus

notarías, es preciso que lo haga la Real Audiencia, por medio de exortos o requisitorias a los jueces eclesiásticos u a costa de seguir contenciones y en ningún caso los pueden corregir si delinquen en sus oficios, cuyo inconveniente reconoció y aprobó la ley de Partida.

Estos inconvenientes y las principales razones que van deducidas para que se extermine dicha costumbre comprenden también los casos de falta o impedimento de notarios reales en los quales, si se permitiesen estos oficios a los párrocos, será dejar puerta abierta para que vuelvan a promover la referida costumbre y se ocasionaran prolixos dañosos pleytos sobre la averiguación de si usaron o no de sus oficios en caso de dicha falta o impedimento y pudiéndose ocurrir a esta necesidad de los pueblos que no tubiesen o no pudiesen mantener notario e escribano Real por medio de escribanos de fechos como en Castilla, se lograra aquella conveniencia de los pueblos que en tiempo de Ferrer motivó la duda de que se originó la costumbre .

Sin que pueda en esto contemplarse perjuicio alguno considerable de los párrocos porque les falte la utilidad que perciven del uso de dichos oficios, por ser injusta, nada honesta, llena de inconvenientes, desnuda de legítimo título y contra el bien público dicha utilidad, como queda ponderado. Y porque si (lo que no se cree) le falta alguno por esta razón su congrua sustentación tiene siempre lleno su curso a ella en fuerza de la disposición del tridentino contra los deudores de ellas. Todas estas reflexiones, Señor, persuaden a este voto justíssimo y conveniente que se sirva V.M. de promulgar ley que la derogue y dexé a los párrocos sólo la facultad de recibir y authorizar los testamentos de sus parroquianos en los casos en que por derecho les es permitido, y en ninguno [] recivan contratos ni otro género de instrumentos, mandando que entreguen los papeles de su cargo a las universidades, y que los pueblos que no pudieren mantener escribano Real ni valerse cómodamente de algún circunvecino usen de escribanos de fechos seculares en la misma forma y para los propios efectos a que sirven en Castilla, dejando empero en su fuerza y vigor todos los instrumentos authorizados hasta aora por los párrocos en fuerza de dicha costumbre, por no ser comprehensiva de vicio de los actos que assí authorizan los eclesiásticos la prohibición de que no sean escribanos.

V.M. resolverá lo que sea más de su agrado.

Dn. Bernardo de Santos.

1736. Document justificatiu de l'exempció d'ús del paper segellat a la Vall d'Aran.

Aquest text va documentar l'exempció d'ús de paper segellat de què gaudien els moradors de la Vall d'Aran, que havia estat concedida verbalment per l'intendent l'any 1715. És elemental que a part de la pobresa de la Vall, existia una raó molt poderosa que desaconsellava l'us d'aquest suport d'escriptura: Els primers dies de l'any, la Vall d'Aran estava incomunicada amb la resta de la Península, havent-se de dur els plecs de paper que usava l'únic notari per territori francès. A més a més, després calia retirar el paper no usat que es bescanviava sols durant uns pocs dies en l'any nou. A pesar de la llunyania, en el temps, aquesta exempció continua vigent en l'actualitat.

ACA, Reial Audiència, reg. 374, foli 399.

Señor

El señor Dn Joseph Patiño, en carta de 28 del passado, me dize lo siguiente: Haviendo presentado al Consejo de Hazienda la pobreza en que se hallan los havitadores del valle de Arán, y que el año de mil setecientos y quince, que se estableció el papel sellado en ese Principado, no se les repartió esta carga: Ha resuelto el Rey se les mantenga en la possessión de esta exempzión, suspendiendo la providencia que se huviere dado en contrario.

Participo a la Audiencia la referida orden de su Magestad para su inteligencia y cumplimiento y que dispongo que, al mencionado pueblo del valle de Arán se le mantenga en la possessión de esta exempzión, derogando las providencias que se huvieren dado en contrario para que en adelante se observe en la forma que su Magestad manda.

Barcelona, 10 de julio de 1735.

Señor Conde de Glimes

1755. Correspondència entre Ricardo Wall i el Pare Burriel.

Aquestes cartes ens mostren que la relació d'absoluta confiança existent entre els germans Andrés i Carlos de Simón Pontero i el ministre Carvajal i també, amb el marquès de la Ensenada, els quals gaudien d'una remarcable preeminència política en el Consell de Castella el 1752. La mort prematura del primer i la defenestració del segon van deixar els dos germans en una posició no tan còmoda, reflectida en el contingut d'aquesta carta, en la qual el nou ministre d'Estat i home de confiança del Rei, Ricardo Wall, demana explicacions al pare Burriel sobre la concessió als germans Pontero de l'import de les multes de les visites dels notaris, sens dubte exorbitant i excepcional, i motivada per la confiança del seu antecessor en aquests.

Tot i que les dues cartes ja eren conegudes, la inaccessibilitat de les revistes on es van publicar el 1950, justifica sobradament una nova reproducció.

Consulta de Ricardo Wall a Pedro Andrés Burriel sobre el nomenament del jutge de la visita de notaris a favor d'Andrés de Simón Pontero:

«Con fecha de 21 de diciembre de 1751 advirtió el sr. d. Joseph de Carvajal a don Andrés de Simón Pontero, ministro de la Audiencia de Barcelona y encargado del reconocimiento de Archivos entre otras cosas, que ya sabía cómo el Rey se ha servido nombrarle para la visita de escrivanos de aquella ciudad, con el fin de que supla los gastos de la comisión de Archivos, y remito a V.S. la minuta de dicha orden, que parece extendió V.S., y la respuesta de Pontero dio a ella con fecha de 28 del mismo para que en vista de uno y otro pueda V.S. hacer más puntual memoria del sentido en que el sr. Carvajal la comunicó, y informarse si fue su ánimo el de que se supliesen los gastos de Archivos de las multas y condenaciones que se causasen en la visita de escrivanos; o de lo que esta comisión había de producir de dietas y salarios a Pontero. Dios guarde a V.S.

muchos años como deseo. Buen Retiro, 18 de febrero de 1755. D. Ricardo Wall. Sr. D. Pedro Burriel»

Resposta de Pedro Andrés Burriel a la carta anterior:

«Excmo. Señor. Mui Señor mío: Acabo de recibir un papel de V.E. con fecha de 18 de este mes, en que me dice cómo con fecha 21 de diciembre de 1751 advirtió el sr. don Joseph de Carvajal a don Andrés de Simón Pontero, entre otras cosas, que ya sabía cómo el Rey se había servido nombrarle para la visita de escrivanos de Barcelona con el fin de que supliera los gastos de la comisión de Archivos. Me remite V.E. con este papel la minuta de dicha orden, que con efecto extendí yo, y la respuesta que dio Pontero a ella, con fecha de 28 del mismo, para que en visita de una y otra pueda yo hacer más puntual memoria del sentido en que el sr. Carvajal la comunicó, e informar a V.E. si fue su ánimo el de que se supliesen los gastos de Archivos de las multas y condenaciones que se causen en la visita de escrivanos o de lo que esta comisión había de producir de dietas y salarios a Pontero. Acuérdomme, Señor, de que cuando extendí la referida minuta sólo pensé en que don Andrés de Simón Pontero supliese los gastos de la comisión de Archivos con parte de la utilidad que le habría de resultar en la visita de escrivanos y que creía yo grande. Yo no sabía entonces si esta utilidad había de consistir en las solas dietas y salarios o en éstos y parte de las multas y condenaciones ni sabía nada de cómo se gobernaba este negocio. Sólo sabía bien lo que me habían hecho entender los mismos pretendientes de las visitas que lograron de Valencia, Madrid y Barcelona, esto es, que se darían por mui satisfechos de los gastos de Archivos con la utilidad de las visitas de escrivanos. No sé si el sr. don Joseph de Carvajal sabía más en particular [de] esta utilidad de las visitas que podría quedar a los ministros dichos, ni si sería su ánimo determinado que se tuviesen de contentar con las solas dietas y salarios por toda recompensa de los gastos hechos en las comisiones de reconocer los Archivos, o que además se recompensasen las multas y condenaciones, pues jamás me habló S.E. de este punto particular, ni para estender la citada minuta me dijo más, según puedo hacer memoria, que ya se había dado la visita de escrivanos de Barcelona a don Andrés de Simón Pontero, con lo que havíamos salido del

cuidado de sus Amanuenses. Puse la carta en la inteligencia general que llevo dicha: firmola S.E. y nada volví a entender sobre este asunto hasta que don Carlos de Simón Pontero me dijo que había despachado V.E. una orden para que el mismo don Carlos se hiciese pago de los gastos hechos en su comisión de Archivos en las multas de los escrivanos. Nunca me habló S.E. que yo me acuerde de tal orden, la qual me hizo entonces dudar si acaso se darían otras tales a favor de los ministros encargados del reconocimiento de los archivos en Valencia y Barcelona, que no se hayan sabido ni hasta la ocasión presente he oído hablar en esta materia. Que es quanto puedo decir a V.E. en obediencia de su orden. Vuelvo a V.E. la minuta y respuesta referidas. Dios guarde a V.E. muchos años como deseo. Madrid a 21 de febrero de 1755. B. I. m. de V.E. su reconocido servidor. Exmo. sr. don Ricardo Wall» (33).

El text d'ambdues cartes és pres de la Revista bibliogràfica y documental, número 4, 1950, pgs. 169-170.

1768, 9 de setembre. Ordre per a què es notifiqui la cèdula de 23 de juny del mateix any als tribunals no Reials de Catalunya.

Des de l'Audiència es pensava equivocadament que la cèdula de 23 de juny de 1768, que implantava l'ensenyament i l'actuació en tribunals eclesiàstics en llengua castellana era desconeguda per aquests. Per això es va cursar aquesta ordre (el bisbe de Vic, Bartolomé de Sarmentero, per exemple, la va notificar varies vegades als rectors de la seva diòcesi).

ACA, Reial Audiència, lligall 141 (Acuerdos de 1764 a 1768), plec número 92.

[Coberta del plec] Barcelona, 9 de septiembre de 1768

Acuerdo de la Real Audiencia

Que manda comunicar a los tribunales privilegiados de esta ciudad la R. Cédula de 23 de junio último sobre uniformidad de la actuación en lengua castellana y demás en ella prevenido.

Registrado en el libro de Acuerdos, fol. 138. [segueix una rúbrica]

[Cos del document a l'interior del plec]. Al marge figura el nom dels Magistrats que van prendre l'acord.

Señores Barcelona, 9 de septiembre de 1768. Teniendo entendido que los
Aperzegui, señores de la Margen que algunos tribunales privilegiados de esta
Martínez ciudad no tienen comunicada la Real Cédula de Su Magestad de 23 de
Huerta, junio de este año sobre uniformidad de la actuación en lengua
Vilalba, castellana y demás en ella prevenido, resolvieron y acordaron que se
Culate, pasen de oficio exemplares de la citada Real Cédula al Juez de
Trevijano, Competencias, Juez del Breve, Vicario General de Ejército, Asamblea
Amat, de San Juan, presidentes de la Congregación Benedictina Claustral
Treviño Tarraconense, y demás que se verifique ser tribunales privilegiados no
 haviéndoseles comunicado la misma Real Cédula.

[segueix una signatura].

1771. Demarcació notarial aprovada per a Catalunya.

Amb diverses modificacions va estar en vigor fins l'aprovació de la vigent Llei del Notariat del 1862. Tot i que el text ja va ser imprès el 1786, el tornem a reproduir per la dificultat d'accedir una edició tan antiga.

Publicat a Bonet: Práctica e instrucción de Agentes y Pretendientes, volum primer

PLAN

ZIUDAD DE BARCELONA

Tiene esta ziuudad dos colegios de escribanos cuyo número no puede exceder de quarenta individuos en cada uno, según sus respectivas ordenanzas aprobadas por el Consejo en provisiones de 18 y 30 de junio de 1735: éstos en quanto a la recepción de contratos y últimas voluntades, son *districtuales*, pues su actuación se extiende al casco de la ziuudad y pueblos de su territorio. El ejercicio de los Individuos del uno de los colegios, consiste sólo en la expresada actuación de contratos y últimas voluntades; y el del otro, a más de aquélla en la de las causas de la Real Audiencia como substitutos de los de cámara, extendiéndose su ejercicio en esta parte a todo el Principado, con comisión de la Audiencia. A más de los escribanos colegiados hay otros que actúan las causas pendientes en el Juzgado del corregidor, como también contratos y últimas voluntades los que tienen notaria de Reynos, debiéndose ceñir a la actuación de las causas y diligencias dependientes de dicho juzgado uno o dos que sólo tienen nombramiento para él, sin notaría de los Reynos. Con estos escribanos está bien servido el público, y assí no hubo que innovar en aquella capital quando se formó el Plan.

CORREGIMIENTO DE BARCELONA

Pueblos	Escrivanos Reales
---------	-------------------

Martorell debe haber.....	1
San Boy.....	1

ZIUDAD DE GERONA

Había en esta zitudad 8 escrivanos reales, que actuaban las causas pendientes en el Juzgado ordinario del corregimiento; cuyo número pareció excesivo, y se reduxo a seis en el Plan. Hay además un colegio de once Individuos, en que no se innovó.

VILLA DE CASTELLON DE AMPURIAS

En esta villa, que es del corregimiento de Gerona, hay también colegio que tenía número determinado de 8 escrivanos: y por ser excesivo, se reduxo a 6: sobrando también dos escrivanos reales que había en la misma villa

VILLA DE FIGUERAS

Otro colegio hay en esta villa, que también es del corregimiento de Gerona, compuesto de 7 escrivanos, cuyo número se considera necesario.

CORREGIMIENTO DE GERONA

Pueblos	Escrivanos Reales
---------	-------------------

Amer: debe haber.....	2
Anglés, la Sellera, y San Amans.....	2
Armentera.....	1
Areñs de Mar.....	3
Arbucias.....	1

Bañolas.....	3
Báscara.....	1
Besalú.....	3
Blanes: hay uno local.....	2
Borrassá.....	1
Bruñola.....	1
Buscarós.....	1
Calella.....	2
Calonge.....	1
Canet de Mar y San Iscle.....	2
Casá de la Selva.....	2
Ciurana de Baseya.....	1
Cornellá.....	1
Hostalrich.....	3
La Bisbal, Fonteta, y San Pol.....	10
Lladó.....	1
Llagostera.....	1
Llansá.....	1
Malgrat.....	1
Montagut.....	1
Palafrugel, Monrás, y Llofríu.....	2
Palamós.....	2
Palasator, San Feliu, y San Juliá de Boada.....	1
Pals.....	1
Peralada.....	3
Pineda.....	1
Rupiá.....	2
Santa Coloma de Farnés.....	1
San Feliu de Pallarols.....	1
San Feliu de Guixols.....	3
San Llorens de la Muga.....	1
Santa Pau.....	1
San Pribat de Mallol.....	1

Tordera.....	2
Torruella de Mongr�: uno local.....	2
Tosa.....	1
Verges.....	2
Vilabertran.....	1

ZIUDAD DE TARRAGONA

En esta ciudad hay un colegio de escrivanos numerarios, compuesto de doce individuos. Residen en ella, a más de los colegiados, ocho escrivanos reales, los que no pueden recibir, actuar, ni dar fee de ningún contrato, testamento, o última voluntad dentro de la misma y su término, por ser peculiar de los colegiados, según sus ordenanzas. En la formación del Plan se tuvo por conveniente se mantenga sin aumentar su número.

Pueblos	Escrivanos Reales
Alcover: debe haber.....	3
Alforja.....	2
Cambrils.....	2
Cornudella.....	2
Espluga de Francolí.....	2
Falset.....	1
Momblanch.....	7
Monroig.....	1
Poboleda.....	1
Riu de Cañas.....	1
Riudoms.....	1
Reus.....	10
Sarreal.....	2
Selva.....	4
Tivisa.....	4
Torredembarra.....	2

Valls.....	7
Vilanova y Geltrú.....	5
Vilaseca.....	1
Uldemolins.....	1

ZIUDAD DE LÉRIDA

Hay en esta ciudad un colegio con doce escrivanos numerarios, y pareció conveniente que subsista sin innovar en él cosa alguna.

CORREGIMIENTO DE LÉRIDA

Pueblos	Escrivanos Reales
---------	-------------------

Ager: debe haber.....	2
Aytona.....	1
Alguayre.....	1
Almenar.....	1
Arbeca.....	1
Balaguer: hay uno local.....	4
Bellpuig.....	1
Borjas.....	1
Castelló de Farfaña.....	1
Cubells.....	1
Granadella.....	1
Serós.....	1
Tárrega.....	4
Torres de Segre.....	1
Verdel.....	1
Vilanova de Meyá.....	1

ZIUDAD DE VICH

Se halla en esta ciudad un colegio de escrivanos, cuyo número era de 16, y en el Plan se reduxo a 12 por considerarse suficiente, y por ser conforme a las ordenanzas del mismo colegio; los que pueden desempeñar sus obligaciones distribuidos en los negocios de la jurisdiczión uno, en ayuntamiento e hipotecas; otro, en las curias episcopal y de cabildo dos, y los ocho restantes para las dependencias de la ciudad, parroquia y pueblos comarcanos. Parece que los condes de Múnter son dueños de la escrivanía de la ciudad de Vich, y que en esta calidad nombran escrivano que sirva aquella curia; pero también parece que el nombrado debe obtener la autoridad de escrivano real.

CORREGIMIENTO DE VICH

Pueblos	Escrivanos Reales
Camprodon	2
Centellas.....	2
Olot	6
Ripoll.....	2
Rupit.....	1
San Feliu de Torelló.....	1
San Hilario Sacalm.....	1
San Juan de las Abadesas.....	2

ZIUDAD DE TORTOSA

También hay en esta ciudad colegio de escrivanos: que se estableció en el año 1753 con número de 12 individuos, pero se reduxo a diez, según lo mandado por su Magestad con Real provisión del consejo de 22 de enero de 1767, por ser bastantes para la asistencia del público.

CORREGIMIENTO DE TORTOSA

Pueblos	Escrivanos reales
---------	-------------------

Alcanar.....	1
Arnés	1
Ascio	1
Batea	1
Benisanet.....	1
Cenia: uno Local.....	1
Corbera.....	1
Flix	1
Gandesa	3
Horta	1
Mora	3
Vilalba	1
Ulldecona.....	2

ZIUDAD DE MANRESA

En esta ciudad, quando se formó el Plan existían siete escrivanos reales, según expuso el corregidor en representación dirigida al Consejo en fecha de 12 de Septiembre de 1777, inclinando a que se aumentase el número, assí en dicha ciudad, como en los demás pueblos del corregimiento, en la conformidad que se expresa en el estado que se sigue:

CORREGIMIENTO DE MANRESA

Pueblos	Escrivanos Reales
Bagá	2
Balsareny.....	1
Berga	6
Borrada.....	1
Calders	1

Casserras.....	1
Castell Tersol	2
Gironella.....	1
Manresa.....	12
Moyá	3
Monistrol de Monserrate.....	1
Oló	1
Olost.....	1
Pobla de Lillet.....	1
Prats de Lliusanés.....	1
San Feliu Saserra	1
San Pedor	3
Sellent.....	3

ZIUDAD DE CERVERA

Cinco eran los escribanos reales que había en esta ciudad; cuyo número, en el Plan se consideró insuficiente y se aumentó a seis.

CORREGIMIENTO DE CERVERA

Pueblos	Escribanos Reales
Agramunt	2
Calaf.....	2
Cardona	3
Cervera	6
Guisona.....	1
Oliana.....	1
Pons.....	1
Prats del Rey.....	1
Sanahuja	1

San Lorenzo de Morunis.....	1
Santa Coloma de Queralt	1
Solsona.....	6
Torá	1

ZIUDAD DE MATARÓ

Aunque el teniente de corregidor, en un Plan que formó, suponía que antes había siete escrivanos reales y uno local en la ziudad de Mataró, y que se necesitaban diez; a lo que opusieron ambos síndicos en representación que hicieron a la Real cámara, alegando que era excesivo el número y que bastarían seis, se tuvo por conveniente dexar los ocho escrivanos que entonces tenía dicha ziudad, con los cuales estaba bien servida. Parece que el marqués de Rubí tiene la facultad de nombrar escrivanos numerarios locales en esta ziudad.

CORREGIMIENTO DE MATARÓ

Pueblos	Escrivanos Reales
Baronía de Mombuy	2
Caldes de Mombuy.....	2
Cardedeu	2
Granollers	8
Mataró: hay uno Local	8
Olesa	1
San Andrés de Llevaneras.....	1
San Celoni	3
San Cugat del Vallés	1
San Feliu de Codinas	2
San Salvador de Breda.....	1
Santa María de Palau Tordera hay uno local	1
Sebadell.....	1

Tarrasa.....	2
Vilasar	1

VILLA DE PUIGCERDÁ

La reducción de escrivanos que se hizo así en esta villa como en los pueblos de su corregimiento, va manifestada en el siguiente estado:

CORREGIMIENTO DE PUIGCERDÁ

Pueblos	Escrivanos Reales
Bellver	1
Orgañá	1
Puigcerdá.....	3
Rivas	1
Seo de Urgel	3

CORREGIMIENTO DE VILAFRANCA

Igualmente que en el antecedente, demuestra la reducción y aumento de escrivanos que se consideró necesario en este corregimiento, el estado que se sigue:

Pueblos	Escrivanos Reales
Capellades	1
Esparraguera	2
Igualada	6
Piera.....	1
Pont de Armentera	1
San Pedro de Rivas.....	1

San Sadurní.....	1
Sitges.....	2
Vendrell: hay uno local.....	2
Villafranca.....	7
Villarrodona.....	1

VILLA DE TALARN

En este corregimiento se tuvo por conveniente la redución de escrivanos que expresa su estado, pues en su formazi3n, assí el corregidor como el regidor decano en su ausencia, se hicieron cargo de la necesidad y distancia de los pueblos donde no había escrivano.

Pueblos	Escrivanos Reales
---------	-------------------

Concas.....	1
Esterri de Aneo	1
Gerri.....	1
Guardia.....	1
Isona	1
Pont de Suert.....	1
Rialp	1
Salás.....	1
Sarroca	1
Sort	2
Talarn.....	3
Tremp	2
Vilaller	1

VALLE DE ARÁN

En este distrito solamente había tres escrivanos reales residentes en su capital, que es la villa de Biella, cuyo número pareció insuficiente, y se aumentó uno.

Biella 4

1775. Relació de membres del Col·legi de Notaris Públics de la ciutat de Barcelona, elaborada a efectes fiscals, amb expressió de l'edat de cada membre.

AHPB, Actes del Col·legi de Notaris Públics de Barcelona.

Muy Illtre Sr.

Los priores del Collegio de Notarios Públicos de Número de Barcelona con el más devido respeto en conformidad a la orden, que de V.S. les ha sido comunicada declara la puntual existencia de los individuos del citado Colegio de presente con las circunstancias que previene la citada orden.

Relación personal de los individuos del Colegio de Notarios Públicos de número de Barcelona para el año 1775.

	AÑOS DE EDAD
Sebastián Prats	65
Felix Campllonch	61
Franco Mas y Güell	58
Jph Antonio Cassani	57
Jph Bonaventura Fontana	48
Fèlix Veguer	48
Jph Ribas	54
Fran ^{co} Comelles	46
Jph Mariano Avellá	41
Jacintho Baramon	42
Jph Ponsico	54
D ^r Carlos Carbonell	51
Cayetano Ferran	39
Vicente Gibert	38

Miguel Arnús	40
Juan Prats	37
Ramon Matheu	36
Jayme Sanjuan	36
Magin Artigas	39
Ramon Costansó	36
Narciso Sala	36
Cayetano Olzina	28
Manuel Oliva	28
Balthasar Oliveras	30
Jph Vilamala	29
Felipe Mas	26
Jph Gerardo Sayols	26

Notarios ausentes de esta ciudad

Antonio [Martí] vive con su familia en la villa de Vilanova	41
Juan Olzina y Malet vive con su familia en la villa de Cardona	66

Notarios muertos:

Ninguno

Notarios que se han admitido en el año de 1774.:

El nombrado Felipe Mas fue admitido a los [espai en blanc]

El dicho Gerardo Sayrols se admitió a los 19 de septiembre 1774.

Esta es la relación que en cumplimto de la misma orden hazen a V.S. firmada en su propia mano en Barcelona a los [espai en blanc]

Notarios exemptos:

Vicente Simon

Daniel Troch dize tiene recurso pendiente para su exempcion

[1778] Llistat de notaris del Col·legi de Notaris de la ciutat de Barcelona.

Redactat molt probablement l'any 1778, amb expressió de la data d'ingrés i de l'òbit respectiu de cada notari. Per a una major fidelitat deixem sense desenvolupar les abreviatures en les dates. Els noms dels notaris en canvi, els modernitzem, per a facilitar la identificació dels fedataris per consulta dels catàlegs de documentació conservada als arxius de protocols amb el qual s'ha comprovat el nom de cada un dels components de la llista. Quan tenim algun dubte sobre la identitat del notari o d'una lectura ho fem constar amb un interrogant dins d'un claudàtor.

AHCB, gremis, notarial, caixa N.O., full solt.

Cathálogo y Matriculación de los Notarios del Colegio de Notarios Pub. i de Número del Colegio de Barcelona prenent son estat en primer agosto de 1735 en que foran publicadas las novas Ordenanzas del Colegio dadas per lo Sr. Rey Felip Quint en dit any ab expressió del dia en que fou rebuda la informació y los exàmens de cada un de dits notaris, del de sa Admissió y de sos respectius òbits

Notaris que componian lo Colegio de Notarios Publicos de número de Barcelona al número de 40 en dit dia 1er agosto de 1735 y eran ja examinats y admesos en lo mateix collegi segons lo ordre prescrit en las antiguas ordenanzas devant lo Veger y Concellers de Barcelona.

	Òbit
Josep Llaurador	---
Josep Soldevila	---
Josep Simon	---
Josep Galí	1743

Francesc Minguella	1740
Joan Bruguera	---
Bonaventura Galí	10 abril 1757
Gaspar Grases	31 Xbre 1745
Josep Francesc Fontana	19 Jan 1750
Bartomeu Cerveró	14 Xbre 1743
Josep Ignasi Vidal	31 agt 1745
Fèlix Cortés	1739
Francesc Ferran	9bre 1768
Sever Pujol	Abril 1745
Pau Mollar	20 7bre 1743
Fèlix Avellà	4 Jan 1755
Pere Pau Pujol [Prevere?]	---

Notaris que per no podersen crear en Barna [per] disposicions de Sa Magestat foren creats en Madrid des del any 1716 al de 1735 en que foren publicadas novas Ordenanzas y foren admesos sens examen a dit Collegi en 1er agost de dit any 1735.

Nom	Òbit
Jaume Sayós	---
Miquel Cabrer	14 març 1744
Pere Antoni Llosas	1-7-1746
Joseph Mallachs	22 maig 1742
Jeroni Gomis	20 Xbre 1773
Joan Francesc Casals	feb 1753
Anton Duran	7 feb 1770
Ramon Alier	25 9bre 1772
Vicenç Simon	-
Josep Cols	22 maig 1754

Joan Brotons	---
Ramon Bimborro	1762
Joan Marsal	12 maig 1768.
Ignasi Gavarró	14 abril 1746
Francesc [Font ?]	agost 1758
Pere Màrtir Torres	24 Xbre 1756
Carles Rondó	abril 1768
Joan Olzina y Malet	----
Josep Rondó	17 mars 1758
Francesc Albià	2 8bre 1766
Josep Rojas	6 abril 1757
Francesc [Cortés?] y Trulles	1763
Caietà Simon	23 abril 1746
Joan Olzina y Cabanes	23 feb 1770

Notaris que en Barcelona y devan del Sr. Jutge Protector del Collegi de Notaris Públics de N^o de dita ciutat han pres informació de sa limpiesa de sanch y de sos costums se han examinat y se han admès en dit collegi a tenor de las novas Ordenanzas de 1735 y desde est any en avant.

Nom	Any de la Informació	Admissió	Òbit
Josep Vilamala	juny 1739	1740	2 jan 1770
Sebastià Prats	9bre 1739	1740	
Fèlix Campllonch	9bre 1739	1740	3 feb 1778.
Joan Cussana	Xbre 1739	14 juny 1740	30 7bre 1759
Francesc Mas y Güell	jan 1742	26 maig 1742	1774
Joseph Anton Cassany	gener 1744	31 maig 1744	---
Daniel Troch	8bre 1745	9 jan 1746	---
Joan Bruguera y Rossell		9bre 1749	6 jan 1770
Joseph Reynés	-----	1750	9bre 1752

Anton Grases	juliol 1750	13 8bre 1750	29 ab 1765
Josep Bonaventura Fontana	jul 1750	8bre 1750	---
Fèlix Veguer y Avellà	Xbre de 1750	May 1751	---
Josep Ribes y Granés	8bre 1750	Ab 1751	---
Josep Anton Mallacs	juny 1752	7bre 1752	---
Francesc Comellas	Xbre 1752	Ab 1753	---
Jacint Baramon	feb 1755	Maig 1755	---
Josep Marià Avellà	maig 1755	Juliol 1755	---
Josep Ponsico	maig 1756	7bre 1756	---
Anton Martí i Cortés	7bre 1759	Juliol 1755	---
Dr. Carles Carbonell	Jan 1760	Maig 1760	---
Caietà Ferran	7bre 1759	Jan 1761	---
Vicenç Gibert	feb 1761	9 maio 1761	---
Miquel Arnús i Pla	jul 1760	18 jul 1761	---
Joan Prats i Cabrer	feb 1762	23 ab 1762	---
Joan Huguet	mars 1763	5 jul 1763	22 7bre 1771
Ramon Matheu	mars 1763	4 8bre 1763	---
Magí Artigas	feb 1764	18 maig 1764	---
Esteve Cols	ag 1764	31 xbre 1764	2 jan 1767
Bonaventura Ferrer	abril 1766	18 juliol 1766	23 9bre 1766
Jaume Sanjoan	abril 1766	12 ag 1766	---
Carles Rondó i Llorens	Xbre 1766	21 mars 1767	---
Ramon Costansó	abril 1768	8 8bre 1768	---
Narcís Sala y Soler	8bre 1769	1 maig 1770	---
Caietà Olzina y Massana	abril 1770	30 juny 1770	---
Manuel Oliva i Viloca	Xbre 1770	30 març 1771	---
Balthasar Oliveras	---	----	---
Josep Vilamala i Cassany		3 9bre 1773	---
Felip Mas		31 maig 1774	---
Josep Gerard Sayrols		---	---
Jaume Morelló		24 jul 175 [1775]	---

Francesc Ferrús		6 maig 1777	---
Francesc Joan Elias		1777	---
Josep Martí y Fontana		16 juny 1778	---